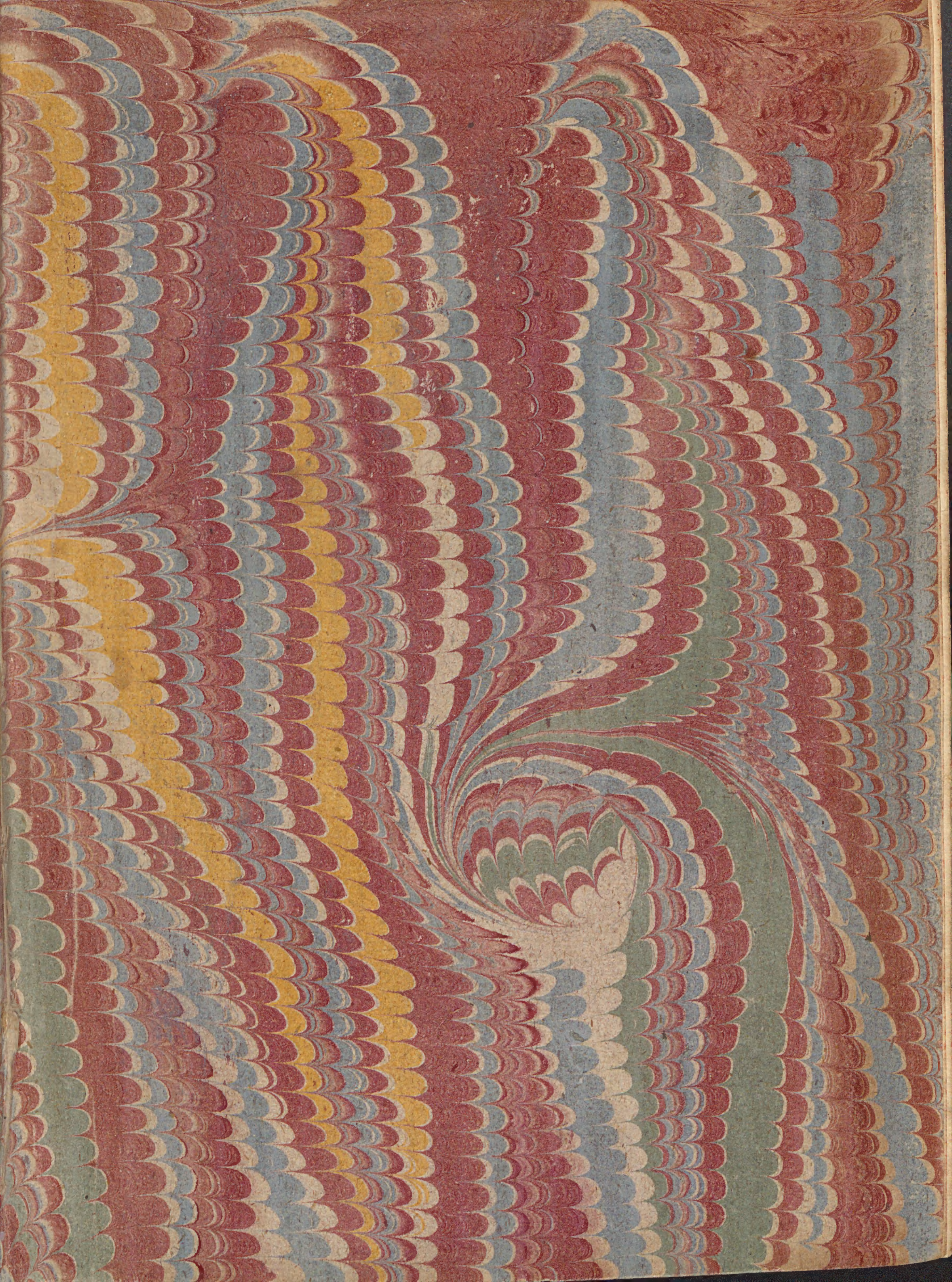

[illegible]

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
SEVILLA

Dulcedine Cantus
Trahitur
HORATIUS

QUINTI HORATII FLACCI OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT
LUDOVICUS DESPREZ
Cardinalitius Socius ac Rhetor Emeritus,

JUSSU
CHRISTIANISSIMI
REGIS,
IN USUM
SERENISSIMI
DELPHINI
AC SERENISSIMORUM PRINCIPUM
BURGUNDIÆ, ANDIUM, BITURIGUM.

PARISIIS,
Excudebat FRIDERICUS LEONARD, Regis ac Serenissimi Delphini Architypographus.

M. DC. XCI.

CUM PRIVILEGIO SUÆ MAJESTATIS.

SERENISSIMO DELPHINO

ENSEM dextrâ, lævâ librum tenens Iulius ille Divus quondam in numiſmate voluit effingi, cum hac epigraphe : EX VTROQVE CÆ-

SAR. Sic Roma ſuum Imperatorem doctum æquè & bellicoſum ultrò venerata eſt.

Te, SERENISSIME PRINCEPS, Gallia, Europa tota, pari elogio decoratum ſalutat; quem & Minerva ſuis artibus impensè excoluit, & militari gloriâ certatim exornat Pallas; utraque lauros ſponte affundit.

Obſtupeſcat ſanè Germania, in quam prima armorum tuorum fulmina detonuerunt, tanto quiden fragore, ut totus adhuc Rhenus contremiſcat, Aquila verò pavens haud volatum tentare auſit; imo lucem ac ſolem exinde refugiat.

Hinc attoniti mirentur hoſtes Philippoburgum, Moguntiam, tot alias

urbes arcesque probè munitas brevi temporis intervallo & parvo conatu raptas & expugnatas: quin & hyemis & paludum & fluviorum difficultates tam facilè victas. Vix certe quisquam posterorum credat hæc esse militiæ rudimenta duntaxat, & quasdam velut in campo Martio prolusiones.

Quid verò quod alterâ expeditione circumglomeratas improbè fœderatorum copias sic Galliæ finibus propulsasti, ut hostiles etiam regiones appetens, propriis eorum commeatibus opibusque exercitum tuum abundè sustentaris ditarisque anno ferè integro; ipsos autem fame confectos & consumptos propè ad interitum redegeris? O Achillem Gallicum! O

LUDOVICI MAGNI *incrementum illustre ! O consummatæ jam virtutis ac militaris scientiæ magistrum ! Sic per Te fracta nempe tot hostium contumacia, Sic Liliorum Francicorum splendorem non tueris modò, sed mirè auges & amplificas.*

Ergo si viveret Horatius noster his temporibus, quàm strenuè Druso majorem celebraret ! Quanto alacriùs de Te, SERENISSIME PRINCEPS, prædicaret :

Vindelici . . .
Sensere quid mens ritè quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset.

Porro crescat interim, feliciter adolescat

lescat, bonis omnibus disciplinis instituatur atque firmetur triplex Regni spes & columen. Serenissimos dico Principes BURGUNDIÆ, ANDEGAVENSIUM, BITURIGUM *Duces: quos Tuarum atque* LUDOVICI MAGNI *virtutum æmulos universus orbis jam jamque sperat, reveretur, reformidat. Crescant illi, ad nostrum præsidium; dotibus regiis instruantur ad terrorem hostium; augeantur virtutibus ad Religionis firmamentum; denique his omnibus in dies inclarescant, ad Patris Avique gloriæ cumulum.*

His quidem illos votis Franci omnes amantissimè prosequuntur; dum Tu nova paras bella, novosque ad-

ornas triumphos. Ego demum obſequio ſtudioque non ultimus ſaltem accinam :

Contende felix ad decus optimum,
DELPHINE Princeps, Gloria cui præit.
Quodcunque (ſic fatis ſtatutum)
BORBONIUM eſt, decet eſſe ſummum.

PRÆFATIO.

QUO fato ultimus prodit qui inter primos Auctores censetur ? Dicam, Lector. Horatius Romanis Proceribus gratiosus quondam, Principibus etiam Francis dudum sese avet insinuare. Opem ei suam præstitere tum illustrissimus Dux MONTAUSERIUS, tum præstantissimus Ecclesiæ Meldensis Præsul BOSSUETIUS, nec non Doctissimus HUETIUS Abrincensium Episcopus designatus : atque interpretandi & adnotandi provinciam duobus subinde viris eruditione conspicuis commiserunt. Ecce verò unum, dein & alterum abstulit invida mors. Tandem res ad me delata, damno, fatebor enim, publico. Ut ut est, æqui bonique consule, Lector, ut jàm antea fecisti. Meas ad Juvenalem & Persium annotationes haud aspernatus ante annos fere septem, nunc ad Horatium accipe non minus accuratas, paulò verò copiosiores. Age, spatiare mecum non invitus per amœna hæc Musarum viridaria, ad argutos & dulces Venusini Cycni cantus, & ad elegantis admodum Satyrici festivos ac lepidos sales & sermones.

Errata verò paucula, quæ irrepſerunt, ante omnia, quæſo, corrige.

ERRATA.

Errata. — *Corrige.*

PAg. 18: lin. 2. quid . . . . . . qui
p. 114. l. 3. at . . . . ad.
p. 120. Annot. 15. Fatebor quod res eſt. Ego candidi, &c. *Corrige ſic.* Fatebor quod res eſt, ego candidi, &c.
p. 272. l. 1 laborantes . . . labantes.
p. 354. l. 9. Audromedæ . . Andromedes.
p. 420. Od. 15. verſu 1. præmia . . . prælia.
p. 447. l. 1. prominerent . . promineret.
p. 471. l. 4. nec . . . . ne.
p. 486. l. 10. terret . . . . . torret.
p. 518. l. 7. quiſquis . . . . quiſque.
p. 556. l. 3. egreſſus . . . . egreſſum.
p. 597. l, 7. noſcet . . . . . noſſet.
p. 631. l. 5. fert . . . . . . feret.
p. 639. l. 6. Eupolim . . . Eupolin.
p. 646. l. 5. proprius . . . propiùs.
p. 649. l. 14. puttefcat . . putreſcat.
p. 649. l. 15. Nirum . . . Nimirum.
p. 663, l. 8. Here . . . . . here.
p. 970. annot. 209. Penei flu . Peneum flu.
p. 673. l. 3. melle . . . . . . mella.
p. 678. l. 2. lactura . . . . lactuca. Ibid. *corrige*, pariter in Interpretatione.
p. 690. l. 6, diſis . . . . deſis.
p. 697. l. 8. gallina . . . . Gallina.
p. 700. l. 10. arenæ . . . . . avenæ
p. 712. l. 1. fine fine . . . . ſine fine.
p. 728. l, 3. ſenſum . . . . . . cenſum.

Errata. — *Corrige.*

p. 736. l. 1. narrantur . . . . narratur.
p. 760. l. 8. quo ſi . . . . . quod ſi.
p. 774. l. 15. coveniet . . . . conveniet.
p. 819. l. 2. centare . . . . . cantare.
p. 820. annot. 13. in fine, *adde hæc.* Sic nimirum ſcribit J. Lipſius Elect. 1. cap. 13. vellem ego tamen, eruditus ille vir vel originem inſolentis imo barbaræ vocis iſtius indagaſſet, vel auctoritate quapiam allatâ rem ampliùs excuſſiſſet.
p. 839. l. 3. tebella . . . . . tabella.
p. 840. l. 1. poſcet . . . . . poſſet.
p. 860. l. 8. Romanæ . . . . Romæne.
p. 861. Interp, 2. col. Rhethor . . Rhetor.
p. 864. l. 11. laudentis . . . . ludentis.
p. 879. l. 11. qua . . . . quam.
p. 881, l. 7. non . . . . nos.
p. 895. l. 1. iambris . . . . . iambeis.
p. 895. l. 14. extrà . . . . . . intrà.

In Indice rerum notabilium.

philtrum & miſertum . . . . . miſetrum.

In Indice vocabulorum.

perdidit 148 : 15 | . . . . 158 : 15 |

Omißa.

amor 615 : 6 | 736 : 8 |
ante cibum 608 : 7 |
ante diem 739 : 4 |
ante ſecundam 696 : 3 |

Q. HORATII FLACCI

VITA.

A QUINTUS HORATIUS FLACCUS in Venuſio Apuliæ oppido natus eſt. B Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salſamentarium ſcribunt aliqui : eo quod in altercatione quidam Horatio exprobraverit : *Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Heren. C Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato iterùm conſulibus. D. A patre Romam puer deductus, ibique honeſtè educatus, atque liberalibus diſciplinis inſtitutus eſt. E Orbilium grammaticum audivit. F Româ, Athenas ſe contulit, Philoſophiæ diſcendæ causâ. G Athenis cùm verſaretur, annum ætatis agens viceſimum tertium, à Bruto abſtractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippenſi cladi interfuit. H Tum victus, & bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poeſim animum appulit. I Hinc Mœcenatis amicitiam demeruit : ac per eum ſubinde cum Auguſto reconciliatus, utrique valde charus extitit, & liberaliter ditatus. K Suetonio etiam teſte, primùm ſcriba Quæſtorius fuit, poſt veniam ab Auguſto impetratam. L Animo erat à tumultibus urbanis alieno, ſeceſſumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo ſuo, quem deſcribit lib. 1. Epiſt. 16. M Hinc ſcribendarum

A Libro 2. Satira 1. verſu. 35.
B Lib. 1. Sat 4. & 6.
C Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
D Lib. 1, Sat. 6. Lib. 2. Epiſt. 2. v. 41.
E. Lib. 2. Epiſt. 1.
F Lib. 2. Epiſt. 1.
G Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
H Lib. 2. Epiſt. 2.
I Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
K Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
L Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 16.
M Sueton. in vitâ Horatii.

epiſtolarum munus ab Auguſto oblatum detrectavit. N Victûs frugalitatem cum munditiâ dilexit. O Fuit corporis habitu brevi & obeſus. De ingenii ſcriptorumque elegantia nihil eſt quod dicam, cùm tot ſæcula non ſine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis ſuavitatem cum Pindari virtute & ſublimitate: in ſermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil ſolertius & ſagacius. Mortuus eſt anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio ſcribentis 59. P Auguſtum heredem palam nuncupavit. Humo conditus eſt in extremis exquiliis, juxta Mœcenatis tumulum.

N Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 5.
O Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epiſt. 4. & 20.
P Sueton. cit.

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM
DE HORATIO.

Ovid. lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

ET tenuit noſtras numeroſus Horatius aures,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

Perſ. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Martial. lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos poſſet cum ſuperare modos.

Petron. Satyr.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas.

Lucan. Poem. ad Calp. Piſonem.

Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

Quintil. lib. 10. c. 1.

Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus . . . . Lyricorum idem Horatius ferè ſolus legi dignus. Nam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis feliciſſimè audax.

Auſon. ad Nepotem.

Te præunte, nepos, modulata poemata Flacci,

Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. Hieron. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

Sidon. Apollin. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus nunc ferebatur in iambico citus, &c. Et alibi.

stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior lyristes ipso.

Comment. vet.

Horatii satira inter Lucilii & Juvenalis satiram media est. Nam & asperitatem habet ut Lucilius, & suavitatem ut Juvenalis.

J. Lips. Epistolic. Quæst. lib. 2. Epist. 9.

Horatius in Satirâ placidus, lenis, quietus, monet sæpiùs quàm castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in ea parte & arte nihil possit supra eum.

PRIVILEGE DU ROY.

OUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE. A nos Amez & Feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, grand Conseil, Requestes de nostre Hôtel, & de nostre Palais à Paris, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers qu'il appartiendra; SALUT. Ayant fait choix de nostre bien amé FREDERIC LEONARD nostre Imprimeur, pour mettre sous la Presse les anciens Auteurs Latins, Historiens, Poëtes, & autres, sur lesquels on a fait des Commentaires & des Notes pour l'instruction de nostre fils le Dauphin, desquels Auteurs L'HORACE, avec l'Interpretation & les Commentaires du Sieur DESPREZ Ancien Professeur d'Eloquence & Emerite au College du Cardinal le Moine, est en estat d'estre imprimé, Et ledit LEONARD Nous ayant fait tres-humblement remontrer le grand prejudice qu'il recevroit, si aprés les grands frais qu'il doit faire pour l'impression de ces Livres, d'autres entreprenoient de les contrefaire, ce qui pourroit arriver si Nous ne luy accordions nos Lettres de Privilege sur ce necessaires. A CES CAUSES, desirant traiter favorablement ledit LEONARD, & empescher qu'il ne soit frustré de son labeur, & des grandes dépenses qu'il luy convient supporter pour lesdites impressions; Nous luy avons permis & accordé, permettons & accordons d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter lesdits Livres dans tous les lieux de nostre obeïs-

ſance, en telles Marges, Volumes & Characteres qu'il voudra, pendant le temps & eſpace de vingt années, à compter du jour que chacun d'iceux ſera achevé d'imprimer pour la premiere fois : faiſant tres-expreſſes inhibitions & défenſes à tous Marchands Libraires, Imprimeurs, & à tous autres de quelque qualité & condition qu'ils ſoient, d'imprimer, ou faire imprimer, contrefaire, ou alterer leſdits Livres, les vendre ny les diſtribuer par toutes les Terres & Seigneuries de noſtre obeïſſance, d'autre impreſſion que de celle dudit Expoſant, à peine de trois mille livres d'amende applicable, un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſpital General, & l'autre tiers audit Expoſant ; de confiſcation des Exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & intereſts : A la charge de mettre deux Exemplaires de chacun deſdits Livres en noſtre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres de noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de noſtre tres-cher & feal le ſieur d'Aligre Chevalier, Chancelier de France, avant que de les expoſer en vente, à peine de nullité des Preſentes. Si vous mandons que du contenu en icelles vous faſſiez & ſouffriez joüir & uſer pleinement & paiſiblement ledit LEONARD, & ceux qui auront droit de luy, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit donné aucun empêchement. VOULONS qu'en mettant au commencement ou à la fin deſdits Livres Copie des Preſentes, ou un Extrait d'icelles, elles ſoient tenuës pour bien & deuëment ſignifiées, & que foy y ſoit adjoûtée, & aux Copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. MANDONS au premier noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des Preſentes tous Exploits, ſaiſies, & autres actes requis & neceſſaires, ſans demander aucune autre permiſſion, nonobſtant toutes oppoſitions ou appellations quelconques, clameur de Haro, Chartre Normande, Priſe à partie, & Lettres à ce contraires, dont Nous nous reſervons la connoiſſance. & à noſtre Conſeil ; CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR. DONNE' à Verſailles le 14. jour de Novembre, l'An de grace mil ſix cens ſoixante-quinze ; & de noſtre Regne le trente-troiſiéme Signé, Par le Roy en ſon Conſeil, DESVIEUX.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 16. Novembre 1675. ſuivant l'Arreſt du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conſeil Privé du Roy du 27. Fevrier 1665. Signé, THIERRY *Syndic.*

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 30. Juin 1691.

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM LIBER I.

AD MOECENATEM ODE I.

Alios aliis rebus duci : se laude Poëseos præsertim Lyricæ.

MOECENAS atavis edite Regibus,

INTERPRETATIO.

O MOECENAS *orte à majoribus proceribus*,

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondeo, duobus Choriambis, & Pyrrhichio vel Iambo : sicque scandere licet :

Mœcē| nās ătăvīs | ēdĭtĕ rē | gĭbŭs.

vel isto modo faciliori,

Mœcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs |

1. *Mœcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non, *Mecœnas*, ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodigl.

O, & præsidium, & dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

INTERPRETATIO.

ô & meum columen, & chara mea *gloria; sunt* plerique *qui decurrentes gaudent*

ANNOTATIONES.

lib. 12. cap. 16. *Mœcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippâ, Cæsari charus.* Vell. Paterc. *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervâsset felicitas*, inquit Senec. epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcell. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur.
Plaut. Perf. Sc. 2.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.

Qui his superiores sive anteriores sunt, majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus: quicquid garriant nonnulli de Etruriæ Regibus: quamvis etiam illorum nescio quam & quo nixam fundamento seriem contexant; ut Mœcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certè divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando Reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infrà Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena Regum progenies.*

2. *O & præsidium.*] Mœcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed & Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mœcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes Eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentiâ atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri Principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen, Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, Saltus, Palæstra; sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur; adeo ut Olympionicen esse censeretur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii, quinquennales Olympici & Isthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades ea spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alphæum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pisam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8.

Collegisse juvat : metáque fervidis
Evitata rotis, palmáque nobilis

INTERPRETATIO.

conspergi pulvere Olympico, *&* quos *meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria*

ANNOTATIONES.

Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici à Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni, (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemea sylva leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea sylva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum victores heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero, qui & in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu è lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Metamorph. 10.

Metasque imitata cupressus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demùm aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.] Præcipuus erat labor & summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat septies.

Auson. Epitaph. 35.

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut priùs infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metam triverit antè rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. *δωδεκάγναμπτον τέρμα* & Pyth. Od. 5. *ποδαρκέαν δυωδεκαδρόμων τέμενος*. Non prætermittam hîc veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano & exercitatione assuescebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo insistere, & inde se in currus recipere citò possent.* Cæsar Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græci tantos honores tribuebant, *ut non modò in conventu stantes cum palma & corona ferrent laudes*, sed & cum recorona *verterentur* in suas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus à Republica constitutis totius vitæ spatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea est ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibusque minimè cedat. Unde est illud Alciati Epigramma.

Nititur in pondus palma, & consur-

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros; Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria

INTERPRETATIO.

extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, si congessit in suum granarium quidquid colligitur ex areis Libyæ; gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deducas de proposito, etiam promissione *opum Attali, ut nauta ti-*

ANNOTATIONES.

git in altum:
Quo magis premitur hoc mage tollit onus.

6. *Terrarum dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum dominos;* nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ & in proverbium abiit. Meliùs tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *cœlestes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium*, à Romulo, qui post mortem & apotheosim Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti;

Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis.

Ovid. Fast. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Quæsturâ, Ædilitate, Præturâ, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublatos & congeminatos plausus in theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideat Libycas messes, &c.

apud Pindarum Λίβυα πυροφόρος. *Libya tritici ferax:* Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *ubi frumenta secta terantur & arescant.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quasi exaruerit, & non possit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè *un sarcloir.* Sarrire: *sarcler.*

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis: vel toto Asiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum heredem non alium quàm Populum Romanum indicarit à se instituendum. Hinc & splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Insulâ, de quâ posteà fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Festo duo ligna compacta: hinc trabica pro navi.

Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.
Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido

INTERPRETATIO.

midus findat navi Cypriâ undas *pelagi Myrtoï. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem* cum *aquis* maris *Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi; paulò pòſt* tamen *reſarcit naves laceras, paupertatis impatiens. Eſt* alius *qui non contemnit cyathos* vini *Maſſici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus ſub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ*

ANNOTATIONES.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, ſic appellatur ex Plinio, ab Inſula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos.* Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato; vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hîc afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *mar di Nicaria* Ægæi pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio, in illud delapſo.

Ovid. Faſt. 4.

Tranſit & Icarium lapſas ubi perdidit alas
Icarus & vaſtæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem vernaculè *Sud-oüeſt*, inter meridiem & occaſum. Virgil.

Creberque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dum ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim ut priùs lucro inhians.

19. *Maſſici.*] In Maſſico monte Campaniæ creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum, & ſtomacho robur dare dicitur Athen. lib. 1. cap. 21.

26. *Partem ſolido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermiſſis negotiis ac ſeriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *arboiſier.*

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas & quædam Numina creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tuba eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem refert appellata, gravi ſono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites.

Ovid. Metamorphoſ. 1.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus deteſtata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator.*] Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt. Pernoctant venatores in ni-*

Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori,

INTERPRETATIO.

uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederæ verò, merces doctorum capitum, me collocant inter summos Deos: me silva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris,

ANNOTATIONES.

ve: in montibus uri se patiuntur.

Sub Jove. Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter, quem Græci vocant aëra, qui ventus est & nubes, imber posteà, atque ex imbre frigus, ventus pòst, fit aër denuò, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio . . . . tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quòd sunt quidam venatici canes, qui visu meliùs quàm olfactu feras consectantur. Gall. *chasser à vûë.* Sunt porrò fideles ii qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gall. *qui ne prennent point le change:* ou, *qui gardent le change.*

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi silvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes*, tereti fune confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos Italiæ populos Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & industriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: sive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potiùs ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster posteà asseret non posse diu placere aut vivere carmina *quæ scribuntur aquæ potoribus.*

Virgil. Eclog. 7.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conscribendis versibus aptissimum. Nam

Carmina scribentis secessum & otia quærunt.

Hinc & in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes & insinuantes.

31. *Satyris.*] De his posteà lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat: ceterùm rerum omnium cognitionem habere atque hominibus impertire Satyræ, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum natura & origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26, cui titulus, *Dionysus.* Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendente Syllâ,

Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

INTERPRETATIO.

Segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES.

non longè Dyrrachio vicinaque Apolloniâ, apud Nymphæum sacrum quemdam locum, colle virenti ac rivulis amœno obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset; nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent: interrogatum verò quis esset, respondisse: mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum à profano segregant, lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum seu tibiarum gruis, cervi, &c. & hinc nomen. Vide Scaliger. poëtic. lib. 1. cap. 20. Porrò *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate & à delectando: *ἐὖ benè, τέρπειν delectare.* Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor, 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboum refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo Insulâ oriundi, de quibus posteà hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. seq.

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mœcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poëtas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem Poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra Deum, & supra hominem esse.

AD AUGUSTUM CÆSAREM,

ODE II.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

JAM satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater: & rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:

INTERPRETATIO.

JUPITER *jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ, Romæ terrorem incussit.*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondeo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām să | tīs tēr | ris nĭvĭs | ātquĕ | dīræ |

Quartus est Adonicus, è dactylo & spondeo.

Tērrŭĭt | ūrbēm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta offensionem Deorum & iram ostendentia; atque augurium civilium deinceps bellorum eventumque portendentia Horatius commemorat: cùm autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari; iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cùm ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam Pater altitonans stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis; adulatoriè noster aliique ejus seculi Poëtæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis Ultoris .... quam bello Philippensi pro ultione paternâ suscepto voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hyperorit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum

Terruit

Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;
Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,

INTERPRETATIO.

Alias etiam *nationes fecit timere ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita: quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio; qui locus fuerat columbis cognitus:*

ANNOTATIONES.

mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & pacata est, solusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex consilii sententiâ: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, antonomasticè; urbium scilicet principem.

6. *Seculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poëtæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter effusis largè imbribus maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse, cùm remearet; serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrha] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari: acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satir. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum: ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cùm Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίϐιοι Phocæ.

9. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi verò benè palumbes non hîc intelligi queant,

Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem; vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,
Uxorius amnis.

INTERPRETATIO.

nec non damæ timidi nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Numæ, *& ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante: dum hic fluvius Jove indignante nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus errat exundans.*

ANNOTATIONES.

quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed & obtegeret, *frequentareturque columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit; seu quod, ut scribit Virgil. Æneid. 7.

Vorticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit: quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus; piscesque innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentiùs æquo vindicatur.

18 *Sinistrâ labitur ripâ.*] Majorem ergò urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ulter esse, quid igitur Romæ pulcherrima & religiosissima quæque demolitur, cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce;

Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minùs audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi

INTERPRETATIO.

Juvenes pauci culpâ parentum audient aliquando Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; discentque bella civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republicâ? Quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minimè suscipientem? Cui Jupiter dabit*

ANNOTATIONES.

Lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

pulcramque uxorius urbem
Exstruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives absumti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi. *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate & summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* & n. 29. *Vesta quasi focus urbis . . . . . ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quàm annos decem natam capi fas non esse: patrimam & matrimam esse oportere: neque linguâ debili, sensuve aurium deminutam, aliâve quavis corporis labe insignitam: nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit: aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur. &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviori & ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sacerdotem violarant, absque ullâ Numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. ita Vesta loquitur:

—— Meus fuit ille Sacerdos.
Sacrilegæ telis me petiere manus.

Jupiter? tandem venias precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:
Sive neglectum genus, & nepotes
Respicis auctor,
Heu nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.

INTERPRETATIO.

munus eluendi crimen? ô *Phœbe fatidice, obsecramus* ut *succurras, albos humeros nube velatos* habens: *seu vis potius* adesse, ô *blanda Venus, circa quam joci & amores volitant: seu abjectam prolem atque posteros respicis,* ô Mars Romanæ gentis *parens; eheu bello nimis diuturno satiate, qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci:*

ANNOTATIONES.

30. *Venias precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem qui & Troianis pridem, & pòst Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *prodigiosus,* inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius penè anni pallore continuo.*
Virgil. Georgic. 1.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cùm caput obscurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ à cujus filio Julo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæsaris dicta sit genitrix; & ab eo dicatâ etiam æde singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit genitrix Venus; sicut in Syllæ Apollo, in Antonii Lar Deus, in Pompeii Junioris Pietas, in Majoris Hercules invictus.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli, Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ leves*, ardente scilicet bello sæpiùs contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum vulnus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hîc aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ Regis adversus Jul. Cæsarem. De quo Sueton. cap. 66. *fama hostilium copiarum suos perterritos . . . . confirmabat . . . . . . cùm expectatio adventus Jubæ terribilis*

Sive mutatâ juvenem figurâ,
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in Cœlum redeas; diuque
Lætus intersis Populo Quirini:
Néve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat. hîc magnos potiùs triumphos;
Hîc ames dici pater, atque Princeps:

INTERPRETATIO.

Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, tu *alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem* Julii *Cæsaris; tardè remigres in Cœlum, diuque maneas cum Populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hîc ingentes triumphos, & appellationem parentis*

ANNOTATIONES.

esset, &c. Non malè quidam censent reponendum hîc, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ & Romani exercitus milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes & alieni.

41. *Sive mutatâ*, &c.] Augustus quod valdè ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse, assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim, quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. anteà cit. Ovid. Fast. 3. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam operamque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, & rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hîc ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cùm ab universis maximoque consensu pater patriæ consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lacrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque Princeps.] Cornel. Tacit. Annal. initio. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatus dictus est sexto Consulatu; eo more, qui integro etiamnum Populi in Repub. statu, receptus erat.*

Neu sinas Medos equitare inultos
Te Duce, Cæsar.

INTERPRETATIO.

auctorisque; neque patiaris, ô Cæsar, *te imperante*. *Medos impunè in equis vagari*.

ANNOTATIONES

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, & ab his ad Parthos tandem Orientis Imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpiùs ab Horatio.

inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

SIC te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,

INTERPRETATIO.

ITA te salvam *ducant Cypri Domina, & Helenæ fratres astra fulgentia,*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondeo, choriambo & pyrrichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtēns | Cyprĭ |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter: constans è spondeo, duobus choriambis & pyrrichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră |

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hîc triumphat Heroïcus ille spiritus, quem in Poëta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneïdos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An, quod opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? an quod Veneris stella navigantibus utilis? an quod fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus & imperium obtinere? Virgil. Æneid. 5. Neptunus ita Venerem alloquitur:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventosque secundos,*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ Regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor & Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Portò quod à Piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti: & hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cùm simul apparent, salutares; cùm solitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annot.

Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga;
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci

INTERPRETATIO.

& parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Iapyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut eum *sospitem applices ad littus Atheniense, ac tuearis* partem *dimidiam animæ meæ. Is* profectò *circa cor habebat lignum tresque æris* laminas, *qui primus*

ANNOTATIONES.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii meliùs exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud Insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8. & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam legunt, *obstructis*, sed malè. Homer. modò cit. Odyss. 10. κατέδησε, *ligavit.* Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversùs Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poeta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroïcorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi, ubi longè præclarissima & nominatissima civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Benè*, inquit, *de amico suo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam & animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque, ut canit Juvenalis Sat. 12, v. 57.

Ventis animam committere, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor aut septem, sit latissima teda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quod homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

æternaque ferri
Robora.

Commisit pelago ratem
    Primus : nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
    Nec tristes Hyadas , nec rabiem Noti ;
Quo non arbiter Adriæ
    Major , tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum ,

INTERPRETATIO.

mari sævo credidit navim frangi facilem , neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem , neque Hyadas noxias , neque furorem Austri ; quo nullus est dominator in Adriatico mari *potentior , sive concitare sive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit*

ANNOTATIONES.

12. *Primus.*] Typhis Bœotius , inquiunt , à Pallade edoctus navim primus fabricavit , quæ Argo dicta est ; eâque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.] Meridionalem ventum , Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab ὕειν *pluere* dictæ sunt , quod pluvias ferant eæ stellæ septem in fronte Tauri collocatæ : Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A Meridie flat Notus, nebulosus & humidus , & hinc nomen; nam Græcè νοτὶς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ major.*] Ratio patet ex rerum situ & naturâ lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriæ.* Atqui hypercriticè Jul. Scaliger, *Austrum* , inquit , *præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius : quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum , cujus impetu etiam crescit Ionio subinvecto Adriaticum. Boreæ quoque subjectum est qui ex alto spirat . . . . . Auster autem ex devexiore parte flans Apænino frangitur : quamobrem non subruit , sed radit. &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hispano , qui rei Nauticæ & ventorum rationem luculenter investigavit , egregiè Poëtam nostrum tuetur & vindicat : *Austrum* , inquit , *arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etsi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare , ut scribit Scaliger , nihilominus ita se habet , ut non minus ab Austro quàm à Vulturno possit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habent ; (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt , una ad Subsolanum , altera ad Austrum respicit. Porrò hujusmodi venti principales & integri octo referuntur ; intra quos alii sunt quos medios vocant , *non profectò quod minori spiritu ac vehementiâ ferantur quàm illi , sed quod in eorum medio describantur.* Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales , perspicuum sit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum mare, hodie Sinus Venetus inter Italiam , Græciam , Illyricumque , longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt , fatum , genituram , casum : alii mortis accessus intelligunt : certè parum ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quo simplicior. Varia naufragorum mortis genera , si lubet accipe , fluctibus submergi , à piscibus devorari , ad rupes

Qui ſiccis oculis monſtra natantia,
Quid vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras, ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.

Interpretatio.

qui ſine lacrymis aſpexit piſces *monſtroſos nantes, ac mare intumeſcens, & Acroceraunias rupes naufragiis famoſas? fruſtrà Deus providus terram ſegregavit à mari disjungendo: ſi naves ſceleratæ tranſeunt nihilominus vada minimè tenenda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo.*

Annotationes.

allidi, vel in ſcopulos inſulamve deſertam ejici, ibique omni ope deſtitutum contabeſcere & mori. Prætereà contingit aliquando navigantes tempeſtate ingruente diſpelli ad barbaras oras, ubi vel ab Antropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantùm non abſumpti ſunt Oreſtes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris: item noſtras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hoſpitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel ſiti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis nimirùm in navigatione longiori: ſive cùm aqua dulcis jam rara ad dimenſum diſtribuitur ſiticuloſis: ſive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conſpiratione vel ſorte aſſumitur jugulandus, urgente ſcilicet extremâ neceſſitate alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari poteſt abſque horrore.

18. *Monſtra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. *Oceani monſtra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelſi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutiantur eorum faſtigia, ſic dicti. κεραυνὸς *fulmen*, ἄκρον *ſummum*. Hîc deſignat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lengueta.* In Epiro ſitum eſt, non procul Albaniæ finibus.

21 *Nequicquam Deus abſcidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipſi verò illis ſe ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait: quantò eſt dulcior mater quàm noverca, tanto eſſe terram mari optabiliorem. Bias autem ſapienter dicebat, nec vivis nec mortuis accenſeri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo poſteà Ode 16. & lib. 2. Od. 13. Scribit Theophraſtus, idcircò dici Prometheum hominibus dediſſe ignem Cœlo dereptum, quia Philoſophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina eſt, mortalibus invexit. Ex Cic. Tuſc. 5. & aliis. Prometheus Caucaſo affixus fingitur, quod ex eo monte altiſſimo ſiderum naturam ac motum ſtudioſè contemplaretur: ibique cœleſtium cognitioni ſedulò incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perſcrutatus hominibus indicaſſet, fabulati ſunt ignem cœleſtem ab

Post ignem ætherea domo
    Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
    Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.
    Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
    Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
    Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
    Iracunda Jovem ponere fulmina.

INTERPRETATIO.

Post ignem cœlo subreptum terras invasit macies & frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis anteà dilata passum acceleravit. Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio.......... labor & afflictio spiritus: & qui addit scientiam addit & laborem.*

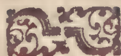
29. *Post ignem ætherea, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat & perquàm ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis. Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolasse Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ovid. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is Inferorum fluvius pro ipsis inferis non raro ponitur synecd. de Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipsum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

AD L. SEXTIUM,

ODE IV.

Veris descriptio : vitæ brevitas : carpendæ voluptates.

SOLVITUR acris hyems gratâ vice veris & Favonî :
Trahuntque siccas machinæ carinas :
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni :
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ :

INTERPRETATIO.

ASPERA hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri : & machinæ deducunt in mare naves siccas : jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum : neque prata albescunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam super

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli vel spondei : tres ultimi sunt trochæi. Sic :

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | & Fă | vōnī |

Secundus quisque versus est Archilochius, constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes spondeus vel Iambus : secundus semper Iambus, cum syllabâ : tres posteà sequuntur trochæi : sic

Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchī | næ că | rīnās |

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & sic distinguunt versus :

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favoni :
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ prius hyeme & frigore stricta fuerat, jam re solvitur & aperitur grato reditu vernæ tempestatis : in quâ & areolæ florum explicant sese ; & mare gelu antè præclusum jam adiri & navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & seq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit, initio veris. Vide lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, instrumenta quibus graviores quæque moles faciliùs moventur. Nonius Marcell. palangas vocat, & sic describit : *palangæ*, inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus ; vel cùm ad littora subducuntur.*

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo*. Insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneri antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & sacra hîc plures notari volunt, sicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri sacras intelligunt, qui mensis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quanquam matro-

Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam sive malit hœdum.

INTERPRETATIO.

lucentem: Charites verò cum Nymphis pulsant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hœdum.

ANNOTATIONES.

narum iste festus; inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros austeros quidem & negotiosos: verùm lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & similibus, paratis semper catillare partem lætitiæ inter Veneres illas: & gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt Interpretes mox citati: nobis verò magis placent alii qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hîc accipi Calendas vel Martii vel Aprilis.

6. *Junctaque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & saltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphrosyna, Thalia. Sannazar:

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alios aliosque reflexus
Inter se læta repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt vestigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adesse ministri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virgil. Georg. 1. v. 471. & Æneid. 8. v. 418. & seq. Nomen à κύκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum habebent oculum in fronte instar circuli. Virgil. de Polyphemo, Æneid. 3. v. 635.

telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in Insulam Lemnum, claudus è casu factus; ubi officinam instituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hierâ, quæ una est è Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam posteà. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. 1. Tull. de Nat. Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*] Legunt alii, *agnâ, &c.* & magis latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in scirpo.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quò simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis:
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

INTERPRETATIO.

Mors pallens æquali pede diruit egenorum casas atque Regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratissimi, & Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore *ardent jam cuncti juvenes, & paulò pòst puellæ fervescent.*

ANNOTATIONES.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.
Omnia mors æquat.

14. O *beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut & probaretur ab Augusto, & consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebrosique Inferi. Infrà Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.] Infernales Dii per antiphrasin *Manes*, id est boni dicti, sæpiùs usurpantur pro ipsis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum angustam ob frequentiam animarum eò descendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida. Virgil. Æneid. 6. v. 269.

Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo simul mearis.] Cùm illuc perveneris jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte & talorum jactu. De eo nos ampliùs lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem 5. *Iste Prætor severus ac diligens qui Populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilaum in compotatione magistrum convivii sorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione factâ, Rex ita jubet: *tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. 3. v. 48. & 49. dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accuratè Meursius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formosum puerum, quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.*] Missâ quorumdam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

AD PYRRHAM,

ODE V.

Miseros esse amatores Pyrrhæ, se ex ejus illecebris velut è naufragio enatâsse.

QUIS multâ gracilis te puer in rosâ
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? Heu, quoties fidem;
Mutatosque Deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,

INTERPRETATIO.

QUIS adolescens exilis, delibutus unguentis suave olentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter rosas sub jucunda specu? Cujus gratiâ flavos crines nodo colligis ornatu simplex? Eheu quoties deplorabit violatam à te *fidem, Deosque inconstantes, & non assuetus stupebit mare sævum atris procellis,*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecratius heroïcus trimeter, è spondeo, dactylo, spondeo: sic;

Grātō | Pyrrhă sŭb | āntrō |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multa, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obesus. Gallicè *de belle taille*. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse, vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paulò; pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: sine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulcra: & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulcritudinem. . . . . Vestitus turpis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem, Cupidinem, anteà faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulcram. Plaut. *mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpè amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. I. *ea requiruntur à me, quorum sim in-*

Qui nunc te fruitur credulus aureâ,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

INTERPRETATIO.

qui te nunc amabili potitur, facilè confisus te fore *semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles?* O *infortunati, quibus haud expertis fulges! murus sacratus ostendit me tabellam ex voto,* & *vestes madidas affixisse* in æde *Numinis mari dominantis.*

ANNOTATIONES.

solens & ignarus. Cæsar Bell. Civil. lib. 2. *Erat in oppido multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aurea.*] Pretiosa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*] Nondum sciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virgil. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile semper
Fœmina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulò pòst acerba & immitis.

13. *Me tabula sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi, nec impunè. Pyrrham deperii quoque, sævam expertus, post multa mala tantum non perii.

Tabula sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, inprimisque Neptuno: unde & in ædibus sacris appendebant tabellam in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatarant. Virgil. Æneid. 12.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

AD AGRIPPAM

AD AGRIPPAM, ODE VI.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm & amoribus canendis aptum.

SCRIBERIS Vario fortis, & hostium

INTERPRETATIO.

VARIUS *Homerici cantûs ales te dicet*

ANNOTATIONES

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mœcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis vario, &c.*] Res à te in bello præclarè gestas describat summus quisque Poëta; non ego tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui tum se bellè fecisse existimant cùm per singula laudum capita diligenter ne dicam insulsè ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non è vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. lib. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius lib. 6. cap. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte:

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item:

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quà velit ire, sed angusto priùs ore coërcens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item:

Ceu canis umbrosam lustrans Gortinia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprehendere lustra;
Sævit in absentem, & circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant:
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Eclogâ 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet: *neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulò antè: *Vare tuum nomen, &c.*

Fortis & hostium victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum sumpsit* Augustus nempè. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis
Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,

INTERPRETATIO.

strenuum & victorem hostium, & quicquid milites te imperante fortiter egerunt navibus aut equis: nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque fami-

ANNOTATIONES.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite*, quasi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum sublimem pariter & sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιχας μουσῶν *aves Musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite*, pro pennâ, calamo, stylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortè è Mæoniâ regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroïci carminis Princeps & quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroïcæ, eximiæ Poëseos facultate & spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prœlio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatus robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat: res præclarè gesserat in Hispaniâ, Thraciâ, Germaniâ: ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.* Et posteà: *insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.*

Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 683.

Parte aliâ, ventis & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens; cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Siciliâ post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* huc & pertinet cusus duplex denarius, quorum unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ & rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ verò Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *navali primo prœlio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prosperè.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15. &c.

5. *Gravem Pelidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo Imperatori ac Regum Regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Homer. Iliad. 10.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis. Græcis διπλοῦς, *duplex*, aliud nempè dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices*, cum Prisciano lib. 1. & 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

Nec sævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prœlia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quid urimur,
Non præter solitum leves.

INTERPRETATIO.

liam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, & Musa citharæ non bellicosæ Præses me *prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis* poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Troiano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes;* sive *liberi sumus*, *sive ardemus* amore *aliquo, more* nostro *inconstantes.*

ANNOTATIONES.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægysto, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hîc Thyesten eximiæ artis Tragœdiam à Vario, ut jam antè dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus Lyricos, præsertim Alcaïcos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maximè verò 4. 14. 15. lib. 4. &c. ad Pisones denique sic scribit:

> *Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum*
> *referre.*

13. *Martem tunica, &c.* Viros militares loricâ armatos forti & durâ, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus æreâ induit loricâ.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem, apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

14. *Pulvere Troïco nigrum.*] In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Troiani campi coopertum & quasi nigrum.

Ope Palladis Tydiden superis parem.] Diomeden Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum ascripsit. Iliad. 5. v. 335. & 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

> *Ferro cœlestia corpora demens*
> *Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.*

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare dumtaxat & canere amamus.

AD MUNATIUM PLANCUM,

ODE VII.

Aliis aliæ placent regiones ; sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ sollicitudines.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,

INTERPRETATIO.

ALII *laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen,*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroïcus, quinque primi pedes sunt vel spondei vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri siue heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam : nimirùm novæ Odes initium statuunt ad hæc verba : *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum : *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindéque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amoenitatem extollit Poëta ; in alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat : utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirùm, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide posteà Annot. ad vocem, *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus Insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, Emporium est nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam : tum propter ingentem signorum numerum ; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubilis cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 41. Adde urbium pulcritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. epist. 1. & in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur : *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ ; sed parum pressi & nimis redundantes. Rhodii saniores & Atticorum similiores.* Anno salutis reparatæ 1300. Equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati : servarunt ad an. 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, à Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & situ, & descriptione ædificiorum & pulcritudine in primis nobiles Mitylenæ : agri jucundi & fertiles, &c.* Vide & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem *eleganter & magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In eâ quippe, dum flat Auster, incolæ ægrotant ; dum Caurus, tussiunt ; cùm Septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni

Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem

INTERPRETATIO.

vel Ephesum, aut muros Corinthi inter duo maria posita, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poëtæ, *quorum unicus labor est laudare carmine continuo*

ANNOTATIONES.

claritatem è natalibus Pittaci qui unus è septem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita est ad littus maris Ægæi & sinus Ionii, versùs ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitissimam. In ea celebratum est Concilium generale tertium anno salutis reparatæ 431. sub Celestino Papa, adversùs errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære, & figulinâ celebratur: *totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret, & duo maria navigationi diversa penè conjungeret, cùm pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit adeò, ut Corinthiari dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille & respondit, *tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maximè Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Castalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus, commune omnium oraculum, in alto Parnasso urbs non mœnibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu & religione longè celebratissimum intra urbem non manu exstructa sed nativa præcipitia munivere.* Hæc ille. Admirabilem porrò Gallorum stragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessalia locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam & Olympum decurrebat, colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum posteà Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas & olivam Palladi sacras, nihilque norunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præstantior visa & judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur; non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vide Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

Carmine perpetuo celebrare, &
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, diteſque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ reſonantis,

INTERPRETATIO.

civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta illuſtris ob *patientiam, nec ager Lariſſæ fertilis tam afficit quàm fons Albuneæ perstrepentis,*

ANNOTATIONES.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen doctè Heinſius intelligit, quod perpetua ſerie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epiſt. ad Piſon. v. 136. ubi *ſcriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, ſic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea eſt, quam Tull. de leg. 1. init. laudat, ita ſcribens: *nullius autem agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quàm Poëtæ verſu ſeminari poteſt.* Ex vett. codd. nonnulli hîc legunt, *undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonſiles coronas, id eſt circum circa detonſas, ut ſint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noſter lib. 1. Epiſt. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.
Alii explicant: ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex oliva ſibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verùm prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque ſequi doctiores jam aſſuevere.

8. *Plurimus in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta paſcua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis inſignes, Agamemnonis regni ſedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utraque urbe iſta Juno præcipuè colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon nec Lariſſa æquè movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponneſi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium poſita, dicta eſt & Sparta, hodie *Miſitra:* ſervitutis olim impatiens, at malorum tolerantiſſima; ut *Spartana generoſitas & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad ſeveram omnem diſciplinam inſtituebant. Cic. Tuſcul. 5. n. 77. *pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. Adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morſu denique, ut exanimarentur priuſquam ſe victos faterentur.* Idem alibi meminit eorumdem, quod ad aram loris & verberibus ſic acciperentur, ut multus è viſceribus ſanguis exiret, imò interdum ad necem uſque; neque tamen exclamarent, ſed nec ingemiſcerent quidem.

11. *Lariſſæ campus opimæ.*] Urbs Theſſaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cùm verò proxima eſſet Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Lariſſæus ille ſæpiùs dictus ſit.

12. *Domus Albuneæ reſonantis.*] Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum & fontem ſacrum habebat. Virgil. Æneid. 7.

Lucoſque ſub altâ
Conſulit Albuneâ, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpè Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis

Interpretatio.

& Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginosum, nec pluvias parit semper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus, bibendo *vinum suave.*

Annotationes.

Lactant. lib. 1. cap. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxtà ripas Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conspectu sunt Tibur, Præneste, & Tusculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cùm è sublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum & pulcrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*] Non secùs ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus*, νότος *Notus*) Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpè imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant sollicitudines.

18 *Tristitiam.*] Si rei cura privatæ comites habet ægritudines aliquando magnas: certè Reipublicæ ferè semper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, Consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illustrior, quàm quod Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset: sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverent. Is porrò non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus Imperium Romanum suo tempore concussum est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primùm stetit, deinde ad M. Antonium defecit, posteà ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, & Planci ad Ciceronem Epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 15. *fulgentibus Aquilis, signisque, & simulacris Deûm in modum templi.* Porrò signa militaria seu vexilla

Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ,
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo,

Interpretatio.

Teucer fugiens patrem atque Salamina dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse corona populea, sic allocutus mœrentes amicos: ô socii & comites pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu & auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore

Annotationes.

sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de re milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide posteà Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cùm fugeret.] Post expeditionem Troianam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente & indignante, quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiscentibus enim mandarat ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipse interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyssi potius quam sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis hodie *Coluri*, urbs & Insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Engia*, inter Atticam & Peloponnesum. Illic regnavit Telamon Ajacis & Teucri pater.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λύω *solvo*, quia metu & curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

Generosum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populea fertur vinxisse corona.*] Ita se Teucer instruit adversùs mœrores. Vinum sumit; populea se corona redimit, seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, & quod carendum esset patria, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo & paternis Laribus exterminamur à Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offertque novas sedes in aliena regione. Aiunt profectam à Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen,

Ambiguam

Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpè viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

INTERPRETATIO.

Salaminem in *terra nova. O viri strenui & sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.*

ANNOTATIONES.

cùm duplex erit urbs ejusdem appellationis; Altera apud Atticam regionem in qua nati sumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. O *fortes pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Troiam majores quidem & graviores istis malis quibus jam conflictamur, forti estote animo: certè meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus; vino curas abigamus; at cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. *non receptus Teucer à Telamone patre, ob segnitiem non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus est, atque ibi cognominem patriæ suæ Salamina constituit.*

AD LYDIAM,

ODE VIII.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amori se manciparit.

LYDIA dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarim cur properas amando

INTERPRETATIO.

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim?

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos : at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel omninò facere conatus est : & in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si scivisset Choriambicum esse, & habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo & Baccho constat:*

Lȳdĭă dīc, | pĕr ōmnēs |

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, & unum Baccheum, scilicet clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit vir in Musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo spondeum infarciendo sic,

Tē Dēōs ō|ro . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quod in ea perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut & Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sanè Terentii sententiam : Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eumdem esse?

Hîc igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit ; sed abjectis campestribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi : sic & Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur : at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid.

Amando perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3.

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone

Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque Solis?
Cur neque militaris
Inter æquales equitat; Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum

INTERPRETATIO.

quare Martium *Campum Soli expositum aversetur*, valens *tolerare pulverem & æstum: quare nec bellicosus equum agitat cum paribus: neque frænis lupatis moderatur* equorum *ora Gallicorum: quare formidat contingere Tiberim lu-*

ANNOTATIONES.

Æneam depereunte, Æneid. 4.

Non cœpta assurgunt turres, non arma juventus
Exercet: portusve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum oderit Campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas anteà frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarratia Virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, & his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursusque laborem natando deponeret.* Describit verò Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . . Etenim admirabilis magnitudo, cùm Equitia, id est Ludos Curules, & alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæstrâque se exercentibus vacuum relinquit . . . . . solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem & ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè & invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque Solis, &c.*] Plutarchus in vitâ Catonis Censorii refert filium ab eo literis institutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris inter æquales equitet.*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? equitandi studium nobili viro maximè convenire, asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum facilem adeo a pueritia fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis temperat ora frænis.*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coërceri opus erat. Apuleius: *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur.

Ovid. Trist. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere.*] Cur se ad natationem non exer-

Sanguine viperino
Cautiùs vitat: neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpè disco,
Sæpè trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Troiæ

INTERPRETATIO.

teum: quare oleum diligentius fugit, quàm *viperæ cruorem: nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt* latuisse *filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Troiæ*

ANNOTATIONES.

cet, ut ante? hæc enim valdè utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cùm in mare desiluisset, nando per ducentos passùs evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Sueton. Hinc ex eodem Sueton. Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, posteà Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis Rege in eo submerso. Eustath. *flavum.* Sic Æneid. 7.

Multâ flavus arenâ.

Cur olivum sanguine viperino cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit; ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora cum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, seu attritu armorum & pondere seu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpè disco, sæpè trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera; altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset; & de hac fit hîc mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, & omnium metas exsuperasse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco. ἀπὸ τοῦ δισκεῖν, *jacere*, Orbis erat, ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur: à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu signum, Græcè σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Troianum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi perimendum. At quia sine eo capi Troia non potuisset, ex Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nym-

Funera : ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

INTERPRETATIO.

excidium, ne viri habitus pertraheret ipsum *ad stragem, &* contra *turmas* *Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

pha, Nerei filia, Achillis autem mater.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adversùs Troianas copias atque exercitus. Lycia duplex : altera est Troadis regio, ex Homero & Strabone ; altera est Cariæ finitima. Hujus quidem populi Troianis auxilium tulerunt. Ab utrâ verò Troiani denominentur Lycii ; arbiter esto Lector : certè dices, non ab hac, sed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam Interpretum qui ferè omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.] Hîc Grammatistæ vulgò monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio verò Gallorum. Sed quid ad rem ? Et quid hoc juvat ad Horatii sensum hîc expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt ?

AD THALIARCHUM, ODE IX.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

VIDES, ut alta stet nive candidum
Soracte: nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,

INTERPRETATIO.

CERNIS, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat: neque silvæ fatiscentes ferre ampliùs queant *pondus: & fluvii acri glacie hæserint. Arce verò tu frigus ligna copiosè congerens ad ignem: & vinum quatuor annorum liberaliter*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaïci, Acatalecti: pes primus est spondeus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius & quartus sunt dactyli.

Vīdēs | ŭt āl | tā | stĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm |

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius est Iambus vel spondeus: secundus & quartus semper Iambi cum syllabâ superstite.

Sīlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que

Quartus est Dactylicus Alcaïcus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus dactylis, & totidem trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūtŏ |

1. *Vides ut alta, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æneid. 2. & 11.

sancti custos Soractis Apollo.

Plin. lib. 7. cap. 2. *haud procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Silvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille Pontifex, dum in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ: recentioribus *Mons sancti Oedisti.*

Nec jam sustineant onus silvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant & incurventur rami sub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque flumina constiterint acuto.*] Quæ nempè fluere ex naturâ postulant, hærent jam & stant gelu constricta. *Acuto.* Seu quod frigus vehemens haud secùs pungat ac ferri acies & acumen: seu quod acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis: apud Athen. lib. 10. cap. 8.

7. *Sabina diota.*] Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas. *diota.* διώτη. Quadrantal dicunt octo & quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelligunt, sed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam

O Taliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere: &
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;

INTERPRETATIO.

exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliqua: qui statim ac dejecere ventos æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi, nec orni vetustæ. Cave percontari quid cras eventurum sit: & quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque verò suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à

ANNOTATIONES.

nonnulli scribunt *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα *amphora*.

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus: θαλείας ἄρχων, *convivio præsidens.*

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati; cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul stravere ventos, &c.] Hîc Stoïcum agit Horatius, alibi verò sæpiùs Epicureum; nempè mortalia hæc & infima Diis esse curæ asserit, potentiamque & providentiam videtur stabilire, exemplo isto. Cùm primùm illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quiescunt: cùm sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeoque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro qualibet arbore hîc ponuntur, sicut & *orni.* Cato de re rusticâ cap. 42. & 151. de illis abundè. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupressus natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, ideò cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, & subsecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ & graciles; silvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis sollicitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent quàm juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservarunt. Phavorinus, apud Gellium lib. 14. cap. 1. *aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, & fallunt: miser fies, frustrà expectando. Si adversa, & mentiuntur, miser fies frustrà timendo, &c.* Vide Annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam antè concessis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, & quot *fors*, seu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. Epist. 17. *de lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores sperne puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequàm veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc & campus, & areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo;
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

INTERPRETATIO.

te *valido procul est senectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas* frequenta : *nec non secretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans : atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.*

ANNOTATIONES.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & seq. *morosi, anxii, iracundi, & difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid . . . . . contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulò pòst: *Quarta restat ratio, quæ maximè angere ac sollicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. suprà.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities; *area* verò est paulò magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*] Colloquia clam & summissâ voce cum amicâ, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petunt, & se cupiunt tamen intelligi, &c.

Virgil. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit lasciva puella;
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipsa puella meos.
Et nunc subridens latebras fugitiva petebat:
Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri;
Lætior hoc multò, quod malè tecta foret.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatore, vel à puellâ. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direptum.* Nam diripere est discerpere & lacerare: quod hîc non convenit. At *deripere* est movere & rapere de loco.

Virgil. Georgic. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt costis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci*] Qui simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maximè, ut repetendi occasio detur rursumque comessandi.

AD MERCURIUM

AD MERCURIUM, ODE X.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palæstræ:

INTERPRETATIO.

O Diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, & ritu pulcræ palæstræ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lylius Gyraldus, ut non modò legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. à rebus gestis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuntius Deos inter & homines. Festus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim Eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lystrenses viso signo per Barnabam & Paulum facto; velut Diis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt: hunc verò sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ Rex, & Astrologiæ inventor, inde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerit Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in epist. ad Pisones, versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recens terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, & orationis suavitate. Vide Cic. 1. de orat. & 1. de invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, feram nullam immaniorem esse homine, si suis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti*] Nempe orationis inventor pariter & Musices. *Catus*, Vocem hanc Sabinam esse, & acutum significare, auctor est Varro, 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *prudens, &, ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ more palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege*, non, *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rythmico offendi, ait. Verùm quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modò, sed amasse reperiatur? Posteà epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. Atenim palæstra duplex est: rudis altera & sine arte, quâ solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit

Te canam magni Jovis & Deorum
Nuncium, curvæque lyræ parentem :

INTERPRETATIO.

Te celebrabo summi Jovis aliorum*que Deorum interpretem, atque inventorem cithara*

ANNOTATIONES.

Virgil. Georgic. 2.

Corporaque agresti nudant prædura palæstrâ.

Altera est artificiosa, & *decora* sanè, quæ partes corporis singulas format ad decorem; & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore. *Numerus quamdam veluti palæstram orationi & extrema lineamenta confert.* Et posteà : *ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam ; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum : sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta; nec satis tectè declinat impetum, nisi etiam in cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, *quibus gestus motusque formantur, ... ne indoctæ, rusticæve manus : ne status indecorus, &c.*

More palæstræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò & palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa : his autem accensetur palæstra, græcè πάλη ; gymnica exercitatio nimirùm, seu luctatio quâ nudi unctique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum nuntium.*] Hesiodo ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium :* Orpheo Διὸς ἄγγελον *Jovis nuntium :* Homer. Hymn. in Mercur. v. 3.

ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.

Nuntium immortalium perquàm utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove missus ab alto
cêleres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.* Mercurii inventum esse lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infrà dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne : nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis : ut mox fusiùs explicabo.

Lyræ.] Lyram cum cytharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *chelyn cytharam dictam esse, quod testudinis testæ jugo addita, fidibusque tensa lyram deformavit :* & rursus : *chelyn id est lyram è testudinis testâ factam.* Quod porrò inter illas discrimen, vix statuas : quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est : at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam & instructam scribit, imitarione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos, ait. S. Hieron. scribit, *citharam effici in modum litteræ Δ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem & citharam digitis aut pectine pulsari : Seneca : *chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus :

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulsas.

Callidum, quidquid placuit jocoſo
Condere furto.
Te, boves olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
Riſit Apollo.
Quin & Atreidas, duce te, ſuperbos

Interpretatio.

incurvæ; nec non *ſolertem clam ſurripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, niſi vaccas per fraudem abactas reſtitueres; riſit* ipſe advertens ſe *pharetrâ* quoque *ſpoliatum. Quin etiam Priamus opulentus Troiâ*

Annotationes.

At lyra pelli dicebatur. idem ibidem.

Nec pudeat pepuliſſe lyram.

Ovid. Metamorphoſ. 10. cap. 5.

Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.

Cruquius ita in hunc locum ſcribit. ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra ſuum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum eſt, quâ mendici vicatim ſtipem quæritare notum eſt: nam & incurva eſt, & δελτωτῦ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò teſtudo vocata à formâ teſtæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, ingenioſè, jocoſè, furandi magiſtrum. Duplex nimirum eſt furti ſpecies, ſeu furandi ars. Una ſeria, improba, injurioſa, legibus vetita: & de hac non eſt mentio. At altera eſt oblectationis, joci, & induſtriæ ludicræ, in quâ excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi ſolertiâ Spartanorum animos, impunita eſſe furta ſanxerat. Philoſtrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocoſa vocat ἡδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præeſſe dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes ſint. Alii volunt deſignari vim orationis, quæ ſenſim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præſtigiorum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempè ſic aſtantium oculos præſtringendi, ut dolum non advertant coram ipſis perpetratum.

9. *Te boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, & peritiam jocosè furandi probat. hæc autem eſt hiſtoria, ſeu fabula: cùm Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus eſſet, atque interim Admeti Theſſaliæ Regis armenta paſceret; boves aliquot exerrantes & longiùs progreſſas abegit Mercurius & occuluit. Ille verò hunc pueri formâ indutum quaſi bubulcum furacem aggreſſus mortem minatur, niſi abacta pecora reſtituat: ac telum proferre volens, quaſi percuſſurus, vacuam ſenſit pharetram, vel hanc quoque ſibi ſubreptam. Tum denique Apollo Mercurii ſubtilem in furando induſtriam demiratus, riſum tenere non potuit; *iracundiam voluptate ſuperante*; ut ait Philoſtrat. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregiè expreſſit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphoſ. 2. cap. 11. &c. & Annot. infrà ad vocem *virga.*

11. *Viduus pharetrâ.*] Infra lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8.

Viduaſſet civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium tanquam propriè locutum: Horatium verò carpit & vellicat tanquam hìc malè ſcripſerit *viduum Apollinem.* Sed ô puerilem aſtutiam!

13. *Quin & Atridas, &c.*] Præclarè & benignè à Mercurio facta jam oſtendit. Nimirùm ex Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove miſſus præbet ſe ducem Priamo Hectoris interfecti corpus

Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, & iniqua Troiæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces

INTERPRETATIO.

discedens, ducente te latuit arrogantibus Atridis, excubiis Thessalorum, & castris Troiæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ

ANNOTATIONES.

redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus â quoquam, imò nec visus fuerit.

Atridas.] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs Imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit & vibrat. *an dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mœrens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sanè & pretiosa munera ad Achillem delata à Priamo Troiam deserente; atque, ut est ibid. *infinita dona è thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lanas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item & sagula: auri vero talenta decem: duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donarant.*

15. *Tessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoc. Nam & Thessali Græciæ populi, & ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis; diurnum, fumus:* inquit.

Iniqua Troiæ castra fefellit.] Castra nempè Græcorum Troiæ hostium occultè ingressus, & ad usque tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit, aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait; *cum ad turres navium & fossam venissent, custodes quidem è cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium & insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad Campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad Inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coerces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis, animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundum variam benè vel malè factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia, illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult.

Virgil. Æneid. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque; & lumina morte resignat.

Coerces. Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, quâ sedantur & coërcentur homines concitati; & inertes è contrario ignavique incitantur.

Virga.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessâ vicissim lyrâ: postquam enim boves, ut antè dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eâque lege & conditione venia est data Mercurio, ut lyræ inventor Apollo di-

Aureâ turbam, ſuperis Deorum
Gratus & imis.

INTERPRETATIO.

virgâ catervam exilem ſummoves, ſuperis æquè *Numinibus ac inferis gratioſus.*

ANNOTATIONES.

ceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύγεαν quasi λύτρον dictam eſſe, quòd eâ ſe Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ inſtructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperiſſet, hac inter eos projectâ prœlium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti ſerpentes additi ſunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejuſmodi caduceo inſignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò ſerpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes eſſe debet.

AD LEUCONOEN,

ODE XI

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

TU ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë: nec Babylonios

INTERPRETATIO.

TU ne cupiveris nosse (nec enim *licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoë, concesserint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chaldaïcos calcu-*

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempè omnes sunt Choriambici, Alchaïci, Pentametri, Acatalecti, constantque spondeo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nē | quæsīĕrīs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhī quēm | tĭbĭ |

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego nescio: nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa verò præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces: alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas): meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores. Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quàm in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca verò sic paucis vanas eas sollicitudines perstringit: *Quod times aut futurum est, aut secus. Si secus: frustrà vexaris. Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoë.*] Alii legunt *Leucothoë.* Fictum nomen est à Poëta. Ludunt aliqui in etymologiâ nominis istius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios tentaris numeros.] Ne Mathematicos adi, & consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregiè tum historiæ passim, cùm ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosiùs auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat *genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. *contemnamus Babylonios, qui è Caucaso signa cœli servantes numeris & motibus stellarum cursus persequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à versu 550. ad 590. Ejusmodi studium in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Tentaris numeros. ut melius, quidquid erit, pati
(Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam;
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi

INTERPRETATIO.

los: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur; ſive poſtremam det hanc, *quæ modo Etruſcum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens ſis. Vina fundas: ac*

ANNOTATIONES.

Babylonios.] In Babyloniâ templum erat Beli Sideralis Scientiæ iuventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, ſeu Chaldæi Babyloniam incolentes Aſtrologiæ peritiſſimi erant. ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Q. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè neceſſaria valdè numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimenſionem horoſcopi, aſpectumque ad alia ſidera planetaſque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica ſæpè uſurpatur pro Aſtrologiâ (ut vocant) Judiciariâ. Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris eſt tota doctrina, &c.* Auſon.

Tu Cœli numeros, & conſcia ſidera fati
Callebas.

Ut melius quicquid erit pati.] Quanta hîc apud Interpretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum voce, *ſapias;* quæ verò intermedia ſunt, parentheſi includunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati;* explicantque ſic: cùm melius ſit, vel tanquam melius ſit pati conſtanter quicquid evenerit, quàm animum diſtorquere, anxiè quæ ſint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profectò ſe diſcruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: poſteriori verò pro tempeſtate hyemali: quandoquidem ſatis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppoſitis, &c.*] Synecd. id eſt, quâ fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter.* Sed vulgata lectio præferenda videtur doctiſſimis.

Pumicibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, foramine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus. unde ab Ovid. *multicavus*, à Virgil. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De iſto lapidum genere Plin. lib. 36. cap. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod pars eſt maris Mediterranei: id verò nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ Regis filius, poſtquam ad vicinas terras cum coloniâ appuliſſet, Tuſciam nempè, ibique ſedem fixiſſet.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: ſi ſapias, ſcilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priſcian. lib. 18. cap. 3.

Vina liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potiùs, hilaritatis causâ ſatage ut pares tibi vina ſacco percolata, defœcata, dulcia ſic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempè muſtum priuſquam ferbuiſſet; per ſaccum toties colabant, ut defœcaretur: atque ſic ademptâ, quæ vini vim alit augetque, fœce, liquidius, imbecillius, at lenius, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophraſt. lib. 6. cap. 24. ἠθικὸν, *caſtratum*, quod nempè ſparteis eſt ſaccis colatum. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 26. *Eunuchum & effeminatum* ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum reſtinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati*

Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas: carpe diem, quam minimum credula postero.

INTERPRETATIO.

limite angusto spem longam rescindas. En *dum fabulamur, ævum præterit invidum.* Ergo *diem* hodiernam, *sequenti minimè confisa, arripe.*

ANNOTATIONES.

vino plurimum valeant ingurgitare. Plin. lib. 14. cap. 12. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* lib. 19. cap. 4. *Ferendum sane fuerit . . . . . . inveterari vina, saccisque castrari:* al. *castigari.* lib. 23. cap. 1. *utilissimum vinum omnibus sacco viribus fractis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. quæst. lib. 6. Problem. 7. ait, *exolescere vinum, cum tam crebro diffunditur, esseque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem sollicitat & infestat ejectâ & exclusâ; ipsum vero jucundius effici: neque sicut à ferro acumine decusso; sed potius velut rubigine & sordibus detersis. Quippe defœcatio illa vini vim quæ caput tentat, detrahit atque ad statum redigit mitem & salubrem.*

Spatio brevi spem longam reseces.] Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tanto resecandæ spes longæ: minus expectandum, minùs fidendum futuro; neque adeò differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Ode 4. suprà:

Vitæ summa brevis spem nos vetat
inchoare longam.

7. *Dum loquimur, fugerit invida ætas.*] Legunt alii, *diffugit. Invida ætas.* Dum enim sic elabitur & nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissimæ vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loquor inde est.

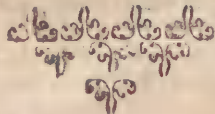
8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet & dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino & unguentis nos impleamus: non prætereat nos flos temporis: coronemus rosis, antequam marcescant.* Martial.

fugitivaque gaudia carpe.

Pers. mox cit. loco.

carpamus dulcia.

Multò verò sapientiùs Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercu e tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut benè viverem: in senectute, ut benè morerer: benè autem mori, est libenter mori.*

AD AUGUSTUM,

AD AVGVSTVM,

ODE XII.

Deos & heroas primùm, dein Augustum laudat.

QUEM virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,

INTERPRETATIO.

O Clio, quem virum, aut heroëm, quem Deum suscipies laudare citharâ, vel acutâ fistulâ? Eccujus laudes resonabit similitudo ludicra,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eò plus habet, quò apparet minus. Elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ & pulcritudine dives est: mirâ insuper suavitate condîtur. Fingit Horatius œstro se correptum poëtico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit elogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eumdem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 51. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo*, uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ, vel acri tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem benè temperante. Alii sic explicant: carmine Lyrico, suavi & moderato, Diis ac heroïbus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones v. 73. & 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis aptè invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo*: κλέος & κλεῖος, *fama, nominis splendor.*
Virgil. de Musis:
Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio, adeoque imago dicta quasi imitago. Vide infrà, Ode 20. eamdem locutionem, ibi fusiùs explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens: *vetusta nomen imago*: quo enimverò sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Mon-*

Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus; qui res hominum, ac Deorum,
Qui mare & terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:

INTERPRETATIO.

seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido. Hinc silvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid verò antè canam, quàm præconia consueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terrasque & orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur: imò neque par quidpiam vel pro-

ANNOTATIONES.

tium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubito, aut infracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

5. *Umbrosis Heliconis oris*, &c.] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ: Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem*, &c.] Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt dulcedine cantûs velut animatæ; *temerè*, id est, facilè & sine cunctatione; vel confusè, per devia & invia. Nota lippis & tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 391. *Vocalem*, id est, canorum, vel, voce pariter & lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ, & suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11 *Blandum & auritas*, &c.] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ & animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis*, &c.] legunt aliqui, *parentum*: hoc sensu. Quid priùs dicam quàm eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius, *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus ac passim celebrari solitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17 *Unde nil majus*, &c.] Alii interpretantur; à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile aut secundum.*] Par & proximè accedens: æquè magnum ac potens.

Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Prœliis audax, neque te silebo;
Liber, & sævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certâ,
Phœbe, sagittâ.
Dicam & Alciden pueroſque Ledæ;
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem: quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit,
Defluit ſaxis agitatus humor;

INTERPRETATIO.

ximum valet. Attamen Pallas obtinuit ſequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus ſtrenue: neque te, *virgo feris crudelibus infeſta: neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illuſtrem; quorum ſidus candidum ubi primùm nautis illuxit,* ſtatim *concitata unda ſcopulis decidit, quieſcunt*

ANNOTATIONES

19. *Proximos tamen, &c.*] Non. Marcell. *proximum dicebant veteres non ſolum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium extitiſſet.* Virgil. Æneid 5.

Proximus huic, longo, ſed proximus intervallo
Inſequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, ſed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos; quippe nata illius cerebro. Alii volunt ſpectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, ſiniſtra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni ſoleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Prœliis audax neque te ſilebo Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quòd devictis hoſtibus ſe ſuoſque aſſeruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sicul. lib. 5. &c. item infrà lib. 2. Od. 19.

22. *Et ſævis inimica virgo belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac ſylvarum Dea, arcu & ſagittis feras ſectari aſſueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, ſagittâ.*] Arcu enim & ſagittis valere, præſertim ob Nioben cum filiis interfectam, ſemper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quaſi φῶς βίου, *lux vitæ.*

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, ſeu quod eſſet Alcæi nepos; ſeu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *à robore.*

Pueroſque Ledæ.] Caſtorem, & Pollucem, alium equeſtri, alium pedeſtri inclytum pugnâ. Ovid. Faſt. 5.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum ſimul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioſcuros. Et ſuprà Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *lucida ſidera.* Aiunt nempè Aſtrologi propitias ac ſalutares eſſe ſtellas geminas, non ita verò ſolitarias.

29. *Defluit ſaxis agitatus humor.*] Unda ſpumans jactata in ſcopulos & in altum ſublata defluit, cùm primùm faventibus Caſtore & Polluce tempeſtas ſedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta & ſaxis adhærens tum reſolvitur ac fluit, cùm oriuntur Caſtor & Pollux, vere nimirùm, & aſcendente Geminorum ſidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere & agitari deſinit aqua maris, ante in rupes illiſa per impulſionem ventorum, & concitationem fluctuum.

Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod ſic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum poſt hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an ſuperbos
Tarquinî faſces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

INTERPRETATIO.

venti, nubila evaneſcunt, & maris irati ſubſidunt fluctus, quoniam ita juſſere. Poſt iſtos quem *potiſſimum referam ambigo*; Romulumne, *an tranquillum Numæ Imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis glorioſam?* Certè *Regulum & Scauros, &*

ANNOTATIONES.

31. *Quod ſic voluere.*] Pro ſuâ poteſtate, atque benigno favore in navigantes ſic juſſere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii *Dii voluere*, nempè Caſtor & Pollux: quibus cùm placuit, redit ſerenitas, & maris agitatio planè ceſſat.

33. *Romulum poſt hos.*] Poſt Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare eſt æquum.

Quietum Pompilî regnum.] Numam deinde laudat ſecundum Romanorum Regem, qui mitigandum ferocem populum armorum deſuetudine ratus, Jani templum clauſit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribuſque de integro condere aggreſſus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione juſtitiâque firmavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 18. & ſeq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî faſces.*] Ambitioſam dominationem Tarquinii non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) ſed Priſci, qui bello ſtrenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, faſcibus aliiſque inſignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priſcum virum cætera egregium ſecuta quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio eſt.* Quidam non abſurdè intelligunt Junium Brutum, qui faſces Tarquiniis pulſis ereptos ſplendidè geſtavit ac tenuit. Virg. Æneid. 6.

Vis & Tarquinios Reges, animamque ſuperbam
Ultoris Bruti, faſceſque videre receptos.

35. *Catonis nobile lethum.*] De eo Cæſar dixiſſe fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloriæ meæ invidiſti.* Nimirum ille ad Uticam obſeſſus, Pompeianas partes aſpiciens victas propriâ manu ſe peremit, poſtquam bis legiſſet Platonis librum de animâ, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude aſſerit, ut qui Cæſarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas ſibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus poſteà fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Piſonem ſic habet: *nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenſes reſectis palpebris illigatum in machinâ vigilando necaverunt, ſupplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia conſulari dignitate illuſtris, & clara virtus extitit in adminiſtrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hiſpano accuſatus eſt, quod Socios ad arma concitaſſet. Ita ſe verò ille conſtantiâ plenus & gravitate defendiſſe fertur: Q. Varius Hiſ-

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis

INTERPRETATIO.

Paulum generoſæ vitæ liberalem, victore Carthaginenſi; quin *& Fabricium* beneficii *memor c lebrabo verſibus magnificis. Hunc & Curium impexis crinibus*

ANNOTATIONES.

panus M. Scaurum Principem Senatûs arguit Socios ad arma concitaſſe: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: teſtis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis. Quibus quidem auditis abſolutus eſt. Vide Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7. n. 8. Plin. lib. 36. cap. 15. &c.

Animæque magnæ prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collegâ, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fab. Maximus apud Liv. lib. 22. cap. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, melioríque exitu ad Cannas pugnaſſet. Verùm, ut eſt apud eumdem Liv. eod. lib. cap. 43. *ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti, ... dum altercationibus magis, quàm conſiliis tempus teritur*, miſerè ibidem cæſi, fuſi, fugatique ſunt: atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ *cladis* interiit, ut rectè teſtatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. Superante Pœno.] Annibal certè nuſquam magis inſigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves benè multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. Fabriciumque.] Hic contrà Pyrrhum Regem miſſus, cùm nec ab ipſo priùs, quartâ regni parte promiſsâ, ſollicitari potuiſſet; nec Pyrrhi Medicum veneno regem tollere ſpondentem audire voluiſſet, imò perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc ab Rege mirabundo laudem promeruit: *Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate, quàm Sol à ſuo curſu averti poſſet.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. lib. 1. cap. 14. vide & ſeq. Annot.

41. Hunc, & incomtis Curium capillis, &c.] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimverò *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirùm victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſuæ quàm publicæ utilitati ſtudentes: unde & ſummam laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempè C. Fabricium Luſcinum, ter Conſulem; de quo ante: & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni cive temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem æris & quinque pondo argenti, ſervoſque totidem ſibi miſſos à Samnitibus, quos univerſos in clientelâ habebat, in Samnium remiſit; continentiæ ſuæ beneficio ſine pecuniâ prædives; ſine uſu familiæ abundè comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus, ut ære & mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes

INTERPRETATIO.

bello idoneum pariter *& Camillum produxit inopia durior, & patrius agellus cum domo conveniente. Marcelli porrò nomen augescit sicut arbor secreto temporis* progressu. At *cæteros inter splen-*

ANNOTATIONES.

Curium.] *Curius Dentatus exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimæ specimen, Samnitium legatis agresti se scamno assidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille eorum divitias contemsit: paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit: *malle se locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: & Curium nec acie vinci, nec pecuniâ corrumpi posse. &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris Illustribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomtis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem lib. 9. cap. 3. *intonsis capillis*: scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: & cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomtis*: sed non illud; quod sanè ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hoc apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numâ:

Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ.

Codices tamen ferè omnes habent: *incomptis Curium Capillis*: unde ab eâ lectione temerè discedendum non fuit.

42. Camillum.] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

45. Crescit occulto velut arbor ævo fama Marcelli.] Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progressu mensium & annorum, ita Marcelli fama in dies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *solent præcocia subitò flaccescere: sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem surgentem celebrat.*

46. Marcelli.] Quis ille, non planè constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato suam ille filiam desponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & seq. & Seneca ad Marciam cap. 2. Verùm cùm is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus obierit, quo pacto ejus fama crescere in dies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum anteà vinci posse docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæsus etiam coli & observari meruit post mortem. Nam & honorificè cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclusos & coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. lib. 23. & seq. Virgil. Æneid. 6. v. 855.

Micat inter omnes Iulium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi. Si quidem ludis, quos primo consecratos ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: credi-*

Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras & Indos:

INTERPRETATIO.

det astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O *fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor & conservator, commissa tibi* est à *fatis summi Cæsaris tutela:* ergo *tu regna* primus: *Cæsar* autem sit à te *secundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos subegerit; sive Seras Indosque in Orientali plagâ domuerit;*

ANNOTATIONES.

tumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti: & hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella. Idem refertur in Epistolis Augusti.

Virgil. Eclog. 9.

Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum. Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæst. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porrò cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænuntiasse multò meliùs creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso Imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*] Duo nempè veteribus credita: primùm, Reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, ô Jupiter; ut Augustus sit à te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. cap. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide & infrà Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos anteà victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles jam eò deduxerat Augusti fama, ut ultrò virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc benè ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras & Indos.*] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*, Metropolis autem Sera, serico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. cap. 17. *Primi sunt hominum qui noscantur Seres lanificio silvarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Se-*

Te minor latum reget æquus orbem ;
Tu gravi curru quaties Olympum ,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

INTERPRETATIO.

Te quidem inferior justè gubernabit ille hunc *orbem amplum : tu* verò *tremendo curru Cœlum concuties : tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

res, inquit, *armorum expertes ...... nulli finitimorum molesti .... Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies; aëris facies munda, ventorum commodissimus flatus, & abundè silvæ sublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum asperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, &c.*

Indos.] Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta : Gange fluvio item rigatur, & scinditur media : ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios, continetur hodie Imperium magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Sensus est : Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet & æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur ; *& virtutis moderationisque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam* ; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit : attamen ille seu novis in dies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultrà quàm fas est, superbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *lætum*, nimirùm ob *æquitatem* Augusti, qui jus summâ lenitate pariter ac diligentiâ dixisse scribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cùm fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempè vulgus opinabatur è *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina.*

59. *Tu parum castis, &c.*] Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, & sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde & satagebant expiare locum, & cæsis hostiis Numinis iram placare.

AD LYDIAM.

AD LYDIAM,

ODE XIII.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
  Cervicem roseam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum
  Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color

INTERPRETATIO.

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, væ, meum hepar turgescit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia suprà, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam & qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem suum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præsentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulcram instar rosæ, & fragrantem: vel rosei coloris. Scaliger hîc Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam.* Verùm quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice & rubicundulâ celebretur? Virgil. Æneid. 1.

roseâ cervice refulsit.

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politula, nitida, pura, puta, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcell. in voce, *putus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant *næ*, ναὶ, id est, *certè, herclè.*

4. *Bile tumet jecur.*] Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia propriè resident. At Horatius modò libidinem in jecore statuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hîc: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ siccum jecur
ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum, χολὴν οὐκ ἔχεις ἐφ' ἥπατι. *bilem non habes in hepate.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso cutis tingitur, indeque nascitur rubor . . . . gaudium extrinsecùs contingit. Ad hoc animoso natura occursu festinat, quam sanguis comitando, quasi alacritate in-*

Certâ ſede manet: humor & in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitùs macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quintâ parte ſui nectaris imbuit.

Interpretatio.

ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lacrymæ clàm decidunt in malas, patefacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Efferveſco, ſive jurgia ex *vino immoderata deformarunt albas tibi ſcapulas: ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expecta con-ſtantem* eum fore qui *immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima, quibus indulſit Venus quintum ſuæ dulcedinis gradum.*

Annotationes.

tegritatis ſuæ compotem tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contrà, qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque cum timemus latebras quærimus. Sic natura tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc verò demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit, &c.

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lacrymæ, propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *ægritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipſe concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *concremer.*

9. *Uror ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt epotum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempè ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & malignè interpretatur comeſſationes illas, nec non morſiunculas amatorias; ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam à Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrænatâ & impotenti abreptus libidine, ac propè furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum . . . . ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne Populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non ſperes perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat œſtro velut percitus. Nam, ut aiunt, *omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quintâ parte ſui nectaris.*] Miſsâ plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quintâ parte ſui nectaris imbuit*, intelligo

Felices ter & ampliùs,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citiùs solvet amor die.

INTERPRETATIO.

O ter & plus beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

valdè fragrantia, nectaris instar suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quæ est in ambrosiâ.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ ob absentiam, ob desiderium: malæ verò ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs solvet, &c.*] Non antè desinam te amare, Lydia, si me ames, quàm desiero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam
libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi

INTERPRETATIO.

O Navis, novi fluctus in mare te

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam ferè omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. cap. 6. In ea certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ apertè nequaquam dici fas fuisset. Vel Rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porrò sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti Rege, nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, æra-

Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri ſaucius Africo,
Antennæque gemant? ac ſine funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea;

INTERPRETATIO.

reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum eſt *remis deſtitutum: & malus auſtro præcipiti labefactus: atque antennæ ſtrideant: & vix carinæ abſque rudentibus valeat ſuſtinere mare violentius. Non adſunt tibi vela ſalva; neque*

ANNOTATIONES.

rium ſine pecuniâ, quæ nervus belli eſt: *lintea non integra*, vexilla & legiones diſſipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfuſa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorumdam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi ſæpè ſpecioſo publicæ utilitatis prætextu, rebus ſuis ſtudent: atque ut militaria imperia, dignitates ac magiſtratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi poteſt, ſicut Pompeianæ partes Navi deſignantur apud Cicer. lib. 2. Epiſt. 5. & lib. 12. Epiſt. 25.

Novi fluctus.] Primum civile bellum exarſit Cæſarem inter & Magnum Pompeium: alterum inter Auguſtum Antoniumque, & Cæſaris percuſſores Caſſium & Brutum: tertium inter Sextum Pompeium Magni filium & Auguſtum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoſte Patriæ judicato, literiſque per Senatum datis ad Julii Cæſaris interfectores de recuperandâ libertate, quid aliud quàm incenditur grave bellum, ac Romanum peſſumdatur Imperium?

Fortiter occupa portum.] Una ſalutis ratio eſt, compone pacem cum Octav. Auguſto, cui niſi ſummam defers rerum, nunquam ſanè conquieſces. Conjecturam audaciorem quorumdam retundere videtur iſte locus. Nec eſt quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epiſt. 54. alterque ei adſtipulatus ſibi plaudant & acclament velut invento Api, exultantes; εὑρήκαμεν συγχαίρομεν: enimverò ſi, quod volunt illi, citrà metaphoram aut allegoriam ſcribat ad eam navim, quâ ſui amici iratum Auguſtum metuentes fugere properabant, ſique hac Ode ſecundam ei navigationem apprecatur, non ſecus ac navi Athenas Virgilium tranſvehenti, Od. 3. quo ſenſu diceret hîc: *fortiter occupa portum.* Imò verò debuiſſet inclamare ad immorantes, *ſolvite protinus*; ad navim autem; *portum hunc citò deſere non tutum: ſtatione malè fidâ ſtatim cede, in quâ periculoſius quàm in alto mari verſarere.*

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virgil. Æneid. 1. v. 89.

creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant neceſſe eſt: ſic & Senatores ac Proceres, qui adhæſerant Pompeio, eo quidem ſublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alias difluxere provincias, ex Appiano cit. loc. *antennæ*, trabs in ſummo navis malo tranſverſa, cui velum alligatur.

8. *Imperioſius æquor.*] Virtutem ac fortunam Auguſti manifeſtè prævalentes.

Non Dii, quos iterum pressa voces malo:
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

INTERPRETATIO.

Numina, quæ invoces rursus ærumnis obruta. Licet Ponti sis pinus, orta è silva celebri, atque originem ostentes, vanamque famam. Nauta meticulosus haud confidit pictæ puppi. Tibi prospice, nisi ventis in *jocum es destinata.* Tu *quæ mihi nuper molestum* creabas *tæ-*

ANNOTATIONES.

10. *Non Dii quos iterum pressa voces.*] Cùm enim fatis destinatum Augusto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *frustra Neptunum invocat qui secundum patitur naufragium.*

Dii.] Castor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, solebat esse & vocari tutela & insigne navis: & sacrarium in puppi collocabatur, vel in prorâ. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quadam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6.

jacet ipse in littore, & una
Ingentes de puppe Dei.

Quidam sic interpretantur locum hunc: *tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo:* jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultrà?

11. *Quamvis Pontica pinus*, &c.] Sicut adversus tempestatem sævam parùm valet nobilitas arborum è quibus compacta est navis, minimè quoque picta & ornata puppis: sic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipsius fama quamlibet celebris, aut Ducis exercitûs generositas. Hæc enim quid juvant, si præsertim desint præsidia sat firma: ærarium locuples, &c.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat silva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus fidit.*] Ne splendori tui nominis fide, ô Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum: *tumidus.* Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens, & hîc maximè. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis ludibrium debes.*] A bello desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio, & Bruto; posteà tamen Augusto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, & antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus, quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores; nunc autem sollicitudinem & curam præstas ob novos tumultus, cur evidens periculum, talesque angustias spontè adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem:

Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

INTERPRETATIO.

dium, jam verò desiderium ac sollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas emicantes interfluentia.

ANNOTATIONES.

nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cùm præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam: si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, pone arma, neve tam periculosæ plenos aleæ labores incassum subi: imò conciliandæ pacis consilia & rationes ini. Vide lib. 2. Od. 7. & Epist. 2. lib. 2.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægeo mari in cycli ptope formam dispositæ: quæ quidem ob frequentes scopulos, & maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Troiæ excidio.

PASTOR cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,

INTERPRETATIO.

CUM pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Troianis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6

1. *Pastor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchilidem Cassandra Paridi Troiam ingredienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Troiæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est. Cùm Paris Helenam raperet hospitis Menelaï uxorem, atque è Spartâ Troiam navigaret, Nereus Deus marinus ventos co hibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus, & incestas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à Pastore, & ipse aliquandiu pastor, quanquam erat filius Priami Troianorum Regis & Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit: quo territa & conjectorum impulsa responso exponendum curaverat filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Troiam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo

Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas & ægida,

INTERPRETATIO.

injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, sic: *infaustis auspiciis domum ducis* eam, *quam numeroso exercitu reposcet Græcia conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor inest! Quantas cædes Troianæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem & clypeum,*

ANNOTATIONES.

quidem absente in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrata celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quàm frænari & in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequàm in Troadem perveheret, non videtur ea posse interpretatio stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænuntiaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt, *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Troianis rebus vaticinetur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quis meliùs vaticinans inducatur quàm Marinus Deus? Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ, scribit Nereum coactum respondere velut oraculum. Apollodorus lib. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: & Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, & rectè posita censeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio; id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, ô Pari, tibique assumis & rapis uxorem alienam.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversâ Troiâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troë posteâ Troiana dicta est. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant nempè, tum quod manebat altâ mente repostum Judicium Paridis, spretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas fla-

Curruſque, & rabiem parat.
Nequicquam Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi

INTERPRETATIO.

& currus, & furorem. Fruſtrà ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyrâ molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Fruſtrà fugies lanceas nuptiali *thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſonitumque, & acrem*

ANNOTATIONES.

gitioſo Paridi infenſa erat. Porrò bellicoſæ Palladi ſueta aptantur hîc arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma.

Quem in locum Servius ita ſcribit: *ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: ſi in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Curruſque & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Homer. è curru, non ex equo pugnari ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt à quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minimè bellicoſæ, multò minùs decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita verò adverſus hoſtem. Vide ſuprà Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Iliad. idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis diſtinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò iſtos carpendo nervos: non malè ſic; meliùs tamen: modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulieroſum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac ſuam cuique cantilenam diſpertire. Sic infrà Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulis dare oſcula.

Imbelli citharâ.] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parùm conveniret, oſtendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis ſprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves haſtas, &c.*] Licet initio amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, & ſeras licet pœnas exolves, cùm humi proſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque à victore hoſte crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſus urbs Cretæ, cujus populi ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod, ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porrò inter Proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet nemo. Verùm Oïleuſne, an Telamonius? Hic certè, ſi Dareti Phrygio fides, Paridem perſequi & occidere legitur.

Ajacem

Ajacem. Tamen, heu, ſerus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius,
Teucerque, & Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Noſces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Viſum parte lupum graminis immemor,

INTERPRETATIO.

inſequendo Ajacem. Attamen heu, tardè mœchos capillos pulvere inſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac ſi oportet equos regere, ductor haud ſegnis, intrepidi perſequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adversâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus,

ANNOTATIONES.

19. *Serus adulteros crines pulvere collines.*] Quamvis effugias aliquandiù, non tamen poteris ſemper declinare pugnam & congreſſum, in quo cùm vel proſtratus vel occiſus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtudio calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus à te pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aſpergi & illini, quos unguentis duntaxat anteà illinire ſatagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oïleum concertantes mutuis occubuiſſe vulneribus; alii volunt Paridem poſtquam Achillem interemiſſet, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. *Laertiadem.*] Ulyſſem filium Laërtis, Ithacæ & Dulichii Inſularum Regem, prudentiâ ſolertiâque ſuper æthera notum. *Exitium tuæ gentis*: nempè quia detexit ipſe atque ad Troianum bellum adduxit Achillem, ſine quo ex fatis capi Troia non potuiſſet.

22. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientiâ & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponneſi oppidum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ Proceribus convenit ad expeditionem Troianam. De eo fertur Agamemnon dixiſſe: brevi expugnandum Ilium, ſi decem Neſtores adfuiſſent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater, vide ſuprà, Od. 7. v. 17. & ſeq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnaciſſimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo ſe Troiano abdiderunt.

26. *Merionem quoque noſces.*] Tuo quidem malo cognoſces & experiere virtutem, iram, acreſque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretenſium Ducis. De eo ſuprà, Od. 6. v. 15.

28. *Tydides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydidem ſuperis parem* vocat Horatius, ſanè quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prœlio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hîc Tydeo patre quanquam bono & forti melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matroniſque Phrygum claſſis Achillei;
Poſt certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

INTERPRETATIO.

graviter anhelans: quod quidem *tua nequaquam promiſiſti. Indignata claſſis Achillis Troia Troianiſque fœminis* fatale *tempus differet*: at *poſt aliquot annos ignis Græcorum Troianas ædes incendet.*

ANNOTATIONES.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quàm cervus lupum aſpiciens. Mecum verò, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger *ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid ſit ſublimis anhelitus.* Verùm enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, benè intelligitur copiosè, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potiùs, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirùm jactaveras, ô Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, & Menelao totique Græciæ parem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari: non ita apud Græcos raptam perfidè, & ultionem juſtam *multo milite repetentes*, Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, ſi vis, ingens conſurgere bellum:
Et mihi ſunt vires; & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certè victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelaï, quem priùs ille contemſerat, virtutem experto inſultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam ſibi Briſeïdem iratus à pugnâ & bello ſuam claſſem continens Troiæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Troiæ ac Troianis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defenſorem unicum proſternat. Virgil. Æneid. 2.

Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Aſiæ minoris regio, cujus pars eſt Troas, ac metropolis Troia.

Achillei.] Achilles fortiſſimus Græcorum, vel ſuo nomine apud omnes famoſus.

35. *Poſt certas hyemes.*] Poſt certum annorum ſpatium fatis decretum. Chalcas augur è paſſerum numero, poſt annos decem Troiam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaïcus ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars. Synecdoche. Quidam legunt: *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA

AD AMATAM PUELLAM.

O Matre pulcrâ filia pulcrior,
Quem criminosis cunque voles modum
Pones iambis: sive flammâ,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit

INTERPRETATIO.

O Formosâ genitrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis, seu igne, seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inha-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. suprà.

Quæcunque valent ad placandum iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contrà matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. fatetur se peccasse: 2. non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. vindictam offert. Porrò quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulcrâ filia pulcrior.*] Aiunt quidam scriptum dicaciter antè ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quàm formâ & pulcritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cùm Helenam quamdam Siculam iambis proscidisset, Apollinis oraculo primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cunque, &c.*] Criminis se reum, pœnamque subire quamlibet se paratum profitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longâ constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis insectari.* Horat. ad Pisones.

Archilocum proprio rabies armavit
Iambo.

Sive flammâ, sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni, vel aquâ, ut placuerit.

Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina
flammâ
Torreat; & liquidâ deleat amnis
aquâ.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ describit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omninò abfuisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificu-

Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufragum,

Interpretatio.

bitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebro pulſant cymbala acuta, ſicut mœſta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma,

Annotationes.

los, nec Apollo Phœbades oracula reſponſaque edituras, nec Bacchus Mœnadas & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus & celebris: vel ita dictus à Pythone ſerpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, invadens & afflans mentem Pythiæ tripodi inſiſtentis, in adytis ac penetralibus templi, ut extra ſe rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, inſaniâ, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & ſeq.

Non acuta ſic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulſant Corybantes æreа cymbala, cùm furioſi diſcurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes* Rheæ ſacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel à *κόρυς galea*, vel à *κορύπτω*, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel à *κρύβειν*, vel *κρυβάζειν*, quoniam adjuverunt Rheam in abſcondendo partu. Vel à *κρέκειν pulſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *pulſabant æribus æra*, & ex Apollod. lib. 1. *τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον*, *haſtis clypeos percutiebant*: ſic nimirùm *Jovis illum vagitum in Cretâ quondam occultaſſe feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.* Lucret. cit. & paulò antè:

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulant numero cava tibia mentes.
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem à Græco origines parum ſatisfaciunt, & longè petitæ ac perperàm confictæ videntur. Magis certè ad rem eſt quod refert Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. Corybantas dictos à Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique abs ſe nominavit eos qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æquè violentum eſt ut iratus amor ac triſtis quòd ſe ſperni ſentiat, aliumque præferri: tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur ſæpiùs.

Neque Noricus deterret enſis.] Pergit oſtendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis fragor ac metus. *Noricus enſis*, optimi ſcilicet enſes fabricantur in eâ regione Illyrii. Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præſtat factura*, v. g. aqua, *cui ſubinde candens immergitur: at in Noricis vena ipſa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat contendit, per maris diſcrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat: nec ullâ nunquam reverentiâ, nec pavore tonitruorum ac fulminum retardatur aut deterretur,

Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditùs, imprimeretque muris

INTERPRETATIO.

nec ipse Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario luto obstrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur; ac mœni-

ANNOTATIONES.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem; unde nempè homini sic dominetur ira? fabellamque confingit, vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus*, quia cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demùm è singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vide Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi limo.] Homini, qui licet ex argillâ & limo non secùs ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. lib. 5. Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. &c.

17. *Iræ Thyesten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retrò conversus sit, omnibus auditum: & jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & consumpta interiit *exitio gravi*: seu cùm Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ stetere causa cur perirent funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quadam eas tenendi cupiditate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solùm urbes aliquando demolitur, sed & excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat; *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* anteà, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est ubi Troia fuit.

Manilius lib. 4. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet Aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente Imperatore Constantinopolitanis irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν: *aratrum in eam immissurum.* Seneca de Clementiâ lib. 1. cap. 26. *injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipsius citat Horatii locum quem explica-

Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem. me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, & in celeres iambos
Misit furentem. nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi

INTERPRETATIO.

bus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime. Me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute, atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò *cupio vertere dira suavibus, modò retractatis*

ANNOTATIONES.

mus, aitque: mos erat iste in evertendis olim urbibus: & sicut aratro condebantur; ita aratro pariter significabant exscindi: affert quoque Modestinum Juriscons. *Si ususfructus civitati legatus sit, & aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. lib. 15. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. ubi non ædificandis modò urbibus, sed & funditùs evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imò quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in scripturis urbes quasdam irâ victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque destructâ, ita ut sal in eâ dispergeret.*

22. Compesce mentem.] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæso obtestorque, ne ei indulgeas; sed *compescas mentem iracundam.* Nam & ego malè me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde & *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapsus sum: nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 14. *Si quidem ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpè hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: &, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas: facilè hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unicè diligo; &c.*

23. In dulci juventâ.] Quò voluptatum avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur eæ ad quas anhelat, vehementiusque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore & irâ *furentem.* At nunc laudes & encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia priùs & acerba scripserat. Nam, quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albescens animos capillus
Litium & rixæ cupidos proterva.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.

24. Celeres Iambos.] *Pes citus*, ad Pisones: seu quod facilè incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

26. Dum mihi fias recantatis amica, &c.] *Dum*, id est modò tu quoque desinas me lacerare conviciis & dictis probrosis. Vel potiùs, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cùm me videris palinodiam canere; donec igitur

Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

INTERPRETATIO.

conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam quam velit reparari: proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis & dicteriis abalienatam intelligere oporteret.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem & commoda.

VELOX amœnum sæpè Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; & igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.

INTERPRETATIO.

CELER Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis, pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Ustica cubantis saxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teia. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Malè dispar. Immerita vestis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii, cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive sita erat Horatii villa & fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eò sæpiùs immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porrò Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam defendit æstatem capellis, &c.*] Æstum arcet à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7.

Solstitium pecori defendite.

Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, & thyma deviæ
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:
Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, & Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.

INTERPRETATIO.

Feminæ masculi fœtentis, citrà periculum errantes per silvam, securæ investigant arbutos occultas ac thymum: capri verò non timent lupos Martios, neque colubras virides: quomodocumque, ô Tyndari, suavi ejus *tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ* montis *Usticæ declivis.*

ANNOTATIONES.

5. *Arbutos quærunt latentes & thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. c. 17. *frutices odoratos appeti* quærique à capellis, testatur. Virgil. Eclog. 3.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis.

Georgic. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, vernaculè, *arboisier*, pridem fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος: frondes lauro, fructus cerasis non absimiles. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *hircum olet.* Virgil. Eclog. 7.

Dum teneras defendo à frigore myrtos.
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

agnum Martius à stabulis rapuit lupus.

Alludit fortè Poëta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœdulei.* Nam, inquiunt ab *hœdus hœdulus* & *hœduleus*; sicut ab *hinnus*, *hinnulus*, & *hinnuleus.* Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ*, ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile, is;* sic & *hœdilia, æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgatâ lectione; ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certè ἰσόχρονος. Itaque de metro non ampliùs solliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum septa vel stabula, synecdochicῶs poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2.

Primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves oviumque magistros.

Hinc verò potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quod vel levis ejus fistulæ sonus fugat & avertit noxia quæque, & securitatem præbet.

Tyndari.] Hanc esse eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & falsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirùm ut offensam mitiget; nunc verò sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulcritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hîc in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, & fide Teïâ
Dices laborantes in uno
Penelopen, vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii

INTERPRETATIO.

Numina me protegunt. Pietas mea, Poesisque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordâque Teiâ cantabis Penelopen & Circen fulgidam pro eodem sollicitas. Illic innoxii Lesbii scyphos hauries in um-

ANNOTATIONES.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis piè celebro, ipsis non ingratas. Contrà verò, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licet *attenuat Deus.* Ut scribit Ode 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia manabit, &c.*] Ex amœnâ hac villâ meâ, cùm adfueris, ô dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porrò ex Eustath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos benè multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ vitabis æstus.*] Noxios ardores vitabis sideris istius; ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgò, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teiâ dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos Versus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vide lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno.* recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum & eumdem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lyl. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hîc innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucundè: bibes nempè vinum innocuum, è Lesbo Ægei maris insulâ, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeò impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prœlia.* Vinum saccatum hîc aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cùm tale sit per se Lesbium, quo *nullum potu suavius*; cui ἀπλειαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*: quod νεκταροσταγῆ, *manans nectare, ambrosiæque propius quam vino*, veteres illi passim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23. &c. Vide, si vacat, apud Gell. lib. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo

Duces ſub umbra : nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia : nec metues protervum
Suſpecta Cyrum ; ne malè diſpari
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque veſtem.

INTERPRETATIO.

brâ : neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miſcebit : neque timebis ſuſpicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impoſitam capillis, & innocens veſtimentum.

ANNOTATIONES.

ſucceſſorem ſuæ diatribæ deſignavit Theophraſtum è Leſbo.

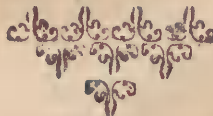
22. *Nec Semeleius cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen deſinet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus : ea porrò etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneum* hîc appellari credas, cum pluribus : aliàs idem bis perperàm dixiſſet Horatius. Sed potiùs à θύω *ferveo, inſanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 5. Id eſt, vinum iſtud innocens non creabit ebrietatem, nullaſque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τὸ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum ſuſpecta Cyrum.*] Cyrus iſte Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non benè cum eâ conſentiens. Qui quidem ſi reſciſſet cum alio familiariter verſari, haud æquo tuliſſet animo, ſed zelotypiâ accenſus, aut velut in ſuam manus injeciſſet, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veſte ultus adulterium quod ſuſpicaretur.

25. *Malè diſpari.*] Viribus impari ad reſiſtendum, ictuſque declinandos. Vel moribus planè diverſis, ut Tyndaris lepida hilariſque fuerit, Cyrus triſtis moroſus ac ferox : unde non ferat ejus ingenium ac vivendi inſtitutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure ſibi vindicans quod ſuum eſt, ubicunque repererit. Quo vir ejus fuiſſe, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum auſus fuerit alienus, in liberam liber ? niſi fortè vis & impetus zelotypiæ ſignificetur illius, qui ab amicâ ſuâ alium amari intellexerit : quique ſibi temperare ſeque continere haud queat, cùm epulantem cum alio viderit, quin pugnas miſceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam diſcerpat, nec veſtibus parcens, quoquo modo ſuo dolori ſatisfaciat.

28. *Immeritamque veſtem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit veſtis mœchæ, vel infidæ amaſiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur ?

AD QUINTILIUM VARUM, ODE XVIII.

Usum vini moderatum commendat.

NULLAM, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque

INTERPRETATIO.

O *Vare, nullam arborem potius* quàm *vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum, ut nimiùm vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibiipsi Horatium loqui, sicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite prius severis arborem.*] Metrum pariter & sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. *sacrâ vite*, Baccho nempè consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columell. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De eâ urbe jam antè ad Od. 7. Hodie *Tivoli*, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie, Hinc fortè *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit, unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres Tiburtus, Corax, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem seu Catillus Arcas classis Evandri præfectus: Tibur qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrà, sobrii res penitùs considerant, atque hinc sollici-

Mordaces aliter diffugiunt ſolicitudines.
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici tranſiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero

INTERPRETATIO.

Deus. Nec aliàs fugantur edaces curæ. Poſt vina epota, *quis incommoda belli queritur aut paupertatis? Quis non te magis, Bacche parens,* laudat; *teque ô decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adverſus Lapithas inter potandum commiſſa docet ut nemo dona*

ANNOTATIONES.

ti, difficiles, ac moroſi eſſe ſolent. Quare *dura* & gravia his eſſe notum eſt, quæ aliis levia. Sicut enim omnia ſana ſanis, & contrà: ſic triſti ingenio præditis triſtia ſunt omnia; læta verò aut ſaltem parum moleſta quælibet jocoſis ac feſtivis hominibus. *Siccis* vino non madidis, ſobriis, jejunis. Plaut. in Perſa. *Jam diu factum eſt, cum bibimus: nimis ſicci ſumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An conſilia ſiccorum, an vinolentorum ſomnia videntur?* Perſ. Satir. 5. v. 163.

An ſiccis dedecus obſtem cognatis!

Neque mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *muſtum Deo & hominibus lætitiam dare ſolet.* Sapient. 31. *Date vinum iis qui amaro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ; & doloris ſui non ampliùs recordentur.* Pſalm. 103. *Vinum lætificet cor hominis.*

5. *Quis poſt vina gravem, &c.*] Anacreon. ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι, *cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Senſus Horatii eſt; cùm quis ſe pluſculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines ſentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, ſeu non indecorâ aut invenuſtâ feſtivitate. Sic aiunt Catonem Uticenſem cum amicis ad auroram perpotando vigilaſſe; quod exiſtimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At ne quis modici tranſiliat, &c.*] At verò cavendum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis:* Item quod monet Plin. lib. 14. cap. 5. *nec viribus corporis aliud, ſi modus adeſt, utilius;* nec *aliud pernicioſius vino, ſi modus abſit.* Ibidem, Androcydes ſapientiâ clarus ad Alexandrum Magnum ſcribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus Rex, memento te bibere ſanguinem terræ.* Quibus ille ſi obtemperaſſet, profectò amicos in temulentiâ non interemiſſet. Hactenus Plinius. Bellè ſuo more Apuleius; *prima cratera pertinet ad ſitim: ſecunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad inſaniam.* Vide Athen. lib. 2. cap. 1. & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi ſe navigare credentibus, faceta hiſtoriâ: quam quidem haud à verò alienam probat Caſaubonus in dictum locum. Ibidem Mneſitheus, *vinum rectè utentibus Dii monſtrarunt, ſummum bonum: intemperantibus ſummum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Theſſaliæ populi cùm veniſſent ad nuptias Pirithoï Principis Lapitharum, propè montem Olympum in Theſſaliâ pariter degentium; vino immodicè hauſto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut ſcribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde

Debellata; monet Sithoniis non levis Evius:
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu;

INTERPRETATIO.

Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sin-

ANNOTATIONES.

gravis pugna, cædesque Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem meminit: *istius in his Reipublicæ luctibus symposium quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metamorph. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus & ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infrà, Oden 27. Aapud Athen. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Posteà vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervia; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ; decimum furoris. quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ: vel potiùs ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ υἱέ, *euge fili.*

Exiguo fine libidinum.] Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces, & Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cùm celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, ô bone pater Bacche; at ego sanior illis, temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull.

Candide Liber ades.

Item,

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareus. Vel ob tunicam è pelle vulpinâ; vel à calceamento, quæ βασσάραι dicuntur: vel à talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Aliis alias quoque etymologias comminiscuntur.

Tibull. cit. de Baccho,

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturque, allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur, cùm furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphatâ mente furebant.
Evoë bacchantes, Evoë capita inflectentes.
. . . . . *Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.*

Invitum quatiam : nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cœcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

INTERPRETATIO.

cere non ego te repugnantem exagitabo: neque proferam in lucem abscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, & fides secretum prodens, vitro pellucidior.

ANNOTATIONES.

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederaque & pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur.

Catull. cit.

Pars obscura cavis celebrabunt Orgia cistis;
Orgia, quæ frustrà cupiunt audire profani.

Tibull. Eleg. 7. lib. 1.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro *sub dio*, vel *sub dium*, id est, sub cœlo, quod Græci *δῖα* vocant. Varro. Ascon. in Verr. 3. id est, ex arculis & cistis non extraham tua sacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur Sacerdotes. Porrò illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & suprà Od. 16. v. 5. ac seq. sensus est: à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant.
Multi raucisonis efflabant cornua bombis.
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cœcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempè sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines absque ullâ cujusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit; quæ sunt *φιλαυτία*, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cœcus amor sui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *sui amor.* Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Epist. 13. *nisi fortè me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur ...... cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter se extollit, prudentiâ *vacuus*. Quod si plerisque passim, at nemini frequentiùs accidit, quàm vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat; adeoque fidem labefacit ac violat, cùm religiosæ taciturnitati commissa & credita temerè profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

MATER sæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,

INTERPRETATIO.

CRUDELIS *amorum genitrix, & filius Semeles Thebanæ, atque luxu-*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt incentiva libidinis præcipua, humorum crasis & temperies, vinum, familiaritas & comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lascivâ licentiâ.* Cæterùm versiculus iste non temerè scriptus, qui rursùm habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva*, Venus. Nam

quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Benè Anacreon:

Καλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Καλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Καλεπώτερον δὲ πάντων
Αποτυγχάνειν φιλοῦντα.
Durum est non amare:
Durum est etiam amare,
Durissimum vero est,
Non frui re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Naturâ Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *Cœlo & die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera spumâ procreata . . . . . Tertia Jove nata & Dione. Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est,* & num. 60. *Cupido primus Mercurio & Dianâ primâ natus dicitur: secundus Mercurio & Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte & Venere tertiâ.* Quid ergo hîc? Certè Poëtis solemne est uni tribuere quod plurium est, præsertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. init. Fast. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hîc *mater Cupidinum.* Sic & à Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur Ερως, Ιμερος, Πόθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem aloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ιμερον καὶ Ερωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modò spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpiùs autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium: &c. minùs placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum Regis filiâ: ibique ipse colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *venter mero æstuans facilè despumat in libidinem.*

Et lasciva licentia,
 Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
 Splendentis Pario marmore puriùs:
Urit grata protervitas,
 Et vultus nimiùm lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
 Cyprum deseruit: nec patitur Scythas,

INTERPRETATIO.

riosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me *jucunda* ejus *procacitas, & facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque sinit* me *referre Scy-*

ANNOTATIONES.

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi*, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas catenas injecit. Nimirùm pulcritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.*

Yirgil. Georgic. 3. v. 215.

uritque videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros insula maris Ægæi, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima. Strab. lib. 10. Plin. lib. 36. cap. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκοτέραν.
Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & severitas saltem ficta; ferocia quæ plerumque amantes plus accendit, qui quod negari videtur, eò ferventiùs appetunt, eoque jucundiùs prosequuntur.

8. *Vultus nimium lubricus aspici*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit. metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virgil. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait, *Naturam dedisse tauris cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam: at mulieribus pulcritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Adeò nempè me Venus obsidet & occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, & colitur.

Virgil. Æneid. 1. v. 722.

inscia Dido
Insideat quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prœlia: id est, nec aliena bella, sed nec ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, & aduletur Augusto, cui, inquit, tunc fortè remissa fuerint ultrò à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine lib. 42. infrà citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, & latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur à Justino lib. 2. antiquitas, virtus bellica,

Et versis animosum equis
  Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hîc vivum mihi cespitem, hîc
  Verbenas, pueri, ponite, thuraque

INTERPRETATIO.

tharum bella, *neque Parthos equis conversis strenuos, nec quæcunque* ad ipsam *nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem, istic verbenas & thura mihi*

ANNOTATIONES.

& quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quàm feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint.... Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium Regem Persarum turpi ab Scythiâ summoverunt fugâ, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri Magni ducem Sopyriona cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non sensere arma....., Gens laboribus & bellis aspera. Vires corporum immensæ. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virgil. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphatem,
Fidentemque fugâ Parthum versisque sagittis.

Justin. lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpè etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant....... Intolerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prœlia deserunt, ac paulo post pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animosum*: adeò virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere sub Mithridate præsertim illo, *cui res gestæ Magni cognomen dedere*, ut ait Justin. lib. 42. imò sæpè illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. 41. init. *à Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde & cusi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius Imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem è Barbaris: *Ite, & benè valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis.* Vide & suprà Od. 12. Annot. ad v. 53.

Hîc vivum mihi cespitem, &c.] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum, placatâ Venere, demereatur. Sui verò ardorem amoris & impatientiam denotat vel ex eo quod aram è cespite extruat, brevi quidem & expeditâ ratione: quod fieri solitum duntaxat in subitis rebus, & moram haud ferentibus.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parate. Propriè verbena est herba quædam, Gall. *de la vervene.* De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romanæ nobilitatis plus habet, quàm hierabotane: nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena di-

Horat. L

Bimi cum paterâ meri.
Mactata veniet lenior hostia.

INTERPRETATIO.

afferte cum cratere vini bimi. Post *immolatam victimam mitior fiet* Glycera.

ANNOTATIONES.

citur, estque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 22. cap. *Verbenæ nomine significatur gramen ex arce* (al. area) *cum sua terra evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virgil. Eclog. 8.

Verbenasque adole pingues & mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent.

ex ara hinc sume verbenas tibi.

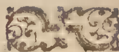
Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino: aliæque felices herbæ religioni & sacris servientes, his nempè aras coronabant; deinde thus adolebant: posteà vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum: *du vin de deux feuilles.* Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum, item *merum*, & purum sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*] An Venus *sæva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva?* Hanc ego potiùs, quàm illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi conciliare nititur. Atenim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirùm imposita ex hordeo tosto mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari nec cæsâ victimâ pridem solitam contendant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virgil. Æneid. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse verò ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contrà sentiunt, hostiam hîc ab Horatio verè mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam. Cruquius. Turnebus. Certè *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari;* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem sæculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis herbis: at posteà usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mœcenati spondet convivium, sed frugale.

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ

INTERPRETATIO.

O *Dilecte Mœcenas Eques*, apud me quidem *mediocribus* in *poculis bibes ignobile Sabinum*, *quod egomet illi-*

ANNOTATIONES

Hæc Ode ejusdem est metri, ut suprà 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis*, &c.] Profecturus erat Mœcenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu quovis alio: anteà verò se Horatio pro summâ inter eos familiaritate convivam fore significarat. Hac Ode rescribit Horatius Mœcenati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcilius.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis generosum bibes apud me: sed tantummodò *vile* & modicum: nempè vinum vel ex *uvá Bituricâ, quæ in eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Ex Plin. lib. 14. cap. 2.* vel è *vinaciolâ, quam soli novere Sabini ac Laurenti*: ex eodem ibid. cap. 3. Athenæus autem lib. 1. cap. 21. ait, *inter Italica vina levissimum esse Sabinum, potuique tempestivum ab anno septimo usque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits brocs.* Pro quolibet vase hîc ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum est vas, cùm Sileno attribuatur perquàm ebrioso, gravisque appelletur, Eclog. 6.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne affunde, ô puer, in argenteum poculum; sed potiùs in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. *At cantharos nunc non fingunt amplos illos & capaces, sed humilia pocula, &c.*

2. *Græcâ quod ipse testâ conditum levi.*] Vinum alioqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quod ipse studiosè condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor ista, nempè veteres vinum servaturi faciebant: diffundebant in vasa: deinde condiebant *admistâ calce, sale, croco, resinâ, pice, &c. ut odor vino contingeret, & saporis acumen*, ex Plin. lib. 4. cap. 19. 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinibant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut salsâ; postcà cinere sarmenti aspergi.* Et paulò pòst, *sic opercula doliorum medicanda, addita mastiche ac pice.* Pers. verò Sat. 4. v. 29.

Seriola veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum, & quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est, & posteà notabimus pluribus locis. Hîc ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum sequentibus. *Græcâ testâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plausus.* Quasi diceret: condidi, seu in vasa infudi: *Græcâ testâ*, vel super fœcem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertiò *levi*, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *cum datus tibi plausus, &c.*

Testâ Græcâ.] Cado testaceo, quod

Conditum levi, datus in theatro
Cùm tibi plausus,
Care Mœcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, simul & jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno

INTERPRETATIO.

vi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi concessæ fuerunt tantæ, *ut applausum iterarent tibi littora patrii fluvii, pariter & adumbratio festiva collis Vaticani. Tu* domi *potabis Cæcubum*, *atque uvam*

ANNOTATIONES.

vasis genus è Græciâ ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. *Datus in theatro cum tibi plausus.*] Jucundè simul & honorificè refricat Horatius Mœcenati memoriam dati per Populum Romanum plausus, seu cùm ad spectacula venisset; solebant enim viri graves ac de Republicâ benè meriti acclamationibus excipi: seu cùm ludos ipse exhibuisset pro suâ liberalitate magnificos: seu ob lætitiam recuperatæ à Mœcenate valetudinis, varias enim varii plausûs hujus causas comminiscuntur.

5. *Eques.*] Modestia hìc Mœcenatis celebratur, qui cùm summos quosque capessere magistratus potuisset, oblatos etiam recusavit, & Equestri dignitate contentus vixit. Propert. lib. 3. Eleg. 9.

Mœcenas Eques Etrusco de sanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni fluminis ripæ, &c.] Tantus porrò fuit ille plausus, ut inde personarent ripæ Tiberis scaturientis in Hetruriâ, quæ Mœcenatis patria erat: nec non acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, sicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani montis.*] Hic unus è collibus, quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, & palatium Pontificium dictus est: à vaticiniis illic edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercussio facta in monte. *Jocosa*, quia jocari videtur Echo, dum ultima tantùm verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12.

Recinat jocosa nomen imago.

Virgil.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. 3. initio, simile quid habet ubi scribit: *popularem gloriam in summâ inanitate versari*, neque hanc esse *eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque *est enim gloria solida quædam res, & expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox benè judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum & prælo domitam Caleno tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquisita certè vina sectatum esse Mœcenatem indicat quòd ejus nomine quædam celebrata sint ac Mœcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad sinum Caietanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax.

Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles,

INTERPRETATIO.

in *torculari Caleno pressam.* Nam certè *mea vasa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

Vitis & in mediâ nata palude viret. Plin. lib. 14. cap. 6. *generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. lib. 1. cap. 21. ex Galeno scribit *Cacubum generosum, firmum, infestum capiti, non nisi post annos plures vetustum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet & ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu Regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris: à Cala Boreæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoso: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quàm Falernum stomacho placet.* ὁ Καληνὸς κοῦφος τοῦ Φαλέρνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falerna.*] Mea vina non sunt è nobilioribus.

Falerna.] Cui non audita fama vini è monte & agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum est potui, &c.* Plin. cit. *secunda nobilitas Falerno.* Lib. verò 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campaniâ, non procul Caietâ. Athen. cit. *Formianum statim viget.*

ODE XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

DIANAM teneræ dicite virgines,

INTERPRETATIO.

MOLLES puellæ canite Dianam:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus. Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos: alia duo, (ut volunt quidam) hoc scilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè disserit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ Diis averruncis & ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo verò Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant: Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortè priorem in-

Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitùs Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi

INTERPRETATIO.

adolescentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam summo Jovi. Vos celebrate *gaudentem fluminibus & silvarum* densis *frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cra-*

ANNOTATIONES.

vocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*] Pindaro ἀκειρεκόμην, *non raso capillo.* Nimirùm ob radios solares: vide Macrob. antè cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus histor. novæ lib. 11. *ter novem pueri illustres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus Aurelian. *patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter & Dianam præcipuè celebrat, quòd eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi sic precatur Æneas:

Da Latio considere Teucros . . . . .
Tum Phœbo & Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

In carmine seculari posteà, Horatius ad Apollinem & Dianam,

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hìc iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tantâ Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejusque fœtus omni conatu perdere tentarit, immisso adversus prægnantem Pythone serpente; incassùm tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ & Delos nominata: ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum comâ.*] Vos ô virgines, laudate virginem Dianam, propterea gaudentem *silvis* ac venationi, ut virorum fugiat consortium: *fluviis* autem, in quibus abstergeret sudorem in sectando feras contractum. Ovid. Metamorph. 3.

Hìc Dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcumque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000. sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana in Carmine seculari, sub finem.

Sylvis, aut viridis Cragi.
Vos Tempe totidem tollite laudibus;
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.

INTERPRETATIO.

gi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe, & Delum Phœbi natalibus inclytam; *& scapulam* ejus *exornatam pharetrâ, & fratris citharâ.*

ANNOTATIONES.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, ô casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. n. 47. & seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illine tu templo tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es . . . . proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fugâ gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.*

Tempe.] Plin. lib. 4. cap. 8. *Inter Ossam & Olympum nemorosa convalle, ... Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, & ferme sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dextrâ lævâque leniter convexis jugis: intus suâ luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. mox cit. cap. 12. *Longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem. . . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit enata . . . . . . Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant . . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ*, ut est Ode 12. suprà: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturnal.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Insignem etiam lyræ inventione & melodiâ ipsi quidem à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Oden 10. suprà. *Fraterna.* Apollo & Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirùm ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut suprà jam dictum.

13. *Hic Bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala. *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, quâ nihil miserabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* Denique è fame sæpiùs exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque à populo, & principe Cæsare in
Persas, atque Britannos
Vestra motus aget prece.

INTERPRETATIO.

Vestris ille votis exoratus, à plebe & Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem ærumnosam, atque luem propulsabit ad Persas & Britannos.

ANNOTATIONES.

15. *In Persas ac Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani. *Persas*, qui pro Parthis hîc positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

INTEGER vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ.

INTERPRETATIO.

O *Fusce*, quisquis *innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum à se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegàntiâ studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, Quidam legunt *Mauris*, Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc Regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.* Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit. Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . . à nullo animalium,*

Sive per Syrtes iter æstuoſas,
Sive facturus per inhoſpitalem
Caucaſum, vel quæ loca fabuloſus
Lambit Hydaſpes.
Namque me ſylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:

INTERPRETATIO.

Seu ambulet per Syrtes fervidas, ſeu per Caucaſum hoſpitibus carentem, ſeu per regiones quas alluit Hydaſpes fabulis celebratus. Enimverò nuper *in Sabinâ ſilvâ, dum canerem Lalagen meam* amicam, *atque præter limites exerrarem liber* ab omni *ſollicitudine, armis* licet *deſtitutum vitavit me lupus*.

ANNOTATIONES.

præter hominem, veneno pugnatur alieno. Vide Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æſtuoſas.*] Non de Syrtibus maritimis hîc agitur; ſed de arenoſis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore ſabulique ſiccitate æſtuantibus ſeu fervidis, per quæ iter fieri nequit niſi ex ſiderum obſervatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris, venenoſiſque animalibus, cùm ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheoſi. cap. 4. adverſus Judæos.

Nec reſponſa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

Inhoſpitalem Caucaſum.] Aſiæ montem altiſſimum atque celebratiſſimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejuſque jecur ab aquilâ perpetuò arrodi. *Inhoſpitalem*, ob nives aſſiduas inhabitatum, item ob ſcopulos, unde Virgil. Æneid. 4.

cautibus horrens
Caucaſus.

Mons ille inter duo maria Caſpium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illuſtretur. Vide Ariſtot. Meteor. 1. cap. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars à quibuſdam creditur mons Ararath versùs Armeniam, in quo poſt diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabuloſus lambit Hydaſpes.*] Per Indiam nimirùm. Duplex eſt Hydaſpes fluvius in Aſiâ: alter Medos alluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaſpes:* alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nyſam urbem: unde à Lucano lib. 8. vocatur *Nyſæus Hydaſpes.* Hic porrò nuncupatur *fabuloſus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur: quod tanto ſonitu vortices agat, undas collidat, ſpumas attollat, ut non ſine trepidatione procul aſpiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac ſtupentes: ipſis etiam gubernatoribus rei novitate ſuſpenſis. Arrian. lib. 6. paulò poſt initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen ſervat, ſed anguſtiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen verſus & carmen: *& ultra terminum vagor:* dum œſtro poëtico & amatorio abreptus in ſylvam aliquantò longiùs progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentoſum, qui tamen non modò non læſit, ſed ſponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt, *expeditis*, perinde eſt.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ:
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Juppiter urget:

Interpretatio.

Quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculentis, nec gignit terra Jubæ sicca leonum altrix, Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infestant nubila, & malignus Jupiter:

Annotationes.

innocentiam, non armis territus ille lupus cessit fugitque; inquit Poëta. S. August. lib. 1. contra Julianum: *omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant subjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu decidimus; à fiduciâ, & honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo sic Noë & filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ*: unde S. Ambros. Epist. 38. *feræ suos morsus sæpè suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultarit, prædam dimittere: pardos & ursos incitari ac revocari vocibus.* At cùm sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur planè & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrat bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno Rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros benè multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi sacris.* lib. 12. cap. 1. *arborum genera Numinibus dicata .... Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primùm acriter restitit, & ab eo tandem debellatus est. Plutarc. in Cæsare. Synecdoch. ponitur pro Africa cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum arida nutrix.] Tum arenarum siccitate; tum etiam aquarum penuriâ laborat & arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. cap. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio quidem: *Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ .... Africa hæc maximè spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus ..... unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & securus:

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

INTERPRETATIO.

Constitue me *sub curru Solis nimis vicini, in regione ædificiis carente*, ubicunque *diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter* & *verba facientem.*

ANNOTATIONES.

etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

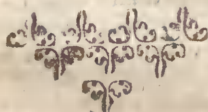
Ubi nulla campis arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum; ubi assiduum propè gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempè circiter menses, *pigri* manent *campi*, *arborque nulla* crescit, ubi *non æstivâ recreatur aurâ*: benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol; *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum; seu aër nunquam serenus & clemens. Ovid.

Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus.
Frigus iners, illic habitant pallorque tremorque.

21. *Pone sub curru nimium, &c.*] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi Sol *nimium propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrarunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim existimavere. Neque est immodicus illic æstus, quem valdè temperari constat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse: sed & arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata.* Compertum itaque modò est & salubrem satis aërem, & frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: v. g. in insulis Javâ, Sumatrâ, Borneo, Maldivis, Delphinâ, seu Madagascariâ: &c. In continentibus verò terris, apud Malacam, in Asiâ; Guineam in Africâ; in Americâ verò, apud Castellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

AD CHLOEN;

ODE XXIII.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

VITAS hinnuleo me ſimilis, Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſilüæ metu.
Nam ſeu mobilibus veris inhorruit
Ad ventum foliis, ſeu virides rubum

INTERPRETATIO.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud abſque inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit, ſive frondes vitis leves aurâ concutiuntur; ſive

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloe id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. At propriè tum Veneri litat, cùm queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas.*] Quibuſdam placet *vitat.* Verùm, ut benè monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas*, liquet, cùm ſubjungit, *atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præſertim abſtractus.

Chloe.] Nomen adoleſcentulæ conveniens. Nam χλόη eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A quâ exerravit. *Pavidam*, cerva enim ſemper timet, ejuſque in fugâ ſecuritatem natura conſtituit, tum à venatoribus, cùm à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempè viâ declinare amant feræ.

4. *Silüæ.*] Diæreſis. Sic Tibull. Eleg. 10. lib. 1.

diſſolüiſſe comas.

5. *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri: quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgò: *nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut ſit hypallage; pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, putà Zephyro. Quod nec omninò placet. Quid ſi referatur ad vocem antecedentem, *ſilua*; legamuſque, planiori certè ſenſu ac ſententiâ: *ſeu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis:* id eſt; ſeu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempè veris comitem. Vel; *ſeu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id eſt; ſeu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

6. *Seu virides rubum dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De lacertis vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

Dimovere lacertæ,
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

INTERPRETATIO.

Lacerti virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam insequor, ut *dilacerem quasi tigris violenta, aut leo è Gætulia. Ergo viro matura desine aliquando genitrici inhærere.*

ANNOTATIONES.

9. *Atqui non ego te tigris ut aspera. &c.*] Ego non nocendi, sed amandi cupiditate persequor te, Chloë: cur me fugis?

Apud Ovid. Apollo Daphnen insequens:

Nympha precor Peneia, mane: non insequor hostis:
Nympha mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam pennâ trepidante columbæ.

Tigris ut aspera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut spontè hominem petat, cùm reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultrò fugiant. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætulusve leo.] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. verò 8. cap. 16. *leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sævit, in viros prius quam in feminas fremit: infantes non nisi magnâ fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætuliæ reducem audivi, multorum in silvis impetum à se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid* magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

AD VIRGILIUM,

ODE XXIV.

De morte Quintilii Vari.

QUIS desiderio sit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melopomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor

INTERPRETATIO.

QUÆ sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam *viri adeo dilecti? Doce querulum carmen, ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ.* An *igitur sempiternus Va-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lacrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis; ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopæiam esse & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum à Musâ consilium opemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps & consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam charo capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis & dolendi decor: hic sapienti servandus est: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Cari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque inprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse:

Τοίην κεφαλὴν ποθέω τ' ἔχρε φίλη κεφαλή.

Tale caput desidero, Teucer, charum caput.

Hanc & Latini usurparunt: *lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & subaudiunt, *Dea*; hoc sensu: ô Melpomene lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem. Auson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

3. *Cui liquidam pater vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis & Mnemosynæ. Melpomene à cantûs suavitate dicta: *μέλπομαι cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. cap. 3. ex Hostio Poëtâ:

si mihi lingua
Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquata.

Pers. Sat. 1. v. 35.

plorabile si quid eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic & illa-

Urget? Cui pudor, & justitiæ soror
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.
Tu frustrà pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,

INTERPRETATIO.

rum somnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides justitiæ germana, & veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is certè plurimis occubuit probis lugendus: at nemini magis quàm tibi, *Maro. Tu religiosus incassum, eheu, Quintilium repetis à Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulcius,* quàm *Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, mi-*

ANNOTATIONES.

bitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solatium faciliùs admittat, imò & aliquantulam objurgationem. Sic benè utitur Poëta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum Rege. Dio lib. 56. Sueton. August. cap. 23.

Perpetuus sopor.] Sic & *longus somnus*, pro morte, lib. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Breve sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror incorrupta fides.] Ex Platone justitia cùm in Deos observatur, vocatur pietas; fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *fundamentum justitiæ fides.* Et Partit. orat. *Justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentiâ nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem & solertiam se per se ipsa defendat,* ut ait Tull. pro Cœlio. & Offic. 1. n. 109. *sunt alii simplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii: *multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, &c.*] Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci: at quæ credita & commissa sunt, cùm libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus, tandem sine injuriâ eripitur: imò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cùm poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius heu frustrà, sed & præposterè; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. sub finem:

Vitaque mancupio nulli datur; omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.*] Alii legunt, *quid si.* Alii: *qui si.* Et pro, *non*, interrogativè *num. Threicio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est: nosti Or-

Non vanæ redeat ſanguis imagini,
Quam virgâ ſemel horridâ
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientia,
Quidquid corrigere eſt nefas.

Interpretatio.

nimè tamen *vita reddatur inani ſimulacro, quod tremendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius nequaquam facilis exorari*, ut *fata reſcindat. Grave* quidem eſt illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

Annotationes.

pheum arboribus cantûs ſuavitate pertractis, à ſe demulcendum etiam ſperaſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet; ſed irrito & inani conatu: ſic tu etſi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium reſtituant.

15. *Non vanæ redeat ſanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes.

Virgil. Æneid. 4. v. 654.

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ.

Sanguis.] Vita. Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomit ille animam.

16. *Quam virga ſemel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate, vide ſuprà Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo:

Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus adſueſcere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν. Senec. *optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Captiv. *decet id pati æquo animo: ſi id facietis, levior labos erit.*

Virgil. Æneid. 5.

ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8.

paupertatemque ferendo
Effecere levem.

Contrà verò, quiſquis mala neceſſaria impatienter & iniquè fert, quid aliud, quam novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregiè ſuggillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Satir. 19. v. 141.

ODE XXV.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

PARCIUS junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?
Invicem mœchos anus arrogantes

INTERPRETATIO.

FENESTRAS tuas *clausas rarius* modò *verberibus impetunt adolescentes procaces: neque tibi soporem auferunt:* jamque *limini adhærent fores, quæ anteà valdè volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis:* dum *ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus.* Jam *vetula plorabis vicissim adulteros su-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere, noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur raro januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat cardines.*] Usu nempè assiduo volubilis erat cardo, vel benè unctus haud strepebat, atque, ut ait Plautus, *lepidus non mutiebat,* dum *aperirentur ædes festivissimæ;* & paulò anteà, *bellissimum herclè & taciturnissimum ostium,* quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque noctu clanculum exit meretricula, tacet.* Curcul. Scen. 1. Item, *placidè egredere, sonitum prohibe forum, & crepitum cardinum . . . . . suffundam aquulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minùs minusque in dies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant; qualis est Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valdè stertis longas noctes, dum inquietum me sollicitumque tui desiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirùm & desideranti longum semper videtur tempus.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventarunt: olim flore juventutis ac formæ superba depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustrà lucrum & mœchos quæres; hi verò te senio deformatam spernent ar-

Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante sub inter-
lunia vento :
Cùm tibi flagrans amor, & libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu :

INTERPRETATIO.

perbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit gravius circa Lunæ intermenstrua; quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar tuum ulceribus plenum; haud absque luctu,

ANNOTATIONES.

rogantes. Ovid. 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quos nunc excludis amantes,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta, *in angiportu* solitario & à paucissimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum: & sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, & contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic respectu Græciæ Septentrionalis est: adde quod regio perquàm frigida est Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in eâ regnasse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usupatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam impropriè & καταχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thraciâ venit. Epod. 13.

Nunc mare, nunc silvæ
Threicio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id est, cùm Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, & frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis. χειμωνινάτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. *Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempè tunc Sol cum Lunâ conjungitur & congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii silentis Lunæ appellant.* & lib. 18. cap. 32. *in coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porrò Virgil. Lunæ silentium; Apul. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ: Tuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio quam in Pisonem adhibet Tullius; *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes

Læta quòd pubes hedera virenti
Gaudeat, pulla magis atque myrto,
Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

INTERPRETATIO.

eo *quod juventus hilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ lætetur amplius; sicca vero folia consecret Hebro hyemis socio.*

ANNOTATIONES.

est atque libidinis; ex Platone & aliis. *Ulcerosum*, intùs libidine multâ saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *ulcus*, inquit, *tecta est & clausa malignitas*. Et Servius ex Varrone, *vitium obscœnæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu; læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti gaudeat atque myrto.*] Appositè comparat juvenculas cum *hederâ*, quæ facilè adhærescit, & *sequax* vocatur à Persio in Prologo: item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans & constans est, & quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëta in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

19. *Aridas frondes. &c.*] Vetulas cute contractâ & rugosâ arescentes non pluris faciat, quàm aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat non secus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut antè dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longè abesse à senili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt, *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas scorti vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profectò κακοζήλῳ toties litasse videatur. Judex sit literator quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copulâ non cohærent:*

Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Neque satis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *nisi addas effectos.*

Levem pro nudâ videtur posuisse, satis durè.

Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento, *videntur esse unum epithetum Boreæ: alioqui ipso Boreâ frigidiora sint.*

Ulcerosum, *non servit potius jecori indicando, quàm metro sustinendo.*

Tu Lector erudite, hinc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum: intelligisque quam Censoriâ dignus interdum virgâ sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

MUSIS amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ:
Quid Tiridatem terreat, unicè

INTERPRETATIO.

EGo *Muſis charus ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſollicitus, quis ad* polum *Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur; quidve Tiri-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9.

1. *Muſis amicus, &c.*] Pulcram init Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum conſuetudine longè recedat. Illi ſi laudum quidem acervum congeſſerint, bellè ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum ſe convertit ad Muſam, quaſi minùs idoneum tanto ſe operi intelligat: illamque obteſtatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc benè ut omnia notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acerrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirùm quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac lætus ſemper eſſe debet: nemo verò iis ſedulam poteſt operam navare, quin omnem animi ſollicitudinem anteà depoſuerit.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ maris Mediterranei ampliſſimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Urſâ: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt, Urſa Major, & minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur, ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis; Helicen Graia carina notet?

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum ſit, omnibus auditu ſaltem cognitum. Vide Annot. ſuprà Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Eſtotilandia, &c. Has verò omninò Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potiùs magis cognitas ipſius ævo, & paulò minùs Septentrionales, nempè Britannniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Reſpicit fortaſſe ad duas clades in Germaniâ acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

5 *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conſpiratione in locum ejus fuerat ſubrogatus: at cum audiſſet maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus eſt ut ad Au-

Securus. O quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil ſine te mei
Proſunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Leſbio ſacrare plectro,
Teque tuaſque decet ſorores.

INTERPRETATIO.

dati formidinem incutiat. O Pimplea ſuavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores collige, corollam texe meo Lamiæ. Abſque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Leſbiâ æquum eſt conſecrari cùm à te, cùm à tuis ſororibus.

ANNOTATIONES.

guſtum relictâ Parthiâ fugerit. Hæc fusè Juſtin. lib. 42. ſub finem. Dio lib. 51. & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè ſecurus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *ſecurus*: id eſt, ſingulariter ego & maximè abjeci magnas curas de Republicâ, & Imperiis exterarum gentium, ut Muſis vacem.

6. *O quæ fontibus integris gaudes, &c.*] O Muſa tuum eſt laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens ſumpſeram, tu tibi aſſumas æquum eſt.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico naſcentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno poſt Horatii mortem octavo Conſul fuiſſe cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita ſcribit: *extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Cenſorio celebrata; qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida ſenectus, & non permiſſa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter & fonte Muſis ſacro, Muſæ dictæ ſunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil ſine te.] Huc pertinet adagium, μετὰ μουσῶν, quo ſignificatur ope Muſarum grave quodquis incœptum perfici.

10 *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter ſolitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitate conſecrandus eſt.

11. *Leſbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaïco: vel eximiis verſibus, quales fuere Alcæi & Sapphus, qui in Leſbo Ægæi maris inſulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitilene*, celebrata eſt vini generoſitate, ubertate ſoli, cantorum peritiâ, & ædificandi ratione ſpeciali, è quâ natum proverbium, *Leſbia regula*, de quo Ariſtot. Moral. 5. cùm nempè lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Leſbiis ſiquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur: non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. ſuprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

NATIS in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare, Thracum eſt : tollite barbarum
Morem ; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum diſcrepat. Impium

INTERPRETATIO.

THRACUM eſt decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reſcindite immanem conſuetudinem ; & cruentas contentiones à Baccho modeſto removete. Perſicus gladius mirum quantum diſtat à mero & candelis. O ſocii, cohi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum eſt.*] Hi enim non ſolùm bibacitatis infamiâ, ſed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόται, & ἀκρατοπόται dicti Athen. lib. 10. Ibidem & ἀρμηκότες ὀπτικῶς. cap. 12. Idem lib. 1. cap. 24. magnam fuiſſe ſcribit ob vini præſtantiam Thraciæ celebritatem. Vide ſuprà Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum morem.] Solebant Thraces non ſolùm hianti ore affatim vinum bibere, ex Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. ſed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ & moderatione tractandum : aliàs enim ulciſcitur vino abutentes & immodicè haurientes furore aliiſque malis percutiendo. Suprà, Od. 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureâ cum Lapithis rixâ ſuper mero, ſuprà Ode 18. & Virgil. Georgic. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis ? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sympoſ. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia veſperè incipiebant, & in multam ſæpè noctem protrahebantur : ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largiùs cœnarent, quàm pranderent, idque rectè & ad ſanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib 14. cap. 9. ſub finem.

Medus.] Quoniam Medi Perſæque vicini, atque uni Cyro paruere ; hinc promiſcuè ponuntur maximè à Poëtis.

Acinaces.] Eſt Perſarum haſta pariter & enſis, ex Heſychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλέουσι. Herodot. lib. 7. *Perſicum enſem acinacem vocant*, παρὰ τὴν ἀκὴν, ob mucronem ſcilicet & cuſpidem. Erat igitur acinaces ut & ſagaris, Perſis ac Medis proprius, ſicut pila Romanis, geſſa Gallis, gladius Lacedæmoniis, ſariſſa Macedonibus, lancea Hiſpanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, ſparus ruſticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de finib. *nimium quantum*, & de Oratore n. 87.

Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso,
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam

INTERPRETATIO.

bete vociferationes execrandas : cubitoque innixi consistite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo felix ictu, quo telo intereat. Scilicet renuis? At ego *non aliâ conditione po-*

ANNOTATIONES.

mirum quantum. Cornel. Tacit. lib. 19. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis, ut finem belli accepit.* Græci, θαυμαςὸν ὅσον. Plato Epist. 7. &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ* silentii Deæ *sacra mensa habetor.*

8. *Cubito remanente presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinatâ superâ parte corporis in cubitum sinistrum, inferâ in longum porrectâ & jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicè suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico, Cætera notabuntur posteà ad istos Horatii locos.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et

In cubitum sese conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis; vel meri, ut placet Theod. Marcilio; alii, veteris, Seneca Epist. 63. *in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum à convivis arceat Horatius, statim læta proponit, inprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habessit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, & pronuntiare amicissimorum nomina.* Nempè & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac benè precabantur. Tibullus.

Sed, benè Messalam, sua quisque ad pocula dicat:
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quin etiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ frater Megillæ.] Per notam pulcritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas.*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim posteà obtemperat, suosque amores, clam tamen, & in aurem declarat.

Non aliâ bibam mercede.] Nisi hanc

Mercede. Quæ te cunque domat Venus,
Non erubeſcendis adurit
Ignibus: ingenuoque ſemper
Amore peccas. Quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miſer,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
Quæ ſaga, quis te ſolvere Theſſalis

INTERPRETATIO.

tabo. Certè *quiſquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali ſemper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi eſt, fidelibus crede auriculis. Ah infelix quàm pravâ cum voragine luctaris!* O *adoleſcens clementiores amores meritus* fuiſti. *Ecqua venefica, quis incantator herbis è Theſſaliâ*

ANNOTATIONES.

convivii legem obſervas, nec aliam ego. Si quæ ſit amica tua recuſas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lipſ. cit. & hæc convivii lex habetur: *à ſummo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi ſumma potio ſunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Inſtat Horatius, ne erubeſcat ille indicare amaſiam; cujus ſanè amor utpote ingenuæ & honeſtus ſit, & glorioſus; quantum ipſe quidem exiſtimabat.

17. *Quicquid habes, depone tutis auribus.*] Quiſquis ſit amor tuus; tutò mihi declara fideli arcanorum cuſtodi: clam ſaltem aperi, ſi non vis palam: ne dubita mihi ſecretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miſer.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem & amicam ſuam indicat Horatio: at hic audiens quæ ſit illa, erumpit in commiſerationis voces iſtas.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm cum Charybdi luctarere. Scilicet ejuſmodi mulierem deperis? Ah miſer periiſti: meliori profectò ſorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia abſorbenti benè comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *quæ Charybdis tam vorax?* Eſt propriè vorago, ſeu gurges vorticoſus in freto Siculo, ad Meſſanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem ſcortum fuiſſe rapacitate famoſum, quod cùm Herculis abduxiſſet boves, à Jove fulminatum, in mare præcipitatum eſt atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet: atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an reſpondeat fabulis, perſcribi mihi deſidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempeſtas illud mare contorqueat: & an verum ſit quicquid illo freti turbine abreptum eſt, per multa millia trahi.*

21. *Quæ ſaga, &c.*] Cùm videaris faſcino & incantamentis tam pernicioſo amori implicitus; vix apparet ſalutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu aſtrictum atque illigatum?

Theſſalis magus venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficaciſſimis herbis in Theſſaliâ copiosè creſcentibus. Aiunt nimirùm Poëtæ, Medeam illac fugientem, aëre ſublatam, ſcriniolum veneficiis & herbis magicis plenum dejeciſſe, ſicque ſparſa illa pullulaſſe. Apuleius apud Theſſaliam in aſinum ſe mutatum ſcribit; Metamorph. ſeu de aſino aureo: ibidemque deſcribit veneficarum Theſſa-

Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimærâ.

INTERPRETATIO.

venenosis, quod Numen te queat expedire? Ipse *Pegasus implicitum te vix liberabit* ex istâ *Chimerâ triformi.*

ANNOTATIONES.

larum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.*

23. Vix illigatum te triformi, &c.] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite aut formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infrà.

24. Pegasus.] Apud Strab. & Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis longa & citissima, hoc ideò nomine insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit & cecîdit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho, de claris mulieribus.

Chimarâ triformi.] Ex Strab. cit. Mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit & inhabitatum priùs exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimara* est monstrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. πρόσθε λέων, ὄπιθεν δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimara.

Ovid. Metamorph. 9.

mediis in partibus hircum
Pectus & ora lea, caudam serpentis habebat.

Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minimè sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse: verùm putare, illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia & quæ ad sidera pertinent meditantem in cœlum ascendisse non equo sed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porrò benè Horatius meretricem cum Chimærâ confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem; finis autem doloris morsus velut serpentis, ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut esse potuit meminit Tullius de Naturâ Deorum lib. 1. n. 109. & ad Attic. lib. 2. Epist. 16. ubi & citat versiculum Græcum, qui suprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne se insepultum relinquat.

TE maris & terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,

INTERPRETATIO.

O *Archyta, te qui mare terramque & sabulum innumerabile dimensus es,*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem, simul & irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quòd miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitarit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem stylum, interruptaque orationis membra culpat: nimirùm hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret? At insurgit ille porrò: *quid quod sibi Poëta contradicit?* &c. vide infrà v. 23.

Te maris & terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam: siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque & in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptios inventam primùm Geometriam. Cùm enim singulis annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent; atque lites hinc frequentes orirentur: tum demùm per lineas & mensuras agri notati sunt: curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porrò scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ mensorem.] Ecclesiastici cap. 1. *arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine. ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Mensorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris ipse numerare potuisset. An respicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur; οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum ab Archimede compositum cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus eâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. cap. 1. Hyginus lib. de limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si eâ repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, geometricis & Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *ô vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hîc Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide libèriùs prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. lib. 3. & 8. Is præfuit septies suæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno esset

Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera : nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,

INTERPRETATIO.

modici pulveris donum tenue coërcet juxtà oram Matinam. Nihil ergo *proficit tibi mortali*, quod *cœlestes regiones lustrasti, ambitumque orbis mente circuisti.* Sic *& Pelopis obiit pater, Numi-*

ANNOTATIONES.

uno aliis definitum: idem ibidem honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregiè solitum : *capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temerè & effrenatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pytagorica in Philosophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis & mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam, & aurâ spiritûs inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. c. 12. Cubum primus invenit, Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausolæo, nempè tot meritis præstantem heu cohibet ac tegit pulvisculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini : sunt & saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

calidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodest aerias tentasse domos.*] Quî factum ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris nec effugeris eruditus apprimè astronomiâ & mathesi ? Quin præscisti & eluctatus es fatum, ô Archyta ? Sic Astrologos futura prævidere & præjudicare tentantes datâ semper occasione suggillat Horatius. *Aerias tentasse domos.* Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus, contemplatum fuisse : *animoque rotundum percurrisse polum*, sphæram sphæræque inclinationes, orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus è grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & sequentia usque ad ista : *me quoque devexi, &c.* Nautæ esse continua, pronuntiant : alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic : quid miraris quod interierim, cùm nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit ? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit si quem mortalium honorarunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit : quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad Inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait Tantalum Jovis filium divitiis & gloriâ insignem, apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam charum ob generis claritatem : posteà verò felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta quæ mensæ communione & consuetudine cum Diis noverat : cujus criminis pœnas solvit ad Inferos trusus ; ut usque ad mentum insurgant aquæ, &

Tithonusque remotus in auras;
Et Jovis arcanis Minos admissus: habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Troiana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atræ,
Judice te, non sordidus auctor

INTERPRETATIO.

rum conviva: Tithonus etiam in cœlum sublatus: nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rursum ad Inferos trusus ibidem tenetur: quanquam detracto scuto res Troianas testificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis testis naturæ & veritatis.

ANNOTATIONES.

ad labia usque poma dependeant: & tamen in magnâ siti & fame nec bibere liceat nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras*, ab Aurorâ adamatus & hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeò transformatum in aëre suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate insignis tamen mortuus est. Is apud Homer. Odyss. 19. Διὸς μεγάλε ὀαριστὴς. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoem à Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo versari solitum & colloqui. Aiunt nempè Minoëm regem Cretensibus dare leges volentem in antro se se condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum prædicavit, atque ex ejus consilio cuncta statuisse: porrò justitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hîc significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur Æneid 4. v. 6,8.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vitâ denuò cessit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Troiam, atque à Menelao interfectum subinde revixisse, & factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gestarat olim in Troiano bello dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc verò posterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *iterum Orco demissum*. Item, *quamvis clypeo Troiana refixo tempora testatus.* Ovid. cit. sic loquentem inducit Pythagoram

Morte carent animæ, semperque priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nil ultra nevos, &c.*] Animo semper vivens, corpore duntaxat mortuus non semel. Sic palingenesiam & metempsycosin Pythagoræ explodit no-

Naturæ verique. Sed omnes una manet nox:
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis.
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera: nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis

INTERPRETATIO.

Verum nox eadem cunctos expectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. *Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: pernicioſum mare eſt nautis cupidis. Confuſa vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ.* Sic *etiam me Illyricis fluctibus ſubmerſit Auſter de-*

ANNOTATIONES.

ſter Poëta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Univerſi perinde mortales ſeriùs ocyùs hinc migrare debent & vitam exuere. Catul.

Nobis cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Hebr. cap. 9. v. 27. *ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* lib. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſuë, cap. 23. art. 14. Propertius:

Sed tamen huc omnes, huc primus & ultimus ordo:
Et mala ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt; alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum ſæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare, ac velut primitias inferis ſacras præmittere; nec alias potuiſſe animam corpore exolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hîc; pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſrrpina canum.
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

21. *Me quoque devexi. &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: ſicut illi ſuo quiſque modo obiere mortem; ita ego ſubmerſus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Auſtralis eſt Orion, adeoque in parte cœli devexâ, ſicut oppoſita Borealis eſt ſubvexa & ſuperior: ſeu quod Orionis figura ſtatuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occaſus hujus ſideris; quod ad rem certè magis videtur. Nam tempeſtates tunc maximè excitat Orion, cùm oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valdè nebuloſus. *νοτὶς humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur, quæ ad rem præſentem non attinent. De Sidere agitur ſtellas continente plurimas; quæ dum refulgent ſerenitatem, ſin minus tempeſtates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato

Interpretatio.

clivis Orionis assecla praceps. Tu verò nauta, ne improbus mihi sis, neve te *pigeat errantis sabuli portionem injice ossi-*

Annotationes.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in sinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cœca tulit, penitusque procacibus Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quà tristis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter & Illyricum. Posteà Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinûs fauces Ionium vocatum est; Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu nauta vaga ne parce, &c.*] Hîc gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit rogat nautam *ut pusillam sibi terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem verò poscit Archytas, *qui solus honos Acheronte sub imo est*, ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porrò qui carebant, annos centum errare, veterum superstitio existimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hac omnis quam cernis inops inhumataque turba est:
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Transportare prius quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hac littora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum seculares dicti, qui singulis centum annis ex pracepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes: quorum auctor Valer. Publicola . . . . . Proditur decretum inter Pontifices ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere vult, & an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hîc *inhumato capiti arena dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ Jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulcrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulcrum, quoniam arx sensuum & rationis caput est, eoque amoto cætera pror-

Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodò te natis fraudem committere forsan:

INTERPRETATIO.

bus & capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari, luant silvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, & à Neptuno sacrati Tarenti defensore. Quod si *fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum; ipsi*

ANNOTATIONES.

sùm ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc apposité Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem mari quod navigas minantium in silvas propinquas depellant, insuper autem & quæstum lucrumque tuum promoveant: adeoque sit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἕω ῥέων, ab *oriente fluens;* alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum: hos imitati Poëtæ Latini pariter vocavere.

Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stellâ quæ Vesper dicitur, & ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjecta sit.*

Venusina silvæ.] Metonym. Venusia & Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicatâ Neapolitani regni provinciâ: ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè, *Venosa.*

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portus à portu, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porrò sacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus sit tutelâ, eumque præcipuè colat; sive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexisse: vel quod ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque & principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est, si mihi suprema & justa persolvere parum curas, sique per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum qui inhumatum negligit.

Debita jura vicesque superbæ
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, non est mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

INTERPRETATIO.

tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego *destituar votis inutilibus: te vero nullæ purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset:* alii *fors &*, junguntque cùm sequentibus, Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ & socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.* Passeratius legit, *superbè.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient justi justas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Est profecto Deus, qui quæ nos gerimus auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*] Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirùm execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneâ porcâ expiari consueverat qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc est illa tandem quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et paulò pòst: *Siti dicuntur ii qui conditi sunt: nec tamen eorum ante sepulcrum est quàm justa facta, & corpus incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus humati dicantur, id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquàm in eos injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus, nihil habet religionis: injectâ glebâ tumulis, & humatus est, & gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur.* Igitur hoc est quod istic Archytas deposcere putandus, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutiùs arceatur, quemadmodum antè annotavi. Sic & Palinurus idem insepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

AD ICCIUM,

ODE XXIX.

Miratur illum relicto Philosophiæ studio militiam sectari.

ICCI, beatis nunc Arabum invides
Gazis, & acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,

INTERPRETATIO.

O *Icci, jam* ergò *felices Arabum thesauros æmularis; atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum subactis: & Medo formidabili vincula fabricas? Quæ* verò *puellarum barbararum occiso*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia sit Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Siciliâ Procurator, ab eòque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides gazis.] Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.* ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falsi cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . . . Verum Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia sestertiûm annis omnibus India, & Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & feminæ constant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.] Persica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troia gaza.* Tull. pro Pomp. *qui ab auro gazâque regiâ manus abstinuisset.*

2. *Acrem militiam paras non antè devictis Sabææ regibus.*] Acer habendi ardor, ac ditescendi acrem militandi animum creat scilicet. *Non ante devictis*: victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. lib. 6. cap. 28. sub finem: *Romana*, inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit . . . . . . retulit Sabæos ditissimos silvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infrà Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide suprà Od. 2. v. ult. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. *ςρατὸν ὑβριςὴν Μήδων.*

Sponſo necato, barbara ſerviet?
Puer quis ex aulâ capillis
At cyathum ſtatuetur unctis,
Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coemtos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,

INTERPRETATIO.

ſuo *ſponſo obſequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfuſis ad pocula præficietur; arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis* modò *inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi poſſe, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, & familiam Socratis* univerſam *permutare ſtudes tho-*

ANNOTATIONES.

7. *Puer quis ex aulâ, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *capillis unctis*, ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *ad cyathum ſtatuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæſ. cap. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

9. *Doctus ſagittas tendere Sericas arcu paterno.*] More patrio eruditus ſagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales inter quos Seres numerantur. Vide ſuprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras.*

10. *Arduis pronos relabi poſſe rivos montibus*] Surſum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Græc. ἄνω ποταμῶν, quo ſignificatur naturæ ordinem inverti. Initium autem eſt versûs Euripidis in Medeâ: qui ſic habet: ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί. *Surſum fluminum ſacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera verſæque recurrite lymphæ.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deſeras Philoſophiæ ſtudium quod fueras amplexus, atque longè contrariam militiæ nempè viam ineas.

14. *Panæti.*] Is natione Rhodius, inſtituto Stoïcus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripſit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque eſt imitatus Cicero ſuis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philoſophi liber de officiis ſecundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt.* Tum ex multis ab eo ſapienter ſcriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus ſententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiaſtarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni ſe ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adverſus injurias ſemper eſſe paratam, *erectam, arduam, ſeptam, ſolidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ diſciplinæ anteſignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur op-

Pollicitus meliora, tendis?

INTERPRETATIO.

racibus Hispanicis? certè laudabiliora promiseras.

ANNOTATIONES.

timæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor est lib. 34. cap. 14. ubi ita scribit: *ferri metalla ubique propemodum reperiuntur. . . . . . differentia ferri numerosa, ... fornacum maxima. . . . . summa autem in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midiâ Messenio. Porrò nomen à loris, è quibus primùm confecta, postmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone & Plinio dicta est Iberia sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castella veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem sanè de te spem concitaveras. Certè militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium multò melius est.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerâ ipsi dedicatum.

O Venus, regina Cnidi Paphique,

INTERPRETATIO.

O Venus, Cnidi & Paphi domina,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ se amore torreri scribebat suprà Ode 19. ejusque animum reddere mitiorem mactatâ hostiâ, satagebat. Jam voti reus Veneri μέλος ἐπιβώμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glycera ei consecrarat. Simile carmen & Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα τὸν πάντα κλῆρον.

Scilicet in istis urbibus sanctiùs illa colebatur, ex Pausania in Atticis. Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli; Agatharsidis tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii; Ctesiæ rerum Syriacarum & Persicarum scriptoris: ex Strabone lib. 14. at maximè Veneris statuâ; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum

Sperne dilectam Cypron, & vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & solutis

Interpretatio.

contemne caram Cyprum, & migra in exornatum Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. *Veniant tecum flagrans* tuus *filius, & Charites cingulis laxa-*

Annotationes.

navigarunt. Auctor est Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam à Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum dissolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsâ, ut creditur, facto. Nec minor ex quacumque parte admiratio est.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregiè structa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram (al. aream) non impluit.* Cornel. Tacit. Histor. lib. 2. init. idem refert. *Vespasianum cupido incessit adeundi visendique templum Veneris Paphiæ inclytum per indigenas advenasque . . . . certissima fides hœdorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus quanquam in aperto madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque possidebis ædem, quam magnâ curâ, summo studio exornavit, & tibi paravit. Illuc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide & suprà Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potiùs quàm victimis, placari Venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*] Propria vox, & solemnis, è Jure Pontificio accersita, cùm ædes sacratur. At contra, cùm locus è sacro privatus redditur, *evocari sacra* dicuntur. Plin. lib. 10. epist. 58. Trajano Pontif. max. sic ait: *Cùm quærerem num esset aliqua lex templo dicta, cognovi alium esse hic, alium apud nos morem dedicationis . . Despice ergo Domine, an putes ædem salvâ religione posse transferri, &c.* Vide & epist. 73. & 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur, atque in dedicatum à Glycerâ sacellum invitatur; inprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*; quia πυρφόρος, & facem gestat, quâ indicatur ea, quâ pollet, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut significetur stulta & puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio turpia consectantium, quo pueri solent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *à Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Gratiarum choro stipata.* Hesiod. in Theogn. tres Charites nominat Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi & ait: *per eas omnia mortalibus fieri dulcia.*

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis ſine te Juventas,
Mercuriuſque.

INTERPRETATIO.

tis, & Nymphæ, & Juventas abſque te minimum ſuavis, & Mercurius.

ANNOTATIONES.

ſi quis vir ſapiens, ſi pulcher, ſi ſplendidus: ſed nec Deos ſine Charitibus in Cœlo quidquam moliri. πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ. *omnium diſpenſatrices in cœlo operum.* Seneca lib. 1. de benefic. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare ſorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes, & virgines, ſolutâque ac pellucidâ veſte.* Et paulò pòſt: *Heſiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphroſynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Paſitheam appellavit* (nempè Iliad. ξ.) *Mercurius unà ſtat.* Gratiæ porrò *ſolutis zonis* pinguntur ac pellucidis veſtibus, quia amicorum animi ſibi invicem debent eſſe aperti, ſine fuco, ſine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præſtant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philoſtrato. Claudian. de Nuptiis Honorii:

Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt: illum Venus aurea ſolum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naiades, ſilvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis ſine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyſſ. ἥβη τ' Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etſi juvenes, ſolent eſſe moroſi, ſeveri, triſtes, difficiles, quod ſenum eſt proprium, hinc *parum comis ſine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventus parum comis*, decora, gratioſa, *ſine Venere*, id eſt, ſine venuſtate. Epiſt. ad Piſones, ſeu de Arte Poët. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.] Tit. Liv. ſub finem lib. 5. *cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque, maximo gaudio patrum noſtrorum, moveri ſe non paſſi ſunt.*

8. *Mercuriuſque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, ſermonis nempè Deus. Seu quòd amor diſertos faciat, ſeu quia per diſertam & facundam orationem ſolet amor conciliari. Unde Ovid. 1. de Arte:

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes;
Et tamen æquoreas torſit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejuſdem cum eâ ædis, ſedis, ac religionis conſors. Plutarch. in præceptis connubialibus ſcribit, juxtà Venerem in eodem ſacello veteres collocaſſe Mercurium συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. ſubjungit, eo quòd ſermone blando, non jurgiis aut contentione à ſe mutuò quod cupiunt conjuges debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUID dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:
Non æstuosæ grata Calabriæ

INTERPRETATIO.

QUID Poëta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur recens vinum effundens è craterâ? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulcros greges fer-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

Longè se alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hac Ode, cùm summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Pers. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëta consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum fundens liquorem.*] Tunc cùm vini primitias libat & sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas: nam suprà notavimus id observatum ab antiquis, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in mensâ laticum libavit honorem.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide J. Lips. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque; *ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi ritè libemus nos eorum alumni?* Vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempè 9. Calend. Maii: nec enim anteà censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula inter mare Tyrrhenum & Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes*, ex Varrone de re rust. lib. 1. cap. 29. Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars est regni Neapolitani versùs Austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valdè expositæ & æstuantis.

Armenta: non aurum, aut ebur Indicum:
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,
Diis charus ipſis: quippe ter & quater

INTERPRETATIO.

ventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum; haud agros, quos undis lentè fluentibus *lambit Siris ſilens fluvius.* Ii *quibus ſors donavit Calenas vineas,* eas *cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro, ipſis numinibus gratioſus: ſiquidem ter &*

ANNOTATIONES.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; ſicut & in Apulia quæ proxima eſt Calabriæ. Vide Varronem de re ruſt. lib. 2. cap. 7. Ibidem & paſcua erant optima, quorum mentio eſt Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis gemmis quoque dives eſt. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, ſuprà Soram ſcaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigram. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido curſu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generoſa vina. De Caleno ſuprà Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis inſtar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipſam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas è Calenis vitibus in torculari calcent ac premant.

Virgil. Georgic. 1. v. 157.

ruris opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii ſuâ felicitate, ſuis opibus, ſuis deliciis: ego verò tenui meâ ſorte victuque contentus ſum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ ac Diis libabant Veſtales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. ſignificatur hîc quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens eſt vas, ſeu maxima liquorum menſura, fit culeolus, & inde culullus, quod poculum fuit ſat capax, quo uſi Pontifices olim in ſacris, & reges in conviviis. De his rursùm ad Art. Poët. v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquiſita empta per commutationem pro mercibus è Syriâ advectis, nardo, balſamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Aſiæ provincia, hodie, *la Sourie*, continet Palæſtinam, Phœniciam, & Syriam propriè dictam; Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertiliſque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur: ſed quiſque ſecundùm neceſſitatem utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Sed quia non ſemper nec facilè concurrebat, ut cum tu haberes quod ego deſiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia eſt, cujus publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubveniret. Ea materia forma publica percuſſa, &c.*

13. *Diis charus ipſis.*] Caſtori & Polluci, Neptuno, quorum favor eſt navigantibus optabilis.

Anno reviſens æquor Atlanticum
Impunè. Me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ.

Interpretatio.

quater annis ſingulis *ſine infortunio luſtrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, & malvæ tenues.*

Annotationes.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occaſum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte.

Virgil. Æneid. 4. v 480.

Oceani finem juxtà Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæſtui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generoſa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non ſecùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Atat cùm iſte mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum ſolerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici ſententiæ. Fatebor quod res eſt. Ego candidi ſemper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimverò illic Juvenalis non modò ſignificare vult Marium impunè ferre ſua furta, & raptis frui, ut ibidem annotaram, ſed & de exilio ſuo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octavâ horâ* ſuaviter *bibit*, otioſè epulatur, atque adeò ex infenſis Diis capit emolumentum, ex irâ numinum ſibi quaſi delicias facit. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 445. ibique Annot.

Me paſcunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus exiſtimem, modico & parabili cibo victitantem, ſi modò largiantur Dii bonam valetudinem; fortunæ tenuis uſum tranquillum, ac poëſeos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnoſiſſimæ olei tamen habent exiguum: in Syriâ parvæ nec cappari majores. carne commendantur. Quam ob cauſam Italicis tranſmarinæ præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur: & in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ & Sidicinæ. Sale illæ primùm condiuntur, & ut reliquæ, amurcâ, (muriâ) ſapave: nec non aliquæ oleo ſuo. . . . herbarumque viridium ſapore condiuntur;* præcipuè fœniculi, in Narbonenſi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] κιχώρια, κιχόρια, & κιχόρεια, pluralis nempè numeri, quæ agreſtes herbæ ſicut & *malvæ*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recenſentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Caſaubon. in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis verſum ita corrigit; τῶν γοῦν κιχορείων οὐκ ἔπραξα σ' οὐδὲ ἕν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera iſta pararent & condirent, ediſſerit Galenus ex Eraſiſtrato lib. de ſectione venæ ad Eraſiſtrateos. Id. Caſaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5.

Virgil. Georgic. 4. v. 120.

Quóque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placentâ. *Ruſtici edunt libenter atros intybos.*

Leveſque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam eſſe boni ſucci; arteriam lenire, acres in corporis ſuperficie ſuccos educere, renum & veſicæ irritationibus

Frui

Frui paratis & valido mihi,
Latoë, dones: &, precor, integrâ
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

INTERPRETATIO.

O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquisitis; nec non cum sanâ mente senectutem ducere haud fœdam, quæso, & lyrâ non destitutam.

ANNOTATIONES.

prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41.

οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.

neque norunt quàm magnum sit bonum in malvâ & asphodelo.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte suâ, & lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latoüs & Latonius dictus, sicut & Diana ejus soror, & eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii; *adprecor integrâ cum mente:* sicut lib. 4. Ode ultimâ: *ritè Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirùm precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & molestam; non languidam, inertem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio; *hoc in senecta miserrimum, sentire eâ ætate esse se odiosum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *in senectute*, inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide & cap. 48. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & septem complevit annos: interrogatus autem quâ ratione tamdiu fuisset robusto corpore, sensibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, prosperâ denique valetudine; respondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας: *nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus; præceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philostrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëseos facultate, quæ solet in senibus senescere: vel suavitate musicæ & cantûs, quâ Solon narratur senectutis mala temperasse ac levasse: & Socrates ætate provectus citharæ operam dedisse. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

POSCIMUS, si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi:

INTERPRETATIO.

DEPOSCIMUS, si quidpiam privatim otiosi tecum cecinimus, quod vigeat, & hunc in annum, & in alios *multos, heus recita poëma Latinum, ô testudo*, quæ *Lesbia primum civi modules*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.*] Suam ipse lyram compellat: quod Poëtis familiare est. Sic Virgil. Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρύσεα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etam regius Psaltes Ps. 107. *exurge psalterium & cithara.*

Poscimus.] Placet sanè quorumdam lectio, *poscimur.* Hoc sensu: à Mœcenate poscimur, si quid dignum memoriâ *sub umbrâ*, in secessu & inter privatos parietes scripsimus, id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant nostri versus solis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, & Lyricos versus conscribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina sua studio quamvis & arte elaborata lusus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus & voce simul canebant veteres: modò alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidit hæc tristi dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat & plures.] Non *metuentia scombros carmina, nec thus;* sed *digna cedro*, id est, immortali hominum memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος musicum instrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. πολύχορδον. Suprà Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*] Celebrate in primis ab Alcæo, duce poëtaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo insulâ, de quâ antè.

Modulate.] In modulis obsecute, id est, qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hîc significationem notant; sicut in Arte Poët. v. 263. *Immodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posterio-

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum, & Musas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;

INTERPRETATIO.

dedisti: qui militiâ licet *efferatus, tamen* seu *in bello, seu navem agitatam* in *humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, & Venerem, puerumque semper eam comitantem,*

ANNOTATIONES.

ri tribuitur apud Athen. lib. 4. cap. 23. Verùm ibid. cap. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, quòd primus Odas Alcaïcas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi ascribi. Ex Lylio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Musicis & in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus. & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, si quis alius, Musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu à bello & navigatione quiesceret, citharæ studium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum: ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas & ornatas ostentat & gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempè tyrannum Mitylenis expulit: aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo, Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero similis, sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, & brevitatem & suavitatem cum vehementiâ: præterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . . . ante omnia verò politicorum negotiorum affectus.* lib. de structurâ orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ *&c. riga pulmones vino.* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. suprà. Ejusdem sententiæ carmina perleges apud eumdem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largus invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semelæ filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed & in lusus & in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: θέλω τι ϝείπην, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondet Sappho: Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupasset. Vide Athen. lib. 13. cap. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, & comitem addi solitum, notavimus antè, ad Od. 30. v. 5.

Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cunque ſalve
Ritè vocanti.

Interpretatio.

nec non Lycum oculis & capillis nigris conſpicuum. O lyra Apollinis ornamentum, ſummique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen ſuave mihi quandocunque benè advocanti.

Annotationes.

11. Lycum.] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuſcul. 4. cit. *quæ non juvenum amore ſcripſit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *nobis, qui, concedentibus Philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpè jucunda ſunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque crine decorum.] Sic ad Piſones v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirùm formoſi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Muſis capillitium cum laude aſſignat; ἰοπλοκάμων. Apud eumdem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulcra ea celebratur, quæ ἑλικῶπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. O decus Phœbi.] Citharam enim ipſe dicitur inveniſſe; lyram verò ſibi conceſſam à Mercurio velut propriam uſurpaſſe. Quod fuſiùs ſuprà monui Od. 10.

Dapibus ſupremi grata teſtudo Jovis.] Jovis epulum ſummâ lætitiâ, adeoque non ſine Muſicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. cap. 6. ex Homero ait: *citharam epularum ſociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Muſica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat; tum quod triſtitiam diſcutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, poſt ambitioſam illam de Achille contentionem, fingit Muſicâ Deos recreari, Apolline citharam pulſante, Muſis autem dulci voce accinentibus. & paulò pòſt ſubjungit; priſcos ſtatuiſſe Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

15. Dulce lenimen.] Athen. mox cit. Ibid. *fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibia ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra, cum fiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Herodotus, Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & cithara mittunt, ut eorum infeſtas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. hiſtor. tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat certè muſicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saül malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac leviùs habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolùm & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poëta nuſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *ades*. Sic πῶς, neque Græcis nec aliis hactenùs παρέλκον exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hîc ſignificare, ſalutiſis, fave, lenimen & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quod à Glycera non redametur.

ALBI, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
§ Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis
Jungentur capreæ lupis,

INTERPRETATIO.

TIBULLE, ne plus quàm decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fractâ fide, præ te fulgeat adolescentior. Ecce amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus autem fertur erga Pholoën immitem. At capræ lupis Apuliæ anteà sociabuntur.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *te nimio plus diligo*: inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, & in ejus proterviam impegerat haud secùs ac Albius Tibullus. Vide infrà lib. 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hîc poni velint, pro Deliâ vel Nemesi, quas Tibullus adamavit; nominare verò noluerit Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ: de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἐλεῦς *miseratione*, vel ἒ, ἒ, dolentis particula factum nomen. Ad Pisones, v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia
primum, &c.

4. *Læsâ præniteat fide.*] Pulcrior videatur, in amore præferatur junior amasius, non habitâ ratione fidei quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita verò scribit lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum.
Juppiter.
quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic verò illam spernit, & aliam amore prosequitur à quâ redamari nulla spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii angustam & parvam frontem in pulcritudine commendari asserunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. 1. Epist. 7.

reddes
Fortè latus nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] ἀδυνάτον.

Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ continuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

INTERPRETATIO.

quàm Pholoë amatori fœdo morem gerens *delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.*

ANNOTATIONES.

Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.

Et Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis; &c.

Appulis.] Synecd. pro quibuslibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione, jam antè non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi] An quod sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quòd fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares. &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omninò disparem ætate, naturâ, moribus, conditione: neque adeò frui possit unquam cupitis. Euripides, *stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* τὰ μῶρα πάρεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea sævo mittere, &c.*] Duro & insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempè Epist. 1.

Hic murus aheneus esto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere; sicut fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infrà lib. 3. Od. 27. *perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulcrior; vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem.

Virgil. Eclog. 3.

Parta meæ Veneri sunt munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, & in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie *Golfe de Venise.*

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque

efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninſula inter mare Adriaticum & ſinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ ſuper æthera notus, Ionii maris undas amplo ac ſinuoſo influxu recipit affuſas.

ODE XXXIV.

Arguit ſeipſum quod Epicureos ſecutus cultum Deorum neglexerit.

PARCUS Deorum cultor & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro; nunc retrorsùm
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos. Namque Dieſpiter

INTERPRETATIO.

NUMINUM rarus & remiſſus venerator fui quidem; *cum veſanâ philoſophiâ eruditus aberro, Jam verò contrà velificari adigor & dimiſſam viam relegere. Enimvero Jupiter fulgu-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum agit, hinc περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis eſſe poteſt in verbis, in figuris, in ſententiis. Eas paſſim attende, lector, & conſectare.

2. *Inſanientis ſapientiæ.*] ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. *inſepultam ſepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *inſipienter ſapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri diſciplinâ, omnes ſpernens religiones in graviſſimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 121. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam ſuſtulit. . . . . Tollit id quod maximè proprium eſt optimæ præſtantiſſimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præſtantius bonitate & beneficentiâ? quâ cum carere Deum vultis . . . . ; neminem ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . . . Quanto Stoici melius, qui à vobis reprehenduntur?* Et n. 124. *At etiam Epicuri liber eſt de ſanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quàm ad ſcribendi licentiam libero. Quæ enim ſanctitas, ſi Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorſum vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto ſe aberraſſe curſu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare curſus cogor relictos. &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, reſque humanas ab iis curari: adeoque Stoïcam diſciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroreſque abjicio. Namque video non ſolùm coactis & colliſis nubibus fulgura & tonitrua fieri, ſed puro etiam cœlo; quod cùm præter naturam ſit, divinum eſſe oportet: hinc ergo ſapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri diſco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulò poſt initium, &c.

5. *Dieſpiter.*] Jupiter, dici pater di-

Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum:
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & invisi horrida Tænari

INTERPRETATIO.

ribus nubes findens per sudum intonantes equos ac velocem currum frequenter impulit: quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odiosi Tænari as-

ANNOTATIONES.

ctus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant: ipsique Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex primâ hominum admiratione, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem. . . . . Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa, & à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hîc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Homer. Odyss. υ ex eo quod stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur & infertur.

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ
ἀστερόεντος.
Οὐδὲ ποθι νέφος ἐστὶ· τέρας νυ τέω
τόδε φαίνεις.
Jupiter graviter è cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum
hoc certè alicui præbes,

Virgil. Georgic. 1.

Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat; quodque tempestate serena tonuerat.* Vide & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. cap. 9. & 13.

Tonantes egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aërem agente. Suprà Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταιβάτης *descensor*; & Latinis Elicius, quòd putaretur curru suo invectus in nubes descendere, unde gravi sonitu fulgura & tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove, summa & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. *& tremefacta solo tellus, &c.* ita scribit: loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit; & contrà terra movetur quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Potest igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, iners.

10. *Styx, & invidi horrida Tænari sedes.*] Ipsi quoque Inferi, tonante Jove

Sedes

Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
  Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hîc poſuiſſe gaudet.

INTERPRETATIO.

pera domicilia, terminuſque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infima ſupremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen aufert, cum ſtrepitu reſonante; hîc verò depoſuiſſe delectatur.

ANNOTATIONES.

obſtupeſcunt. *Styx*, palus, aut flumen Inferorum. *Tænarus*, Laconiæ promontorium, ubi per ſpecum & hiatum ingentem deſcenſus eſt ad Inferos, ſi Poëtis fides.

11. *Atlanteus finis*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide ſuprà Ode 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima ſummis mutare.*] Stoïcum planè agit. Apud Laërt. lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; reſpondit: *deprimit excelſa; attollit abjecta.* Senec. Thyeſt. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora ſummis.

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Op. init. per Jovem mortales ſunt obſcuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus deſiccatur, &c.

βριάει, βριάοντα χαλέπτει.
ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀέξει.

&c.

14. *Obſcura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque niteſcere ac fulgere imperans. Pſalm. 75. *hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. cit. Thyeſt.

Omne ſub regno graviore regnum.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

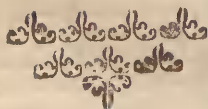
Hinc apicem rapax fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum Imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Propriè eſt inſigne Sacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Sulpitio inter ſacrificandum apex è capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item Sat. 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapidæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus Imperia ab his ad illos transferuntur.

R

Horat.

AD FORTUNAM, ODE XXXV.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O DIVA, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:

INTERPRETATIO.

O DEA, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. O *Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat. 14. v. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque, ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, & cœca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in totâ ratione mortalium, sola utramque paginam facit. Adeoque obnoxiæ sumus Sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, valdè quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, De quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *monuerunt & Sortes Antianæ, ut à Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Vidimus apud Antium promoveri simulacra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeò secessum, ut eò cogitarit Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, Antio *nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cùm interdictum mari esset Antiati populo sæpiùs rebelli, *naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quò pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Livius lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat . . . , sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversùs Etruscos petentes veniunt: brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu.*

Te pauper ambit ſollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris;
Quicumque Bithynâ laceſſit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque genteſque; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.

INTERPRETATIO.

tibi votis anxiis ſupplicat inops agricola. Te maris potentem orat quiſquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ. Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam, & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur.

ANNOTATIONES.

&c.] Potens & parata derepentè ac ſubitò *ima ſummis mutare, inſignem attenuare, obſcura promere, apicem inde rapere non ſine ſtrepitu ac ſtridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere*: ut eſt in Ode ſuperiori, quem locum cum iſto confer, ſtudioſe lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi ſic habet: *Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη, in nullâ parte Homerici voluminis nominetur. Contrà Virgilius non ſolum novit & meminit; ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philoſophi, qui eam nominant, nihil ſuâ vi poſſe, ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Quiſque tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κἀγοραὶ βουλαφόροι. *O ſervatrix Fortuna, à te in mari gubernantur celeres naves, in terrâ verò rapida bella, & conciones conſilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro qualibet aliâ navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritiſſimi, ναυτικώτατοι, apud Euſtath. in Dionyſ. ſeu quod frequens erat negotiatio ad eam Aſiæ minoris regionem Euxino mari circumfuſam, Propontidi vicinam, Thraciæ adverſam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Inſulâ Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpantho.*

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, ô Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicoſa, ad Iſtrum ſeu Danubium fluvium, Tranſylvaniâ, Moldaviâ, Valacchiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 48. de illis: *ne ſpes quidem præmii foret ex hoſte vago, non pecuniæ tantum, ſed etiam ſedis inope.* Infrà lib. 3. Ode 24.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium & Orbis dominâ ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *bella matribus deteſtata.* Metuunt nempè filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et benè quidem, memores hunc eſſe Fortunæ ludum, alta deturbare, humilia ſublevare. Et quod ait Juvenalis Sat. 10.

Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam : neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Gestans ahenâ : nec severus

INTERPRETATIO.

Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquamnon præcedit dura necessitas aneâ manu ferens clavos prægrandes, & cuneos : adest

ANNOTATIONES.

v. 112.

Ad generum Cereris sine cæde ac vulnere pauci
Descendunt reges, & siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas Imperium Romanum jam stabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eant quæ videntur modò firma & ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*] Quidam legunt *serva necessitas*, quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Ode. 29. *Fortuna sævo læta negotio.* Et Od. 24. ejusdem libri, *dira necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis :

Necessitas cujus cursus aversi impetum
Voluerunt multi, pauci potuerunt
Quo me detrusit, &c.
. . . .
Fortuna, immoderata in bono æquè atque in malo,
. . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhiberentur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes & validi, quibus trabes figuntur : unde proverb. *trabali clavo figere*, pro, *firmiter stabilire.* Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculanus nodus.* & noster cit. lib. 3. Od. 24. *clavos adamantinos*, eodem sensu, *figi* à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim & modò apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *trabalibus telis capita discissa quorumdam*, nimirùm ut ait paulò antè, *cum flexis ensibus, feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela, stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *vel inter cuneos ferreos*, scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis prætereà res finduntur ac scinduntur : his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. Prometheus à Vulcano se affixum Caucaso queritur.

Mulcibri ascivit manus
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inserens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirùm ad crucem ligneam, cu-

Uncus abeſt, liquidumque plumbum.
Te ſpes, & albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat:
Utcunque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retrò
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici,
Ferre jugum pariter doloſi.

Interpretatio.

etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te reveretur ſpes, & fides infrequens, candido panno cooperta: neque recuſat tibi adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adverſa deſeris: plebs autem inſtabilis, & meretrix perfida contrà fugit: amici quoque *jugum ſimul portare fraudantes abſcedunt*, poſt *exhauſta ad fæcem* uſque *dolia.*

Annotationes.

nei ad lapideam; inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quo annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum eſt & affuſo cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos, arctiùs alligari, tenaciuſque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſerius aut infelicius his eſſe poterit, quàm ſi eos in baſibus ita unci retinent, & plumbeæ unctiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolet afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora, Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore, præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adverſanti refragantique ſe *comitem negat.* Et ob hoc fortè dicitur *albo velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de Candidatis, adeptâ dignitate parùm curantibus ea perſolvere quæ tum maximè promiſerant, cùm magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum eſto judicium, lector ſagax & erudite.

Virgil. Æneid. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, utcunque mutata, &c.*] Id eſt, non deſerit fides amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum veſtibus mente; quando miſeros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim è multis & è vulgo, amicum fovent quandiu felix eſt: reflante verò Fortunâ protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit, & quanquam utriuſque ſtatûs calamitoſi nimirùm & fortunati *jugum ferre pariter* ſpoponderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ſiccatis cum fæce cadis*, ubi quæſtûs nulla ſpes ampliùs; atque ut eſt in proverb. *fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Eccleſiaſtici cap. 6. *eſt amicus ſocius menſæ; & non permanebit in die neceſſitatis.*

Serves iturum Cæſarem in ultimos
Orbis Britannos, & juvenum recens
Examen Eoïs timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus

INTERPRETATIO.

O Fortuna, *incolumem præſta Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terræ Britannos*: ſerves *etiam novum agmen adoleſcentium, formidabile* quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminiſque, & fratrum* à fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? à quo manum cohibuerunt adoleſcentes* ob *reverentiam numinum? Quæ*

ANNOTATIONES.

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antii fortaſſe tum diverſantem, Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio lib. 53. *Ultimos orbis*. Virgil. Eclog.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos. Vide infrà, lib. 3. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens examen, &c.*] Appoſitè Marcilius obſervat duplicem hîc ac diverſum Auguſti conſulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (Majorem nempè, ſive Angliam) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. lib. 6. cap. 28. &c. Strabon. lib. 2. & 16. &c. Senſus eſt: conſcriptum in illâ priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò pòſt terrorem illaturum eſſe, Parthis, Medis, Perſis; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirùm illi proximis. Nam *ipſa peninſula Arabia inter duo maria Rubrum Perſicumque procurrit*: ex Plin. mox cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem radiis: accipe verò ſinum Arabicum, ſeu ipſum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari. Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Perieg. Dionyſ.

33. *Eheu cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adversùs cives perpetratur, flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita ſæpiùs à conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus ætas? &c.*] Nos hac ætate ferreâ odiiſque pluſquàm civilibus infeſtâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detrectavimus! quid infandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæ augur injuſta, nefaſta, vitioſa, diræve dixerit, irrita infectaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, à violandis ſacris, à templis atque aris violandis, impiéque diruendis.

Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas Arabaſque ferrum.

INTERPRETATIO.

non altaria polluerunt? O Fortuna *hebetatos* malè noſtros *enſes utinam novâ incude fabrices contra Maſſagetas & Arabas*, benè.

ANNOTATIONES.

38. O *utinam novâ incude diffingas retuſum, &c.*] Quidam legunt *diſtringas*, &, *recuſum*. Senſus eſt: ô Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, glorioſè quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi priùs à nobis malè *retuſi* ſunt adversùs fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur ſignaque Romana cum decore & gloriâ inferamus in *Maſſagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ; aliis autem, Paludem Mæoticam incolentes; quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythicâ linguâ, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Claudian.

Maſſagetæque truces, duro gens aſpera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab Oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porrò ad rem præſentem facit quod habet Strabo lib. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcellin. *Arabiam* vocat *Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpaniâ reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito,
Cuſtodes Numidæ Deos:

INTERPRETATIO.

ET *thure*, & *Lyricis* carminibus, & *debito cruore vituli expedit litare Numinibus ſervatoribus Numidæ*, *qui*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inſcribitur Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illâ regione Africæ Libyæ interiori & Mauritaniæ finitima, in quâ militaverat.

1. *Et thure & fidibus juvat, &c.*] Æquum eſt ſacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & muſicâ, vitulumque mactare Diis, ex voto pro felici reditu facto ab amico noſtro Numida.

3. *Cuſtodes.*] Caſtorem & Pollucem

Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ ne careat pulcra dies notâ:

Interpretatio.

jam incolumis ab extremâ rediens *Hispaniâ, dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quàm suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, & mutatæ pariter togæ. Ne lætæ dici signum desit Cretense;*

Annotationes.

navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hîc sub nomine ἀοδὶς colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hispaniæ regione Oceano Septentrionali proximâ ab Augusti ducibus gestum est non semel nec valdè feliciter bellum. Quo magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse *Hesperiâ ab ultimâ* Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: aliàs enim Italia quoque Hesperia dicitur; ut suprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hispani ad Occidentem vergunt maximè, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epist. ult. ita scribit Tironi suo: *oculos tuos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens neque proficiscens quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic & sacræ litteræ: *salutate invicem in osculo sancto.* D. Paul. Rom. cap. & art. ult. 1. ad Cor. cap. ult. D. Petr. 1 Epist. cap. & art. pariter ult.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia, suprà, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puertiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc solent. Lamia & Numida eodem pædagogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unà sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto*; ut ait noster ad Pisones, Epist. Sunt qui *puertiæ regem* interpretentur patronum potentem: Sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in βασιλίνδα, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos posteà Epist. 1. ad v. 59. ubi,

At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.

Meliùs certè alii intelligunt magistrum, sive inspectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: παιδώναξ, quasi παίδων ἄναξ.

8. *Puertiæ*] Syncope. Sic *lamnæ* pro *laminæ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite*: infrà, lib. 2. Sat. 3. & l. 4. Od. 13. *porgam* pro *porrigam*. teste Festo; & Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo, vel cretâ, albo nempè lapillo seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. hinc legendum quidam putarunt, *Thressâ*; sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. 2.

Neu

Neu promptæ modus amphoræ,
  Neu morem in Saliûm sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
  Bassum Threïciâ vincat amystide:
Neu desint epulis rosæ,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.

Interpretatio.

neve prolato cado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum. Neve Damalis plurimi vini bibax *certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio.*

Annotationes.

v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hîc agitur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, candidâ nimirùm. Sic posteà Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Cretâ an carbone notandum?

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa prius cretâ, mox hæc carbone notasti.

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, largè bibendum ait; simul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis Sacerdotes à Numa Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere: à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus & symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *hi autem Salii omnes saltatores sunt, & laudatores armatorum Deorum. &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii à saltando, quod facere in comitio quotannis in sacris solent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non ampliùs cum eo certet bibacitate vinosa quidem mulier.

Multi meri.] Tull. lib. 9. Epist. ult. *non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortè est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. Ubi malè, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. testis Scaliger.

Threiciâ amystide.] Vel poculo valdè capaci; vel bibendi genere apud Thracas & Scythas usitato ἀπνευστὶ, sine respiratione. ἀμυστὶ, hiante & patente ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo haustu, ductim, confertim & confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cœl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempè texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coërcendæ causâ, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque ἀειζῶον propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

Omnes in Damalim putres
Deponent oculos : nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior.

INTERPRETATIO.

In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos : at Damalis ab novo non abstrahetur amatore, ederis hærentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

17. *Omnes in Damalin putres deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos. Pers. Sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem est putris.

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depositi : contrà securorum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,
Et caput impositis pressit amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo divelletur, &c.*] Damalis in amore constans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenaciùs adhærens, quàm edera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

NUNC est bibendum, nunc pede libero

INTERPRETATIO.

JAM compotandum est, ô socii ; jam plantâ levi terra percutienda est : jam

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

1. *Nunc est bibendum, &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari stultè appetebat ; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vitâ Antonii. Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium & Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. vide ibi.

Pulsanda tellus : nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis ; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

INTERPRETATIO.

tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat anteà Cæcubum vinum *proferre è cellis vetustis, dum Capitolio eversionem , & exitium Imperio* Romano *moliebatur Regina insaniens cum turmâ fœdâ hominum lue*

ANNOTATIONES.

2. *Nunc Saliaribus ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus est:* vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis consuetæ & solennes, ut locum dederint proverbio : *Saliares cœna*, id est, sumptuosæ. Vide suprà Annot. Od. 36. ad vocem *Salium.* Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis : *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis anteà Republicâ, & feminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, propè Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furiosâ ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirùm, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas funus & Imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti Interpretes, mentionem hîc Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat; tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit : *Furor Antonii quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatra quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promisit Antonius : quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite; sed patria, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum istud ut mente ita animo quoque & cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat : quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazianz. in Epitaph. Basilii Magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porrò *contaminati turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hispo subit juvenes : & morbo pallet utroque.

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunáque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
  Vix una sospes navis ab ignibus;
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar, ab Italiâ volantem
  Remis adurgens; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ; daret ut catenis

Interpretatio.

inquinatorum, nihil non sibi *temerè promittens, fortunâ favente dementata. Verum fastum* ejus *imminuit unica navicula vix ab incendio salva: & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula*

Annotationes.

10. *Quidlibet impotens sperare.*] Sunt qui interpretentur, valdè potens; sed alii meliùs; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, & animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imò ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem vix una, &c.*] Benè scripsit quidam: *fortuna vitrea est; cum splendet, frangitur.* Itaque spes insanas, superbos fastus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hîc à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fugæ Regina, cum aureâ puppe, veloque purpureo se in altum dedit: mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar, &c. . . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos Ducis frustrà. Nam pulcritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Eo nempè, cum suo Antonio frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimiùm confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cùm jam sibi arrogat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret: quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut posteà dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.* Porrò illa abhorrebat, eò timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: sic dictæ ab Hæmo, seu Æmone nivoso monte; vel potiùs, Thessalicæ regionis Macedo-

Fatale monſtrum: quæ generoſiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe citâ reparavit oras.
Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas

INTERPRETATIO.

conjiceret funeſtum portentum. Illa verò *ſtrenuè mori volens, haud gladium exhorruit more femineo, nec reconditas celeri navigio terras requiſivit.* Sed *fronte latâ deſperatum etiam regnum adire non verita eſt; & conſtans ſævas aſ-*

ANNOTATIONES.

nibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis fatale monſtrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam; vel ſuæ gloriæ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem, inſequendi cauſam fuiſſe.

21. *Quæ generoſius perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum ſed virilem potiùs gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirùm cùm Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem; ſe quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret: ſed prohibita eſt à Proculeio intra ſepulcrorum clauſtra miſſo à Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Livius lib. 133. cit.

23. *Nec latentes claſſe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet, ut recondita eſt?* Suum tamen poſteà damnavit errorem: intellexitque ſatius futurum fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere, dum bellum repararet; conſpirante præſertim in ejus auxilium totâ Ægypto. Vide Virgil. Æneid. 8. v. 707. & ſeq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab eâ fugam per ſinum Arabicum, contrà narrantes.

25. *Auſa & jacentem viſere regiam, &c.*] Deſperatum licet regnum ingreſſa nihil de ſuperbiâ remiſit: *vultu ſereno* regiam adit, ibique in omni luxu verſatur; teſte Plutarcho.

26. *Fortis & aſperas tractare ſerpentes.*] Cùm in victoris poteſtate eſſet, morique conſtituiſſet, ſecretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vitâ, quæ offerebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperavit à Principe, ſervarique ſe triumpho vidit; incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulcra regum ſic vocant) recepit: ubi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, quaſi ſomno ſoluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuiſſe, quod quæ citò extinguerent, crearent dolorem: quæ verò ſine dolore eſſent, celeritate carerent: tandem verò deprehendiſſe aſpidis morſum & citò & ſine dolore enecare, gravato ex ſomno capite, & leni ſudore per vultum diffuſo. Cæterum nemini compertum eſt quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantùm in brachio conſtat exiguas apparuiſſe. Hinc Auguſtus ejus ſimulacrum in triumpho duxit, admorſo aſpidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia ſpectavi ſacris admorſa colubris.
Et trahere occultum membra ſoporis iter.

Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

INTERPRETATIO.

pides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret, morte constitutâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus velut *privata devehi abhorrebat.*

ANNOTATIONES.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quod mori quo quo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum, ut hinc victori accedat & crescat gloria. Aliàs enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4.

Egregiam vero laudem . . . . .
Si femina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parùm juverant Augustum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putarunt quidam: Suidas certè rostratas & constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm triremes formâ: Vide Veget. lib. 4. de re milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportassent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens privata deduci superbo non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita scribit: *tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quàm privata, vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quàm triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam & vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Augusto clementiùs de industriâ tractaretur, quâ verò mente & consilio satis intelligeret, dicere solitam: *non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

PERSICOS odi, puer, apparatus.
Displicent nexæ philyrâ coronæ:

INTERPRETATIO.

O *Famule, aversor Persarum sumptus. Non placent corollæ philyrâ colligatæ.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempè vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. obsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Coel. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ & Medi omnium hominum maximè voluptatem ac deliceas colere:* & paulò pòst; *omnium primi luxu celebres fuisse Persæ*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum Reges luxu effœminati ingentem pecuniæ summam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti Regi Persarum ministrant, loti omnes, pulcris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid Regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edat, ubi & quomodo suaviter dormiat. Neque est facile dictu, quàm anxiè talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat: sed & luxum in texendis arte & labore corollis istis fuisse non minùs certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris succrescit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *inter corticem & lignum tenues tunicæ multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt & lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat . . . Claudius Pulcher bracteas etiam philyræ dedit.* Angel. Politian. Miscell. cap. 72. ita scribit: *philyræ usus percelebris olim in texendis coronis; è philyris etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, seu constrigendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multis disputat: ait verò *hederâ crapulam restingui . . . . . amethysto herbâ sicut & gemmâ violentiam retundi . . . . vinum si quando caput tentaverit, florum auram*

Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,

INTERPRETATIO.

Omitte perscrutari quibus in *regionibus durent rosæ serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adhibeas* ad *myr-*

ANNOTATIONES.

auxiliari, & munire adversus crapulam; eo quod flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi vero modice stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola, & corona ex rosis, &c. Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Aristotele & Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem à vini potu, vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatûs & oblectamenti gratiâ, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paulò pòst, ait: *capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnestheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta sunt, Ovidius ita canit: Fast. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus: texendasve è raris floribus coronas. Athen. cit. in conviviis roseas coronas commendat. At eas, cùm natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca Epist. 122. an vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum aptâ mutatione (vel potiùs, *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ lilium florem vernum exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantilenam: ex Plutarcho in Sympos. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scribit: *qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant, laurum, qui versus Homericos recitarent: myrtum, qui Æschyli, Simonidis Stesichori.* Vel implexam simpliciter è myrti surculo coronam, Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim, quâ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt: ac tum maximè coronam myrteam, quæ astringit, & vini arcet exhalationes; tum etiam è rosis, quæ gravitatem capitis sedat, & æstuantes potione refrigerat, usurparunt.* Et cap. 6. *Herostratus myrtos extemplo virentes consecravit in æde Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque singulos coronâ donavit myrteâ, quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: verumque se arbitrari, quod prodidit Philænides; è myrto coronam meri vapores prohibere: è rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

Sedulus

Sedulus curo: neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arctâ
Vite bibentem.

INTERPRETATIO.

tum ſolam. Neque verò tibi famulo myrtus indecora, nec mihi ſubter denſam vitem perpotanti.

ANNOTATIONES.

6. *Neque te miniſtrum dedecet myrtus.*] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videbere ſimplici myrto, cùm mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contrà more ſuo luxurioſi pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & lemniſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſueviſſe; fercula quoque lautiora à coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert: *aqua lavandis manibus allata eſt: molliuſculus puellus argenteo gutto, quem tenebat affudit: deinde coronas advexit tenues è puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me ſub arctâ vite bibentem.*] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex confidenti quidem & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lacunari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arctâ vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergulâ intextis & ſuffultis: *ſous la treille.*

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER II.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat: tum laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, & vitia, & modos,

INTERPRETATIO.

Bella civilia à Metelli consulatu, & discordiarum origines, criminaque, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis cùm fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo potissimùm loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio, anno ab urbe conditâ 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter & Pompeium, ut fusè narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore ad suum usque consulatum Pollio persequebatur, cùm Poëta noster ab instituto cursu illum revocare nitebatur hac Ode; fortè ne excitata bellorum istorum recordatio asperiorem sibi faceret Augustum, contra quem militarat; ut explicatur Ode 7. sequenti. Pollionis historiam altiùs repetitam volunt alii, nempè à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, ann. U. C. 641. vel 644. secundum alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *Ex Metello*, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia qui Torrentio Duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertiùm Consule in Collegam adscitum, anno U. C. 701. quoniam lata est tunc ea lex, quâ à petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. nam & cap. seq. *commotum his Cæsarem*, & paulò pòst, *prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem: an. 673. quem afferunt quidam nullo certè aut levi admodùm fundamento.

2. *Belliquecausas.*] Aliæ fuerunt si-

Ludumque fortunæ, graveſque

INTERPRETATIO.

tationes, & fortunæ jocum, & Ducum

ANNOTATIONES.

mulatæ; aliæ veræ: hæ profectò erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quemquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Alias verò Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ: Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. 29. 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & lib. 4. cap. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſaris etiam de bell. civil. lib. 1. ubi ſic habet: *neminem dignitate ſecum exæquari volebat Pompeius: ſimul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat, &c.* De ſeipſo verò ſcribens, ita queritur: *novum in Republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia interceſſio armis notaretur atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta . . . . . ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluiſſe ſe quod Populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri Imperio, in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempeſtatem, Cæſaris furorem atque Pompeii* vocat. Et paulò pòſt, *non rectè civile tantùm, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam ex omnibus, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus Senatus in partibus: ſi exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. . . . . . . ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus: ſi locum intra Italiam, inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit: reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam; rurſumque in Africam, poſtremò in Hiſpaniam remigravit. Nec verò priùs quievit, quàm in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompeio ſuſpectæ Cæſaris opes, Cæſari verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet, &c.* & paulò pòſt: *Pompeius ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam penè vacuam metu Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi: cenſumque & patrimonium Populi Romani antè rapuit quàm Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris ſpeciem prætexebat Cæſar, de bello civili lib. 1. ſcribens: *ſe non maleficii cauſâ ex provinciâ egreſſum, ſed uti ſe à contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis eâ re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & Populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Sueton. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalicâ cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc erupiſſe verba: *hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miſcere; hos attenuare, illos

Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ
Tractas: & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ

INTERPRETATIO.

consensiones Reipublicæ damnosas, & arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum sanè periculosum & lubricum: & ambulas per ignes sub fallaci latentes favillâ. A scenâ tantisper absit austera Musa Tragœdiæ:

ANNOTATIONES.

imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide suprà lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. antè cit. *turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator per triumphatum à se mare, lacerâ & inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.] Triumviratum nempè, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæsaris & Pompeii, sed ex ipsorum & Crassi societate & amicitiâ provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Augustum, Lepidum, & Antonium; qui certè omnes rem suam non publicam quærentes Imperii Populique Romani libertatem pessumdedere. Lucan.

Tempus ad Augusti mansit concordia discors:
Paxque fuit non sponte Ducum.

4. *Arma nondum expiatis uncta cruobus*] Bella vixdum benè sopita, recrudescentes quotidie dissensiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armilustrio nondum expiatos, nondum acto censu, nec lustro condito: tunc nimirùm cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique sacrificiis, sive Solitaurilibus lustrabantur. Dionys. Halicarn. lib. 4. antiq. Rom. scribit, *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire jussos, & in suis quosque ordinibus constitutos expiasse, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque censu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus observatam ab iis qui sacratissimum obtinent Magistratum, lustrumque appellatam.* Hæc verò jam potitus rerum Augustus religiosè præstitit anno sui regni 16. cùm anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingressus, Cleopatræ liberos ante currum duxisset: atque Nicopoli juxta Actium conditâ, ibidem agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Festum in Armilustrio; Asconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes scelus expiandi
Juppiter?

6. *Periculosæ plenum opus aleæ tractas.*] Monet Pollionem Horatius ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poëma seu historiam evulgare; sed potiùs expectet donec compositæ res sint, cùm metuenda non erit ampliùs cujusquam offensio.

7. *Incedis per ignes suppositos cineri doloso.*] Recenti nempè injuriarum memoriâ, flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem? certè ut è scintillis sub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ desit Theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentiâ res turbatas pacaveris, tum verò edes quæ

Deſit theatris : mox, ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
  Inſigne mœſtis præſidium reis,
Et conſulenti Pollio Curiæ :
Cui laurus æternos honores

INTERPRETATIO.

deinde cum publica negotia compoſueris, ingens opus reſumes ſtylo Tragico, ô præclarum ſolatium triſtibus reis & Senatui conſilium expoſcenti, Pollio, cui laurea immortale paravit decus in trium-

ANNOTATIONES.

à te gravi ſtylo ſcripta ſunt. Certè Pollionem Tragœdias ſcripſiſſe & bellè quidem, ſatis indicat Virgil. Eclog. 8. v. 10. ubi ait :

En erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Auguſti Ajace imperfecto intelligunt ea verba Docti, ſed de Pollionis Tragœdiis : ſicut & Dalmaticum ejuſdem triumphum notant apertè quæ ſequuntur & quæ præcedunt :

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . *hanc ſine tempora circum*
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.

Horat. lib. 2. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo :

Id eſt, ſenariis verſibus Iambicis, quorum uſus eſt in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipſe facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum ſcriptorem probet fuiſſe Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & ſublimis calceus poni ſolet pro excelsâ & magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops, claruerunt autem primi Tragœdiarum ſcriptores Theſpis, Æſchylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœſtis præſidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clariſſimus multos in foro defenderat : ſeu quod Senatores alioſque proceres, qui contra Auguſtum ſteterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæſaris gratiam redire veniamque impetrare ſatagebant ; quibus ille opitulari, ut & Horatio Virgilioque, præſidiumque ſalutis eſſe non detrectabat ; perinde ac Mœcenas. Od. 1. lib. 1.

14. *Conſulenti Curiæ.*] Tum quia dare conſilia laboranti Curiæ Pollio Conſul debebat : tum verò maximè quod ob ſummam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros Principes gratiam, de conſtituendæ Reipublicæ rationibus, rebuſque componendis, à Patribus enixè conſulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, & hiſtoricus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, conſulatum laudabiliter geſſit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus locis ; Sueton. tum in Cæſare cap. 30. & 55. tum de illuſtr. Gramm. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de tranquill. animi, ſub finem ; & Epiſt. 100. Vell. Patercul. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi : Plutarch. in vitâ Cæſaris, &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inſcripſiſſe non dubitant Eruditi, ut Mœcenati Georgica, Æneida Auguſto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cùm lauro, ex more, coronatus triumphaſti de Salonâ Dalmatiæ

Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures : jam litui strepunt ;
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.

INTERPRETATIO.

pho Dalmatico. Jamjam aures verberas minaci tubarum sonitu : jam clangunt litui : jam splendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem.

ANNOTATIONES.

urbe à te expugnatâ. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul antè quam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum ?

17. Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.] Belli tumultum, prælii strepitum, clangentium & increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, ô Pollio, ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposim, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *cornua dicuntur, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum perstringis aures.] Cæsar bell. civil. lib. 3. cap. 92. *neque frustrà antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent : quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimaverunt.* Contrà tamen alii sensere, teste Gellio, noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero : *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque : *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere ? Contráne institutum fiebat antiqua disciplina tam probabile ? An tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem ? cum verò prope ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis & impetu propulsandus & clamore terrendus est ? &c.*

19. Fugaces terret equos equitumque vultus.] Cæsar de bel. civil. lib. 3. cap. 94. *cum recentes atque integri defessis successissent, alii autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque universi terga verterunt. . . . . . . Primum equitatus est pulsus : . . . . Pompeius ut equitatum suum pulsum vidit, cui maximè confidebat. . . . . protinus se in castra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hîc Cæsar suum illud stratagema, quo maximè hostium fuga, & strages, sibique victoria contigit ? Nimirùm ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos vultusque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *obequitantis Cæsaris exceptæ voces, altera cruenta, sed docta & ad victoriam efficax :* MILES FACIEM FERI : *altera ad jactationem posita ;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoste requirat ? Sua certè Cæsarem non fefellit callida mens. Enimverò sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimiùm quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam istam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatûs levis armaturæ ruina comitata est. Tunc terrore latius dato turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi una manu facta est.*

Audire magnos jam videor Duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

INTERPRETATIO.

Jam videor audire summos Principes glorioso pulvere squalidos. omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

ANNOTATIONES.

21. *Audire magnos jam videor Duces.*] Utriusque partis Imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obtestationibus adhibitis. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 33. *pro concione fidem militum flens ac veste à pectore discissâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, &c.* Vel *audire videor Duces* victæ partis, subactam deflentes causam meliorem, atque pessumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos Duces.] Pompeium in acie Pharsalicâ profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeii filium in Hispania ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, & hinc in Asiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*] In ipso conflictu, mediaque acie per singulos ordines discurrunt interdum Duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur non verbis solùm sed & exemplo, glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Philippensi certamine, *multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar, *ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare; per totum denique agmen. oculis, manibus, clamore volitare.* Vel, si referas ad posteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patriâ & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Ode 15. v. 20.

24 *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quàm hostium patriæ, qui jam vicerant atque omnia pænè tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæsar dixisse narratur: *tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.* Lucanus,

Victrix causa Diis placuit; sed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africâ cum civibus multò atrocius quàm in Pharsaliâ . . . satis ample sonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium. crevisse bellum . . . . Cato non interfuit bello: positisque apud Bagradam castris Uticam velut alteræ Africæ claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit. . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit, &c.* Benè ergo Poëta ait *cuncta terrarum subacta*, sed non subactum Catonis animum *atrocem*. id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portiâ gente ac severitate superbum.

Juno, & Deorum quiſquis amicior
Afris, inultâ ceſſerat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

INTERPRETATIO.

Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant impares, *terrâ* illâ *non vindicatâ*; at modò *victorum poſteros Jugurthæ repræſentant inferias.*

ANNOTATIONES.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cùm tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirùm fatis, cumque amicam ulciſci terram ac gentem modò non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipſos aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempe cùm ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione, unâ die tribus exercitibus ſuperatis, Conſularibus ac Prætoriis viris compluribus aut captis aut cæſis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam oſtendit his verbis:

Carthago, ...
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabitâ coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque, fovetque.

26. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porrò conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solemne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela; teque maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor venerorque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginienſem deſeratis; loca, templa, ſacra urbemque relinquatis, abſque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis; proditique Romam ad me meoſque veniatis; noſtraque vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit: mihi quoque, populoque Romano militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludoſque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem Populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demùm profligatus occubuit; ut antè dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes: poſteà gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæſus eſſet, capti ex hoſtibus ad ejus ſepulcrum immolabantur ac velut inferiæ eimittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Troianos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virgil. Æneid. 10. v. 517.

Sulmone creatos
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit: inferias quos immolet umbris;
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Quis

Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis,

INTERPRETATIO.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas? Eccujus maris Apuliæ colorem non mutarunt strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verum ô Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus

ANNOTATIONES.

Jugurtha.] Is Rex Numidarum acri vir impigroque ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variâque victoriâ cum Populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, à quo perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique trusus in carcerem, illic mœrore contabuit. Sallust.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior campus.*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas transitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insignes Poëtæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quàm ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem & tam famosam, ut remotissimis usque ad Orientem populis audita sit. De *Medis* & *Hesperiâ* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius eo quod per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de bell. civil. lib. 1. cap. 27. & seq. & lib. 3. cap. 2. & seq. ubi sic habetur: *Dictaturâ se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . gravis autumnus in Apuliâ, circumque Brundusium. . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus:
Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vide suprà Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli: *bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit; reversumque ab occasu, in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: quo verò progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo teruiores potiùs modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certè leviora ista minori periculo tractabimus.

Ceæ retractes munera Næniæ:
Mecum Dionæo ſub antro
Quære modos leviore plectro.

INTERPRETATIO.

reponas: mecum potiùs *ſub Dionæo ſpecu tenta modulos pectine leviori.*

ANNOTATIONES.

38. *Ceæ munera Næniæ.*] Luctuoſos verſus velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Ceâ inſulâ oriundus; quæ quidem è Cycladibus eſt. Ovid.

Cingitur Ægæo nomine Cea mari. Doricam ille ſecutus eſt dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. ſic habet: *Simonides tenuis, alioqui ſermone proprio, & jucunditate quadam commendari poteſt: præcipua tamen ejus in commovendâ miſeratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejuſdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem teſtatur Dionyſ. Halicarnaſſ. Refert Suidas Steſichoro poſteriorem, Melicerten cognominatum ob ſuavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia ſcripſiſſe, &c. Meminit & alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, & ſcripſerit quædam, ante bellum Peloponneſiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcell. carmen eſt inconditum quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortuis propinqui non eſſent. Ex Varrone 4. de vitâ Populi Romani ad tibias & fides cantari ſolebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum,* inquit, *virorum laudes in concione memorantur; eaſque ad cantus & tibicinem proſequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo ſub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id eſt, amatoria & Venerea, ut dixi; vel fortè, in honorem Auguſti, qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem ſublimi & heroïco verſu Tragica deſcribit: Nos autem leviori decet canere Lyrica.

AD C. SALLUSTIUM CRISPUM,

ODE II.

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatum facit.

NULLUS argento color eſt, avaris

INTERPRETATIO.

O *Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne nu-

Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.

INTERPRETATIO.

terris avaris conditas, certè *pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ. conspicuus* ob *animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ dissolvi refugiente.*

ANNOTATIONES.

tuatur à recto usu. Quapropter, ô Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt & abscondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. ὁ πλοῦτος δ' ἐστι τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora defodi, cum quisque diem obierit.* Cassiodor. lib. 4. Epist. 34. *divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito.* Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque sensus exoriatur? *Abdita* verò seu in fodinis à naturâ, seu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris thesauros ut plurimùm defossos custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, & per syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hîc pro pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *æs Sallustianum in Centronum Alpino tractu* à Sallustio primùm effossum, Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum, innuit Seneca, de vitâ beatâ, cap. 21. scribens: *sæculum illud, in quo Censorium crimen erat, pauca argenti lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanarum scriptorem intellexere hactenùs omnes ferè post Acronem interpretes: verùm benè Torrentius temporum haud rationem convenire subodoratus est. Enimverò de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hîc compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ sordes aversetur; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lurco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illustr. Gramm. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques, Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mœcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murenam, qui Pompeianas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis se velut patrem exhibens, divisâ, quæ sua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac sustentarentur; reconciliationem insuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traduce

Latiùs regnes, avidum domando
Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

INTERPRETATIO.

Amplius dominaberis cupidam vincendo mentem, quam si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec è venis origo mali, & aquea ægritudo pallente corpore depellatur.

ANNOTATIONES.

fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros: *pennâ metuente solvi*, nunquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *culpari metuit fides*, id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. Declam. 6. *in ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos & Pindaricos cycnos, gloria pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tac. cit. lib. 3. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam promto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos triumphalium consulariumque potentia anteiit: diversus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentia luxu propior, &c.* Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quàm dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus quamvis Libyam Africæ, & Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & si ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hispanica, quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz*, insula & urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. γαδείρα, quasi γῆς δεῖρα, *terra cervix.* Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur qui sic canit:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arce.
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hac Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat.
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Hesych. γάδειρα, inquit, Phœnices vocat τὰ περιφράγματα *septa.*

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibet Poëta, at sine apodosi, ut aliàs sæpè. Hanc verò sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imò irritatur aquarum potu: sic avaritia & cupiditas augescit nedum satietur opum accessione.

Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fastor. 1.

Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:

Redditum Cyri solio Phraatem
Dissidens plebi, numero beatorum

INTERPRETATIO.

Virtus populo dissentiens è numero felicium expungit Phraatem throno Cyri re-

ANNOTATIONES.

Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffusâ venter ab undâ.
Quo plus sunt potæ: plus sitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia. pro, hydropicus. Nomen à Græco ὕδωρ *aqua*: ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *aquosus albo corpore languor:* quando nempè corrupto jecore vel splene non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fusè juxta & doctè persequitur. Pariter & Sammonicus ritè canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccata febre medulla
Atque avida fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lympha intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porrò ostendat non eos omnes regnare aut beatos esse qui populis præsunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinarat sese, minimè censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsares gratiam, pluseulum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti curâ distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo*, scilicet coërcendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. Sallustius *incolumi Mœcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum innitentur; & interficiendi Postumi Agrippæ conscius; ætate provectâ speciem magis in amicitia Principis, quàm vim tenuit. Idque & Mœcenati acciderat: fato & potentiæ raro sempiterna.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solemne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, & ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. . . . cum multa crudeliter consuleret, in exilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c.* Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51, & seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quia regno potitur; at *virtus* aliud omninò decernit, *eximit* enim & expungit *è numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

INTERPRETATIO.

stitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone: securum principatum & imperium atque specialem gloriam attribuens ei soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

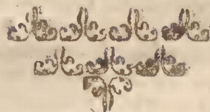
ANNOTATIONES.

19. *Populumque falsis dedocet uti vocibus.*] Laborat & satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab eâ existimatur ac prædicatur beatus: Stoïcum verò dogma asserat, *solum sapientem beatum esse, regem, &c.* Ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeò non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non sæpè ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ovid. Metamorphos. 2. describens invidiam, ait,

nusquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἐπαρχιῶν: *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ἑλκυστικὸν provincialis formosula uxor.* Lucil. lib. 27. *nulli me invidere, non strabonem fieri sæpius delitiis me istorum.* Vel, *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poëtæ planè assequitur, absque tot ambagibus, quibus non rarò interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempè qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præstinguatur aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor quàm gladii præstinguat oculos.*

AD DELIUM,

ODE III.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè lætari.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem; non secùs in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;
Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris

INTERPRETATIO.

INTER *adversa pariter & prospera stude animum æqualem custodire à lascivienti gaudio moderatam, ô Deli moriture, sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis, bibens Falernum reconditioris tituli, re-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. ἀτυχῶν μέτριος ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theod. 1. Euripides autem monet: ἔνεστι πάντων πρῶτον εἰδέναι τοῦτο, φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως. *primum omninm scire decet casus adversos non ægrè excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam lætitiâ,*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: quæ tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. v. 42. *in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de invent. 164.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certè non decet eum superbire qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit; nihilque humani à se alienum homo existimet, æquum profectò est.

Deli.] Frustrà quidam *Luc. Gellium* hîc comminiscuntur. Intelligendus certè est Q. Dellius vel Delius, qui primùm sub Cassii militavit signis; ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantâque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is demùm rebus suis maximè studens, paulò antè bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, à quo benignè exceptus, Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plutarch. cit. Senecam, &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*] Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas & occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab hominum frequentiâ ac tumultu separato.

Interiore notâ Falerni:
Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, & ætas, & sororum

INTERPRETATIO.

cumbens in herbâ semota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amœnam, & aqua saliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valdè fluxos rosarum flores gratos tamen *apportari cura; dum sinunt res*

ANNOTATIONES.

Per dies festos.] Quibus feriari impensiusque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi solebat; quod autem erat minoris pretii & quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porrò vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maximè per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto: 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sanè tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit, multâ veteris fuligine testæ.

Hìc itaque *nota interior* excellentiam vini designat seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Dellii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Libica appellatur, minima folio, ac nigerrima. . . . Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis umbram præbent ac velut hospitium parant eo venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides collisionem & conflictum, quod obliquus & flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare, à strepitu pedum subitò currentium: unde significat *metuere*, & *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta &c.*] Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fusè docuimus lib. 1. Od. 36. 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam

Fila

Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmptis saltibus ; & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes : & extructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, & infimâ
De gente sub dio morêris,
Victima nil miserantis Orci.

INTERPRETATIO.

ac tempus; & nigra stamina trium Sororum. Relinques enimverò tandem *nemora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis. Hinc demigrabis; heres autem fruetur opibus in acervum* à te *congestis. Nullum discrimen* est; *sive opulentus* fueris *antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove* frigido *maneas;* perinde fies *victima Plutonis nulli parcentis.*

ANNOTATIONES.

largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. I.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam & fata regere superstitiosis veteribus creditæ : prima colum gestare pensumque velut materiam vitæ hominum : altera nere, ac stamen ducere seu atrum seu album prout bona vel mala dispensantur : tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partiendâ vitâ, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quod *atra* dicat *fila*, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potiùs, inquit ille, dici oportuit ? Atenim Ovid. in Ibin, de Clotho,

Nevit & infestâ stamina pulla manu.

Ego verò *atra fila Sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Naturâ Deorum n. 44.

17. *Cedes coëmptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac heredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano : pro, *lavat.* dixere passim veteres, *lavere* & *lavare.* Non. Marcell. Ennius. *lavere lacrymis vestem sordidam.* Virgil. Georgic. 3.

lavit ater vulnera sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virgil. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub dio moreris.*] Sive tam pauper fueris, ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciet : à morte victus, ô Delli, victima Plutoni mactaberis : *victis hostibus victima propriè caditur.* Festus. Ovid.

Victima quod dextrâ cecidit victrice vocatur :
Hostibus à victis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porrò, Jovem & Neptunum Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton : tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quem verò nil miserantem hîc appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. seq.

Omnes eodem cogimur : omnium
Verſatur urna : ſeriùs ocyùs
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impoſitura cymbæ.

INTERPRETATIO.

Cuncti locum *in eumdem compellimur. Communis agitatur urna. Tardè* vel *cito prodibit ſors; noſque navigio tranſvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES

Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.

Eſt & proverb. *Orco implacabilior.*

25. Omnes eodem cogimur.] Ovid. ad Liviam :

Tendimus huc omnes. metam properamus ad unam.
Omnia ſub leges Mors vocat atra ſuas.

Omnium verſatur urna.] Illa nempè fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & ſortes conjiciuntur, verſantur; atque ut cujuſque nomen & ſors educitur, ita & mortis præda exiſtit, fatique legem volens nolens ſubit. lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine judice ſedes.
Quæſitor Minos urnam movet.

27. Nos in æternum exilium impoſitura cymbæ.] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos tranſmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in ſuâ naviculâ, de quâ Propertius,

Scandenda eſt torvi publica cymba ſenis.

Vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. Exilium.] Sunt qui legant *exitium.* Exſules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra ſolum. Virgil. Georg. 3.

Longeque ignotis exulat oris.

Et pòſt,

Regnis exceſſit avitis.

AD XANTHIAM PHOCEUM,

ODE IV.

Ancillam ab eo ſine notâ poſſe adamari.

NE ſit ancillæ tibi amor pudori,

INTERPRETATIO.

NE pudeat te ſervam diligere.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne ſit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere ſervili natæ amoribus irretitum conſolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ ſervilem conditionem ſic aſpernatur, ut Plautus Amphitr.

Xanthia Phoceu: priùs insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ:

INTERPRETATIO.

Xanthia Phoceu: ante te *Achillem superbum Briseis ancilla perculit candore* suo: *perculit* etiam *Ajacem Telamonis filium pulcritudo capta Tecmessæ*, licet ejus *dominum:*

ANNOTATIONES.

scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quemdam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor; at ipsa
Lecticariola est. Estis Alauda pares.

2. *Prius insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit: non anteà suetum amare: quasi non meminissent Deidamiæ Lycomedis filiæ, susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Troiæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, ferocem; si quidem ad Pisones scribens Horatius ita vult ut pingatur:

Impiger, iracundus, inexorabilis,
acer, &c.

3. *Serva Briseis, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui posteà ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Troiæ fatum remoratum est, ut fusè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi præreptam à bello recesserit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseidis ad Achillem. Vide & Dictyn Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & properè inde expugnatam Pedasum Lelegum urbem; ubi rex Brises: abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit? *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus & magnis, benè crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseidam porrò *formosam altâ staturâ, candidam, capillo flavo & molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et posteà *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt Græci* nempè reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hostem atrocem.*

Ovid. lib. 3. de Arte amandi:

Odimus & mœstas: Tecmessam diligat Ajax.

. . . .

Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

Arſit Atrides medio in triumpho
Virgine raptâ;
Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.

INTERPRETATIO.

Agamemnon pariter *inter ipſam victoriam adamavit puellam* aris *abſtractam: poſteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Theſſalico victore* fuerant; *Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſit Troiam everti facilem.*

ANNOTATIONES.

7. *Arſit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Pliſthene, ut ſcribunt alii, filius, Mycænarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Troianâ ſummus Imperator, in ipſo urbis excidio, mediâ in victoriâ, Caſſandræ Priami filiæ amore incenſus captuſque, in prædæ partem eam depopoſcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipſo Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus à templo Caſſandra adytiſque Minervæ.

Dictys Cretenſis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Caſſandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . Cæterum Caſſandram Ajax Oilei è ſacro Minervæ captivam abſtrahit. . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquàm ejus formâ captus, quin palam deſiderium fateretur diſſimulare nequiverat.* Dares jam cit. refert, *Caſſandram mediocri staturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præſciam:* & paulò pòſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Troianos ab exercitu Græcorum, maximè verò ab Achille è Laryſſâ urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur à Græcis omnes aliæ gentes, inprimis autem Phryges & Troiani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poëtis, diſparitatem Græcorum & Troianorum commemorans ait: *probatam eſſe Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum vitioſam:* & paulò pòſt: in poteſtatem hoſtium Troianos vivos complures veniſſe, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepulturâ exoravit: horum verò neminem: *quod Barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus,* aliquando nihil aliud ſonat quàm extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi è Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *aſtante ope barbaricâ,* de Priamo regno Phrygum florente benè interpretatur, &c.

10. *Theſſalo victore.*] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antè quàm Troia caperetur, is tamen rectè victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Troianis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero: *quo ſtetit ſtante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *columen patriæ, mora fatorum, tu præſidium Phrygibus, tu murus eras: humeriſque tuis ſtetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Perga-*

Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes.
Regium certè genus : & Penates
Mœret iniquos.
Crede non illam tibi de ſceleſtâ
Plebe delectam : neque ſic fidelem,

INTERPRETATIO.

Quid ſi genero tibi aurea Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profecto regia eſt *: & quidem infeſtos Penates lamentatur. Sic habe non eam infelici de plebeculâ tibi electam : nec ita*

ANNOTATIONES.

ma Graiis.] Sublato ſcilicet Hectore jam capi evertique Troia facilè potuit à Græcis decennali quamvis obſidione feſſis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Troiâ cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos diſtulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados ubi Priamus ſic alloquitur Troianos de amiſſo Hectore : Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem : quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε κείνου τεθνειῶτος ἐναιρέμεν.

Pergama.] Arces erant Troianæ ex Servio : ſynecdochicῶs Troiam ipſam ſignificant.

13. Neſcias an te generum, &c.] Per prolepſin ingenioſè occupat Horatius id quod objici poterat, puellas antè memoratas licet captivas, è regiâ tamen ſtirpe; non ita verò Phyllida : reſpondet igitur : An verò quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem? &c.

15. Regium certè genus.] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſpondeas : ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potiùs quàm dedecorent.

Penates mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo ſenſu : Phyllis certè cùm ſuam doleat vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam ; indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſerum in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliquâ venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit honos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fuſè docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domûs litari ſolebat, interpretantur : alii etiam aliter.

17. Crede non illam tibi, &c.] Nequaquam credenda eſt è fæce plebis illa, quæ nihil habet ſordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro ſeſe vendunt ultrò ac ſponte ; meretrices in primis infidæ ac perjuræ : lucri verò perquàm avidæ. lib. 1. Od. 35. *vulgus infidum, & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæſtui & *lucro averſa.* Honeſtam igitur educationem generoſus animus ; nobilis autem inſtitutio originem haud vulgarem indicat certè & arguit.

De ſceleſtâ plebe.] Vel, impura, & ſceleri praviſque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ : vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conſpurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Moſtell. Scen. 7. ſcribit :

Sceleſtiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit

18. Delectam.] Alii legunt, *dilectam.*

Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.
Brachia, & vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

INTERPRETATIO.

fidam, ita quæstûs aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterùm *intactus laudo brachia & faciem & tibias rotundas* illius. *Noli suspectum habere me, cujus ætas properavit octavum lustrum finire.*

ANNOTATIONES.

19. *Aversam.*] Alii *adversam.* perinde est, & par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpificatâ; vel inope, & abjectâ, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales posse ac debere æstimari ostendit Juvenalis Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas ut tradat mater honestos
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetula producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm, ô Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa & candida, *vultum* speciosum, *suras* teretes, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias, neve suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas claudere lustrum.*] Nimirùm deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam ut olim cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, & aliis dictum à luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium; adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. Epist. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coërcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

NONDUM subactâ ferre jugum valet
Cervice; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos

INTERPRETATIO.

NEQUIT adhuc portare jugum submisso collo; nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens bucula tua, modo fluminibus temperantis molestos Solis *ardores; modo gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uva acerba. Mox Autumnus varietate*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum subacta.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, planè incertum est. Rem verò cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac propè honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

5. *Circa virentes est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriori, quàm ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quæ velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, & Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noster, metaphorâ ab uvâ immiti ductâ. Expecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *uva primo est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos distinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diversitate utilis pariter & jucundus, liventes antè immitesque uvas purpureo statim colore pulcras, simul & maturitate gustui dulces

Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur. Currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi demserit,
Apponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris: albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges:

INTERPRETATIO.

gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata plusquam Pholoë viros abhorrens, vel Chloris splendens humero candido non secùs ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si mis-

ANNOTATIONES.

facit. Sic tibi paulò pòst maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imò ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virgil. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. *certantem purpura uvam* dixit. Theophrast. de caus. plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες. *cum incipiunt uvæ nigrescere*, seu, *nigris distingui maculis.* Propert.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

15. *Jam te sequetur.*] Lalage quæ te sequentem modò fugit, deinde vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet: *currit enim ferox ætas* labitur celeriter, imò *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Ferox ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, ac nisi libidinis stimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox indomita & impotens. Apage verò Cruquium dubitantem numquid transposita sint epitheta ista; ut legendum sit: *ætas fugax*, & , *Pholoë ferox.*

14. *Illi quos tibi demserit, apponet annos.*] Dum tu annis decresces & imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad senium; illa ad annorum ætatisque firmitatem quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta quantum, &c.*] Cùm verò Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certè multos amatores habebit, quot nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur ampliùs, quo magis amantes fugit aspera & repellit. De hac Cyro adamata, ipsumque spernente; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuscata nebulis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Velut etiam formosus ille puer Gyges, virgineâ specie inclytus, oriundus è Cnido urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formosos olim pueros in de-

Quem si puellarum insereres choro,
Mirè sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

INTERPRETATIO.

ceas cœtui virginum, advenas maximè perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiaque facie.

ANNOTATIONES.

liciis fuisse, vel è Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempè vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeò virginis speciosæ pulcritudinem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, fortè non falleret Gyges: hospites autem & peregrini nequaquam à puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen*.

23. *Solutis crinibus.*] Prolixis & passis more scilicet virginum; at contrà nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo à Tutore defraudato.

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ
Sive dares puero; fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem faceretne puellam;
Factus es, ô pulcher, pæne puella, puer.

AD TIT. SEPTIMIUM, ODE VI.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

SEPTIMI Gades aditure mecum, &
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, &

INTERPRETATIO.

O *Septimi perrecture mecum ad Gades & Cantabros nobis servire nescios, atque*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poëta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. fertur & Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc Interpretes huc usque ferè omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium sibi spondet comites, *sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propertius lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* superare non vereatur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *cum Augustus esset in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quo Septimius Eques invitabat Horatium,* inquit ille; non malè quidem ariolatus: meliùs fortè tamen, quando Cæsar expeditionem illam moliebatur, & cùm ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus* suprà, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarroconensis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: hodie *Biscaia.*

Indoctum juga ferre nostra.] *Serâ* nempè *domitum catenâ*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; testes Sueton. Octav. cap. 20. & 21. Dio lib. 51. & seq. Strabo lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *duæ validissimæ gentes Cantabri & Astures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus, qui non contenti libertatem suam defendere; proximis etiam imperitare tentabant, &c.* Cæsi verò fugiunt *in eminentissimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quàm arma Rom. ascensura esse crediderant.* Et paulò pòst: *ipse præsens hos deduxit montibus; hos obsidibus astrinxit; hos sub coronâ jure belli venumdedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemisque æstusque famisque invictus.* Observandum porrò, ita sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertiâ superimpositâ, atque hinc & inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes & discincti transire coacti, jugum subire, victique esse cense-

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper
Æſtuat unda:
Tibur Argæo poſitum colono,
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ:
Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi

INTERPRETATIO.

ad Syrtes feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab Argivo colono conditum, meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies perlaſo maris, itinerumque, & belli. Hinc verò ſi Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galæſum ovibus pelle coopertis

ANNOTATIONES.

bantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſs. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo: ibique quietem nanciſci, poſt labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ ſuâ villâ inprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi annot.

7. *Laſſo maris & viarum militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem ſuſcepit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parcæ prohibent.*] Quod ſi, fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque iſtam regionem Calabriæ, in quâ paſcuntur oves exquiſito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles eximium vellus habentibus, per antonomaſiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus aëris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt, vix expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum &c.* Polybius μάλακα πρόβατα ſimiliter appellat. Varro rei ruſt. l. 2. c. 2. ad finem: *pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quò minus vel infici recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quàm hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ & hirtæ, & montanæ, & ſoloces dicebantur. &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius; quippe cum tectum rubis veſcatur:* (colonicum verò ſolo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galæſi flumen.] Quidam legunt *Ga-*

Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet : ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet

INTERPRETATIO.

*jucundum, agrosque ubi rex fuit Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet; in qua mel cum Hymettio, & olivæ cum Venafranis boni*tate *contendunt, Illic ver diuturnum; &*

ANNOTATIONES.

læsum : Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen.* Galæsus vel Galesus, hodie *Galaso*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento cursu; umbris arborum, & pascuorum copiâ circùm amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georgic. 4. v. 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galesus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 4.

terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Murænâ : *pugna cum rege commissa est & summa contentione pugnata.* Porrò sensus Horatii est hic : si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Spartâ profectis & sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Parthenia vocati cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum assumunt filium Araci . . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur, . . . tandem in Italiam delati occupatâ arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt, &c.* Vide & Pausan. lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extremâ peninsulâ sita est ad maris littus.

Ubi non Hymetto mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit : sicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit qui honorem alicui defert & primas fatetur deberi.

Viridique certat bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeò non deteriores, ut cum eis de excellentiâ contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epigramm. 64. *uncto Corduba lætior Venafro.* Et lib. 13. Epigramm. 101.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virgil. Georg. 2. v. 149. *hic ver assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia. *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis,

Juppiter brumas : & amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces : ibi tu calentem
Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

INTERPRETATIO.

hyemes temperatas dat Jupiter : atque Aulon abundanti vinoferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces me teque exoptant; Illic tu cineres tepidos familiaris poëtæ justo luctu prosequeris,

ANNOTATIONES.

18. *Et amicus Aulon fertili Baccho, &c.*] Est & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius ; proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita : *verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit : hanc autem urbem ab Aulone monte vel potiùs promontorio puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic est : *amicus*, id est, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimum Falernis invidet uvis.* Vel : Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur

Bacchi curæ Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii editi colles optimis uvis beati : quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* verò *arces*, & felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. cap. 18. his verbis : *Tarentus, Lacedæmonium opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis situ : quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem debitâ, &c.*] Ibi tu mihi justa & extrema persolves officia, cùm fatis & vitâ functus fuero : cremato nempè cadavere, calentibus adhuc cineribus lacrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis : mortuum recens amicum luctu prosequeris vatem vates, & decorabis.

Ennius verò contrà, & arrogantiùs paulò :

Nemo me lacrymis decoret : neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si absque lacrymis humatio fieret, & funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc & præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imò & exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inferebant, sepulcroque inferebant ; ut benè Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Sæpè mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei meorum prime ſodalium?

Interpretatio.

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri?

Annotationes.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius, Philoſophiæ dans operam ſub Academo præceptore, cùm ad militiam eſt pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demùm ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus ab Auguſto cæſus tandem ac fuſus eſt. In eâ verò militiâ ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non ut Horatius, armis vale dixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſalvus tamen rediit Varus: quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpè mecum tempus in ultimum deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adversùs Auguſtum atque Antonium pro libertate publicâ dimicarunt; ſicuti anteà Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximiè: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. fortè Horatius hìc Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo quòd redux iterùm videat ſuam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Cereſque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus Apollo.

Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni, conſtat vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſime: patet ex fine hujus odes. Vel,

Cum quo morantem ſæpè diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos & celerem fugam
Senſi, relictâ non benè parmulâ:

Interpretatio.

Cum quo non ſemel bibendo *vino interrupi tardantem diem, redimitos* habens *crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus ſum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecorè clypeo; quando*

Annotationes.

cum quo militavi primùm: ſic & condiſcipulus in Philoſophiæ ſtudio videatur fuiſſe Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epiſt. 2. lib. 2. cit. v. 47.

Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æſtivum, reipsâ longiorem; vel morari viſum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad ſtudia literarum Muſarumque otium magis quàm ad ſtrepitus militares nato graves erant ac moleſtæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, tranſegi; atque ita ſollicitudines ac dolorem fefelli utcunque, pertuli, ſuperavi.

Coronatus nitentes malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum ſolitos uti veteres, oſtendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudiſſe caput, notum ferè, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad ſeminas Rom. delicatiores tranſlatus iſte mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod & foliatum dicebatur: teſtis Galenus. Obſerva porrò corollas iſtas unguentis interdum fuiſſe delibutas. Athenæus item lib. 15 Plin. lib. 21. cap. 3. *lautiſſimum*, inquit, *dari coronas è nardi folio, aut verſicolores unguentis madidas.*

8. *Malobrathro Syrio.*] Malobathrum ſive malabathrum, unguentum erat exquiſitum è folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernaculè *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc factum ſatis apparet. In Syriam apportabatur ex Indiâ: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioſcorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. cap. 26. ita ſcribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejuſdem Ægypto. Laudatius tamen ex Indiâ venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo.* (lenticulæ paluſtris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu. . . . . , ejus ſapor nardo ſimilis eſſe debet ſub linguâ: odor autem in vino ſuffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ, in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater inſtauravit, ac de ſuo nomine appellavit. Ibi nimirùm commiſſo duplici prælio Auguſtus atque Antonius Caſſii & Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infrà.

10. *Relictâ non benè parmulâ.*] In eâ clade fugam ſuam non diſſimulat hîc Horatius, inſuper & clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret ſemper excuſatione. Nam fortis eſt non modò reſiſtere, ſed & ſapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juſtè dari agnoſcit Pla-

Cum fracta virtus, & minaces
Turpe solum tetigere mento.

INTERPRETATIO.

virtus debilitata est. *& terra mentum fœdè applicuerunt qui minas jactabant.*

ANNOTATIONES.

to in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum erat ei qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de re militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulò post initium. *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam saucius reversus ex acie, scutum sollicitè conquirebat: quod cum vidisset propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris & probri sit clypeum abjicientibus; non ita verò galeam aut gladium: respondit, quia hæc sui ipsorum causâ sumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cum fracta virtus.*] Cùm Bruti pars & virtus victa est fatis adversantibus, & Augusto Imperium orbis destinantibus. Tum enim in summâ rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *frustrà coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, & fortunæ serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæsar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt; ita ut utriusque partis cornua dextra vincerent. . . . . . . sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertasset, & Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces] Milites Bruti scilicet ac eorum Duces arrogantiùs jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris & Antonii, quæque in castris erant, omnia capta sint: ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco mox cit. Item ex Appiano lib. 4. civil. bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit: *hi ut defessos nos provocantes minimè experiri ausi sunt.* Cùm autem Cæsarianos intelligeret inediâ & fame propè enectos, ac morando citra suorum periculum, conficere vellet, *conquerebantur milites; mulierum more, intra vallum se contineri: excandescebant etiam eorum Duces . . . . . hostesque ab exercitu prompto & parato facillimè vinci posse existimabant. . . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertiùs conqueritur: quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Instantibus denique pertinaciter Ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*] Id est, victi procubuere, non sine gravi tur-

Sed

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem;

INTERPRETATIO.

At velox Mercurius tremebundum me per hostes aëre spisso rapuit: te mare fremens & æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi persolve:

ANNOTATIONES.

pitudinis notâ, ob priorem arrogantiam, ac minas: atenim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 3. *armorum exitus incertos esse semper;* atque, *ancipitem fortunam belli.* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicùs premere; seu dolore & irâ adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, suâ virtute & existimatione indignam.

Tetigere mento] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum simul ore momordit.

Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum vero fuso exercitu nostro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. lib. 1. in cujus etiam tutelâ sunt Docti, qui idcircò *Mercuriales* vocantur, Ode 17. libri hujus. Ingeniosæ porrò suæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio, dicens; id nempè fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15 lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat, ἠέρι πολλῇ. Iliad. υ. Sic & Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

Pelidæ tunc ego forti
Congressum Æneam nec Diis nec viribus æquis
Nube cavâ eripui.

14. *Denso aëre.*] Nube, quæ densatus est aër. Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelaï per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπασ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.

Te rursus in bellum resorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum, ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens unda fretis tulit æstuosis.] Sicut in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: sic bellum cæsis Cassio Brutoque quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secùs ac me, liberumque veluti fecerat: verùm exardescens porrò tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commissum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam: unde tandem salvus ille Romam redierit, & Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores & pericula, ô Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de re rust.

Longâque fessum militiâ latus
Depone sub lauru meâ : nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple : funde capacibus

Interpretatio.

& corpus diuturno fatigatum bello reclina sub meâ lauro : neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum *afferente ; & unguenta de amplis vasis effunde.*

Annotationes.

cap. 132. *obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum à Pompeio Varo, interprerari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longaque fessum militiâ.*] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius: nempè sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio, in Siciliâ : ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru meâ* tutus : patrocinio meo confisus, adeoque omni depositâ sollicitudine. Spondet nempè Varo Horatius fortè nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mœcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Ep. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mœcenatis primùm animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est : & quod scribit ad Pisones v. 414. quanquam alio ibi proposito,

gratia regum
Pieriis tentata modis : ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mœcenas potens esset & idonea laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit ; *Mœcenati tantam à Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis quæ vellet immutare.* Et posteà ; *Cæsari Mœcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram leniebat : & quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, à Mœcenate correptus, nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico ciboria exple.*] Largè pota vinum è Campaniâ melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia. Ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit : *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, etsi potest videri derivatum, unde & κιβωτὸς. Sed constat in Ægypto primum cœpta fieri ciboria ex Ægyptia faba ciboriis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eâdem. Hesychius disertè, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηρίου. Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβῶπα, id est, arculas in hujus fabæ capite vo-

Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum

INTERPRETATIO.

Quis verò *texet diligenter corollas* ex *apio humido vel myrto? Ecquem potandi*

ANNOTATIONES

cabant eos loculos, quibus ſemen continetur: inquit. Fabæ iſtius deſcriptionem hîc attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus & ſtagnantibus aquis faba naſcitur, ſcapo ampliſſima, longitudine ad cubitos quatuor ſurrecto, digiti craſſitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinſecus pertuſus atque diſtinctus eſt, ut in lilio. Huic inſidet caput rotundo veſparum favo ſimile. Faba in ſingulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad ſummum numero triginta. Flos duplo major quàm papaveris, roſa colore. Extat caput ſuper aquam. Singulis fabarum plantis adnaſcuntur folia magnitudine pilei Theſſalici, quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophraſto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati deſit, adhibe & unguenta copioſè quidem. Vide ſuprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ poſteà mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vaſe & alabaſtro: vel ſimpliciter intellige repoſita pridem in *conchis unguenta:* quæ ſunt odorum permiſtio cum oleo vel balſamo, ad delicias, vel ad ſanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. 15. cap. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, ſi eo pacto veluti dilueretur, &c.* De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm Lacon. ubi ſcribit: *unguentariis aditum Sparta præcluſum à Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proſcripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. Ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis corolliſque in ſecundas menſas veniſſe unguenta profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis creſcit affatim & colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo ineſt. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipſi in Achaiâ coronare victores ſacri certaminis Nemeæ.* Hæc poſteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenſet ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum ſpiras, melilotum loqueris, roſas diſtractis labiis rides, amaracum oſcularis, dimoto corpore apium oles, coſmoſandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut eſt lege ſancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo ſe coronarent in conviviis. At repugnant Botanici Doctores: id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi.*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *nec regna vini ſortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum ſenſum Horatii duobus iſtis locis obſerva 1. in compotationibus veterum creari ſolitum Regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio obſervanda præſcriberentur: eum porrò Græcis appellatum συμποσίαρχον, βασιλέα, στρατηγόν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Ma-

Dicet bibendi? Non ego saniùs
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

INTERPRETATIO.

magistrum creabit Venus? Ego certè *non moderatius agam quàm Edoni. Nam & mihi suave est insanire, amico recuperato.*

ANNOTATIONES.

gistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Consuetum id forte fieri, & quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebat. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus Interpres hîc ita scribit: *ἀρχιποσίαν significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerum habet ter senarium.* Ubi cave ita legas, ne verò malè, *tricenarium*, cum insanientibus Librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optimè sensit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρεῖς ἓξ νικητήριος βόλος. Quo pertinet etiam proverb. ἢ τρεῖς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu; tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem sonat interdum quod μονάς, sive κύων, & χῖος: quod fefellit nonnullos malè feriatos Interpretes. De talis autem Lucian. in amorib. μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur & Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Iliad. Ψ. & Odyss. α. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigramm. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66. &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solemne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum putum puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decumum Apollini libanto;
Dominam si quis habessit, indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio ad Thracas ablegantor: eorum vicem carmen, aliudve quid Musæum proferunto, &c.

Non ego sanius bacchabor Edonis, &c.] Adeò me afficit ac velut extra me rapit ingens lætitia ob receptum præter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissimâ illius præsentiâ fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largiùs, & saltabo, & discurram instar bacchantium: & quamvis *furere* & insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 4. cap. 11. Mons Thraciæ, à quo Thraces Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis
Concidit.

Porrò tum Edoni, cùm Thraces universi bibacitate ac petulantiâ famosi noscuntur. De quibus & suprà ad Od. 27. lib. 1.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est.

AD BARINEN,

ODE VIII.

Juranti licet ei non esse cur credatur, siquidem amantium perjuria à Diis non plectuntur.

ULLA si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam:
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;

INTERPRETATIO.

O Barine, si qua tibi punitio aliquando contigisset, ob fidem violatam: si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno; Crederem.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla si juris.*] Si non impunè toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulò deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti, Barine, crederem; ratus nimirùm formidaturam te deinceps ulteriùs mulctari, si iterùm pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempè apud antiquos inoleverat opinio mentientes quâdam parte corporis illicò pœnam ferre, seu pustulam naso aut linguâ, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem: &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγ-
δόνα φύσῃς.

nec amplius in linguâ extremâ pustulam produxeris.

Et Idyll. 12.

ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀνα-
φύσω.

Ego verò te pulcrum prædicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edam.

Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amicâ quæ pejeraverat, velut admirans ait:

Esse Deos, credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi quæ fuit antè, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos postquam numina læsit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.
Longa decensque fuit: longa decensque manet.
Argutos habuit: radiant ut sidus ocelli.
Per quos mentita est perfida sæpè mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non absurdè igitur *Earine* legendum suspicantur viri certè eruditi, ab ἔαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.*] Dentes albos ad pulcritudinem pertinere, nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte mi-

Crederem. Sed tu ſimul obligaſti
Perfidum votis caput, eniteſcis
Pulcrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa; rident

Interpretatio.

Verum ſtatim ac promiſſis fallacibus caput obſtrinxiſti, longè formoſior ſplendes, fiſque adoleſcentium communis ſollicitudo. Ergo *juvat fraudare ſepultos cineres genitricis, aſtraque noctu ſilentia, olympumque univerſum, atque numina frigida mortis expertia. Id, inquam, ipſa ridet Venus: rident faci-*

Annotationes.

nimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu ſimul obligaſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata es: fallis tamen, mali nihil metuens, mali nihil portans: imò verò pulcrior evadis, pluresque nanciſceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virgil. Æn. 9. v. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo ſi è perjuriis enaſcuntur emolumenta, nedum incommoda vel pœnæ ſubeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere: adeoque promiſſa matri jam ſepultæ non valdè refert implere, imò juvat non perſolvere, & *fallere.* Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchiſæ cineres maneſve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis ſigna cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam, fallere, mentiri, perfidè teſtari ac jurare ſidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

Per ſidera juro,
Per Superos, &c.

Taciturna noctis ſigna.] Hypallage: ſidera nocte tacenti lucentia. Cæſar lib. 7. de bello Gall. *Id ſilentio noctis conati:* & poſteà: *ſilentio noctis Cæſar è caſtris egreſſus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

cum medio volvuntur ſidera lapſu:
Cum tacet omnis ager, ...
. . . .
. . . . ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, &c.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejuſmodi inter amantes frequentibus. Quare verò? quoniam pejerantes in rebus amatoriis, ſimiles pueris minimum mentis habent. *ὡς καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδὲ τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. Voluptates,* id eſt, qui eas cæco impetu ſectantur, *velut pueri minimum rationis poſſident*, adeoque vix intelligunt quid agant: quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ovid. cit.

Scilicet æterni falſum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

Et alibi:

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Hinc & proverb. *Aphrodiſium juramentum*, pro vano & futili.

Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpè minati.
Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

INTERPRETATIO.

lee Nymphæ, imò *& sævus Cupido ignitas assiduè sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Prætereà juventus tibi cuncta adolescit*, totque *captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum*, *frequenter minati* licet, *haud deserunt. Te matres suis adolescentibus, te senes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ* metuunt, *ne viros* suos *remoretur fulgor tuus.*

ANNOTATIONES.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] Asseclæ comitesque Veneris, jocus, risus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Nec non ipse, qui videtur *ferus*. Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes* & *acutas cote cruentâ*. Nimirùm quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere & adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen amatores *relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel ante *minati* fuerint. Verùm *fixus hic est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. Scen. 3.

Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Primo juvenes trepidant in amore feroces
Dehinc domiti post hæc, æqua & iniqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. & seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi pessumdato pudore *siccis dedecus obstent cognatis*. Pers. mox cit. *Te senes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscœnum frangant*, ibid. id est, patrimonium dilapident in impurâ consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

22. *Miseræque nuper virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos suos à se abalienet abducatque ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicque *miseræ* ipsæ fiant, parum dilectæ, spretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

AD VALGIUM,

ODE IX.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ

INTERPRETATIO.

AMICE Valgi, haud perpetuo fluunt è nebulis pluviæ in campos asperos: nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium: nec per menses

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset Sat. 10. lib. 1. sub finem:

Plotius, & Varius, Mœcenas, Virgiliusque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de bello civili, seu lib. 6. de bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi mulgaria lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 4. *hispidos agros* vel spicis ac frugibus maturis hispidos & hirsutos; vel potiùs, hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. init.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos,

2. *Mare Caspium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *mer de Sala*, vel, *mer de Baccu*, &c. Hoc *sævum, & procellis undique expositum* Mela refert: & proinde nominari potissimùm hîc dixeris: At potiùs adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte: quo non mediocris carmini venustas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, seu mare anteà pacatum turbantes, fluctusque varios modò tollentes, modò deprimentes.

Usque

Uſque : nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, ſtat glacies iners
Menſes per omnes : aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum : nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.

INTERPRETATIO.

ſingulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus : nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis ; *& frondibus ſpoliantur Fraxini. Tu* verò *modulis triſtibus ereptum* tibi *Myſten continuò proſequeris : neque tui deſinunt amores exorto Veſpere, neque cedente* illo *Soli rapidè* exurgenti.

ANNOTATIONES.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aſiæ regio duplex eſt, utraque Turcis modò paret ; major quæ hodie *Curdiſtan & Turcomania* ; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucaſum ſita eſt.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirùm congelata curſum non habet : vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons ſancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus lib. 5.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu verò non deſinis lacrymari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, conciuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, è nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat ? Filium ſanè fuiſſe indicare videntur exempla mox allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium.

Nec tibi veſpero ſurgente, &c.] Nec ceſſas deſideria & lamenta iterare, ſive cùm ſtella Veneris exoritur, ſerò nempè, & Veſper appellatur ; ſive cùm occidit, & ſurgentem Solem fugit, mane ſcilicet ; & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, quæ* φωσφόρος *Græcè, Latinè Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem, cum ſubſequitur autem* ἕσπερος, *Heſperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans : contrà ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem &c.* Ovid. Metamorph. 2. cap 1.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria : diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virgil. Georg. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos : nec impubem parentes
Troïlon , aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. Deſine mollium
Tandem querelarum : & potiùs nova
Cantemus Auguſti trophæa
Cæſaris, & rigidum Niphaten,

Interpretatio.

Atqui Neſtor *vetulus triplici ætate exactâ , haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum : neque Troilum impuberem indeſinenter luxerunt parentes vel ſorores Troianæ. Aliquando ceſſa in teneris querimoniis : magis autem celebremus recentes Auguſti victorias ;* dicamus *algentem Niphatem , fluviumque*

Annotationes.

13. *At non ter ævo functus , &c.*] Verùm , ô Valgi , conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem , amiſſo perquàm amabili Antilocho filio ſuo , modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lacrymis : pariter & Priamum , &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat ,* inquit Tull. de Neſtore , in Catone majore , n. 31. Porrò trecentis licet annis illum vixiſſe Poëtæ narrent , treſque ætates totidem ſæculis definiant : meliùs tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti , & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur : ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone ſeniore : ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur , ſuæque patriæ , non ſecùs ac Neſtor , dum tertiam ætatem viveret , utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 48. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum ; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit , ac demùm pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *ploravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes* , Priamus & Hecuba ; *aut Phrygiæ ſorores* , Polyxena , Caſſandra , Lycaſte , Creuſa , Iliona , &c. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte aliâ fugiens amiſſis Troilus armis
Infelix puer , atque impar congreſſus Achilli.

17. *Deſine mollium tandem querelarum.*] Phraſis Græca. Homer.

Ἀλλ᾽ ἄγε λῆγ᾽ ἔριδος.

18. *Et potius nova cantemus Auguſti trophæa.*] Quaſi aliud agens , nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius , quàm ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monimenta à τρέπειν , *vertere in fugam.* Eo nempe in loco pridem quo fugere hoſtes cœperant ac vinci , detracta illis arma & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſteà verò in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt , ad poſteritatis documentum. Salluſt. victis Hiſpanis trophæa in jugis Pyrenæi montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium , vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri montis , inter Armeniam majorem & Meſopotamiam , Niphates appellatur ; unde & manat fluvius ejuſdem nominis , Armenos rigans , Me-

Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

INTERPRETATIO.

Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

ANNOTATIONES.

dos, & Mesopotamios; dein in Tigrim illabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, à quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxen, Euphratem. Virgil. Georgic. 4. in fine.

Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus addictum victis.] Armenis, Parthis. Ovid. Trist. 2.

Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. sub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine: ... Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit; & signa militaria, quæ à Crasso acceperat. Quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quod absque labore recuperasset ea, quæ alii magnis præliis amisissent. Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. . . . . Cum esset in Asiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui anteà quoque legatos miserant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et posteà, *Phraates Parthorum Rex de Armeniâ jussus decedere, Augusto sine regis nomine rescribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. sub finem: ubi Armenios subactos, Parthos rapta clade Cassianâ signa referentes ultrò, tandemque clausum tertiò Jani templum ab Augusto Cæsare, observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium est. Niphates & Medus minores jam æstus agunt, non ita fluctus tollunt, id est, minùs superbire didicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia designatur. Sic Virgil. cit. Æn. 8. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præscriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europææ populos; id est, Scythas Armeniæ vicinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præscriptum* sibi terminum, nec, ut anteà, quolibet vagari, & prædas agere. Virgil. mox cit.

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos.

AD LICINIUM,

ODE X.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraque fortunâ.

RECTIUS vives, Licini, neque altum
Semper urgendo; neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.

INTERPRETATIO.

O *Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quàm decet stringendo haud tutam, dum tempestates sollicitus fugis.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirùm præstat ipse quod in Arte Poëticâ præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *propriè dicit communia.* Hìc allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum Prætorem intelligunt: qui cùm ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter & ægrè ferens, ritè quidem ab Horatio sit monitus. Is verò posteà consulare munus adeptus est gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron, Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam:* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cùm ita sint, cum Torrentio & aliis, intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mœcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide suprà Od. 2. v. 5. Annot. Benè itaque licet frustrà Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum: medioctitatem verò esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo, altumque fortunæ statum,

2. *Urgendo.*] Assiduè vehementer & avidè prosequendo.

Neque, dum procellas cautus horrescis, &c.] Neque decet ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν: *circa terram non navigandum:* quo docebat terrestribus haud sic adhærendum, ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem lib. 1. Epist. 1. *Quapropter*

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpiùs ventis agitatur ingens
Pinus: & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis

INTERPRETATIO.

Quicumque amat pretiosam mediocritatem, securus & immunis est à squalore domûs vetustæ, pariter *temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentius excelsa pinus ventis concutitur, & turres editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit in*

ANNOTATIONES.

hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis. Vide suprà, Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.*] Medii statûs ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum: nec summæ conditionis comitem invidiam, ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρα, *mediocria*: quod καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος: *mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc proverb. μηδὲν ἄγαν; *ne quid nimis.* Et Salomon ipse Rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur: *divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti sordidus tecti.*] Epist. ad Jul. Florum, sub finem:

Pauperies, immunda domus procul absit.

7. *Invidenda aula.*] Martial. *invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens quercus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda; ô Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor, perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian.

Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utrâque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempè ne frangatur ac deficiat animo in adversis; neve prosperis infletur, ac benignæ nimiùm creduluş auræ, suprà se rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *in die malorum, ne immemor sis bonorum; & vice versâ, in die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

ἐν ἐλπίσι χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.
ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.
In spe decet sapientes agere vitam.
vir infelix servabitur ac stabit spe.

Hinc & apud Pindar. spes γηροτρόφος dicitur.

Metuit secundis.] Lib. 1. Epist. 10. ad Fuscum Aristium:

Alteram ſortem benè præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
  Jupiter: idem
Summovet: non, ſi malè nunc, & olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suſcitat Muſam; neque ſemper arcum
  Tendit Apollo.
Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare: ſapienter idem
Contrahes vento nimiùm ſecundo
  Turgida vela.

INTERPRETATIO.

adverſis: in *proſperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò* res ſe habent *male, non etiam pòſt ita ſe habebunt. Muſas dudum ſilentes aliquando lyrâ Phœbus excitat, nec arcum ſemper intendit. Mœſtis rebus generoſum te & conſtantem exhibe: aurâ* verò *propitiâ ipſe prudenter conſtringes vela pluſculum inflata.*

ANNOTATIONES.

Quem res plus nimio delectavere ſecunda,
Mutata quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepiſſet nuntios, exclamaſſe fertur: *magne Jupiter pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. Bene præparatum pectus.] Virtutis ac ſapientiæ documentis inſtructus animus.

15. Informes hyemes reducit Jupiter, &c.] Non ergo deſperandum, deſperatis etiam rebus: ſiquidem quotidianæ vices abjectum ſæpè erigunt; *ſummovetque* tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epiſt. 17. *Rempublicam deſperatam quoque ſanari puto poſſe*, inquiebat.

17. Non, ſi malè nunc, & olim ſic erit.] Sophocl. in Electrâ: *craſtina dies melior erit ſtatim:* ταχ' αὔριον ἔσεται ἄμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

credula vitam
Spes fovet, & fore cras ſemper ait melius.

18. Quondam citharâ tacentem ſuſcitat muſam, &c.] Armatus ipſe arcu & ſagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Muſas, citharam prior accipiens & pulſans. Pæan ἀπὸ παίειν *ferire*, dictus; ex Feſto. *neque ſemper arcum tendit:* non ſemper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ ſagittas & arcum tenens: quod modò radiis & calore naturam recreet ac beet univerſam: modò æſtus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. Contrahes vento nimium ſecundo turgida vela.] Si proſpero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, ſi res fluant ad arbitrium, ne ſuperiora ſemper & ulteriora proſequere: imò ambitionem coërce & arrogantiam, unde tibi ſit ruinæ cauſa. Quemadmodum nautæ, cùm remittit ventus, expanſis velis captant auram: at ſi vehementior evadat, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud poſſint regere, atque in ſcopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Triſt. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tui.

Iſocrates ad Demonicum: οὔτ' εὐτυχῶν περιχαρὴς, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος ἔσῃ. Neque beatus ſuprà modum exultes; neque infortunatus ſine modo mœreas & contriſteris.

AD Q. HIRPINUM, ODE XI.

Hilariter vivendum, omissis curis.

QUID bellicosus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retrò
Levis juventas & decor, aridâ

INTERPRETATIO.

O *Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito* mari *Adriatico: neque sollicitus sis utilium vita modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulcritudo,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, ô Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hîc verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui Consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde & Crispinum pro Hirpino, hîc legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur; quod acutè suo more Torrentius indicat. Verùm enimverò nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulò pòst. Vide & Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adria.*] Sinus est ingens Illyrium inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus.* De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus suprà memoratis, si in Apuliam venirent: ubi fortè & sita erant illa; & ipse fortassis natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta est. Unde posteà rectè infert Poëta; præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quandiu sinunt fata.

Fugit retro levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Vel cita & velox; vel potiùs lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Pellente laſcivos amores
Canitie facilemque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?
Cur non ſub altâ vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temerè, & roſâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriâque nardo,

INTERPRETATIO.

ſiccâ ſenectute amovente amores luxurioſos, ac ſoporem facilem. Haud eadem ſemper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias ſempiternis propoſitis inferiorem? Quin ſub has procerâ vel pinu vel platano, ut caſus tulerit, proſtrati bibimus, quandiu per vitam licet, albeſcentibus capillis odoriferâ roſâ

ANNOTATIONES.

Arida pellente laſcivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos ſenes hîc interpretantur parcos & miſerè victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non ſemper idem floribus eſt honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amiſſo decore: cùm nec ver ſit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna ſuum ſervet integrum ſemper ſplendorem ac ſpeciem. Ovid.

Non ſemper viola, non ſemper lilia florent.
Et riget amiſſâ ſpina relicta roſâ.

Tibull. lib. I.

Et mediis cœlo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quàm nitida, & rubore quodam interfuſo pulcra.

11. *Quid æternis minorem conſiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevi prætereat, morſque advolans hominum conſiliis finem citò imponat, cur æterna ſtruis & infinita conſilia meditaris? Quare animum diſcrucias iſtis longioribus propoſitis & curis; cùm mens humana ſit imbecillior, quàm ut valeat conſulere, providere, ſtatuere aliquid æternum: alii, quàm ut æterna Dei conſilia poſſit comprehendere. Quod minùs placet. Ariſtot. θνατὰ χρὴ τὸν θνατὸν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν. *mortalia mortalem non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non ſub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, poſthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes.

14. *Temerè.*] Sine ullis cæremoniis, Gall. *ſans façon; à la negligence.*

Roſa canos odorati capillos. &c.] Perfuſis ſucco roſæ capillis, aliiſque pretioſis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fusè lib. I. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc apparet Horatium Hirpinumque tum ſenes fuiſſe, cùm hæc ab illo ſcriberentur.

16. *Aſſyriâque nardo.*] Nardino unguento. De quo Plin. lib. 13. cap. 1. *nardinum ſive foliatum conſtat omphacio, balanino, junco, coſto, nardo, amomo, myrrhâ, balſamo.*

16. *Aſſyriâ.*] Pro Syrâ: non quod in Syriâ nardus creſcat; ſed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex Indiâ, ubi copiosè provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur, ſuprà Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco, *nardum Indicam*, appellat. Et lib.

Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomtum Lacænæ
More comam religata nodum.

INTERPRETATIO.

& nardo Syra delibutis. Bacchus sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quamprimùm refrigerabit aquâ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburneâ citharâ huc *festinet capillos* habens *incomtos, sicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

ANNOTATIONES.

12. cap. 12. *in nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit: & paulò pòst: *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassâ radice, sed brevi & nigrâ, fragilique quamvis pingui, ... folio parvo densoque. Cacumina in aristas se spargunt, ideoque geminâ dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum & foliatum appelletur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur *Evius* dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & sollicitudines, lib. 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyus.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potiùs, quis lagenas, pocula, vasa refrigerabit aquis immersa.

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte, qui frigidus, ac in rivos præterit & defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden fidicinam, cytharâ canendo quæstum facere solitam; quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, fortè comissatum vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomtum, Lacænæ more, comam religata nodum.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parum verò comtam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, & alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne, dum crines nodarentur in aurum, ac studiosè comerentur, expectantes fatiget morâ. Legunt quidam *incomtam*, &, *nodo*: alii; *in comtum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Variеque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verùm cùm eodem recidat sensus utrobique non obscurus; non est ita de cætero laborandum.

AD MOECENATEM,

ODE XII.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bella scribat, dum à se cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Annibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:

INTERPRETATIO.

NE carmine Lyrico leniori decantari jubeas à me *diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel sævum Annibalem, vel mare Siciliæ Carthaginensium cruore*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè meliùs exequêre, ô Mœcenas: perge Augusti bella describere, & quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego verò Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quidem quæ per annos tot exarsere; Strabo 20, Polyb. 18, Florus & Orosius 14 numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cœpit ac delevit; imò fame ad extrema compulit: indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. cap. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò, sed sævius aliquanto perculit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* & posteà, *exitu denique deplorato in ultimam rabiem furoremque conversi . . . Duces suos, seque, patriamque ferro & veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oros. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. August. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infensissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum.* Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.] C. Duillius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginenses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut rever-

Nec sævos Lapithas, & nimium mero
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,
Mœcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minacium.

INTERPRETATIO.

rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & subactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu vero Mœcenas solutis narrationibus referes convenientius bella Cæsaris, ac reges superbos domitâ *cervice per vias* Romæ *tractos.*

ANNOTATIONES.

tenti à cœnâ tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor de viris illustr. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes Terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit*, cùm illi bellum moverent; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & posteà Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certè ipse tu, Mœcenas, meliùs & ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora & triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contrà Poësim ἔποχον, orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *è curru, è plaustro*, & quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctium fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis tum vero (quoniam scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poëticis, &c.* Pindar. ἀναγεῖσθαι ἐν μοισᾶν δίφρῳ. *tolli in curru Musarum.* Porrò Mœcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur scriptam versibus à Mœcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias regum colla minantium.*] Reges in triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *bis ovans ingressus est urbem post Philippense, & rursùs post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex re-*

Me dulces dominæ Muſa Liciniæ
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & benè mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, ſacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

INTERPRETATIO.

At *Muſa me celebrare juſſit amicæ* tuæ *Liciniæ ſuaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori* tuo *æquè & fideliter reſpondentem: quam decuit & choris intereſſe, & facetiis contendere, & ſaltantem* cum *puellis ornatis brachia jungere*, in *religioſo celebrata Dianæ feſto*. Enimverò *tune Liciniæ*

ANNOTATIONES.

gnis ſuis venerunt, ut ei obſequerentur: & habitu Romano, togati ſcilicet, ad vehiculum vel equum ipſius cucurrerunt.

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, & Auguſti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuoſque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa ſuaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè ſaltet, quàm ſcitè & ingenioſè cavilletur, ac ſales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam, *Lycymniæ*. Ea verò Terentia ſive Licinia fuit ſoror Licinii, cui eſt inſcripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mœcenati verò cùm ſcriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus feſto, inſerta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hîc laudatur: at longè aliter fuit poſteaquam nupta eſt. Senec. de provid. cap. 3. refert *Mœcenati amoribus anxio & moroſæ uxoris quotidiana repudia deflenti ſomnum per ſymphoniarum cantum ex longinquo lene reſonantium, quæſitum fuiſſe.* Ubi J. Lipſius anxium fuiſſe Mœcenatem dicit, quod uxorem amabat, nec fortaſſe ſolus. Additque; Cæſarem Auguſtum eâ ſuſpicione aſpergit Dio lib. 54. *quod creditus Gallicanam peregrinationem ſuſcepiſſe, ut liberius & procul à vulgo ſermonibuſque, frueretur Terentiâ Mœcenatis.* Itaque & ob hanc cauſam occultè infenſus Cæſari Mœcenas: quod idem ſcriptor lib. 55. tangit, in Mœcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, & ad nudum ipſum amorem, qui ſemper querulus & anxius, præſertim ubi non reſpondetur. Hæc Lipſ. cit. Idem Seneca Epiſt. 114. iterùm de Mœcenate: *hunc eſſe qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempè ſuam, cum quâ aſſidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lipſ. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè geſticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, ſive breves & ſalſas cavillationes. Quo quidem in certamine qui viciſſet olim etiam coronari inſtitutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ feſto, cujus ſacra virginum choris ac religioſis tripudiis peragi ſolita, Idibus Auguſti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Perſarum primus, à quo Perſiæ Reges ad Darium uſque ſunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. lib. 1. & alibi.

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ;
Plenas aut Arabum domos:
Dum fragantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupet?

INTERPRETATIO.

capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opima Phrygia, vel refertis Arabum ædibus; quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripiat.

ANNOTATIONES

22. Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Troianorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. Permutare velis crine Liciniæ.] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. Arabum domos.] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide suprà lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. Fragrantia.] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

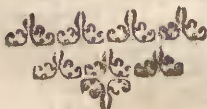
26. Facili sævitiâ negat.] Fictâ nimirùm sævitiâ, quæ facilè vincatur; & postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultrò occurrat & occupet. Terent.

Nolunt ubi velis: ubi nolis cupiunt ultrò.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule verò domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno, postquàm à Jove pulsus est, eò confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingeniosè, ut & cætera, sagaciter & eruditè.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pœnè est oppressus.

ILLE & nefasto te posuit die,
Quicunque primùm & sacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis crediderim sui

INTERPRETATIO.

O Arbos, quisquis olim te plantavit, is & infausto die, & impiâ dextrâ protulit, ad ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatò ferè oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *propè funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo*, Kalendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hîc autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat execratur: ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ & παρόδῳ, occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirùm Prætor Jus non dicebat, Gall. *jour non plaidoyable*; docet Ovid. Fast. 1.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur,

Scilicet, do, dico, addico. Contrà dies fastus, Gall. *jour d'Audience.* Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At prætereà *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco, significat infortunatum, & malè ominatum: Græci ἀποφράδας ἡμέρας, *dies infandos & consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant: in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infaustâ appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5 cap. 17. *religiosos, seu tristi omine infames* nuncupat; additque: *quos vulgus pravè, perperàm, & imperitè nefastos dicit.* Non. Marcell. *atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant*: Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendæ: hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero, ita scribens, 2. de leg. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3.

Parentis olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit, &c.

Fregisse cervicem, & penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit; neque ultrà
Cæca timet aliunde fata.

INTERPRETATIO.

guttur præfocasse crediderim, atque do-mûs interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, & quod-cunque uspiam flagitium animo *volvi-tur, præparavit qui* in *agro meo collo-cavit te lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere* potest *quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Car-thaginensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.*

ANNOTATIONES.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Juppiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; posteà cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea Regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti Regem, qui venenis etiam impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. cap. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hîc verò significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina; uterque verò quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur, per synecdochen: vel antonomasticῶς *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ nominati. Quàm inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginensium, docet Mela lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam; vel tribrachyn pro dactylo.

Miles sagittas & celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, & Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedesque discretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem

INTERPRETATIO.

Miles Parthorum spicula & fugam repentinam: Parthi vincula & potentiam Romanorum reformidant. *At mortis inopinata violentia populos abstulit, & auferet. Quàm propè aspexi Imperium nigra Proserpina; & judicem Æacum; & bonorum domicilia separata; & Sappho chordis Æoliis expostulantem de*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quàm propè furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantulum à morte absui.

Furvæ.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atrâ nocte faciliùs furentur. Nonius Marcellus. Contrà tamen de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce φῶ: quanquam aptiùs fortè, furem à furvo, id est, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille ibid.

Proserpinæ.] De eâ lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamantum Asianorum, Europæorum verò Judicem Æacum scribit; inde convenientiùs hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potiùs nostrum Poëtam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert: *in Orci aditu portâque adamantinâ fuisse custodem Æacum Regis fratruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Benè igitur Horatius qui morti proximus fuerit, ait se propè salutasse Æacum, Orci Janitorem, perinde ac Judicem cum Minoë ac Rhadamanto, ob insignem justitiæ famam, à Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*] Elysios campos, quos describit & laudat Virgil. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *descriptas*, id est, assignatas ac notatas: *discretas* habent tamen optimi codices: & vox illa pulcrum sanè ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur à reliquis, & à vulgo segregati. Sic Virgil. Æneid. 5. v. 734.

non me impia namque
Tartara habent, tristesque umbræ; sed amœna piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat Sappho conquerentem quod in amore sibi non responderent. Tres verò potissimùm Suidas recenset ab eâ dilectas, Atthin, Telesillam, Megaram: plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis suis querebatur, quod Phaoni, quem ipsa deperibat, adhærerent, ejusque amorem retardarent. Ovid. Epist. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades, Methymniadesve puellæ,
Nec me Lesbiadum cetera turba juvant.
Vilis Amythone, vilis mihi candida Cydno.
Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis:
Atque alia centum, quas non sine crimine amavi.
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Sappho

Sappho puellis de popularibus:
Et te sonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque sacro digna silentio

INTERPRETATIO.

virginibus patriæ suæ; nec non te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altius molesta navigationis, mœsta exilii, gravia militiæ incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes religioso di-

ANNOTATIONES.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidisse per herbam centum capita nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porrò ex Suidâ, Item ex Æliano, duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo insula: prior Eresia, Alcæi, Stesichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas antè memoratas, plectrum invenisse, scripsisse verò Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Posterior Mitylenea, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28 ad has voces *mascula Sappho.* Utut sit, quemadmodum unum Herculem, etsi plures extiterunt, nominant, & quod multorum est, eidem tribuunt; ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venustam & elegantem, ut decimæ quidem Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam lusciniam* vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo & Stesichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poëmatum reliquias duntaxat veneramur: & mirè laudant Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum 52. quod est ad Lesbiam, transtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de sublimi genere dicendi, sic habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν ὤνηρ ὅστις ἐναντίον τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνεύ-
σας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν· &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempè dialecto usa est Sappho Æolii quidem Græciæ populi, cùm eam Asiæ minoris regionem, quæ antè Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epistolâ Sapphonis antè citatâ,

Lesbides Æoliâ nomine dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epist. mox cit.

Nec plus Alcæus consors patriæque lyræque
Laudis habet, quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & seq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, dura fugæ mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus est, eò quod civibus, ut aiunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus tyrannis; quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho

Mirantur umbræ dicere : ſed magis
Pugnas & exactos tyrannos
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures : & intorti capillis

INTERPRETATIO.

gnas res ſilentio. Verum turba ſcapulis conferta libentius excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid ſtupendum? Quandoquidem attonita cantilenis iſtis beſtia centum capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur ſer-

ANNOTATIONES.

umbræ mirantur canentes *digna* ſilentum concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna ſacrariis, quæ affert idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *ſacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulganda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit μυστηριώδης ἡ σιγή, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphus carmina eximia prorſus atque divina vulgus admirans auſcultaret : at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagyrum inſectari non deſtiterat, donec omninò exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè & certatim appropinquans aureſque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, & de reſtitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v 361.

Concurrunt: hæret pede pes, denſuſque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. v. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque verò mirandum, quod ita curioſè umbræ affluant, audiantque verſus Alcæi & Sapphonis; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem ſuam exhibet *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublata aures*, Epod. 6. Lactant. de Ira Dei, cap. 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud Inferos fabuloſus*, ut ait Suidas; *immanis trifauci latratu, tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plutonis canem æreâ voce*, πεντηκοντακάρηνον *quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogoniâ. τρίκρανον ᾅδου σκύλακα, *tricipitem Orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quaſi κρεοβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam verò mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, & fortuito, quæ tria rursùs infinita ſunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta, nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per anti-

Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono:
Nec curat Orion leones,

INTERPRETATIO.

pentes Furiarum crinibus implexi. Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater suavi cantu raptus *ærumnas obliviscitur: nec Orion satagit venari leones*

ANNOTATIONES.

phrasin dictæ, quia nequaquam benignæ: tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: infernales illæ Furiæ ejusmodi carminibus placari, imò & serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Cæruleosque implexæ crinibus angues Eumenides.

Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientiæ stimulos quibus scelerati vellicantur intùs, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes, aiunt: & Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoque, item Tantalus suum uterque laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis excruciari Caucaso affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Aristoteles, Poëtices cap. 17. quod idem facit hîc Horatius. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Od. 28. v. 7. quid sciant ac possint numina ausu temerario experturus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnas luit apud Inferos detrusus, ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenùs immersus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas captare queat. Cic. Tusc. 1. n. 10. *mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Metamorph. 4. cap. 13.

tibi, Tantale, nullæ
Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio, ἐπιλανθάνεται πόνων. Sic & suprà Od. 9. *desine querelarum.* Od. seq. 14. *damnatus longi laboris Sisyphus*: lib. 3. Od. 27. *abstineto irarum calidæque rixæ*: Od. ult. ejusdem libri: *regnavit populorum.* Nec Horatius verò tantùm ejusmodi locutionibus atque hellenismis usus. Plaut. Mercat. *animi pendeo.* Virgil. Æneid. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinæ.

Et Æneid. 11. v. 126.

Justitiæne prius mirer, belline laborum.

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? & quæ mens læva doctos alioqui viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut sensum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit.* Quorsum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit; ut sit sensus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivisci pœnas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu & narratione laborum Alcæi; de quibus suprà. Verùm de Promethei Tantalique laboribus hic sermo est apertus quidem & manifestus: sensusque est; *Prometheus & Pelopis parens dulci sono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphonis uterque adeò *capitur* & fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum suorum.

39. *Nec curat Orion Leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectâque venandi curâ, quâ solet occupari, ad dulces cantus accurrit.

Aut timidos agitare lyncas.

INTERPRETATIO.

vel lyncas meticulosos.

ANNOTATIONES.

Aiunt nimirùm eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.

Ovid. Metamorphos. 4. Fab. 13.

Errant exangues sine corpore & ossibus umbræ.
Parsque forum celebrant; pars imi tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent.

Vide & Odyss. 11. & Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 9. &c. En verò quo solet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud Inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone, vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an illic diversatus aliquando singula otiosè tamque luculenter indagasti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc à te ibi ninimè visa aut reperta; quæ tamen ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ultrò credam; teque exploso credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur: illud constat acrem & strenuum venatorem extitisse. Homerus Odyss. λ. paulò ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsùs absimile, ex Gesnero, de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

AD POSTUMUM,

ODE XIV.

Vitari mortem non posse.

EHEU, fugaces, Postume, Postume,

INTERPRETATIO.

HEU, Postume, Postume, anni

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Eheu fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virgil. Georgic. 3. v. 284.

Sed fugit intereà, fugit irreparabile tempus.

Ovid. *Tempora sic fugiunt.*

Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

INTERPRETATIO.

cito prætereunt. Neque religio rugas, & urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter

ANNOTATIONES.

Perf. Sat. 5. v. 153. *fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cùm certi nihil aliunde suppetit. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falsò. At sacris nos codicibus instructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem ut longo vivas tempore, ac benè tibi sit in terrâ, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, & mortem frustrà deprecabere. Æschyl. μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, οὐδὲ θύων, οὔτ' ἐπισπένδων ναοῖς, *sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba cùm sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii qui ad misericordiam facilè moventur per lacrymas & preces: è contrario Pluton vocatur illacrymabilis, qui nunquam flectitur. Sic Erasm. ἄδακρυς, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis, ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere: Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est Imperium, & cùm inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus Insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, secùs inferum mare. Hinc fabula, dominari Inferis ait: & quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis ac Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum, Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum. scilicet, ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Geryonem Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus
Quicumque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustrà cruento Marte carebimus,

INTERPRETATIO.

magnum Geryonem & Tityum coërcet fluvio lethali nempè tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinebimus incassùm sanguinolento

ANNOTATIONES.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æneid. 6. v. 289.

forma tricorporis umbræ.

Fingendi porrò ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potiùs trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valdè arridet sententia Palephati asserentis, è Tricareniâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeoque Tricarenum; & ex ambiguâ vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Gigantæâ fertur, quod Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis trusus ad Inferos, ubi vulture jecur perpetuò renascens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. v. 595.

Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compescit undâ tristi.*] Detinet in Inferis, & coërcet *undâ* Stygiâ, seu palude illâ horridâ & irremeabili, de quâ Virgil. Æneid. 6. v. 438.

Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obstant, tristique palus innabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfusa coërcet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. cap. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei; nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper . . . . . sola quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla, quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quàm bonâ fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. lib. 1. Styx tranandа & *enaviganda* vectore & portitore Charonte, qui *ferrugineâ subvectat corpora cymbâ.* Virgil. Æneid. 6. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive Reges, sive inopes.] Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Frustrà cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo seciùs moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. frustrà ca-

Fractisque rauci fluctibus Adriæ:
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danaï genus

INTERPRETATIO.

Marte, & illisâ undâ maris *Adriatici frementis. Incassum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali* tempestate. *Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique stirps conscelerata. &*

ANNOTATIONES.

vebimus pericula militiæ & navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit, rapietque gentes:* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virgil. Æneid. I. v. 165.

omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Suprà Od. II. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementis, quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur, ingenti sonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem corporibus Austrum*] *Autumno* quidem morbi semper acutissimi & exitiales, ex Hipocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quot Themison ægros Autumno occiderit uno.

In causâ sunt inæqualitas caloris & frigoris eodem sæpiùs die ingruentium. Deinde æstati successio; in quâ biliosi humores accumulati dein facilè computrescunt. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intùs, & morbos creant. Denique debilitatæ per æstatem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum verè θηριώδη *ferinum* ab Hipocrate dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique, nec non Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cùm calida sit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos; viresque dissolvendas & enervandas. Hipocrat. lib. 3. Aphorismo 5. *Auster auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est: adire tandem ad Inferos oportebit; illicque visere Cocytum, &c. Vide lib. I. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. antè cit. *tardam* Stygen vocat.

18. *Cocytus.*] Ex eâ derivatur Nomen à κωκύω *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip. lib. I. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic & ipsas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiæ indefessâ sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

18 *Danai genus infame.*] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. hujus filiæ quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefariè obsequentes: quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11.

Virgil. Æneid. 10. v. 496.

unâ sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœdè thalamique cruenti.

Tibull. lib. I. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum quas colis arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.

INTERPRETATIO.

Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos.

ANNOTATIONES.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis sup. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; & cùm immortalitatem sibi parare attentasset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portet saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis, aut urges ruiturum Sisyphe saxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

non exsuperabile saxum.

Lucret. lib. 3.

nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, &c.

Vide & Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut obversari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Suprà Od. 3.

Cedes coëmptis saltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulcra, vel, *benè conveniens*, ut est apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omninò placens.

22. *Quas colis arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigasse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Crasso altercantibus: *uter luxuriosior?* inquit Crassus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertiûm summâ compensas?* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. cap. 1. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres quidem arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita scriptum reliquit: *natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more apposita, cùm vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum, & possessorem ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. mox cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, & ideo funebri signo ad domos posita*; adde *nobilium*, ex Lucano:

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, & subsecta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur. Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas, & sacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum superbum,
Pontificum potiore cœnis.

INTERPRETATIO.

Heres dignior consumet vina *Cæcuba centenis clavibus custodita: superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.*

ANNOTATIONES.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Heres dignior te, quia liberalior, & sciens uti iis, quæ ad usum sunt facta: quibus improbè avari velut sacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis servasti vina exquisita, hæc ille absumet, & sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet, disperdetque.

26. *Mero tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *natabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omninò calicem, sed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco à Siculis invento, Hesychio teste. Suidas paulò aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

7. *Pavimentum superbum.*] *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & picturâ elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. cap. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut, per hypallagen, significetur heres superbus vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* aiunt, quod non ampliùs clavibus inclusum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam: plus credat mihi quisque cordatus injurato, quàm juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretiosiore, quàm illud quod adhibetur in sumptuosis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusque cœlebs

INTERPRETATIO.

REGALES deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis spatiosa, quàm sit *lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ul-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus: sed perperàm: ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *insanas substructiones*, & posteà, *substructionum insanas moles* vocat

2. *Undique latius extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & spatiosus. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges, separatos molibus includendo: ut nulla tam sæva tempestas incideret, quâ non Oratæ mensa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam spatiosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter Puteolos & Baias situs, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maximè piscosus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit è lacu Lucrino præter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michaël Anton. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo lib. 5. stadiis octo longum fuisse refert. Sueton. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis stridoribus æquor? &c.

4. *Platanusque cœlebs evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantum ex alio petitam orbe? platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ . . . . tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso enutriantur. Compertum id maxime prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare.* Platani folia latissima, umbram peramœnam, ali-

Evincet ulmos : tum violaria, &
Myrtus, & omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli

INTERPRETATIO.

mos excludet. Dein violaria, myrteta, & uberes odoratûs opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis antè *conſita*, quæ *priori poſſeſſori fructum dabant. Mox denſa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per leges*

ANNOTATIONES.

bi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempè millia virorum ſelectorum è Perſicâ militiâ, qui dicebantur immortales : quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porrò platanum auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſupra memoratam effingens ejuſdem leniret deſiderium, & æſtuationem mentis ob ejus abſentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſuprà Od. 14. ſub finem, Annot. ad ea verba, *quas colis arborum*.

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat : intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſas arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hîc *myrtus* 4. declin. eſſe, & num. plural. adeoque ultimam ſyllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ violis ſuccedit roſa : huic intervenit lilium : roſam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratûs opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hîc Horatium cavilletur, nec ſatis *intendiſſe animum*. Quaſi verò temerè quidquam ſcribere ſoleat tantus Poëta. Imò feliciter *intendebat animum*, forſan *vivos & roſerat ungues, & in verſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcaberat*, atque, ut ait etiam Perſius, *pluteum ceciderat*; cùm ſcripſit, *omnis copia narium* : dictio ſanè tam grandis quàm inſolens, tam pulcra & dives, quàm audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos excludet ictus.*] Seu quòd adverſùs fulmen ejuſque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quòd arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam altè lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos* ; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempè aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hîc.

10. *Non ita Romuli præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri : nec iſta graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui

Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterumque normâ.
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.

INTERPRETATIO.

Romuli & Catonis criniti, vel priſcorum inſtituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem *dives. Nemini privato porticus menſa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem plurimam.*

ANNOTATIONES

ſingulis civibus duo tantùm agri jugera diſtribuit; aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis infenſiſſimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentiâ longè clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirùm Romani uſi tonſoribus, anno ab urbe conditâ 454. *anteà* verò *intonſi fuere:* quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet: hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit: Lucan.

Ille nec horriferam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu;
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſus rigidâ in fronte deſcendere canos
Paſſus erat, miſeramque genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis cenſus erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam ſatagebat: at univerſi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *cui mortuo lectus funebris & rogus defuit; exequiæ vero pecuniâ publicâ ductæ ſunt:* Agrippæ Menenii, *qui publicæ ſalutis arbiter ita pecuniæ inops deceſſit, ut ſepulturæ honore caruiſſet, niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulò pòſt, idem ſic ſcribit: *imo vero quos pericula Reipublicæ Imperatores aſſerebant, anguſtiæ rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et poſteà: *Quid Ælia familia, quàm locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana munimenta: & unus in agro Veiente fundus minus multos cultores deſiderans, quàm dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] τὸ κοινὸν apud Cicer. ſenſus eſt; magni putabatur publica res, ſalus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *in privatis rebus minimo contenti erant majores noſtri: in Imperio & publicâ dignitate, omnia ad gloriam & ſplendorem revocabant.*

Nulla decempedis mutata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valdè longa, ex arte, & magno proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obverſa, apta eſſet ad captandum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Urſa, Latinis ſidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde frigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* definiri poteſt ambulacrum columnis ſeptum, Gall. *une Gal-*

Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum
Templa novo decorare ſaxo.

INTERPRETATIO.

Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem *communibus impenſis, ac numinum fana lapidibus novis exornare præſcriptum* erat.

ANNOTATIONES.

lerie. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Auguſti, in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juvenal. Sat. 7. v. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere ceſpitem leges ſinebant &c.*] Legum pœnis erat obnoxius, quiſquis operoſas ædes ſibi molitus eſſet è ſaxo quadrato; quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo ceſpititio ſolo, aut ductis lateribus ædificare tantùm licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hereditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel, paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicumque fors tulerat. Ovid. Faſt. 1.

Nec pudor in ſtipulâ placidam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

feſtas exſtruet altè
Ceſpitibus menſas, ceſpitibuſque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero eum vitæ ordinem tenuit, ut ſedens in ceſpite nudo cibum caperet; ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hîc verò productam vides, à *fortuna* & *ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico ſumtu jubentes & Deorum templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſeu publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vicoſque diviſit, inſtituitque ut illas annui magiſtratus ſortitò tuerentur . . . . Ædes ſacras vetuſtate collapſas aut incendio abſumtas refecit, eaſque & ceteras opulentiſſimis donis exornavit, &c.*

20. *Novo ſaxo.*] Vel ſecto, quadrato, & polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale eſt marmor ex Armeniâ, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidiâ, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. & ſeq.

Ædificator erat Centronius . . . .
. . . . Alta parabat
Culmina villarum Græcis longeque petitis
Marmoribus, &c.

AD GROSPHUM,

ODE XVI.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coërcendo parari.

OTIUM Divos rogat in patenti
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,

INTERPRETATIO.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari *Ægæo deprehensus, statim atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpurâ vestiri scribit. Siciliensem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 12. lib. 1.

Utere Pompeio Grospho: & si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, ni verum orabit, & æquum.

1. *Otium dives rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstûs causâ, currens mercator, cùm se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumque rogat à Castore & Polluce; at ultra pergit tamen, urgente avaritiâ, cùm primùm periculum præteriit lib. 1. Od. 1.

Luctantem variis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeò naufragiis infestum. Unde proverb. *τὸ αἰγαῖον πλεῖν.* ab Æga insulâ, vel ad Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent sidera.*] Cùm atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, & tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt subito nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maximè bellicosæ

Otium Medi pharetrâ decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpurâ venale nec auro.
Non enim gazæ, neque Consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum:

INTERPRETATIO.

efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem poscunt *nec lapillis nec purpura nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac sollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes.* Ei *felix* est è *modico vita, cui majorum salinum rutilat in frugali mensâ:*

ANNOTATIONES.

otium desiderant: vix tamen posteà bello abstinent, prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum calor est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *pugnantium Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus, albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses & rectos à dextris humeris quatientes.*

6. *Medi Pharetra decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

7. *Non gemmis neque purpura, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imò generosa virtus, quam movere aut concutere nihil potest. Eam verò sibi parat quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ nec dignitates conferunt immunitatem à curis & sollicitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causâ tum summovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique insignia fasces & secures præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo efficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, & discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum tecta volantes.*] Palatia divitum curis obsidentur: & quò majores adsunt opes, eò plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor urentes, dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia summa quaque appeti.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia censûs.

Tull. 2. de Legib. *magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πτερὰ ἔχουσαι. *alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo benè, cui, &c.*] Contra verò lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem & mensam satis habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non inter-

Nec leves somnos timor aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?

INTERPRETATIO.

neque tranquillum soporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas Sole? Ecquis extorris à patriâ, procul est etiam à seipso.

ANNOTATIONES.

rumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum splendet in mensa tenui salinum.] Egregiè locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quamdam in mensa religionem fuisse, unde ἱερὰς ἅλας Græci dicunt: & appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *sacras facitis mensas salinorum appositu, & simulacris Deorum.* Sed tamen potissimùm tenuem & parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Varo regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius; tum quia primo loco solet apponi; tum præsertim quod veteres poculo & salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas; salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet*, & *paternum*.

15 *Leves somnos.*] Dulces, molles, placidos & tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido sordidus.] Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti census.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo multa?*] Cùm sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa & magna prosequimur & captamus? lib. 1. Od. 4.

Vita summa brevis spem nos vetat
inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patriâ relictâ, pergimus in alia planè climata, remotasque valdè regiones, alio veluti Sole calescentes? Virgil. Georgic. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub Sole jacentem.

Contrà Juvenalis, Sat. 12. v. 103.

nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul se quoque fugit?*] Translata sententia è Græco: τίς πατρίδος φυγὰς ὤν, καὶ ἑαυτὸν ἔφυγε; id est, quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? imò se quisque secum defert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur seipsum, & urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cœlum non animum mutant qui trans
mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit, at quod, scilicet ut fit,
Effugere haud potis est, invitus adhæret & odit.

Scandit

Scandit æratas vitioſa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultra eſt
Oderit curare; & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus:
Et mihi forſan tibi quod negârit,
Porriget hora.

INTERPRETATIO.

Naves ære munitas ingreditur prava ſollicitudo, nec deſerit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes diſcutiente rapidior. Mens præſentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: moleſta verò quadam lætitiâ moderetur. Non eſt aliquid omni ratione perfectum. Achillem glorioſum ſuſtulit mors repentina: Tithonum debilitavit ſenecta prolixior. Mihique forſitan indulgebit tempus id quod tibi non concesſerit.

ANNOTATIONES.

Varro & Petronius, *longe fugit, qui ſuos* (id eſt, ſe) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim ſeu equum conſcendas, ut effugias curam, hæc te facilè conſequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iſte ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis juga ſubdita matutinis.

25. *Lætus in præſens animus, &c.*] In diem vive: *dona præſentis cape lætus horæ.* lib. 3. Od. 8. utere præſenti fortunâ: quod ultra præſens tempus eſt, ne cura, ne futuro te diſtorque.

26. *Amara lento temperet riſu.*] Si quid ingruit adverſi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere eſt nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento riſu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil eſt ab omni parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* οὐδεὶς πάντ' ἔστι πάντ' ὄλβιος: *nemo per omnia omnino felix & beatus.*

29. *Abſtulit clarum cita mors Achillem.*] Quod mox protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illuſtris *Achilles*, at paucis annis inclaruit; & cita mors finem gloriæ ſubitum impoſuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, ſed incommoda ſenii perſenſit adeò, ut vitæ pertæſus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod & à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille verò eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8 ſub finem: Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forſan, tibi quod negarit porriget hora.*] Parvo mihi fortaſſe vitam dabit longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora*] Vel, tempus: ſic Perſ. Sat. 5. v. 114. *fugit hora.* Vel horoſcopus. Idem Perſ. ibid. v. 48

Te greges centum, Siculæque circum
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ

INTERPRETATIO.

Greges numerosi & boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è lanâ semel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, & aliquantulam

ANNOTATIONES.

seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus & armentis abundans, & optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poëticâ gaudens facultate, & vulgi spernens rumores. Divites Homero πολύῤῥηνες, καὶ πολυβοῦται *agnis & bobus affluentes*; Hesiodo πολύμηλοι *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Opimis è Siciliæ pascuis valdè pingues.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & Circensibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt & decorant vestes ex optimâ purpurâ, seu è panno sanguine muricis piscis semel atque iterùm imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus; præsertim cùm murex est è mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpuræ*, inquit, *florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candidâ venâ, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens. . . . . . Præcipuus hic in Meninge Africæ, & Gætulo littore Oceani . . . . . . Huic fasces & secures Romanæ viam faciunt: idemque pro majestate pueritiæ est. Distinguit ab Equite Curiam: in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.* Cicero lib. 2. Epist. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëseως ab Alcæo aliisque Poëtis Græcis desumptæ facultatem, quâ *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quasi canenæ à canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.
Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poëtæ.

Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

INTERPRETATIO.

Græca Musæ facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ scriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, quâ fortunâ futurus quis esset. Tertullianus: *dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultimâ die fata scribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde verò septimo à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

AD MOECENATEM ÆGROTUM,

ODE XVII.

Superstitem ei se non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum est nec mihi, te priùs
Obire, Mœcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

INTERPRETATIO.

QUARE mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior moriaris, ô Mœcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convalescentem inviserat Mœcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio, seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Oden hanc ei scribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Æneid. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dictio Græca, Θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eumdem Mœcenatem:

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda: si contra, gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *partem animæ.* lib. 1. Od. 3.

Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas

INTERPRETATIO.

Ah si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego restabo, dimidium *alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi. Pergemus* unà; *quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam* à te *Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus*

ANNOTATIONES.

animæ dimidium meæ. Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æquè.*] Vel Populo Romano non perinde charus, ut Mœcenas: vel ipse sibi molestus ablato amico.

Nec superstes integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego*, inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse . . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eamdem animam.*

8. *Ille dies utramque ducet ruinam.*] Qui te dies è vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc ferè ita contigit: nam obiit Mœcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum dixi sacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, sed ex animo & sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de bell. Gall. lib. 3. sub finem: *aliâ ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant; quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint: si quid eis per vim accidat, aut eumdem casum unà ferant, aut sibi mortem consciscant. Neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & post eos vitam refutant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum carpere iter.*] Discessum è vitâ hac ad inferas regiones mortisque Imperium.

13. *Me nec chimæra, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimærâ lib. 1. Od. 27. πῦρ πνέουσα, *ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,

Divellet unquam: ſic potenti
Juſtitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, ſeu me Scorpius aſpicit
Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus

INTERPRETATIO.

habens. Ita decretum Themidi prævalenti & fatis. Sive Libra, ſive Scorpius timendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculoſior; ſive Capricor-

ANNOTATIONES.

Forti ſequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis cælo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*: alii *Gigas*. In ſcirpo eſt nodum quærere. De nomine controverſia eſt. Deſignatur certè Gigantum aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æneid. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenaſque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque arſiſſe.

15. *Sic potenti Juſtitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quaſi juſtæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & adminiſtras.

17. *Seu Libra, ſeu me, &c.*] Quodcunque naſcenti mihi ſidus affulſit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit: eumdem affirmaverim tuis natalibus horoſcopum fuiſſe. Adeò id comprobant eventa nobis paria. Enimverò tu emergis vix è periculoſâ ægritudine; ego propè caſu ſum arboris oppreſſus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci, quæ noſtræ genituræ tempore in hemiſphærium noſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi; quorum tamen vanitatem ſuggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt è duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20. Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chelæ (Libra) *& quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ.

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Libra
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactarat, quam conficere non poſſet. Ejus verò ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior natalis horæ.*] Nempè ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſuprà, Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuſpide caudâ,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent: *lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porrò ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem ſub Capricorni ſidere, quod cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo; te-

Hesperiæ Capricornus undæ:
Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro

INTERPRETATIO.

nus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs numerosa alacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum

ANNOTATIONES.

ste Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid sub
Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Hesperiâ quid Capricornus
aquâ?

Decimum hoc signum Zodiaci, solstitium Decembri mense facit hybernum: unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus
anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus
in orbe,
Quem cùm perpetuo vestivit lumine
Titan,
Brumali flectens contorquet tempore
currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum.*] Sensus est: etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certè magna & incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; ista quidem efficiente cœlestium vi: sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur superasse Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites amborum
fœdere certo
Consentire dies, & ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unà.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirùm Saturnum proprios devorasse filios: hinc & aiunt sub ejus sidere genitos sævos & impios effici. Propertius & Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione & plausu, quando te post morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Od. 20.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti

Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextrâ levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

INTERPRETATIO.

avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promissum templum. Ego parvulam agnam immolabo.

ANNOTATIONES.

exitio subtraxit; cùm *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

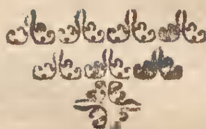
28. *Nisi Faunus ictum dextrâ levasset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundùm aliquos, idem Deus: certè literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò suprà Od. 7. Porrò quod ruri beneficium, servatam nempè salutem accepit, benè refert ad ruris sylvarumque Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares strepitus obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimverò disciplinarum & artium repertor asseritur à Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. cap. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum mox Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalesceres, jam voti reus, Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hostiæ cædebantur: minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mœcenatis opulentiâ tenuitate; ut garriunt aliqui; sed more majorum, & ex solemni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis:
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

NON ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ

INTERPRETATIO.

NEC ebur nec aurum splendet in laqueari ædium mearum. Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore: vel Euripidæum; quod eo frequenter usus sit Euripides.
Primus versus est Trochaïcus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm |

Alii volunt esse Iambichum Archilochum dimetrum acatalectum; qui constat amphimacro, & duobus iambis; hac ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm |

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalectus, constans quinque iambis & unâ syllabâ: admisso locis imparibus spondeo: & sic scanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum meâ renidet in domo lacunar.] Domos non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.

Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit quod columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porrò lis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse, clarè docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliscos vocantes Solis numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas, commemorat.

Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.

INTERPRETATIO.

extremâ in *Africâ excisis. Neque Attali heres incognitus regalem* potentiam *invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam.*

ANNOTATIONES.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis: *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit, magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maximè occidentalis.

5. *Neque Attali ignotus heres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hereditatem captavi, ullâve fraude & arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges. Prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens Populum Romanum opum suarum regnique heredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, &c. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi à Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, moxque ab Aquilio Consulibus planè extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum & ab Eumene patruo acceptum regnum cædibus fœdabat . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septimâ die decessit. Hujus testamento heres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis ferox juvenis urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . mox à Perpennâ domitus & captus . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas) veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeò clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti suppeditet mihi vestes purpureas easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* & lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum . . . . laudatur Laconicum, unde pretiosissima purpura.* Vide suprà Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

At fides, & ingenî
Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.

Interpretatio.

Verum fidelitas adest & copiosus ingenii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & novæ Lunæ properant deficere.

Annotationes.

9. *At fides, & ingenî benigna vena est.*] Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirùm fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optimè discendi scribendique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invitis Apolline ac Musis litterarum studium capessit, hoc est, oleum & operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte;
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ;
Nec rude quid prosit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mœcenas tum ob fidem, cùm propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties verò Doctores & Sapientes à Principibus viris sunt honorati & accersiti?

11. *Nihil suprà Deo lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mœcenatem *amicum*, plura, si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædro, Diogenes autem Cynicus, *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox, docet Cic. lib. 9. Epist. 8. ad Varronem: ubi sic scribit: *metuo ne te fortè flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus sum à Mœcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat; quæ Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. & seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ*] Ita labuntur menses annique: novæ Lu-

Tu ſecanda marmora
Locas ſub ipſum funus : & ſepulcri
Immemor ſtruis domos :
Mariſque Baiis obſtrepentis urges
Summovere littora ,
Parum locuples continente ripâ.
Quid quod uſque proximos
Revellis agri terminos , & ultra
Limites clientium

INTERPRETATIO.

Tu morti vicinus incidenda marmora paciſceris : & tumuli oblitus ædificas ; atque ſatagis extendere littus maris ad Baias frementis , non ſat dives ſtabili terrâ. Quid dicam, *quod vicinos etiam agri limites removes , & clientium ter-*

ANNOTATIONES.

næ complentur ; tum decreſcunt , ac intereunt : rurſumque renaſcuntur , & creſcunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita noſtra. Tu tamen, ô ſuperbe & ambitioſe , quaſi vitæ ſit tibi ſecuritas , & immunitas à morte, inſanas moliris ſubſtructiones.

17. *Tu ſecanda marmora locas.*] Mercede conducis ſectores marmoris & ſculptores : vel redemptori negotium das ſecandorum marmorum , ad exſtruendas domos ſuperbas.

20. *Mariſque Baiis obſtrepentis urges ſummovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus , ut ibi ædifices , amœno loco , ad Baias , ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obſtrepunt vehementer : quaſi non ſufficiat continens terra , ad conſtruendas ædes. Salluſt. *Divitias profundunt in exſtruendo mari , & montibus æquandis.* Senec. Controverſ. 5. *Maria ſummoventur projectis molibus.* Vide ſuprà Od. 15. init. ibique annot. Item poſteà , lib. 3. Od. 1. v. 33. Et Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ , à Baio Ulyſſis ſocio ibi ſepulto nominata ; ſita Puteolos inter & Cumas , in eo ſinu qui nunc dicitur *Golſo di Pozzuolo , & di Napoli :* calentibus aquis ad ſanitatem valdè utilibus , cœli temperie , amœno ſeceſſu , Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentiâ, perquàm felix : ut etiam vitanda velut occaſio luxuriæ , dicatur à Seneca ad Lucil. Epiſt. 52. *Illic ,* inquit , *tanquam loco debeatur licentia , magis luxuria ſolvitur. Non tantum corpori , ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid quod uſque proximos , &c.*] Quinetiam ſacrilegâ ratione rem augere non vereris ; tum vicinorum , tum etiam clientium terminos removendo. Duo ſunt itaque delicta , alterum contra fidem clientibus debitam , alterum contra juſtitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet : illatam clienti injuriam eo conſtat graviorem eſſe , quod poſt parentes & pupillos fidei tutelæque noſtræ creditos , proximum obtineant locum clientes , qui ſeſe pariter in fidem patrociniumque noſtrum dederunt ; ut aſſerit Agellius lib. 5. cap. 13. & lex 12. Tab. hæc eſt : *Si clienti patronus fraudem fecerit ; ſacer eſto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum eſt peccati genus ſacrilegum quidem , ex iſtâ Numæ Pompilii lege , quæ jubebat , ut qui terminum exaraſſet , ipſe & boves Deo ſacri fierent. Eodem pertinet , quod Terminum Deum conſecrarant colebantque veteres. Tranſlator etiam terminorum damnatus lege Divinâ noſcitur : Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor & vir, sordidosque natos,
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

INTERPRETATIO.

minos transilis per *avaritiam. Ejicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior paratâ sede Inferorum* omnia *absorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi* sinum *aperit, atque Principum filiis. Neque Inferorum custos auro corruptus astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum*

ANNOTATIONES.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expolitio, ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, & ad inopiam redactus abit, cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat *in sinu Deos* familiares, puerosque ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quod quà jure quà injuriâ divitias accumules. Verùm non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendis*, quàm sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumqumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit. Æschyl. μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, *Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: οὔτις ἄποινα δοὺς θάνατον φύγοι. *nemo pretium offerens sese à morte redimit.* Vide suprà Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.] Charon, de quo suprà, Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui cœlestem ignem ferula ad Solis currum extensâ callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

metit Orcus

Genus coërcet : hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

INTERPRETATIO.

Tantalique posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.

ANNOTATIONES.

Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbos veretur, imò domat, & in Inferis coërcet. De Tantalo, suprà Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosâ & ærumnosâ defunctum vitâ ultrà sublevat, cymbâ excipit & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit; *mortem à Diis immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatem naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum: καλούμενος κ' ἄκλητος θεὸς παρέσται. *vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptiùs quod ejus numine est plenus.

BACCHUM in remotis carmina rupibus

INTERPRETATIO.

BACCHUM versus dictantem in secretis

ANNOTATIONES

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis Bacchi diem, epulumque tunc Poëticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum, constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quòd Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις. Euripid. Φιλοδάφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε. Sive quod Bacchus id est, vinum scribendis versibus ingenium exacuat. Unde

Nulla placere diu nec vivere carmina possunt
Quæ scribuntur aquæ potoribus: &c.

Ut noster egregiè docet lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sanè probet *benignam ingenii venam*, quâ gloriabatur Poëta, Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longè à strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

Vidi docentem, (credite posteri)
Nymphasque discentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evœ, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrso.
Fas pervicaces est mihi Thyadas,

INTERPRETATIO.

aspexi cautibus, & Nymbas auscultantes, arrectasque aures Satyrorum capripos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incusso agitatur animus. & ob repletum Baccho pectus, non sine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, Indulge verende thyrso formidande. Licet mihi canere Bac-

ANNOTATIONES.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit.

Satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis cognoscite: &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ, noster amor, Libithrides, aut mihi carmen
Quale meo Codro concedite.

Aures capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. *οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί.* Et alibi: *ὦτα μεγάλα ὄρθια* dicit habuisse unum è Bacchici exercitûs ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber opem, &c.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë: ut doctiores aliqui volunt: quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt. Juvenal. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicit Horatius; euhoë.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitùs afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum lætatur.*] Numine insidente correptus de divino gaudet consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, parce.*] Indignum tali se dignatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliisque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, quâ de suâ sede mens omninò dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quo tot adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrsus.] Hasta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vimque Numinis sentiens, rectè ait: fas sibi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *tu pertinaciam, Antiloche, esse*

Vinique fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi.

INTERPRETATIO.

chantes protervas, & vinum defluens, & lac copiose manans: & mel excavatis arboribus stillans celebrare; nec non felicis uxoris ornamentum astris insertum: Pentheique domum gravi deturbatam casu, & Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . . . Tu addis quod vitio est: demis quod laudi datur.

Thyadas.] A θύω *sacrifico, feror impetu quodam furibundo*, Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hîc aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in spelæis sacrificandi vino lacte & melle. Sanè respexit ea scribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, Act. 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberasse, & mox inde prosiluisse aquæ fons: aliâ ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisisse: quæ vero candidi potûs cupidæ fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: è thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillasse.*

13. *Fas & beatæ conjugis additum stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum vicinaque sidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo verò desertam à Theseo Ariadnen sibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cœlum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei disjecta.*] Et hîc alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus: διατινάξαντος Βακχίο δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se numinis concitavit: unde & ab ipsâ matre suâ Agave sociisque Bacchantibus discerptus miserè periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniâ & furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse, refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii *non leni ruinâ*, id est, sævâ. Alii, *non levi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii,

Tu flectis amnes, tu mare barbarum;
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ:

Interpretatio.

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo serpentino citra periculum constringis* vino *madens. Cum* verò *scelerata Gigantum turma per sublime appeteret Imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhœcum dejecisti leoninis unguibus ac terribili maxillâ:*

Annotationes.

Is Thracum Rex multa per temulentiam pravè committi videns, abscidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri: hinc porrò fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputasse, falce vinitoriâ. Hygin. & Plutarchus. Aliter paulò, quod nimirum in carcerem Bacchas & Satyros conjecisset, Lycurgo exitium accidisse, narrant Apollodorus lib 3. & Euripides anteà citatus. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque novâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen & Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo Rege Lycurgo primùm reluctati, postea verò domiti Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten,
Persidaque, & lato spatiantem flumine Gangem,
Et quascumque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes tractasse. volunt alii alludi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberent.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii & Bistones Thraciæ populi; & Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est & Bistonia urbs propè mare, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclarè à te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navasti, quando impiè tentarunt Gigantes cœlum scandere, montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligasti. Leonis

Quanquàm

Quanquam choreis aptior & jocis
Ludoque dictus, non ſat idoneus
Pugnæ ferebaris: ſed idem
Pacis eras mediuſque belli.
Te vidit inſons Cerberus aureo

INTERPRETATIO.

quamvis ſaltationibus, cavillationibus, luſibuſque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aſpexit aureo cornu

ANNOTATIONES.

pelle indutum pugnaſſe Bacchum aiunt alii, leoninâque audaciâ: quod quidem minùs fabuloſum. Diodor. verò pardorum pellibus uſum refert.

25. *Qua?quam choreis aptior.*] Duo extitere Dionyſii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior ſenex promiſſa barba, ex veteri more. Alter juvenis, ſpecioſior, & delicioſus. Is Satyrorum ſaltatione, riſu, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu muſicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. Ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionyſus.* Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, ludoque dictus.] Huc pertinet, quod vulgò circumfertur adagium: *ſine Cere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediuſque belli.*] Ad utrumque pariter, ſeu ad pacem ſanciendam, ſeu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco; *quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli paciſque, communem interpretatus ſum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Littera communis mediis pueroque viroque
Inſcripta eſt foliis.

29. *Te vidit inſons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique deſcendiſti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imò tuum numen reveritus eſt, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, ſub finem.

Aureo cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire ſoleant. Unde & tauro ſimilem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces ſint iracundi & petulci: teſte Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuiſſe olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm ſacros Moyſis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuiſſe, alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiſcatos imitatoſque fabulatores falſis numinibus & heroïbus ſuis affinxiſſe, ſciolus quiſque vix ignorat. At cùm id abundè probet & oſtendat vel una hæc Ode, non eſt leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otioſiùs inſpiciamus & perſcrutemur. Enimverò quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi ſunt, vel ipſius Moſis? Singula perſtringamus: quorum plurima tamen alii non abſurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini, viteſque plantare docuiſſe jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè veriùs Noacho vindicatur. Geneſ. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille &

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

Interpretatio.

inſignem, movens caudam leviter, & regredientis pedes cruraque triplici linguâ & ore delinxit.

Annotationes.

nudatus in tabernaculo ſuo, nec non majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum tranſtulere ferè omnia.

Bacchus in ſylvis & rupibus Satyris & Muſis documenta varia tradidit. Noachus poſt diluvium devaſtatâ ac in ſolitudinem redactâ terrâ, de cultu Dei præcepta hominibus ſedulò inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arcâ evaſit, ſuperavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impiè ſe colendum Numinis inſtar exhibenti, poſteriſque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noë ſequeſter & conciliator Deum inter & homines, audire meruit: *non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum univerſam carnem:* item: *ponam arcum meum in nubibus, eritque ſignum fœderis inter me & inter terram.* Geneſ. cap. 9. cit.

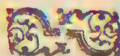
Quod ſi Moyſen, Joſuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho aſſignat Horatius, eadem propè eſſe agnoſcemus. Moſes in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrſus*, quid aliud, quàm virga Moſis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum ſimiliter facta mentiti ſunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel ſtillans, quis non intelligat ficta, vel ex promiſsâ Hebræis terrâ lacte & melle mananti; vel ex erutis è ſilice per Moſen aquis? Virga Moſis in ſerpentem verſa, & ſine damno apprehenſa, ſerpens item æneus in deſerto juſſu Moſis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *ſine fraude* quidem & *coërcendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipſumque *mare*, vel lippientibus oſtendunt Jordanis mariſque Rubri ſicco veſtigio tranſitum, ducibus Moſe & Joſuë. *Disjecta* verò *Penthei tecta*, *Lycurgi*que fatale *exitium*, adumbrant ſatis clarè urbes deletas, Reges victos genteſque fractas ab Iſraëlitis, Deo ſuffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes à ſeculo viri famoſi, Geneſ. cap. 6. & monſtra filiorum Enaci de genere giganteo. Num. cap. 13. v. 34. nec non turris Babel, Geneſ. cap. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloſam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. n. 29. & ſeq. legitur, de cornutâ Moyſi facie, ſeu duplici luminis radio conſpicuâ, ex conſortio ſermonis Domini, quam Iſraëlitæ quidem non ſine metu ac ſtupore animadverterunt.

Adde, ſi lubet, Bacchi deſcenſum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moſis in monte nebuloſo dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cùm rursùs viderunt Iſraëlitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

AD MOECENATEM,

ODE XX.

Famam sui nominis semper & ubique celebrem futuram.

NON usitatâ nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates : neque in terris morabor
Longiùs : invidiâque major
Urbeis relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte, Mœcenas, obibo ;

INTERPRETATIO.

NEC solitâ nec levi per aëra fluentem alâ vehar ego *Poëta duplici formâ pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiaque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum : ego quem appellas, charissime, ô Mœcenas, haud moriar : nec Stygiâ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Non usitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poët. Oden hanc ait *magni spiritûs, & tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omninò sine causâ, jactare solitis succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar : nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus Vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes ; paulò antè homo, jam verò cycnus : binâ formâ præditus, humanâ & cycneâ.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidiâ & odio, ut Sol, inquit, suprà verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit ; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi suprà caput ejus consistens.

5. *Pauperum sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempè liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte :*] Sic interpunge sedulò : id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione, ô Mœcenas, quâ me ignobi-

Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè, nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.
Jam Dædaleo ocyor Icaro,
Visam gementis littora Bosphori,
Syrtesque Getulas, canorus
Ales Hyperboreosque campos.

INTERPRETATIO.

palude coercebor. En modo tibiis increscunt pelles scabræ; atque in avem candidam transformor secundùm *superiores* partes; *& plumæ tenues exoriuntur in brachiis & scapulis. Nunc ad littus Bosphori frementis, & Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam*, factus *avis canens suaviter. velocior* autem *Icaro Dædali filio.*

ANNOTATIONES.

lem & humilem prosequeris, exornas, beas. Mœcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec smaragdos
Beryllos neque, Flacce, per nitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coërcebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia secula famâ,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide suprà, Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humanâ carne & cute spoliatis succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum & cycnorum animas Poëtis immitti. Porrò cycnos ut & Poëtas in tutelâ esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causâ Apollini dicati sunt; sed quod ab eo divinationem habere videantur, quâ providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur,* Virgil. Eclog. 9.

Vare tuum nomen
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infrà noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumo fictitias & adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, &c.*] Barbaris etiam populis & regionibus innotescam: meaque poësis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, suprà, Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac fremit mare angusto coarctatum spatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Gætulia* regio Libyæ circa Syrtes: de quâ lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.] Cycni more, canens dulciter. Sitne verò fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad Polum Arcticum, ultimumque septentrionem; quasi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam strophen annot.

Me Colchus, & qui diſſimulat metum
Marſæ cohortis Dacus, & ultimi
Noſcent Geloni: me peritus
Diſcet Iber, Rhodanique potor.
Abſint inani funere næniæ,
Luctuſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulcri
Mitte ſupervacuos honores.

INTERPRETATIO.

Me Colchus, Dacuſque Italum exercitum ſimulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoſcet doctus Hiſpanus; & qui bibit aquas *Rhodani.*

Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletuſque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

17. *Me Colchus.* Aſiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mengrelia.*

Qui diſſimulat metum.] Iſtâ periphraſi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad ſequentem vocem *Dacus.*

18. *Marſæ cohortis.*] Vel per ſynecdochen Marſos pro Italis ponit: vel potiùs illos præ cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virgil. Georgic. 2. v. 167. Marſi Italiæ populi fuere ubi nunc eſt pars Aprutii ulterioris, juxtà lacum Fucinum: nomenque regiuncula conſervat adhuc Marſi Ducatûs titulo inſignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Tranſylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Boriſthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam ſuprà Od. 9. v. penult. Intelligi poſſunt etiam Scythæ remotiſſimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hiſpaniæ populus ab Ibero ſeu Rege, ſeu fluvio dictus.

Peritus.] Litterarum ſtudioſus, variâque inſtructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenſes Gallos innuit & deſignat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios ſcaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut ſuas non coinquinet aut permiſceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudiâ, Delphinatum à Breſſiâ diſcernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Iſaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demùm oſtiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Iſtro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Abſint inani funere næniæ, &c.] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique ſepulcri honores tanquam ſupervacuos reſpuit, quippe vivens immortaliſque futurus: quibus expreſſit Ennii Epitaphium ita de ſe ominati:

Nemo me lacrymis decoret; nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his ſuprà Od. 1. ad finem.

23. *Sepulcri mitte ſupervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipſius Mœcenatis, cujus hæc apud Senec. Epiſt. 92. refertur ſententia:

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER III.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

ODI profanum vulgus, & arceo.

INTERPRETATIO.

IMPERITUM vulgus aversor atque amoveo.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc Odes hujus initio præstat Horatius. Nimirùm quibus scribat, & quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut procemium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus & sequentis libri carminibus potissimùm enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas.* Audiatur hîc Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est;* & posteà: *sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ· θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις. *Loquar quibus fas est, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude utpote Musarum sacris haud initiatum. Solemnis erat sacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul ô procul este profani.

Callimach. ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & sumenda voces à plebe summota, ut fiat, odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum*, benè monet Cruq. A. Gel. ad finem lib. ult. sic ait: *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne ea attingat, neve adeat profestum & profanum vulgus à ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac *velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit.*

Favete linguis: carmina non priùs
Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,

Interpretatio.

Obsecundate ore: Musarum ego antistes inauditos anteà versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi suos in populos.

Annotationes.

2. *Favete linguis.*] Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certè nihil est, quo reverentiam numinis aptiùs aut ampliùs liceat protestari, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Psal. 64. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi silentium laus Deus in Sion.* Aristophanes. *Linguis faveat omnis populus ore clauso: ades enim ingressus est Musarum cœtus.* Seneca de vitâ beatâ, cap. 27. *hoc verbum, favete linguis, non ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi sacrum possit, nullâ voce malâ obstrepente.* Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur: benè precamini; cavete ne quidquam loquamini infaustum & mali ominis. Cicero 1. de Divin. n. 102. *Non solum Deorum voces Pythagorei observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur: rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis imperabatur.* Festus: *faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non prius audita.] Nova, Lyrica scilicet, à nemine Latinorum hactenùs, saltem exactè, facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

Musarum Sacerdos.] Bonus omnis Poëta Musarum & Apollinis antistes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo,

Nec non Threicius longâ cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos.
Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Velut castis & docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra tum ad præcepta morum capessenda. Sic & in carmine seculari ait à Sibyllis moneri *virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda; & quàm aberrent qui supremâ potestate gaudentem censeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimverò mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cùm suprà se Deos habeat æqui & iniqui vindices, & Regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. *Quasi tu nescias repentè ut emoriantur humani Joves*, id est, Reges & Principes.

In proprio greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psalm. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi & Aaron.* Et Psalm. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, & perduxit eos tanquam gregem.*

Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium
Sit major. Æquâ lege necessitas

Interpretatio.

ipsos autem *in Reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosius disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum* Martium *nobilior veniat: iste virtutibus & existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus:* at *pari jure magnos &*

Annotationes.

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæs. cap 6. *Est in genere & sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & cærimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt Reges.*

7. *Clari gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. V de lib. 2. Od. 12. & 19 & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientis. Virgil. Æneid. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *superciliis annuit Saturnides*, id est, Jupiter: hinc & concussis comis cœlum concussisse, ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis se Olympii simulacrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib 11. cap. 37. ita scribit: *superciliis negamus, annuimus. Hæc maximè fastum indicant.* ibid. *frons severitatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl Rhodig. lib. 3. cap. 27.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putaris, qui ingentibus prædiis, Magistratibus, Palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores: at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium, variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordinet arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliori spatiosiora.

10. *Hic generosior descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat] Erat campus ille inferior urbe collibus inædificatâ. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus, antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi fusè de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ contendat.*] Alius accedat minùs fortè domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; & de eodem honore & magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æquâ lege necessitas, &c*] Numinis voluntas, æternum decretum, fa-

Sortitur

Sortitur insignes & imos.
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.

INTERPRETATIO.

parvos obtinet mors: quodlibet nomen urna complectitur & versat. Cui suprà sceleratum caput strictus gladius impendet, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ; nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, & littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata.

ANNOTATIONES.

tum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Benè apud Suidam *lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. Omne capax movet urna nomen.] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. Districtus ensis cui super, &c.] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multò minùs tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat lib. 14. cap. 23.

21. Somnum reducent.] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium lenis virorum, &c.] Rusticis contrà viris somnus adest ultrò suavis & placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam, sub arboribus frigus umbram & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . .
Speluncæ, vivique lacus, ac frigida Tempe
. . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. Tempe.] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ flu-

Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.

INTERPRETATIO.

Qui cupit dumtaxat *quod sufficit*, hunc *nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel Caprorum surgentium; neque vinea per grandinem attrita, vel ager fallax. arboribus modo pluvias accusantibus, modo constellationes arva exurentes, modo frigoris sævitiam.*

ANNOTATIONES.

vio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à Plinio lib. 16. cap. 25. *flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber: Favonius* Latinis à favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantùm desiderat, is pecunias augendi parùm cupidus, longinquam negotiationem minimè suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valdè, si quando calamitatem grando aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur ac veluti custodiat dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. ibi sic loquens inducitur illud sidus:

Increpui hybernum, & fluctus movi
maritimos.
Namque Arcturus signum omnium
sum acerrimum:
Vehemens sum exoriens; cum occido,
vehementior.

28. *Orientis hœdi.*] Pro, *hœdorum.* Sunt enim duæ stellæ in sinistrâ manu Erichthonii, seu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare; tum scilicet cum Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hœdorumque dies servandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*] Ager infructuosus, spemque & laborem agricolæ destituens, *spem mentita seges*, ut ait Epist. ad Mœcen. Petronius ait similiter, *fundos mendaces.* Et Psalm. 32. *fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas culpante. &c.] Arbore sterilitatem suam velut excusante, tres ejus afferente causas, vitiumque refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros sidera*, æstus nimirùm & calores immoderatos, qui succum & humorem absumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet suum natura producit & procreat; vel in asperitatem denique

Contracta pisces æquora sentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemtor
Cùm famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

INTERPRETATIO.

Aquas molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, nec non possessor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta sollicitudo, imo equitanti assidet.

ANNOTATIONES.

hyemis & immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæsita labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut subiti perimunt imbres; gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] Invehitur modò in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item posteà Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . *aspice latè*
Luxuriam spoliorum, & censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus. Jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sallust. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui videre, nemini credibilia sunt? A privatis compluribus subversos montes, maria constrata;* alii legunt, *constructa, &c.* Sueton. Caligul. cap. 37. *in exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabitâ, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisæ rupes durissimi silicis: & campi montibus aggere æquati: & complanata fossuris montium juga; incredibili quidem celeritate; cum mora culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frustis & fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemtor* qui nempè quodlibet opus suo periculo, certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ fastidiosus.*] Superbus & ambitiosus dominus fastidiens ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor & minæ scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives & luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves & triremes, sive equum inscendat, non effugiet usquam sollicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quod ſi dolentem nec Phrygius lapis
Nec purpurarum ſidere clarior
Delenit uſus, nec Falerna
Vitis Achæmeniumque coſtum;
Cur invidendis poſtibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operoſiores?

INTERPRETATIO.

Quod ſi male habentem haud ſublevat Phrygium ſaxum, nec veſtis purpurea aſtris ſplendidior, neque vinum Falernum, & unguentum Perſicum; quare celſas ædes conſtruam poſtibus invidiam cientibus, & ratione ſingulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus pluſculum laborioſis.

ANNOTATIONES.

41. *Quod ſi dolentem nec, &c.*] Quod ſi magnifica palatia, ſi veſtes molles & nitidæ, ſi lautæ dapes, ſi odores & unguenta nihil proſunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem ſed tranquillam & felicem non anteferam opibus ſummis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ baſilicæ columnis è marmore Phrygio rubris inſperſo maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodeſt Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque coſtum.*] Unguentum pretioſum & exquiſitum è coſto frutice, cujus *radix guſtu fervens, odore eximio*; proveniente in Perſiâ, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioſcorid. &c.

45. *Invidendis poſtibus.*] Invidiæ expoſitis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidioſa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus poſſeſſionibus curarum feracibus, præ baſilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amœnâ ſitum valle, unde mihi quod ſatis eſt ſuppeditatur: & quo valdè contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer
Condiscat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:

INTERPRETATIO.

O Amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam inopiam; atque bellicosos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Angustam amici, &c.*] Horatii mentem & scopum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solùm interpretandi rationem sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta; *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem*; in secundâ *virtutem*, quam *ad forum & campum refert*; in tertiâ denique *silentium quod ad religionem*. Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatque in primis ferre *pauperiem*, quâ prisci inclaruere tùm Romani cùm Græci. Apuleius in Apolog. *paupertas*, inquit, *populo Romano Imperium à primordio fundavit.* Et paulò antè, *hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vitâ Phocionis; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudis semper fuisse pedibus tum ruri cùm militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele frigus arguebant ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . . itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. αὐτὰ τοῦ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: πενία γὰρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσκαλος. *paupertas morum est magistra.* Paupertatis è contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & seq.

3. *Partho feroces vexet eques metuendus hastâ.*] Equitando jaculandoque se valdè exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus, præcipuè verò Parthis equitandi & sagittandi solertiâ pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam antè sæpiùs.

Vitamque ſub dio & trepidis agat
In rebus : illum ex mœnibus hoſticis
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens , & adulta virgo
Suſpiret : Eheu , ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem , quem cruentæ
Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum eſt pro patria mori.
Mors & fugacem perſequitur virum :
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus timidoque tergo.

INTERPRETATIO.

Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hoſtium videns uxor Regis prœliantis , & grandior puella , ingemat : heu , ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in iſtum *leonem conflictu ſævum , quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patriâ : fugientem etiam hominem mors conſectatur. Nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum* vertentibus.

ANNOTATIONES.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis , ſub imbri , ſub frigore , ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat , robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *ſub Jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus , perpetuamque trepidationem verſetur , ut fiat intrepidus impaviduſque : nam , ex Philoſophis , aſſuetis parùm aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis , &c.*] Egregiè tractatus per proſopopœiam locus ; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hoſti admirabilem , quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer , inquit , inter dimicandum appareat , ut eum in acie decertantem è muris aſpiciens Tyranni contrà pugnantis uxor aut filia , cum gemitu ſtatim exclamet : heu de viro meo , vel ſponſo conclamatum eſt , ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in prœliis exercitatus; ille *rudis agminum* , ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum. Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quicquid objicitur dejicit & vaſtat : ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur , gloriam certam generoſis , meticuloſis autem nihilo ſeciùs inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere , ſi ei ſit profuturus ?* ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *pro patria mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus , carm. de virtute bellicâ , non uno loco ventilat : occumbere pro patriâ *pulcrum eſt* , inquit , καλόν ἐστι ; *honorabile & ſplendidum* , τιμῆέν τε καὶ ἀγλαόν , &c.

14. *Mors & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet : ſatiùs eſſe fugâ ſaluti conſulere , quàm ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum , inquit : nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit* , ex Simonide : θάνατος ἔφηκε καὶ τὸν φυγόμαχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *eum qui è prælio teliſque elapſus eſt , domi ſæpè à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent plures & variæ fugacium , & delinquentium in bello punitiones,

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:

INTERPRETATIO.

Virtus turpem repulsam ignorat: puris honoribus decoratur: neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas:

ANNOTATIONES.

quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.*] Hæc secunda pars est Odæ, in quâ Stoïcè prorsùs omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in semetipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contrà honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ sordibus contaminantur: abjectarum prensationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulsæ ignominiâ dehonestantur. Quot & quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulsæ nescia sordidæ.] Cato cùm peteret magistratum repudiatus populi judicium contempsit, aiebatque familiaribus perperam & incassum pudibundis, non sibi qui rectè petiisset, sed populo qui malè judicasset ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tuscul. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate. . . . . . Cum sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus à bono Consule potius, quàm ille à vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs fasces & secures extitisse, & pro eo sæpiùs usurpari, nemo qui vel primoribus labris literas attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens Consulatum, populo blandiri & supplicare detrectavit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpanti, imò ejus voluntatibus sæpè acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusanti, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis;
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Hanc tamen invitam blande vestigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris benè sic appellatur: Virgil. Æneid. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus recludens immeritis mori cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cùm urgente fati necessitate cedunt hac vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroïbus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat;

Virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cælum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non*

Cœtuſque vulgares, & udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Eſt & fideli tuta ſilentio
Merces. Vetabo, qui Cereris ſacrum
Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum. Sæpè Dieſpiter

INTERPRETATIO.

vulgi turbam deſpicit, ac terram humidam linquit, *alâ fugaci* aſſurgens. *Fidæ taciturnitati ſecurum quoque ſtat præmium. Qui revelarit ſecreta myſteria Cereris; prohibebo* ne *ſub eodem tecto maneat*, neve *cymbam levem impellat mecum.* Etenim *haud rarò Jupiter*

ANNOTATIONES.

morando, ut eſt in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* eſt hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alâ à naturâ donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus ſuprà vulgares ſenſus plebeioſque affectus aſſurgens, *pennâ*, id eſt, alto ſpiritu & generoſo, *udam ſpernit* & fugit *humum*, quaſi cœnoſam & lutoſam, id eſt, cupiditates ſordidas, in quibus vulgi mens demerſa hærere ſolet.

25. *Eſt & fideli tuta ſilentio merces.*] Pars hæc eſt Odæ tertia, in quâ ſilentii laudationem agnoſcit vulgus Interpretum. Verùm non tam ſilentii religio, quàm religionis ſilentium & ſanctitas hîc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab inſtituto vel aberrare vel digredi exiſtimant. Imò ut Deorum cultum universè perſuadeat, ſacra Eleuſinæ Cereris religioſo quidem ſilentio peragi ſolita, velut ſpeciem pro genere, aſſumit; eorumque violationem pro quolibet ſacrilegio affert. Quæ quidem ſagaciter obſervarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta obſervatæ religionis, neglectæ verò pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleuſinia Valentiniana fecerunt lenocinia ſancta ſilentio magno ſolâ taciturnitate cœleſtia.* Vide S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta ſilentio merces.] Grande ſemper credidere piaculum, tacenda effutire, ſeu Reipublicæ arcana, ſeu privatæ fidei commiſſa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos ſemper jactavere. Servius in Georgic. 1. ſub finem ſcribit Tribunum in crucem actum, quod urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciaſſet. Euripides ait, κόσμον σιγῆς στέφανον ἀνδρὸς οὐ κακοῦ, pulcram ſilentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuiſſe nocet: nocet eſſe locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo qui Cereris ſacrum, &c.*] Si quis arcana ſacrorum Eleuſinorum myſteria revelarit, adeoque ſancti ſilentii religionem violaverit, ejuſmodi hominem tanti reum ſacrilegii procul arcebo, ne, ſi contubernalis fuerim cum eo plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque ſub eodem tecto manere, aut ſimul navigare, fugiam. Proverb. eſt: cum viro ſceleſto ne viæ comes fueris. κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ὁδοιπόρει. Æſchyl. in ſeptem ad Thebas:

ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
ναύτῃσι θερμοῖς ἐν κακουργίᾳ τινὶ,
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.

Ingrediens navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quàm remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat & fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4.

Neglectus

Neglectus incesto addidit integrum:
Raró antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

INTERPRETATIO.

spretus innocentem scelerato junxit: & vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu insequens.

ANNOTATIONES.

v. 288.

Ut circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Sæpè Diespiter, &c.] Diei pater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, & quasi participes ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. *πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. Sæpè civitas universa viri improbi pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur. Lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Juda abominationes istas . . . . ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam, &c.*

31. Raro antecedentem, &c.] Pœna licet *claudo*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem vero supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Satir. 13.

Ut sit magna tamen certe lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Troiâ.

JUSTUM & tenacem propositi virum

INTERPRETATIO.

VIRUM *integrum & in sententia constantem*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. Justum & tenacem, &c.] *Non usitatâ* profectò *nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in quâ cæco velut impetu fertur vates, at certè divino: divino, inquam, ubi graves prorsùs ac sublimes sunt tum res cùm dictio; cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri justi laudatione subitò digressus, longiusque evagatus ad canenda Troiæ fata prorumpit; ipse *propositi* parum tenax, ac immemor sui ad Pisones moniti, quo ita

Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ ; neque Auster ;
Dux inquieti turbidus Adriæ :
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis ;
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux, & vagus Hercules

Interpretatio.

de firmo proposito non dimovet vehementia civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris *procellosi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta* compages *intr..idum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux & errabundus Hercules ædes ad*

Annotationes.

præcipit :

. *Tantum series juncturaque pollet !*
Quid ergo navus Poëta ? Quid Interpretes ? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò & scopum Odes satis quidem abstrusum minimè scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis à præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Troiam restitui vetantis ? Hoc in summâ suâ felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit, Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omninò verosimilem pulcram sanè protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79. Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Augusti Julii heres idem moliretur, non abs re trepidatum est : quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque solerter quidem, obliquè, & arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prav. jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites* : verba Tribuni solemnia. *volumus, jubemusque*, populi erant legem sancientis.

3. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola truculentius sibi minitanti Syllæ ; licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, à quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vide exempla apud eumdem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auster dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 3.

. . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorumdam opinionem ; cœlum constare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Diogen. Laërt. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimùm formidarent, hoc responderunt, ne cadente cælo opprimerentur. Quint. Curt. Est & proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat ?*

9. *Hac arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate & constantiâ heroës immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

Innixus arces attigit igneas:
Quos inter Auguſtus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit:
Gratum elocutâ conſiliantibus
Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis inceſtuſque Judex,

INTERPRETATIO.

ignitas aſcendit: inter quos Auguſtus ſedens ore roſeo nectar potat. Iſtâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per iſtam Romulus Martis equis effugit Inferos. Junone apud Deos conſilium habentes dicente rem jucundam: funeſtus (dixit) *& flagitioſus arbiter, & barba-*

ANNOTATIONES.

10. *Arces attigit igneas.*] Adiit cælum ſideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Auguſtus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirùm poſt debellatum omninò Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de bell. civil. anteà tamen quoque, ſed per adulationem, ita Virgilio appellatus, Eclogâ 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum ſtatuis os ſeu vultus minio pingebatur. Quò reſpexiſſe Horatium, non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris ſuccos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*] Iſtâ pariter virtute clarus, ô Bacche, meruiſti divinos honores, feraſque intractabiles ad currum tuum junxiſti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuiſti naturâ ſuâ indociles. Tigres ebrioſorum feritatem optimè deſignant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; ſeu quòd nullum ſit tam ferox ingenium, quod non vino manſueſcat & cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ inſignis, veluti Martis patris ſui equis invectus ad Superos evaſit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legib. n. 3. Ovid. Faſt. 2.

Fit fuga: Rex patriis aſtra petebat equis.
. . . . Quirites
Thura ferant: placetque nova turba Quirinum.
. . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo eſt.

17. *Gratum elocutâ conſiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum conſilio elocutâ rem Marti aliiſque gratam: ſcilicet non prohibere ſe quominus immortalibus accenſeatur Romulus, quod graves iras adverſus Troianos eorumque poſteros Paridis causâ dudum conceptas ipſa ex animo jam depoſuerat.

Conſiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epiſt. 10. *difficili ad conſiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Hiſtor. 2. *rediere omnes Bononiam conſiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porrò ſicut à Troë Rege Troia & Troas; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt: cùm hic eam ampliaſſet urbem, quam priores condiderant reges aut exornarant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*]

Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ,
Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus

INTERPRETATIO.

ra femina in favillas redegit Troiam, mihi & pudicæ Palladi cum plebe & rege fallaci addictam, ex quo tempore *Laomedon numina defraudavit promisso stipendio. Non amplius mœcha Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris: quievitque bel-*

ANNOTATIONES.

Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulcritudine contendentes malo suo patriæque *fato*, *judex* electus, cùm Junone & Minervâ posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelaï conjugem, violatâ hospitii sanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*] Helena Spartana à Paride è Græciâ in Phrygiam abducta in causâ fuit cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Troianos, Troiamque decennali bello captam ferro flammaque devastarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hîc declaratur prima excidii Troiani origo, nimirùm fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Troiæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis operâ usus eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem & ruinam sanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum quod Rex ille cùm extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros & ornamenta templi, vel in hoc depositam pecuniam accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen posteà minimè præstitit. Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi castæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere consuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Troianis fœdifragis militet, immemor superbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolveret, etiam minas sibi Diis intentarat. Virgil. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Troiæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*] Non vivit ampliùs Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. annot.

26. *Nec Priami domus, &c.*] Nec Troiani Græcis jam repugnant Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris est discordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Troianis videlicet stabant Apollo,

Bellum resedit. Protinus & graves
Iras, & invisum nepotem,
Troïca quem peperit Sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, & adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.

INTERPRETATIO.

lum nostris discordiis protractum. Ergo etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Troiana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium splendens; bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dummodo Troiam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperent fortunati extorres.

ANNOTATIONES.

Mars, Diana, Latona, Venus: pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertiâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *timor animi resedit.* Tit. Liv. *postquàm iræ resedissent.*

Protinus & graves iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam ut in cælum admittatur Romulus ejus filius, meus verò *nepos* eo mihi *invisus* quod è stirpe Troianâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rheâ Numitoris filiâ Vestæ Sacerdote: Virgil. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . donec Regina Sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum!

At cit. mox Æneid. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & sic spondet:

Quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet; mecumque fovebit
Romanos rerum dominos gentemque togatam. &c.

34. *Ducere nectaris succos.*] Cœlesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Concilium:* ubi facetè & lepidè nectar & ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut mnâ jam constet sextarius: unde & statuitur animadvertendum in falso ascriptos, & nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is superis labor est: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani à restituendâ Troiâ, repetendâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque; *qualibet in* orbis *parte* sint *beati;* quin & *regnent* ac dominentur; at *exulent* procul à regione & solo patrio.

Dum Priami Paridiſque buſto
Inſultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus;

INTERPRETATIO.

Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſciviant, & belluæ illæſæ fœtus ſuos *abſcondant, ſtabile floreat Capitolium, & Roma bellicoſa leges imponat victis Medis.* Illa *formidabilis procul ad extremas* orbis *partes famam propaget*; ſive *ubi mare interfuſum ſeparat Europam ab Africâ*; ſive *ubi Nilus intumeſcens agros perfundit; genero-*

ANNOTATIONES.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modò tam deſerta ſit Troiana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum; ſit & luſtrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti & educare queant abſque ullo metu. Eâ conditione *ſtet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam Imperiumque *ad ultimas extendat oras*. Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem, Afris; *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò ſtatim mittebant viros, qui jus & leges præſcriberent.

Medis.] Id eſt, Parthis, ut jam haud ſemel annotavi.

46. *Quà medius liquor ſecernit Europen ab Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab Occaſu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; ſciſſis Calpe & Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hiſpaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. 2. de Nat. Deorum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & cum totâ æſtate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitoſque & oblimatos agros ad ſerendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo longitudinis ſpatio ambulans, ... obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere . . . Africam ab Æthiopiâ diſpeſcens, feris & belluis frequens . . . medios Æthiopas ſecat . . . Inſulas innumeras ſpargit, . . . certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas incrementi varias prodidere . . . incipit creſcere Lunâ novâ, quæcumque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine, iiſdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio Principe, &c.* Nili aquas laudant Ariſtot. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

Aurum irrepertum, & sic meliùs situm,
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quam cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitæ

INTERPRETATIO.

sior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra contegit; quàm addicendo illud usui hominum, manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila & imbres sæviant. Verum fata sancio Romanis militiâ inclytis eâ conditione, ut non plus quàm fas est pii, neve opibus innixi satagant antiqua Troia

ANNOTATIONES.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est: Roma fortior spernendo aurum quod è fodinis nondum erutum est, quam illud inde eruendo & ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud Priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius situm, cum terra colat.] Seu quod raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potiùs, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi: vel quod à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines: vel quod ipsi Romani, Prisci nempè, fortiores & nobiliores aurum contemnendo se præbuerint; quàm posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam è templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum & jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æstate gravior, hyeme frigidior esset. Valer. Maxim. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*] Si quis antè orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma: seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus; seu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vide lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantùm lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Troiam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus prosperis fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis & *alite lugubri* faxint: enimverò *tristi clade* iterùm subvertetur Troia, quamvis *muris aheneis*, *auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Troianorum

Tecta velint reparare Troiæ.
Troiæ renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis

INTERPRETATIO.

domos instaurare. Namque *sors Troiæ resurgens infaustis auspiciis, repetetur casu iterum luctuoso, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore & sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline, ter* quoque *diruta prosternantur*

ANNOTATIONES.

colonià *Ilium in Italiam portavit victosque Penates.* Æneid. 1.

60. *Tecta velint reparare Troiæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt haud semel. Nam deletum à C. Fimbriâ Cinnæ legato Ilium restaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit: recitatâ vetere epistolâ Græcâ Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ avi.* lib. 1. Od. 15. Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.*] Virgil. Æneid. 1.

Ast ego quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem, id est ignem volunt intelligi, Junonem vero aerem: & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 66. *Aër, ut Stoïci disputant, interjectus inter mare & cælum Junonis nomine consecratur; quæ est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effœminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima, hinc illud:*

Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, à Cœlo in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aër: diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus cælum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Troianis favisse compertum est. Legunt quidam *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis, posteà à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Meis excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quòd ipsa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Troianos expeditionis Dux & Imperator. Virgil Æneid. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis.

Excisus

Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum puerósque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

INTERPRETATIO.

à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minimè congruunt. *Quò pergis, ô Musa? cessa narrare pertinax verba numinum, atque humili carmine diminuere grandia.*

ANNOTATIONES.

67. *Ter uxor captæ, &c.*] Vel Troianæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem; *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troïlum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus benè conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius tùm desinit, cùm ultrà vix sine offensione Augusti, progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper & ubique fuisse, gratus profitetur.

DESCENDE cœlo, & dic age tibia

INTERPRETATIO.

O Princeps Calliope, veni ex Olympo;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imò & continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque, id verò potissimùm, quod redierit in gratiam cum Augusto, contrà quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregiè: eoque duntaxat spectasse, non immeritò videatur.

1. *Descende cœlo,*] Gravis & solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo,] Illic etiam Musis sua sedes est.

Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ subeunt & auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

INTERPRETATIO.

& cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis, aut lyrâ Apollinis. An *auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire, &* cernere illam *ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum ludendo,*

ANNOTATIONES

Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*: Pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere, scribit.

ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter,

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis
Olympum.

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps, vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. ἁπασέων προφερεστάτη. *omnium excellentissima.* βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ. *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Musis nomina, cuique à proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . Calliopen quod cantus suavitate cæteras antecedens magni ab auditoribus æstimetur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è longioribus. Vide Agell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, seu fidibus, &c.*] Istis nempè constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis insania.] Voluptatem sanè maximam præstat ardor poëticus iis qui divinâ illâ facultate sunt donati.

6. *Audire & videor pios errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra statuebant veteres: ibique Deos credebant libentiùs habitare ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ gymnasium, ubi mores bene instituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenùs. Atenim quò referenda vox *fabulosæ*? Deinde, quid ait Poëta de *vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur: papæ! cudere se anile figmentum nec advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat Poëta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ Interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *hydaspes fabulosus*,

Altricis extra limen Apuliæ,
  Ludo fatigatumque ſomno,
    Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſæ nidum Acherontiæ,
  Saltuſque Bantinos, & arvum
    Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & urſis: ut premerer ſacrâ
  Lauroque, collatâque myrto,
    Non ſine Diis animoſus infans.
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos

INTERPRETATIO.

ſomnoque oppreſſum *celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis* meæ. *Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot ſublimis Acherontiæ domos incolunt, & Bantiæ campos, agroſque opimos Ferenti depreſſi: quo pacto ſomnum caperem ſecuro corpore à nigris viperis atque urſis: quâ* etiam *ratione contectus eſſem ſacratâ lauro, & myrto congeſtâ, puerulus* ego *non abſque numinum* tutelâ *impavidus. Veſter, ô Muſæ, veſter*

ANNOTATIONES.

lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. cap. 1. Atlas *mons Africæ vel fabuloſiſſimus:* nimirùm quod de illis valdè multa ſcribunt, dicunt, fabulantur; præſertim verò Poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt: eique numini ſacras, atque, ut hoc loci, miniſtras faciunt.

Vulture in Appulo altricis extra limen Apuliæ.] Eſt Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venuſia Horatii patria & *altrix.* Itaque nullo negotio omnis ſolvetur, ſi quis eſt, nodus. Erat *in Appulo Vulture* Poëta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Appuliæ tum fuit: ſiquidem verſabatur in iſtius latere montis ad Lucanos reſpiciente & pertinente. Sic de ſeipſo ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps,
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus.

12. Fronde novâ puerum palumbes texere.] Jam tum ſuam mihi tutelam obtulere Dii, quam poſteà abundè expertus ſum.

Palumbes.] Columbæ ſilveſtres.

14. Nidum Acherontiæ.] Acherontia eſt urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris faſtigio poſita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

15. Saltuſque Bantinos.] Bantia oppidum eſt Apuliæ in Lucaniæ confinio, paſcuis abundans, Venuſiæ proxima.

16. Humilis Ferenti.] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit, inter Venuſiam & Acherontiam ſita.

17. Ut tuto ab atris, &c.] Circumſtantibus nempè iſtarum urbium incolis mirum viſum eſt, quî fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tum à viperarum venenis, cùm & ab urſorum voracitate. Quo etiam præſagio obtectus eſſem laureâ Apollini, myrtoque Veneri conſecratâ. Illinc autem oſtenſum eſt Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias deſtinari.

20. Non ſine Diis.] Pindar. Pyth. Od. 5. οὐ θεῶν ἄτερ. Virgil. *non ſine numine Divûm.* Salluſt. *Tanta repente mutatio non ſine Deo videretur.*

21. Camœnæ] A cantu Servius, à caſtitate mentis Feſtus nomen hoc factum aiunt.

In arduos tollor Sabinos.] Sive quando

Tollor Sabinos : seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,

INTERPRETATIO.

sum; *seu vehor ad Sabinos asperos : sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas* adire *libuerit. Vestros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus* in *mari Siciliæ. Quandocumque mihi vos aderitis, ultrò Bosphorum æstuosum navigabo, & peragrabo sicca sabula finium Syriæ : pergam ad Britannos advenis crudeles, atque*

ANNOTATIONES.

montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigidas habens & salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata. Lib. 2. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ & patrocinio quoties salvus fui ? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti & Cassii, ad Philippos urbem Thessaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* propè *illapsa*; de quâ lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempè, sacra, detestabilis. Posteà cùm à Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illic merso, quod mari Siculo perfunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpè expertus nihil est quod usquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope & præsidio.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades : insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos : nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, litora vocabantur : vel solitudines arenosas & ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. August. Quod si placet Assyriam poni pro Syriâ : hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus Plin. lib. 5. cap. 12. *juxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus. . . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt : sicut apud Tauricæ regionis populos id

Et lætum equino ſanguine Concanum:
Viſam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæſarem altum, militiâ ſimul
Feſſas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.

INTERPRETATIO.

ad Concanos cruoris equini potu *gaudentes : Gelonos pharetram geſtantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæſus. Vos magnum Auguſtum finem laboribus petentem oblectatis* in *ſpecu Pierio, quando fatigatas bello turmas* in *urbibus collocavit.*

ANNOTATIONES.

factum conſtat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino ſanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars, apud Hiſpaniam Tarraconenſem, Maſſagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Iſtis omnibus, ſicut & Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum ſanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *pulte aluntur, & crudâ etiam farinâ, equino lacte vel ſanguine è cruris venis admiſto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam :
Biſaltæ quo more ſolent, acerque Gelonus ;
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

Martial.

Venit & epoto Sarmata paſtus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Maſſagetem monſtrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ ſatiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaïm fluvium, (vernac. *Don*) inter Europam & Aſiam limitem celeberrimum.

Lucan. lib. 3. *vertice lapſus*
Riphæo Tanaïs diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæſarem &c.*] Vos etiam, ô Muſæ, Auguſtum Cæſarem, poſt bellicos labores, recreatis cantionibus veſtris ac modulis poëticis; *in antro Pierio*, ſeceſſu & otio liberali.

Militiâ ſimul feſſas cohortes ſimul abdidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, ſeu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Auguſtus quietem optaſſe & vacationem à Republicâ petiviſſe. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potiùs notatur Auguſti conſuetudo per hyemes vacandi literarum ſtudio, ingenii deliciis, carminum ſcriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam ſtudiaque liberalia ab ætate primâ & cupidè & laborioſiſſimè exercuit. &c.* cap. 85. *Multa varii generis proſâ oratione compoſuit . . . . . . Poëticam ſummatim attigit. Unus liber exſtat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cujus & argumentum & titulus eſt* . Sicilia. *Exſtat alter æquè modicus Epigrammatum quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorſus, non ſuccedente ſtylo abolevit,* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierus mons eſt Theſſaliæ Muſis ſacer. Inde Pierides illæ dictæ ſunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum eſt ac tritum. Cicero de Naturâ Deorum, à Pie-

Vos lene consilium & datis, & dato
Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turmas
Imperio regit unus æquo.

INTERPRETATIO.

Vos mansuetum animum & donatis, & donato benignæ lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantas, ac ferocem phalangem misso fulmine profligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœstamque regionem, Deosque & homines solus gubernat potestate legitimâ.

ANNOTATIONES.

rio patre nomen desumit: at Sext. Pompeius à dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant, dictæ. Suet. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa & magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos & ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui seculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Consilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ, sic & postea Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas & Gigantas omnes Augusti adversarios, quibus sublatis ac virtute domitis rerum potitus est. Mirè verò Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò & Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantas, qui Deos lacessere ausi Jovemque cœlo pellere moliti sint: quasi patris ulciscendi causâ, ad quem hereditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. scribit Cœlum è Titeâ uxore decem & septem filios procreasse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes, à matre Titanas appellasse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quamdam gentem, Deos negantem: & ideo existimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant: quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi verò jungenda essent hæc, *urbes, regnaque tristia.* Imò Jovis Imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, & orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque tur-*

Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.
Sed quid Typhoeus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,

INTERPRETATIO.

Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes lacertis confisi, & fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso. Verum quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion staturâ terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torquere nisus, valeant

ANNOTATIONES.

bas regit unus, scilicet Jupiter. Virgil.

Divûm pater atque hominum Rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris* : ut est lib. 2. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. 5. cap. 5.

Emissumque imâ de sede Typhoëa terra
Cœlitibus fecisse metum : cunctosque dedisse
Terga fugæ; donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora : qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. sed Gigantas omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoqûe fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.
Ter pater exstructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo & Ossæ attiguus. *Olympus* Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur sæpiùs apud Poëtas. Sunt & alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*] Quid Gigantum vis, insolentia, temeritas, adversus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*; Τυφωεὺς, qui & Τυφὼς vel Τυφῶν, à τύφος *arrogantia* : duplici fuisse naturâ, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro lib. 1. & à Jove percussus eminùs quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudianum : at ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimantem.

54. *Porhyrion minaci statu.*] Ingenti staturâ insolens & minax. De eo Claudian. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhetus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret : omnium Gigantum maximus fuisse per-

Contrà sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius & Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes.

INTERPRETATIO.

adversus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, nec non Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii fontis *aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora & silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius* hinc dictus. *Robur sine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius: vires* autem *quodlibet scelus machinantes aversantur.*

ANNOTATIONES.

hibetur. De eo posteà, ad voces, *nec peredit impositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes & præsidium, sine quo ipsa parum valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide,* lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicarunt *Vulcanus, avidus,* seu quòd ignis omnia corripiat & depascatur; seu quod ille pugnæ avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastor. 6.

Si thorus in pretio est: dicor matrona Tonantis.

Et nunquam humeris positurus arcum, &c.] Apollo pharetrâ semper & arcu instructus, quæ sunt ejus arma & insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in quâ & ille præcipuè colebatur, & oracula edebat: hinc dictus *Patareus.* Strab. lib. 14. à Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam Delius.*] Apud Delum insulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. 2. de Arte.

Clario Delos amata Deo.

65. *Vis consilii expers mole ruit suâ.*] Robur quantum quantum fuerit, nisi consilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat & proficit: quin potiùs ut plurimùm nocet ex Euripide:

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.

Sic Bruti virtus & Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu & robore quamvis stipata in irritum cecidit, quia consilio caruere: suaque illi clade & ruinâ totam propè Rempublicam implicuere. Contrà Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, & ad orbis universi dominationem. Ipsi verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

Testis

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur

INTERPRETATIO.

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum manus habens, pariter *& Orion oppugnator castæ Dianæ*, hujus *virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægrè fert: atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet.* At *vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar di-*

ANNOTATIONES.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges* Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integræ tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen admodum aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, terra dolet quod etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecumque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ iratâ Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ; Prochytâ Mimas, ex Silio antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhœus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis.
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. c. 6.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpè.
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum, pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

INTERPRETATIO.

mittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem verò Pyrithoum trecenta coërcent vincula.

ANNOTATIONES.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam; cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas à fruge .... nequitia ab eo quod nequidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur.* Gell. lib. 7. cap. 11. *nequam hominem Græci dicunt* ἀκόλαςον *libidinosum; vel* μιαρὸν *scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes, Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CÆLO tonantem credidimus Jovem

INTERPRETATIO.

NON dubitavimus Jovem cœlo dominari,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in cœlo regnare: sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitabit inter numina recensere & colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Augustus subegerit, Vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimasset.* Lucan.

per fulmina tantum
Sciret adhuc solum cælo regnare tonantem.

Regnare: præſens divus habebitur
Auguſtus, adjectis Britannis
Imperio, gravibuſque Perſis.
Mileſne Craſſi conjuge barbarâ

INTERPRETATIO.

quando intonuit: & *Auguſtus vivens cenſebitur numen, additis Imperio Romano Britannis & Perſis terribilibus. Ergone Craſſi miles uxoris peregrinæ*

ANNOTATIONES.

2. *Præſens Divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm ſed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *pleraque provinciarum templa & aras conſtituerunt, quod aliis non niſi poſt mortem contigerat.* Id factum Pergami in Aſiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipſe *Intactus Britannus*, Epod. 7. & *poſt Divum Julium nulli tentatus*, nec niſi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quaſi futuræ victoriæ præſagium ſcripta eſt hæc Ode proficiſcenti ad bellum Britannicum Auguſto, unde tamen revocatus eſt motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quaſi victos Poëta canit, qui ad Auguſtum aliquot pòſt annis arma rurſùm eò parantem inferre, jamque *iterum Cæſarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miſerunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, ſuamque Romanis inſulam propè addixerunt. Teſtis Strabo lib. 4. *οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον.* &c. Alii; quod per Druſum Auguſti privignum ſint ſuperati, ejus nempè felicibus auſpiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibuſque Perſis.*] Graves Perſas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: melius alii, ob Craſſi graviſſimam certè cladem; de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur abſque dubio, dicuntur ſubacti, quod *Armeniam vindicanti Auguſto facilè ceſſerunt: obſides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiſerunt: adempta denique M. Craſſo & Antonio ſigna militaria remiſerunt. Sueton. Octav. cap. 21. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Auguſti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit, & ſigna militaria, quæ à Craſſo acceperat: quâ ex re Cæſar gloriâ efferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis præliis amiſiſſent: ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. Tum laudabatur, quod ſibi nihil prætereà acquirendum eſſe putaret . . . cum eſſet autem in Aſiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Mileſne Craſſi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Craſſiani exercitus, ut hinc majorem paret Auguſto gloriam, qui dedecus illud abſterſerit, eos vincendo qui anteà victores, & *clade Craſſianâ altius animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Craſſi.] Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, undecim ſtrage legionum, & ipſius capite mulctata eſt. . . . . Filium ducis penè in conſpectu patris telis operuere hoſtes. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Ar-*

Turpis maritus vixit? Et hostium
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub Rege Medo, Marsus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,

INTERPRETATIO.

vir infamis extitit? Etiamne Marsus & Appulus in castris hostium socerorum consenuit sub Principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Vestæ immemor, stante Jove & civitate Romanâ? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cum

ANNOTATIONES.

meniam, Ciliciam, Syriamque distracta, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est: ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ turpis maritus vixit.] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & consueverunt cum hostibus soceris, & in eorum castris militarunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, ex Jurisc. In eo præterea turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam & cùm M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia inversique mores.*] O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cæde! ô mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus: Orodi Parthorum Regi fidem & sacramentum præstare non erubescant *Marsus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

Anciliorum nominis & togæ oblitus, &c.] Dignitatem nominis Romani sacra & religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte, ut pelta Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore Imperium spondebat: quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi & servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virgil. Æneid. 4.

vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent qui apud exteros sedem & familiam figerent. At stante urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli glo-*

Dissentientis conditionibus
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, & arva

INTERPRETATIO.

refragatus est ignominiosis legibus & exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire sinerentur, *absque miseratione. Ego, inquit* ille, *templis Carthaginensibus appensa conspexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; & portas apertas: &*

ANNOTATIONES.

via cladesque maxima, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginensium vetuit: timebat nempè ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis captiva pubes.*] Ut ergo totam dumtaxat in virtute & armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent à Paulo & Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri potuisset: ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu; ostensaque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vitâ servare & tueri debuissent: vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pace, adeo procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitûs, agrosque liberè arari & coli; quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur . . . . nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est . .*

Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis, erit ille fortis
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem.
Hic unde vitam ſumeret inſcius,
Pacem duello miſcuit. O pudor!

INTERPRETATIO.

agros arari noſtris armis paulò antè *devaſtatos. Nimirum redemptus auro miles animoſior fiet?* Imò *crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec ſincera virtus, ſi quando fuerit labefactata, ſatagit reſtitui depravatis. Si* quidem *cerva ſtrictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *ſtrenuus is qui perjuris hoſtibus ſe commiſit: atque in alio certamine Carthaginenſes conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit.*

ANNOTATIONES.

. . . *Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, ... Carthaginem belli caput urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat. &c.*

25. *Auro repenſus ſcilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimverò ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſum nunquam recuperat, ita virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgil. tamen contra ſcribit Æneid. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repenſus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

Fuco.] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. lib. 26. cap. 10. *tria ſunt genera: latum, longius, quadantenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Creta veſtes tinguntur; omnia ejuſdem uſus.* & cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit: ſic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rurſum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

Quæ bellua ruptis
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?

33. *Perfidis hoſtibus.*] Adag. Punica fides, pro perfidiâ. Pœnos etiam T. Livius hac aſpergit labe.

37. *Hic unde vitam ſumeret inſcius, &c.*] Iners & ignavus iſte miles velut

O magna Cathago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum;

INTERPRETATIO.

Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos; & faciem generosam ferox in terrâ*

ANNOTATIONES.

ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit; seque tùm hosti dedidit cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: in Hispaniâ verò ab Herculis columnis ad usque Pyrenæos montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta vero urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis.*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur: *Tum fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacerabat amictus.
Atque ea postquàm habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . .
. . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione; Jam non civis Romanus nedum Senator, scilicet factus è libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginensium. Capitis diminutio vocatur prioris statûs mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus; libertatem, civitatem, familiam. Cùm tria hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem & civitatem retinemus; familia vero sola mutatur*, (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

Donec laborantes conſilio patres
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,
Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus

INTERPRETATIO.

defixiſſe, uſque dum vacillantes Senatores ſuaſor confirmaret monitione haud unquam datâ; & per medios familiares dolentes illuſtris exul abiret. Noverat tamen quæ ſibi ſtatueret immanis

ANNOTATIONES.

45. *Donec labantes conſilio patres firmaret, &c.*] Incertos etenim quid ſtatuerent Senatores ipſe *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utiliſſimam Reipublicæ quamvis ſibi gravem ſententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Conſul in Africâ ex inſidiis captus eſſet, juratus miſſus eſt ad Senatum, ut niſi redditi eſſent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem . . . . . Is cùm Romam veniſſet, . . . In Senatum venit; mandata expoſuit: ſententiam ne diceret recuſavit: quandiu jurejurando hoſtium teneretur, non eſſe Senatorem: reddi captivos negavit eſſe utile: illos enim adoleſcentes eſſe & bonos duces; eſſe ſe jam confectum ſenectute. Cujus cùm valuiſſet auctoritas, captivi retenti ſunt: ipſe Carthaginem rediit. . . .* n. 110. *Senatui niſi ipſe auctor fuiſſet, captivi profecto Pœnis redditi eſſent; incolumis in patria Regulus reſtitiſſet.*

Conſilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempè ſui perniciem, ſolius utilitatis publicæ habitâ ratione; piâ etiam fraude uſus, ut pacem & captivorum permutationem diſſuaderet. Nam affirmavit *venenum ſibi Carthaginenſes dediſſe, non præſentaneum, ſed ejuſmodi, quod mortem in diem proferret; eo conſilio, ut viveret quidem tantiſper, quoad fieret permutatio: pòſt autem graſſante ſenſim veneno, cor tabeſceret.* Gellius auctor eſt lib. 6. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius ſanè & ſingularis exul, qui patriâ carere conſenſerit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultrò ſua omnia deſereret, ſalutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illuſtre poſteà, decem nobiliſſimi captivi ab Hannibale ad Senatum miſſi, poſt Cannenſem pugnam, jurati ſe redituros, niſi de redimendis captivis impetraviſſent; re non impetratâ, reverſi ſunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis ſcribit, novem ex iis revertiſſe: unum verò per fraudem & ſtultam calliditatem quaſi jurejurando liberatum Romæ remanſiſſe: quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci juſſit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt; nec legatione ſuſcepta. Quippe diverſa quàm mandaverant hoſtes, cenſuit; ne pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hoſtes reditu, nec ultimo ſive carceris ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam quia Carthago non ceſſerat, de fortunâ triumphavit.*

49. *Atqui ſciebat quæ, &c.*] Cicer. Epiſt. ad Famil. lib. 6. Epiſt. 6. de ſe ipſo ita ſcribit: *ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *neque verò tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci.* Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore ſpecioſiſſimo ad miſerabilem captivi fortunam deductus . . .*

Tortor

Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem;
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

INTERPRETATIO.

carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm crudeles, quamque etiam merito sibi infestos Deos reverteretur.

Quæ sibi barbarus tortor pararet.] Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ resectis palpebris Carthaginenses vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in quâ undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyras cap. 4. *Maluit hostibus reddi, & in arca genus stipatus, undique extrinsecus clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Victor de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in caveâ stimulos undique habente. Senec. de tranquill. animi lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quod tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intus crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cum nec immotus stare posset, & quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *in atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant; & adversus ictus solis oppositum continebant. Atque intendere in cælum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, somno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert: idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* Gell. ibid.

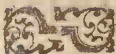
Barbarus tortor.] Apud Fest. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti sos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patriæ caritas retinuit, nec suorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quasi post forenses strepitus, post litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. sub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 12.

AD ROMANOS,

ODE VI.

E religionis contemptu, & depravatione morum fluxisse Italiæ calamitates.

DELICTA majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labentes Deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.

INTERPRETATIO.

O *Romane, solves* pœnas *quas non es meritus*, ob *peccata patrum donec resarcieris fana & delubra numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas.*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. I.

I. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitiâ sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem repetitur cap. 34. seq. & Deuteronom. cap. 5. &c. postériorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. cap. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur qui viam rectam delinquit, & à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Idem habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezechiel. cap. 18. *filius non portabit iniquitatem patris . . . anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò antè: *Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, in terra Israël, dicentes: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *patres peccaverunt: & filii vapulant.* Sic & Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstuperunt. Sed unusquisque in iniquitate suâ morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta; quin & victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. lib. I.

Quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hîc, itemque sub finem Odæ 15. lib. I. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modò sacras ædes ipse multas extruxit, sed & cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque

Diis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dii multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, & Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus

INTERPRETATIO.

Regnas, quia te præstas inferiorem numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc. Spreta numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses & Pacori exercitus repulit nostros conatus inaus-

ANNOTATIONES.

reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. Octav. cap. 28. & 29.

5. Diis te minorem quod geris imperas.] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis; idcircò Imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. Hinc omne principium.] Cic. de Haruspic. respons. n. 18. *Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros . . . . Quis tam vecors, qui aut cum suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat: . . , aut cum Deos esse intellerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quàm volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hac una sapientia, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà, Ode. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel crasin, vel conversionem vocalis in consonantem: quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcunque rerum exitum. Nam sicut à religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eamdem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dionys. Halicarn. lib. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra quæ antè neglecta aut pravè culta.

7. Dii multa neglecti, &c.] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum observatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuteron. cap. 28.

9. Jam bis Monæses, &c.] Jam bis victi sumus à Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentiâ & opibus, qui fortè idem cum Surenâ, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterùm profligati sumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulò pòst Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48. & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. & 10. &c.

10. Non auspicatos.] Cic. de Divin. 1. n. 28. *nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem ge-*

Noſtros, & adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Interpretatio.

picatos: gaudetque noſtra *ſpolia addidiſſe torquibus* ſuis *minoribus. Civitatem diſſenſionibus detentam propemodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.*

Annotationes.

rebatur: quod etiam nunc nuptiarum auſpices declarant . . . Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit. *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *majores noſtri rerum benè gerendarum auctoritates, augurio . . . . contineri putarunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & ſeq. cap. 6. *Craſſus inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus . . . . Sic Dii ſpreti excandeſcunt. Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe cæleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Ode, v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam torquibus exiguis renidet.*] E ſpoliis noſtris, detractoque nobis auro auxere Parthi ſuos torques, majoreſque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta ſeu aurea, ſeu argentea, iis etiam in præmium dari ſolita qui ſtrenuam in bello operam navarant. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: meliùs alii; geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Penè occupatam ſeditionibus, &c.*] Bellis civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempè conſtabant terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cùm ad Cæſarem miſſis legatis non impetraſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio lib. 51. *Daci* propriè ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur modò; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam ſumitur: Abiſſiniam continet, ad ſinum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæſarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe: nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta; Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & ligneis turribus inſtructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi eſſent; atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet. &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium naves turribus atque tabulatis allevatæ, caſtellorum & urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipſa moles exitio fuit. . . . .*

Fœcunda culpæ sæcula, nuptias
Primum inquinavere, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus

INTERPRETATIO.

Ævum delictis fertile primo fœdavit conjugia, & stirpem & familias. Ex *ista origine manans calamitas in patriam & populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum.*

ANNOTATIONES.

Nec ulla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post victoriam. Quippe immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabumque & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assiduè mota ventis maria revomebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ secula, &c.*] In depravatis istis seculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati sunt degeneres, imbellesque homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsùs alieni. Hinc vitia grassata in populum; hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm defloruit. Hinc denique violatâ sanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illarum præside, aliisque numinibus graviter læsis, *in populum derivatæ clades*, calamitates, pestilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias primum inquinavere.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri oportuerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequàm nubat; nupta mœchos sectatur: demùm lenocinante marito palam servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera, & motus Ionicos ediscere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *siquidem Iones psallendi normam, & molles saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possiet?* Apud Aristophan. ἰωνικῶς ponitur pro ἁβρῶς, *molliter, delicatè, festivè.* Athen. lib. 12. cap. 5. *Iones molles, delicatis amicti vestibus, voluptate diffluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophrasto, Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad ejus usque seculum. lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus à vetusto longè diversus, harmonia remissior*, nuncupatur. cap. 7. ἦν δέ τις καὶ Ἰωνικὴ ὄρχησις παροίνιος. *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam, cæli clementiâ & bonitate, soli etiam amœnitate & ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii, *artibus*: eodem certè recidit sententia: id est, secundùm artem moveri & saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus.* Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curio-*

Jam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed juſſa coram non ſine conſcio
Surgit marito, ſeu vocat inſtitor,

INTERPRETATIO.

& modo formatur membris: atque flagitioſos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adoleſcentiores ſectatur inter viri ſui *convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præſente & conſentiente viro pergit vocata, ſive petit negotiator,*

ANNOTATIONES.

ſa, & uſque ad artis perfectionem. Quid enim, ait Salluſtius; pſallere, ſaltare elegantiùs, quàm neceſſe eſt probæ? nimirùm matronæ, aut virgini. Addit ille, *Nobilium vero filios, & (quod dictu nefas eſt) filias quoque virgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Graechi ſic ait: docentur præſtigias inhoneſtas: cùm cinædulis . . . diſcunt cantare; cum ſambucâ & pſalterio eunt, &c. quæ majores noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui . . . . In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maximè Reipublicæ miſertum eſt) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſervulus honeſtè ſaltare non poſſet, &c.*

23. *Inceſtos.*] Non caſtos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis: ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta eſt, marito ſuo juniores mœchos quærit, vel inter ipſas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *invitavit ſeſe in cœnâ pluſculum, atque appotus probe eſt*, quod ait Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit cui donet, &c.*] Eò demùm impudentiæ progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotiſque lucernis, adulteria perpetret, mœchiſque indulgeat; ſed palam, &, quod turpius, *conſcio marito*, quemlibet vocantem ſequitur, ac ſine ullo diſcrimine obvio cuivis pretium offerenti, non ſecùs ac publicum & vile ſcortum, venalem ſe proſtituit.

29. *Non ſine conſcio ſurgit marito.*] Vidente & ſciente marito, ſurgit è triclinio, & ad mœchum accerſentem pergit: ſive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . . Doctus ſpectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilanti ſtertere naſo,

ſive ille imperioſæ non auſit petulantiam uxoris coërcere. Juvenal. Sat. 6. v. 135. & ſeq. Item v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor:
. . . .
. . . . . . olim convenerat, inquit,
Ut faceres tu quod velles; nec non ego poſſem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo ſum. Nihil eſt audacius illis
Deprenſis. Iram atque animos à crimine ſumunt.

30. *Inſtitor.*] Gall. *Facteur de Marchand*, dictus quod inſtet gerendo negotio.

Seu navis Hiſpanæ magiſter,
Dedecorum pretioſus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed ruſticorum maſcula militum

INTERPRETATIO.

ſive dominus navis Hiſpanicæ, flagitia remunerans ingenti *mercede. Non ejuſmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginenſium: & profligavere Pyrrhum, Magnumque Antiochum, & ſævum Annibalem: ſed ſtrenui filii militum agreſtium, aſſueti*

ANNOTATIONES.

31. *Navis Hiſpanæ magiſter.*] Seu nauclerus, ſeu navis dominus, ſeu mercator & negotiator. Hiſpani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina ſcilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretioſus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effeminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginenſes, & *Siculum mare Pœno purpureum ſanguine* reddiderunt: ut eſt in Ode 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem ſuperaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo verſans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum conſuluit; deluſuſque eſt ancipiti reſponſo: *aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adverſus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Conſulibus profligatus eſt. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita ſcribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hoſtibus ſuis immortui: omnium in manibus enſes; & relicta in vultibus minæ, & in ipſa morte ira vivebat. Quod adeo miratus eſt Pyrrhus, ut diceret: ô quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune Regum Syriæ nomen hoc erat, teſte Appiano. Hîc apertè deſignatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hoſtem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Conſule debellatus eſt, cæſis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores noſtri magnâ belli contentione, terrâ marique ſuperatum, intra montem Taurum regnare juſſerunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus Magnus ille Rex . . . . cum omnem hanc Aſiam, quæ nunc eſt noſtra provincia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitus, benigne ſibi à populo Romano eſſe factum, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch. in vita Scipionis. Oroſ. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Juſtin. lib. 31. T. Liv. l. 46. Appian. &c.

36. *Annibalemque dirum.*] Vide annot. lib. 2. Od. 12.

37. *Sed ruſticorum maſcula militum proles.*] Sed filii virorum ruſtico labore & militiâ robuſtorum, & ipſi pariter agreſti vitâ indurati, diuturnoque operi aſſueti; proindeque virili animo juxtà & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, & severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit

INTERPRETATIO.

terram colere bipalio Sabino, & ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras & juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum *avis deterius,*

ANNOTATIONES.

38. *Sabellis docta ligonibus versare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severa matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & severâ disciplinâ facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium mutaret umbras.*] Vesperi, cùm vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ manè ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoresque cadunt altis de montibus
umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol crescentes decedens duplicat
umbras.

Sol] Cic. de Nat. Deor. n. 68. *Sol dictus, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aspice, aratra jugo referunt suspensa
juvenci;
Et Sol crescentes decedens, &c.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ post laborem quieti destinatum, *cum se convolvens Sol elabitur atque abit*, ut ait Cic. 1. de divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . . Et jam nox humida cœlo
Præcipitat; suadentque cadentia sidera
somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum*
petit æthera, nec cum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore
currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies.*] Quid non absumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Mar. *nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ
πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre me-
liores sunt.

Nos

Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

INTERPRETATIO.

produxit nos pejores, dein prolem edituros etiam *improbiorem.*

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentiâ, & ad fidem hortatur.

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide

INTERPRETATIO.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5. Lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie. &c.*] Accommodata valdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. lib. 2. Eleg. 20.

Quid fles abductâ gravius Briseide? Quid fles
Anxia captiva tristius Andromacha? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.

2. *Vere primo.*] Cùm flare ab occasu incipiunt zephyri, seu *Favonii: candidi,* sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii Hybernum molliunt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.

2. *Favonii.*] Plaut. in Mercatore. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio est in næniolâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γεροντοδιδασκάλῳ; fortè & thynnis piscibus, qui benè multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.

. . . Rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiere, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò pòst: *tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est,* &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces arant quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hac le-

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.
Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prætum mulier perfida credulum

INTERPRETATIO.

hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abunde plorans. Verum internuntius hospitæ anxiæ, declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum *rationibus astutè sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Præ-*

ANNOTATIONES.

ctione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei*, nimirùm: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, Agellius lib. 9. cap. 14. Virgil. Georgic. 1.

Libra die (id est, diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Straboni, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquàm ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi; de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas noctes non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

9. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ, &c.*] Intereà verò Chloë, apud quam diversatur & manet Gyges, ejus animum sollicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloe.*] Χλόη, *viriditas;* adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempè ureris & flagras ipsa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ & occasione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtu-

Falsis impulerit criminibus nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustrà. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

INTERPRETATIO.

tum injustis calumniis excitarit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantum non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam è Magnesiâ. Quinetiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes. Sed incassum. Etenim rupibus Icarii maris *durior* ista *verba excipit hucusque incorruptus. Tibi vero cave ne plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus.*

ANNOTATIONES.

lit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat penè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè est vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metamorph. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloes internuntius. Affert historias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores consectatum, &c. Fortè addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *historia magistra vitæ.* Sunt qui legant *historias movet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icari voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloæ sollicitantis *audit* immotus, veluti scopulus. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*, pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentasset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi ne vicinus, &c.*] Tu ve-

Quamvis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio;
Nec quisquam citus æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

INTERPRETATIO.

Tametsi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio spectatur; nullusque tam expedite flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ: & crudelem frequenter appellanti crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

rò, Asterie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

25. *Quamvis non alius. &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi & agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Tusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbriâ, Sabiniâ, & Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro, *noctis initio.*

Neque in vias sub cantu querulæ despice tibiæ] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti duram difficilis mane.*] Licet ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen & inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentiontionem eluctari.

AD MOECENATEM, ODE VIII.

Reddit rationem cur Martiis Kalendis sacrificet.

MARTIIS cælebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.
Voveram dulces epulas, & album

INTERPRETATIO.

O Mœcenas, *callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, & vasculum thure refertum, atque pruna constituta in gramine virenti.* Scilicet *arboris* ego *lapsu* ferè

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis cælebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quod ego cælebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitam. Singulorum mensium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugiis præsidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur. Ovid. Fastor. 3. Hinc *femineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quod primus anni mensis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cælebs] Romani cælibem dicebant quasi cælitem, qui vitam ageret in terris cælesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempè Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Græcæ Latinæque, quarum studio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio. *ut ipse ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in Philosophiâ tantum, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendum, ut par sis in utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde & sacrificium vovi & sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur; Arnob. lib. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo; Virgil. Georgic. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris

Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.

INTERPRETATIO.

exanimatus lautas dapes & hœdum candidum Baccho promiseram. En *dies iste latus anno vertente* recurrens *corticem pice affixum auferet dolio fumum contrahere cœpto* sub *Consulatu Tulli.*

ANNOTATIONES.

Caditur.
Ovid. Fastor. 1.

Rode caper vitem : tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur : noxa tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Prope funeratus arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus & extinctus. Vide lib. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies anno redeunte festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies in festivis epulis mihi ducendus : quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *volventem annum* ait : Cicer. *vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eamdemque totius cæli descriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *in amphoram mustum indito, & corticem oppicato.*
Tibull. lib. 2. Eleg. 1.

Chio solvite vincla cado.

11. *Fumum bibere instituta.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in ea vinum jam maturum & lene prorsùs.
Ovid. Fast. 5. *Fumea vina.*
Martial. lib. 3. Epigram. 82.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigram. 36. *Improba fumaria* dicit ; &,

Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. mox cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum
Consulis.

Columel. lib. 1. cap. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur : quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt : ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. lib. 23. cap. 1. *minus infestat nervos quod vetustate dulcescit . . . Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus.* Meminit & Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Hîc certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quod si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687. prolatum verò est ab Horatio paulò pòst subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734. ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Intereà meminisse oportet quod scribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimiâ vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas à 15. anno incipit. . . . Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam & patresfamilias ætatem ademere his, quæ per se cariem traxere. Quo*

Sume, Mœcenas, cyathos amici
Sospitis centum; & vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor & ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:

INTERPRETATIO.

O Mœcenas, accipe centenos scyphos, ob amicum incolumem & lychnos accensos produc usque *ad diem. Longe absit vociferatio qualibet & rixa.*

Dimitte sollicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci:

ANNOTATIONES.

certe vocabulo satis consilii dedere prisci: nempè vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. Sume cyathos centum.] Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures & plures, & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. Vigiles lucernas perfer in lucem.] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maximè, non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos & lucernas, producebant usque ad lucem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum totâ nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Inde usque ad diurnam stellam matutinam potabimus.* Horat. Od. 21. seq. *Vivaque producent lucernæ, dum rediens fuget astra Phœbus.*

Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine:

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibionibus præmium, placenta, ut amplius exponam Epist. 19. ad hæc verba: *nocturno certare mero.* Quòd autem nocturnæ cœnæ utiliores sint corpori, ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede, si lubet, asserenti Athenæo lib. 7. cap. 1. Quin potiùs ausculta Casaubono eo loci, coctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque philologiæ quàm philosophiæ sacris auspicatiùs initiatum, benè doctèque redarguenti.

15. Procul omnis esto clamor & ira.] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortè etiam notat bonitatem & lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mœcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. Mitte civiles super urbe curas.] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mœcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par est, & illic explicabo.

18. Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.] O Mœcenas, omitte paululùm curas & sollicitudines, quibus civitati provides sedulus: en hostes Populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant & vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citrà, præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud verò posteà factum est. Sueton. cap. 21. Octav. *Coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis, &c.* cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam; dein Cotisoni Getarum Regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiisse.* De Dacis

Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, serâ domitus catenâ:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quà populus laboret,
Parce privatus nimiùm cavere, &
Dona præsentis rape lætus horæ, ac
Linque severa.

INTERPRETATIO.

Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines incolens, *antiquus* noster *inimicus*, *subactus est*, quamvis *tardâ profligatus victoriâ. Modo Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere.* Tu quasi *privatus omitte curare & plusculum consulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, & molesta abjice.*

ANNOTATIONES.

jam lib. 2. Od. 20. Hos porrò eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit: *Per id tempus bellum fuit Populo Romano cum Dacis . . . . Porrò eam gentem Dacos appello. Nam ita seipsi nominant, eodemque nomine à Romanis appellantur: etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ anteà nec semel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabri ab Agrippâ serò licet, fracti & subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum.* & cap. 21. *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 21. *Eâ virtutis moderationisque famâ, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne quà populus, &c.*] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca ut si privatus esses. Ergo paululùm abjice omnem curam urbis, & sollitudines de Republicâ.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolutè: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirùm urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum . . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, id est, serias & graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona*, seu, gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque *privatum* hoc nocturno saltem convivio finge & cogita.

ODE IX

ODE IX.

DIALOGUS HORATII ET LYDIÆ.

HORAT. DONEC gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
LYD. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
HORAT. Me nunc Cressa Chloë regit,

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quandiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia inferebat collo* tuo *candido, felicior* ego *vixi Rege Persarum.*
LYD. *Quandiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloë,* Ego *Lydia magna fama, illustrior florui* quam *Ilia Romana.*
HORAT. *Mihi jam dominatur Chloë*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porrò hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poët. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter ceteras vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri:* Quem tu Melpomene semel, &c. *Altera est nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex.* Vide Virgil. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam uterque suam bellè exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin & Persarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis arsisti.*] Alii legunt, *aliam.* Æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amasti Chloën præ Lydiâ. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Egome fortunatiorem existimabam, quàm fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat vocis & Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt, *Thressa*, id est, Thrax, seu è Thraciâ: ve-

Dulces docta modos, & citharæ sciens:
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.

LYD. Me torret face mutuâ
Thurini Calaïs filius Ornithi:
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

HORAT. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?

LYD. Quanquam sidere pulcrior
Ille est; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

INTERPRETATIO.

è Creta, perita suavium modulorum, ac pulsandæ *lyra, pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant anima residua.*

LYD. *Me urit mutuo amore Calaïs filius* Ornithi *è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant.*

HORAT. *Quid si vetus amor reviviscat, & divulsos copulet æreo vinculo; si formosa Chloë rejicitur, & ostium* meum *aperitur pulsa Lydia?*

LYD. *Tametsi est ille astro splendidior, Tu* verò es *levior subere atque Adriatico* mari *procelloso ferocior, tecum vivere cupiam, tecum sponte moriar.*

ANNOTATIONES.

rùm lectioni nostræ favet quòd Cretes Musicæ valdè studiosos refert Ælianus.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mutuo me amore detinet Calaïs adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaïdis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. lib. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium civitas erat in sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calaï bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, ô Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quàm olim, imò constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori & nunquam dissolvendo? Vide lib. 1. Od. 33.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice*, pro subere nempè ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *cortice levior*, suber enim naturali suâ levitate super aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. lib. 1.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adria.] De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andr.

Amantium iræ amoris redintegratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Iræ interveniunt; redeunt rursum in gratiam.
Verùm iræ, si quæ fortè eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

EXTREMUM Tanaïm si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus

INTERPRETATIO.

O *Lyce, si potares ultimum Tanaïm, marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam* tuam *duram extensum exponere ventis Septentrionalibus* illic *habitantibus.* Nonne *audis quo murmure* tuæ *fores, quo nemus in*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. Lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum, aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum anteà sibi clausam. Vide quæ annotavi lib. 1. Od. 25. Plura verò dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:

Limen ad obscœnum . . dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaïm si biberes.] Si nata in Scythiâ, in remotissimis illis & frigidissimis partibus, ubi scaturit Tanaïs: si barbara proinde, & *sævo* quoque *viro nupta* esses, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cùm ante fores tuas excubantem cerneres in istâ aëris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus, vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, quique Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam anteà Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ & molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid.

Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægrè sineres me objici noctu ventis istis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis.

Ovid. Metam. 1.

Scythiam septemque triones
Horrifer invasit Boreas.

Plorares objicere. Sic & locutus Plaut. Aulul. Scen. 7.

Aquam herclè plorat, cum lavat, profundere.

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quam vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, & è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus inter pulcra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum struendorum rationem docet Vitruv. lib. 5. cap. 11. *Sint*, inquit, *inter duas porticus silvæ, & in his perficiantur inter arbores deambulationes, &c.* Sueton. Octav. cap. 72. *prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, &c.*

Inter pulcra situm tecta remugiat
Ventis? Et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retrò funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis

INTERPRETATIO.

ædibus magnificis consitum resonet ventis perflantibus: *utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum, ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud te procreavit Penelopen aman-*

ANNOTATIONES

Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quinctium fratrem lib. 3. Epist. 1. *nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item suprà lib. 2. Od. 3. & Epist. 10. lib. 1.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives puro numine Jupiter.*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt & constringuntur; quia tunc facilè diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contrà nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cœlo delapsas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè poni solet, pro, *coalescit, concrescit.* Cicer. 2. de Nat. Deor. n. 26. *tum aqua declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinâve concresceret, nisi eadem se admisto calore liquefacta & dilapsa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquisque frigoribus adjectis durescit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter.*] Benè sic legito: alii, *puro lumine*, vel *limine*; sed perperam. Jovem pro æthere non rarò usurpari, notum: huic ergo respondet vox, *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte; quâ Lyces januam occentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur: quibus adversatur omninò superbia. Lib. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat & Cupido.

10. *Ne currente retro funis eat rotâ.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut modò me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5.

Heu canimus frustrà: nec verbis victa patescit
Janua: sed plenâ est percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Versatur celeri fors levis orbe rota.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili & instabili; sed potiùs à rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat & trahit pondera, si benè teneatur: at si dimissus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: ô Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si dimiseris cave ne res tuæ retrò & pessum eant ac dissolvantur. Virgil. Ecl. 8.

Veneris, dic, vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope, Spartana, nec educata instructaque duris moribus austerâque vivendi ratione: imò venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italus, vel Hetruscus, ut placet quibusdam, nec absurdè. Hetruscos ludorum ac vo-

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice ſaucius
Curvat; ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior eſculo;
Nec Mauris animum mitior anguibus.

INTERPRETATIO.

tibus intractabilem. O *licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore* tabeſcentium, *neque maritus* tuus *amore pellicis Pieriæ vulneratus; indulge ſupplicantibus tibi,* quæ fuiſti hactenus *durâ quercu non flexibilior, neque manſuetior ſerpentibus Mauritaniæ.*

ANNOTATIONES.

luptatum amatores nemo neſcit: refert Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 11. atque à Lydis traxiſſe originem ſuſpicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyſſis uxor viro ſuo fidem ſervans viginti annos abſenti, procos benè multos acriter ſollicitantes, patrem etiam novas nuptias ſuadentem eluctata eſt. Homer. Odyſſ. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuſcia. Ovid. Metamorphoſ. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porrò ſynecdochicôs illi pro Italis univerſis vel Romanis accipi poſſunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus, inſtar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantùm genera violarum agnoſcit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans: color eſt hic aptus amanti.

Nimirùm recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intenſior in amantibus eſt, ſpiritus vitales magis diſſipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice ſaucius.*] Quanquam nec offenſa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ ad me amandum inclinaris. Hoc certè eſt irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minùs gravatè fert uxor: at ſi à marito fallatur, quicquid eſt in vitâ jucundi perdit. Ovid.

Sed neque fulvus aper mediâ tam ſævus in irâ eſt.

. . . . . .

Nec lea, . . .

Femina quàm ſocii deprehenſâ pellice lecti

Ardet, &c.

Pieriâ.] Vel nomen factum à ſolo natali, ad augendam invidiam, quaſi diceret, peregrinâ, & ex eâ Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, pſaltriam, ob Pierum montem Muſis ſacrum: cujuſmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid ſupplicanti etiam apud te. Quis enim ſupplices unquam acerbè repulit, niſi qui humanitatem exuit? Ex ſententiâ veterum, qui talem hominem velut execrabilem averſabantur: cùm & natura ſupplicibus parcere doceat.

Eſculo.] Arbor eſt glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occaſum extenſa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenoſa iſta loca, aquarum penuriâ & Solis æſtu arentia & fervida, omne genus ſerpentium alunt, etiam ſæviſſimorum.

Non hoc semper erit liminis aut aquæ
Cælestis patiens latus.

INTERPRETATIO.

Latus istud haud semper erit tolerans liminis & pluviæ.

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi sponte oblatos ne modò sperne; nec enim ero semper eâ robustâ & ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim & velim pernoctare ante januam, & cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postes, & heu
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.

Aquæ cælestis patiens.] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certè contra in Lycen jam vetulam acriter scripsit Od. 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cælesti nube solutum
Frigidus, inque udâ sæpe jacebis humo.

AD MERCURIUM,

ODE XI.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,

INTERPRETATIO.

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) & tu lyra, chordis septenis resonare perita;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut ipsis inter se compositis & superstructis, Thebarum muri civitasque ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, v. 394. Plutarch. de Musicâ. Propert. lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Citharonis Thebas agitata per artem
Sponte suâ in muri membra coïsse ferunt.

3. *Testudo resonare septem callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi lib. 1. Ode 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, posteà novem instructa; demùm etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, ἑπτάφωνον vocat.

Nec loquax olim, neque grata, nunc &
Divitum mensis & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures.
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, & rivos celeres morari.

INTERPRETATIO.

neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis Deorum; *numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde: quæ sicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, & rapidos tardare fluvios.*

ANNOTATIONES.

Virgil. Eclog. 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. *6.* v. *646.*

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porrò septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis perinde singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim neque grata.*] Prius muta & sine ullo pretio, at postquàm in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita & adhibita sit in divitum conviviis & Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quod vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideò prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: & Homer. Odyss. ubi cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis, historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas applicet aures.*] Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat & emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ & pruritûs aurium datam, sed ut animi periodos improbè lascivientes decenter reducat.

9. *Quæ velut latis equa trima campis ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit & ludit per campos discurrendo & exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret.

Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. Ludit exultim.] Anacreon:

Πωλε Θρηΐκιν, τί δή με
. . . . .
Νηλεῶς φεύγεις,
. . . .
Νῦν ἢ λειμῶνάς τε βόσκεαι
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis,
At nunc prata depasceris
Et agiliter exiliens ludis.

13. Tu potes tigres, &c.] Nota est Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos. Vide lib. 1. Od. 12. Et Epist. ad Pisones v. 393.

14. Rivos celeres morari.] Virgil.

Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ

INTERPRETATIO.

Tibi demulcenti morem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor, licet caput illius furiis æquale stipent serpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus pestilens & tabum fluat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulit hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen & supplicia famosa puellarum, & vacuum aquâ vas

ANNOTATIONES.

Eclog. 8.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. Et Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus atque intima lethi
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin & Ixion Tityosque vultu risit.*] Pulsante cytharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii tristitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad Inferos pulsus est, & rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert, *Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ παντᾷ κυλινδόμενον. Ixionem in alatâ rotâ circumquaque versatum.*

22. *Stetit urna paulùm sicca. &c.*] Danai Argivorum Regis filiæ laboriosos cruciatus intermisere paululùm, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc, ut opinor, id est ævo florente puellas
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Hinc proverb. apud Plaut. Pseud. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ dolium, &c.] Vide suprà.

Dolium

Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde

INTERPRETATIO.

evanescente ex *imo fundo, perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Scelerata (quid enim pejus valuerint?) Scelerata* inquam illæ *sævo gladio perimere sponsos valuerunt.* At è *pluribus una tædis nuptialibus idonea egregie fraudulenta erga patrem fallacem, & in cuncta secula illustris virgo extitit. Quæ ait adolescenti sponso: exurge, ne diuturnus tibi sopor unde*

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; vel tardè venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire & fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponsos nefariè jugularent: at ipsa noluit exequi impiè præscripta; unde & nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerint, Hypermnestram & Bebrycen. Eustath. in Dionys. Alexandr.

Face nuptiali digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu seu vesperi nupta deducebatur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentum splendidè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiâ & cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quòd ex oraculo accepisset a genero sibi mortem inferendam. At cùm instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsâ nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriâque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros enecarunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò posteà Danao interempto Argivum regnum invasit, atque oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactam cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis: Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurarunt. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus,
Nox tibi, ni properes, una perennis erit.

Apud Hesiod. *somnus mortis frater*; apud Virgil. *consanguineus lethi sopor*, dicitur. Catull.

Nox est perpetua una dormienda.

39. *Scelestas falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia elude.

Non times, detur: ſocerum & ſceleſtas
Falle ſorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, nec intra
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,
Quod viro clemens miſero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Claſſe releget.
I, pedes quò te rapiunt & auræ,
Dum favet nox & Venus: i ſecundo
Omine, & noſtri memorem ſepulcro
Sculpe querelam.

INTERPRETATIO.

non metuis comparetur: ſocerum & impias ſorores effuge; quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem heu diſcerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra ſepta. Me parens duris vinculis obruat, quoniam ſponſum infelicem benigna ſervavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes & venti, dum nox & Venus obſecundant: abi fauſtis auſpiciis, & ad tumulum inure querimoniam, quâ noſtri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES.

45. *Me pater ſævis oneret catenis, &c.*] Obſerva quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermneſtræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad ſibi amanti favendum. Vide Ovid. Epiſt. Heroid. ubi Hypermneſtra Lynceo ita ſcribit:

Clauſa domo teneor, gravibuſque coercita vinclis,
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat:
. . . . .
Aut illo jugulet quem non bene tradidit enſe;
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hîc verò non ita ſtrictè ſumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor & feras nihil habet inſigne; Maſiniſſæ nomine tantùm clarâ. Hodie *Bileduigerid* quibuſdam vocatur.

49. *I pedes quo te rapiunt & auræ.*] Seu terrâ, ſeu mari, fuge quamprimùm: *dum favet nox & Venus*, amor in te meus.

51. *Noſtri memorem ſepulcro ſculpe querelam.*] cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium ſcribe, quo diſcat poſteritas meam in te pietatem Danai crudelitate malè penſatam. Pauſan. in Corinth. refert Hypermneſtram in judicium vocatam à patre, quod Lynceo ſalutem dederit ſibi perniciosam, &c. Ovid. mox cit.

Et ſepeli lacrymis perfuſa fidelibus Oſſa:
Scriptaque ſint titulo noſtra ſepulcra brevi.
Exul Hypermneſtra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipſa tulit.

ODE XII.

AD NEOBULEN,

Hebri amore contabescentem.

MISERARUM est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ verbera linguæ.

INTERPRETATIO.

ÆRUMNOSARUM est, nec amori indulgere, nec mœrores diluere vino suavi, vel discruciari timentes ictus linguæ patrui.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode dicolos tristrophos: Metrum singulare. Soradicum vocant aliqui, quod sæpè à Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārūm est | nĕquĕ amōrī | dārĕ lūdūm |

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus; quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ
Verbera linguæ. &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & scopo hujus Odes. De carmine diximus: de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poëta, & quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentiâ desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore, vel è vino; quæque ita metuit reprehensiones & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profectò exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur & corrigatur, ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit. Æquum esse puto: sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. lib. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant? &c.* Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit, &c.*

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas, jam dictum alibi sæpiùs, eoque exhilarari animum, testis etiam sacer textus.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis*: & *sonere* pro *sonare*, &c.

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehensionis propè mori.

Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:

INTERPRETATIO.

At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & laboriosæ Minervæ opus excutit pulcritudo Hebri

ANNOTATIONES.

Metuentes patruæ verbera linguæ,] Pater filio semper indulgens, at patruus severior: & hinc proverbio locus: *patruæ lingua, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. v. 11. *cum sapimus patruos.* Noster posteà lib. 2. Sat. 3. *ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *qui in reliquâ vitâ mitis esset . . . . fuit in hac causâ pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epist. 6. *vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego astrinxi relaxat. Si sine illo possem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita sponte obtemperas: ipsi tota vacas; lanificio & quotidiano opere prorsùs abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres, pensum, filum, stramen, fusos, forficulas.

Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido; vel potiùs à Cytheris insula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipsius numini sacrâ; in quam & dicitur primùm advecta marinâ conchâ. Ovid. Fast. 4.

Veneri sacra Cythera petit.

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. lib. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus planè lepidos. Eubulus quidem hoc ferè sensu ibi scribit: *quisquis mortalium primus alatum amorem pinxit aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minimè est, aut facilis; imo gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennæ? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum amorem, sed illos qui amant: aliâ verò de causâ alas affingi.* Aristophon. ibid. *Amor apud Superos perturbans omnia, è Deorum est ejectus concilio, & huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem & petulanti præcisæ alæ, ne revolare in cælum posset: ablatas verò pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia, &c.*

5. *Operosæ Minervæ studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν
ὑφαίνειν.

Minervam opera docere, ingeniosam telam texere.

Virgil. Æneid. 5.

Operum haud ignara Minervæ

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Femineas assueta manus.

Studium aufert, &c.] Sic amor die nocteque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho:

Γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι
Δυύαμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδίναν δι' Ἀφροδίταν.

Dulcis mater haud possum ordiri telam
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido amore capta Æneæ, cetera negligit omnia. Æneid. 4. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

6. *Neobule.*] νέῳ βουλὴ *juvenile consilium:* vel νέος βῶλος. *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adolescentis Hebri è Liparâ oriundi; quæ præcipua est inter Æolias insulas,

Eques ipſo melior Bellerophonte,
Neque pugno neque ſegni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

INTERPRETATIO.

Liparenſis; qui eſt *eques ſolertior ipſo Bellerophonte, nec pugilatu nec tardo curſu ſuperatus, ſtatim humeros oleo perfuſos abluit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervos exagitato agmine fugientes patenti* campo, *atque velox opprimere aprum denſo virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

in mari Tyrrheno; v. Lipari; pendet à Siciliâ; modò benè culta, & arce munita eſt.

Nitor Hebri; eques, &c.] Dictio planè inſolens, carens exemplo, & quæ bilem movit etiam admiratoribus Horatii, ejus iſto loco cacozeliam notantibus.

7. *Eques ipſo melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio paſſim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum eſſe, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque ſegni pede victus, &c.*] Exercebat ſe Romana juventus pugilatu, curſu pedeſtri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc verſum interſerunt aliqui ſeptimo loco, planiori quidem ſenſu: verùm præterquàm quod repugnat carminis lex, & inſtituta verſuum ſeries; ſiquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id inſuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis uſitatarum. Nam poſt decurſionem in Campo Martio duplicem, equo nempè & pedibus, poſtque luctam, ſeu pugilatum, ſequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum ſudorem ac pulverem; quod Horatius bellè hîc expreſſit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantùm campeſtri victoriâ inſignis, ſed & venandi ſolertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per ſilvas & campos vagari ſolent, Virgil. Georgic. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* ſive *arcto*, id eſt, denſo. Videtur tamen Horatius Homerum ſecutus, Iliad. λ. circa medium, *de apro.*

ὁ δὲ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.
Ille vero prodit è profundo fruticeto, ſeu *loco arboribus condenſo.*

Excipere.] Incautum & ex inſidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prælia destinat
Frustrà: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ

Interpretatio.

O Fons Blandusinæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus; cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique *lasciviam & certamina incassum præparat: nam proles gregis luxuriosi tinget tibi frigidas aquas rubeo cruore. Te minimè attingit*

Annotationes.

Metrum idem quod suprà Ode 5. Lib. 1.

1. O *fons*, *&c.*] Hîc fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut & Horatius præstat istic. Lib. 1. Od. 1. *aquæ caput sacræ* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo lib. 2. Od. 18. v. 14. & Epist. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georgic. 2. v. 528.

socii cratera coronant:
Te libans Lenæe vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt & vina coronant.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Coronatus stabit & ipse calix.

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustrà meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem;
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prælia destinat.*] Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes; cùm Sol primam partem Leonis aggreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula & siccas messes coquit*, ut ait Pers. Sat. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot.

Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

INTERPRETATIO.

asperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cum prædicavero ilicem superextensam rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ leniter *strepentes.*

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terrâ sentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina; moventur stagna. . .* Eodem lib. cap. 47. *ardentissimo æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augustas Cal. est. . . . Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 16. *totum mare sentit exortum hujus sideris. . .* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium 23. die. Sentiunt id maria & terræ . . . . accenditque Solem; & magnam æstûs obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, opacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum; & ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
. . . . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Epist. 16. jam antè cit.

AD POPULUM ROMANUM,

ODE XIV.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

HERCULIS ritu modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis;
Et soror clari ducis; & decoræ
Supplice vittâ

INTERPRETATIO.

O *Popule* Romane, *Augustus quem paulò ante dicebamus quæsivisse lauream morte emendam, instar Herculis,* jam *ex Hispanicâ regione domum redit triumphans.* Ergo *femina uno læta viro procedat, sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum & adolescen-*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hac Ode Augustum gratulatur incolumem tum è morbo sat diuturno, cùm è periculis belli difficillimi. Nimirùm ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu partim auspiciis suis Cantabriam, &c.* Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinaci, è quo tamen convaluit, rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum & gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor & salvus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ cæteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, formâ & pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio lib. 58. ut quòd obvios fortè nudos habuerit, quos majestatis reos agi intelligens periculo exemerit, dicendo: apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem est quod aliqui hîc observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant; ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto priùs ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis. *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumi-

Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli;

INTERPRETATIO.

tium haud ita pridem salvorum, ornatæ taniâ supplicanti. Vos ô juvenes & adolescentulæ marito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. *Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim* hostilem, *Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si* fortè *aliquod*

ANNOTATIONES.

tatem præstitere. Quidam pro *Divis*, legunt *sacris*.

Et soror clari ducis.] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplice vittâ;* qui vestitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium & sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri & puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri.

11. *Male nominatis parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurdè legunt aliqui; *malè ominatis.*

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potiùs & mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuo nec hostiles impetus & incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterùm à conditâ urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum
Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15.

Custode rerum Cæsare non furor
Civilis aut vis eximet otium, &c.

17. *I pete unguentum puer, &c.*] Lætitiæ signa plurima; epulæ, & in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum & in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirùm ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos, & urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vide L. Flor. lib. 3. cap. 18.

Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.

INTERPRETATIO.

fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neæræ canoræ ut *festinet in nodum colligere capillos myrrheos.* Quod *si impediaris ab importuno januæ custode, abscedito.*

ANNOTATIONES.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem fallere testa.*] O puer quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quidem ex eo superfuit, & effugit Spartaci vastationem & depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . . Spartacus, Crixus, Ænomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capuâ: servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicare volebant . . . . totam pervagantur Campaniam . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, è viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . . Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator. . . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Româ deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit. . . Spartacus in primo agmine fortissimè dimicans, quasi Imperator occisus est.* Vide Plutarc. in vitâ Crassi. Appian. lib. 1. bell. civil. Oros. lib. 5. cap. 26. &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinùs vel incompta, & collectis tantùm in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus est*: repentinum verò gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel, myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum & myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrteum*, id est, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem fiet, abito.*] Redi verò quamprimùm, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ.

Ovid. Amor. lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indignè durâ religate catenâ.
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . . .
Aspice ut invideas; inimicaque claustra relaxa.
. . . . .
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina sollicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoë,
. . . .
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine, &c.

Lenit albeſcens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Conſule Planco.

INTERPRETATIO.

Caneſcentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id verò minimè toleraſſem juventute fervidus, ſub Munatii conſulatu.

ANNOTATIONES.

25. *Lenit albeſcens animos capillus.*] Jam nempè deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulſæ impatiens. At ſi olim ſimile quid contigiſſet, continuò exarſiſſem irâ, & mox vecte, armis, vi effractum fores properaſſem: quando Munatius Plancus conſulatum gerebat ann. U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigeſimum quartum. Vide poſteà Od. 26. v. 7. annotat.

ODE XV.

IN CHLORIM JAM VETULAM.

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non, ſi quid Pholoën ſatis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs

INTERPRETATIO.

TU conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinqua morti tempeſtiva ceſſa colludere cum adoleſcentulis, atque pulcris ſideribus caliginem inſpergere. Si quidpiam Pholoæ convenit, haud etiam tibi ô Chlori. Nata tua aptiùs

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine, ſiquidem dignitatis eſt non autem voluptatis, ut aiebat Commodus Imperator. Porrò ſolebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & laſciviæ. Vide annot. ſuprà Od. 4. in fine.

3. *Famoſiſque laboribus.*] Quæſtui meretricio: nec plura comminiſci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. lib. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famoſa, ei cognati oſculum non ferebant.* De Orat. 2. *ad famoſas vetuit me mater accedere.* Plaut. Aſinar. *Miſerum me famoſum facit ſuis flagitiis.*

4. *Maturo propior deſine funeri lude-*

Expugnat juvenum domos,
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ propè nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus roſæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

Interpretatio.

aggreditur ædes adoleſcentium. velut Baccha pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantis. Tibi exoleta convenit lana ad celebrem Luceriam detonſa, minimè verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

Annotationes.

re.] Publ. Syrus ad rem prorsùs ita ſcribit: *anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid.

Turpe ſenilis amor.

10. *Thyas.*] Bacchi Sacerdos, à θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. ſub finem, ibique annot.

11, *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibuſdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *de ovibus generis eximii, Calabras Appulaſque milites noſtri exiſtimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatiſſimæ, ... villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epigram. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strabone lib. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuiſſe lanificium, fusè dixi ad Oden 12. præced.

Non citharæ, decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuiſſe meretrices: patet è Terentio, aliiſque paſſim.

15. *Nec flos purpureus roſæ.*] Coronæ & ſerta è roſis in conviviis uſitata tibi minimè conveniunt; ſiquidem ætati florenti flores dumtaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *ſed*, pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam: meretricum porrò id proprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contrà honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis uſus vini pridem ignotus, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit:* inquit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Idem teſtatur Polyb. lib. 6. Plutarch. Athen. lib. 10. &c.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt, *vetulâ fæce tenus*, voluntque deſignari vetus vinum: ſed ô nugæ! tu lector adverte potiùs expreſſam Theocriti ſententiam Idyll. 7.

Πίομαι
κυλίκεσσι ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.
Bibam, calicibus ad fæcem labrum infigens.

AD MOECENATEM,

ODE XVI.

Auro expugnari omnia : se tenui re contentum ac beatum vivere.

INCLUSAM Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris :
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent : fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.

INTERPRETATIO.

TURRIS ex ære, & validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter & Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem : quippe viam fore securam apertamque numini in aurum mutato.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. Lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acriùs aut sanctius quidquam habet aut pronuntiat schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius, subinde Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prætus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12.
Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Juppiter admonitus nil esse potentius auro,
Corrupta pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus adducebantur, præsertim è Laconicâ & Arcadicâ regione. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus differit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu & ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo antè.

Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum
Demerſa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & ſubruit æmulos

INTERPRETATIO.

Aurum gaudet pervadere medios cuſtodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæſtum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos

ANNOTATIONES.

9. *Aurum per medios ire ſatellites, &c.*] Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα. κ' ἀΐδου πύλας. *aurum aperit omnia etiam Inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro ſolent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενής, *viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyſſ. ν. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adraſtus Argivorum Rex Polynici genero ſuo Thebarum regnum aſſerere armis ſuſcepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis ſuis doctus malè ceſſuram in Thebanos expeditionem, avertere illam fruſtrà conatus eſt; ipſe verò fugit, & latuit, unâ conſciâ Eriphyle uxore ſuâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum ſibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adraſti filiâ; quod olim ſummâ arte Vulcanus fabricarat gemmiſque exornarat. Tractus itaque eſt Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo ſibi ſuiſque impendere non ignarus. Porrò cùm didiciſſet ſe ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cùm præſtitiſſet, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiſcente terrâ cum ſuo curru & aurigâ abſorptus eſt: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota concidit ejus *domus ob lucrum demerſa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. lib. 6. Cic. lib. 6. Epiſt. 6. ad Cæcinam ita ſcribit: *Veritus ſum deeſſe Pompeii ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraüs, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, eâ cupiditate, ut cum vidiſſet monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulcritudine ejus incenſa ſalutem viri proderet.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virgil. Æneid. 6. v. 445.

Mœſtamque Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ Rex, Alexandri Magni pater, urbium cuſtodes pecuniâ ſolebat corrumpere: & cùm expugnari vix poſſe nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, reſpondit: annon aſellus auro onuſtus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, ſed ejus aurum Græciam ſubegiſſe. Plutarch. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Maxim. lib. 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuiſſe *quàm victorem.* à Juvenale Sat. 12. appellatur *callidus emtor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei conſulenti reſponderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις.

Argenteis haſtis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel ſibi

Reges muneribus. Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conſpicuum tollere verticem,
Mœcenas equitum decus.
Quantò quiſque ſibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus caſtra peto; & transfuga divitum
Partes linquere geſtio,
Contemtæ dominus ſplendidior rei,

INTERPRETATIO.

profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augeſcentes opes comitatur ſollicitudo, & cupiditas ampliorum. O *Mæcenas equitum gloria, non ſine causâ timui caput erigere valdè ſplendidum. Quo majora ſibi quiſque ademerit, eò ampliora conſequetur à Numinibus. Pauper tranſeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum caſtra fugitivus deſerere exulto: bonorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quàm ſi*

ANNOTATIONES.

invidentes Græciæ Imperium, vel inter ſe de eo contendentes. Certè cum infirmiores juvaret ſemper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus eſt dominus. Vide Juſtin. lib. 8. & 9. Oroſ. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* ſervandi, & *majorum fames* ſeu deſiderium & cupiditas, quam eſſe infinitam, aſſerit Ariſtot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam eſſe τέλος *finem*, non πέρας *terminum*. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit:
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui late conſpicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ: quia noveram in his curas & ſollicitudines certas eſſe & moleſtas; contrà, in mediocri fortunâ ineſſe felicitatem.

21. *Quanto quiſque ſibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quiſque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, neganſque ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis diteſceret, reſpondit: non pecuniæ ſuæ apponens, ſed multa de rebus neceſſariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium nudus caſtra peto, &c.*] Malo nihil habere, ſeu omnibus nudari, & nihil cupere; quàm dives eſſe & ſollicitus. Democritus aiebat: *ſi multa non deſideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Senſit Alexander, teſtâ cum vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quàm qui totum ſibi poſceret orbem,
Paſſurus geſtis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum partes linquere geſtio.*] Ratus divites eſſe miſerrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores ſunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25. *Contemtæ dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſè dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendidè me oſtento. Contrà dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops.* Senec. Epiſt. 74. *occurrent (quod genus egeſtatis graviſſimum*

Quam si, quidquid arat non piger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, & segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;

INTERPRETATIO.

meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus; ego interim *egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur,* ejusque *fortunâ melior* est. *Licet mihi neque apes Calabriæ mel producant, neque vinum* apud me *senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ*

ANNOTATIONES.

est) in divitiis inopes. Nam *deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum; ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo suprà Od. 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est *seges certa* & fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quicquid de Libycis verritur areis.* Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit:* id est, nescit me beatum, seque infelicem & miserum esse, quod & parta servandi, & majora acquirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione sunt flores apibus gratissimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo necessarias ad victum; neque mala paupertatis sanè importuna experior.

34. *Nec Læstrygonia Bacchus in amphora languescit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum, quod reservem donec vetustate pretiosum fiat.

Læstrygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Od. 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis crescunt vellera pascuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita scribit: *generis eximii Calabras Appulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; additque, *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

Importuna

Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm si Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Benè est cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

INTERPRETATIO.

pascuis: at gravis egestas non adest: sique majora cupiam, tu donare minime recusares. Exigua tributa solvam faciliùs refranatâ cupiditate, quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

38. *Nec si plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mœcenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

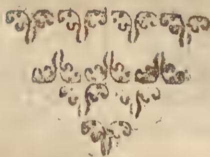
39. *Contractâ melius parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs sustentabo, & exigua pendam vectigalia, pauca possidens; quàm si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Crœsi pater fuit: uterque regnavit in Lydia, & divitiis celebratus est, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videdetur fuisse *Halyattii.*

42. *Multa petentibus desunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est*, inquit, *quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . & minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria.*

AD ÆLIUM LAMIAM,

ODE XVII.

Ejus nobilitatem commendat : deinde monet ut diem craſtinum hilariter agat.

ÆLI vetuſto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirim,

INTERPRETATIO.

O *Æli illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſam poſterorum familiam in annalibus men*tionem eorum *facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem ; & cir*ca *Lirin Maricæ ripas alluentem longè*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclarè geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex eâ ſtirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit : *quadam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetuſtâ nobilitate ſuperbarum. Hîc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. & 36. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Læſtrigonum ſedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit deſcriptio ; atque nomina Conſulum, & res egregiè confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in littorali orâ Campaniæ inter Caietam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans ; à Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ littoribus tenuiſſe Lirin.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat à Samnio & Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel ut placet quibuſdam, Venus marina cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe ; ut Qui-

Latè tyrannus. Cras foliis nemus
Multis, & algâ littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix: dum potes, aridum

INTERPRETATIO.

regnasse: crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si me *non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens: sicca ligna congere, dum licet.*

ANNOTATIONES.

rinus antè Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta . . . Circe Marica, &c.* Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit & Marica silva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Marica denominata. Martial. lib. 13. Epigramm. 83.

Liris quem silva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de clementiâ lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . . , species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ & necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus benè multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari & operi rustico incumbere: ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali vulturnus, quem Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater & liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce & raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maximè cornix.

13. *Annosa cornix*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes aridum compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiam ex aëris intemperie nasci solitam hilari convivio propulsa. Certè cœlo malè affecto, affici pariter corpus nostrum & ingravescere, non rarò experimur. Contrà id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

INTERPRETATIO.

cras genium placabis vino & porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

ANNOTATIONES.

14. *Genium mero curabis, & porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hîc. Imò verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placare se existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut benè observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rust. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quæ servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat

animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die.

AD FAUNUM,

ODE XVIII.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines & aprica rura

INTERPRETATIO.

FAUNE amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agros-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde & silvarum & agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in sacris decantatam patet. De eo jam lib. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientium amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Prisci capri pedes & salacitatem. Hinc invisi

Lenis incedas; abeaſque parvis
　　Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
　　Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
　　Cum bove pagus.

INTERPRETATIO.

que Soli expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in *paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi* ſacræ *recurrunt, pecudes cunctæ laſciviunt in pratis, vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus:*

ANNOTATIONES.

erant Nymphis, caſtiſque, Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſylvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſciviâ agreſtium illorum numinum S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33.

Virgil. Georgic. init.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut à quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum, ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtrà nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem, *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis ſacrifico, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris ſodali cratera.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. *vinum lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure benè olentem fumum tollit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboſo, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quintâ menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campis; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum depromſerant è ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum.* & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, ut requieſcat bos & aſinus tuus, &c.*

Inter audaces lupus errat agnos :
Spargit agreſtes tibi ſilva frondes :
Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

INTERPRETATIO.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus ſternit folia in tuum honorem: agricola humum moleſtam ter plantâ ferire lætatur.

ANNOTATIONES.

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificata pridem è multatitiâ pecuariorum pecuniâ.

13. Inter audaces lupus erat agnos.] Tunc agni tuam cuſtodiam & tutelam quaſi ſentientes in lupum audacter incurrunt, ſeu nil mali ab eo metuunt.

14. Spargit agreſtes tibi ſilva frondes.] Velut in honorem tuum arbores ſuis ſe foliis exuunt atque humi ſpargunt; nimirùm ſub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad ruſticum ſolenne.
Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor, &c.] Choreas & ſaltationes in feſtis celebrari mos erat.

16. Ter pede.] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Inviſam terram.] Cujus opere & culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, foſſor, intermiſſo diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib 5. ruſticam feſtivitatem & ſaltationem ita deſcribit :

Non magnis opibus jucundè corpora habebant
. . . . .
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant, agreſtis enim tum Muſa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus & foliis laſcivia læta monebat,
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Faſt. 6.

Hi ludunt : hos ſomnus habet : pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulſat humum.

AD TELEPHUM,

ODE XIX.

Quòd veteres historias curiosiùs sectetur; voluptatem verò negligat.

QUANTUM distet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:

INTERPRETATIO.

QUAM longè remotus ab Inacho sit Codrus pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, & certamina commissa ad Troiam sacratam:

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quantum distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Od. 13. lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere & eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè & prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio; ad sermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regem ultimum: verùm modò quærendum esset potiùs unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. 2. Inter Inachum & Codrum intercesserunt anni septingenti & septuaginta quinque, aut non multò secùs.

2 *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Atheniensium cùm ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere spontè se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euseb. Chron. an. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 382. annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis capta fuit Troia: primùm ab Hercule; deinde à Græcis, quinquaginta pòst annis.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à Diis sunt ædificati. Suprà Od. 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potiùs ex Homeri sententiâ, apud quem non semel ἱερὸν Ἴλιον legas. Alii *sacrum* pro execrabili hìc sumunt, ut existimo, absurdè.

Quo Chium pretio cadum
  Mercemur ; quis aquam temperet ignibus ,
Quo præbente domum , & quota
  Pelignis caream frigoribus , taces.
Da Lunæ properè novæ ,
  Da noctis mediæ , da , puer , auguris
Murenæ : tribus aut novem

INTERPRETATIO.

siles autem *quo pretio emamus amphoram* vini *Chii ; quis calefaciat aquam ; quis domum suppeditet , & quâ* horâ *frigus Pelignum repellam. Da citò , famule , poculum novæ Lunæ , da noctis mediæ , da Murenæ auguris. Tribus aut novem*

ANNOTATIONES.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat , ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 1. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. cap. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum ; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio , seu de potione calidâ , quam quidem in deliciis apud veteres fuisse , multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum , &c.*] Quis nobis domum præbebit , seu apud quem epulabimur , dum in Pelignis versabimur. Nam vel eò erant perrecturi , vel ibi jam erant , cùm hæc Horatius jam scribebat ; vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit ; speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam , & cum quibus ; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulsandum frigus , quod riget in Pelignorum regione , ob montes plurimos : ea nunc *Valva* dicitur , estque in Aprutio ; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat imò traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius , jubens affundi vinum copiosè : ipseque prior arripit scyphum & propinat. *Lunæ novæ* poculum petit , vel quòd oriente Lunâ , & vesperi convivia adibant veteres ; vel quia festæ erant Calendæ & epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da , puer , auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis accessionem optimo & amico viro factam , impensè lætemur ; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur , solúsque erat perpetuus. Augures auspiciis , ut Pontifices sacris præfuere : velut Interpretes Internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt , ut qui aruspicinam fecerat , in Senatum ascribi & inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges & Augures : ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus & sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare ; à Diis monita contemplari : de somniis , auguriis , oraculis , extis , portentis , responsa dare : prodigia procurare , & expiare , vatum libros explanare , &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater , de quo lib. 2. Od. 10. Non moror quod somniarunt aliqui , ab Horatio indicari , ad mane posterum cœnam esse protrahendam : nimirùm quia manè auguria captari consueverant & sub ortum Solis. O sagax nimis commentum !

Tribus aut novem , &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere : nimirùm qui demereri volet Charites seu Gratias , ob ternarium earum numerum , tria sibi pocula misceri jubebit : qui verò colit Musas novenas Poëta , is no-

Miſcentur cyathis pocula commodis.
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet ſuprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fiſtula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras

INTERPRETATIO.

ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit Muſas impari numero, *Poëta ſtupeſcens novem poſcet ſcyphos. Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria* pocula. *Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor.*

ANNOTATIONES.

vies bibet, in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos: ſic myſtica lex eſt.

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contrà, minoribus & ebrietatem non inducentibus: optimè, convenientibus; ut ſit ſenſus: commodè & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamſi inde fieri debeam attonitus è vino, novies tamen ego Poëta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſta Murenæ honoris amplitudine. Auſon. *propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſuprà, &c.*] Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpiùs excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco. *Sororibus.*] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphroſyne. Vide lib. 4. Od. 7. v. 5. ibique annot.

18. *Inſanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de inſaniâ ex immodicâ compotatione. Horat.

Verecundum Bacchum ſanguineis prohibete rixis, &, impium clamorem lenite, ſodales. De liberiori paulò animi geſtientis laſciviâ, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

Cur Berecynthiæ ceſſant flamina tibiæ.] Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in ſacris Cybelæ, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygiâ & Lydia: ac propterea Berecynthias hìc vocari, Lydas autem lib. 4. Od. ult. in fine. Porrò harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus matris Deûm ſacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus lib. 1. Od. 18.) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contrà, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſtot. Polit. 8. Æolius ſaltationi aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè vinum miniſtrantes, vel à cantu pulſandiſque inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas.

Odi. Sparge rosas. Audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë.
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

INTERPRETATIO.

Sterne rosas, puer. *Strepitum insanum audiat Lycus invidus, nec non vicina Lyco vetulo minimè idonea.* ô *Telephe, nubilis Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.*

ANNOTATIONES.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, ô puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus dementem strepitum Lycus.] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus & hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*] Quippe junior adolescentula. Ergo & ipsa quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli juvenem indicant: nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*] Sideri vespertino.

27. *Chloë.*] Als. *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere facit, languore afficit, & consumit: *lentis penitus macerat ignibus*, ut est in Ode 13. lib. 1.

AD PYRRHUM,

ODE XX.

Ne à puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,

INTERPRETATIO.

O *Pyrrhe, an non agnoscis quàm periculosè*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hîc commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversùs Romanos bellante, & per *leanam* urbem Romam, per *catulos* Rom. Principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphoricè hîc notari, perperam dixere: tu Lector emunctæ naris, intellige

Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura post pauló fugies inaudax
Prælia raptor;
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum.
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam

INTERPRETATIO.

Getulæ leænæ fœtus auferas? Paulò pòst tu prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa *extellentem Nearchum requirens. Magna contentio* utrum *præda tibi potior an illi eveniat. Intereà dum tu velocia tela educis, illa verò dentes formidandos exacuit; dicitur controversiæ judex collocasse victoriam sub*

ANNOTATIONES.

simpliciter Pyrrhum Horatii quemdam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem à tali consilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirùm tam periculosè amasium suum puellæ abstrahis, quam leænæ catulos raperes. Vide Plin. lib. 8. cap. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de quâ jam lib. 1. Od. 23. v. 10. & lib. 2. Od. 20. v. 15.

3. *Dura post paulo fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. Act. 2.

Cruentus feminas stimulat dolor,
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpa a. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. & seq. ubi, inter alia; hæc scribit:

. . . . . Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cum lingua Catonis & Ennî
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen, &c.
. . . . . si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quàm eleganter in allegoriâ suâ persistat. Sensus est: cùm illa, spretis amatoribus benè multis, unum quæret Nearchum.

Insignem.] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

Grande certamen tibi præda, &c.] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum; illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo sub pede.*] Nearchus citrà periculum, imò cui cedat parum sollicitus, vos de se contendentes otiosè & frigidè spectat, suosque duntaxat curat capillos comere & odoribus aspergere.

Fertur, & leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

INTERPRETATIO.

nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapula pendentes; similis vel Nireo, vel Ganymedi ex Idâ aquis abundante substracto.

ANNOTATIONES.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide lib. 2. Od. 11. v. 15.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Homer. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedes Trois Regis filius, ob pulcritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cùm in Idâ monte puer venaretur, atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum. Et Metamorph. lib. 10. cap. 4. Hac porrò fabulâ indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Ida.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hîc: alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diod. Sic. lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plinius. Apud Athen. lib. 15. cap. 8. vocatur ὄρος πολυπίδακος Ἴδης. *mons Ida plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xantus seu Scamander, Simoïs, &c. Homer. Iliad. λ.

AD AMPHORAM,

ODE XXI.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O Nata mecum Consule Manlio,

INTERPRETATIO.

O Bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. O *nata mecum.*] Vino impleta, & condita in horreo tum cùm ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.

INTERPRETATIO.

sive querimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic licet imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur.

ANNOTATIONES.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c. Galli lepidè vocant, *un vin de singe, un vin de lion, de chien, de cochon.*

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide lib. 2. Od. 3. v. 8. annot. De Massici bonitate & patriâ lib. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*] Festivo, mihi fortunato & honorabili, cùm dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit, sequenti Ode 28. v. 7. Vide suprà Od. 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Galliâ quatuor pòst annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeò celebrat Tibullus, lib. 1. Eleg. 3. & lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirma valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide suprà Od. 16. v. 35. ibique annot.

9. *Non ille quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertus, id est, apprimè instructus est Corvinus Socraticâ & Academicâ Philosophiâ, non te despiciet ô pia testa: & quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republicâ: nam & hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversùs senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoïco supercilio mirè gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 32. & alibi.

Socraticis sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis oraculo de-

Narratur & priſci Catonis
Sæpè mero caluiſſe virtus.

Interpretatio.

Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuiſſe.

Annotationes.

claratus eſt. Ejus dogmata amplexi ſunt præ cæteris benè multis illuſtriores iſti, Plato, Xenophon, Antiſthenes. Diogen. Laërt. lib. 2. &c. Cic. Tuſc. 3. ait ab eo *omnem quæ de vitâ & moribus eſt Philoſophiam manaſſe* : Tuſc. 5. *primum illum devocaſſe Philoſophiam è cœlo . . . & coegiſſe de vitâ moribus, rebuſque bonis & malis quærere.* Noſter ad Piſon. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.

11. *Narratur & priſci Catonis, &c.*] Ipſe Cato virtute inſignis narratur vino liberaliùs hauſto ſæpè incaluiſſe. Hîc verò quæri poteſt, an vino corpus incaleſcat, ut calido medicamento? Reſpondet Galenus Conſtitut. 3. non incaleſcere niſi ut alimoniâ corpori accommodâ. Nam ſicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus ſimile alimentum quæ naturâ calent ſatis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur proſit ſenibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an major, an Uticenſis & junior? De Uticenſi proditur ſanè, integras duxiſſe perpotando noctes. Teſtes Plutarchus, aliique. Et cùm Memmius quidam in conventu dixiſſet, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium eſſe, ſuſcepto ſermone Cicero reſpondit: quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca *de Tranquill.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipſius de Uticenſi diſertè explicat, huncque affert Horatii locum, quem modò tractamus. Idem Cato menſam maximè amicorum parentem & procreatricem exiſtimavit; Idem ſolitus erat dicere Cæſarem ſobrium acceſſiſſe ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32.

At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hîc ab Horatio indicari. Alterum eſt vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur à Poëta, ſi innueret Catonem illum Uticenſem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; ſiquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando ſe Cato Uticæ interemit. Alterum eſt epithetum *priſci*, quæ omninò Porcio Catoni, non ita verò Uticenſi congruit. Nec enim ſatisfaciunt qui priſcam virtutem pro ſolidâ verâ ſeverâque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè ſobrium fuiſſe conſtet: at ei nihilominus ebrietas ſeu vinoſitas ab æmulis & adverſariis objecta eſt: ad quod alluſit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipſe Cato Major profitetur ita de ſe: *Ego propter ſermonis delectationem tempeſtivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus ſolùm, qui pauci admodum reſtant, ſed cum veſtrâ ætate etiam atque vobiſcum: habeoque ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis aviditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quod ſi quem iſta delectant, ne omninò bellum indixiſſe videar voluptati, cujus eſt etiam fortaſſe quidam naturalis modus, non intelligo ne in iſtis quidem voluptatibus ipſis carere ſenſu ſenectutem. Me verò delectant & ſermo in poculo, & pocula . . . . conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quàm maximè poſſumus vario ſermone producimus.* Huc etiam facit quod ſcribit Plinius lib. 14 cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho & cenſurâ inſignis, magis tamen claritate literarum, præceptiſque . . . . . agrum colendi, ... de vitibus uviſque ita prodidit; qui locus vino optimus, &c.*

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro : tu ſapientium
Curas & arcanum jocoſo
Conſilium retegis Lyæo.
Tu ſpem reducis mentibus anxiis,
Vireſque ; & addis cornuâ pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, ſi læta aderit, Venus,

INTERPRETATIO.

Tu dulcem vim adhibes animo interdum aſperiori : tu ſapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum feſtivum. Tu reddis fiduciam & robur ſollicito ingenio : daſque animos inopi poſt te nec timenti Regum diadema nec bellatorum tela. Te exproment Bacchus, & Venus ſi favens adſuerit, necnon

ANNOTATIONES.

13. Tu lene tormentum, &c.] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia ſint explorantur : ſeveriora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum eſſe tormentum minimè ſumptuoſum aut periculoſum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignoſci, at vino mentem hominis quamlibet ſapientis. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 434. Non abludit adagium, *in vino veritas*, & Perſæ cujuſdam apophthegma, *nequaquam opus tormentis eſſe ad exquirendum verum, vino enim rectius elici*. Vide Eraſm. Sunt qui putent hîc alludi ad arietes aliaſque machinas ejuſmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque : pace tamen illorum, prior interpretatio non eſt poſthabenda, multò minùs, ut ſanciunt, explodenda.

14. *Tu ſapientium curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque conſilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. Lyæo.] Unum eſt è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd ſolvat & diſcutiat ægritudines & curas.

17. Tu ſpem reducis.] Apud Athen. lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipſeque ſapiens æquè ac ſuavis, abjectos & humiles facit aſſumere magnos ſpiritus, ſuperciliosis ac tetricis perſuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes ſint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus riſus, ſapientia, docilitas, bona omnia.*

18. Addis cornua pauperi.] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebrioſi inſtar belluarum, inquit Feſtus. Vide ſuprà lib. 2. Od. 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt riſus ; tunc pauper cornua ſumit.
Tunc dolor & curæ rugaque frontis abit.

Per cornua deſignantur audacia, confidentia, robur, ſuperbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺ οἶνος. *bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν, *robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ ἀνίῃ, *potens remedium adverſus omnem triſtitiam.*

19. Poſt te neque iratos trementi, &c.] Vino ſumpto roboratus inops & timidus quiſque jam nec iratos Regum vultus aut minas expaveſcit, nec militum arma.

21. Te Liber, &c.] O teſta, amphora, ô bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accenſæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur ? An

Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

INTERPRETATIO.

Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

ANNOTATIONES.

quòd bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit. Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut sæpiùs fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis & consertis inter se manibus pingi solent. Vide lib. 1. Od. 4. & 30.

IN DIANAM.

ODE XXII.

Ei consecrat pinum villæ suæ.

MONTIUM custos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;

INTERPRETATIO.

O Virgo præses montium & silvarum, Dea forma triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, & eas morti eripis:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix, incola silvarum. Adde quod herbis, plantis arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros & meatus corporis tempestivè relaxans dat facilitatem partui & salubritatem. Cic. 2. de Nat. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Problem. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus. lib. 1. Od. 28. v. ult.

Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

INTERPRETATIO.

sit tibi sacra pinus fundo meo *impendens; quam ego* singulis *annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.*

ANNOTATIONES.

Audis, adimisque letho.] Terent. And.
Juno Lucina fer opem; serva me obsecro.
Catull. Carm. 34.
Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.
Ovid.
Parce precor gravidis facilis Lucina puellis
Maturumque utero molliter aufer onus.
Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita, testatur. Cic. antè cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregiè docet Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 17. & seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos. Virgil. Æneid. 4.
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Hinc illud:
Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.
Alii, quòd modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex suâ naturâ meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire & transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis & perperam.

AD PHIDYLEN;

ODE XXIII.

Puris tantùm manibus Deos placari.

COELO ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Lunâ, ruſtica Phidyle;
Si thure placaris & hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni

INTERPRETATIO.

O Agreſtis Phidyle, ſi manus ſupplices ad cœlum tollas, Lunâ incipiente; ſi Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque ſue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum pernicioſum, neque ſpica rubiginem ſterilitatis cauſam, *nec teneri fœtus noxiam*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo ſupinas, &c.*] Si Deos ritè colueris & piè ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Naſcente Lunâ.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit à Poëtâ. φειδώλη *parca*, Gallicè, *ménagere*.

3. *Hornâ fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias & quod novum optimumque offerri æquum eſt.

4. *Porca.*] Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum, adeoque peſtilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. lib. 2. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

4. *Rubiginem.*] Gall. *la nielle*, quâ nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluviâ vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint è ſpicis, ſed Sole ſuperveniente calefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. cap. 17. *Cœleſte frugum vinearumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, convallibuſque, ac perflatum non habentibus. E diverſo carent eâ ventoſa & excelſa.* Et cap. 28. in fine. *Alia ſunt* mala, *quæ ſilente cælo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cùm facta ſunt . . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin. cit. lib. 18. cap. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend.*

Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis
Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.

INTERPRETATIO.

tempeſtatem anni parte fructiferâ. Etenim hoſtia Diis *deſtinata quæ* in *Algido nivoſo educatur inter quercus & ilices vel creſcit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſollicitare plurimo cruore pecudum.*

ANNOTATIONES.

Maii, quoniam tunc ferè occupat ſegetes rubigo : quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente. Ex Plutarcho quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Vide Theophraſt. de cauſ. plantar. lib. 4. cap. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui : magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut ſuprà Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſque cœlum adeoque morbos haud ſentient greges eâ anni tempeſtate, quâ fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juvenalis Sat. 4. v. 56. Vide & ſuprà lib. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas : at te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte lib. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Româ diſtat 12. mill. paſſ. ortum verſus. Martial. lib. 4. Epigram. 64.

Albanos quoque Tuſculoſque colles.

Arnob. lib. 2. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare candoris : nonne iſtum morem religionemque mutaſtis ? &c.*

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non eſt mactare pecudes : Deos perfectè coles & placabis, nectendo tantùm & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

Bidentium.] Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat : aſſerit verò dici quaſi biennes ; auctoritate Pomponii in Atellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. & Gell. lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque *non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ* ſcilicet in privatis ædibus : in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ majora ſimulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino rore, fragilique myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . foliis odor thuris, &c.* De *myrto*, lib. 1. Od. 38.

Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſâ blandior hoſtiâ
Mollibit averſos Penates
Farre pio & ſaliente micâ.

INTERPRETATIO.

Etſi manus abſque munere tenuerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quàm per religioſum ador & ſal crepitans.

ANNOTATIONES.

17. *Immunis.*] Innocens, à ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & meliùs, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quàm magno & ſumptuoſo; ſi modò vitæ innocentiam, & pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia, reſpondit; ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſ. Sat. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in ſancto quid facit aurum?
. . . farre litabo.

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta pridem, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro. Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

Mollibit.] Ita veteres pro *molliet.*

20. *Farre pio & ſaliente micâ.*] Molâ ſalsâ, quæ conſtabat ex aquâ, farre, & ſale. Senec. Epiſt. 114. *crepacem molam* dixit.

IN AVAROS,

ODE XXIV.

INTACTIS opulentior
Theſauris Arabum & divitis Indiæ,

INTERPRETATIO.

QUAMVIS totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis A-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia ſeculi hac Ode proſcribit, ut & alibi jam non ſemel, ac remedia præſcribit. Animadverte quæſo, Lector ſtudioſe, quàm variè quamque feliciter idem ſæpiùs ita retractet argumentum, ut novum quid ſemper eſſe videatur. Et hoc eſt quod ipſe præcipit ac docet ad Piſones Epiſt. v. 128. & v. 240. quæ duo loca ſpectant eodem, & egregiè declarant rerum communium & cuivis notarum novam diſpoſitionem ex arte atque ingenio, ſcitamque & cal-

Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis & mare Apulicum;
5 Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

INTERPRETATIO.

rabum ac India opulenta; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine neque caput mortis retibus liberabis.

ANNOTATIONES.

lidam tractationem longè præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus & sciolis latet, norunt verò sentiuntque quotquot sano & sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. & lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel thesauris nondum effossis. Vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis Populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, . . . oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. cap. 28. Strabo lib. 6. *recens Rom. expeditio nostro tempore, duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho;
Et domus intacta te tremit Arabia?

2. *Divitis India.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 15. &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus exstructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas & mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum & Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modò nominatur. Verùm enimverò quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed & longinqui? Longè sanè petita reprehensio. Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenùs. Alii etiam, *Publicum*, absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, & habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos quosque & egentes: si in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet: metaphorâ ductâ ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores. Lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος
δῆσεν ἅλοις

Campestres meliùs Scythæ,
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.

INTERPRETATIO.

Felicius in campis degunt Scythæ, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ quibus arva minime circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno *anno: atque* alter *vices assumens pari fortunâ quietem tribuit* alteri *laboribus exsoluto.*

ANNOTATIONES.

9. *Campestres meliùs Scythæ, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι & ἁμαξοφόρητοι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide lib. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & lib. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus . . . pellibus utuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. ν. δικαιότατοι *justissimi* vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. lib. 4. Virgil. Georg. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versùs circa ostium Danubii sedes habent. Plin. lib. 4. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen littori apposita tenuere: aliàs Getæ Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam & victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

Illic matre carentibus
  Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
  Conjux; nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
  Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
  Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam,

INTERPRETATIO.

Ibi femina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho. Illic *maxima dos æstimatur virtus parentum & pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces est mors. O quicumque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere,*

ANNOTATIONES.

17. Illic matre carentibus, &c.] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. Privignis mulier temperat innocens.] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juvenal. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. Nec dotata regit virum.] Plaut. Aulul. in fine Scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecunia: severiusque matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frenis tenerentur.*

Nec nitido fidit adultero.] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero benè compto: vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

21. Dos est magna parentium virtus, &c.] In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum & parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. Certo fœdere castitas.] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. O quisquis volet impias, &c.] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum, & vaganti frena licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

Si quæret pater urbium
 Subſcribi ſtatuis; indomitam audeat
Refrænare licentiam,
 Clarus poſt genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid triſtes querimoniæ,
 Si non ſupplicio culpa reciditur?
Quid leges ſine moribus
 Vanæ proficiunt: ſi neque fervidis
Pars incluſa caloribus
 Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durατæque ſolo nives

INTERPRETATIO.

ſi cupiet imagini ſubſcribi parens civitatum, is *infrænatam coërcere cupiditatem ſuſcipiat à poſteris celebrandus; quandoquidem (proh ſcelus!) viventem virtutem averſamur invidentes, ereptam* verò *aſpectui deſideramus. Quorſum mœſtæ querelæ, ſi pœnâ crimen non amputatur? Quid leges proſunt abſque moribus inutiles, ſi negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æſtu ferventi præcluſa, nec pars Aquiloni proxima, niveſque*

ANNOTATIONES.

27. *Si quæret pater urbium ſubſcribi ſtatuis.*] Si volet dignus eſſe cui ſtatua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæſari, Auguſto; aliis item poſteà bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. 58. *Senatus te conſentiens cum Populo Romano conſalutat* PATRIÆ PATREM. *Cui Auguſtus . . . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juvenal. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus poſt genitis.*] Quidam legunt *charus.* Lib. 1. Od. 28. *Poſt modo te natis.*

Quatenus heu nefas.] Ea ſiquidem eſt pravitas morum noſtrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiſcum vivunt: mortuis autem gloriam ſponte deferimus & laudationem. Egregiè Vel. Paterc. *Præſentia invidiâ, præterita veneratione proſequimur. Et his nos obrui, illis inſtrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: ſic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoſcunt aut ut par eſt æſtimant, quàm ea amiſerint. Quam ſententiam expolitam efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in orat. poſt reditum ad Quirites.

34. *Si non ſupplicio culpa reciditur.*] Si culpæ non puniuntur, vel, ſi non ceſſant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges ſine moribus vanæ proficiunt?* Quid proſunt leges ſi non obſerventur, ſique ad earum amuſſim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis pars incluſa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant, & ad præcluſas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* aſperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* ſunt inſtar ſoli, vel, *ſolo* aſtringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. ſub finem. Et lib. hujus Od. [illegible] Stroph. 14.

Mercatorem

Mercatorem abigunt: horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si benè pœnitet,
Eradenda cupidinis

INTERPRETATIO.

humo constrictæ: & solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo *nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus & concursus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas & lapillos atque aurum superfluum omnis mali causam. Si vere crimina detestamur, ex-*

ANNOTATIONES.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi vincunt æquora navitæ.] Sic mare glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse & arduam saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam illud *vocat* & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempè donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: abite pessum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid. *Irritamenta malorum opes.*

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tuscul. 4. *cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cu-*

Pravi sunt elementa : & teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer :
Venarique timet , ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho ,
Seu malis vetitâ legibus aleâ :
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem :

INTERPRETATIO.

stirpanda sunt improba cupiditatis principia ; animique molliores quàm oportet durioribus instituendi sunt *exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere sive Græco volueris trocho, sive magis placuerit, aleâ legibus prohibitâ : dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium & hospi-*

ANNOTATIONES.

piditatem , permanat in venas & inhæret in visceribus illud malum , existitque morbus & ægrotatio , quæ avelli inveterata non possunt : eique morbo nomen est avaritia.

Cupidinis pravi.] Pravè quidam legunt *prava.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *cupido sordidus.* Et Satyr. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso ,
Nil satis est , inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juvenal. Satir. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

Teneræ nimis mentes asperioribus formandæ studiis.] Vel à teneris , ut aiunt , unguiculis : vel ad laborem resque duras & asperas *formandæ* sunt mentes nimis effeminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis hærere , &c.*] Generosus ac nobilis puer (pro dedecus !) nescit equitare , timetque venari ; scit verò & amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit :

Romanis solemne viris opus utile famæ
Vitæque & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo , eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virgil. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat , circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio , artem requirens ac studium ; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic , ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea , mense Decembri : reliquis anni mensibus probrosa erat, puniebaturque legibus Corneliâ , Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cic. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces

Quem præceps alea nudat.

59. *Cum perjura patris fides , &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas , quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant , explicantque *consortem* cohæredem ; *socium* , qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur qui tantumdem sortis ad mercatu-

Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ : tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

INTERPRETATIO.

tem ; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes : verumtamen nescio quid semper deest angustis bonis.

ANNOTATIONES.

ram confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur : quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cùm subtrahit quidpiam è lucro & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio : *Rectè majores nostri eum qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eumdem pro P. Quinctio. Animadverte porrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Oetæo :

Cupit hic gazis implere famem :
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri ; nec tota sitim
Lydia vincit ; nec quæ Zephyro
Subdita tellus stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum :
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes ;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis avidis Natura parum est.

AD BACCHUM,

ODE XXV.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

QUO me, Bacche rapis tui

INTERPRETATIO.

ECQUO me agis, Bacche, te

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque suprà me tollis ? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes : quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Augusti elogia persequitur Horatius lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. lib. 2. Epist. 1.

Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in ſpecus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inſerere & concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro

INTERPRETATIO.

repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inſerens illum *ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cùm cernit Hebrum, & Thraciam nivibus albeſcentem, atque*

ANNOTATIONES.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epiſt. 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi.

Item

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino inſtinctu, dicendi facultate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe Lector, inciſam paſſim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus antris, &c.] Quibus in locis à turbâ ſemotis, ſacriſque, animo ſoluto meditabor dignos Auguſto verſus, quibus illum cœlo conſecrem. Vide ſuprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & conſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Auguſti geſta & virtutes ſunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata ſunt adhuc ejus inſignia.

Non ſecus in jugis, &c.] Tantus me ſtupor divina Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exſomnis*, vel, excitata ab eo ſomno qui poſt divinum furorem occupare ſolet, animoque tranquillitatem reddit. Vel; pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut inſita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro luſtratam Rhodopen.*] Hîc ſubtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id eſt, carminibus illuſtrantem Thraciam ſuam patriam, & in eâ montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed ô commentum, quod

Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes & vacuum nemus
Mirari libet! ô Naiadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

INTERPRETATIO.

Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi longè *aberranti admirari cautes & silvam desertam! O Rex Naiadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, ô Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.*

ANNOTATIONES.

nostro etiam Poëtæ latuisse credendum est.

12. Ut mihi devio, &c.] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13. Rupes.] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. O Naiadum potens, &c.] Quod aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxere Bacchum.

15. Baccharum.] Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, posteà verò ipsam arborem radicitùs concussisse ac tandem prostravisse.

17. Aut humili modo.] Quidam legunt, *humile modò.*

18. Dulce periculum est.] Scio me periculosum tentare opus & arduum; at duce Deo non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. Lenæe.] Unum est è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τȣ̃ ληνȣ̃, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, à *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georgic. 2. v. 4.

20. Cingentem viridi tempora pampino.] Hoc & suos clientes, & seipsum coronare amat Bacchus. Infrà lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

AD VENEREM,

ODE XXVI.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

VIXI puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit;
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc, hic ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppositis foribus minaces.

INTERPRETATIO.

HAUD ita pridem vigebam aptus virginibus; nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ istâ *lyram tenebit murus ille qui stipat latus sinistrum Veneris maritimæ. Istic istic deponite faces accensas & vectes, & arcus præclusis januis minitantes.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 19. & lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid.

Militat omnis amans: & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque, ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos & amatorios. De eo instrumento musico lib. 1. Od. 1.

Paries habebit lævum marinæ qui Veneris latus custodit.] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria & auspicia habebantur. Unde Virgil. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi, & pars quoque templi dextra; quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloriâ militarat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitæ: ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demùm extinctis, occentabant. Pers. Sat. 5. v. 166.

Chrysidis .... ante fores extinctâ cum face canto.

Vide suprà Od. 10. hujus libri.

Vectes & arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide suprà Od. 14. sub finem. Et lib. 1

O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

INTERPRETATIO.

O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Od. 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaïdis ædes expugnaturus, *procede*, inquit, *huc cum vecte*. Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de quâ lib. 1. Od. 3.

Beatam.] Vel opibus vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: fastidium Chloës & superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat à quâ ipse spernebatur.

AD GALATEAM,

ODE XXVII.

Eum à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen

INTERPRETATIO.

SCELERATOS deducat augurium parræ cantum

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multùm quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis sit Galatea illa, & cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ & infaustæ fuit vocis parra avis: quæ verò fuerit illa, nes-

Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auſpex?

INTERPRETATIO.

iterantis, & canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos *enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cum velut ſagitta è tranſverſo equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur providens* futura?

ANNOTATIONES.

nimè liquet. Quibuſdam *meſange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. 11. cap. 37. init. *volucribus apices diverſi quidem generis: Phœnici plumarum ſerie . . . Phaſiana corniculis: prætereà parra* (alii tamen legunt, parvæ) *quæ ab illo galerita appellata quondam, poſteà Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifeſtè ac diſertè ſcribit, *avem parram, oriente Sirio, ipſo die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra, hinc oſcines, quaſi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virgil. Æneid. 3.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres ſuperſtitioſi multa quidem ominoſa exiſtimabant nullâ aut levi ratione; ut ſi quid malè ceſſerat, cùm v. g. prægnans canis occurriſſet, inde talem occurſum deinceps habuerunt infelicem & mali ominis. Ejuſmodi plurima profert hîc Poëta noſter. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet poſitum quibuſdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brunduſium pergentis ad conſcendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & ſerpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis jaculus, ſerpentis genus eſt, ex arboribus in prætereuntes ſeſe vibrantis ad modum ſagittæ. Ælian. lib. 6. hiſt. animal. cap. 18. Plin. lib. 8. cap. 23. *vulgatum eſt*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento.*

6. *Similis ſagittæ.*] Nolunt hîc intelligi miſſilem ex arcu ſagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam ſurculi partem in vitibus poſtremam & ſuperiorem, quæ incurva & contorta ſerpentem refert vocaturque ſagitta. Columell. lib. 3. cap. 17. Plin. lib. 17. cap. 21. *Sagittæ vocantur* ſurculi, *cum intorti panguntur. . . . . ſagittas ſerere minus utile, quoniam in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos inſiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obſequens. Torrentio eſt gradarius equus, tollutim & ſine equitis moleſtiâ decurrens.

Ego cui timebo providus auſpex?] Ita ferè omnes codices. Senſus eſt; non eſt quod timeam tibi, Galatea; cùm nullo ſis crimine obſtricta, felici exitu ut & auſpicio fluent tibi omnia: nec non fauſtum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti: ſis ubique felix. Quod ſi liceat aperire quod ſentio, malim certè cum Eruditis nonnullis, interrogatio-

Antequam

Antequàm stantes repetat paludes

INTERPRETATIO.

Priusquam avicula pluviæ proxima

ANNOTATIONES

nis notam expungere, & continuato sensu & oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea:) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur à conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auspex.] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. antè cit. Quam verò mundi partem spectabat augur: hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirùm ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. augures orientem spectarunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virgil. Æneid. 8. v. 68. & Æneid. 12. v. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant & auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 2. cap. 54. Quæ cùm ita sint ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contrà. Plaut. Asinar. infrà citand. Item Aulul. Scen. 20. *non temerè est quod corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur à dextra corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et anteà. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere jussisset.* Et de Divin. 2. v. 81. *cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?* Verùm enimverò *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius*

Cùm tonuit lævum benè tempestate serenâ.

At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, nescio quid hoc modo nuntiat:

Prospera Juppiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis & Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt, (quod à sinendo dictum putant) *externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. cap. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi & distinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac sinistram: cùm Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scribentem: *Cur avis sinistra est secunda? . . . . Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo sinere. Eam igitur quæ rem sinit avem, . . . vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant. Etenim Thebani cum sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observarunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quem mundi partem dextram & supremam habent. . . . An quia terrestria & caduca cœlestibus & divinis cum sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ ostendere.* Vide & Arnob. lib. 4. paulò post init. ubi *læva naturâ esse ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *levum* in bonam partem, & à levando dici.

Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ novi sinus, & quid albus
Peccet Iapyx.

Interpretatio.

prænuntia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, & vive nostri memoriam servans: & te nec pergere impediat sinister picus nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis. Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx serenus.

Annotationes.

9. *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque & voce indicans. Suprà Od. 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. lib. 6. cap. 6. Plin. lib. 10. cap. 12. *Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.* Et lib. 18. cap. ult. *corvi singultu quodam latrantes seque concutientes, si continuabunt, ventos; si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.* Contrà si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide suprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, nec vaga cornix.*] Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus & cornix ab læva est: corvus porro* (als. parra) *à dextra: consuadent.* Plin. lib. 10. cap. 12. *cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata.* Id. eod. lib. cap. 18. *Pici* (Gallicè *pivert*) *Martio cognomine, insignes & magni in auspiciis. . . . . . Ipsi, principales Latio sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. Respondere Vates, exitium Imperio portendi si dimitteretur; at si exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpsit: nec multo post implevit prodigium.* C. Cælio, sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ novi sinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm sæpè fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repentè è cœlo sereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.
Sic & Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, & scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit & undas.

INTERPRETATIO.

Conjuges & filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, & tumultus atri maris, ac littora ictibus fluctuum *concussa. Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum & apertos dolos expavit* antè *imperterrita. Paulò antè flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aspexit nisi sidera & aquas.*

ANNOTATIONES.

21. *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur & irruant mala quævis: à Galateâ avertantur.

Cæcos sentiant motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior. . . . . & Austro majores fluctus eduntur,* Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis hœdi.* De hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò sagax Poëta junxisset hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attulit? Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum & amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit seriùs cùm se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultrò conscendis: at mox pœnitebit te, cùm turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, & ab Orione hœdoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas & marina monstra aspexit. Hæc & quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius, è Theocrito, quoniam inter hujus opera Eidyll. 19. reperitur inscriptum, *Europa;* quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten; pater ô relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore.
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?

INTERPRETATIO.

Cum verò pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: ô parens, nomen à filia neglectum, & pietas etiam relicta! *Unde & quo deveni? unica mors* pœna *est minor flagitio virginum. An experrecta defleo crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis, quæ dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere?*

ANNOTATIONES.

33. *Centum potentem oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virgil. Æn. 3. de Cretensibus:

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas adsuit: Jovem sub eâ cum Europâ consedisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: miseram me quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 63. seu Epithal.

. . . *Virgo dum intacta manet, tum cara suis: sed*
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago vana quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburnam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virgil. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, est, *decipio:* hinc vanum est insomnium è portâ quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. cit. illud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à *κέρας cornu*, κεραίνω, indeque κραίνω, *effectum reddo.* Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur manifesta sunt; at incerta quæ alieno ore famaque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus ire per, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi meliùs videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opi-

Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens.
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zonâ benè te secutâ
Lædere collum.

INTERPRETATIO.

Si aliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimiùm. Absque verecundiâ deserui paternam domum, sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquàm fœda tabes invadat pulcras genas, ac delicatæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab ista orno suspensam obsequente tibi cingulo.

ANNOTATIONES.

nionem somnii excutere possum: inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamoph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *non audeo dicere pulcriorem esse me quàm ille fuit Taurus qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam me tradere.

51. *Utinam inter errem nuda leones.*] Jam Europa non somniasse, sed reipsâ flagitium perpetrasse se agnoscens iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæso pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici: fortè & pœnas luere vult eam quæ culpæ & turpi commisso ansam præbuerat, formam & pulcritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omninò belluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget & torquet.

58. *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio, vel præcipitio seu in mare seu in scopulos acutos.

Sive te rupes & acuta letho
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, & remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ;
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: benè ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

INTERPRETATIO.

Seu magis placent cautes & scopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis tu Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam vero satis ludificata est, ait: modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

ANNOTATIONES.

63. *Nisi herile mavis carpere pensum.*] Nisi mavis servire, & lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirùm Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanti.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti perfidum ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cùm sat vulnerum intulisset arcum remiserat.

69. *Abstineto dixit irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit aperit, & consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam disce fortunam.*] Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel, regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio & insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quàm *ταυρόμορφον τὸ πόμα*, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. lib. 4. scribit, *nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit,*

nisi dicatur ab Europâ Tyriâ (aliàs Syriâ) nomen accepisse regionem anteà nomine carentem : illam porrò ex Asiâ certe fuisse, in hanc verò minimè *commeasse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantùm in Cretam, & è Creta in Africam.* Apud Moschum anteà cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, & alteram ei oppositam de se contendentes : muliebri formâ erant : harum altera peregrino vultu & habitu ; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutrivisset : verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum : & hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et lib. 3. Procem. *Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ : creduntque perfossas exclusa anteà admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.* Et cap. 1. rursùm, *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcumque venientem expavere, demergens : resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

AD LYDEN.

ODE XXVIII.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

FESTO quid potiùs die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.

INTERPRETATIO.

QVID melius agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum : atque severitati obfirmatæ vim infer.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Festo quid potius die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei festivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vigesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. 18. cap. 13. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoque pretiosum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortè quæ suprà Od. 11. Stroph. 7. ibi quidem *obstinata*, hîc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio & à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori : mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

Inclinare meridiem
  Sentis; ac veluti ſtet volucris dies,
Parcis deripere horreo
  Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
  Neptunum, & virides Nereidum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
  Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
  Fulgenteſque tenet Cycladas, & Paphon
Junctis viſit oloribus:
  Dicetur meritâ nox quoque næniâ.

INTERPRETATIO.

Vides mediam diem recedere: & tamen *cunctaris detrahere ex apotheca inutilèm cadum Bibulo Conſule* conditum; *quaſi conſiſtat tempus fugax.* Age, *alternis canemus Neptunum, & cæruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ ſæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.*

ANNOTATIONES.

5. *Inclinare meridiem ſentis.*] Vides Solem jam deſcendere, & peracto medio curſu vergere ad occaſum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda eſt.

7. *Horreo.*] Græcè ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis & ſervandis idoneus. Id ſuperioribus apothecis condi ſolere vaſa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Ceſſantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Conſulis.] Sub conſulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat eſſe maturum. Jam notavi nec ſemel veteres conſueviſſe ætatem vini deſignare nomine Conſulis tunc Rempublicam adminiſtrantis. Sunt qui Horatium velint hîc jocari, ac per vocem *ceſſantem*, alludere ad Bibulum cum Julio Cæſare Conſulem, nihil verò Conſulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus feſto epulabimur, hunc ſanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinaſque Nymphas pariter, *Nereides,* Nèrei filias: Harum nomina recenſet ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curva recines lyra, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præſidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris ſpicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem; ſpiculis feras configentem, & celeri curſu aſſequentem: quæ à Cyntho Deli inſulæ monte, *Cynthia* dicta eſt. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ lib. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris inſulas, in orbem diſpoſitas; unde nomen. Vide lib. 1. Od. 14. v. ult. *Paphon.*] De eâ urbe Cypri clariſſimâ lib. 1. Od. 30.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni, ſic lib. 4. Od. 1. *purpureis ales oloribus:* aliàs columbæ; Propert. lib. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metamorph. lib. 6. paulò poſt initium: interdum paſſeres. Ita Sappho, καλοὶ δὲ σ' ἄγον στρουθοί.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ:* vel quòd in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebroſæ ac triſti idoneum. De *nænia* lib. 2. Od. 1.

AD MOECENATEM

AD MOECENATEM,

ODE XXIX.

Invitat eum ad frugalem cœnam : & opum contemptum laudat.

TYRRHENA Regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mœcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Ne semper udum Tibur, & Esulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.

INTERPRETATIO.

O Mœcenas proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi : ne continuo spectes humidum Tibur, & pronos agros Esulæ, collesque Telegoni parricidæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac Poësin seu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoïcæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cetera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. & 20. ibique annot.

2. *Non ante verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta & corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. & 4. & alibi. Pers. Sat. 4. v. 37. *balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est tibi.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulùm ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6. init.

Esulæ declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens oc-

Fastidiosam desere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis & ostro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Ostendit ignem; jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.

INTERPRETATIO.

Relinque abundantiam fastidium afferentem, & ædes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultusque Romæ felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas & nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, absque tapetibus & purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem absconditum. Jam sævit Anticanis, ac sidus Leonis furiosi. Sole reducente dies aridos.

ANNOTATIONES.

cidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgò *Frascati*. Ibidem etiamnum extant magnificæ Procerum villæ Romanorum, & palatia benè multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mœcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectasse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mœcenatianâ prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulcritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverso gaudet.

14. *Mundæque cænæ.*] Paratum *non ampliter sed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas verò solvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex, inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filiâ, & Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei sidus ponè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. lib. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quod antè non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis est ille sub ipsis
Anticanis Graio Procyon qui nomine
fertur.

19. *Stellæ vesani Leonis.*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole, incipit sævire Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3. v. 5. fortè & alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*] Scaliger

Jam paſtor umbras cum grege languido
Rivumque feſſus quærit, & horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; & urbi ſollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro
Bactra parent, Tanaiſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:

INTERPRETATIO.

Nunc paſtor æſtu *fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti; & littus ſilens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac metuis anxius quid* adversùs *Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti, atque Tanais ſeditioſus. Dii ſapientes obſcuris tenebris involvunt venturi ævi ſortem:*

ANNOTATIONES.

offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine versûs, mallet: *Sole graves referente luces.* Age vir gravis; Æſtivos dies & calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam paſtor umbras, &c.*] Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam; hac autem diei horam ferventiſſimam deſignat, nempè meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mœcenas, urbis Præfecte. De hac Mœcenatis Præfecturâ Dio lib. 49. & 55. Vide & Vell. Paterc. lib. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà Noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Aſiæ populi ultra Sinas, à Serâ urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Catay*, ſerico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Aſiæ, inter Parthiam ad Occaſum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Perſarum.

Cyro.] Hic filius Cambyſis, Perſarum ac Medorum ſubindeque totius Orientis Rex, profanis imò & ſacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum ſuo exercitu contrucidatus. Vide Juſtin. lib. 1. &c. Paralipomen. Eſdr. Daniel. maximè verò Iſaiæ cap. 45. *Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam . . . Ego ante te ibo, ... Dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, ut ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſraël . . . . accinxi te, & non cognoviſti me, &c.*

28. *Tanaiſque diſcors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives, inter ſe frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Aſiam ab Europâ diſterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib. ſtroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita eſſe fu-

Ridetque, si mortalis ultrà
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem

INTERPRETATIO.

deridentque si homo plus quam decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis *modo intra ripas quietè defluentis intra mare Thuscum, modo saxa corrosa evulsasque stirpes, & greges, atque adificia simul abripientis, haud absque sonitu montium & silvæ proximæ; quando immanis eluvio sollicitat fluvios tranquillos. Is compos sui* est *vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest,*

ANNOTATIONES.

tura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ne vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præsens animus quod ultra est
Oderit curare.

32. *Quod adest memento componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. *Cetera fluminis ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, stirpesque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores exstirpat, &c. Vide Homer. Il. λ. Lucret. lib. 1.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa: &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores:
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cum fera diluvies quietos irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione suâ: illi sunt Tinia, hodie *Topino*, Nar, v. *Nera*, ex Apennino scaturientes; Anio v. *Teverone* flu. Sabinorum, Pelia flu. Hetruriæ, v. *Paglia*. Lege Plin. lib. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis, ita scribit: *Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè superfunditur . . . . . . premit valles, innatat campis . . . . Inde quæ solet flumina accipere & permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixisse, vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retró est, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis

INTERPRETATIO.

vixi: crastinâ die Jupiter cœlo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, & obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi mox alteri propitia. Laudo stantem. Quod *si leves alas movet, reddo quæ donavit; ac meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tem-*

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit disertè suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: & quem dederat cursum natura peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu: is beatus semperque *lætus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernâque die utetur, futuri & crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia sua,* inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide lib. I. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque sibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quandiu stat & manet mecum fortuna, laudo: quod si recedat & aufugiat; minimè indignor. Illâ instabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis; cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55. *Probamque pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: satis dotata, si benè morata: sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem; sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide suprà Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum si mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces:

Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præſidio ſcaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminuſque Pollux.

INTERPRETATIO.

peſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuoſa, & precibus obtinere ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant. Tum etiam *me ſecurum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.*

ANNOTATIONES.

at ego tametſi talibus in anguſtiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere ſatagam: atque divitiarum neglectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. 3. init.

Si mugiat Africis malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare & dona polliceri, ſi ſalvas præſtent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *tunc præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.*

Perſ. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poſcis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus* inſula maris Mediterranei, de quâ lib. 1. Od. 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima: nunc in ruinis ferè jacet, & paucos habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa; ab Alexandro Magno continenti juncta eſt. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem ſcribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi, perditiſque omnibus, biremi tantummodò ſcaphâ vectus, nihilominùs pacatâ mente conſtabo, perinde ac ſi Caſtor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Od. 16. v. 2.

64. *Geminuſque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò ſimul propitia ſunt & *lucida ſidera.* Vide lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. v. 25. Sunt qui allegorias hîc ſomnient, putentque Horatium alludere ad id quod ſibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* ſignificare bella civilia, è quibus evaſerat *bremi ſcaphâ*, id eſt, virtute & innocentiâ ſubnixus, aſpirante *aurâ* & favore *gemini* ſideris Mœcenatis nimirùm & Auguſti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

EXEGI monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

INTERPRETATIO.

ABSOLVI opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neque pluvia corrumpens,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide lib. 2. Oden ultimam: hanc cum illâ confer; & eumdem utriusque scopum, eamdemque sententiam variâ dictione tantum distinctam animadverte. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & sepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio*, inquit Plin. lib. 36. cap. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accuratè. Unam ait quinque stadiis longam, decem annis elaboratam; in aliâ verò annos viginti absumptos: &c. Ammian. Marcell. lib. 22. *pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omninò altitudinem, quæ humanis confici potest; erectæ sunt turres, ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim; umbras quoque mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem lib. 17. & Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quàm jugera sex tolleret. . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit: ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638. in suæ peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interiorem quàm exteriorem egregiè describit qualem inspexit ac dimensus est, vix paululùm deformatam; altamque dicit pedes ferè septingentos; & convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Od. 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonæ tempestatis exercitus implacabilis.

Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens

INTERPRETATIO.

nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quandiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; ego *clarus è tenui memorabor Al-*

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quàm sui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poëta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superstes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus & morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa & in Problem. Vide & Cœl. Rodig. lib. 29 cap. 18.

Usque ego posterâ crescam laude recens.] Novis in dies laudibus cumulabor à posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam aut senescet.

8. *Dum Capitolium scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quandiu stabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, Imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacita virgine.*] Quandiu & Vestales ritè silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hîc nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta; nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. lib. 3. cap. 9.

10. *Qua violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, suâ nempè patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus*] Et hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ & ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervet æstus & calor, hincque est arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *siticulosam Apuliam* vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phrasis Græca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii, ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regna-*

Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

INTERPRETATIO.

caïcos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen. Age *Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume: capilloſque meos circumda ultro laureâ Delphicâ.*

ANNOTATIONES.

tor populorum. Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evaſit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Od. 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*] Vel inde nominabor paſſim, quod primus Alcaïcos verſus Latinè ſcripſerim ad imitationem Alcæi è Leſbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Suam alloquitur Muſam Poëta: at ſemetipſum oſtentat. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam è lauro ſacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaiæ, ad Parnaſſum montem.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER QUARTUS.

AD VENEREM, ODE I.

Ætate suâ se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

INTERMISSA Venus diu,
Rursus bella moves. Parce precor, precor,
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine dulcium
Mater sæva cupidinum,

INTERPRETATIO.

INTERRUPTA dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benigna Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit : *scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perperpetuo credidit* Augustus, *ut non modo seculare carmen componendum injunxerit, sed & vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum ; eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas : v. g. 12. hujus libri ante tertiam lib. 1. intelligendus fortè est Suetonius de edito in lucem potiùs quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce precor.*] Per ætatem se excusat : abiisse juveniles nimirùm ludos & artes, quibus pollebat dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, & ab eâ diligebatur maximè. Illam vocat *protervam* lib. 1. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hîc appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ præmiorum spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Comessabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè signa feret militiæ tuæ.

INTERPRETATIO.

lem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in ædibus Pauli Maximi; illuc *i velox cycnis purpureis, si cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industriâ* præditus, *longè portabit vexilla tua militiæ.*

ANNOTATIONES.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro annot. lib. 2. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Just Lips. Elect. lib. 1. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis conditæ 743. cum Julo Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: AD FABIUM MAXIMUM, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Od. 28.

Purpureis.] Magna contentio de istâ voce, cùm cycni planè sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis est cycnorum candor: unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repositam suum adhuc colorem servasse; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ semi-albam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forsitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρέῃ,

11. *Comessabere.*] Comessari propriè est post cœnam & epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam & significat post cœnam luxuriosè iterùm epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas* quadrifariàm dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comessationes.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide lib. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modò facit sed propè superat, quod plus trecenti ex eadem hac familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cùm sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 1.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes.
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis de vitâ periclitantibus adeoque sollicitis: disertè perorans, bonis artibus abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*]

Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli ;
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura : lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus, non ſine fiſtulâ.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.

Interpretatio.

Et cum rivalis donis amplis ſuperbi *victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effictam locabit ſub trabe è citro. Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis cithara, & tibia Berecynthia & fiſtula. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulſabunt ter, ritu Saliorum.*

Annotationes.

Ovid.

Militia ſpecies amor eſt, ...
. . . . ſævique labores
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi ſtatuam è marmore in æde conſtructâ è lignis pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus, Albani. Cic. de Divin. 1. v. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum crevisſet*, reſponſum eſt, dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi repreſſus eſſet, Veios. Inde admirabilis illa Albana aqua facta deductio eſt.* Et de Divin. 2. v. 69. *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor : altera humilis & fructifera : altera ſilveſtris & infructuoſa, ſed grandis ; è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. lib. 13. cap. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſula Cypro Veneri ſacra, ut dictum eſt lib. 1. Od. 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus duces thura.*] In eo templo quod tibi conſecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnuſque cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Od. 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia à Marſya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibiâ præſertim quæ inde cognomen habuit. Vide lib. 1. Od. 16. & 18. ſub finem : & lib. 3. Od. 19. v. 18. & ſeq.

25 *Bis die.*] Manè & veſperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Choreas etiam in ſacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero;
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

INTERPRETATIO.

Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.

ANNOTATIONES.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu, Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod sanè indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediaque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso, modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii campi. &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Od. 8.

AD ANTONIUM IULUM,
ODE II.

Laudat Pindarum.

PINDARUM quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore;

INTERPRETATIO.

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, & mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur & rapidè fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluviæ suprà consuetas ripas extulerunt.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, quâ mirè Pindarum extollit suprà se, pariterque facundiam & modestiam expromit suam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *auris Bœoticæ*, id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii famam & proverbium absterśit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. Quo tempore Æschylus, & Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. 12. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; nimirùm infantem expositum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inscitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander Verò Magnus, cùm eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Iule.*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalœpham ponunt ex primâ vocali vel syllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis versûs: quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. *Immensus ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritûs magnificentiâ, sententiis, figuris,*

Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numeriſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos Regeſque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidere juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:

INTERPRETATIO.

Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis audacibus, ſcribitque metris liberis: ſive canit Divos ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde proſtrati ſunt, atque *extinctus eſt ignis Chimæræ horrendæ:*

ANNOTATIONES.

beatiſſimâ rerum verborumque copiâ, & velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.

9. *Laureâ Apollinari.*] Vide lib. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi δὶς θύρας ἀμείβων vel ἀμβαίνων, *bis vitæ portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiſcantur. Ingeniosè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis & morti ereptus ab alterâ atque educatus, ſcilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët. lib. 1. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenumque Baccho, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſeſquipedales voces: atque idcircò *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

ὀφρυανασπασίδαι, ῥινεγκαταπυξογενεῖοι, &c.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres cùm libarent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent: ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. οὐκ ἔστι διθύραμβος, αἴ ὕδωρ πίῃς. *nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de orat. n. 181. *inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locuplete oratione diffuſa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeriſque fertur lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut menſura pedum, ſed quia magna erat metrum variandi licentia; & quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. Pindarus enim pæanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hîc Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 85.

Muſa dedit fidibus Divos, pueroſque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Sive quos Elea domum reducit
Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, & centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, & vires animumque moresque
Aureos deducit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos

INTERPRETATIO.

sive laudat eos qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, & donum eis tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem morte *ablatum nupta mœsta, illiusque virtutem animumque ac bonos mores extollit* usque *ad cœlum, atrisque inferis eximit.* O *Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque*

ANNOTATIONES.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, & Theseum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem: *per quos Centauri cecidere.* Vide lib. 1. Od. 18. lib. 3. Od. 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Od. 1. & alibi multis locis. Virgil. Georgic. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit *Epeiros equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit spatia. & spumas aget ore cruentas.

Elis, & Pisa quæ & Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & seq. annot.

18. *Cœlestes.*] Od. 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equumve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiore signis.*] Vide posteà, Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum plorat.*] Seu cùm struit & componit Epitaphium sponsi morte præmaturâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & suave canentem instar cycni idem semper vigor eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Od. 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ consulatum gessit anno Urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

Nubium

Nubium tractus: ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

INTERPRETATIO.

assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ sedulitate colligit,* sic *ingenti labore condo versus, prope silvas & fontes Tiburis humidi.* Tu *vates* eximius, *celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:*

ANNOTATIONES.

27. *Ego apis Matinæ more, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed velut apis inferiora circumvolo, & flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. lib 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tibur aqua perfluunt.*

31. *Operosa parvus carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, stylumque sæpiùs vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cadit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat illic Horatius, alias certè non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Atenim præ Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, fortè quòd inops Latinus sermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu, Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroïco. Iulus Antonius heroïcis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si prætereo, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea Centuriones Romanos

Quo nihil majus meliuſve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priſcum.
Concines lætoſque dies, & urbis
Publicum ludum, ſuper impetrato
Fortis Auguſti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ, ſi quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: & ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam, recepto
Cæſare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non ſemel dicemus, Io triumphe,

INTERPRETATIO.

quo Cæſare *grandius aut pretioſius nihil fata & numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamſi revocetur ſeculum vetus aureum. Cantabis feſtos dies & communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Auguſti* à Diis *conceſſum. Tunc, ſi canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: & beatus dicam, ô læta, ô celebris dies*, quâ *Cæſar* nobis *eſt redditus. Dum verò progrederis, ô triumphe, ſæpiùs repetemus, Io, Io triumphe,*

ANNOTATIONES.

ad exigenda tributa miſſos cruci ab eis ſuffixos: eorum verò mulieres, cùm deeſſent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi alliſos in hoſtium ora contorquere non veritas. Vide Oroſ. &c. Tandem Sicambros tamen ſubegit Auguſtus, ac *dedentes ſe traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. ſic teſtatur: *validiſſimas nationes Cheruſcos, Suevos, Sicambros pariter aggreſſus eſt, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut ſacramento bellum ſumpſerant, adeò certâ victoriæ ſpe, ut prædam in anteceſſum dividerent. Cheruſci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorſum. Victor namque Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſoſque in prædam diviſit ac vendidit,*

43. *Auguſti reditu.*] Ex Hiſpaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat, Lib. 1. Od. 12. ſub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Auguſti ex Galliâ cùm Sicambros profligaſſet, hîc intelligunt alii. Sueton. cap. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos adminiſtravit, ut tamen quibuſdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret aut non longè abeſſet.*

Forum litibus orbum.] Ferias, juſtitium, ſeu vacationem à litibus dirimendis & à forenſi ſtrepitu, mos erat indici in ludis, feſtis, triumphis, ſupplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ ſi quid, &c.*] Tum verò ſublimibus tuis carminibus, ô Antoni, meos etiam qualeſcumque verſus adjungam, in tam ſolemni occaſione, reverſo incolumi è belli periculis Auguſto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. *revertentem ex provinciâ non ſolum fauſtis ominibus ſed & modulatis carminibus proſequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Conſulem

Civitas omnis: dabimuſque Divis
Thura benignis.
Te decem Tauri totidemque vaccæ,
Me tener ſolvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juveneſcit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

INTERPRETATIO.

omniſque urbs pariter, *&* *adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* promiſſis *liberabunt: me juvencus matri ſubtractus, qui creſcit* in *abundanti gramine, propter meum votum* exolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardeſcentem: eâ* parte inſuper *contraxit notam* quâ *ſpectatur nive* candidior, in *reliquis rufus*.

ANNOTATIONES.

deſignatum; leguntque, *Duxque dum procedis*, ſed abſurdè: alii ad Auguſtum triumphantem. Verùm ipſo duce contextu, ſanè referes, ingeniosè lector, ad ipſum triumphum, quem ſic interpellat Horatius procedentem: ô triumphe, dum procedes, Io ſæpiùs; Io, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu Antoni ſumme vir, pro Cæſaris felici reditu à Diis impetrando, voviſti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego verò tenuis immolato juvenco quem promiſi, voto ſolvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Deſcribit juvencum quem parat ſacrificio quod vovit. Lunæ paulò pòſt novilunium ſimilem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam ſtellæ ad inſtar conſpicuam. Sic Homerus Iliad. ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, inſignem exhibet. Et Moſchus, in Idyll. quod Theocrito malè aſcribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum ſimiliter flavum reliquo fuiſſe corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulſiſſe commemorat.

AD MELPOMENEN, ODE III.

Se poëticâ facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger

INTERPRETATIO.

O MELPOMENE, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quem tu Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Musarum hanc ponit. De eâ lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*, ἀμενεστέροις ὄμμασιν. Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine:

Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. 7. v. 195.

*distat enim, quæ
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.*

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm sint illi Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò sibi gloriam à Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plutarch. in Thesei vita. Strabon. Geograph. lib. 8. T. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludicrum aderat . . . . . . quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur. . . . propter oportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contrà Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuesse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poëta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro, *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum

Curru ducet Achaïco
  Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
  Quod regnum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
  Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,

INTERPRETATIO.

victorem curru vehet Achaico, nec militare facinus Imperatorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quòd superbas Regum minas fregerit. Verùm aquæ fecundum Tibur irrigantes & silvarum densa folia

ANNOTATIONES.

nomina declarabantur & pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt, apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poëta,

Juppiter excelsa clarabat sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4.

Sic Virgil. Æneid. 11. ait, *crimen acerbat.*

Pugilem.] Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger curru ducet Achaïco.] De curuli certamine lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. procem. *Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modò in conventu stantes cum palma & coronâ ferant laudes, sed & cùm revertantur in suas civitates, cum victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, èque Republicâ perpetuâ vitâ constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *mox & ipse aurigare, atque etiam spectari voluit . . . .* tum etiam *in circo maximo . . . . . . nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* cap. 23. *certamina deinceps obiit omnia.* cap. 24. *aurigavit plurifariam. Olympiis etiam decemjugem . . . . . sed excussus curru . . . . . nec eo secius coronatus est . . Judices donavit civitate Rom. & pecuniâ grandi, ac provinciam universam libertate. Quæ beneficia è medio stadio, Isthmiorum die, suâ ipse voce pronuntiavit.* cap. 25. *reversus è Græcia Neapolim . . . . . albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est: simili modò Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . veste purpureâ . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laureâ sacrâ Apollini apud Delum insulam nato & eximiè culto. Vide lib. 1. Od. 21.

9. *Ostendet Capitolio.*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Roman. in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo lib. 1. Od. 7. lib. 3. Od. 29. Quòd eò secedere amaret Poëta lib. 1. Od. 18. lib. 2. Od. 6.

Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros :
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

INTERPRETATIO.

Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter charos Poëtarum cœtus me collocare dignatur, Jamque minus æmulorum morſibus vellicor. O Muſa quæ ſuavitatem eximiæ lyræ meæ ſonum moderaris, ô quæ mutis etiam piſcibus cygni cantum dare potes, ſi velis; illud omne ex dono tuo eſt.

ANNOTATIONES.

12. *Æolio carmine.*] lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaïcos verſus deſignat latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo lib. 1. Od. 32. & lib. 3. Od. 30.

13. *Romæ principis urbium dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos : ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſque ductam : ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Româ, urbium & orbis dominâ, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*

Amabiles vatum choros.] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, putà de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de vitâ ſeu hilariter exigendâ ſeu laudabiliter inſtituendâ, &c.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatemque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt : atque adeo virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide lib. 2. Od. ult.

17. *O teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa, hoc beneficium cum aliis benè multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm auſæ eſſent ad cantum Muſas provocare : quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolverunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti ſunt piſces. Ariſtot. de animal. Hinc proverb. *piſce magis mutus* : ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni ſonum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros : idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum*, inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. ſcribit hæc : *canentem cycnum pauci audivere, etiamſi vulgatior fama tenet ingruente fatali momento* ἀφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, *voce cantuque in primis valere* : auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait : ἐγὼ δ᾽ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De cycnis jam lib. 2. Od. ult.

Quod monſtror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

INTERPRETATIO.

quod manu prætereuntium oſtendor Latinæ lyræ auctor; quod vivo & probor, ſi tamen *probor, à te eſt* mihi datum.

ANNOTATIONES.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſanè Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercula, ut mos in Græcia eſt, inſuſurrantiſque alteri, hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. ſcribit, *periclitari virginitatem, cùm digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps. lib. 3. Od. ult. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantùm poëſeos facultatem ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide lib. 3. Od. 4. ſtrophe 7.

Quod placeo.] Quod Auguſto & Mœcenati præcipuè, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidia ſim major*, lib. 2. Od. 20. quod *uſque ego poſterâ creſcam laude recens: &c.* lib. 3. Od. 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poëta, quaſi ſubdubitans adeò poſſe ſe *Principibus placuiſſe viris, quæ laus eſt non ultima.*

DRUSI LAUDES.

ODE IV.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo)

INTERPRETATIO.

QUALEM volucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo)

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1 *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhœtis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam

Olim juventas & patrius vigor
Nido laborum propulit inſcium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Inſolitos docuere niſus
Venti paventem: mox in ovilia
Demiſit hoſtem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:

INTERPRETATIO.

aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam tranſactis imbribus timidum docuere conatus inſuetos; mox autem *vis acerrima infeſtum in ovilia perpulit, deinde præda ac certaminis aviditas incitavit adverſus dracones repugnantes:*

ANNOTATIONES.

ferè totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione laus omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtylus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quo videtur aliquantò perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhœti & Vindelici* talem *videre, qualem miniſtrum fulminis . . . Juventas & patrius vigor nido propulit. . . . . mox in ovilia demiſit hoſtem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Senſus autem eſt: Rhœti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhœtos & Vindelicos aggreſſus eſt atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. lib. 2. cap. 55. *ſolam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine; *negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. lib. 3. Od. 20. in fine.

8. *Inſolitos docuere niſus.*] Volatum docent venti *inſolitum* hactenùs & nondum tentatum: hinc ad primos illos *niſus*, aëri ſe committere expaveſcit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9. *Mox in ovilia demiſit hoſtem vividus impetus.*] Cùm primùm vires ſuas expertus eſt, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *adultos pullos aquila perſequitur & longè fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. & alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut ſatietur. . . . . rapta non protinus ferunt; ſed primò deponunt: expertaque pondus tunc demùm abeunt.* Idem ſcribit Ariſtot. Hiſtor. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *acrior eſt cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamſi in aëre. Ova hic conſectatur aquilæ aviditate maleficâ: at illa ob hoc rapit ubicumque viſum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait tam grave eſſe aquilis & draconibus odium inter ſe, ut ne quidem interfectorum ſanguis commiſceatur; ac ſi confuderis, diſſociet ſeſe ac ſeorſum fluat. Ejuſmodi certamen bellè deſcribit Homer. Iliad. μ. v. 201. Et Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cùm fulva draconem

Qualemve

Qualemve lætis caprea paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem,
Dente novo peritura, vidit :
Videre Rhœti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, & Vindelici; quibus

INTERPRETATIO.

& qualem leonem jam à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata paſcuis aſpexit recenti dente lanianda : talem *ad Alpes bella facientem Druſum viderunt Rhœti atque*

ANNOTATIONES.

Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæſit:
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens : illa haud minus urget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis.

17. *Videre Rhœti.*] Rhœti appetentem ſe armis infeſtis Druſum viderunt aquilæ inſtar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhœti.] Hodie *les Griſons* vernac. Alpes Tridentinas occupant : Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Druſi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, ſicut Auſtralem Rhœti, utrique perinde bellicoſi. Hodie Suevi, & Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhœtis confundant : ſed errorem manifeſtè oſtendit Vell. Paterc. lib. 2. cap. 97. & 98. ita referens : *Tib. Claudius Nero . . . . innutritus cœleſtium præceptorum diſciplinis, juvenis, genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudiis maximoque ingenio inſtructiſſimus, qui protinus, quantus eſt ſperari potuerat, viſuſque prætulerit Principem; Quæſtor undeviceſimum annum agens capeſſere cœpit Rempublicam. &c.* Et paulò pòſt, *Reverſum ex Armenia, in poteſtatem Populi Romani redacta, Neronem Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adjutore operis dato fratre ipſius Druſo, quem intra Cæſaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque diviſis partibus Rhœtos Vindelicoſque aggreſſi, multis urbium & caſtellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum ſanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhœtiam & Vindelicos . . . gentes Inalpinas coërcuit.*

Druſum bella gerentem.] Claudius Druſus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhœtos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non poſſet aſcendere : ſed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum ſuum Claudium Druſum perpacavit.* De eo ſic ſcribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druſo Claudio fratri Neronis, adoleſcenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit : cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos æqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulcritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . . fatorum iniquitas Conſulem, annum agentem triceſimum rapuit.*

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ securi
Dextras obarmet, quærere distuli:
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Lateque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensere quid mens ritè quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis:

INTERPRETATIO.

Vindelici, quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verùm diu lateque victrices turmæ adolescentis superatæ industriâ expertæ sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis.

ANNOTATIONES

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sanè continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acriùs & perperam disputantes Nam alioqui non est obscurum aut valdè incertum, Rhœtos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazonia.*] Strabo lib. 2. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib. 2. Oros. lib. 1. cap. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ solùm sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè; Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, unâ tantùm parte secans; contrà bipennis utrinque. Hesych.

22. *Diu lateque victrices catervæ.*] Rhœti sæpiùs anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. antè citati.

25. *Juvenis.*] Claudii Drusi, de quo antè.

25. *Sensere quid, &c.*] Intellexere quid & quantum valeret institutio & educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Nerones* Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero Liviâ Drusillâ uxore suâ tum etiam prægnante Augusto petenti concessâ, paulò pòst è vivis excessit: eumdem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempè Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones;* tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor esset ab Augusto nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. & 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί. Aristot. Contrarium tamen evenit non raro: nam & *filii heroum noxæ* interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice versâ è malis & ignavis aliquando exorti sunt boni & fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. lib. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdè.

Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,

INTERPRETATIO.

In juvencis & in equis patrum virtus residet. Nec aquilæ producunt columbam minimè bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, & bona disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus,

ANNOTATIONES.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*] Bona educatio & studiosa institutio promovet εὐγενείαν, seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Utcunque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina & morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. cap. 2. *natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate, & in summa opinionum perversitate versamur . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.*

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. cap. 2. oportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen. &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. 6. Plin. lib. 3. illic verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit; an. U. C. 546. ejusque caput præcisum ad Annibalis castra perlatum & ad pedes cùm esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. cap. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib 27. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; & paternum genus duxisse à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Asdrubal devictus.] Is nimirùm qui Scipiones in Hispania profligarat.

39. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *omni multitudine obviàm effusâ . . . non salutabant modò universi circumfusi,* (circa Claudium & Salinatorem Coss.)

Qui primus almâ risit adoreâ;
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,

INTERPRETATIO.

qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa scelerato Carthaginensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Annibal dixit: nos tanquam *cervi, prædæ luporum rapacium, sponte*

ANNOTATIONES.

sed & contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.

41. *Adorea.*] Victoriâ, laude, gloriâ, Fest. adoream laudem seu gloriam dicebant; quia gloriosum putabant eum qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia strênuis & iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde & *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 5. *possum istam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Od. 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale verò & Pœnis ex Italiâ exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessêre bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam & Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos & vindices in impium Annibalem: alii: stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbarant Pœni, absque ullâ Numinum reverentiâ. Tit. Liv. lib. 26. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . templum eâ tempestate inclytum divitiis. . . . his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Annibal.*] Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ, . . plurimum consilii. . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat. . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: cevi luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem perinde inimici & improbi adeoque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos

Sectamur ultrò quos opimus
Fallere & effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus, sacra,
Natosque, maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes:
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,

INTERPRETATIO.

sequimur Romanos, *quos declinare & evitare insignis est triumphus.* Illa *natio, quæ ab incensâ Troiâ ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, & senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter & cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem:*

ANNOTATIONES.

Carthaginenses tanquam *cervi* imbelles *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *prædæ*; *quosque* proinde *fallere*, seu evitare contrà debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens quæ cremato, &c.*] Romana gens à Troianis oriunda. Vide Justin. lib. 43. item Carmen Seculare post Epodos.

54. *Sacra, natosque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. 2. v. 747.

Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor resecatis ramis uberiùs pullulat & crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo lib. 1. Od. 21.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, & quod uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine? unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virgil. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turbâ capitum circumstetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

Monſtrumve ſummiſere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merſes profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno Numine Jupiter
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

INTERPRETATIO.

neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. *Si mari demergas, clarior redit: ſi oppugnes, cum ſummâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè ſpes omnis & fortuna noſtra gentis interiit, Aſdrubale interfecto. Claudia* ſtirpis *potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat ſolers conſilium inter militiæ difficultates.*

ANNOTATIONES.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de dracone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis..

Echioniæve Thebæ.] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictum, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò ſuperfuit Echion, poſteà Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merſes.*] Ab inuſitato *merſo, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaſlibet mulieres ſermone celebranda prælia; ſeu viri illarum aut filii vel cognati victi victoreſve fuiſſent.

69. *Carthagini non ego nuntios mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem ſuperbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales poſt Cannenſem cladem, &c. Vide Tit. Liv. lib. 23. cap. 11. & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, conſilia, ſolers induſtria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli ſubita, pericula, doli, inſidiæ, ſtratagemata.

AD AUGUSTUM,

ODE V.

Ut suum in urbem reditum acceleret.

DIVIS orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:

INTERPRETATIO.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium: neque vultum avertit ab incurvâ ripâ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.* Senatûs Populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poëta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari lib. 1. Od. 35. v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique, *votis ominibusque*, hoc sensu: mater anxia non tantùm vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, sed & omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam*

Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos & lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit

INTERPRETATIO.

ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina & leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur & plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germa-

ANNOTATIONES.

quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii jam dudum absentis, *vidit à longe, & illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc & referri potest cusum numisma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto*: ex alterâ verò, *Vota publ. suscepta pro salute & reditu*.

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirùm tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od. 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coërcendis adulteriis & de pudicitiâ, &c. . . . . cumque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi quæ patrii signatur imagine vultus
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Carm. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . .
Sit suo similis patri
Manlio, & facilè insciis
Noscitur ab omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. *τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.*

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. sub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis Gelidum Scythen.] Lib. 1. Od. 19. & 35. Lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c*] Vide

Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quiſque diem collibus in ſuis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te menſis adhibet Deum.
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris; & Laribus tuum
Miſcet numen, uti Græcia Caſtoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro

INTERPRETATIO.

nia? Quis expaveſcat bella Hiſpaniæ ferocis? unuſquiſque diem finit in ſuis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat menſis ſecundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuſo colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Caſtoris & magni Herculis, erga illos *grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones feſtos diuturnos.* Hoc *preſa-*

ANNOTATIONES.

Flor. lib. 4. cap. 12. *domuit Uſipetes, Tenctheros, Catros . . . . . inde validiſſimas nationes, Cheruſcos, Suevos, Sicambros, &c. . . . . . Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, ſive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæſar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: eſt Hiſpaniæ pars, & per ſynecd. tota ſic vocatur. Vide lib. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *pacata fere omnis Hiſpania, &c.* Et poſteà: *hic finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ, &c.*

29. *Condit quiſque diem, &c.*] Arat colitque agros ſuos quiſque, & operi vacat ruſtico, à mane ad veſperam, ſine ullo metu hoſtili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere ſoles.

31. *Alteris te menſis adhibet Deum.*] Ex Senatuſconſulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Auguſto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ menſâ quæ ciborum ſeu carnium erat, ſecunda adhiberetur fructibus & bellariis onuſta, cum exquiſitiſſimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miſcet numen.] Teque adeo venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non abſurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monſtris & aliis incommodis vindicavit multas ac diverſas Græciæ regiones. Caſtor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideò juvare tanquam numina quædam benigna exiſtimati ſunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

38. *Ferias.*] Dies feſtos lætoſque; diuturnum otium, ſecuritatem perpetuam.

38. *Heſperiæ.*] Italia ſic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Heſperiis.* Et lib. 2. Od. 1. ſub finem, ubi, *Heſperiæ ſonitum ruinæ.* Nec non lib. 1.

Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano subest.

INTERPRETATIO.

mur sobrii primo diluculo : Hoc & re- *petimus benè poti , quando Sol occidit sub Oceano.*

ANNOTATIONES.

Od. 36. v. 4.
Integro.] Vixdum incœpto.
39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.
Uvidi.] Vino perfusi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM & DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, & Troiæ prope victor altæ
Phthius Achilles;

INTERPRETATIO.

O DEUS, *quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Troiæ propemodum expugnator;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem : neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversùs arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantùm enixâ, cùm ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. lib. 20. cap. 6. *mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur super numerum Neobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana sagittis confixos peremerunt : Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metamorph. 6. cap. 3. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis septem natis genitrix læta atque superba,
Tot duxi mater funera quot genui.
Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem. &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non incluſus equo Minervæ

INTERPRETATIO.

aliis quidem *fortior*, *te* verò *inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Troianas arces impugnaret haſtâ tremendâ certans. Is ſicuti pinus edace ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demiſit in pulvere Troiano. Ille non clauſus equo ſacra Palladis*

ANNOTATIONES.

Troiæ propè victor.] Qui interfecto Hectore Troiæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè acceleraſſet, niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Troianorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figurâ Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manuſque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. lib. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electeâ Atlantis filiâ ab Africâ venit in Aſiam, conſeditque in regione Helleſponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſteà Troia à rege Troë dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremenda cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam criſpare aut vibrare ſolus noverat; à Chirone inciſam, ad cædem heroum.

9. *Ille mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho
Aut Idâ in magnâ radicitus eruta pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitque collum in pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. Similem dictionem vide, ibique annot. Hic noſter indicat Achillem cecidiſſe in Troiano campo & certamine: quod idem ſcribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi

. . *Oſtendens ſternentem Troica ferro*
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere ſordidus* occubuiſſet. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti ſunt Troiani, & Troas ac Troia Teucria, à Teucro (Non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut

Sacra mentito, malè feriatos
Troas & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Ni tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.

INTERPRETATIO.

simulante decepisset Troianos perperam otiantes, & aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Græcis, nec non ventre materno inclusos; nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessisset Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis extructa.

ANNOTATIONES.

eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machinâ illâ, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt: sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Troiam ac Troianos debellasset. Vide Virgil. Æneid. 2.

Votum pro reditu simulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempestivè abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. 2. v. 15.

Nos abiisse rati & vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros & mœnia pandimus urbis.
. . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis. circum pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epist. ad Pisones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Troianorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Troianis faventes apud Jovem supplicarunt, ut, quoniam in fatis erat Troiam exscindi, saltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & seq. v. 260. & seq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.

Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.

INTERPRETATIO.

O Apollo citharista, Thaliæ benè canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos & vatis appellationem tribuit.

ANNOTATIONES.

25. *Doctor arguti, &c.*] Placet quibusdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μυσηγέτης. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thalia.] Pro qualibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quòd Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic lib. 3. Od. 4.

Qui rore puro Castalia lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causâ. Sensus itaque est qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porrò Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgò etiam *Sirbi*; quem sanè designat hîc Horatius, qui loco suprà citato, de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quòd Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrociniare: cui *spiritum & carminis artem dedisti, nomen & decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ.] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam lib. 1. Od. 22 & lib. 2. Od. 1. vel respexit noster Poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi; *Ceam Camœnam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreonticâ, antè dixit. Ergo & hîc *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Levis.*] Sive *lævis*, λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomarium sunt, ἀγυιαὶ appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus Poëta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude sed arte excultum, ibid. vocat.

Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:
Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.

INTERPRETATIO.

O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ quæ timidos Lyncas & cervos acu prosternit, custodite mensuram Sapphicam & pollicis mei sonum: ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam.

ANNOTATIONES.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat: ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide lib. 1. Od. 21.

Deliæ.] A Delo insula, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vide lib. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cevos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis & arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè *once*, vel, *lonce* vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure, an injuriâ? Vide Gesner. de quadruped. Plin. lib. 28. &c. De iis jam lib. 2. Od. 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptate diligenter. Sappho è Lesbo insula, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide lib. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

Meique pollicis ictum.] Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & solemni.

Crescentem face noctilucam.] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28: unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quod in septem numeratur quasi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

Nupta jam dices : Ego Diis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

INTERPRETATIO.

Aliquando connubio juncta dices : Ego poëta Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando *seculum reduxit dies solemnes.*

ANNOTATIONES.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices : ego pridem adolescentula & virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

AD TORQUATUM,

ODE VII.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, & decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

INTERPRETATIO.

ABIERUNT nives : jam agris herbæ renascuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem : atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroïcus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis & unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsùs argumentum habet atque quarta lib. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fecunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt poëtam nostrùm.

3. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas flumina prætereunt.] Salmasius legit *recrescentia* : alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus ; sicque ripas suas transiliunt ac superant : quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc veriùs quò simpliciùs, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est;

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quo pius Æneas, quo Tullus dives & Ancus;
Pulvis & umbra sumus.

INTERPRETATIO.

Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva similiter *peritura, posteaquam Autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò resarciunt detrimenta cœli: at nos simul ac devenimus eò quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus* deciderunt, *sumus* duntaxat *cinis & umbra.*

ANNOTATIONES.

flumina antè nivium aquis aucta & ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque & fluunt præter, id est secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide lib. 1. Od. 4. & 20. Item lib. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere & absumi docet. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die.

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide lib. 3. Od. 1. v. 24. & infrà Od. 12. hujus libri 4.

10. *Damna tamen celeres. &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterùm plena quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *novaque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales cùm semel interiimus, haud ampliùs reparamur aut reviviscimus. Moschus Eidyll. 3. Bionis deflens interitum, hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cùm interiere, tamen renascuntur posteà,* inquit: *nos verò qui magni, fortes, sapientes, ubi primùm mortui sumus, obscuri in terrâ somnum dormimus longum, infinitum,* μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad Inferos nempè. Sensus est, non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicarunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* famâ super æthera per Virgilium notus. *Tullus,* & *Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. Tit. Liv. lib. 1. Dionys. Halicarn. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra sumus.*] Euripid. ἄνθρωπος ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *homo est flatus & umbra tantùm.* Sophocles in Ajace, εἴδωλα καὶ κούφην σκιὰν *simulacra & levem umbram* homines appellat: Anacreon ὀλίγην κόνιν *exiguum pulverem.* Jacob. Apost. Epist. cap. 4. v. 15. ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. vita est *vapor modico apparens & mox evanescens.*

Quis

Quis ſcit an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ
Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo.

INTERPRETATIO.

Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benignè indulſeris, hæc *avaras manus hæredis effugient: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps* nobilis, *nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine: nec Theſeus dilecti Pirithoi catenas infernales poteſt ſolvere.*

ANNOTATIONES.

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſius interpretatur; gravia, majeſtatis plena: veteres interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud Inferos judex. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis famâ inclytum. Vide Ovid. Metam. 15. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cælibem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram novercam ſtrenuè repulit. Hæc illum apud Theſeum detulit, quaſi ipſe ad flagitium pellexiſſet. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conſcendit: at equi phocis exterriti currum & ipſum aurigam per devia trahentes diſcerpſerunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab *ἵππο*, *equus*, λύω, *diſſolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati priſtinæ reſtituit Æſculapius: unde Virbium ſe voluit appellari, quaſi bis virum. At demùm fato omnibus communi functus deceſſit. Quapropter ab Inferis minimè libratum dicit Horatius. Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius Inferorum pro ipſis Inferis ponitur frequenter.

Theſeus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus inſignis, ut pro Hercule habitus ſit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitemque aſſumpſit ad Inferos profectus rapiendæ Proſerpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus ſecum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò ſuperveniente terræ motu ab eo diſtractus ac diremptus ibidem vinculis conſtrictus manſit. Plutarch. in vita Theſei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Theſei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Od. 4. in fine, ibique annot.

AD MARTIUM CENSORINUM, ODE VIII.

Nihil se præter carmina dare posse : at illa rebus omnibus esse præferenda.

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus :
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum : neque tu pessima munerum
Ferres; divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;

INTERPRETATIO.

O Censorine, crateras & jucunda ex are vasa ultrò darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus forem *artibus quas provexit vel Parrhasius vel Scopas;*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium : sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *in poculis sunt patera, inquit, à patendo dicta.* Gallicè *une coupe.* Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur : dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Gallicè *cuvettes*, quæ multiplici erant usui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

3. *Tripodas.*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas : tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterùm apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt : alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ἐμπυριβήτης, & λοετροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis : alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus,

Ἐπτ' ἀπύρους τρίποδας,

In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus : & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti : atque horum auriti quidam extitere. Athen. lib. 2. cap. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis : fortè quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate suâ tripus exhibebat. Virgil. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno an-

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus & vita redit bonis

INTERPRETATIO.

alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt: nec res tua familiaris, *vel animus* tuus *indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non* ſtatuæ *marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur ſpi-*

ANNOTATIONES.

te Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque inveniſſe rationem, ſecundus examinaſſe ſubtiliùs lineas traditur,* inquit Fab. Quintil. lib. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . . Parrhaſius Epheſi natus primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſaxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religioſè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe, nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hîc facit Poëta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorifica in baſi, quæ breviter & compendioſè elogia contineat.

Publicis.] Quia loco publico & publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] διὰ σημείων: prioribus duntaxat & majuſculis literis aſcriptis. ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populuſque Romanus &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hîc ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.*] Cic. de Haruſp. reſp. *ſtatuæ & imagines non animorum ſimulacra ſunt, ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum.
Carmina quam tribuent fama per-

Post mortem ducibus: non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque

INTERPRETATIO.

ritus & vita, non Annibalis fuga præceps minæque retrò pulsæ, non scelerata Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ provictâ, quàm Musæ Calabræ. Ac si taceant scripta ni-

ANNOTATIONES.

ennis erit.

Et noster infrà lib. 2. Epist. ad Augustum:

Nec magis expressi vultus per ahenea signa
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, rejectæque retrorsum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejusque *visceribus inhærens*, *summotus* tandem & coactus est citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit *rejecitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus sui cives anteà vexabantur. Vide T. Liv. lib. 28, 29, 30. Flor. lib. 2. cap. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit posteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret. . . . per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant. &c.* Flor. l. 2. c. 15. Porrò, ut vides lector, utrumque hîc per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovarat. *Pudebat nobilem populum (ablatum mare, captæ insulæ) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc . . . . . Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domita nomen ab Africa lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*; ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum & sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusébio Tarenti natus, à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent quàm religionem.* Cic. pro Archia Poëta, sic habet: *carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore. . . . Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Si chartæ ſileant quod benè feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Ilia
Mavortiſque puer, ſi taciturnitas
Obſtaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori:
Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt

INTERPRETATIO.

hil præmii haberes ex eo *quod laudabiliter geſſeris. Ecquid eſſet filius Iliæ & Martis, ſi invidioſum ſilentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, & conſecrare beatis inſulis. Viro laude digno Muſa confert Immortalitatem; Muſa cœlis inſerit. Ita Jovis convivio accumbit*

ANNOTATIONES.

Calabræ.] Calabria eſt hodie ampla regio regni Neapolitani verſus Auſtrum ac Siciliam. De eâ jam lib. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venuſium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ diſſerui ſupra, Ode 3.

Quid foret Iliæ Mavortiſque puer, &c.] Ipſe Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus eſſet, *ſi chartæ ſileant*, ſi nemo ſcripſiſſet quæ ad illum pertinent, quaſi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipſius merita *jacerent in tenebris, niſi litteratum lumen acceſſiſſet*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti ſententiam expreſſiſſe, ſcribentis; *quis Priami filios noſſet niſi bella ſuperiora ceciniſſent Poëtæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait *maximas virtutes tenebris obſcurari, ſi hymnis & præconibus destituantur.* &c. *laborum verò & præclarè geſtorum ſummam remunerationem eſſe inclytos carminum cantus.*

22. *Iliæ Mavortiſque puer.*] De Ilia matre Romuli, lib. 1. Od. 2. ſtroph. 5. de Romulo, eod. lib. Od. 12. ſtroph. 9. *Mavors* quaſi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, 3. Græcis *μάμερτος*, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad poſteros memoriam tranſmiſit ſuam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus conſecrat inſulis.*] *μακάρων νήσȣς beatorum inſulas* Græci vocant, inſulas fortunatas, ex Strabone, ſitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam ſtatuunt Campos Elyſios: quos deſcribit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas ſedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas.

Inſula dicitur quaſi in ſalo poſita. Feſt. Iſidor. &c.

28. *Dignum laude virum Muſa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *à Muſis illuſtrem venire famam*, aſſerit. Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, experſque ſepulcri
Notitiam ſeræ poſteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſti, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cùm ad Achillis ſepulcrum deveniſſet, beatum eum pronuntiavit, cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus

Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

INTERPRETATIO.

fortis Hercules. Ita *filii Tyndari lucida ſidera è mari profundo vindicant naves labefactas.* Ita *Bacchus pampino virenti coronatum* habens *caput*, *felicem dat eventum precibus* mortalium.

ANNOTATIONES.

habet Hercules quod inter cælites credatur Jovis menſæ & epulis adeſſe & accumbere, nectareque & ambroſiâ veſci. Vide lib. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt,
Tantaque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quanta demum varietate longam narrationem Poëta diſtinguat & exornet, obſerua lector ſtudioſe.

AD LOLLIUM,

ODE IX.

Res ab eo geſtas ſuis carminibus ab oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longè ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.

INTERPRETATIO.

NE fortaſſe exiſtimes perituros ſermones, quos ego natus ad Aufidum latè reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendos.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne fortè, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus à me primò Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, & Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.

INTERPRETATIO.

Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesichori gravis.

ANNOTATIONES

5. *Non si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, & lib. 17. cap. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet è Smyrna urbe: quanquam

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39 Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Troianum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* & de Orat. n. 135. *Pisistratus*, inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. lib. 10. cap. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus & gravis, tum copia tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poëmatis cultum Homerus transtulisse creditus. Ceterùm velut numini cuidam etiam fana & sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè suprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pausaniæ Lacedæmonum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, & aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dionysius Halicarn. ubi Danaë ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel anteà, lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Stesichorique graves camœnæ*] Quintil. cit. *Stesichorum, quàm sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agen-*

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas : spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comtos arsit adulteri
Crines, & aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacæna :
Primusve Teucer tela Cydonio

Interpretatio.

Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, ingentemque *comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cre-*

Annotationes.

do simul & loquendo debitam dignitatem : ac si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse : sed redundat atque effunditur : quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est. Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem & sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore & Polluce Stesichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quòd ἔστησε χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *statuerit chorum primus in citharæ cantu* : nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore & nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Lusit*, inquit propriè Horatius : is enim amatoria præcipuè scripsit : Ionicam secutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teo civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ex Suida, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos dulces ac lepidissimos appellat Gellius lib. 19. cap. 9. De eo jam lib. 1. Od. 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ.* Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ sive Lesbiâ, lib. 2. Od. 13.

13. *Non sola comtos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit Poëta, res quasque laudabiliter confectas interire : ante Helenam, inquit, fuerunt & aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. lib. 13. cap. 1. ubi multa præter Troianum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16. *Helene Lacæna.*] De hac, ejusque adultero Paride, lib. 1. Od. 15. & lib. 3. Od. 3. *Mirata aurum*, &c. Insolitus nempè Spartanis cultus & luxus. At contra Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui & parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam :

O quoties dices : quàm pauper Achaia nostra est !

. . . . . .

Parca sed est Sparte : tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iste locus.
Cùm videas cultus nostrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus ?

17. *Primusve Teucer*, &c.] Telamo-

Direxit

Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthelenusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona

INTERPRETATIO.

tensi. Haud unâ vice Troia fuit *expugnata. Non solus audax Idomeneus aut Sthelenus pugnas confecit à Musis cani dignas. Non primus Hector acer aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures.*

ANNOTATIONES.

nis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minimè sunt clari, quia præcone & vate earuerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Troianorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide & lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios vexata.* Arx illa Troiæ sæpius pro ipsa urbe usurpatur. Expugnata fuit Troia primò àb Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota sunt: posterius verò quàm celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minoïs nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Iliad. ν.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugnæ sciens* dîcitur lib. 1. Od. 15. Vide ibi annot.

21. *Hector.*] Hunc Troianorum fortissimum Homerus Marti & *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam lib. 3. Od. 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus* post illum virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Troiani serie multiplicique historiâ, consule Dictyn Cretensem, & Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Troianorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulcro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Troiæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, &c. Virgil. Æneid. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona multi.*] Ut apud Troianos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quosdam alios, multi fortissimè dimicarunt, laudeque bellicâ

Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotique longâ
Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, & secundis
Temporibus dubiisque rectus;

INTERPRETATIO.

Verum cuncti indefleti & obscuri premuntur oblivione sempiternâ, quoniam sanctum Poëtam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invidâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis & adversis.

ANNOTATIONES.

inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitus Græcorum Princeps & coryphæus, à Darete suprà cit. describitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

28. *Vate sacro.*] Seu quod instinctu divino afflatur Poëta, *sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, & *Sacerdos.* lib. 3. Od. 1. init. seu quod *poetæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis esse videantur:* quod ait Cic. de Haruſp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli.
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates & Divum cura vocantur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulum sepultæ distat inertiæ celata virtus.*] Virtus quæ non est conspicua, nihilo felicior est quam inertia & desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, an U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Epist. ult. in fine, ubi scribit:

Forte meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Epistolæ, 2. & 18. lib. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu & prudentiâ instructus, sagax, judicii & consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis temporibus dubiisque rectus*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secùs ac in bonis temperatam. lib. 2. Od. 3.

Vindex avaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patriâ timidus perire.

INTERPRETATIO.

avaritia dolis inimica & spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescumque judex innocens & fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem *felicis titulum meretur qui scit benè uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; & plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus & patriâ occumbere non veretur.*

ANNOTATIONES.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abstinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ posteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. 10. *ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilasset, seu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35. &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas & coerces, imò passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Od. 2.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*] Juvenal.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X.

AD LIGURINUM,

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens,
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam;
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)

INTERPRETATIO.

O Dure hactenus, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli qui modò per humeros diffunduntur, & qui modò roſâ purpureâ micantior eſt color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirſutum; tunc quandocunque te diverſum aſpexeris in ſpeculo, dices: Eheu, qui

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Specioſi iſtius pueri amore captum ſe declarat Horatius hujus lib. Od. 1. v. 33. Hîc patet vel conſtantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitiſſe; vel Poëtæ noſtro non reſpondiſſe.

Veneris muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore ſpectabilis.

2. *Inſperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm Juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de creſcente barbâ, ſed de ſeneſcente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus Interpres ſanè audacior veteres omnes proſcindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus eſt, qui alas veniſſe rei alicui dicunt ad ſignificandum illam periiſſe ac velut avolaſſe: ſenſuſque eſt cùm ſuperbia Ligurini abſceſſerit, vel perierit forma qua ſuperbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta ſanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus ſtare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba ſtabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id eſt, cùm jam pauci per tempora capilli cani ſuperfuerint, cumque μεσαιπόλιος, vel σπαρτοπόλιος erit Ligurinus, qui nunc ſpiſsâ gloriatur cæſarie. Vide lib. 2. Od. 5. in fine: & lib. 3. Od. 20. ſub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos eſſet puberibus ſaltem honeſtis & caſtis, qui ſic ab effeminatis & delicatis diſtinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam ſtudioſè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præciſam eâ ætate cæſariem Diis præſertimque Apollini qui comatus fingebatur, conſecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* abſolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam cenſeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminæ eſt tribuit ſpeculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in caſtris ſpeculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Conſilium formæ ſpeculum* bellè vocat Martialis.

Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

INTERPRETATIO.

nunc adest animus. quare idem non adfuit juveni mihi? *vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ.*

ANNOTATIONES.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis & pulcritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici, ætatem labi & formam perire.

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

AD PHYLLIDEM,

ODE XI.

Die natali Mœcenatis invitat eam ad convivium.

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis

INTERPRETATIO.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini *nonum annum transgressi: habeo in horto Apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis* vasis: *ara verbenis puris*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mœcenatis celebraturus Poëta noster Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigramm. 109.

3. *Phylli.*] Dea ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. lib. 20. cap. 11. & lib. 19. cap. 8. sub finem. Vide & lib. 1. Od. 36. & lib. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displi-

Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc & illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:

INTERPRETATIO.

coronata optat respergi cruore *agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illucque discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies Aprilem divisit Veneri maritimæ* sacrum:

ANNOTATIONES.

cet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret; ut eruditè & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis vincta. &c.] E vivo cespite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mœcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas* ἀπὸ τοῦ εἴδους, *quòd eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ovis immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ linguâ dividere est: unde & vidua, quasi valdè idua, id est, valdè divisa, vel à viro divisa.* Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicantur. Idus enim sunt decimâ tertiâ die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die quintâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφροῦ maris spuma, è quâ Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum mensem à patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri sacrum fieri à matronis, posteà constitutum. Hæc Macrob. lib. 1.

Jure solennis mihi, sanctiorque
Pæne natali proprio, quod ex hac
Luce Mœcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ sortis juvenem puella
Dives & lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales

INTERPRETATIO.

merito mihi festivus, atque sacratior ferè meo natali; quoniam ab eâ die Mœcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum porrò *nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta & proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum.* Ceterùm *Phaëton concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus graviter ferens Bellerophontem equi-*

ANNOTATIONES.

Saturnal. cap. 12. & ejusdem lib. cap. 21. *cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem; tunc & Venus læta, & pulcra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide & supra lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mœcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mœcenas prodiit in lucem, Mœcenas, inquam, *præsidium ac dulce decus meum*. ô dies natali proprio mihi sanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentius.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. hîc *spissâ nitidus comâ puroque similis vespero* commendatur: illic *rosea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valdè, tum quia occupatus est puellâ suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, & ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & lasciva.*] An illa Chloë, de quâ lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata compede vinctum.] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia & casus Phaëtontis, qui cùm Solis currum equosque regere cupiisset, *currûs auriga paterni temerarius, magnis excidit ausis;* in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. lib. 5. &c.

26. *Ales Pegasus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cælum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro à Jove immisso Pegasus fatigatus

Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare; & ultra
Quam licet ſperare, nefas putando,
Diſparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

Interpretatio.

tem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquamnon ſectere tibi convenientia, fugiaſque diſſimilem, nefas exiſtimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in poſterum alteram mulierem non amabo) diſce numeros quos ſuavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

Annotationes.

ſeſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Vide lib. 1. Od. 27. cit. & lib. 3. Od. 7. & 12.

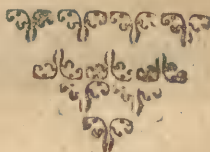
29. *Ut digna te ſequare.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare: qualis Horatius: diſparem verò, qualis Telephus, non tantùm non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Aliàs malè tibi cedet; quemadmodum ceſſit peſſimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora ſe quærentibus.

31. *Meorum finis amorum.*] Age Phylli quam conſtanter amare conſtitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 12.

Me neque amare aliam, neque ab hac deſiſtere fas eſt.
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condiſce modos, &c.*] Vel diſce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem & hilaritatem: vel, è Lyricis meis carminibus diſce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ carmine curæ.*] Meos etiam modulando verſus, pelles ægritudinem illam curaſque illas quas Telephi tibi amor invexit.

AD VIRGILIUM, ODE XII.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

JAM veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, & Cecropiæ domus

INTERPRETATIO.

NUNC auræ Thraciæ vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu *constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, & dictiones haud vulgares: atque meritò dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit, ad Virgilium quemdam myropolam seu unguentarium. Certè enim intelligendus hîc est Virgilius Poëta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat & maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam spirat? Ita lib. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes & officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potiùs, noster Homerum, ut alibi sæpè, insecutus minus accuratè locutus est. Benè citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thraciâ Italiam Asiamque perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, lib. 3. Od. 7. initio.

Animæ.] Allusio ad Græcam vocem, *ἄνεμος, ventus.* Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret.

Aurarumque leves animas.

Impellunt lintea.] Ad navigandum utiles sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum*

6. *Infelix avis.*] Progne & Philome-

Æternum opprobrium, quod malè barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum

INTERPRETATIO.

Atheniensis familia, quia sceleratè vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbrosis collibus Arcadia. O Virgili, tempus advexit sitim: ac si cupis bibere vinum Calibus

ANNOTATIONES.

ia Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamorphos. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, quia *malè* & injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2.

Pan Primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel, fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis & Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: Poëtis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud nos Francos) adduxit æstum ac *sitim* proinde, suadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, putà nonam vel octavam: quo sensu Virgil. Georgic. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi lib. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prælo domitam Caleno uvam*: item Od. 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. cap. 15. *non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis

INTERPRETATIO.

expressum, tu *cliens illustrium adolescentum, accipies vinum* dato *unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet qua modo conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, & molestiam ægritudinum discutere idonea.* Quod *si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis*

ANNOTATIONES.

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, lib. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Od. 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum atuleris bonam atque magnam
Cœnam, ...
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans, pariter & alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. lib. 36. cap. 7. *Onychen etiamnum in Arabia montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et cap. seq. *hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè servare incorrupta dicitur.* Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioscorid. lib. 5. cap. 153 meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa ὄνυχες dicebantur. Isidor. lib. 16. cap. 15. *alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis sollicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Od. 21. strophe 5. Hinc & lib. 2. Od. 7. *Massicum* vocat *obliviosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, & affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirùm quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hac quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

INTERPRETATIO.

ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quaſi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem & quaſtûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtivè inſanire ſuave eſt.

ANNOTATIONES.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſque ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Od. 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, triſtiſque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera: quandiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte ſeria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poëta *brevem ſtultitiam* appellat: Anacreon verò *σώφρονα λύσσαν ſapientem furorem.*

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. lib. 1. cap. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt.* Menander in Comœdia cui titulus *πωλούμενοι venales*: *οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò *συμβῆναι* legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

AUDIVERE, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen

INTERPRETATIO.

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam *vetula es;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & formâ ſplendidæ amores arrogantiamque per-

Vis formoſa videri :
Ludiſque, & bibis impudens ;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus ; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,

INTERPRETATIO.

ac nihilominus cupis apparere ſpecioſa : & jocaris & potas abſque pudore ; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At *ille vigilat in malis formoſis Chia* ætate *florentis & ſcientis pſallere. Nam quercus areſcentes deſerit inquietus, avolatque ; quoniam te dentes lividi, te rugæ & canities capillorum fœdant. Neque* verò *purpureæ* veſtes *Coæ,*

ANNOTATIONES.

ſecutus fuerat Horatius, lib. 3. Od. 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ jam verò deformatæ illudit lib. 1. Od. 25.

4. *Ludiſque.*] *Vous faites l'enjouée.*

Bibis impudens.] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt : contrà pudicæ vino abſtinebant. Vide lib. 3. Od. 15. in fine : ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Doctæ pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat ex inſulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie *Scio*, an. 1565. à Turcis per nefas & contra fidem occupatâ : vino optimo celebratâ quondam. Vide lib. 3. Od. 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſopitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans : alii perperam ; non benè conveniens.

Aridas quercus.] Sic lib. 1. Od. 25. De Lydiâ, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetuſtate deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam ſimilitudine notat Quintilianus lib. 8. cap. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Galla, ſeneſcimus : effugit ætas.
Nec revocare potes qui periere dies.

Coæ purpuræ.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ littoralem, hodie *Lango* ; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix magna ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce : non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipſâ veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore

Nec clari lapides tempora, quæ ſemel
Notis condita faſtis
Incluſit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quóve color decens?
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat amores,
Quæ me ſurpuerat mihi,
Felix poſt Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,

Interpretatio.

nec lapilli ſplendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit incluſos annalibus publicis. Eheu quò venuſtas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi reſtat ejus, ejus inquam, *quæ amores exhalabat, quæ mihi me abſtulerat, poſt Cynaram felix, & famoſa vultu artificiosè & bellè* compoſito? *At Cynaræ non longam vitam ſors*

Annotationes

eximio nitentibus. Vide annot. ad v. 10. Od. 1. hujus libri. Lege & Plin. lib. 11. cap. 22. ubi, *telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rurſuſque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co inſula naſci tradunt, ... fieri autem primò papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientiâ villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſuâ promit tenuem iſtam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita faſtis.*] In faſtis perſcribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: ſeu, faſti libri erant, in quibus cujuſque diei annique geſta notabantur, ad memoriam poſterorum. Cic. Epiſt. *Decrevi ut in faſtis ad eum diem Bruti nomen aſcriberetur . . . Quodcum ego dabam Bruto, notam eſſe in faſtis gratiſſimæ victoriæ memoriam volebam.* Senſus Horatii eſt: ſicut non redeunt anni Conſulum aliorumve in faſtis & annalibus ſcripti; ſic prior ætas Lyces famosè tranſacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quo motus?*] Ubi decorus ille pridem inceſſus, geſtus, & in ſaltando agilitas, quæ te ſpectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes reſiduum è priſtinâ tuâ pulcritudine, quâ fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 4.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

19. *Spirabat amores*] Anacreon ſcripſerat παῖδα Κύπριν πνέοντα. *puellam quæ Venerem ſpirat.* Act. Apoſt. cap. 9. ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus ſpirans minarum & cædis.*

21. *Felix poſt Cinaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ ſcilicet & venuſtate: poſt Cynaram ſecunda. Vel, poſt mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide ſuprà hujus lib. Od. 1. v. 4.

Notaque & artium gratarum facies.] Artificiosè compoſita, fucis exornata: vel iis à natura dotibus inſtructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, ſuperciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore diſtinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

INTERPRETATIO.

indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

ANNOTATIONES.

24. *Parem cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Od. 17. vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam senio ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*, instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ & in favillas tenues & siccas redactæ.

AD AUGUSTUM,

ODE XIV.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles

INTERPRETATIO.

QUOD Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones & fastos memoriam custodientes? ô maxime

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omninò est quartæ hujus libri. Hîc Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ & artificio.

2. *honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. lib. 2. *literisque ac laudibus æternare.*

Illuſtrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte poſſes. Milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus,
Brennoſque veloces, & arces
Alpibus impoſitas tremendis
Dejecit acer plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commiſit, immaneſque Rhœtos
Auſpiciis pepulit ſecundis.
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas

INTERPRETATIO.

Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum ſubditi ſenſerunt quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Druſus non ſemel ſtrenuè profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, caſtellaque Alpibus horrificis exſtructa. Deinde Neronum major natu *acriter depugnavit, & felicibus auſpicibus* tuis *repreſſit Rhœtos feroces: ſpectari dignus in prælio Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hoſtium*

ANNOTATIONES.

O *quà Sol habitabiles, &c.*] Auguſte, maxime Principum qui habitabili terrâ quacunque ſunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Od. 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auſpiciis tuâ felicitate hoſtes devicit Druſus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii fruſtrà, *Geraunos, Tenaunos;* item *Brennos, Brencos, &c.* ex Strabone, diſertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde noſter mox, *arces Alpibus impoſitas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. anteà cit. Od. 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant ſolùm, ſed infantes etiam maſculos, imò mulieres prægnantes, ſi maſculis gravidas vates reſpondiſſent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes, aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non poſſe aſcendere videbatur.* Adde *gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Paterc.

13. *Plus vice ſimplici.*] Nonnulli ſic interpretantur: non ſimpliciter vices reddens hoſtibus, ſed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo ſupra, Od. 4. Is Druſo fratri datus adjutor ac in ſubſidium miſſus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

Rhœtos.] Suprà Od. 4.

16. *Auſpiciis pepulit ſecundis.*] Auſpiciis Auguſti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide hiſtoriæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius ſcribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide & Euſeb. Chron. ad Olympiad. 193.

18. *Devota morti pectora libera.*] Mori paratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere ſerviendo.

20. *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illuſtrat, &

Exercet

Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque & extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, & tuos

INTERPRETATIO.

catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè quando grassatur & magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos & ultimos sternens terram operuit cadaveribus, *victor absque damno; te milites, te consi-*

ANNOTATIONES.

mirum quantum augent. Ne leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs annotavi.

Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*: quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deorum, 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel per accensos reverà ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine, lib. 3. Od. ult. & hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, & allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Od. 22. stroph. 4. lib. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus libri.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit sata læta, boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhœtorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, ... Item Rhœtiam, & Vindelicos, &c.*

Præbente Divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea ſupplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Meduſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!

INTERPRETATIO.

lium, te Deos tuos ſuppeditante. Enimverò quo die Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam deſertam aperuit, poſt tertium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber anteà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar *certum columen Italiæ ac Romæ Principis!*

ANNOTATIONES.

Ovid. Triſt. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auſpicium cui das grande, Deoſque tuos.

34. *Nam tibi quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intraſti, eodem die poſt annos quindecim per Tiberium Rhœtos debellaſti, ſecundoſque exitus & optatum decus habuiſti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis menſis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Auguſto contigerat; poſterior autem de Rhœtis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. poſt medium hunc Horatii locum affert. Vide Euſeb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandrea.] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodiſſimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille ſibi manus attulit violentas, deportarique ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quò & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhœtico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res benè geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: meliùs alii ad Auguſtum, cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris lib. 2. Od. 6. init. lib. 3. Od. 8. ubi,

Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] Lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 8. & 24.

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . *neque ſ. m. e. licebat*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, & Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

INTERPRETATIO.

Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui separatis Britannis obmurmurat, te re-

ANNOTATIONES.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto provictâ, quam rigat & fecundam reddit exundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura lib. 3. Od. 3. stroph. 12. *fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abassenorum, in terra Sacahala, inter excelsos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit eruditè Isaacus Vossius; nec non Michaël Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *sic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pœnè stipendiariæ redigeret provinciæ*: quare *tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpè citato. Vel potiùs intelligendi sunt provicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. lib. 6. cap. 27. Porrò judicantur hîc Parthi, qui Armeniâ, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultrò remiserunt, ut dictum est, Od. 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britanniâ majore, quæ modò Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi, ad Od. 5. lib. 3.

Belluosus.] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, lib. 9. cap. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere exanimes Nereidas . . . Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos & arietes . . . . expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum & viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.*

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi lib. 3. Od. 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ priùs Aremorica dicebatur exinde Britannia minor vocata, & nunc pars est regni Francorum.

Te non paventis funera Galliæ,
Duraque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

INTERPRETATIO.

gio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

ANNOTATIONES.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeò, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cùm possent, minimè tamen vellent: fortè quòd metempsycosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hispani labore & militiâ indurati. Vide supra annot. hujus libri Od. 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà, hujus lib. Od. 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

PHOEBUS volentem præmia me loqui
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

INTERPRETATIO.

MEDITANTEM me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exiguæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi anteà, cum ceteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assûmeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Od. 3. similiter,

Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem, *lyrâ*, cum verbo, *loqui*: sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctæ naris.

3. *Ne parvis Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor, id est, ne tenui facultate dicen-

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit: & ordinem

INTERPRETATIO.

committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguſte, ævum revocavit agris meſſem fecundam, noſtroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obſeravit Janum Quirini bellis vacuum: juſtas etiam leges & modum

ANNOTATIONES.

di præditus ad magna Auguſti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modeſtiæ ſuæ quidem Horatius, Auguſti verò magnitudini diſertè velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Od. 11. v. 6. & alibi. Hîc verò pro quolibet vaſto mari ponitur, per metonymiam.

4. *Tua, Cæſar ætas fruges & agris rettulit uberes.*] Hac ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm anteà bellis civilibus aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioque, Parthi ademerant, templorumque ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſuâ ſuperbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od. 5. Vide Juſtin. lib. 42. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. &c. nec non Perſ. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poëta non temerè Auguſto ſæpiùs occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fusè diſſerit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 9. *In ſacris,* inquit, *invocamus Janum Geminum . . . Janum patrem, quaſi Deorum Deum . . . Janum Quirinum quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patultium, & Clauſium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit,* hoſteſque *undis ſcatentibus, ferventi aqua, rapidaque vortigine* aut exuſſit aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reſerarentur.* Sed & facile eſt augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macrob. mox cit.

Clauſit.] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum non ſemel atque iterum à conditâ urbe, memoriam ante ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terrâ marique pace partâ ter clauſit.* Oroſius lib. 6. cap. 20. & ſeq. diſtinguit tempora, *primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit jam tum fato functus) *tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compoſitis.* Dio pariter lib. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primò in quinto ſuo conſulatu, poſt Actiacam victoriam: iterum conſulatu decimo: tertiò conſulatu undecimo: ex la-

Rectum, & vaganti fræna licentiæ
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quæ procudit enses,

INTERPRETATIO.

imposuit licentiæ effrenatæ: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, & civitates ef-

ANNOTATIONES.

pide qui Emeritæ in Hispaniâ:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS. PONT. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Just. Lips. Elect. lib. 1. cap. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio & Plutarcho *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantùm semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Sueton. cit. *tertio clausit*, pro, *ter clausit.* Quibus egregiè occinit Lips. ibid. *parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen hîc largiter errastis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem rectum evaganti frana licentia injecit.* De coërcitis grassatoribus ab Augusto Sueton. cap. 32.

11. *Amovitque culpas.*] Sueton. Octav. cap. 34. *Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit: ut sumtuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . divortiis modum imposuit. &c.* Vide & cap. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes, per quas, &c.*] Priscas virtutes, religionem, fidem, justitiam, temperantiam; patientiam; per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublica forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.*

14. *Imperii porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eò se ex

Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus, & sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,
Virtute functos more patrum duces,

INTERPRETATIO.

ficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quàm profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus anteà ritè invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, cele-

ANNOTATIONES.

Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. *sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *sin autem id neges, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *amovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dione lib. 53. & 54. Vide & carmen seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quàm *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *festi Diis dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et posteà: *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator* Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad*

Lydis remisto carmine tibiis,
Troiamque & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

INTERPRETATIO.

brabimus duces virtute insignitos, atque Troiam, & Anchisen, sobolemque jucunda Veneris.

ANNOTATIONES.

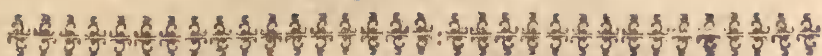
cantus & ad tibicinem prosequuntur. Valer Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, malè semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum voluptatum deliciarumque sectatores, Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, lib. 12.

31. *Troiam & Anchisen, &c.*] Canemus Troiam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI EPODON LIBER, SIVE ODARUM LIBER V.

ODE I.

AD MOECENATEM,

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula;

INTERPRETATIO.

NAVIGABIS, ô *amice*, *Liburnicis* navibus *inter excelsa navium munimenta*.

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòst annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. lib. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in ceteris libris; & in hoc ipso libro ultima & penultima est monocolos & ejusdem metri Quid quod doctus & sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto verò Archilochum

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mœcenas, tuo.

INTERPRETATIO.

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo.

ANNOTATIONES

atque Lucilium. Certè Marius Victorinus lib. 3. sic habet : *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems gratâ vice veris & Favonî:

Trahuntque siccas machinæ carinas. Ergo Επῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat; seu quod Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additurque post strophen & antistrophen, hinc ἐπῳδοὺς vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt & concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. 1. Galenum de usu partium, Epilogo lib. 17. Diomedem lib. 3. cap. 4. Isidorum lib. 1. cap. 18. Terentianum Maurum lib. de metris. Scaligerum Poët. lib. 1. cap. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mœcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de re milit. lib. 4. cap. 28. & seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, exstructis in prorâ & puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. lib. 4. cap. 11. *Nobis quadringenta ampliùs naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . . . Immensæ classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. lib. 32. cap. 1. *Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana . . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus . . . . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . . Naves Antonii erant navibus hostium longè majores, decíremes complures. . . . . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum*

Quid nos, quibus te vita sit superstite
 Jucunda; si contrà, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium
 Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
 Quâ ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
 Inhospitalem & Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
 Forti sequemur pectore.

INTERPRETATIO.

Quid agemus *nos, quibus vita vivente te grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An* verò *istum laborem toleraturi* sumus eo *animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus* certè, *atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, & Caucasum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria.*

ANNOTATIONES.

subire] Teste Appiano, secutus est Augustum Mœcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8 præsertim à versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mœcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior.* . . . . *Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam & Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mœcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel alio mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.* Et posteà, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa & Mœcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius* . . . . *Mœcenas majorem utilitatis habebat rationem* . . . . . . *Cæsar Mœcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite jucunda, si contrà gravis.*] Vide lib. 2. Od. 17.

7. *Utrumne jussi persequemur otium*, &c.] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, quâ ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mœcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæra spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11 *Per Alpium juga*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Annibali aliisque Vide Tit. Liv. lib. 21 cap. 36. & seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem & Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Od. 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. Od. 2. v. 11. annot.

Roges, tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parùm?
Comes minore ſum futurus in metu,
Qui major abſentes habet:
Ut aſſidens implumibus pullis avis
Serpentium allapſus timet
Magis relictis: non, ut adſit, auxilî
Latura plus præſentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis:
Pecuſve Calabris ante ſidus fervidum
Lucana mutet paſcua:

INTERPRETATIO.

Quæres, quid tuum laborem meo ſublevem ego non aptus militiæ, minimeque ſtrenuus. Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit abſentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus* iis *relictis metuit incurſiones anguium; majorem opem non præſtitura, etiamſi præſentibus aſtiterit. Hanc & aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è paſcuis Lucanis tranſeant in Calabra, ante ardens aſtrum:*

ANNOTATIONES.

18. *Qui major abſentes habet.*] Ita eſt; rei amatæ quando abeſt, plus timetur; & mille falſa pericula amans ſibi fingit, illique formidat ſemper.

19. *Ut aſſidens implumibus, &c.*] Non quidem præſens ego te juvare plurimùm ſperem: ſicut avis etſi pullis aſſideat, parum eos defendit à ſerpentibus: at tamen iis relictis abſens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præſente fruar, ô Mœcenas; tibique meum amorem teſtificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel conſequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus ſit. Neque talia à te peto.

27. *Pecuſve Calabris, &c.*] Neque pariter numeroſiores greges habere exoptem, vel diverſa paſcua in diverſis regionibus: ut ſecundum varias cœli affectiones, commodè ſemper illi paſcantur, modò in his, modò in iſtis. Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. ult. in fine. Appuli ſolent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante ſidus fervidum, Lucana mutet paſcua.] Pro, *Calabra paſcua*, ubi æſtus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis eſt temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hæc deducatur, *ante ſidus fervidum*, id eſt, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori eſt noxius & infeſtus. De *Calabria* lib. 1. Od 31. De Canicula, lib. 1. Od. 17. v. 17. & lib. 3. Od. 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Baſilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *verùm & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non carent gloriâ, Tarentina, ... Lucanaque.*

Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero
Quod aut, avarus ut Chremes, terrâ premam;
Discinctus aut perdam ut nepos.

INTERPRETATIO.

neque ut villa candida vicina *alti Tusculi pertingat muros Circæos.* Imò *tua munificentia locupletavit me sufficienter & abundè. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut belluo dissolutus.*

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut superni. &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel è candenti lapide exstructam intellige. Plin. lib. 36. cap. 22. *in Liguria, Umbria & Venetia albus lapis dentata serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes & Ulyssis filius. lib. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibi annot.

31. *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius à Mœcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi: iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat lib. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mœcenatem, ut declarat lib. 3. Od. 16. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. lib. 3. Od 11. v. 1. & init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

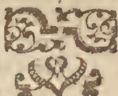
32. *Haud paravero quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stultè & infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus, apud Terent. Comœd.

34. *Discinctus aut perdam ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus. Contrà *cinctus* vocatur navus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3.

Non pudet in morem discincti vivere
Nattæ.

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere & opimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore:

INTERPRETATIO.

FELIX *ille, qui longè à negotiis & liber* ab *usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus: sicut homines*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *sanè longe pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstûs curam mox abripitur, & ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inveterata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. 2. sub finem. Quæ verò hic fusè extulit, ille sedulò perstrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil cit. v. 458. Sic rusticæ vitæ laudes auspicatur:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis nempè seculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. 18. init. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater: sic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. Od. 1. lib. 1. *gaudentem patrios findere sarculo agros.* Vide Tit. Liv. lib. 3. cap. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certe, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. cap. 23. *non fænerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato: *majores nostri sic habuerunt, & in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fæneratorem quadrupli: quanto pejorem existimaverunt fæneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *primum improbantur hi quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fæneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 7. &c.

Nec excitatur classico miles truci,
  Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, & superba civium
  Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
  Altas maritat populos:

INTERPRETATIO.

antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tuba, nec timet procellosum mare: fugit lites & domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis;

ANNOTATIONES.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est & horribile. Porrò, *classica sunt cornua, quæ convocandi causâ fuerunt facta: & à calando classicum quasi calassicum dicitur.* Isidor. lib. 18. cap. 4. Vide infrà versus Virgilii mox afferendos, huc & ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. 12. Item quæ annotavi lib. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitûs forensis caret molestiâ. Litigandi quantus sit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui lib. de fœnore, asserit, forum esse *impiorum regionem.* Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quemque allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium:* additque; ibi, *nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios,* prorsus *ludi operam.*

Superba civium potentiorum limina.] Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. 3. v. 124. & seq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam.

Et posteà:

. . . .

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum, &c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes à malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta & voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum frugum & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine,] Plin. lib. 17. cap. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito & consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. lib. 17. cap. 23. scribit longo usu compertum, *nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . . . deinde populus . . . minus densa folio, &c.* Varro de Re Rust. lib. 1. cap. 8. ita scribit: *vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut*

Inutilesque falce ramos amputans,
 Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
 Prospectat errantes greges:
Aut pressa puris mella condit amphoris,
 Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
 Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
 Certantem & uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, & te pater
 Sylvane tutor finium!

INTERPRETATIO.

atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplatur: vel extracta favis *mella recondit in vasis mundis: vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, & uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, ô Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos!*

ANNOTATIONES.

pleraque in Italiâ, &c. & in fine: *ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primùm è vinea in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 4. Od. 5. v. 30.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. mox cit. *arbusta arari quàm altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit . . . . Deputantur cum vite pariter interlucatâ densitate ramorum qui sunt supervacui & absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. lib. 17. cap. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, & aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam,* inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas* Et paulò antè: *inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpè translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, & an rectè se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virgil. Georgic. 4. v. 140.

spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. lib. 9. cap. 15. Plin. lib. 11. cap. 12. & seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempè solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses & custos. Virgil. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit
 Agrestes,
Panaque, Sylvanumque senem, &c.

Et posteà:

Nec requies, quin aut pomis exuberet
 annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.

. . . .

Libet jacere modó sub antiquâ ilice :
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ ;
Queruntur in sylvis aves ;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus ;
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres nivesque comparat :
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
Apros in obstantes plagás :
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos :
Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,

INTERPRETATIO.

Nunc placet recumbere sub annosa quercu, nunc super herbam virescentem. Intereà dum amnis defluit ripis sublimibus : canunt aves in nemoribus ; rivulique murmur edunt aquis labentibus ; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente pluvias & nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita ; vel perticâ levigatâ plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas : ac timidum leporem, gruemque transmarinam

ANNOTATIONES.

Et varios ponit fœtus autumnus : & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

23. *Libet jacere modo.*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit.

Speluncæ, viviqüe lacus ; ac frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt : illic saltus ac lustra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel, ex alto quodam loco defluunt ; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. cit. Georgic. 2.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta :
Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis :
Auritosque sequi lepores . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni solent cum de venatione agitur, ut volunt ; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & sagaciores ut plurimum sunt canes feminæ.

33. *Amite.*] Ames est furcula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt saporis. Gall. *grives.* De his Varro de re rust. lib. 3. cap. 5. Athen. lib. 2. cap. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro mox cit.

Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli,)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum
Laſſi ſub adventum viri:
Claudenſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:

INTERPRETATIO.

pedicâ implicat, gratam prædam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit. Quod ſi caſta uxor ex parte ſuâ curans familiam dilectoſque natos (velut Sabina, vel conjux Appuli velocis, aduſta Solis ardore) è lignis aridis componat ſacratum focum, paulò ante reditum mariti fatigati; & caulis includens gregem ſaturum, mulgeat plena

NNOTATIONES.

Volucres partim advenæ ſunt ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallinæ & columbæ. De illo genere ſunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Tull. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere animadverſum. ejus autem ſummo angulo aër ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere tanquam remis ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: haque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. lib. 10. cap. 23.

36. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virgil. cit. Georgic. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Eccleſiaſticus cap. 26. *mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis,*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.

Intactior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, mater
Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apuliæ duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum fertilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: lætiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta Solibus.] Tum quod ea regio calidior; tum quod eæ mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non rarò tolerabant, ſoliſque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis dudum congeſtis adeoque ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum adven-

Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemtas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis

INTERPRETATIO.

ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non inſuavi, paret cœnam non aliunde *quæſitam:* hæc, inquam, ſi adſint, *non prætulerim oſtrea Lucrina, vel rhombos, vel ſcaros, ſi aliquos* ex *Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat ſæva tempeſtas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Aſiana, gratior,*

ANNOTATIONES.

tanti viro diurnis laboribus defeſſo.

Sacrum] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. lib. 3 Saturn cap. 4 &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemtas.*] Non aliunde pretio comparatas; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Oſtrea exquiſita è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Valer. Maxim lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juvenal. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plinius lib. 9. cap. 17. *Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare; herbiſque veſci, non aliis piſcibus: mari Carpathio frequens, &c.* Et lib. 11. cap. 37. *dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *ſcarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere; ſed averſum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi fortè alius ſcarus videat extrinſecus, apprehenſâ mordicus caudâ, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω *ſalio.* Athen. lib. 7. cap. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piſcamur ſcaros, quorum nec ſtercus fas eſt Diis rejicere.* quod ideò dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigram. 73. Varro de re ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, noviſſimas in triclinium ganearium introiſſe, ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana;

Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido:
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!

INTERPRETATIO.

quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, & malvæ salutares ægro corpori, aut agna immolata in *sacro* die *Terminalium, aut hœdus lupo detractus! Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inversum aratrum ducentes; & servulos opulentæ familiæ* adjunctos velut *examen, circa Lares splendentes* ordine *dispositos!*

ANNOTATIONES.

quibusdam; est enim Ionia Minoris Asiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Aristophane, *Attagen carnis suavissima*: Ex Alexandro Myndio, *paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.*

Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, rumex Latinis, Gall. *ozeille vinette, patience*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. cap. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minimâ: nostri vero rumicem vocant, &c.*

58. *Malvæ.*] Plin. mox cit. *in magnis est laudibus malva utraque, sativa & sylvestris. Omne solum in quo seruntur, pinguius faciunt. &c.* Nos de eâ jam lib. 1. Od. 31. sub finem.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid è lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hîc alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Positosque vernas.*] Servorum filios heris accedere & apponi, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columell. lib. 12. de villico, *consuescat rusticos circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.* De Laribus lib. 1. Od. 12. strophe 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *paternos in sinu ferens Deos.*

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

INTERPRETATIO.

Posteaquam Alphius fœnerator ista dixit, quasi *mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad fœnus.

ANNOTATIONES.

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricè hæc & sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. *bona vendit, pecuniam redigit*.

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15. &c.

AD MOECENATEM,

ODE III.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

PARENTIS olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.

INTERPRETATIO.

SI *deinceps aliquis manu sceleratâ ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicutâ perniciosius.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile & sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *casum arboris* lib. 2. Od. 13. Hîc autem *allium* eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ sed allio plectatur.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *duit*, pro, *det*: *faxit, &c.* Lib. 2.

O dura messorum ilia !
Quid hoc veneni sævit in præcordiis ?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit ? An malas
Canidia tractavit dapes ?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,

INTERPRETATIO.

O viscera rusticorum prædura ! Quale toxicum istud meis in intestinis æstuat ? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me ? Nunquid Canidia noxios hosce *cibos contrectavit ?* Certè, *quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ cæteris pulcrum,*

ANNOTATIONES.

Sat. 8. ad finem:

Quam si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit : at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. cap. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum l scribant *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* scribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quod exiliendo crescat, allium deducunt. Meliùs alii à voce ἄγλιθες alliorum capita significante.

4. O *dura messorum ilia !*] Quæ videlicet impunè devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam.*

Virgil. Eclog. 2.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior ? Allium sanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori & πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat : at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò,* inquit : *allia quippe calida sunt : illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim ? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. lib. 23. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis ? De ea posteà fusè in seq Epod.

9. *Ut Argonautas. &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medeâ Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles ; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hîc suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercriticè : *non est illud,* inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset à tauris tutus. At enimverò eadem quo modo unxit vestem, quâ Creusa flagraret ?* Æquus arbiter esto lector nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti sunt. Glauce vi morifera allii enecta est & conflagravit. Quid hic abhorret a vero & ratione ? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia ? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis ad-

Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosiùs.

INTERPRETATIO.

isto illum tinxit, insueto jugo tauros indomitos *subjecturum: isto* etiam *infecit munera*, quibus cùm *se de pellice vindicasset, aufugit* curru *alatis draconibus* tracto. *Nunquam tantus astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum* fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi.*

ANNOTATIONES.

mixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibi à Medeâ Colchorum regis filiâ adamatus, ab eâ veneficiis pollente edoctus est quâ ratione posset domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus: vel à celeritate; ἀργὸς *velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. Hoc delibutis, &c.] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrasse.

14. Serpente fugit alite.] Irati scilicet & vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. Nec tantus unquam, &c.] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore & vi funestâ allii quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejusque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. Nec munus humeris, &c.] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbè & fallaciter præceperat, effecit: sicque illum intermit. Nam tanto est ardore correptus ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et posteà Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille:* . . . . . .

At si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mœcenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ & in spondâ cubet.

INTERPRETATIO.

Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultrà appetas, ô Mœcenas jocis gaudens, velim ut adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam lecti *partem recedat.*

ANNOTATIONES.

Hæc me irretivit veste furiali inscium,
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . . .
Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quod si, ô Mœcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica seu Terentia tua: similiter & si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, & seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mœcenas.*] Jocari familiariter cum Mœcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Sponda.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

ODE IV.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

LUPIS & agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,

INTERPRETATIO.

QUANTA *naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est* tanta *mihi inest contra te, ô* Mena,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, & acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti & dante, sortiuntur & obtinent. Plin. lib. 10. cap. 74. agit de naturali quorumdam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim

Ibericis peruſte funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.

INTERPRETATIO.

qui habes *latus conciſum flagellis ſparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem.*

ANNOTATIONES.

fidem obſervantiſſimè & religioſiſſimè colo; tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & claſſi præfectus eſt contra Cæſarem Auguſtum. Ad hunc verò ſubinde transfugit, & ab ipſo mox equeſtri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Auguſto. Poſteà Sextum rurſus prodens ac deſerens ad Auguſtum reverſus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus eſt. At iſto inſignis honore quî fit ut tam liberè ab Horatio proſcindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac neceſſitate, prudens Cæſar proditoris ſceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidioſum animum deteſtari non latebat. Vell. Patercul. lib. 2. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48. Sueton. Octav. cap. 74. ubi ſcribit: *neminem unquam libertorum adhibitum cœna ab Auguſto, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem, poſt proditam Sexti Pompeii claſſem.* Idem Menas anteà Auguſtum perdere ſimul & Antonium cogitaverat. Teſtis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *tenebat Sextus eâ tempeſtate Siciliam: & prædatoria claſſe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circùm pelagus infeſtabat . . . . fœdera cum Pompeio facta . . . . . Poſt hæc mutuò ſe ad cœnam invitant*, nimirum Auguſtus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic ſorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... fervente convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei inſuſurravit: viſne, Sexte, anchoras ſuccidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cùm Sextus pauliſper ſecum agitaſſet: oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipſum, me inſcio, feciſſe: nunc vero quod eſt eo contenti ſimus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis, arbitrere, lector, hunc Menam eumdem eſſe cum Vulteio Mena, cujus mentio eſt in Epiſtola 7. lib. 1. alter enim ab altero longè diverſus.

3. *Ibericis peruſte finibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis ſervilibus.

Ibericis.] Hiſpanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è ſparto, cujus in Hiſpaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruſte.] Propriè & ſignanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, carne, ſanguine, inflammari cognoſcitur. Inde flagriones dicti ſunt ſervi, quoniam flagris erant ſubditi. Feſtus, Voſſius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede ſtricta membri pars indureſcit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, ſordidus, vafer, nequam, ſervilis animus ſemper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret,

inquit noſter lib. 1. Epiſt. 10 v. 24. Vide Perſ. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

Videsne, sacram metiente te viam
   Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
   Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
   Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
   Et Appiam mannis terit;

INTERPRETATIO.

Quando autem *pergis per viam sacram indutus togâ sex ulnarum, an* non *animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultrò citroque? Iste*, inquiunt, *cæsus flagris Triumvirorum* usque *ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat;*

ANNOTATIONES.

7. *Videsne sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbè & arroganter incedentem, qui genus servile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulò antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in palatium & Capitolium, valdè frequentabatur: per eam triumphalis, quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quod in ea fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpiùs, tum ad palatium crebrò pergens, tum se ostentans insigni togâ splendidum, & composito gradu conspicuum. Hinc & Sacravienses dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxissimam: contrà angustam & arctam pauperes. Quidam hîc volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cicero Catilin. 2. *quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut benè barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos non togis.*

9. *Vertat.*] Vox ista duo significare potest; vel, *convertat*, ad hominem subsannandum: vel, *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima iadignatio.*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solùm sed & apertè ac liberè indignentur, & sarcasmos, dicteria, scommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paulò antè servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur; sed apud Tresviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent*, inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*] Non Triumviri tantùm sed & iis absentibus Præco servos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Fastidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli sive elogii, v. g. *hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretiosissimi. lib. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica duce-

Sedilibusque magnus in primis eques
    Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
    Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
    Hoc hoc Tribuno militum?

INTERPRETATIO.

nec non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat æ*rata rostra tot navium ingenti magnitudine dirigi adversus prædones & servorum turmas, isto isto,* inquam, *militum Præfecto?*

ANNOTATIONES.

bat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris molestiâ incedentibus, Gall. *haquenées.* Dicti sunt quod manûs mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem fortè & currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversâ cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de quâ mox dicam. Dio lib 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à plebeiis separati adstant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertiûm millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus imò & Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum & prædonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui & ipse prædo & servus à natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citatus ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

IN CANIDIAM VENEFICAM,

ODE V.

AT, ô Deorum quidquid in cœlo regit
Terras & humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?

INTERPRETATIO.

SED ô *Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium* istarum apparent *terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At ô Deorum.*] Julius Scaliger vir alioqui summus (quis credat?) hanc Oden pessimè intellexit, pessimè carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, & judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus; & quædam sanè supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum; rata nimirùm perinde in Varum agere, ac si adesset, & unguento illo ipse perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmuniisset; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum; seu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infossi, quem ex inediâ contabescere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam suppositios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annotat. ad eas voces, *venter partumeius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide lib. 3. Od. 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A ju-

Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit
Inſignibus raptis puer,
Impube corpus, quale poſſet impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines & incomptum caput,
Jubet ſepulcris caprificos erutas,
Jubet cupreſſus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ ſanguine,
Plumamque nocturnæ ſtrigis,
Herbaſque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,

INTERPRETATIO.

Poſtquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus eſt. Corpus erat ſine pube, quod poſſet flectere corda Thracum ferocia. Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos & incompoſitum caput, mandat caprificos evulſas tumulis, mandat ferales cupreſſos, & fœda rubetæ cruore aſperſa ova plumaſque ſtrigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles.*

ANNOTATIONES.

vando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

12. *Inſignibus raptis.*] Detractis prætextâ & bullâ, quæ nobilitatis ac ætatis iſtius erant inſignia. *Cuſtos purpura* nuncupatur à Perſio Sat. 5. v. 30. *quod prætextâ infirmitatem pueritiæ ſacram fieri & venerabilem*, non ſecùs ac ſacerdotem veſtibus ſuis exiſtimarent veteres, teſte Quintiliano. Ex Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. Tarquinius Priſcus inſtituit prætextam ſimul & bullam cordis effigie collo appendi ſolitam, quâ pueri *corde præſtare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Aſconius. Plura de iſtis annotavi ad prædictum Perſii locum, & ad Juvenal. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum ſcilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque ſine pube, ſine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide lib. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum inſtar.

17. *Caprificos.*] Silveſtres ficus & cupreſſi arbores ſunt funeſtæ & ferales. Vide lib. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, ſed erui oportebat ad uſum magicum.

19. *Ranæ ſanguine.*] Ranarum aliæ ſunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terreſtres, majores, turpiores, deſides, venenoſæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *crapaut.* Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. lib. 32. cap. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ ſtrigis.*] Rubetæ viſcera pariter & ſtrigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam teſtis, lib. 3. Eleg. 5.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exſectis anguibus oſſa trahunt,
Et ſtrigis inventæ per buſta jacentia plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm, à ſtridore vocis dicta, mali ominis olim habita eſt, ſicut hodie noctua, cui certè ſimilis. Plin. lib. 11. cap. 39. ita ſcribit: *Eſſe in maledictis jam antiquis ſtrigem convenit: ſed quæ ſit avium, conſtare non arbitror.*

21. *Iolcos.*] Eſt urbs Theſſaliæ ad ſinum Pelaſgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, ſed per-

Et ossa ab ore rapta jejunæ canis
 Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
 Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis
 Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientiâ,
 Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
 Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
 Inemori spectaculo:

INTERPRETATIO.

& ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens. Inde *Veia nullis conscientiæ* stimulis *absterrita labore ingemiscens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum;*

ANNOTATIONES

peram: nam propè sequitur vox *Colchicis.* Et sic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *loca sunt minus ingenua,* inquit: *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas & Colchos atque Iberia.

Est sonus insuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus, tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan:* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medeæ Colchicæ de qua posteà. Colchis hodie Mengrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Oeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu spargit aquas ex *Averno.* Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virgil. Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterùm lib. 1. Sat. 8.

28. *Echinus.*] Gall. *herisson,* alter est terrestris, qui & herinaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ cùm currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *Imò multa conscientia,* inquit, *multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam à malis facinoribus: omninò durum est: & sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeo assuetam, ut absque ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

. . . . . . *fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpâ: &c.

33. *Bis terve mutata dapis inemori*

Cum prominerent ore quantum extant aquâ
Suspensa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
Amoris esset poculum,
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum.:

INTERPRETATIO.

Si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam: ut arescens medulla & hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porrò & *otiosa Neapolis & urbes vicinæ omnes crediderunt* istis veneficiis *adfuisse Foliam Ariminensem nefandâ libidine* famosam,

ANNOTATIONES.

spectaculo.] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu & fame diversarum dapum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, & sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur & medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid sit*, quantum extant aquâ suspensa mento corpora. *Quænam in patibulo suspensa extant ab aquâ?* Quæso, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quid Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hîc nulla mentio; cùm sit collatio natantis atque adeo aquâ mersi & suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris sedes. *Aridum:*] Deficiente succo, & subtracto cibo, cujus appositi & præsentis desiderium majus fuerat.

39. *Interminato cum semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est infinitus*, inquit, *at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit cui *mens non læva fuisset*, inquam ego. *Intetminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè quàm priùs: *& quâ naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas ab inediâ?* Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inediâ verò intabescentes, scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiolâ provinciâ, in orâ maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, & otium amœno situ comparata; olim dicta Parthenope. Virgil. Georgic. in fine.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otî.

Ovidius *in otia natam Parthenopen* dixit. Cerutus, *otiosa*, interpretatur, *Neapolitani minus curiosi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ,
Lunamque cœlo deripit.
Hic irreſectum ſæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cùm fiunt ſacra;
Nunc nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidoloſis dum latent ſilvis feræ,
Dulci ſopore languidæ,
Senem (quòd omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes

Interpretatio.

quæ verbis Theſſalicis incantans aſtra & Lunam cœlo detrahit. Tum verò *ferox Canidia dente livido rodens* unguem *pollicis non amputatum, quid locuta eſt? vel quid non dixit? O rebus meis*, inquit, *teſtes faventes, nox, & Diana ſilentium faciens, quando ſecreta peraguntur myſteria, modò adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & poteſtatem divinam. Interim dum belluæ abſconduntur ſilvis formidinem creantibus pacato ſomno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum ſenem (quod cunctis ludibrio ſit)*

Annotationes.

45. *Voce Theſſalâ.*] More & ritu vocibuſque Theſſalorum, qui arte magicâ præſtabant. Vide lib. 1. Od. 27. ſtroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virgil. Eclog. 8.

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cùm Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubeſcere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas deſpumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo ſuperſtitio invaluerat, ut laboranti Lunæ ſubvenire ſe crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Egetoris filia, quæ Aſtrologiæ perita, cùm Luna eſſet in defectu ſeu eclipſi, ſe eam incantare & deducere ſimulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu poſt init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & 2.

47. *Irreſectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum & percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Chriſtus in Evangelio: *qui malè agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici ſua flagitia noctu ſemper exequi aggrediuntur. Porrò ſacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quaſi ſilentium imperante, ut exiſtimabant, & favente.

53. *In hoſtiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis inſtar laſcivientem. Ovid.

Turpe ſenex miles: turpe ſenilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domici-

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborarunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,

INTERPRETATIO.

perfusum unguento, quo præstantius nullum elaborarunt meæ manus. Verùm *quid evênit? Quare acria* hæc *pharmaca minus pollent* venenis *barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ;*

ANNOTATIONES.

lia. Illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacumque viâ, seu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretiosum absurdè explicant ferè omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur: absurdiusque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quàm ista, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo antè, magicum, summâ curâ perfectum, & quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, & ad se tandem redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, & quos expiscati sunt huc usque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentius inspicienda*, inquit. *Namque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minùs valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic;* amoris esse poculum: *&:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres. *Ego potius dicerem*: cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet quàm nostra.* Canidia adversus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omninò refellitur ex lectione textus Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, at posteà philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpè usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georgic. I. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

63. *Ulta pellicem magni Creontis fi-*

Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,

INTERPRETATIO.

quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit. Nimirùm *Varus cubat* in *lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah ah liber* ille *incedit per pharmaca venefica* cujuspiam me *doctioris.* Atqui per *insolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, ô Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.* Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo.* Et certè *infra mare cadet cœlum, terrâ superjectâ, potiùs quàm*

ANNOTATIONES.

liam.] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum, mei planè oblitus. Vel, quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah ah scientioris* me *venefica* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, è Marso Circes veneficæ insignis filio dicti, & veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satyr. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam, ut Marsu' colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsita in montibus herba.

Vide Plin. lib. 21. cap. 13. & lib. 28. cap. 2. & 3. Item Gell. lib. 16. cap. 11. ubi sic scribit: *Gens in Italia Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: propterea Marsis . . . . . . vi quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, & incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, & inediâ interficere; ad parandum Varo philtrum è pueri exsuctis medullis & arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet,

Quam non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias :
Sed dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos : dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram furor,

INTERPRETATIO.

non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer nequaquam, ut priùs, blandimentis mollire sceleratas mulieres tentat, *sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia*, inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò postquam à vobis coactus interiero, adero furor nocturnus*,

ANNOTATIONES.

81. *Uti bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & supponendum hîc. Quod quidem, ut & alia benè multa, Dacerius acutè & eruditè more suo observavit.

86 *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his lib. 1. Od. 6. v. 8. & Od. 16. v. 17. Vide & Senec. Trag. Thyesten. Cic. Tuscul. 1. n. 107. *Execratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. . . . . neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissâ humanâ vitâ corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem, n. 43. *Thyestea ista execratio est, poëtæ vulgi animos non Sapientum moventis*: ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes, (*ut ait ille*) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbè occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio nullâ expiatur victimâ.*] Sic habebant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. 28. *Defigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam :

Omnibus umbra locis adero : dabis improbe, pœnas.

Ovid. in Ibin :

Insequar & vultus ossea forma tuos.
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis Deorum est Manium:
Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

INTERPRETATIO.

atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam (nam *hæc potestas est Deorum Manium*) *atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus, formidine eripiam somnum.* Deinde *plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta discerpent lupi & volucres esquilinæ. Illud* verò *spectaculum videbunt parentes mei heu post me viventes.*

ANNOTATIONES.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim & potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Eclog. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ. v. 66. Æneid 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant Manibus aræ*, inquit. & v. 305. animæ Hectoris Andromache, *sacraverat aras.* Et v. 303. *Manesque vocabat.* Quid propriè sint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, vetere Latinâ Linguâ Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis vero noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cùm vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.* Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat. lib. 2. Od. 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulcro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; imò & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc hiant, disjuncta à superioribus, & verbum*, indormit, *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima*, venena magnum fas nefasque, &c.

Profecto si jam lapidibus insectata est plebs, si interempta anus, si insepulta à

lupis & avibus lacerata, quid addit: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hîc quàm quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Hactenus Jul. Scalig.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat aut loquitur contextè & continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cum ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena magnum fas, &c.* durissima omninò sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, & ipsa vox, *alites*, pulcra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

IN CASSIUM SEVERUM.

ODE VI.

QUID immerentes hospites vexas, canis
Ignavus adversum lupos?

INTERPRETATIO.

QUARE externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hac Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, & conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem Augusto licet *arctiùs junctum* veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primùm flexisse ab illa vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inscitia litterarum; sed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* & posteà: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quàm sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissâ modestiâ & pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque dejectus non pugnat, sed rixatur. Cæterum varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore multum cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius,* inquit, *Severus si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si cæteris vitutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii*

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu cum timendâ voce complesti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, Cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

INTERPRETATIO.

Cur non istuc vanas minas convertis, si vales; ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis *rufus,* quæ est *defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu verò postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam* ego *adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus.*

ANNOTATIONES.

plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quàm consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est. Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allatrantem.

5. *Molossus.*] Canis ingens & validus, Gallicè, *dogue.* Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul & robore, Gall. *levrier:* è Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virgil. Georgic. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos, aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος. *canis ovium amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu cum timenda, &c.*] Tu verò cùm ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti; repentè mitis & imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam anteà desponsam fractâ fide illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos & amarulentos scripsit in Lycamben: ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epistolam ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac

An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

INTERPRETATIO.

Quod si me quisquam dente nigro laceravit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus & Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omninò ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere (als. ii proposuere) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra posteà fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. 3. de nat. Deorum, n. 90. *quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, &c.*

15. *An si quis atro dente, &c.*] Si verò me quisquam imperat convitiis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

AD POPULUM ROMANUM,

ODE VII.

Detestatio bellorum civilium.

QUO quò scelesti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?

INTERPRETATIO.

QUO quò scelerati properatis? vel cur inclusi vaginâ *gladii dextris inseruntur?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execretur: an illud quod gestum est hinc Bruto & Cassio, illinc Augusto M. Antonio & M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem & exitum Augusto felicem celebrabit Epod. 9.? An potiùs illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives & patriam injuriosi & sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter & Augustum atque Antonium,

Parumne campis atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis ?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret :
Intactus aut Britannus ut deſcenderet
Sacrâ catenatus viâ :
Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam niſi in diſpar feris.

INTERPRETATIO.

An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terrâ marique? Non quidem *ut Romani incenderent excelſa caſtella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni* hactenus *indomiti per viam ſacram vincti traherentur : ſed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hæc civitas per vires proprias.* Atqui *nec lupis hæc conſuetudo nec leonibus unquam fuit ſævire niſi contra diſſimile* animal.

ANNOTATIONES.

3 *Campis atque Neptuno ſuper.*] In *campis* Philippenſibus, & in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus, pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.*] Enimverò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè glorioſè pugnatum eſt : at certarunt nuper cives in ſeipſos impiè, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quandiu ſtetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fuſus eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſubacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam ſacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. 40 init. Cæſaris Comment. lib. 5 item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

8. *Deſcenderet.*] Declivis nempe ad forum uſque Romanum erat *via ſacra*; de qua Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſtea aſcendebatur.

9. *Sed ut ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere
Marſi, &c.

de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. 7. *cætera animantia in ſuo genere probè degunt. Congregari videmus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentes. Nec maris quidem belluæ niſi in diverſa genera ſæviunt. At herculè homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec. Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adverſus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec à neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones, qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia : parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?

Furorne

Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? Responsum date.
Tacent & ora pallor albus inficit,
Menteſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

INTERPRETATIO.

An cæca rabies agit vos, an vis ſuperior, an crimen aliquod? *Reſpondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt. Romanos exagitat ſors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris luendus.*

ANNOTATIONES.

Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt.

12. *In diſpar feris.*] Al. *in diſpar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas; an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato ſumus neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtoque compulſi; etſi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus.*

15. *Tacent & ora pallor, &c.*] *Silentium* & *pallor* arguunt ſceleris conſcientiam; *ſtupor* verò notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt, &c.*] Irâ ſanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant ſæviantque. Nimirùm luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues;
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violarat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris ſcelus in nepotes aſperſum identidem immiſſis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt, Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur, cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu; dubium an juſſu fratris occiſus eſt. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ ſuo ſanguine conſecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap 7. Romulus ac Remus certatim nomen & auſpicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à ſatis miti principio; quoniam gemini eſſent, nec ætatis verecundia diſcrimen facere poſſet; ut Dii, quorum tutelæ ea loca eſſent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium veniſſe fertur ſex vultures: jamque nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo ſe oſtendiſſet, utrumque Regem ſua multitudo conſalutaverat, tempore illi præcepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congreſſi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama eſt, ludibrio fratris Remum novos tranſiluiſſe muros: inde ab irato Romulo interfectum, ita ſolus potitus imperio Romulus, &c.* Vide & Aurel. Victorem Plutarch. in Romulo Oroſ. lib. 2. S. Auguſt. lib. 3. de Civ. Dei, cap. 6. Ovid. Faſt. 4.

IN VETULAM, ODE VIII.

ROGARE longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret;
* * * * *
* * * *
* * * * * *
* * * *
* * * * *
* * * * * *
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.

INTERPRETATIO.

TE *diuturno ævo fœtentem* decetne *quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, & frons sulcata rugis senii.* *

* * * * * * * * * * * * * * *

Sis opulenta: & imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis.

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. 1.

1. *Rogare*, &c.] Ellipsis & Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines*, &c.] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. 2. de Orat. & pro Milone. Plin. lib. 35. cap. 2. Lips. Elect. 1. cap. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. mox cit. *uniones digitis suspendere, & binos ac ternos auribus feminarum gloria est.* Petron. *tribaccam margaritam* appellat. Seneca de Benef. lib. 7. cap. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; & in-*

Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Jacere pulvillos amant?
*　*　*　*　*
*　*　*　*　*
*　*　*　*　*　*
*　*　*　*　*

INTERPRETATIO.

Atqui volumina Stoicorum apud te *solent reponi in sericis pulvinaribus.* Neque hoc te amabilem mihi præstat. *

ANNOTATIONES.

super alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Perſ. Sat. 2. v. 66. ambitio & mollities, inquit, docuit *baccam concha rasisse.*

15. *Quid quod libelli Stoïci, &c.*] At dices te esse imbutam literis & Philosophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebrâ captas me studiosum: verùm nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. lib. 1. & 2. &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni & scriptioni vacabant. Perſ. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. cap 8. sic scribenti: *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempè vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita censet: *Epod. 8. & 12. nebulonis & nequam esse oportuit, non Horatii.*

AD MOECENATEM,

ODE IX.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
  Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
  Beate Mœcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,
  Hac Dorium, illis Barbarum?

INTERPRETATIO.

EC QUANDO vinum *Cæcubum ad solemnes epulas reservatum*, *lætus* ego ob *victoriam Augusti*, *potabo tecum*, ô *felix Mœcenas*, *in ædibus magnificis*, *canente cum fistulis citharâ*, *hac Dorium modum*, *illis Phrygium?*

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. 1.

1. *Quando repostum, &c*] Vel ex istâ Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebratur in Ode 37. lib. 1. Hîc, inquam, Poëta scribens ad Mœcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Od. 20. v 9.

Ad festas dapes] In sacris & festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilinus in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monimentum permaneret. Vide Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ. Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum] Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hac Dorium illis barbarum*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius, in *Ut*; Dorius, in *Re*; Phrygius, in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis & sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. cap. 5. Item Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, & castitatis effector:*

Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.

Interpretatio.

Sanè *ita placet Jovi. Haud ita pridem sic* fecimus, *quando Neptunius Imperator freto* Siculo *pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus.*

Annotationes.

Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; & terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygiâ Asiæ regione. Lib. 2. Od. 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum Æneid. 2. v. 504. & *barbara crurum tegmina*, Æneid. 11. v 777. quæ Phrygiâ erant acu picta & elaborata. Athen. cit. lib. 14. cap. 5 *tres sunt harmoniarum differentiæ, quot & Græciæ nationes;* Æolica nempè, Dorica, Ionica. *Phrygiam autem, ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, seu ante annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; & cùm mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.* Aurel. Victor. de Viris illustrib. cap. 7. Alii scribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, & cæruleâ veste indutum juveniliter superbiendo depugnasse. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48.

8. *Fugit.*] Aurel. Victor cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus lib. 4. cap. 8. Sext. Pompeius *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus & catenas . . . . Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto Prætoriæ navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens ac respectans, & tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves, scribit Suetonius Octav. cap. 16. Tit. Liv. Epit. lib. 129. *Adversus Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat, vinceret; altera quam Cæsar duxerat, deleta . . . . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa, de quâ paulò antè dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincula quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, & L. Flor. cit. *cùm ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & classe medium mare insederat.* O *quàm diversus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempè & erga dominos perfidis liberta-

Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm sitæ.

INTERPRETATIO.

Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh *fœdam* rem!) *Sol videt conopeum. Adversus istum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: & naves hostium ad sinistram dispositæ in portu delitescunt.*

ANNOTATIONES.

tem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fem.na.*] Cleopatræ, de quâ lib. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virgil. Georg. 2. v. 25:

Quadrifidasque sudes & acuto robore vallos.

ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & sudes idem sunt: Gall. *des pieux.* Vegetius lib. 3. cap. 8. ita rem explicat; *super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur,* nimirùm ad munienda castra. Porrò Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe & indignum. Vide lib. 1. Od 37. v. 9. *Spado* a σπᾶν *evellere*, dictus. *Rugosis*, quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopeum.*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, &c.*] Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur feminæ, & effeminatis, *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam & insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum & morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius praerat: à Cæsare Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus: *crians, Vive Cesar.*

19. *Hostiliumque navium portu latent puppes.*] Continuò excandescens Ju-

Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem;
Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.

INTERPRETATIO.

Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, seu in Africano eum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem.

ANNOTATIONES

lius Scaliger, *si latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Sinistrorsum sita.] Valeant qui legunt *cita*. Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec* qua de causâ *id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, & posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis io triumphe.

Aureos currus.] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς· ἀλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς ῥόπον ἐξείργαστο. *Currus autem* triumphalis scilicet, *neque Circensi neque bellico similis, sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Triumphantium quisque immolabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virgil. Georgic. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23 *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. stroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africano.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*] Vetus Interpres hîc sic annotat: *tangit historiam, in quâ scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam & portum.* At contrà Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste apud Caietam in marmoreo sepulcro æneaque urna hæc leguntur:

Devicto Annibale, & captâ Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam.
Respice res hominum, quàm brevis urna premit.

Terrâ marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum :
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

INTERPRETATIO.

Hostis superatus in *terra & mari sagulum purpureum mutavit lugubri.* Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas : vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Lesbia : quin* potius *infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem.* Certè *decet abstergere sollicitudinem ac formidinem* pro *rebus Augusti*, bibendo *suave vinum.*

ANNOTATIONES.

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius; post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color *exuberantiam splendoremque significat ruboris* : inquit Gellius lib. 2. cap. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Gall. *hoqueton.* Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minus appareret minusque terreret.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii classis, ignorabatur : sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut antè dixi ex Plutarcho. Posteà verò cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ lib. 3. Od. 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari sunt eæ, vulgò, *Seiches de Barbarie*, à *σύρω*, *traho*: quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & saxa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, & in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Transmarina vina, ideoque pretiosa : è Chio & Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Od. 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo Latii monte : de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quod austerum sit & pungens, adeoque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere absque nauseâ & vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; & quidem Romæ tunc fuisse trepi-

dationem non parvam refert Dio : at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu insedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *solvere*, ut jam notavi lib. 1. Od. 7.

IN MÆVIUM POETAM.

ODE X.

Ei naufragium imprecatur.

MALA soluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.

INTERPRETATIO.

NAVIS abit soluta portu *infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus* navis. *Eurus ater mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exurgat Aquilo tam vehemens, quàm cùm frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium* ullum *afulgeat astrum nocte obscurâ, quâ* parte *Orion occidit.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Mala soluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Thebaïd. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus : tam invisus bonis quàm invidus. Virgil. Eclogâ 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit : *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4. *Auster memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem : deinde *Eurum* ab Oriente : tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione ; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1.

Unà Eurus Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu

Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus;
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio,
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

INTERPRETATIO.

Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Troiâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum; cùm murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, à me *procellis sacrificabitur lascivus hircus, &* nigra *ovicula.*

ANNOTATIONES.

tempestuoso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum EubϾ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantùm non periit, cùm revertentur post expugnatam Troiam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Troianis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius,

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quod si præda.*] Quod si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ovid. Fast. 6.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Ro. ritibus consecratæ sunt. . . . nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

AD PETTIUM,

ODE XI.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut anteà, juvat
Scribere versiculos,
Amore perculsum gravi:
Amore, qui me præter omnes, expetit
Mollibus in pueris
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali
Fabula quanta fui!

INTERPRETATIO.

O Petti, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me *tanti mali.)*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico; id est, duobus dactylis, & syllabâ; deinde quatuor Iambis; recepto tamen imparibus locis spondeo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon: ut primus quisque versus sit Iambicus trimeter, ut antè dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7.

Arboribusque comæ.

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti nihil me, &c.*] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quod per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat scribere versiculos amore perculsum gravi.] Contrà Propertius amore se ait incitari ad condendos versus, lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi toties scribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad frontem, ... 3.
capillos, &c.
Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

7. *Tertius December.*] Tertius itaque annus est.

11. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem.

Conviviorum & pœnitet,
In queis amantem & languor & silentium
Arguit, & latere
Petitus imo spiritus.
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.
Quod si meis inæstuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus
Certare summotus pudor.

INTERPRETATIO.

pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, & suspiriis è profundo pectore deductis. Tum verò *simul ac ardente vino incalueram, & numen pudore carens secreta* mea *dimoverat loco* suo: ego *flens apud te conquerebar*, quod *syncera mens pauperis non prævaleret quæstui.* Addebam porrò: *Quod si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum;* protinus *abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inæquales.*

ANNOTATIONES.

16. *Contraque lucrum, &c.*] Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *contráne lucrum nil valere candidum pauperis ingenium?*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem & inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

22. *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio & ira adversus Inachiam; & hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

23. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quam levant aut sedant.

26. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium excipiscandi sensus novos; ego sic interpretor cum Pulmanno: non ampliùs Inachiæ procaci me summittam pudens nimiùm: sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic: cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam synceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos*.

Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, & heu,
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ
Amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia,
Nec contumeliæ graves:
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

INTERPRETATIO.

At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato discedendi in ædes meas, *dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, & dura eheu vestibula*, in *quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem feminam superare mollitiâ: quo me exsolvere non possint syncera amicorum monita vel objurgationes acerbæ; sed* tantùm *alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.*

ANNOTATIONES.

&c. lib. 4. Od. 11.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæret iratus parem.

28. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas & importunas; atque à te, Petti amice, *jussus* eram abire domum, & propositâ quiete frui; contrà subitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cùm benè juravi, pes tamen ipse redit.

32. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam vincere mollitiâ.*] Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollier* à mollitie dictâ. Isidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Blesensis serm. 1. in Advent. Angelicam salutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

38. *Libera consilia.*] Amicè data, absque ullâ adulatione, vel offensionis metu.

39. *Contumeliæ graves.*] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: injuriæ ab Lycisco vel meretrice qualibet irrogatæ; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

40. *Sed alius ardor, &c.*] Cic. Tusc. 4. n. 74. *etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Successore novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

42. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM FOETIDAM.

QUID tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis & quàm malus undique membris
Crescit odor! * * * *
* * * * * nec illi
Jam manet humida creta colorque

INTERPRETATIO.

QUID *petis, femina, atris barris digna? Quare dona quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi.* Ego *quippe subtilius olfacio* utrum sit tibi *polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat.* At *quantus sudor, & quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis!* * * * * * * * * * * * * * *neque ei stat uda creta, & color*

ANNOTATIONES.

Metrum simile est Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis.*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad istas voces: *Barrus inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem Græcè *βάρος*; nam inter quadrupedes mole præstat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesa.*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. *qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium foetidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, & tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Foetens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: ô quàm gravis odor, & foetens sudor exit è membris anus putidæ!

9. *Nec illi jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Est in medicaminibus & Chia terra candicans. usus ad mulierum maximè cutem.* Idem ibid. cap. seq. *Creta plura genera . . . . candidum, & ad purpurissum inclinans. vis utrique ad discutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura creta est: sudoresque immodicos sistit illita, &c.* Petronius *perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *alter crocodilus (cordy-*

Stercore fucatus crocodili : * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * * *
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempè :
Nec foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

INTERPRETATIO.

fucatus fimo crocodili. * *

. . . .

* * * *

. . . .

* * * * *

. . . .

Cui verò *parabatur lana bis tincta purpura Tyria? Nimirum tibi : ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier*, quàm *ego te*. O *ego minimè fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos & capra leones validos expavescit!*

ANNOTATIONES.

lum vocant) *ei similis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant : quæ *illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit : ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit : lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.* Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert : *ter non semel dignæ sunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & spumâ sepiarum unguntur, & supercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide sis Plin. lib. 9, cap. 36. ubi sic habet : *murices purpuræ florem tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus : liquorem pretiosum nigrantis rosæ sublucentem colore, &c.*

AD AMICOS,

ODE XIII.

Ut genio indulgeant, omni sollicitudine posthabita.

HORRIDA tempestas cœlum contraxit, & imbres
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc siluæ
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dumque virent genua,

INTERPRETATIO.

ATER nimbus obduxit cælum, & pluviæ nivesque demittunt Jovem. Jam mare & silvæ strident Boreâ Thracio. O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quandiu valent genua,

ANNOTATIONES.

Ex quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis vulgò, & melius quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalectus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribusque coma.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condensatis nubibus cœlum obtexit & obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade & calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere ubi ait, v. 10.

Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Imbres nivesque deducunt Jovem.] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc & in terram descendere ac deduci putabatur cùm solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & læto descendet plurimus imbri.

3. *Siluæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem & ortum solstitialem, *Nord Nord est.* De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. 1. *occasio*, inquit, *est pars temporis in se habens oportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.] De tali die pluvio, nimboso, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyll. 14. v. ult.

Λευκαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ οἷς
γόνυ χλωρόν.

Canos facit ætas: gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.

Et decet

Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.
Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea

INTERPRETATIO.

dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata sub Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuslibet. Ea forsan Deus restituet in pristinum statum, mutatione propitiâ. Jam expedit ungi nardo Persicâ; & curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: vir insuperabilis, fili

ANNOTATIONES.

Genu viret, id est, juventus viget, ex Erasmo. *Genibus inest vitalitas. Namque in ipsâ genu utriusque commissurâ, dextra lævaque, à priore parte gemina quadam buccarum inanitas inest, quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. lib. 11. cap. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel, pellatur recordatio senectutis quæ rugosâ & tristi fronte depingitur: vel potiùs, solvatur & porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc à nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum Consulem* eum appello. Vide lib. 3. Od. 21. ubi,

O *nata mecum Consule Manlio* amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo & memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc* mala *fortasse* in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc cùm hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmenia nardo.*] Unguento è Perside ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. 3. Od. 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ, cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. lib. 1. cap. 6. &c. Plin. lib. 12. cap. 12. ita scribit: *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassâ radice, pingui, situm redolente, ... Apud Gangem nascens: &c.* Vide lib. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cyllenea.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, a Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide lib. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus lib. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ

Nate puer Thetide,
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simoïs:
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupêre: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

INTERPRETATIO.

Deæ Thetidis, expectat te regio Aſſaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, & Simois rapidus; unde regreſſum tibi Parcæ intercluſerunt ſtabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo *quaſvis ærumnas mitiga* per *vinum & carmina*, quæ duo ſunt *grata remedia horridæ ægritudinis.*

ANNOTATIONES.

tenebat eum ſua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, lib. 1. Od. 6. 8. 15. lib. 2. Od. 4. 16. lib. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ ſeu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Aſſaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Troianam, quippe ſine te Troia nunquam expugnari poteſt, ex oraculo.

Aſſaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Aſſaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte ſcaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod ſomniatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simois.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliiſque nominatiſſimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Troianos mortem: quod norat, ſeu ex Aſtrologiâ cujus erat peritiſſimus; ſeu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ſuum prænuntiat. Ibidem verò deſcribitur ipſe ſe conſolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noſter eſt imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen, filum eſt quod ſtamini ſubtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Currite ducentes ſubtemina currite fuſi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, diſpenſantibuſque annos vitæ mortalium. Vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Cic. lib. 12. ad Attic. Epiſt. 37. *ferrem graviter, ſi nova ægrimoniæ locus eſſet.*

Dulcibus alloquiis.] Vide, lector, ut has voces velut appoſitas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus ſolatia & levamina dicebantur. Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium. *allocutum mulieres ire aiunt, cùm eunt ad aliquam locutum conſolandi causâ.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 7. art. 6. *incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

AD MOECENATEM,

ODE XIV.

Phrynes amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
  Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
  Arente fauce traxerim;
Candide Mœcenas, occidis sæpè rogando.
  Deus Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
  Ad umbilicum adducere.

INTERPRETATIO.

OPTIME Mœcenas, interficis me, quærendo sapiùs, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimverò Deus, Deus inquam *me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem* tibi *promissum ad finem perducere.*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpè. Sensus est: videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeo ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovinianum, *amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit; insania est proximus.* Plaut. Cistell.

Nullam mentem animi habeo.
Ubi sum ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburna, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigram. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* Lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* lib. 4. Epigr. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium;
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quod si non pulcrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ: me libertinâ neque uno
Contenta Phryne macerat.

INTERPRETATIO.

Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium; qui sæpè lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse verò tu amore *cruciaris. Quod si non formosior ignis cremavit Troiam expugnatam, lætare* de *tuâ conditione.* Nam *urit me Phryne libertina uno* amatore *minimè contenta.*

ANNOTATIONES.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode suâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate littorali, vel è Teio Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos & alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpè* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens & affectibus; quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mœcenas, propriâ quidem experientiâ nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulcrior ignis.] Atqui Helena quæ causa fuit excidii & incendii urbis Troiæ, non erat nobilior aut pulcrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempè, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virgil.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est à Judicibus ejus pulcritudine singulari captis.

AD NEÆRAM,

ODE XV.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

NOX erat, & cœlo fulgebat Luna sereno
  Inter minora sidera,
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
  In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hedera procera astringitur ilex;
  Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion
  Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos;
  Fore hunc amorem mutuum.

INTERPRETATIO.

NOX *erat, & Luna micabat inter astra minora, sudo* quidem *aëre; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa* me *strictiùs quàm hedera alta ilici adhæret: dum lupus* insidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem.*

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juvenal. Sat. 8. v. 150.

——— *Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. 3. v. 12.

. . . *feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis Diis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba [illegible]euntem, & suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quandiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

O dolitura meâ multùm virtute, Neæra!
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea:

INTERPRETATIO.

O *Neæra dolebis* aliquando *plurimùm meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri* quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *sique vetus dolor corripiat*, mea *firmitudo non vincetur* tuâ *pulcritudine semel invisâ. Tu verò quisquis es* modò *potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi lateant mysteria Pythagoræ redivivi ac Nireum superes oris specie*;

ANNOTATIONES.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omninò apposité subjungitur prædictis. Sensus est: ô Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, & offensæ: necdum satis virtutem meam & firmitudinem nosti: sed brevi senties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das quàm mihi amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensa.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero & iratus.

16. *Si certus intrarit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram; hoc sensu: tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar; etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virgil. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

. . . .

Canto quæ solitus . . . Amphion:

. . . .

Nec sum adeò informis, &c.

20 *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysoroas etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas, *quod non minus*

Eheu translatos alió mœrebis amores!
Ast ego vicissim risero.

INTERPRETATIO.

Eheu brevi *dolebis amores alteri datos! ego verò* tum *ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES.

verum diceret quam Apollo Pythius, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, & ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos aversentur, ex eoque de natura disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum verò tanquam numen haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primùm Oethalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Troianam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim; & affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

AD ROMANOS, ODE XVI.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipsa Roma viribus ruit.

INTERPRETATIO.

SECUNDA jam ætas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit potentia.

ANNOTATIONES

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter, Alter quisque est Iambicus trimeter, è puris iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Benè Scaliger: *Sextadecima*, inquit, *elaborata est, alternis iambicis puris: iccirco & factu difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquàm hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector; an *durissima multis locis, an tota inepta?* Imò durum & ineptum censebis esse cavillatorem quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,

INTERPRETATIO.

Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi et rebus novis studentes;

ANNOTATIONES.

ætas.] Unum propè seculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cinnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sext. Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum & Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo anteà Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide anteà Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuere isti sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Suprà lib. 3. Od. 14. strophe 5. Oros. lib. 5. cap. 18. Flor. lib. 3. cap. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent . . . . . auctore belli discursante Popedio, diversa per populos & urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. lib. 1. cap. 10. *Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius lib. 2. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est lib. 3. Od. 5. sed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque*, scribit Ausonius: *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. & alibi, *superbiæ domicilium*. Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecere, & societatem iniere cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius lib. 23. Vide & Flor. lib. 2. cap. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide lib. 3. Od. 14. v. 19.

6 *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuere semper; nemini fidem, nec suis quidem Ducibus servare assueti: conjurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo priùs consensissent. Vide Cic. Catilin. 3. Sallust. bell. Catilin.

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibuſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.

INTERPRETATIO.

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis: ſcilicet hanc *peſſumdabimus* ipſi nos *homines conſcelerati*, quorum *addictus eſt cruor: atque terra* hæc *à beſtiis iterùm tenebitur. Eheu victor barbarus ſtabit ſuper favillas urbis, & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et, quod horrendum viſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſperget ſuperbus.*

ANNOTATIONES.

L. Flor. lib. 3. cap. 2. præſertim verò lib. 4. cap. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes ſignificari; nec abſurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Cornel. Tacit. Non eſt dubium quin hîc notentur Cimbri, Theutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronuntiarit de eo bello Florus; *actum erat niſi Marius illi ſeculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congredi ſtatim . . . barbari verò non ſegniùs quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes id eſt clauſtra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cùm terras eorum inundaſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Florus lib. 3. cap. 3.

8. *Parentibuſque abominatus Annibal.*] Ut lib. 1. Od. 1. *bella matribus deteſtata.* Sic & hoc loco, *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginenſis exercitus, vel unâ clade Cannenſi Romanis formidoloſus adeo, ut nihil magis Romæ quam Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos lib. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus videtur eſſe placandæ iræ Numinum: *majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait ſuprà Epod. 7.

acerba fata Romanos agunt,
Scéluſque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Feriſque rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur, in quibus ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virgil. Æneid. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea, nunc olim ſilveſtribus horrida dumis.

Et anteà ibidem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeoque nec vento commota nec ſole aduſta extrahet *victor inſolens & diſſipabit* impiè. Erat opinio quorumdam, raptum in cœlos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone, aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

Fortè quid expediat, communiter aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia: (Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas:

INTERPRETATIO.

Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas tales *ærumnas. Nulla videatur sententia melior* quàm *hæc:* oportet *abire quocumque ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosque & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita censeo. Habet ne quispiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At* priùs *jurejurando nos obstringamus, in hæc* verba: *ne reverti liceat, nisi cùm emergent lapides aquis profundis elati:*

ANNOTATIONES.

17. *Nulla sit hac potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamatque: *Quis paululùm modo pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam & rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam & Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. 4. Justin. lib. 43.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus Africus.*] De his ventis meridionalibus lib. 1. Od. 1. & 3. *quocunque vocabit;* sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequàm hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint vadis levata.] Ex Herodoto cit. post execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm massa illa sive

Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina:
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.

INTERPRETATIO.

neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras*, adeo *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque fiat caper, & gaudeat mari salso.*

ANNOTATIONES.

ferrea sive saxea emergeret & super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent*. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adunaton multiplex aggregat & accumulat hîc Horatius, stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm tricari circa *caruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quasi antiquè nimis usurpatam: vocem *perprimat* velut fœtentem: quasi verò. Criminationes deinde graviores excutiemus. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam & Transpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam lib. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30 *Novaque monstra, &c.*] Monstrum sanè foret si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. lib. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. lib. 10. cap. 10.

33. *Credula nec flavos. &c.*] Cùm greges & armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli suæ contraria, primùm ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet & innatare amet: quandoquidem amat potius montes & arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum: *ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hîc poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejus odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis absurdum, suoque prorsùs ingenio indignum. Legit enim paulò pòst: *aut pars indocili melior grege mellis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dor-

Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces,
  Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exſpes
  Inominata perprimat cubilia.
Vos quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
  Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
  Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
  Et imputata floret uſque vinea:

INTERPRETATIO.

Poſteaquam *iſta & quæcunque valebunt tollere* ſpem *gratam remigrandi adjuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, femineo abſtinete ejulatu, & properate ultra Thuſcum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit;*

ANNOTATIONES.

mitaſſe bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitioſâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravarit?

37. *Indocili pars melior grege.*] Civium pars ſapientior ſaniorque, adeòque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes inominata, &c.] Permaneat hîc, ſi volet, vulgus ignavum, eaque generosâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus antè citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigraſſe: at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam recta navigaſſe, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitaſſe, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſque aſſuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi eſſe patriam ubicunque benè*: vel; totum orbem terrarum viro forti patriam exiſtimari.

40. *Etruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prætenavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

Circumvagus.] Vel circumfuſus orbi univerſo, vel inſulis fortunatis. Vide lib. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . .
Hîc ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis quas vocant Beatas, ita ſcribit: *duæ ſunt, parvo mari diviſæ inter ſe; decem millibus ſtadiorum diſtant à Libya. Imbres illic rari mediocreſque, venti ſuaves plurimum ac roriferi: ſolum pingue, nec arari modò plantarive facile; ſed etiam ex ſe abſque ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructum producit . . . aër ſyncerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbruerit fides, Elyſios ibi eſſe campos,*

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus.

INTERPRETATIO.

atque ramus oleæ nunquamnon germen & fructum producit, & ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, & grex charus reportat plena ubera: non ursus vesperè fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris *assurgit aut fit tumida.*

ANNOTATIONES.

& beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audisset Sertorius, mirabilis cum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique; & illic quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, & in Libyam statim navigarunt.

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etsi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marcell. *putare dicitur purgare, rarefacere*, inquit, affertque illud è 2. Georgic. *fingitque putando.* A. Gell. lib. 6. cap. 5. sic scribit: *putare veteres dixere, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, sic & rationes dicta putari.* Originem deducit Festus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquàm metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic lib. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali & non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *epithetum*, *levis*, inquit, *non convenit: desilit enim quia gravis.* Sic & paulò antè: *quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissime.

49. *ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se viperæ; aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt . . . . .
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi lib. 1. Od. 8. De *Euro* lib. 1. Od. 28.

Radat.] Devastet; abradendo & auferendo segetes.

Pluraque felices mirabimur, ut neque largis
 Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
 Utrumque rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
 Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
 Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
 Gregem æstuosa terret impotentia.
Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
 Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum
 Piis secunda vate me datur fuga.

INTERPRETATIO.

Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quod *Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina opima urantur, vel arescant glebæ;* quippe *cælitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis.* Ibi *nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.* Scilicet *Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro secula induravit. Istorum* malorum *fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

56. *Utrumque rege temperante cælitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus & calorem.

57. *Non huc Argoo. &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque & patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De Colchide lib. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virgilius citatus ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione & mercaturâ celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virgil. Æneid. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus lib. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. seq.

Laboriosi remiges Ulyssei.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum seculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me,*] Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi & *Musarum sacerdos* ac mystes.

AD CANIDIAM,

ODE XVII.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc gravius illam accusat.

JAMJAM efficaci do manus scientiæ:
Supplex & oro regna per Proserpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera,

INTERPRETATIO.

JAM cedo potenti scientiæ; veniam peto, & oro per regna Proserpinæ, & per numen Dianæ minimè lacessendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram *astra cœlo abstracta.*

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certè ad nos usque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & insectatur. *Non est palinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in qua apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porrò si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. plenè intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Satiram 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem antè deriseram. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & alibi. *Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit . . . sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa. . . Nata primùm è medicinâ specie salutari. . . . blandissimis promissis vires religionis addidit. atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam: Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut est in Epist. ad Pisones, seque ulcisci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum. lib. 1. Od. 12. & 21. lib. 3. Od. 22. Item suprà Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta sine dubio in Perside, à Zoroastre, ut inter auctores convenit. . . . . Hermippus de eâ arte scripsit diligentissimè, &c. . . Democritus illustravit . . . Est & alia magices factio à Mose, & Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

Canidia, parce vocibus tandem sacris:
Citumque retrò solve solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, & in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquàm relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.

INTERPRETATIO.

O Canidia tandem abstine verbis execrandis: & quamprimùm converte retrorsum converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, & sagittas acutas vibrarat. Troianæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucribus & canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis eheu inexorabilis.

ANNOTATIONES.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, *volve* Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo ceu trochus; æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyll. 2. Pharmaceutria, *ut æneus iste rhombus*, inquit, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.*
Martial. lib. 9. Epigram. 30.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ sciet, &c.

Meminit & Lucretius,

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius,

Stamineâ rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicantibus.

Nepotem Nereium.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Troianam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma & manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit; inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, & ab eo curatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quadam ab Achille inventâ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utilissimam emplastris; ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxere*; eodem propriè sensu: id est: quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare insepultum Achilles statuisset: Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Troianæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδριφόντης. Iliad.

13. *Postquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cùm digressus Troiâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo,

Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens & sonus
Relatus atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & institoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.
Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.

INTERPRETATIO.

Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac *tum restituta* sunt *ratio, sermo, & pristinus faciei decor. Abundè & plusculum à te sum punitus,* ô *dilecta valdè nautis & negotiatoribus.* En *juvenilis abiit vigor, & color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ: crines* mei per tua *pharmaca cani sunt* facti: *nulla me quies relaxat à pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia, respiratione impeditâ. Itaque miser cogor credere quod negaram,* nempe *Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marsorum carminibus caput disrumpi.*

ANNOTATIONES.

ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, &c.*] Ulyssis comites in porcos tranformarat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odyss. 10. Virgil. Eclog. 8. & Æneid. 3. Ovid. Metamorph. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus infecisse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 25. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam ascripta*, ex Plin. lib. 25. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeoque vile scortum, sordidis hominibus expositum, & obviis quibuscunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imò de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ; ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. lib. 3. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris, dixi in Epod. 5. De *næniâ*, lib. 2. Od. 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horatius pro incantatione.

Quid ampliùs vis? O mare, & terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.

INTERPRETATIO.

Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, & plusquam *Siculus ignis in ardente Ætna saviens.* Ergòne *tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec* ego *sicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel qua mulcta expectat me* denique? *Loquere: fideliter exolvam pœnas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyrâ à* me *decantari; Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor & magni Castoris frater* ob *Helena infamiâ notata contumeliam irati ademerant Poëta visum*, quem ei *restituerunt exorati precibus.*

ANNOTATIONES.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida urens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejusque incendiis sanè prodigiosis, Justin. lib. 4. Gell. lib. 17. cap. 10. Virgil. Georgic. 1. v. 472. Æneid. 3. v. 555. & 570. & alibi. Lucret. lib. 6. fusè. Plin. lib. 2. cap. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia passuum arenas eructet flammarum globus.*

33. *Tu donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & suprà Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet stipendium.*] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helena, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor & Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, & palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ.
O nec paternis obſoleta ſordibus;
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus
Novendiales diſſipare pulveres!
Tibi hoſpitale pectus; & puræ manus;
Tuuſque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exilis puerpera.

INTERPRETATIO.

Tu quoque (nam potes) inſaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula ſciens diſpergere cineres novendiales in ſepulcris pauperum! Tibi cor benignum; & manus innoxia; uteruſque tuus partui aptus; atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

ANNOTATIONES

46. *Paternis obſoleta ſordibus.*] Sive ex adulterio nata, ſive è vili & ignobili ſtirpe propagata.

47. *In ſepulcris pauperum, &c.*] Divitum ſepulcris cuſtodes adhibebantur adverſùs magos & veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Scmiuſtaque ſervant buſta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſua veneficia peracturi

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virgil. Æneid. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat diebus: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur. Unde Horatius,*

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus, vel propriè, pariens quaſi mejat, abſque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id eſt, minimè debilitatam Quam ob rem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos alebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.] Quaſi verè parientis. Ironiam ſalſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

QUID obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venefici

INTERPRETATIO.

QUORSUM vota facis ad aures clauſas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat ſcopulos ſurdiores erga nautas ſpoliatos. Scilicet *impunè tu deriſeris Cotyttia* myſteria *revelata, amori libero conſecrata? Et* tanquam *pontifex Eſquilini incantamenti imple-*

ANNOTATIONES.

Metrum ſuperiori ſimile.

1. *Quid obſeratis*, Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*; σάλος, *agitatio, mare, &c.*

4. *Tu riſeris Cotyttia vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id eſt, infernalis, à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia bellè ſignificantur. Quod verò additur, *ſacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit, *Cotyttia*, id eſt, flagitioſa, ſacra, promiſcuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneficis celebrantur. Cotytto Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè deriſeris: nempè Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini Pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos, ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam, vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulcretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum oſſibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide ſuper. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionyſ. Halicarn. lib. 2. *Pontifices ſunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant ſacras omnes cauſas; privatiſque & magiſtratibus & miniſtris Deorum ſtatuunt quæcunque ſunt ſacrorum non ſcripta atque incognita. . . . . Sacerdotes etiam omnes recenſent, eorumque famulos ac miniſtros quibus utuntur ad ſacra, obſervant: ne quis peccet in ſacris legibus. . . Et ſi quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unumquodque negotium reſpicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

Impunè ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum. sed vetant leges Jovis.

INTERPRETATIO.

veris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promptum venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quàm cupio? Atqui *vita misera infortunato protrahenda est* tibi *ad hoc* tantùm. *ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Sisyphus* pariter *cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis.*

ANNOTATIONES.

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo.*] Postquam ego te participem feci veneficiorum & sacrorum in Esquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibrium facias? Absit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditasse Pelignas anus?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversùs mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait; ergone frustrà in opem vocarim Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter aliâ & aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta infero: nam vives, & vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempè arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversùs Oenomaum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 13. & 18. & posteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo lib. 1. Od. 3. & 16. lib. 2. Od. 13. &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *si quis plura norit quàm Sisyphus.* Cicer. Tuscul. 1. n. 98. *tentarem Sisyphi prudentiam.* Est & proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam lib. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare in monte saxum.] Cic. Tuscul. mox cit. n. 10. *mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus. . . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciscentur illi quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

Voles modò altis desilire turribus;
Modò ense pectus Norico recludere:
Frustraque vincla gutturi innectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

Interpretatio.

Sic & tu *cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo:* sed *frustra.* Ego verò *tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid* enimverò ego *quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere;* nimirum *defleam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Annotationes.

18. *Voles modò.*] Sæpiùs mortem quæres, nec invenies, quandiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis. Lib. 1. Od. 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nosti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8.

Sæpè animas imis excire sepulcris.

Tibull.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg cap. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtra vel misetra,*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum.*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *nihil habentis.* ἔχειν Atticè valere & posse significat, inquit, Joan. cap. 15. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis.* Alii verò, *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel, *nil habentis exitûs*: afferuntque illud Virgilii, Æneid. 11. v. 126.

Justitiæne priùs mirer? bellíne laborum?

Et ibidem v. 280.

lætorve malorum,

Ubi certè subauditur ἕνεκα, *causâ.*

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SECULARE.

Pro Imperii Romani incolumitate.

PHOEBE, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi
Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore sacro:

INTERPRETATIO.

O Apollo, & Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; ô semper honorandi & honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus istis;

ANNOTATIONES.

Carmen seculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen seculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736. quintos Augustus seculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut & sibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sactum munus anteà exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirùm vigesimâ primâ libri primi, & sextâ libri quarti; quam vulgus utramque seculare Carmen nihilominùs huc usque nuncupavit, sed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipse & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contrà rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos seculares attinent, paucula saltem hîc ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum cæremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt seculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio & prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, posteà Decemviri, demùm Sylla Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos seculares institutos à Numa Pompilio alii

Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas puerosque castos

INTERPRETATIO.

In quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros castos

ANNOTATIONES.

scribunt, alii à Valerio Poplicola, alii veriùs longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11. *iisdem Consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt . . . . (sedente Claudio Circensibus ludis, &c.) Domitianus quoque edidit ludos seculares: iisque attentiùs affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirûm antiquitùs ea cura; & magistratus potissimum exequebantur officia cærimoniarum.* Sueton. Claud. cap. 21. *fecit & seculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò post, diligentissimè annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est,* (observa lector ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cùm superessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem, Domitian. cap. 4. *fecit & ludos seculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. lib. 54. Censorin. cap. 5. de die natali. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 4. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opsopæo edita. Zosim. lib. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *eodem sacrificio ad tempus neglecto, cùm rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos anteà, L. Censorino & M. Manlio Puelio Coss.*

1. *Phœbe silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis secularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι & averrunci malorum: tum quod annum sol, menses luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cæli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi semper & culti.] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde posteà, *Roma si vestrum est opus*, &c.

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis secularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa:

> Μεμνῆσθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτὸς,
> Μεμνῆσθαι τὰ δὲ πάντα· θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι
> Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύβριδος ἄπλετον ὕδωρ, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disserui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit & per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Benè vocat *lectos* & eximios. Nam prætterquam quod illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi

Diis

Diis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliusque & idem
Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque

Interpretatio.

hymnum decantare numinibus à quibus proteguntur septem colles. Sol omnia *conservans, qui splendido curru lucem producis & aufers, diversusque & idem oriris,* utinam *nihil queas aspicere excellentius civitate Romanâ.* O *Ilithyia benignè procurans tempestivos partus, seu Lucina seu genitalis amas nominari, defende matres.*

O *Dea prolem Romanam multiplica; &*

Annotationes.

omnes & matrimi, id est, parentem utrumque habere superstitem ac viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademissent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. lib. 37. &c. Vide & lib. 1. Od. 21. lib. 4. Od. 6.

7. *Diis quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam septem collibus inædificatam esse norunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol. Macrob. Saturnal lib. 1. cap. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui promis. &c.] Quadrigis vehi sol terram circùm poëtis dicitur.

10. *Aliusque & idem nasceris.*] Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imò eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt. Homer. Pausan. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive* εἰλείθυια *ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint ceteri. Dictamum herbam juvare insigniter fecunditatem atque* εὐτοκίαν; *atque ob id corollas Ilithyiæ ex dictamo contexi suetas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque mitem ac lysizonon adesse parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt & Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëta nostro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide lib. 3. Od. 22 & lib. 4. Od. 6. stroph. penult. annot.

17. *Producas sobolem.*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

Prosperes decreta super jugandis
Feminis, prolisque novæ feraci
Lege marita:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus

INTERPRETATIO.

promove Senatusconsulta de jungendis connubio *mulieribus.* & *lege maritali novæ sobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ semel statuta verè prænuntiastis, & fixus ordo rerum custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugibus fœcunda &*

ANNOTATIONES.

18. *Decreta super jugandis feminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege marita.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & post ludos istos seculares annis 25. lata est; sed Juliam maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. lib. 1. cap. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod seculum appellatur, referantur & repræsententur iterum ac deinceps ludis istis similes, semperque adeo floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis seculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus,

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totiesque nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus perseverabant ludi seculares, ut antè jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse Parcæ.*] Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nimirùm assidere illam scribit Pindar. Od. 7. Nem. antè cit. Ελείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων παῖ Ηρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia assidens Parcis profundè cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *stabilisque rerum terminus servat.*] Quidam legunt, *servet*: sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *hæret*. Nihil clarius nostrâ illâ lectione. Sensus est: ô Parcæ quæ veraciter protulistis ac profertis id *quod semel* à Jove *dictum*, fatum & sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate, Virgil. *Imperium sine fine dedi*: quod quidem hactenus *ordo rerum stabilis ac terminus servat*, constitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam semper adjungite. Vel si mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè cecinistis id *quod semel dictum*, quodque immutabili necessitate fixum oportet servari; concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

Spiceâ donet Cererem coronâ :
Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placiduſque telo
Supplices audi pueros, Apollo :
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas :
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,

INTERPRETATIO.

gregibus det Cereri coronam è ſpicis. Salubres aqua & aër Jovis alant fœtus. Phœbe ſagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros ſupplicantes : ô *luna bicornis, aſtrorum princeps, exaudi virgines :*

Si quidem *Roma eſt veſtrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione*

ANNOTATIONES.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ. Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea.

Et lib. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

31. *Nutriant fœtus & aqua ſalubres, & Jovis aura.*] Aërem & aquas peſtilentes deprecatur : oratque ne *tabida membris, corrupto cœli tractu, miſeranda que veniat arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus :* ut ait Virgil. Æneid. 3. v. 138 Horat. lib 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem
Peſtemque à populo & principe Caſare in
Perſas atque Britannos
Veſtrâ motus aget prece.

32 *Jovis aura.*] Hinc Virgil. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob in Somn. Scip cap. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Joviſque conjux; quia aër ſcilicet inferior, cœlo eſt ſubjectus velut aëri ſuperiori. Idem Saturnal. lib. 3. cap. 4. *Eſſe autem medium athera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placiduſque telo.*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, lib. 2. Od. 10. ſtroph. penu.tl Adde quod antè annotavi, ita veteribus ſuperſtitioſè exiſtimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, niſi Apollinis aut Dianæ telis percuſſum. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. ubi Apollinis arcu & ſagittis Solis radios ſignificari, morboſque hinc vel ſanitatem ab eo immitti creditum olim, probè aſſeritur.

34. *Audi pueros, Apollo.* &c.] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in ſeparatos hinc & illinc choros diſtributi. & ſic juſſerat Sibylla :

. . χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς· ἀλλὰ γονήων
πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.

ſeorſim verò puella chorum ipſa habeant,
& ſeorſim puerorum maſculus ordo, ſed parentum
omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis luna.*] Non temerè hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi ſeculares, & carmen illud ſeculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obſecutus venit cum ſuis in Italiam, ibique conſedit.

38. *Littus Etruſcum.*] Italicum, Tiberinum littus.

Jussa pars mutare lares & urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ
Dii senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.

INTERPRETATIO.

appulerunt catervæ Troianæ, homines jussi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incensam Troiam illæsis, ipseque *post patriam stans, ampliora donaturus* quàm *relicta* fuerant.

O *Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo* denique *Romano divitias, sobolem, gloriam integram.*

ANNOTATIONES.

Jussa pars mutare lares, &c.] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virgil. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

. *Quóve ire jubes? ubi ponere sedes?*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem:
Hîc domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Et v. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

mutandæ sedes. . . . surge, age . . .
. . . . Coritum, terrasque require Ausonias.

Et posteà:

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè. Nam & Troianorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virgil. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Troianorum parti à te, Apollo, jussæ novas quærere duce Æneâ sedes, is dux te adjutore, tutum *munivit iter*, longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minimè deserens. Virgil. cit. Æneid. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. 2.

. . . . . . flammam inter & hostes
Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, sine noxâ & damno sui aut suorum. Vide lib. 2. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

. . . Venturos tollemus in astra nepotes
Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis
Magna para . . . . . .
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo responso fretus, Troianis militibus spondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant & amiserant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta & justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ, quod *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*; id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil.

Quique vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, & Indi.
Jam fides, & pax, & honor, pudorque
Priscus, & neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

INTERPRETATIO.

Illustris verò progenies Anchisæ & Veneris, quæ modò *juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociores. Jam fides, & pax, & honor, atque antiquus pudor, & virtus contempta remigrare non dubitat: & abundantia referto cornu felix procedit.*

ANNOTATIONES.

n. 7. Romanos *semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirùm *Anchisæ Venerisque sanguis:* nam Augustus à Julio Cæsare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere prognatus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra; Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. histor. lib. 2. jam cit.

λευκοὶ ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων.
ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτὶ. &c.

51. *Bellante prior, jacentem lenis in hostem.*] Virgil. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos Romane memento:
. . . .
Parcere subjectis, & debellare superbos.

54. *Medus.*] Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oros. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet secures.] Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro, *Romanas.* Virgil. Æneid. 1.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo,
. . . .
regnum ab sede Lavini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.

Et anteà: *genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porrò *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. lib. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. lib. 4. cap. ult. &c. De Scythis, lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteà lib. 1. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. 6.

58. *Neglecta redire virtus audet, &c.*]

Augur & fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camenis;
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.

INTERPRETATIO.

Apollo vaticiniis & arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medicâ sublevat ægrotantia corporis membra, si placidè intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet.

Diana verò quæ Aventino monti *præsidet & Algido, suscipiat vota Quindecimvirûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus.*

ANNOTATIONES.

Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinet etiam quod Poëtæ scribunt invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, & in cœlum evolasse. At cùm ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Metamorph. 1. c. 4.

fugere pudor, verumque, fidesque, &c.

Quod è Theognide expressum videtur. ᾤχετο μὲν πίστις. *abiit fides, &c.*

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camenis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. 1. Metamorph. cap. 9. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. cap. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliotheca & porticu. Vide lib. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatinâ canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeò synecdochicὲs pro tempore sequenti: vel signanter & præcipuè, pro altero seculo: nam ludis secularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus, unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, & officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes & expiationes edicere, sacris faciendis præesse, ceremonias exequi, libros & carmina Si-

Hæc Jovem ſentire Deoſque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus & Dianæ
Dicere laudes.

INTERPRETATIO.

Ego *chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia conſentire Jovem & Deos univerſos.*

ANNOTATIONES.

byllarum tueri; &, quod facit ad rem præſentem, ludorum ſecularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 16.

73. *Hæc Jovem ſentire, &c.*] His annuere, rata habere vota noſtra.

75. *Chorus.*] Licet è multis perſonis chorus conſtet, unius tamen partes agit ac ſuſtinet. Epiſt. ad Piſon. v. 195.

Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.

APPENDIX

Ad noſtras Annotationes in libros Odarum ſeu Carminum Horatii.

QUONIAM pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis ob id fortaſſe vel quidquam detrahendum arbitretur de ſumma laude, quam à tot ſeculis meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum velut quadam Zoili veſaniâ percitum adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hîc deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimamarit. Sic habet Poët. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio: quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis quàm caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolùm vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti: verum etiam ſublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem æthereâ domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis?
Scriberis Vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite, &c.

Item?
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit, &c.

Item?
Sub lacrymoſa Troiæ
Funera, ne virilis

Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item?

Permitte Divis cetera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprælantes; nec cupressi
Nec veteres agitantur.

Hac & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare Clio?
Quem Deum? &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, ut facilè probet judicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porrò 2. lib. prima Ode est altiloqua, sicut & quinta decima. Par spiritus in undevicesima & in sequenti.

Sed & 3. lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter & secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissimè: tum verò semper assurgit eò usque, quò nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum eum majestate.

Quarta lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior & severior: qualis & quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentiâ, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

Ceteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et

Ne sit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mœcenas atavis edite regibus: &c.

Et

Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum similes malim à me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quàm esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

QUINTI
HORATII
FLACCI
OPERA
QUÆ EXTANT.

TOMUS SECUNDUS.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mœcenas, ut nemo, quam sibi sortem

INTERPRETATIO.

QUOMODO *fit, ô Mœcenas, ut nullus vivat contentus ea conditione.*

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen; atque ut ait Persius Sat. I. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè & apposité Seneca, lib. quod in Sapientem non cadat injuria. *Ceteri sapientes*, inquit, *molliter & blandè, ut familiares medici ægris corporibus, non quà optimum est, medentur, sed quà licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. lib. 10. cap. I. his verbis: *multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cùm v. 30. Sat. I. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa & diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argu-

Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore!
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

INTERPRETATIO.

quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quisque *præferat sectantes diversa* instituta? *Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius est bellum. Enimvero confligitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam* ejus *verberat ad gallicinium.*

ANNOTATIONES

mentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves & docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa & finitima quotidianæ locutioni:* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Quî fit, Mœcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6. *Austris.*] Lib. 1. Od. 3. *rabiem Noti.* Vide & lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus solum commoda intuetur. Sic Jurisperitus agricolâ se infeliciorem putat, quandocunque importuni adsunt consultores, & summo mane ostia pulsant, somnum & quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus sæpè futilibus & insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi sic habet: *hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera; & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Muræna, sic artem militarem cum Jure Civili, seu belli ducem cum Jurisperito confert: vi-

Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu consultus modò, rusticus. Hinc vos,
Vos hinc mutatis discedite partibus. Eia,
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Jupiter ambas

INTERPRETATIO.

Is verò qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præstabo modò quod desideratis: tu qui miles eras anteà, fies mercator: tu Jurisperitus, jam eris *agricola. Vos illinc, vos istinc abite. mutatis* vivendi *institutis. Eia cur cunctamini?* At illi *abnuent. Veruntamen conceditur* vobis *esse fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat*

ANNOTATIONES.

gilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; ille ut eo quo intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.

11. *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores, qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. 2. *vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.* Quod fusè explicat Offic. 3. n. 45. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, ut cum eorum alteri Dionysius ille Tyrannus Siculus diem necis destinasset, & is qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulavisset, vas factus sit alter ejus sistendi, ut si ille non revertisset ad diem, moriendum esset sibiipsi. Qui cùm ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit ut se in amicitiam tertium adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonensis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamosum, verbosum & loquacem caussidicum fuisse dicant eum, quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclaram huic loco dat lucem Seneca Epist. 95. ubi sic scribit: *multa videri volumus velle, sed nolumus . . . . sæpè aliud volumus, aliud optamus, id est à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent & annuerent, damna nobis sæpè maxima aut mala quæ minimè vellemus darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

20. *Ambas iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium est & effectus. Tunc enim crebri concitatique spiritus ad os prorumpunt, buccasque distendunt; atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt tum

Iratus buccas inflet: neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima.
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris,

INTERPRETATIO.

contra *illos justè* quidem: *dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porrò ne joculariter* hæc *perscribam, sicut qui ridicula* proferunt: *tametsi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles & nauta cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant* universi, *eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint: non*

ANNOTATIONES.

verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quasi fulgetra. Noster ad Pisones, *tumido delitigat ore*, ait eodem sensu. Sic & Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, *ambulat clamitans se affectum contumeliâ, . . , . . . buccas inflans*, ταῖς γνάθοις φυσῶν.

24. *Ridentem dicere verum.*] Postea Sat. 10.

. . . . Ridiculum acri
Fortius & melius magnas plerumque secat res.

25. *Crustula.*] Fiebant è farinâ, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac libentiùs animum ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad disciplinas, vult autem quasi ludendo invitari; tum quia sic apparet, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus: tum quod nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, seu quod vinum aquâ mixtum venderent tanquam merum, purum, putum; seu quod iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in has animadvertere debebant. Pers. Sat. 1. ad finem,

Fregerit heminas Arreti Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo est.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *formica*, inquit, *gens exigua, sed valdè laboriosa est:* φῦλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον. Ibid. describuntur formicæ labores; ut & Virgil. Georgic. 1. v. 186. & 380. item Æneid. 4. v. 402. Plin. lib. 11. cap. 30. &c.

Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo,
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, & illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum;
Nil obstet tibi. Dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.

Interpretatio.

secùs ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, & adjungit cumulo quem aggerit, præscia & provida futuræ hyemis. Verumtamen *illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius, non amplius foras egreditur, iisque prudens victitat quæ prius accumulavit: te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur. Modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sine metu?* Respondes. *At si detrahatur* quidpiam, *redigetur* acervus *ad parvum assem.*

Annotationes.

34. *Ore trahit quodcunque potest.*] Plin. mox cit. *Si quis comparet onera corporibus earum* (formicarum) *fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea morsu: majora aversæ postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu plenâ lunâ. Eadem interlunio cessant. Jam in opere qui labor, quæ sedulitas? &c.*

36. *Quæ simul inversum, &c.*] Poëta ipso formicarum exemplo utitur adversus avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare & congerere, utiturque sapiens ac victitat congestis. At tibi laborandi & quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, & cum mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur 17. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus demoveat lucro.*] Juvenal. Sat. 14. v. 135.

Sed quò divitias hæc per tormenta coactas?
Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Intereà pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet.

Theognis, *divitiarum*, inquit, *nullus finis est hominibus, Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα . . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent ava-

At ni id fit, quid habet pulcri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo,
Dum ex parvo nobis tantumdem haurire relinquas;
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, & dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantumdem sumere. Eo fit,
Plenior ut si quos delectet copia justo,

INTERPRETATIO.

Repono ego. *Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus?* Etsi *area tua contriverit centies mille tritici* modios, *non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus tu sacculum panis onerato humero fortasse deferas, nihil* tamen *amplius accipies quàm qui nihil gestaverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites*, utrum *jugera centena colat, an millena. Verùm*, inquies, *jucundum est sumere ex ingenti cumulo.* Imò, *si tantumdem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris? perinde ac si egeas aquâ urnâ vel cyatho duntaxat, dicasque; Mallem tantumden haurire magno de fluvio, quàm de isto fonte parvulo. Hinc* verò *fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum-*

ANNOTATIONES.

ri sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigatur: ego verò mox egestate conflictabor.

44. *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulcri facies? Quid erit absconditum aurum & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color est avaris
Abdita terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei lib. 18. cap. 18. *annona retica dicitur*, inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret.] Aurel. Victor. de Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, vimineis, sparteis, palmeis, in quibus tenuiores

Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse libenter,
Quatenus id facit. Ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congestis undique saccis

INTERPRETATIO.

ripâ abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illusa ait: Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere quantum possidebis. Quid huic agas? sine illum *esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ita quidam narratur Athenis* extitisse *avarus & opulentus, verba* quidem *plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat:* ego *verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine* solùm *mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos un-*

ANNOTATIONES.

frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par est, sæpè rerum copia illos perdit: sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Aufidus.*

59. *Neque limo turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, & nonnunquam obrui & absumi.

61. *Cupidine falso.*] Cupiditas imagine recti & justi fallit. Nimirùm honestè vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad sumptus necessariò faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quemdam misanthropum perperam hîc intelligunt Interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius: Timon ille contrà avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter: *insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa.* apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu & acclamationibus excipere viros insignes de Rep. benè meritos, sibique gratiosos, cùm theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos & invidiosos sibilis prosequebatur. Cic. in Pisonem: *da te populo, committe ludis, sibilum metuis.* ad Attic. lib. 2. Epist. 18. *Fusium clamoribus, convitiis, & sibilis consectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, Lector; quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abrumpit, aitque avaro, *quid rides?* De Tantalo,

Indormis inhians, & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus; quem præbeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.

INTERPRETATIO.

dequaque accumulatos: & cogeris abstinere velut à rebus *sacris, vel delectari quasi tabulis* pictis. An *ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria?* Ematur *panis, olera, vini sextarius:* adjunge illa *quibus non concessis ægrè se habeat natura humana.* Verùm *an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant. Ego certè ejusmodi bonis carere semper exoptaverim.* Dices verò: *At si corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego! *Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

ANNOTATIONES.

vide annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 13. Bellè Petronius:

Nec bibit inter aquas; nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis
Et luctum & curam effugies, &c.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cùm speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? Huc facit versiculus ille:

θάνοιμ' ἂν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.
Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos,
Infelix operam perdas: ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique sit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Vinidius quidam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo meliùs vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
Quid mî igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum

INTERPRETATIO.

Scilicet *quando pecuniæ tu posthabes universa*, an *miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin imò si cupias addictos semper habere* eos *quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser* sanè *operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi*, & *per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi* & *quandoquidem plusculum possides*, paulò *minus* deinceps *time egestatem: atque incipe* aliquando *finire laborem, comparatis* facultatibus, *quas petebas. Ne verò* idem *agas quod Vmidius quidam*, (*haud prolixa est narratio*) tam *opulentus*, *ut pecuniam metiretur*; *tam parcus*, *ut nunquam se vestiret meliùs servo*. Is *ad ultimum* vitæ *finem reformidabat ne periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid ergo mihi suades?* inquis: *Vivam ne sicut Menius, aut Nomentanus?* Respondeo. *Continuò*

ANNOTATIONES.

90. *Ut si quis asellum*, &c.] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Unidius*, &c. perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius propè innumerabiles. Petron. *fortunata* (uxor Trimalcionis) *quæ nummos modio metitur*. Suidas. μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægysto mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Insulsam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Forè etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius, aut sic ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Nævius*. Hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio paternæ maternæque hereditatis dilapidatore, iterum posteà Epist. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia*, &c.] In extrema ruis, cùm eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

Frontibus adversis componere. Non ego avarum
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaim quiddam, socerumque Viselli.
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diversa sequentes?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Ut cùm carceribus missos rapit ungula currus,

INTERPRETATIO.

res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse *nequam & perditum. Est aliquod* discrimen *inter Tanaim & socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeoque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor* illuc *unde digressus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, se approbabit: & quisque laudabit sectantes diversa instituta? &* invidiâ *contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur?* Profectò *sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis*

ANNOTATIONES.

104. *Vappam.*] Nequam, & similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. lib. 14. cap. 20. *Vitiumque musto quibusdam in locis, iterum sponte fervere: quâ calamitate deperit sapor; vappaque accipit nomen, probrosum etiam homini, cùm degeneraverit animus.* S. Chrysost. *οἴνου μετ' ἀρετῆς βλάβη τὸ παρατετράφθαι, καὶ εἰς ὄξινην μεταπεσεῖν.* Latini, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne.*

Nebulo.] Levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* & *obulo*, quasi nec obulo dignus. Non. Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur qui mendaciis & astutiis suis nebulam quamdam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaim.*] Libertum Mœcenatis, spadonem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verò superfluum.

108. *Nemon' ut avarus se probet?*] Nemone contentus erit suâ conditione, & alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111. *Neque se majori pauperiorum turba comparet.*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores fortè ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113. *Sic festinanti semper locupletior obstat.*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felicior: is invidiâ & cupiditate contabescet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius,

Fertilior seges est alieno semper in agro;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi & antevertere.

Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

INTERPRETATIO.

emissos auriga conatur *assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut raro possimus invenire* hominem *qui se dicat beatum vixisse,* quique *emenso vitæ spatio, decedat contentus, ut conviva satiatus.* At *jam sufficit : nec* ullum *ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.*

ANNOTATIONES.

Carceribus.] Hi quasi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic lib. 4. de Ling. Lat. sic scribit: *Circus dictus, quod circum spectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. 1. Od. 1. ubi, de curriculo, pulvere Olympico, metaque fervidis evitata rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente. synecdoch.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itaque quàm multa sis consecutus, recordare. Cùm aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, & adversus vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio lib. 3.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, & fles?
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et paulò pòst:

Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis;
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita:
Et nec opinati mors ad caput astitit, ante
Quàm satur ac plenus possis discedere rerum.

120 *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, & versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne

INTERPRETATIO.

TIBICINARUM cœtus, pharmacopolæ, mimæ, balatrones; omnes isti ho-

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hac Satirâ; *in secundâ,* inquit, *de mœchis exempla usque âd fastidium.* Sanè: & hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëtâ sic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ. Syriacam agnosco sponte cum veteri Interprete, qui sic scribit: *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum. Syriacum est,* inquit, *nam ut Abbub, anbub αὐλὸς, ambubaiarum collegia: à copher, camphora; à sadin, sindon; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergo per *ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. *cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.* Porrò non solùm tibias, aliaque instrumenta musica, sed & tibicines, ac tibicinas corporis quæstu & tibiarum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confluxisse, docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62. & seq.

Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes;
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit, & ad Circum jussas præstare puellas.

Ubi observa, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, testibus Nonio & Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam & malam partem usurpari solitæ: unde & pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verùm ei se nemo committat, si æger est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoscopi, chiromantici: inprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, & quicunque vaticinandi artem professi stipem corrogabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ, seu voce, seu præ-

Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli :
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ stringat malus ingluvie rem,

INTERPRETATIO.

mines sunt tristes & anxii ob mortem Tigellii cantoris : nam munificus erat erga illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucunda,

ANNOTATIONES.

cipuè gestu, *nutu manibusque loquax*. ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & significatione, adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres *luxuriosos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque : *ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones : à balatu fortasse dicti, quæ vox irrisoria est & ridicula. Legitur & barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Iidem & blaterones propriè dicti sunt, à blatiendo, id est, vaniloqui.* Triplex hîc etymon vides : quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βαλάζω deducant balatronem quasi *aquariolum*; vel à βάλλειν & βαλίζειν quasi *saltatorem*. Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, balet, baller*. Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita scribit : balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius;

balatro suspendens omnia naso.

Et S. Hieron. *ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam; Italis *balatroni*, Gallis *belître*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales & jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in suæ farinæ homines copiosiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satirâ 3. & 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus velut parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus ita meminit Cic. lib. 7. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum : *Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia : vel proximè de Tigellio . . . . . Id ego in lucris pono non ferre hominem pestilentiorem patriâ suâ . . . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem*, (Tigellium & ejus nepotem) *cognosti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem.* Salaconem vocant mollem, & propter opes insolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quispiam longè à Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem*] Bona sua velut in unam pilulam stricta & compressa deglutiat. apud Athen. lib. 4. cap. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia absorpsit.* σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν. οὕτω συνεστρόγγυλεν ἰταμῶς καὶ ταχύ. Adagium est Græcum; quasi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

Omnia conductis coëmens obsonia nummis;
Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque
Quanto perditior quisquis est, tanto acriùs urget;
Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili,

INTERPRETATIO.

emens dapes quaslibet exquisitas *pecuniâ* fœnore *comparatâ; respondet: quia timet æstimari* homo *parcus & animi exigui. Laudatur à quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat existimationem perditi & decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas: & quo luxuriosior quisque est, eo ardentiùs consectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub*

ANNOTATIONES.

12. *Fufidius.*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ, nebulonis.] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal.* hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'interest, la rente.* Usura centesima dicitur cùm de centum nummis mensibus singulis unus solvitur; adeò ut centesimo mense usura sortem adæquet. at Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet, perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambros. in cap. 12. Tob. *veniunt Calendæ, parit sors centesimam. veniunt menses singuli, generantur usuræ. crevit centesima: petitur, nec solvitur: applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoris centesima, sed fœnus centesima.*

Exsecat.] Propriè. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi ad Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem adeoque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipientes, quacunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, quâ suæ libidini satisfacerent eà ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At posteà ex Senatuscons. adempta est actio & petitio iis qui filiisfamilias pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Sueton. Vespas. cap. 11. *auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorumfamilias fœneratoribus exigendi crediti jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quàm debita, eo quod creditores in commentarios seu in tabulas referrent & inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

Sub patribus duris tironum. Maxime, quis non,
Juppiter, exclamat, simul atque audivit? At in se
Pro quæstu sumptum facit. Hic? Vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejus cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui

INTERPRETATIO.

patribus valdè parcis. Quis autem *audiens talia, non statim exclamat: Proh summe Jupiter! Verùm*, inquies, *ille* præclaros fortè *sumptus facit, secundum* ingens *lucrum. Ille* scilicet? Quin imò *vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeo ut non isto crudelius sese discruciaverit pater ille, quem Terentii Comœdia exhibet infelicem vixisse*, ex quo *filium* à se *fugaverat.* Quod *si petat aliquis quorsum hæc spectant? eo nempe: cùm insani fugiunt vitia, incidunt in opposita. Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *est qui*

ANNOTATIONES.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, induebant verò togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. *candidum umbonem* vocat Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. lib. 8. cap. 48. *togâ purâ tyrones induuntur.* Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 16. *Quoniam verò*, inquit, *ut in Magiâ Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die: sic enim appellabant, cùm eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tyrocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime, quis non, &c. Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκους usuras græci appellant, quod multos & graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terentî fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *seipsum discrucians*, titulus est Terentianæ Comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate sordidaque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at posteà facti pœnitens sese angebat, quod tam iniquè à se amandasset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quam fœnerator iste pessimus.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque fusis incedere, laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrà genua paulùm, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra, mulierum est; suprà, Cen-*

Inguen ad obscœnum subductis usque facetus.
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse nisi illas
Quarum subsutâ talos tegat instita veste.
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem.

INTERPRETATIO.

succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. *Rufillus pastillos redolet; Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare* mulieres, *præter eas, quarum talos operit fascia* purpurea *stola subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari.*

ANNOTATIONES.

turionum. Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *demissis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, nec non superbæ & vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcell. *maltas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quasi* μαλθακοῖς: Lucil. lib. 27. *insanum vocant quem maltam ac feminam dici vident.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mœcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit:* inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 98. ita scribit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne à Mœcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quo minus tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verùm esto, ipsum Mœcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & servili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Persius, *vafer tangit vitium, & admissus circum præcordia ludit* festivus & gratus; accepti verò beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet. Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates usque decisis & subductis uti solitus.

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à πασὸς *conspersus*, nempè odorifero pulvere, & similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. seq. v. 93. Unde colligimus adversùm nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *auream* illam *mediocritatem.* l. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quod rem familiarem exhauriant & perdant; quod corpus faciant obnoxium multis doloribus: quod honori & famæ damnum invehant.

Illas quarum subsuta, &c.] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei:

. . . . . *vestis*
Candida purpureâ talos incinxerat orâ.

30. *Olenti in fornice*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. 6. sarcasticè in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens v. 116. & seq.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos;

Quidam

Quidam notus homo cum exiret fornice, Macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator * * Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis

INTERPRETATIO.

Sicque se tuetur: *Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus* ita *est affatus: Bono animo esto; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet, non* autem *corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius* verò *sectator mulierum* vestes *candidas* gestantium, *ait*: Ego quidem *nolim ita commendari.* At vos *qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, & quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, & quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis.* Ergo auscultate. *Iste* mœchus è *tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus* est *ad*

ANNOTATIONES

v. 130.

Obscurisque genis turpis fumoque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & Censorii auctoritate, vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cùm ventitantem illuc sæpiùs animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus & subterraneis locis erant ganea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus; sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut posteà dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Horat. Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille

Audire est operæ pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis & malis circumsepta. Præclarè Cicero in Anton. *libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, & lumini naturali adversa: *quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *strictim percurram, qui in vindicandâ pudicitiâ dolore suo pro publicâ lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L.*

Ad mortem cæsus : fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam : dedit hic pro corpore nummos :
*   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *
*   *   *   Jure omnes : Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secundâ :
Libertinarum dico : Sallustius in quas
Non minùs insanit quám qui mœchatur. At hic si
Quà res quà ratio suaderet, quáque modestè
Munificum esse licet, vellet bonus atque benignus

Interpretatio.

necem usque. *Ille* noctu *fugiens incurrit in sævas grassatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus.* * * * * * * * * * * * * * * *Meritò* factum *cuncti* dicunt. *Galba verò negabat. Sed quàm securior est merx in mediâ conditione! Libertinarum dico.* Scilicet *erga quas Sallustius non minùs insanum se præstat*, *quam qui* matronas *sectatur? verum enimverò si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet esse moderatè liberalem;*

Annotationes.

Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno, item M. Pontius à Pub. Cernio deprehensi castrati sunt, &c.

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis ad mortem cæsus.] Gellius lib. 17. cap. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seriæ illius & severæ orationis, in cujus historiâ notiones Censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris benè cæsus est : & cùm dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . *fiet adulter*
Publicus, & pœnas metuet quascunque maritus
Exigit iratus : nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . . *necat hic ferro : secat ille cruentis*
Verberibus : quosdam mœchos & mugilis intrat.

44. *Calones.*] Servi militum, quod palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam causam. Et quilibet servi *calones* vocati sunt à ferendis lignis, quæ græcè κᾶλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos puniri ; & dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat.] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cùm esset famosus adulteriis, sui similium libens patrocinium suscipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos solùm qui peccassent in ingenuas quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuissent, nec in scenam operam locassent.

In classe secundâ.] Tres Poëta classes mulierum statuit, 1. matronarum, 2. libertinarum, 3. meretricum.

48. *Sallustius.*] Is est de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem. At quamvis mores conveniant, non ita ratio temporum, ut observat eruditè Torrentius. Hic à Censoribus in Senatu reprehensus quod in libertinas insaniret, respondit se matronas non assectari, quasi se criminis expertem excusans. ejectus verò est à Senatu. Vide bell. Catilin.

49. *Mœchatur.*] Vox ista propriè hîc

Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno
Dedecorique foret. Verùm hoc se amplectitur uno:
Hoc amat, hoc laudat. Matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marsæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm est cum mimis, est cum meretricibus: unde
Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi abundè
Personam satis est, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque. Quid interest in matronâ, ancillâ, peccesve togatâ?

INTERPRETATIO.

*donaret quantum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, & probrum. At contrà illud solum in se æstimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; sicut olim Marsæus iste Originis amasius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum; dicit*que: *Mihi* quidem *nulla* consuetudo *fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus; à quibus graviorem perniciem depromit existimatio, quàm res* familiaris. *Sufficitne tibi fugere personam, non* autem *quodcunque ubicunque nocet? perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ,* an in *libertinâ*, an in *meretrice?*

ANNOTATIONES.

ponitur pro eo qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno dedecorique.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas consectetur.

55. *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs dilectam, quæ posteà Antonium in castra secuta est.

Nil fuerit mî inquit, &c.] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58. *Verùm est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius. Esto nihil tibi sit cum uxoribus alienis; at insanis erga mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam: miserum infert inpauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallaciæ mulieris. favus enim distillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant . . . . . longè fac ab eâ viam tuam; & ne appropinques foribus domûs ejus, ne des alienis honorem tuum & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo alienâ, &c.*

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ peccesve togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ induebantur; ancillæ sive libertinæ

Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferroque petitus,
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intùs.
Huic si * * verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego à te
Magno prognatum deposco consule * *
Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet pugnantiaque istis
Dives opis natura suæ. Tu si modò rectè
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio rerumne labores,

INTERPRETATIO.

Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum & ultrà meritum, pugnis contusus, & ferro appetitus; ejectus domo, cùm Longarenus esset intus. Quod si libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini *loqueretur ista; Quid petis? quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consule genitam, & stolâ vestitam? Quod responsum daret?* nempè *illustri patre orta est puella. Verùm quanto meliora & his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modo tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per re-*

ANNOTATIONES.

togâ pullâ: meretrices Coâ seu pellucidâ. Errat vetus Interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuisse. quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi, stabiliente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stolâ candidâ solitas exui, & togâ vestiri, ignominiæ causâ. *Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur; siquidem Patriciæ & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam subductiorem*, & virili similem gestabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Festus: *matronas appellabant, quibus stolas habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *toga commune vestimentum, diurnum & nocturnum; muliebre, & virile.*

64. *Villius in Fausta Sylla gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non revera gener, sed ob frequentissimam cum Faustâ Syllæ filiâ consuetudinem, ita vocatur: seu quod eam sibi uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam; Villio tamen felicior mœchus, & gratiosior Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulùm obscœna, sed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos,
Sit licet hoc Cerinthe tuum, tenerum est femur aut crus
Rectius: atque etiam melius persæpè togatæ.
Adde huc quod mercem sine fucis gestat: apertè
Quod venale habet ostendit: nec si quid honesti est,
Jactat, habetque palam, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est; ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt: ne si facies (ut sæpè) decora
Molli fulta pede est, emptorem inducat hiantem,
Quod pulcræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.

INTERPRETATIO.

rum penuriam? *Quapropter ut non doleas* aliquando, *abstine deperire matronas; unde plus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Enimverò non est huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides;* (*Id* verò *tuum sit licet ô Cerinthe*) *Imò sæpius pulcrius* est *plebeia. Adde quod* hæc *mercem portat haud fucatam: ac si quid est venustum, haud venditat & ostentat:* neque *satagit occultare quod pravum est. Ista est consuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos considerant, ne facies* (*quod non raro* fit) *elegans si tenerâ ungulâ subnixa fuerit,* in errorem *impellat emptorem avidum; eo quod* sint *decora clunes, breve caput, erecta cervix.*

ANNOTATIONES.

78. *Matronas sectari.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blandâ oratione alterius pudicitiam attentare. assectatur qui tacitus frequenter sequitur. assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*

80. *Niveos viridesque lapillos.*] Uniones, & smaragdos.

81. *Sit licet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratiâ præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæstu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpè reges ob potentiam & auctoritatem quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inspiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certè *opertos* habent. Sensus est: opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructæ sint vitiosis; ita equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. cavendum igitur maximè ne sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè sensum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarumdam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulcræ clunes. &c.*] Virgil. Georgic. 3.

. . . . *illi ardua cervix*
Argutumque caput, brevis alvus obesaque terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus masculinas facit; *clunes desertos gero.*

Hoc illi rectè : ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis ; Hypsæa cœcior, illa
Quæ mala sunt spectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
Matronæ præter faciem nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissâ veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res :
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata pallâ,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem.

INTERPRETATIO.

Illi rectè quidem *hoc* faciunt. Tu ergo pariter *ne oculis acutissimis intueare* partes *corporis formosas ; Hypsæa* verò *cœcior ea quæ deformia sunt aspicias.* O *crus* venustum! *ô brachia* concinna! *at * * * grandiori est naso, brevi latere, & pede longiori.* Præterea *nihil matronæ præter vultum videre queas, ceteras* partes *abscondentis prolixâ stolâ ; nisi* fortè *Catia est. Quod si cupias* cernere *denegata*, quasi *munimentis cincta ; (quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt ; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia* ne *res à te manifestè videatur.*

ANNOTATIONES.

90. *Lynceis oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eo quod primus è fodinis metalla eruisset.

91. *Hypsæa cæcior.*] Hæc ex illustri Plautiorum stirpe vitiosos, ut aiunt, oculos habebat. Fortè notatur ab Horatio, quod invenustum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quasi diceret Poëta : dum admiraris crus & brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quasi sine pyga, πυγὴ nates. Epod. 8. *aridas nates*, additque : *femur tumentibus exile suris additum :* quod hîc significat per *breve latus.*

Nasuta.] Catull.

Salve nec minimo puella naso
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovidius,

Pes erat exiguus : pedis hæc aptissima forma est.

95. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, sed parum casta & pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

98. *Lectica.*] Clausa sanè & operta. Torrentius hîc acri ut solet judicio, contra cæteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent ; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines : item cinerarii ; nec non ornatrices, Gall. *Coëffeuses.*

Parasitæ.] Garrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Galli : *manteau de ceremonie.* simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtout.*

Altera nil obstat. Cois tibi pœnè videre est
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier ante
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ
In nive sectatur, positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit: meus est amor huic similis? nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.
Hiscene versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curasque graves è pectore pelli?

INTERPRETATIO.

Altera nihil impedit. Per *Coas* enim vestes *licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An* verò *mavis decipi, & mercedem tibi prius extorqueri, quàm merx exhibeatur?* Atenim cantabis mihi istud: *ut venator leporem in celsa nive prosequitur: appositum* verò *sine labore nec attingere dignatur. Capit* autem; *&* jucundè tum *apponit. Huic similis est meus amor,* inquis; *contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat. An* igitur *ejusmodi cantilenâ speras corde tuo abigi posse anxietates, sollicitudines, mœroresque molestissimos?*

ANNOTATIONES.

101. *Cois.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insulâ Co, sive Coo, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango;* quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset: *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus.* Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *multitia:* Galli *de la gaze.* Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibul. lib. 2. Eleg. 3.

Illa gerat vestes tenues quas femina Coa
Texuit, auratas disposuitque vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 1. init.

Sive togis illam fulgentem incedere Cois.

Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois.* Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno; at matronas depereo quibus frui arduum est.

Captat & apponit.] Ingens hìc pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat.* Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt: & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem; parvum, magnum: & sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat,* referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox *apponit,* explicanda est, *addit,* seu *prosequitur:* ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est & sensit.

109. *Hiscene versiculis.*] Horatius ad

Nonne cupidinibus statuit natura modum; quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter
Pavonem rhombumque?
* * * * * *
* * * * *
Non ego. Namque parabilem amo Venerem facilemque:
Illam, Pòst paulò; Sed pluris; Si exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: Sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est jussa, venire:
Candida rectaque sit, munda hactenus; ut neque longa

INTERPRETATIO.

Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem investigare satius est, videlicet, *quid sibi denegatum patienter ferat, & quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? an fame urgente spernis omnia præter pavonem & rhombum?* * * * * * * * * *

* * * * * *Non ego* certè. *Quippe amo Venerem promptam & expeditam.* Quæ verò dicit: *Paulò pòst; at majori pretio; si vir discesserit; illam Philodemus ait Gallis* relinquendam: *sibi* autem peti eam, *quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cùm advocatur: candida sit, & recta, adeo concinna, ut non cupiat ap-*

ANNOTATIONES.

illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet: siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non satius tibi foret modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscindere soldo.*] *Inane*, quo sibi denegato natura facilè careat: *soldo*, sive solido & necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quaris pocula?*] Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet sitim extingui. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu ministretur.*

116. *Pavonem.*] *Hunc cibi gratiâ Romæ primus occidit orator Hortensius, aditiali cœnâ sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex eoque quæstu reditus sestertium sexaginta M. habuit.* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro Ælian. Vide Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 13. ubi scribit: *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens sic ait: primus hos Q. Hortensius augurali cœnâ dicitur posuisse.* Hinc factum *ut ova eorum* denariis væneant *quinis, ipsi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquisiti saporis piscem: Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybelæ sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgò Poëtam Epicureum, patriâ Gadaræum, qui Græcè scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius &c.

123. *Neque longa magis, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

Nec

Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
* * * * hæc
Ilia & Ægeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne . . vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi.
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

INTERPRETATIO.

parere grandior aut candidior quàm natura concessit. * * * * * * * * *hæc* mihi *Ilia & Ægeria est: illi tribuo quodcunque elogium. Nec metuo* * * *ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent: femina pallens descendat è cubili;* ancilla *conscia exclamet se infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego* denique *ipse mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, & pedibus nudis: ne luant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.*

ANNOTATIONES.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis cretâ vel cerussâ genis, *cerussatis buccis,* ut loquitur Cicero in Pison. Propert. lib. 3. Eleg. 23.

Cùm tibi quæsitus candor in ore foret.

Martial. lib. 7. Epig. 24.

cerussatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Ægeria est*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Ægeriam Nympham cum quâ Numæ consuetudo.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *vepallida,* ut apud Pers. *vegrandis,* augente significationem particulâ: valdè pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia,* herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprehensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito: cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiasset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quod sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mihi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

Fabio vel judice vincam.] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius: *vincam,* inquiens, *judice Fabio,* qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum esse deprehendi.*

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoïci asserunt paria esse omnia peccata.

OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, io Bacche, modò summâ

INTERPRETATIO.

CUNCTIS hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper renuant; minimè rogati nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris & suam, nihil obtinebat. Quod si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, io Bacche, nunc supremâ voce, jam

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocolo exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hîc scopus est, Virgilium *animæ dimidium suæ* tueri adversus obtrectatores quosdam, qui *ingentis* alioqui virum *ingenii*, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pætum, quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apuleius ova *gustulum* cœnæ vocat. Vide Just. Lips. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Citaret io Bacche.*] Recitaret carmen ab ipsomet fortè compositum, sic incipiens: *io Bacche*: vel cujus hæc esset epodium rythmi, versiculus intercalaris, recantatio, gall. *le refrain, la reprise.* Apage qui legunt *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce, *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cùm ipsa formula citatur.

Summâ voce.] Acutissimà, Gall. *le dessus*;

Voce, modò hac resonat quæ chordis quatuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpè velut qui
Currebat fugiens hostem, persæpè velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem servos. Modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, Sit mihi mensa tripes, &

INTERPRETATIO.

infimâ quæ resonat in *fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs* lentus incedebat, *tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, & cuncta summa: mox* verò aiebat: *Adsit mihi* tantùm *mensa tripes, & concha puri*

ANNOTATIONES.

8. *Imâ.*] Gravissima. Gall. *la basse.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat; varius, inconstans.

Sæpè currebat, &c.] Sallust. in Catilin. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est, ἡραῖον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere:* inde natum, quod Junonii incessus gravitas & majestas celebretur Virgil. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georgic. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ κανήφοροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem: *Erant præterea ænea duo signa, eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsa vocabantur.* Ovid. 2. Metamorph.

Illo fortè die castæ de more puellæ
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quatuor provinciis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia & summa quæque in ore habebat: jam verò ait; Pauca & parva sufficiunt; modicam & vilem volo suppellectilem; satis mihi est una *mensa tripes,* &c. ut vulgò. Nam magnatibus non unica sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 1.

. . . . *latos sustinet orbes*
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius antè cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è simplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat ar-

Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem totam stertebat: nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu,
Nullane habes vitia? Imò alia, haud fortasse minora.
Mænius absentem Novium cùm carperet, Heus tu,
Quidam ait? ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius, inquit.
Stultus & improbus hic amor est, dignusque notari.

INTERPRETATIO.

salis, ac toga quantumvis crassa quæ ar- cere frigus valeat. Huic autem *parco paucis contento si donasses decies centena, post quinque dies nihil supererat in cru- menâ. Vigil traducebat noctes usque ad* lucem *matutinam: die verò integrâ dor- miebat. Nihil unquam fuit æquè sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu* autem *quid? nullane habes vitia: Quin imo diversa* habeo, *nec forsitan leviora. Cùm* aliquando *Manius repre- henderet Novium absentem, quidam di- xit: Heus tu non teipsum nosti? an ve- lut incognitum nobis imponere contendis?* Tum *Manius respondit, Ipse mihi indul- geo.* Atqui, retulit alter, *iste amor in- sanus est & iniquus ac reprehensionem meretur.*

ANNOTATIONES.

gentea, ac pes eburnus fabrefactus, pu- ta in modum pardi aut leonis sustine- bat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ vel merus sal, pro omni ob- sonio. Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

. . . . *cum sale panis*
Latrantem stomachum benè leniet.

Porrò cur assidua veteribus & quasi sa- cra mentio salini & salis, intelliges, le- ctor, ex Plutarcho, Sympos. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *salem divi- num* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ tex- tricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hîc ut & alibi semper subaudi, *millia sestertium.* Inter- dum & *decies* solummodo auctores scri- bunt, supple, *centena millia sestertiûm*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 10.

decies centena dabuntur.

Quæ summa ex Budæi supputatione fa- cit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus.*

16. *Quinque diebus nil erat in locu- lis.*] Hunc Tigellium omninò profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prole- psis eximia.

21. *Manius absentem Novium.*] Mæ- nius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque venditâ quam habebat residuam ad forum do- mo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hîc vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis per- dito dicetur pòst in Sat. 6.

Absentem cùm carperet.] Mænius sic describitur dicax & vorax, lib. 1. Ep. 15.

Qualibet in quemvis opprobria finge- gere sævus;
Pernicies, & tempestas, barathrum- que macelli,
Quicquid quæsierat ventri donabat a- varo.
. . . . *Manius idem*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem, &c.

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contrà
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus & illi.
Iracundior est pauló, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit, eo quod
Rusticiùs tonso toga defluit, & malè laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum

INTERPRETATIO.

Enimverò *quandoquidem perspicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeo perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirant.* Sic quidam aiunt: *Ad iram* ille *paululùm est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum: illudi potest quod toga delabitur ei inconcinnè tonso; atque laxior calceus pedi non benè inhæret. Sed probus est vir*, inquam ego, adeò *ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ita* bellè *composito. Uno verbo temet examina.*

ANNOTATIONES.

25. *Pervideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis optimè videas tua mala, connives tamen ad illa, fingisque non videre, quasi *lippus*, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos quâ visûs acies obtunditur & obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs visu pollet. Plin. lib. 10. cap. 3. Vide quæ annotavi lib. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs, dracone, qui à δέρκειν, vel, δρακεῖν, *videre*, nomen accepit; quasi ὀξὺ βλέπων, *acutè perspiciens.* Hinc thesauris incubantes dracones, causâ custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De *Epidaurio serpente* Tit. Liv. lib. 11. Epitome. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 8. & alii. Nempè cùm peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cumque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cùm triduo visus esset, posteà non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis naribus horum hominum.] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. 1. v. 40.

Rides, ait, ac nimis uncis
Naribus indulges.

31. *Rusticiùs tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset; quòd corporis nitorem habitûsque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultûs nigligentiâ tria hîc notantur: quòd, rusticorum more, barba malè tonsa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis composita; quòd calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Ovidius,

Ne vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

32. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere & compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur: amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; velut Balbinum polypus Agnæ:
Vellem in amicitiâ sic erraremus; & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem

INTERPRETATIO.

utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris incultis. Huc potiùs deveniamus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem ut sic deciperemur erga amicos: & virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verùm enim debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii nævos haud fastidit. *Stra-*

ANNOTATIONES.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ crescunt in agro inculto; sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quod amicæ turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Eidyll. 6. ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. *amori sæpè non pulcra pulcra videntur.* Idem Eidyll. 10. *ô Bombyce venusta, omnes te Syram, vocant, macram sole adustam: Ego verò solus dico te flavam esse sicut mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc delectant.*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpè jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dilexit municipem tuum Roscium . . . . huic pulcrior Deo? At erat sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum falsum, illi venustum videbatur?* huc etiam pertinet, quod scribit Lucret. in fine lib. 4.

Nam divinitùs interdum Venerisque sagittis
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
. . . .
Quod superest consuetudo concinnat amorem.

Et paulò antè:

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;
. . . .
Pravas turpesque videmus
Esse in deliciis.

40. *Balbinum polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, Vide Epod. 12.

41. *In amicitiâ sic erraremus.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contrà valent.*

44. *Strabonem appellat pætum.*] *Strabo*, cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche.* *Pætus* Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliquâ gratiâ & decore, ajunt.

Appellat pætum pater ; & pullum, malè parvus
Si cui filius eſt ; ut abortivus fuit olim
Siſyphus : hunc varum, diſtortis cruribus ; illum
Balbutit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit ; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò eſt : concinnus amicis
Poſtulat ut videatur. at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber : ſimplex, fortiſque habeatur.
Caldior eſt ; acres inter numeretur : opinor,
Hæc res & jungit, junctos & ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus, atque
Syncerum cupimus vas incruſtare. Probus quis

INTERPRETATIO.

Ꝑonem pater vocat pœtum : & pullum dicit qui filium habet puſionem, qualis abortivus extitit pridem Siſyphus : hunc qui *diſtortus* eſt *cruribus, appellat varum : illum* verò *malè nixum pravis talis, balbutiendo ſcaurum* nuncupat. Sic igitur ſi *quis* amicorum *parciùs victitat: appelletur frugalis. Qui tantulùm importunus atque jactabundus fuerit*, dicamus : *cupit lepidus videri familiaribus; ſed eſt aſperior & paulò liberior*; is *æſtimetur ſincerus & animoſus : ferventior eſt ; inter fortes cenſeatur. Hoc*, ut *arbitror, & amicos ſociat & conſociatos retinet. At nos ipſas virtutes malè interpretamur, & vas purum inficere volumus.* Si *bonus aliquis nobiſcum vivit :*

ANNOTATIONES.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *exoptatiſſimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant . . . . ſuper fauſta nomina, ſidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, puſio, pumilio : quaſi *abortivus*, cui juſtam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare ſolet.

47. *Siſyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, ſtaturâ quidem fuit duntaxat bipedali, ſed ingenio acutiſſimo ; unde nomen, quod perinde callidus eſſet ac Siſyphus ille fabuloſus, de quo lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrſum retortos.

48. *Scaurum,*] Talos habentem extantes, vel inverſos ac tortuoſos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuntians : quod familiare eſt balbis. Porrò nobiles Romæ fuiſſe Strabones, Varos, Scauros, Pœtos, nemo neſcit.

49. *Ineptus.*] Cic. 2. de Orat. *Qui aut tempus quid poſtulet non videt ; aut qui plura loquitur, aut ſe oſtentat ; aut eorum quibuſcum eſt, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, ſe attemperans moribus & ingenio eorum quibuſcum verſatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaiſant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipſa bona detorquemus in malum.

56. *Syncerum vas cupimus incruſtare.*] Similes ſumus ei qui vaſi puro tectorium induceret impurum ; adeoque inquinaret alioqui bonum & ſincerum per ſeſe, malè incruſtando. Lucil.

. . . . regionibus illis
Incruſtatu' calix rutâ caulive bibetur.

Nobiſcum vivit; multum eſt demiſſus homo. Illi
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit omnes
Inſidias, nullique malo latus obdit apertum,
Cum genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè ſano
Ac non incauto, fictum aſtutumque vocamus.
Simplicior ſi quis, (qualem me ſæpè libenter
Obtulerim tibi Mœcenas), ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet: hac lege, in trutinâ ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,

INTERPRETATIO.

homo eſt *abjectus valdè*, inquimus. *Iſti lento damus cognomen craſſi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expoſitum latus præbet, quamvis converſetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes*: hunc *non prudentem & cautum*, ſed *verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior, (qualem non rarò tibi me ſponte exhibui, ô Mœcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortaſſis interpellet, quacunque allocutione importunus; dicimus: ſenſu communi omninò eſt* ille *deſtitutus. Eheu quàm injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur*: atque *is qui levioribus premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes cum vitiis comparans; in illas majores (ſi quidem majores habeo virtutes*, quàm vitia) *propendeat, ſi diligi cupiat*: ac *pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quiſquis petit amicum non lædere ſuis*

ANNOTATIONES.

57. *Illi tardò cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc ſtupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæſt. Acad. 4. *vide quàm ſit cautus is quem iſti tardum vocant.*

63. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia* & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpè, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mœcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. de coronâ. *μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστὶ θεῶν. nihil peccare Deorum eſt.* Propert.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis Sat. 14.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber Gall. *une boſſe*. Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera*. Gall. *des truffes*.

Poſtulat;

Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt,
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.
Denique quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus moduliſque ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coercet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces tepidumque ligurrierit jus,
In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter
Sanos dicatur: quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt: paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuavis, acerbus:

INTERPRETATIO.

tuberibus, parcat ejus verrucis. Juſtum eſt ut qui poſtulat indulgentiam ſuis *delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundiæ, aliaque ſtultis inhærentia minimè poſſunt; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundum rei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, delibarit ſemeſos piſces, & juſculum* adhuc *tepens;* ille *dementior Labeone putabitur à ſapientibus.* At *quanto gravius illo & tetrius eſt delictum* iſtud: *amicus peccavit aliquantulum; quod ſi non ignoſcas, cenſeberis amarior & ferocior:*

ANNOTATIONES

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, caruncula calloſa. Gal. *un poireau.* Agell. lib. 3. cap. 7. *ire jubeas milites ad verrucam illam: ſic enim M. Cato locum editum appellat;* nempè ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus moduliſque ſuis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quâ de ſingulis judicat, & expenſis hinc & inde momentis quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit: Græcis κριτήριον. *hoc veritas dignoſcitur*, inquit Laërt. in Zen.

80. *Si quis eum ſervum &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini; ne tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 11. *non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos. . . virgâ murmur omne compeſcitur. . . . tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur. &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere*, Gall. *lêcher*, vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempé ſes doigts dans la ſauce.*

82. *In cruce ſuffigat*] Crux differebat à furcâ ſive patibulo. Hoc erat ſtipes rectus habens duo cornua, inter quæ inſerebatur cervix facinoroſi, manus autem ramis illis ſeu cornibus alligabantur. Itaque nequam geſtans furcam ſeu patibulum, virgis cædebatur à conſervis, aut etiam a carnifice: poſteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Iſidor. Orig. lib. 5. cap. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum ſtatim appenſos exanimat ſtrangulando: crux autem ſuffixos diu torquet & cruciat* De his multa eruditè Salmaſ. Epiſt. ad Th Barthol. item J. Lipſ. de cruce.

Labeone inſanior.] M Antiſtius Labeo, Juriſconſultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Auguſtum multa effutiret, ejuſque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *agitabat hominem libertas quadam nimia & ve-*

Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor æris:
Qui nisi, cùm tristes misero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus, mensave catillum
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut positum ante meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minus hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum est; sensus moresque repugnant,

INTERPRETATIO.

aversaris & fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Calendæ infelici advenerunt, nisi fœnus aut pecuniam creditam *undecunque expedit, veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum* discubitorium *urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod esuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ constitutum, an amicus idcircò minùs dulcis mihi fuerit?* Ergo *quid agam si furatus sit* quidpiam, *vel si credita fidei* suæ *revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando venitur ad* inquisitionem *veritatis. Sensus* communis *& mores recla-*

ANNOTATIONES.

cors, usque eo ut D. Augusto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.

Inter sanos dicatur.] Vult enim sana mens ut nec frustrà loquare quod inutile fore cognoscitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

86. *Drusonem.*] Fœnerator ille improbissimus, perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat à debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87. *Tristes Calendæ.*] Quod eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos,*] Fœnus, vel summam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus & jugulari paratus. Epist. ad Pis.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.

Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit Virgil. Æneid. 8. Evander Atheniensis plastes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. 4. Zeno Stoicæ disciplinæ antistes sic statuit: *æquè miseros esse omnes qui non sunt sapientes: contrà, sapientes omnes summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Sensus moresque repugnant.*] Cic. mox cit. *hæc magnificè primo dici videntur, considerata minus probantur.*

Atque ipsa utilitas, justi propè mater & æqui.
Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus & pugnis, dein fustibus atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: dehinc absistere bello,

INTERPRETATIO.

clamant, ipsaque utilitas, quæ *ferè* est *parens justi & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum fustibus, ac subinde armis quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes quibus significarent sermonem & cogitationes* suas. *Posteà incœperunt bello abstinere, urbes*

ANNOTATIONES.

Sensus enim cujusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.

98. *Utilitas justi mater.*] Ex opinione quorumdam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ esse justum. Vide Cic. de leg. 1. *Lex est ratio summa, insita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria . . . . . . : à lege ducendum est Juris exordium. Ea est enim naturæ vis, ea mens ratioque prudentis; ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cum prorepserunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices & Ægyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac stupidos instar pecudum. Cic. de Invent. 1. *fuit quondam tempus, cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur; & sibi victu ferino vitam propagabant.* Tusc 5. init. *ô vitæ Philosophia dux, . . . tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxisti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

* Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. lib. 5.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item silvarum fragmina rami.

101. *Armis quæ post fabricaverat usus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus. Genes. 4. v. 22. *Tubalcain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. cit.

Posterius ferri vis est ærisque reperta:
Et prior æris erat, quàm ferri cognitus usus,
Quo facilis magis est natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. cit. lib. 5.

Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ;
Tempore eodem alii facere id non quîsse putentur?

Et paulò pòst:

Postremò quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox & lingua vigetur,

Oppida cœperunt munire, & ponere leges;
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam * * teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc; tantumdem ut peccet, idemque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,

INTERPRETATIO.

moliri, leges condere, ne ullus esset fur, latro, mœchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causa bellorum funesta. At illi interciderunt obscurâ morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum, confitearis oportet, si mundi tempora & annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum à malo, & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quod tam graviter delinquat is qui novellas brassicas disruperit in alterius hortulo.

ANNOTATIONES.

Pro vario sensu varias res voce notaret;
Cùm pecudes mutæ, cùm denique secla ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cùm metus aut dolor est, & cùm jam gaudia gliscunt.

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juvenal. Sat. 15. v. 151. &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutiorisque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Festus autem ex Cicerone, dici ait, quod opem præbeant, quodque suas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, seu quod latenter insidias struat, seu quod à latere adoriatur prætereuntes; Isidor. Fest. Prisc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites, Regis aut Principis latus stipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quasi *laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Troiani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpiùs autem feminas bellis occasionem dedisse, liquet ex Herodot. lib. 1. Athen. lib 13. cap. 1. item ex sacris paginis. Genes. cap. 34. Judic. cap. 19. & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet historias priorum temporum.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Conditas leges ad coercendas injurias, & injustas actiones, pro publicâ utilitate & societate constabiliendâ.

112. *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas & complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum historiaque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum & adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. 5. *peccatum non imputabatur, cùm lex non esset.* & cap. 7. *peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.*

Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit. Adſit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcuticâ dignum, horribili ſectêre flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora ſubire
Verbera, non vereor; cùm dicas eſſe pares res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex;
Cur optas quod habes? Non noſti quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: Sapiens crepidas ſibi nunquam

INTERPRETATIO.

quàm ille *qui noctu rapuerit Deorum ſacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas* eum qui *lorum* duntaxat *meritus eſt. Etenim haud metuo ne ferulâ* tantùm *plectas graviori dignum caſtigatione; ſiquidem aſſeveras æqualia eſſe latrociniis furta; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva* crimina, *ſi regnum tibi deferant homines.* Atenim *ſi ſapiens* quiſque *eſt opulentus, & peritus ſutor, & ſolus pulcher, imò etiam rex, quare petis* id *quod poſſides?* Ohe, *reſpondet* ille: *nequaquam intelligis quid loquatur magiſter Chryſippus. Sapiens nunquam ſibi fecit crepidas aut ſoleas;*

ANNOTATIONES.

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrarit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. *omne delictum ſcelus eſſe nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocaverit.* Iſtam verò diſciplinam auſteriorem hauſerant è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam ſtatuentis mortem: unde non atramento ſed ſanguine ſcriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scutica.*] σκύτος, *corium;* è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirùm è virgis faſcibuſque magiſtratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & ſurripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quam verò hi quàm illi nocentiores ſint, nemo non ſentit: quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce ſimili.*] Æquali ſeveritate, pœnam eamdem ſtatuendo, gravem ſcilicet tam parvis quàm majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum eſt.

124. *Si dives qui ſapiens, &c.*] Ex occaſione deridet aliud Stoicorum placitum, *ſolum ſapientem eſſe regem & omnia.*

126. *Non noſti quid, &c.*] Stoicus reſpondet: mentem & diſciplinam noſtram parum capis.

Pater.] Sectæ noſtræ princeps.

127. *Chryſippus.*] Zenonis diſcipulus. De quo Laert. lib. 7. *niſi Chryſippus fuiſſet, porticus non eſſet.* Cic. Academ. Quæſt. 4. n. 78. *fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò antè. *De eo queri ſolent Stoici: dum ſtudioſa omnia conquiſierit contra ſenſus & perſpicuitatem contraque omnem conſuetudinem, contraque rationem, ipſum ſibi reſpondentem, inferiorem fuiſſe; itaque ab eo armatum eſſe Carneadem.* De Nat. Deor. 1. *Stoicorum ſomniorum vaferrimus interpres.* Et poſteà: *Zeno Chryſip-*

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quo?
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clausâque tabernâ,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellunt tibi barbam

INTERPRETATIO.

ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? *Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut* etiam *Alfenus* ille *ſolers, relicto quolibet artis ſuæ inſtrumento, & clausâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus.* Attamen *bar-*

ANNOTATIONES.

pum nunquam niſi Cheſippum vocat. Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis.* Gell. lib. 13. cap. 20. ait, *ſoleas* à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cetera propè nuda, & teretibus habenis juncta ſunt: Porrò primam corripi ſyllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe. Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere geſtit.

129. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi: ſive; canoram habet vocem atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc ſalsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregiè à Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremone ſutrinam exercuerat; ſed quod valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus*, ut habet Gellius lib. 6. cap. 5. juris ſcientiâ clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. de Finib. in fine: *Rectiùs enim ſapiens appellabitur rex quàm Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit: rectiùs magiſter populi (is enim eſt Dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit: rectiùs dives quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulcriora quàm corporis: rectè liber, non obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoice, tibi tamen impunè illudunt pueri; ſicut ſolent fatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. init.

Barbatum hæc crede magiſtrum
Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro, illudere: pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. in fine, ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Juppiter?

Lascivi pueri : quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turbâ circum te stante, miserque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam : dum tu quadrante lavatum
Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur; & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici :
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

INTERPRETATIO.

bam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turbâ circumsistente, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior sim, quandiu te lavatum ibis, ô rex, dato *quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus* ego *admisero delictum; & vicissim illorum peccata facilè tolerabo : atque vivam privatus te rege felicior.*

ANNOTATIONES.

134. Fuste.] Hoc velut sceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laert. in Antisthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auson. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici, &c.

135. Urgeris turbâ, &c.] Vix fuste & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissimè.

137. Quadrante.] Quartâ assis parte, quam plebeii mercedem exiguam solvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Pers. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priscis mos lavandi frequenter, præsertim ante cœnam. Plin. lib. 3. Epist. 1. *ubi hora balnei nuntiata est, quæ est hyeme nona, æstate octava . . . . . Lotus accubat, & paulisper cibum differt. Interim audit legentem remissius aliquid & dulcius . . . . . . apponitur cœna, &c.*

138. Neque te quisquam stipator, &c.] Sensus est : quandiu inops abjectus & despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; ego verò te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnam, & cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci : teque beatior vivam.

139. Crispinum.] Is est Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit : *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas decet. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit tanquam ipse quot die peccet : ita peccatis abstinet, tanquam nemo ei ignoscat. . . . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus Thrasea crebrò dicere solebat :* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos qui maledicos vocant eos Poëtas à quibus justè notantur. Ait verò ideò se in vitiosos stylum distringere, ut & ipsis & sibimet horrorem incutiat vitiorum.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque poëtæ,
Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est:
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui

INTERPRETATIO.

EUPOLIS, Cratinus, & Aristophanes, aliique veteris comœdiæ auctores, si quispiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunque infa-

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempè Cratino æquè vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell Paterc. lib. 1. *Quis abundè*, inquit, *mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arctati temporis spatium congregantur . . . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritûs viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragœdias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, & Eupolide comœdiam: ac novam Menandrus, æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux. Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus satyricam fabulam produxit in Dionysiis: bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur: Capræ, Desertor, &c Periit in navali prælio quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares ut etiam edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suida recensentur. Nec prætaribo quod aiunt sancto Joanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assiduè fuisse. Quidni, cùm & Plautum versarit sæpè S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. lib.

Famosus, multâ cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque, facetus;
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpè ducentos,
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:

INTERPRETATIO.

mis; hunc *carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit* in *hoc vitiosus. Unâ horâ sæpè versus ducentos stans in uno pede (quasi* aliquid *magnum) dictabat: cùm flueret cœnosus, habebat* tamen *quod velles sumere:*

ANNOTATIONES.

10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum fœcundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimùm tamen habet virium in ceteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venusta: & nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, & Eupolis, Cratinusque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Pers. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plausus & acclamationes consecutus & laureas. Vide Epist. ad Pis. v. 282. ad ista verba,

. . In vitium libertas excidit & vim
Dignam lege regi,

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Esto populares homines, improbos in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est quàm à poëta notari. Sed Periclem cùm ita suæ civitati maximâ auctoriate plurimos annos domi & belli præfuisset, violari versibus: & eos agi in Scenâ non plus decuit, quàm si Plautus noster voluisset aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus homines à vitiis solerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20; id est, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valdè tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. lib. 10. cap. 1. Cic. ad Attic. lib. 12. Epist. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est
Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ.
Inde iræ & lacrymæ.

Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . . . , Secuit Lucilius urbem;
Te, Lupe; Te, Muti, &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sine magno conatu & labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam versus profundebat impolitos & inelaboratos; erat in illis tamen aliquid imitatione tuâ non indignum,

Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem,
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis
Accipe jam tabulas: detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus uter plus scribere possit.
Dî benè fecerunt, inopis me quódque pusilli
Finxerunt animi, raró & perpauca loquentis.
At tu conclusas hircinis follibus auras
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capsis & imagine: cùm mea nemo

INTERPRETATIO.

verbosus, & segnis exantlare laborem scribendi, rectè inquam *scribendi: etenim multa* scribere, *nihili æstimo* Ecce verò *Crispinus me lacessit minimo* digito. Heus tu, *inquit, sume si lubet, sume tabellas modò: assignetur nobis locus, hora, observatores: videamus uter plura scribere valeat. Rectè egerunt Dii, quod me finxerunt ingenii mediocris & parvi, raró & pauca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus inclusos, semper laborantes donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis sponte scriniis, & suâ effigie; dum nullus mea scripta legit:*

ANNOTATIONES.

Vide Sat. 10. seq.

Quod tollere velles.] Metaphora ducta ex eo quod olim solebant infantem recens editum humi deponere: quem si pater dimitteret, exponendum significabat; sin autem, & tolleret, sive erigeret; curandum educandumque indicabat.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicit sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic & Martialem Statius lacessivit.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii; *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac stolidè lacessentis meliùs notat.

16. *Custodes*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17. *Dii benè fecerunt.*] Modesta Horatii responsio.

19. *At tu conclusas, &c.*] Tumidos ac futiles funde versus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Pers. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus describit: eosdemque versus repetit leviter mutatos, Æneid. 8. v. 449

. . . . . *Alii ventosis follibus auras*
Accipiunt redduntque, &c.

21. *Beatus Fannius ultro delatis, &c.*] Fannium Quadratum insulsum poëtam bellè suggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in palatinam Augusti bibliothecam, auctoritate publicâ: at ille sua ipse scripta invehit, & imaginem sibi statuit, non merito gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camœnarum æde statuam sibi posuisse.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea scripta nemo legat.*] Paucis nimirùm se suaque Horatius ostentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Persius, Sat. 1. v. 15. & seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epist. 13. & nos ad cit. Pers.

Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod sunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum.
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius ære.
Hic mutat merces surgente à sole, ad eum quo
Vespertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odere poëtas.
Fœnum habet in cornu, longè fuge, dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcumque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire lacuque,

INTERPRETATIO.

& ego *metuo* illa *recitare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi* scriptiones: *nempe complures* extant *reprehensione digni.* Enimverò *quemlibet è medio populo assume; inquinatus est avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas iste pueros sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum* vasorum: *Albius amat anea. Ille negotiatur ab Oriente sole ad eum quo terra Occidentalis incalescit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatus; timens ne de acervo* suo *aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur. Habet fœnum ad cornu, inquiunt, procul fuge: ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid semel scriptitarit, cupiet sciri à cunctis revertentibus è clibano vel fonte,*

ANNOTATIONES.

annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitiosis, reprehensiones, ludibria & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius are.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vasorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à sole ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Pers. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper, &c.

30. *Per mala.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, discrimina, ærumnæ!

31. *Ne quid summa deperdat.*] Ne opes jam congestæ uno vel quadrante diminuantur.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo eâ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident, &c.*

37. *A Furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi & ventilari inter servos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes solent per vias cantillare si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

Et pueros & anus. Agedum, pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,
Excerpam numero. Neque enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque, si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poema
Esset, quæsivere: quod acer spiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus inest; nisi quod pede certo
Differt sermoni sermo merus. At pater ardens
Sævit, quod meretrice nepos insanit amicâ

INTERPRETATIO.

à juvenibus ac vetulis. Heus tu quapiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum quos poëtas esse concesserim. Namque haud dixeris satis esse versum finire: & si quispiam, velut ego, scribat similia quotidiano *sermoni, hunc poetam esse nequaquam censebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura*, huic *tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt* utrum *comœdia esset poema, an non; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest: tantumque definitis numeris oratio pura distinguitur ab oratione* solutâ. Dices: *Atqui fervens pater excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit*

ANNOTATIONES.

40. *Neque enim concludere versum, &c.*] Cic. de Orat. 3. scribit, *facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum, & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri potest quod idem Tull. ait vix uno seculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epist. ad Augustum:

Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis poëtæ longeque dispari loquacium & futilium, quos lepidè Aristophanes vocat ἐπιφυλλίδας, & στωμύλματα. Eleganter Petronius: *multos carmen decepit: nam ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat se continuò in Heliconem venisse . . . . ceterum neque generosior spiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: sumendaque voces à plebe summotæ, ut fiat*, Odi profanum vulgus & arceo. *Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus rationis expressæ, sed intecto vestibus colore niteant. Homerus testis, & Lyrici, Romanusque Virgilius, & Horatii curiosa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non sit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. perf. *At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpè sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & versus intelligi possit. Id. ibid. Itaque visum est nonnullis Platonis ac Demosthenis locutionem, & si abest à versu, tamen quod incitatiùs feratur, & clarissimis verborum luminibus utatur, potiùs poëma putandum, quàm Comicorum poëtarum, apud quos nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quod versiculi sunt.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At, inquies, persona comica interdum

Filius, uxorem grandi cum dote recuset;
Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, & quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis,
Non ut si solvas: *Postquam discordia tetra*

INTERPRETATIO.

amicam, uxorem verò *ingenti cum dote respuit, atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit: quod grande probrum est.* Respondeo. *An* quæso *Pomponius his minora audiret, si pater* ejus *viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus: quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His* versibus *quos ego jam* scribo, *& quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non* erit idem *ac si dissolvas* hæc: *Postquam tetra discordia refregit*

ANNOTATIONES.

assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardenter sævit: Theuropides in Mostell. Plauti: apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epist. ad Pis. v. 93.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

51. *Ambulet ante noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hîc, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque.* Porrò effervescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quod ante noctem, & in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro: & *siccis dedecus obstet*
Cognatis,
atque *rem patriam rumore sinistro,*
Limen ad obscœnum frangat, ut canit Persius, Sat. 5.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni: sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: & filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quàm solerter & salsè vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens, & ἐν παρόδῳ.

56. *Personatus pater.*] Comœdus, personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes certamque eorum dispositionem & collocationem.

60. *Non ut si solvas, postquam discordia, &c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior & à quotidiano remotus. v. g. postquam tetra discordia refregit ferratos postes & portas belli.

Belli ferratos postes portasque refregit :
Invenias etiam disjecti membra poetæ.
Hactenus hæc. Aliás justum sit necne poema.
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumque libellis:
Magnus uterque timor latronibus. At benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœli, Birrhique latronum,
Non ego sim Capri, neque Sulci. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigelli.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuslibet. In medio qui

INTERPRETATIO.

postes ferratos & portas belli. In his enim *reperias adhuc partes discerpti poëtæ.* Sed *ista huc usque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam verò id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit*, pariter *& Caprius malignè rauci, & cum libellis, atque latronibus valdè formidabiles. Sed quisquis probè & innocenter vivit, spernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego* proinde *sim Capri aut Sulcii. Quare ergo times me?* Adde *quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii.* Præterea *nemini recito præterquàm familiaribus, & invitus quidem : nec ubicunque, nec ante quoscunque.* Sat *multi sunt*

ANNOTATIONES.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . *Diræ ferro & compagibus arctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 221.

Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas, sive bifores; & januam belli fuisse appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis*, accusationis causas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditissimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audaciâ nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ satiræ à nugacibus ventilantur; nec prostant venales emptori cuilibet expositæ, apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogenisque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2. & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs causâ plebi accenset, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

Scripta foro recitent sunt multi, quique lavantes;
Suave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, & hoc studio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Est auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit, hic niger est: hunc tu Romane caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos;

INTERPRETATIO.

qui scripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis sunt; ubi *clausus locus* facit *vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minimè opportuno id agant.* Verum enim *amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde* verò *illud quæsivisti* quod *mihi objiceres?* An *demùm adstipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi?* Imò *qui absentem amicum carpit, qui* eum *non tuetur* ab *alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, ô Romane.* Porrò *frequenter aspicias tribus* in *lectis quaternos epulari,*

ANNOTATIONES.

76. *Suave locus voci resonat conclusus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Martial. lib. 3. Epig. 44.

Et stanti legis, & legis sedenti.
In thermas fugio, sonas ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessebatur velut dicax & sycophanta: *studio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit suprà Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contrà est candidus, albus; ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpè tribus lectis, &c.*] Sensus & scopus Horatii iste est: quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & sales jactari à quolibet in quemlibet; idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quod nonnullos facetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer Odyss. 10. ἥμεθα δαινύμενοι, *sedimus epulantes.* Virgil. Æn. 7. v. 176.

soliti patres considere mensis.

Posteà, gliscente mollitie, discubuerunt in lectis; qui tres erant circà mensam dispositi: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni, aut quaterni; nonnunquam & quini: quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans . . . Græci quini stipati in lectulis, sæpè plures.* Porrò situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa: superior reclinata & cubito innixa; dorsum pulvillis suffultum,

E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: poſt, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infeſto nigris. Ego ſi riſi, quod ineptus
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus & mordax videor tibi. Mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coràm fuerit: defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus convictore uſus amicoque
A puero eſt, cauſaque meâ permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt

INTERPRETATIO.

quorum unus omnes cupit proſcindere quacumque ratione, *excepto eo qui aquam ſuppeditat:* atque *hunc etiam* paulò *pòſt ebrius, quando Bacchus veridicus revelat ſecreta mentis.* Attamen *iſte comis & lepidus & ſincerus exiſtimatur tibi inimico pravis.* Ego verò *ſi riſi quod inſulſus Rufillus redolet paſtillos, Gorgonius* autem *caprum; à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quadam fiat de furtis Petilii Capitolini, te præſente;* protinus, *ut ſoles, tueris;* aiſque: *Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit & familiarem, rogatuſque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Roma ſoſpes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit iſtam damnationem.* En *ille humor eſt atra ſepia: illud merum virus:*

ANNOTATIONES.

capite modicè erecto. At quî fiebat ut omnes æquâ parte ad menſam pertingerent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorſum ſecundi porrectis: ſecundus obvertebat ſynciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino; ejus autem pedes ad tergum jacebant tertii: ſicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia ſuo more Juſt. Lipſius luculenter explicat lib. 3. antiq. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus exiſtimatur, nequaquam verò ſycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magiſter ſolet deſignari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miſcendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od. 19.

92. *Paſtillos Rufillus olet, &c.*] Verſum hunc explanatum vide ſuprà, in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen iſtud pariter & cognomen Romæ nobilia fuiſſe novimus: at non ita perſpicuum quis ille, quæve furta ejus; an peculator, an ſacrilegus? Aiunt, ex veteri Interprete, Petilium hunc, dum Capitolio præfectus eſſet, Jovis Capitolini auream coronam ſuffuratum; furti quidem reum cauſam dixiſſe; à Judicibus autem abſolutum utpote Auguſti familiarem.

100. *Hic nigræ ſuccus loliginis.*] Senſus eſt: talis oratio etſi blanda videatur, eſt pravo animo & ſtudio referta; hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ ſpeciem præfert.

Nigræ ſuccus loliginis.] Metaph. loligo piſcis, è ſepiarum genere, humorem

Ærugo

Ærugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo prius; ut si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. Liberius si
Dixero quid, si fortè jocosius, hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parasset:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? Magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani dissimilis sis.

INTERPRETATIO.

quod malum à scriptis meis *atque anteà* ab *animo* meo *longè futurum syncerè spondeo; quantum de me aliquid spondere licet.* At verò *si quidpiam locutus fuero nimis liberè, aut fortasse nimis festivè; hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis.* Etenim *optimus pater* meus ad *id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut* ea *evitarem.* Sic *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset,* aiebat: *Advertisne quàm difficulter victitet filius Albii, & quàm miser sit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cùm* me *avocaret à fœdis amoribus meretricum,* dicebat: *ne imitere Sectanum.*

ANNOTATIONES.

atrum pro sanguine habet; unde intùs nigra externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti & obvelatam. Psalm. 54. *molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula.*

101. Ærugo mera.] Merum virus.

Ærugo, Gall. *la roüille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Ennius.

105. Insuevit pater optimus hoc me.] Ad hoc, vel in hoc me assuefecit. Legunt alii: *insevit pater optimus hoc mi.* Id est, hos mihi mores indidit. Perinde est. Marcilius ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omninò. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

106. Ut fugerem exemplis, &c.] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines ampliùs oculis quàm auribus credunt: deinde, longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere tanquam in speculum in vitas omnium jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc facito: & hoc fugito: hoc laudi est: hoc vitio datur.*

109. Albî.] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. Barrus.] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rursus Sat. 6. & 7.

112. Sectani.] Turpis mœchi.

Ne ſequerer mœchas, conceſsâ cum venere uti
Poſſem; deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat: Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuamque,
Dum cuſtodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem poſſim: ſimul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis ſine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis: & ſive jubebat,
Ut facerem quid; Habes auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus ſelectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc inhoneſtum & inutile factu
Nec ne ſit, addubites; flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortiſque metu ſibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpè
Abſterrent vitiis. Ex hoc ego ſanus ab illis,

INTERPRETATIO.

Quando præcipiebat *ne ſectarer adulteras, cùm liceret frui permiſsâ voluptate;* certè *pulcra non eſt exiſtimatio Trebonii, inquiebat:* porrò *philoſophus afferet tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat: mihi ſufficit pro viribus cuſtodire inſtitutam à veteribus diſciplinam, atque integram continere vitam & exiſtimationem tuam, quandiu pædagogo indiges:* at *poſteaquàm ætas confirmarit tuum corpus ac mentem, natabis abſque ſubere. Ita me puerum* ille *præceptis imbuebat: & ſeu moneret ut aliquid agerem:* addebat: *ducem habes quo facias iſtud;* ſimulque *afferebat aliquem è Judicibus ſelectis: ſeu dehortaretur,* ſubjungebat: an *ambigeres utrum illud indecorum atque pernicioſum factu ſit an non, quandoquidem turpi ſama laborat hic & ille?* Certè *non ſecus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abſtinere cogit mortis metu; ita juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius, Per ejuſmodi inſtitutionem carui* majoribus *iis vitiis quæ exi-*

ANNOTATIONES.

113. Mœchas.] Matronas. Suprà, Sat. 2.

114. Treboni,] Is adulter expertus erat quod anteà dictum, *deprehendi miſerum eſt.*

115. Sapiens vitatu, &c.] Concinna planè dictio patris literis & philoſophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honeſtatis documenta tibi tradere geſtio: at cùm frequentabis ſcholas Sapientum, hi cauſas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum ſit.

120. Nabis ſine cortice.] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope ſuberis natare diſcunt. Olim quippe ſuber corpori ſupponebant, ut hodie noſtri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Senſus eſt hîc: per te ipſe intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno conſilio.

123. Unum ex judicibus ſelectis.] Aliquem integritate, æquitate, probitate inſignem, hocque nomine ſelectum & ſuccenturiatum Judicibus, Magiſtratibus, Senatoribus.

124. Inutile factu.] Malum, noxium. Adverte, lector, vim & notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. 1. *Inutilis ſeu pernicioſus patriæ civis alitur.* Similis eſt ſententia Chriſti in Evangelio dicentis, *qui non eſt mecum contra me eſt.*

Perniciem quæcunque ferunt ; mediocribus, & queis
Ignoſcas, vitiis tentor. Fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. Neque enim, cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. Rectius hoc eſt:
Hoc faciens, vivam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè : numquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? Hæc ego mecum
Compreſſis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis. Hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui ſi concedere nolis,
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ

INTERPRETATIO.

tium creant ; tantumque exiguis conflictor, & quibus facilè *indulgeas. Ex his etiam multum abſterget ætas provectior, amicus ſincerus, ratio propria. Enimverò quando verſor in cubili vel in porticu, nequaquam mihi deſum.* Tunc autem ſic reputo : *Iſtud melius eſt : id agens rectiùs vivam : ita me præſtabo gratum familiaribus : hoc non benè quidam* fecit : *egone imprudens aliquando faciam idem quod iſte ? Similia tacitus ego mecum revolvo : cùm* verò *per tempus licet, in membranis ludens ſcribo.* Atque *hoc unum eſt è vitiis illis minoribus; cui ſi veniam deneges, magna poetarum multitudo accedat opem*

ANNOTATIONES.

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Als. *tencor.* id eſt, obnoxius ſum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antiſthenes dicebat: opus eſſe vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cum lectulus aut me porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, ſive in porticu deambulo, non eſt otioſa mens mea: tum enim quid honeſtum, quid rectum, quid minùs decorum factu ſit meditor, meque ipſe fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras diſcipulos jubebat recenſere veſperi quæ interdiu feciſſent, & ſecum agitare, quo ivi? quid egi? quid omiſi faciendum? &c. Seneca l. 3. de Irâ: *animus quotidie ad reddendam rationem vocandus. . . . quod hodie malum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejuſmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ ; erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primùm è papyro, Ægyptiâ plantâ ; diviſis acu vel ſcalpello ejus tunicis in tenues ſed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor eſt M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ : anteà verò non fuiſſe chartarum uſum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior : anteà tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt, *malvarum*) *primò ſcriptitatum : deinde quarumdam arborum libris*; id eſt, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum ſubtilioribus. *Poſteà monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Poſteà promiſcuè patuit uſus rei, quâ conſtat immortalitas hominum.* Plin lib. 13. cap. 11, & 12.

Sit mihi: nam multó plures sumus: ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

INTERPRETATIO.

mihi latura: (complures enim sumus) teque ad multitudinem illam te adjungere, tanquam Judæi, compellimus.

ANNOTATIONES.

142. *Multo plures sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse qui versus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod se putarent esse poetas, sermoni propiora scribentes, vel in uno stantes pede multa; concludere versum purisque verbis contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant; & quoscunque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. cap. 23. v. 15. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ; quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.*

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poetas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva; aut tolerare saltem ac probare scribentes.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

EGRESSUS magnâ me accepit Aricia Româ,
Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctissimus. Inde forum Appî

INTERPRETATIO.

MAGNA Româ egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me *Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc* perreximus *ad*

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satira sua 3. descripserat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noster ejus exemplo, suum Româ Brundusium iter facetè admodùm describit, plus μωμοσκόπον agens quàm τοπογράφον, ut ait Cruquius. Anno scilicet U. C. 713. Antonianis & Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter & Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mœcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusinum inde dictum sanxerunt. Porrò Mœcenatem illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appia via, distans Româ mill. pass. 16. hod. *la Riccia*, Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in via pro vehiculo est:* maximè quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quis

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minus est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, & cœlo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,

INTERPRETATIO.

mercatum Appii oppidi, *plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri*, quod *unicum* fuisset viatoribus *altius quàm nos succinctis. Appia via minus est molesta lentè progredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob aquam, quia* ibi *pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras inducere, ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria inferre* cœperunt: *huc navem applica: trecentos introducis:*

ANNOTATIONES

dam legunt *Græcæ linguæ doctissimus:* sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appii.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas: quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitant; caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epist. ad Pison. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuetis. Suprà, Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos unâ die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις: contrà discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de quâ posteà. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone pòst citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur: ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita subitò: quod *nil procedere lintrem* viatores haud sensere: quod vix *horâ quartâ* perventum sit eò quo ad ortum solis appellere oportuerat.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc *sermoni propior* (quod ait Sat. præced.) imò sublimior dictio, ut & alibi interdum, Poëtæ excelso vel excidit; seu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur & conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia* vociferationem plurimorum confusam significant. Festus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. 1. *Pompeius cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi extorta veritas est.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstûs causâ, excipiebant in navim: *trecentos*, id est, nimis multos, non sine pe-

Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. Absentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamque dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ:

INTERPRETATIO.

ohe, jam sat multi *sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dum*que *mula alligatur. Molesti culices & ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit:* tum*que ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque dormit supinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix horâ quartâ descendimus* è navi:

ANNOTATIONES.

riculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *prope Tarracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur, & quidem multis in locis, quam & palustres & fluviatiles implent aquæ. Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conscendant tenebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, & interdiu trahentibus mulis remulco, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quod cutem lacessat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Aristophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1.
pleno se proluit auro.

18. *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta qui mulam moderabatur, sensit dormire viatores, & ipse dormituriens mulam solvit pastumque dimittit, funem verò navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parùm sollicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque è salicibus littori adsitis virgam secat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ *cerebrosus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabro coæquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est decimâ nostrâ matutinâ, in æquinoctio nempè: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. 5. initium.

Ora manuſque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.
Millia tum pranſi tria repimus; atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mœcenas optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. Intereà Mœcenas advenit, atque
Cocceius, Capitóque ſimul Fonteius, ad unguem

INTERPRETATIO.

ſtatimque *faciem & manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia: deinde* verò *pranſi lentè proceſſimus* ad *tria* paſſuum *millia: ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminùs* apparentes *ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mœcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſi graviſſima;* ceterum *aſſueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mœcenas & Cocceius, unâque Fonteius Capito vir ad*

ANNOTATIONES.

24. *Ora manuſque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioſo veterum erga Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat ſacrum fontem, lucum, templum: nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus abſque læſione calcare aiunt. Alterum eſt quod Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulacrum accolæ meditarentur, ſubitò nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

viridi gaudens Feronia luco.

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi, locum iſtum dicarint, numenque coluerint ſub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam extitiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecere ex illâ vi arcanâ arboribus inſitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi, &c.*] Poſtquam ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem; contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Thrachne appellata, ab aſperitate loci.

27. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, ceterum Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque legati.] Inde enim pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus prope Brunduſium, ſancito fœdere, in una coëgere caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. cap. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè σποδιακὰ & τέφρια, ob cinereum colorem: unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. lib. 6. cap. 6. ἀπὸ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῖν, ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Con-

Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco Prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.

Interpretatio.

amussim factus, ita *gratiosus Antonio ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos*, ubi *Prætor* erat *Aufidius Luscus*, *deridentes munera scribæ insanientis*, *prætextam*, *latum clavum*, *&* *batillum ignis*.

Annotationes.

sulem cum Germanico fuisse scribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mœcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem; nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatissimus. metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. I. v. 65.

. . . . *ut per læve severos*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati sumus, sed prandimus tantùm; posteà Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum hoc in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco Prætore.] Prætor dicitur quod præeat vel præsit juri dicundo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpè merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscus Fundis Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at quod suâ dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mœcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone lib. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed & magistratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

clavi mensura coacta est.

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam & earum vestis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, asseruntque clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ, inquam; nam latus clavus erat interior vestis suprà quam assumebatur prætexta: & hoc plerique non animadverterunt contrariumque scripserunt, certè immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minimè laticlavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est foculo ansato & gestatili, juberet, ad instar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index & insigne. Frustra quidam intelligunt vas parvum, in quo suffitus nempè fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus & convivis.

In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima. Namque
Plotius & Varius Sinuessæ, Virgiliusque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
O qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

INTERPRETATIO.

Posteà fatigati commoramur in civitate Mamurrarum, Murana hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longè amœnissima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis *fuerunt Sinuessa; homines tales* ut *nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior* cum illis. *O quales amplexus. & quàm magna lætitia extitit! Ego*, dum mente *sanâ* ero, *nihil æquabo cum fideli amico.*

ANNOTATIONES.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos & Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extent ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipsæ hîc Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra Eques Romanus Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hîc noster; ut & Catullus. *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domus suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum Equitem Romanum præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia. . . . . . nullamque nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi . . . hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 6. Vide lib. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anxure Formiæ distant ducentis propè stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murana præbente domum, &c.*] Muræna & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ posteà nupsit Mœcenati. Vide lib. 3. Od 19.

40. *Plotius & Varius.*] Hi sunt eximii poëtæ Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessa.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*. Ibi desinit Massicus mons. Martial. lib. 13. Epigram. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem feminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Exceptâ sapientiâ, nihil homini præstantius amicitiâ meliusve à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. v. ult. *vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.* Ecclesiastici cap. 6. *amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio . . . . medicamentum est vitæ & immortalitatis.*

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi quæ debent ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

INTERPRETATIO.

Villula quæ vicina est *ponti Campano hospitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & salem* præbuerunt. *Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè.*

ANNOTATIONES.

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinuessæ pransi jucundiùs quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quasi præbitores à παρέχειν *præbere*, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis & legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. lib. 13. Epist. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit . . . . . omninò eum Sestius noster parochiis publicis occupavit;* (id est præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus*) *quod quidem facilè patior. Veruntamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me diversetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. lib. 5. Epist. 16. ita scribit: *in perditam & planè eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, magnâ quidem expectatione, prid. Cal. Sextil. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade. audivimus nihil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . . Levantur tamen miseræ civitates, quod nullus sit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec præter quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Me hercule etiam adventu nostro reviviscunt, justitiâ, abstinentiâ, clementiâ tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit T. Livius initio lib. 42. *Ante L. Posthumium Consulem,* inquit, *nemo sociis unquam in ulla re oneri aut sumptui fuit. Ideò magistratus mulis tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati qui repentè aliquò mitterentur, singula jumenta per oppida, iter quà faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant.* At ipse, ut est paulò antè cùm senatui placuisset *Consulem, ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire, ... priusquàm ab Româ proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret inde, præsto essent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus tempestivè quidem, nam eâ die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philipp. 12. alibi verò *superbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque potens* civitas, *deliciis, opibus, famaque;* ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus versus Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ jam in Epod. 16.

Lusum it Mœcenas, dormitum ego Virgiliusque:
Nam pilâ lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
Quæ super est Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicerri,
Musa velim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messi clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti

Interpretatio.

Mœcenas ivit lusum, ego verò ac Virgilius dormitum ivimus: *nam pilæ* ludus est *noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ* sita *est supra tabernas Claudii. Jam precor, ô Musa,* ut *mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo* ab *Oscis: Sarmenti domina* etiamnum *vivit. Ab istis prognati majoribus*

Annotationes.

48. *Lusum it Mœcenas, &c.*] Pilâ palmariâ; cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem & benè affecto: at crudis noxia & κακοστόμαχοι, qualis Virgilius: contra salubris somnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos lentè duntaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. lib. 1. cap. 2. Galenus lib. 4. de Symptom. caus. cap. 5.

49. *Pila.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à πιλεῖν *densare* deducunt originem, sive quod pila potissimùm conficiatur è πίλῳ, id est, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. harpastum, è corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. paganica à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit. Plumis infarta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45. 46. 47. Vide infra lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est *supra cauponas Claudii* cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cum aliis, *Caudî*: nam inter Capuam & Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item Valles & Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt: quam tamen ignominiam paulò pòst gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Musas in re ludicrâ invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempè duorum scurrarum ridiculam contentionem, seriò videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Messi clarum genus Osci.*] Ironicè prorsùs. Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non solùm ignobiles sed & infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quod *obscœnum* quidam ab Oscis deducunt. Festus Oscos priùs Opscos teste Ennio dictos ait, & stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina extat.*] Ergo servus erat ille, aut servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: *Antonio infensa erat Cleopatra; quod in*

Ad pugnam venere. Prior Sarmentus: equi te
Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
Messius, accipio; caput & movet: O tua cornu
Ni foret execto frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus esse cothurnis.

INTERPRETATIO.

in certamen devenere. Sarmentus prior locutus: *aio te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, accipio, inquit; simulque caput agitat.* Continuò Messius *dixit: ô quid agas, si cornu tuâ fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformarat hirsutæ frontis* partem *sinistram.* Hinc *plures jocos in vultum campanumque morbum jactans, orabat ut saltaret* ad modum *Cyclopis pastoris; neque* verò *larvâ aut cothurnis tragicis ipsum indigere.*

ANNOTATIONES.

cœnâ dixisset: ipsis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causâ haberi solent, quos Romani delicias appellant. Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus scurræ.

58. *O tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Messio Sarmentus: quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est nimis terribili & feroci? sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantia creatam. Non absurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Sensit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò verùm etiam universæ Europæ, morbos: . . . sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tantâ fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere græco nomine; latinè mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, joculari primùm lasciviâ dictam: ut est procax natura multorum in alienis miseriis, occupat in multis totos utique vultus, oculis tantùm immunibus; descenditque in colla, pectusque, & manus, fœdo cutis furfure.* Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Pastorem saltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani staturâ, hirsutaque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larva* facies turpis, nec crura sat procera indigerent *cothurnis*, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honestâ disciplinâ, lib. 17. cap. 3. appositè omninò, *inter voluptates scenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopea. Sic vocarunt cùm Cyclopem in scenâ saltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur paulò indiligentiùs ab aliis expositum. Itaque sic allusit, cùm de Sarmento scurrâ & Messio Osco, eorumque litibus differit: ac Messium ore fœdo & facie turpi similemque larvæ reddit. Quo loco* saltare Cyclopa *nihil pu-*

Multa Cicerrus ad hæc : donasset jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat : scriba quod esset,
Deterius nihilo dominæ jus esse : rogabat
Denique, cur unquam fugisset cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsùs jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes
Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.

INTERPRETATIO.

Ad ista denique *Cicerrus plurima retorsit : interrogabat, numquid jam ex voto sua vincula consecrasset Laribus : quamvis esset scriba, nihilo minus heræ jus* in eum *superesse : quærebat tandem quare fugisset aliquando* ipse *cui sufficeret una farris libra*, scilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter sanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cùm turdos macilentos ad focum torreret.*

ANNOTATIONES.

te aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scenâ saltantem posset exprimere ; ac risum de se spectantibus facile commovere. Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, Odyss. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita scribit : Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuisse fertur, id est, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulysses eum tamen prudentiâ superavit : & ob hoc eum cæcasse fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donasset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alicui consecrabant vincula quibus olim stricti fuerant. Ita Cicerrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus esse.*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarum, v. g. sarciendi vestes, suendi calceos, &c.

Scriba.] Alii scribæ dicebantur à suâ functione ; alii erant magistratuum, putà Quæstorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium ; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugisset.*] Nullum servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una farris libra foret.] Hæc sæpiùs erat servis fugiendi causa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servis quotidie dari solita ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap 1. Debitori in carcere retento lex 12. Tab. jubebat dari in dies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ ; olim dicta Maleventum : at deductâ eò coloniâ Romani, ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives.* Horum aviaria veteres habebant tanta quidem ut ex his agri stercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satiricus noster *macros* notat *turdos*, quos magnâ tamen sedulitate *hospes* ad ignem versabat hospitibus apponendos, adeò ut ipse pænè arserit ejusque domus pariter.

Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem expecto. Somnus tamen aufert
* * * * * *
* * * * * *

INTERPRETATIO.

Enimverò exarsit ignis; & flamma per vetustam culinam grassata prope attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus, quosque nunquam præteriissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud absque fumo lachrymas eliciente, dum in *foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto* frustra *ad mediam usque noctem. Tum vero sopor* me *invasit* * * *

* * * * *
* * * * * *
* * * * *

ANNOTATIONES.

74. *Vulcano,*] Hic Deus ignis ponitur non raro pro ipso igne. metonym. vide lib. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum aliis scribit Cœlius Rhodig. lib. 16. cap. 21. *habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id est fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno: siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. lib. 7. cap. 3. Hinc & nunc abutimur voce *caminus* fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gulâ fumum emittente extra tectum. Isidor. lib. 19. cap. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quàm ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima, exinde orto videlicet. De *Apulia* lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infestans, dictus quasi ἄτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eumdem noster vocat Iapyga lib. 1. Od. 3.

79. *Erepsemus.*] Syncope, pro *erepsissemus*, id est transivissemus. Sic posteà Sat. 9. *surrexe* pro *surrexisse*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem*, pro *extinxissem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe*, *&c.*

Trivici.] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montuosâ valdè regione, viisque arduis ac difficilibus: quapropter in villâ proximâ subsistere sæpiùs necesse est.

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis ;
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est ;
Signis perfacile est. Vænit vilissima rerum
Hîc aqua : sed panis longè pulcherrimus ; ultrò
Callidus ut soleat humeris portare viator ;
Nam Canusi lapidosus : aquæ non ditior urna :
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mœstus amicis.

INTERPRETATIO.

Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia passuum, *commoraturi in parva urbe quam indicare non licet versu* hexametro; *signis* autem, *est facillimum. Ibi venditur aqua rerum vilissima : at panis* est *optimus certe*; adeo *ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre ; quia Canusii* est *lapidosus : urna* autem *aquæ haud felicior : quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus.*

ANNOTATIONES.

87. *Oppidulo quod versu dicere non est.*] Scilicet Equotutico; quæ vox stare nequit in versu hexametro. Equotutium, vel ut legunt alii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum, hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia :* in colle situm est ad Apenninum montem : à Benevento in ortum distat milliaribus duodecim, ex Sansone. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 6. Epist. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes fere quas commemoras, præter eas quas scribis Lentuli pueris & Equotutico ac Brundusio datas.*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est Lucilii ita Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . *Servorum festu' dies est,*
Quem planè hexametro versu non dicere possis.

De hoc servorum die continuò post Saturnalia celebrari consueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Vænit vilissima rerum hic aqua.*] Quæ scilicet aliunde petenda & longè, è fonte aliquo.

89. *Ultrò callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id est, in ulteriorem regionem. Quod satis placet.

91. *Canusi.*] Canusium Apuliæ oppidum, hodie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem : à Cannis excisis distans tribus milliaribus.

Lapidosus.] Lapidis instar durus & insipidus : vel lapidibus plenus, è farinâ minimè purâ; sive malè concinnatâ molâ, sive non sat durâ, quæ grana conterendo ipsa deteratur ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aqua non ditior urna.] An quod Aufidus est duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asserit; cujus proinde aqua potu injucunda esset? an, ut scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum arescit ?

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem & Ajacem fortissimus inter Græcos : singulari pugnâ cum Hectore & Ænea congressus est; Palladium abstulit; Martem quoque & Venerem vulnerasse in bello Troiano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit ; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit. Memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius discedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendisse aliâ viâ.

Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior, via pejor ad usque
Bari mœnia piscosi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque jocosque;
Dum flammâ sine, thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. Credat Judæus Apella:

Interpretatio.

Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior usque ad muros Barii piscosi. Deinde Egnatia infensis aquis condita præbuit risum ac ludum, quod persuadere volunt thura absque igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus:

Annotationes.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruvo* dicta, Canusium inter & Barium.

Fessi.] Confectis à Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Postera tempestas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob hesternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Bari mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinus Veneti: quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est & nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundusium, teste Festo.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel, *Nazzi*: urbs Salentinorum etiam maritima, media ferè inter Barium & Brundusium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis iratis exstructa.] Seu quod aquæ dulcis penuriâ laborat: seu potiùs quod sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos id est insanos, quippe qui non modò credant sed & aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de quâ mox. Vide Festum in voce, *lympha*, ubi egregiè ostendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furiosos, eo quod creditum veteribus, à nymphis si conspicerentur furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ sine, thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitiosi meminit Plinius cap. 107. lib. 2. ita scribens: *in Salentino oppido Egnatiâ, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis sacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur lib. 3. Reg. cap. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repente consumpta sunt holocaustum, & ligna, & altare lapideum & superfusâ copiosè aqua. Vide lib. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus duntaxat *risus dedit & jocos.* Romanos tamen non parum superstitionibus addictos lege apud Plin. lib. 28. cap. 2. &c.

Apella.] Quasi sine pelle in præputio circumciso: recutitus. Pers. Sat. 5. v. 184. *recutita sabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo datâ: item ad Juvenal. Sat. 14. v. 99 Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quod nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quod potius dicendum foret *impella* vel *abpella*, sicut dicitur imberbis, & absimilis, &c. Solerter autem & appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

Non

Non ego. Namque Deos didici securum agere ævum:
Nec si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque.

INTERPRETATIO.

ego certè *minimè* credam. *Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus sollicitis immitti è summis ædibus olympi. Brundusium terminus* fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *descriptionis*.

ANNOTATIONES.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora quælibet minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindes.* Ennius:

Brundusium pulcro præcinctum præpete portu.

Longa finis via.] *Via* causa & finis patet ex dictis initio.

Longa.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis & sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

NON, quia, Mœcenas, Lydorum quidquid Etruscos

INTERPRETATIO.

O Mœcenas, quod nobilior te nullus sit ex

ANNOTATIONES.

1. *Non quia*, &c.] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia Mœcenas Lydorum, &c.] Non tu Mœcenas licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contrà *esse in amicorum numero* jusseris, quod me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quicquid, &c] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

Incoluit fines, nemo generosior est te;
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli atque ignobile regnum,
Multos sæpè viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos:

INTERPRETATIO.

Lydis, quotquot Tusciæ terram habitarunt, aut quod habuisti avos paternos ac maternos qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, *more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Benè* profectò *existimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpiùs viros ignotis ortos majoribus & bonos extitisse & magnis dignitatibus amplificatos:*

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virûm leni fluit agmine Tybris.

De Mœcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fusè lib. 1. Od. 1, &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane*: ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticωs dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mœcenatem.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ anteà quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè & falsè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemtus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum nasus, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavere.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hîc non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tulli.*] Antequam Romæ sextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor & gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. lib. 4. Tit. Liv. lib. 1. cap. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

Contra Lævinum Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nosti, populo; qui stultus honores
Sæpè dat indignis, & famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis & imaginibus. Quid oportet
Nos facere, á vulgo longè latéque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem
Quàm Decio mandare novo: censorque moveret

INTERPRETATIO.

è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi, quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & stolidè famam sequi; nec non admirari titulos atque imagines. Ergo *quid nos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret*

ANNOTATIONES.

12. *Contra Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdùm tam degenerasse, ut etiam contemptui fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum Valerii genus.] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat:

honorum
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione & ventosâ existimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domesticâ famâ & opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam respicit.* τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis & imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem, quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos & statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire & judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, & sapientum institutis informati sumus?

19. *Lævino mallet honorem quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ collustrato, per se verò ignobili, potiùs quà viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus summâ in Rempublicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque & gloriosè administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. lib. 8. &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16.

Appius, ingenuo si non essem patre natus;
Vel merito, quoniam in propriâ non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

INTERPRETATIO.

me, *si libero parente non essem genitus; & quidem jure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verumenim gloriâ splendente* suo *curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid* prodest *tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum?* Scilicet *aucta est invidia quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primùm aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno, &*

ANNOTATIONES.

& 24. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 13. ubi Censorum origo & potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, summotis indignis, & honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi reguntø: probrum in senatu ne relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiessem.*] Quia vellem assurgere suprà meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contecti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; siquidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum veluti currum constrictos rapit. Cic. Offic. I. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientia ponitur, &c.* Et posteà, n. 68. *cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quo tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porrò non benè est notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes deducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigilias & munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 18. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. I. *Nec imperia expetenda: ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobilissimi Philosophi longéque principes, & quidam homines severi & graves, &c.* Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultrò capessit exiguis munitus adjumentis.

Pellibus, & latum demisit pectore clavum,
Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus?
Ut si quis ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi singula; quali
Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
Omnes mortales curare & quærere cogit.
Tunc Syri, Damæ, aut Dionysi filius, audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?

Interpretatio.

laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem *quo Barrus morbo laboret, velitque censeri pulcher; qualibet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum;* is *cunctos homines cogit sollicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionysi, audes è rupe* Tarpeiâ *præcipitare cives, aut Cadmo tradere?*

Annotationes.

Nigris medium impediit crus pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex alutâ, seu molli & subtili corio: quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. lib. 1. Epigramm. 29.

Coccina non læsum pingit aluta pedem.

Isidor. lib. 19. cap. 34. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos & fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiem; seu potius literam C, quæ centenarium primùm numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste & tunicâ nobilibus propriâ, dixi fusè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effræni, proindeque formositatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hîc formulam quamdam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè Senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysi.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeiâ dejiciendos.

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

At Novius collega gradu post me sedet uno:
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus
Et Messala videris? At hic, si plaustra ducenta
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit,
Cornua quod vincatque tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia sim tibi, Mœcenas, convictor; at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est. Quia non ut forsit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum;
Præsertim cautum dignos assumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum casu, quod te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim

INTERPRETATIO.

At, inquies, *Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id* nempe *tibi videris* esse *Paulus & Messala? Verùm hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua & buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant universi originem è patre libertino, eo quod modò sim tuus conviva, ô Mœcenas; quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt. Quamvis enim dignitatem* istam *mihi fortasse merito quispiam invidere queat*, at *non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere caveas, perversâ ambitione longè* pulsâ. Ob *hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuitò nactus* sim *te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te:* sed *eximius*

ANNOTATIONES.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Nonio illo posteà sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus & Messala videris.*] Tullio reponit Horatius: scilicet quod à servili conditione distas uno gradu plus quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo lib. 1. Od. 12. De Valerio Messala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 103. *hinc tuba, candelæ, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. sive ult. v. 9.

Sic mœstæ cecinere tubæ, &c.

48. *Quod mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti castris militarem. Vide lib. 2. Od 7.

49. *Dissimile hoc illi est.*] Honoribus quisque invidere potest, quos non raró indignis etiam dat fortuna: non verò amicitiæ & gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coram, singultim pauca locutus.
(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca. Abeo: & revocas nono post mense: jubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ & pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura alioqui recta; (velut si
Egregio inspersos reprendas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque sordes, ac mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi: purus & insons
(Ut me collaudem) si vivo, & carus amicis;
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavi ludum me mittere, magni
Quó pueri magnis è centurionibus orti,

INTERPRETATIO.

primò Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis essem. Cùm verò steti coram te, modica dixi interruptis verbis. (Nam verecundia elinguis haud sinebat plura loqui.) Non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. *Illud ego magni facio quod placui tibi qui pravum à recto distinguis, non* per *nobilem patrem, sed* per *mores & animum innocentem. Verùm si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est de cetero proba; (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobret: si etiam (ut me approbem)* ob *integritatem & innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui modico agro non dives noluit me* tamen *mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurio-*

ANNOTATIONES.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. als. *Varus.* De Quintilio Varo lib. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus, olim oppidum in Calabriâ, ex Servio, secundum alios regio Tarento vicina.

72. *Flavii ludum.*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi rationes & calculos conferendi magister & doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant & avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti,*] Centurio qui centum milites regit: quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos & primorum ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum & sordes magis formare curantium quam ad probitatem & virtutem. At longè diversam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quam-

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto;
Ibant octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum,
(Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit) ipse coactor

INTERPRETATIO.

num filii, sinistro brachio suspensum ferentes *sacculum & tabulam; atque reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit* me *puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeo ut si quis in urbe populosâ considerasset vestimenta* mea, *& famulos comitantes*, facilè *sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat* à me *apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum* me *præstitit ab omni non tantùm actione sed & suspicione infami: (qui primus decor* est *virtutis:) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipse fuit) aliquando sectaret.*

ANNOTATIONES

vis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii euntes ad ludum seu scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat; præ avaritia patrum: at contrà Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi; *tabulam*, chartas, scrinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm licet apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua: at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat . . . . hoc mense magistris exolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Meliùs itaque intelligunt alii locum hunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabulâ, quantum lucri rediret singulis mensibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò quod *Idibus* solerent usuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon lib. 4. Od. 11. stroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Vestem servosque sequentes; &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sanè illum credebat re familiari copiosâ, avitisque facultatibus probè instructum: adeo non ullis parcebat sumptibus pater, ut honestam filio & bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res vænales

Mercedes

Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem queſtus. Ob hoc nunc
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quod non ingenuos habeat claroſque parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox & ratio. Nam ſi natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtum quoſcunque parentes
Optaret ſibi quiſque; meis contentus, onuſtos
Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo; quod
Nollem onus, haud unquam ſolitus, portare moleſtum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus
Et comes alter: uti ne ſolus ruſve peregrève
Exirem: plures calones atque caballi

INTERPRETATIO.

Neque ego conqueſtus fuerim. Imò *hanc ob rem laudabilis eſt, pluſque illi ego debeo. Certè patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tuebor ſicut multi, dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſortiti fuerint parentes liberos & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimvero ſi natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad oſtentationem quoſlibet quiſque vellet;* ego *meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis* curulibus: *inſanus à plebe* quidem, *à te* verò *ſapiens judicandus, ni fallor; quod ferre grave onus recuſarem*, ad id *minimè aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures inviſere: ac circumducere duos aſſeclas: nec* liceret *ſolum proficiſci rus aut peregrinari: nutriendi* forent *plures equi & famuli:*

ANNOTATIONES.

in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ ſeu redigendâ pecuniâ nominatus rerum venditarum pretium proſequebatur & colligebat: unde & collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent.*

96. *Onuſtos faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos*. Faſces, & ſellæ curules, inſignia magiſtratuum: ſynecdoc. pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* diſſerui alibi fusè. De *ſella* curuli dicam poſteà in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. lib. 3. cap. 18. hæc accipe: *Senatores qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo verò curru ſella erat, ſuper quam conſiderent; quæ ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus & comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

Paſcendi : ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos,
Objiciet nemo ſordes mihi quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare ſenator,
Multis atque aliis vivo. Quacunque libido eſt
Incedo ſolus : percunctor quanti olus, ac far :
Fallacem circum veſpertinumque pererro

Interpretatio.

pertrahenda vehicula. Jam verò *etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato poſſum vehi mulo; cui lumbos ſarcina, armos verò ſeſſor vulneret. Nullus mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem* te *comitantur ſervi quinque laſanum ferentes & vas vinarium.* Ob *hoc vivo beatior te, ô illuſtris Senator, aliiſque benè multis. Ambulo ſolus quacunque placet : quæro frumentum & herba quanti* væneant : *perluſtro circum fraudulentum, & forum veſpertinum fre-*

Annotationes.

104. Petorrita.] Petoritum eſt genus carri quatuor rotarum; ab Æolico πέτορες, pro τέσσαρες : vel ab Oſcâ voce, *petora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam gallicum eſſe vehiculum, non abſurdè; ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis apud quos *pedar* eſt quatuor : ſed perperam. Vide Feſtum : item Agell. lib. 15. cap. 30.

Curto mulo,] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. lib. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. Uſque Tarentum.] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

106. Mantica cui lumbos, &c.] Ex Lucilio :

Mantica cantherii coſtas gravitate premebat.

Ad rem Seneca Epiſt. 88. *ô quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, cenſorium, & quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem : partem enim ſarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant!*

107. Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordidè vivas & parum decorè : non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in magiſtratibus ac Patriciis minimè.

108. Tiburte viâ.] Ante omnium oculos viâ frequenti & celebri, quæ ducit Tibur : de qua urbe lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima, coquendis etiam cibariis utilia : ne aut hæc aut illa aut aliud quidquam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis : quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum Græcis λάσανον duo ſignificat, matulam, & lebetem : poſteriori ſanè accipiendum eſt hîc ſenſu. Heſychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem eſt quod χυτρόπους *olla pedes habens* : pariter & Schol. Ariſtoph. in Pace.

111. Multis atque aliis.] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur : quidam ſic : ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. Fallacem circum.] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatium inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor verò jugera latum. Dionyſ. Halic. lib. 3. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 25. *Fallacem :* ubi ſortilegi ſomnio-

Sæpè forum: aſſiſto divinis: inde domum me
Ad porri & ciceris refero lachanique catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.

INTERPRETATIO.

quenter: aſto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris & lachani. Cœnanti porrò mihi *famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cum cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ. ſupellex è Campaniâ.*

ANNOTATIONES.

rum interpretes, aſtrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *queſtûs causâ ariolantes*, ut ait Tull. 1. de divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quod veſperi minor frequentia in foro, quàm manè; tuncque illuc conveniunt nugatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cùm adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modò ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus.] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina ſemper ſingulis convivis ponebantur.

117. *Cum cyatho.*] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur; aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat, κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hîc jocus Marcelli gravis & lepidus æquè. Cùm Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut depreſſâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

117. *Echinus.*] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus, Gall. *un baſſin à laver les mains*: ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aqualis, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Patera.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atqui reperiemus*, inquit, *aſotos primùm ita non religioſos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. lib. 17. cap. 8. &c. Non abſurdi quidam volunt guttum illum ad uncturam ſive unctionem epularem adfuiſſe: id eſt ad oleum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satirâ 6.

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo. Post hanc vagor: aut ego lecto
Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.

INTERPRETATIO.

Posteà vado cubitum, minime anxius quod die *crastinâ surgendum sit diluculo, visendus*que *Marsyas, qui asserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo* usque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo* foras: *vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans.*

ANNOTATIONES.

Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quod sentio: movet me quod Poeta jungat *cum paterâ guttum*: sicque videatur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* suprà interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex.] Ista porrò vasa fictilia sunt, ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

120. Obeundus Marsya.] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: sive ad sumendam à fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonia sistebantur: conveniebant etiam causidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem sedebant fœneratores. Porrò Marsyam norunt omnes fuisse Phrygium tibicinem; quem ab Apolline, quod temerè cum eo contendisset, excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Metam. 6. cap. 5. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 12.

Qui se vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quod illa statua Marsyæ sublata erat manu, satyrice & sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quod Novius libertus inter judices & senatores allectus esset; &, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, & ab ejus aspectu.

121. Noviorum minoris.] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo suprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto aut scripto.] Si foras non prodeo, postquàm è lecto exilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è nominibus facta verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit sensus; aut ego postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo: &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *scripto* pro *scriptito* dixerit Horatius.

124. Non quo fraudatis, &c.] Ungor olivo optimo, non lucernario laternario ac fœtente, adeoque fraudatis quasi lucernis detracto: ut facit *Natta* per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. 5. v. 87. *qui pallidus offertur misero tibi caulis olebit laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine, & noster alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Persius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morem discincti vivere Natta?

Aſt ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. Hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitione gravique.
His me conſolor, victurus ſuavius, ac ſi
Quæſtor, pater atque meus, patruuſque fuiſſent.

INTERPRETATIO.

Cùm verò ſol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito ſideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo eſſe ventre per *diem* integram: *domi* reſideo *otioſus. Hæc vita eſt carentium infelici & moleſtâ ambitione. Iſtis me ſublevo; vivamque fortunatior quàm ſi quæſtor fuiſſet meus pater, avus, atque patruus.*

ANNOTATIONES.

125. *Aſt ubi me feſſum ſol acrior, &c.*] Æſtivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus ſapiunt qui intelligunt ſolem meridianum cujuſque diei. Nam qui modicè curare ſe cuticulam prædicat, longè abeſt ut innuat quotidie ſe balneis uti: quod certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabioſi tempora ſigni.*] Tunc ſublevo me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ lib. 1. Od. 17. lib. 3. Od. 13. Perſ. Sat. 3. initio,

inſana Canicula meſſes
Jam dudum coquit: & patulâ pecus omne ſub ulmo eſt.

127. *Pranſus non avidè.* Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem ſumpto cibo, veſperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandiſſe, parcè autem cœnitaſſe: ut apud nos modò plerique facere amant; ita ſuadente medicinâ & ſanitatis ratione.

128. *Domeſticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti & ignavo.

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Perſio deſcribit.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum

INTERPRETATIO.

CUNCTIS *puto cognitum eſſe lippis ac tonſoribus, quâ ratione Perſius*

ANNOTATIONES.

1. *Proſcripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quoſdam libertinum genus ipſi objicientes tùm nempè cùm & Auguſto reconciliatus & Mœcenati gratioſus eſſet: at longè anteà idem ei probrum fuerat ingeſtum. Scilicet cùm Tribunus militum eſſet, cum ipſo pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque noſter opportuno tempore ſe ultus eſt, datâ occaſione litis, quæ iſti Rupilio cum Græculo quodam nomine Perſio inciderat.

Proſcripti Regis, &c.] Rupilius cogno-

Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui possit vincere Regem;
Confidens tumidusque; adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque

INTERPRETATIO.

ibrida vindicarit pus aut virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves rixas cum Rege; homo pervicax & qui molestiâ vincere posset Regem; arrogans & superbus; denique *tam acerbâ dicacitate ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia* esset,

ANNOTATIONES.

mento Rex in urbe præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Luciu' marcebat febris, senium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* scribunt, frustra & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς sive ὑβριδὴς, ut significetur conviciator, petulcus & contumeliosus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. lib. 12. cap. 1. *in animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equâ & asino, burdo ex equo & asina, ibrida ex apris & porcis, &c.* Plin. lib. 8. cap. 49. *è musmonibus & ovibus natos prisci umbros vocarunt.* & cap. 53. *semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translatâ.* Ita apud Valer. Maxim. lib. 8. cap. 6. *Q. Varius propter obscurum jus civitatis ibrida cognominatus, &c.* natus nimirùm Hispano patre, matre Veronensi.

3. *Lippis notum & tonsoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quod rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus quid sit novi per urbem: tonstrinæ verò, in quas multi conveniunt otiosi & loquaces, sunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια, *tonstrina compotationes sine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs ista minoris Asiæ in Ioniâ, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam & Chium; priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Sisenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuerit dicere, se illam sciente & suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè & falsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quod equi albi credantur velocissimi. Plaut. Asin.

Si huic occasioni se tempus subterduxerit,
Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.

Convenit; (hoc etenim sunt omnes jure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto prætore tenente
Ditem Asiam, Rupili & Persî par pugnat, uti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,

INTERPRETATIO.

(nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria pugna contigit. Sic *inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quàm quod ambobus summa virtus inerat.* At *si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, putà Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus aget in opimâ Asiâ, dimicavit par Rupilii atque Persii*, adeo *ut non convenientius sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit: laudat* ille *Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites verò salutaria sidera nuncupat, dempto Rege: hunc* enim *accessisse* velut *Cani-*

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes sic & molesti nunquam cedere volunt: illud est eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum. lib. 1. Od. 6. *gravem Pelidæ stomachum cedere nescii.*

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: θυμῷ γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ πλὴν θανεῖν.

16. *Diomedi cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedi æreis permutasse. De *Diomede* suprà Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Troianorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente ditem Asiam.*] Ne accipe, lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Maniliâ: *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. *Sirius ardor:*

Invisum agricolis sidus, venisse : ruebat
Flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.
Tum Prænestinus salso multumque fluenti
Expressa arbusto regerit convicia; durus
Vindemiator & invictus, cui sæpè viator
Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.

INTERPRETATIO.

culam, astrum agricolis infestum : fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Præneste natus illi *mordaci & valde copioso dicteria re*-*torquet* ex *arbustivâ* vite *deprompta, vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cuculum*.

ANNOTATIONES.

Ille sitim morbosque ferens mortalibus agris
Nascitur, & lævo contristat lumine cœlum.

Vide, si vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluebat rapidè torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara securis.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum securi quâ ligna cædat; seu quod ipse metuit ne exundante fluvio abripiatur, seu quod adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Præneste. Hæc Latii civitas Româ distat 21 mill. pass. Ortum versus : hod. *Palestrina.* Condita fertur & nomen sortita à Prænesto Ulyssis & Circes filio.

Salso multumque fluenti.] Malè quidam hæc jungunt cum sequenti voce *arbusto* : quæ certè referenda sunt ad Persium, de quo antè. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti*, ut respondeat sequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior sanè est : & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expressa arbusto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacessentem scommata regerit ex arbusto suo : ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbusto.] Id est, vite arbori innixâ : de quâ Plin. lib. 17. cap. 23. ubi scribit, *nobilia vina nonnisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis : adeo excelsitate proficitur, &c.* Columell. lib. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . . hoc genus vitium arbustivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem istam esse hîc quatuor syllabarum, atque in unam coire i & a, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus certare conviciis.

Auson. in Mosella :

inde viator
Riparum subjecta terens, hunc navita labens
Probra canunt seris cultoribus.

31. *Magna compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, desidem & pigrum, instar cuculi : vel quod vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, seriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. lib. 18. cap. 26. *Putationem æquinoctio peractam habeto.* Et posteà : *Sic ferè in 6. Id. Maii . . . . . quo temporis intervallo, 15 diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantûs alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ sales*

At

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consueris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

INTERPRETATIO.

Tum Græculus Persius, posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum *est è tuis facinoribus.*

ANNOTATIONES.

etiam cum primo vere ludantur.

Cucullum.] Vel potiùs *cuculus*, mediâ productâ, κοκκυξ, avis verna, à voce, quam sæpiùs ingeminat, appellata. Unde & κόκκυγας Græci vocant homines molestos, eadem sæpiùs insulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *procedit vere coccyx, occultatur Canicula ortu: semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Causa subjiciendi pullos, quod sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal . . . . . pullus avidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, & nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quod talem pepererit: suos comparatione ejus damnat ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus nec capite similis illis, nec alio colore ac rictu*, seu aspectu, *quàm columbi.*

32. *Italo perfusus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Pers. Sat. 5. v. 86. Plaut.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exstimularat *homo acidæ linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges consueris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus: tu verò deinde ipse Jul. Cæsarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc te dignum est opus, ut jugules ac tollas molestum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum:

INTERPRETATIO.

ERAM anteà stipes ficulnus, lignum iners:

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsus & faceta, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Cùm faber incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet.
* * * * * *
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis,
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis

INTERPRETATIO.

quando artifex dubius an *scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus* extiti, *ingens terror pradonum atque volucrum. Etenim dextra* mea *arcet pradones* * * * * * * * * * *at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta loca-*

ANNOTATIONES.

Et Esquilini Pontifex veneficii, &c. Porrò mirè hîc Deastrorum vanitas & falsitas suggillatur. Unde S. Hieronym. lib. 12. in Isai. cap. 44. sub finem ita scribit; *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait;* Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. lib. 4. Eleg. 2. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia, ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quod sub finem hujus satiræ dicitur, *diffissa nate.* Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 1. mox citand. Ejus statua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt, quod ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem designet; teste Plutarcho de Iside & Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sic. cit. *Priapus non solum in urbium templis, sed & in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, ita de Priapo;

. . . . Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli,
** * * medio qui semper in horto,*
** * pradoni falce minatur.*

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce salignâ,
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet Priape, qui sub arboris comâ
Soles sacrum revincte pampino caput
*Ruber sedere * sæpe floribus novis*
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis*] Quos nuper in Esquiliis Mœcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur posteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi anteà sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Ejecta cellis angustis cadavera.] Non atriis aulisve magnis elata cum honore ad sepulturam, more divitum. *Cella* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

Conservus vili portanda locabat in arcâ.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque

INTERPRETATIO.

bat istuc efferenda in vili sandapilâ. Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannioni, & Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri *pedes millenos in latitudinem, trecentos* verò *in longitudinem*, vetabatque, *ne sepulcrum ad heredes pertineret. Jam verò licet habitare in Esquiliis*

ANNOTATIONES.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles & abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Orcinianam spondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere ... portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi, &c.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque miserorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantalobus* sepulcro pauperum & miserorum infertur, sicut & Cassius *Nomentanus* patrimonii decoctor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium heredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta & ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulcra. Ergo sepulcri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ita vetus Inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui geographicè longitudinem hîc accipiunt in majori distantiâ. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. lib. 1. cap. 6.

13. *Heredes monumentum, &c.*] In cippo scribi & notari solebant literæ istæ: H. M. H. N. S. Hoc monumentum heredes non sequitur. Federic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus his notatus literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntor: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hac Inscriptione: HERES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14. *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc verò sepulcreti amotâ fœditate per Mœcenatem, jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hîc habitare, quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mœcenatianos in Esquiliis secedebant Tiberius ad quietem, Augustus

Aggere in aprico ſpatiari, quo modo triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cùm mihi non tantùm fureſque feræque ſuetæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantum carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbaſque nocentes.
Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu. Scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in foſſam confuſus, ut inde

INTERPRETATIO.

ſalubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac feræ agrum iſtum infeſtare ſolitæ, quàm mulieres, *quæ humanas mentes inflectunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione poſſum abigere, aut prohibere quominus colligant oſſa & herbas noxias, ſtatim atque luna currens pulcrum oſtendit vultum. Ego ipſe conſpexi Canidiam atrâ veſte ſuccinctam incedere nudis pedibus, crinibus ſolutis, ejulantem cum Saganâ ſeniore. Pallor ambas fecerat viſu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere,* moxque *diſcerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in ſcrobem effuſus* eſt, *ut hinc*

ANNOTATIONES.

verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem ſedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque facilè abigo, at non ita improbas anus iſtas.

Fureſque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus ſurripiendos: *feræ* autem ad projecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde vix abſterrebantur; ſemperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna dum plena eſt: & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus Juriſconſultus: *qui è ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa eruerint, humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur: honeſtiores autem in inſulam deportantur: aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur.* Vide Epod. ult. ſub finem.

Herbaſque nocentes.] E ſepulcris natas, quaſi ſacras Diis manibus, proindeque veneficiis idoneas. Mentâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuiſſe Plutonis, à Proſerpinâ demum concerpta, & in herbam ſui nominis transformata. Porrò notandum Mœcenatis hortis non totas Eſquilias occupatas: ſuperfuiſſe verò illic aliquot ſepulcra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proſcriptus eſt: habuit verò ſororem natu minorem ſe. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruo-

Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonem. Serpentes atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.

INTERPRETATIO.

umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porrò *aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem* ceream *plecteret. Cerea supp ex procumbebat, servili ratione, ac velut mox interitura.* Veneficarum *altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, & canes Stygias: lu..am verò erubescentem se abscondere p... major... monumenta, ne testis adesset istis* sceleribus.

ANNOTATIONES.

re scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine. ibique annot. lib. I. Reg. cap. 28. Saül rex per Pythonissam suscitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proximè futuram. *statimque Saül cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuëlis, &c.*

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. Hypsipylæ:

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de trepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamentis liberare & exsolvere contendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem: dictam *Hecaten*, seu quod victimis centum placaretur, seu quod annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii, quod centum, id est, varias habeat virtutes & potestates. Nam & idcircò *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio Æneid. 4. Est nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quod Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè*, quasi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonem.*] Sagana vocat Tisiphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes atque videres infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annuntiabant; serpentes autem Tisiphonem. Deas enim illas ejusmodi asseclæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusam, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiisque.

36. *Post magna latere sepulcra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Esquilias & hortos Mœcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ resonarent triste & acutum:
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris: & imagine cereâ
Largior arserit ignis; & ut non testis inultus

Interpretatio.

Quod si aliquantum mentior, conspurcetur meum *caput merdis albis corvorum; ac mictum & cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui & stridulâ. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubra maculosæ:* utque *ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aver-*

Annotationes.

37. *Merdis caput inquiner albis corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Abegimusque voce sæpe, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem lib. 6. disertè. *Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitias huc omnes conducere . . . . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint impudentiumque muscarum? Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; & modò ipsos vultus modò numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cetera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediatius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abliguriisse, flagitiosisque posteà libidinibus serviisse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax & astutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Bellè si te non ἐγχαλκεύ[illegible], id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41. *Triste & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 491. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obstupescunt, *pars vertere terga . . pars tollere vocem exiguam*, id est, exilem, lugubrem, deductam: unde & *inceptus clamor frustratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *offucias magicæ artis:* barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. lib. 28. cap. 10. *veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cereâ largior arserit ignis.*] Virgil. Eclog. 8.

Aspice corripuit tremulis altaria flammis
Sponte suâ, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit.

Ergo hîc indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, & liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clarè ostendunt, *sponte suâ.*

Horruerim voces Furiarum & facta duarum.
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissâ nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

INTERPRETATIO.

satus sim præsens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum istarum. *Etenim quanto* sonitu *crepat vesica disrupta*; tanto ego *ficulnus* olim truncus *divisis natibus crepui.* Protinùs *autem illæ* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non sine ludibrio & cachinnis aspexisses Canidiæ dentes*, ac *sublimem Saganæ comam decidere, herbas item, & licia brachiis fascinata.*

ANNOTATIONES

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ & Saganæ Furiis similium.

47. *Diffissa nate.*] Ita lignum recens & adhuc viride, si in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes. &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ: ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes*; Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius. Juvenal. Sat. 6. v. 501. *compagibus altum ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] κάλλυντρον est *ornamentum.* κάλυπτρον sive κάλυντρον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositititium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres; peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

IBAM fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,

INTERPRETATIO.

PERGEBAM fortè per *viam sacram, nugas nescio quas.*

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 7. v. 8. vide ibi annot.

Neſcio quid meditans nugarum; totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptâque manu, Quid agis, dulciſſime rerum?
Suaviter, ut nunc eſt, inquam: & cupio omnia quæ vis.
Cum aſſectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Noris nos, inquit; docti ſumus. Hîc ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Miſerè diſcedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum conſiſtere: in aurem
Dicere neſcio quid puero: cùm ſudor ad imos
Manaret talos. O te, Bollane, cerebri
Felicem: aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil reſpondebam, Miſerè cupis, inquit, abire;
Jamdudum video: ſed nil agis: uſque tenebo:
Perſequar: hinc quo nunc iter eſt tibi? Nil opus eſt te
Circumagi: quemdam volo viſere non tibi notum:

INTERPRETATIO.

ut ſoleo, mente *verſans; iis planè intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus; atque apprehenſâ manu* meâ, ait, *Quomodo te habes omnium ſuaviſſime? Reſpondi: Benè, ſicut* res *præſentes fluunt:* tibi *pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm* verò me *ſequeretur, præveniens dixi: An* aliud *quidpiam expoſcis* à me? *Mox ille, Ut me cognoſcas, inquit: ſum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æſtimaberis. Vehementer* autem *abire cupiens jam velociùs incedebam, identidem ſubſiſtebam: famulo neſcio quid in aurem inſuſurrabam: intereà ſudor ad imos talos defluebat. Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane* tali *cerebro! Cum* verò *iſte quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones; quod nihil reſponſi facerem, ait: Sollicitè quæris diſcedere: jam pridem intelligo: verùm operam perdis: ſemper adhærebo: aſſectabor: ecquò jamjam iſtinc contendis?* Cui ego: *Nequaquam neceſſe eſt te circumduci: aliquem inviſere cupio tibi minimè cognitum:*

ANNOTATIONES.

2. *Nugarum.*] Verſiculorum.

4. *Arreptaque manu.*] Quaſi valdè familiaris & conſuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo imprudenter & ineptè.

5. *Suaviter ut nunc eſt, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo conſidera: qui hominem paſſim moleſtum quin & pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut obſervat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit.
Rectè, inquit. Abeo.

7. *Noris.*] Cupio ut noris me: ſum enim doctus. O inſulſam orationem!

10. *Cùm ſudor ad imos manaret talos.*] Præ animi angore & æſtu.

11. *Bollane.*] Is ὀξύχολος, iracundus, ſtomachoſus, atque, ut ait noſter Sat. 5. præced. cerebroſus, nugaces & ineptos quoſque verbis aſperis amoliebatur ſtatim, & abire procul à ſe adigebat, loquacitatis & loquacium omninò impatiens.

14. *Miſere cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli ſermo-

Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos.
Nil habeo quod agam, & non sum piger: usque sequar te.
Demitto auriculas ut iniquæ mentis asellus,
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quisquam:
Omnes composui. Felices. nunc ego resto:

INTERPRETATIO.

hic procul manet, ultrà Tiberim, juxta hortos Julii *Cæsaris.* Ille verò: *Nihil agendum instat mihi, neque sum deses: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorsus est: Si me benè cognosco, non Viscum non Varium cariorem* me *familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velociùs quàm ego facere valeat? Quis saltare decentiùs? Ego* sic *cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi:* Itaque aio illi: *Habesne matrem* aut *propinquos, quibus necessaria sit tua salus?* Respondit: *Nemo* superest *mihi: cunctos sepelivi.* Tum ego tacitè: Illi *fortunati:* miser *ego jam vivo: interfice. Enimverò*

ANNOTATIONES.

nem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gall. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustrà. Sueton. Jul. Cæsar cap. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios legavit.* Tiber cap. 72. *triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est: dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto; ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta & quinque drachmas legavisset; præterea verò etiam *hortos, qui trans Tiberim erant*, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam & admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. lib. 11. cap. 37. *aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; fessis marcidæ, micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amicissimi. De Visco postea, Sat. seq. & alibi. De Vario Sat. 5. præced. item lib. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum; neve sine causâ ita se circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se tantum virum totque & tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis sunt liberati. At ego miser *resto* discruciandus à te ac jugulandus.

Confice. namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ.
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque. loquaces,
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei

INTERPRETATIO.

urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præsagiit commotâ urnâ divinans. Istum, aiebat, *nec sæva toxica nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet verò loquax aliquando tandem.* Ergo *ubi primum ætate adultâ erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad* templum *Vestæ, transactâ jam*

ANNOTATIONES.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. 17.

30. *Divinâ mota anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ: quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu & fortè conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. *Sortes, taleolæ aut surculi è ligno fuere non grandes: quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ; eæ publicè. Sed quæ in publico, in primis religiosæ, & canâ quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arcâ reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.* Hæc J. Lips. Elect. 2. cap. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corrigit, *extæniatas*, id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero 2. de divin. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulcritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Ceteris verò in locis sortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas & casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. cap. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. T. Livius initio lib. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes suâ sponte attenuatas, unamque excidisse ita scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: *& per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ sudasse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate: ubi statim initio pronuntiat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter palatium & Capitolium. Varro. Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. lib. 2. n. 67. de Vesta disserit: *hæc Dea*, inquit, *est rerum custos intimarum . . Græcis ἑστία dicitur. . . . Ejus vis ad aras & focos pertinet . . . Non absunt longe ab ea Dii Penates, &c.*

Quarta jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis

Præteritâ ; & casu tunc respondere vadato
Debebat : quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura :
Et propero quò scis. Dubius sum quid faciam, inquit;
Téne relinquam, an rem. Me, sodes. Non faciam, ille ;
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum est
Cum victore, sequor. Mœcenas quomodo tecum ?
Hinc repetit. Paucorum hominum, & mentis benè sanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ est usus. haberes

INTERPRETATIO.

parte diei quartâ : & fortè debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi vadimonium *obiisset. Dixit* verò : *Quæso paulùlum istic* me *adjuva.* At ego : *Moriar si valeo stare, vel scio leges civiles : adde quod festino* illuc *quo nosti.* Tum *ille ait : Incertus sum quid agam; an te deseram, an litem.* Cui ego : *Me, me, obsecro. Nequaquam*, inquit *iste ; & cœpit praire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde* verò sermonem ille *resumit. Mœcenas quomodo tecum* agit ? *Paucos amicos* recipit, inquam : *& certe sapit.* Ille : *Nemo unquam usus est fortunâ callidiùs quàm tu.* Næ *magnum auxiliatorem*

ANNOTATIONES.

ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *& casu tunc respondere vadato debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. lib. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia caussidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat : ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum posteà egissent reum, ex lege.

38. *Paulùm hic ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris ; ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem ; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia : proindeque tibi adesse nequeo.

40. *Propero quo scis.*] *Volo visere* hominem *quemdam*, ut antè dixi, *prope hortos Cæsaris* habitantem. Viam itaque sat longam obire *propero*.

41 *Me sodes.*] Me relinque potiùs quam rem tuam

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mœcenatis familiaritatem, quod pluris æstimabat perdendâ lite.

43. *Mœcenas quomodo tecum ?*] Sermocinationem inde repetit ille : Estne semper amicus tibi Mœcenas ?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet : paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *paucorum hominum est iste acipenser.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexterius fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mœcenatem ita demerueris. Quod si me ad ipsum perduceres, juvarem te

Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Summosses omnes. Non isto vivimus illic
Quo tu rere modo. domus hac nec purior ulla est
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam;
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodò: quæ tua virtus,
Expugnabis: & est qui vinci possit: eoque

INTERPRETATIO.

habores, secundas quidem partes *agendi peritum, si velles* ad Mœcenatem *perducere istum virum: moriar, nisi cunctos amoliri* posses. Ego verò: *Minimè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus ejusmodi malis est purgatior aut remotior quàm illa: nihil unquam nocet mihi quod alius opulentior adfuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem* sanè *magnam dicis*, & quæ prope *supra fidem* sit. *Verum enim ita est*, inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Respondeo: *Satis est cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is est qui expugnari queat: ideoque difficilem præstat*

ANNOTATIONES.

mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facile summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Posset qui ferre secundas*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo est ornatissimus & paratissimus esse debet . . . . Apuleium esse video proximum subscriptorem . . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à subselliis . . . . . Ac ne is quidem tantùm contendet in dicendo quantum potest: sed consulet laudi & existimationi tuæ: & ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus: sæpè illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cùm possit aliquanto clariùs dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maxime excellat: sic faciet Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur; minus aliquanto contendet quàm potest.*

47. *Hunc hominem.*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mœcenatis amicitiam conciliare

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondet Horatius. Alia est longe conditio amicorum Mœcenatis. Ab his procul exulant mala & pestes quibus solent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Suprà, Sat. 6. Mœcenatem dixit *cautum dignos assumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non sine salsâ derisione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facile amicitiam spondens Mœcenatis.

55. *Eoque difficiles aditus primos habet.*] Eo quod norit se vinci paulò faciliorem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *possit*, legunt, *poscit*: & hîc intelligunt, Mœcenatem assiduis officiis & obsequiis vinci amantem ac poscentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem & consuetudinem, quàm scit amœnissimam. Apa-

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero;
Muneribus servos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, & illum
Qui pulcrè noscet. Consistimus. Unde venis? &
Quo tendis? rogat, & respondet. Vellere cœpi
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te

INTERPRETATIO.

priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille; *famulos donis captabo: si hodie repulsam patior, minime abscedam: occasionibus insidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil absque magnis ærumnis vita hominibus largitur. En verò dum ista versat* ille, *occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, & qui probè cognoscebat hunc* garrulum. *Subsistimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellicare & stringere brachia mollissima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *maligne versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *dicebas profectò velle te mecum nescio quem arcanum conferre ser-*

ANNOTATIONES.

ge ista quæ omnino pugnant cum indole Mœcenatis, quam hîc & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide suprà Sat. 6. v. 60. & seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quàm stultam & futilem, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Cossum aliquando salutes?

59. *Nil sine magno vita labore, &c.*] Pulcra sed malè collocata sententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Ode 22. lib. 1. & Epist. 10. lib. 1.

63. *Rogat, & respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi similia roganti *respondet.*

Vellere cœpi & prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, & à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus & brachia: præcipuè cùm angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

Lentissima brachia.] Malignè cedentia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione & prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius.* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, distorquens oculos.] Nutibus oculisque signum dans.

67. *Certe nescio quid secretò, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius susurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dissimulans, denique *male salsus.*

Aiebas mecum. Memini benè; ſed meliori
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata. vin' tu
Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Relligio eſt. At mî. ſum pauló infirmior; unus
Multorum. ignoſces: aliàs loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Caſu venit obvius illi
Adverſarius; &, Quo tu turpiſſime? magnâ
Inclamat voce; &, Licet anteſtari? Ego veró
Oppono auriculam. rapit in jus. clamor utrinque.

INTERPRETATIO.

monem. *Recordor ſane*, ait; *ſed tempore loquar aptiori: hodie triceſima ſabbata* ſunt. *An velles recutitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego* verò ducam, ait: *ſum paulò ſuperſtitioſior*, atque *pluribus ſimilis. indulge* mihi: *aliàs alloquar.* Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeo funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit.* Verùm ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur: Ecquo* nempe *tu viliſſime abis?* ad me *verò: Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero.* Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo.*

ANNOTATIONES.

69. *Hodie triceſima ſabbata.*] Hodie Judæi ſolemne feſtum celebrant, quo intermitti omne negotium fas eſt. His ego adſtipulor: quare nec morari, nec ſermones conferre tecum licet modò. *Triceſima ſabbata* quidam explicant Neomeniam, quod in novilunio ſabbatum magnum Judæis haberetur Pſalm 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ, in inſigni de ſolemnitatis veſtra.* Alii intepretantur Calendas menſis Niſan qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus phaſe, quo agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare verò *trieeſima?* Quod revera ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad iſtam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ad dimidium ferè Aprilis, illis *Niſan*; quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum diſſerui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Perſ. Sat. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. καταπέρδειν ventris crepitum emittere contrà, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, religio eſt.] Sanè Judaïcos ritus abſque religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contrà, mores Judæorum colo: unde religio mihi eſſet hodienum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego, pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide ſupra Sat. 5. ad vocem *erepſemus.*

76. *Et, licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex 12. Tab. ita jubebat: *Si in jus vocatus, ni it, anteſtatus manum injicito: aurem anteſtati capito.* vel ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. lib. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fuat, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic ille ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. lib. 11.

Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

INTERPRETATIO.

Hinc & inde plebs *affluit. Ita me Apollo liberavit.*

ANNOTATIONES.

cap. 45. *est in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes attestantur*; vel potius *antestantur*: ut contra Rœvardum ex lege & more veteri asserit Lipsius mox citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum, ubi erat statua Apollinis eburna eo ipso in loco, in quo jus dicebatur. Plin. lib. 36. cap. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula; deinde forum, Jurisque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hac asserit & explicat.

NEMPE incomposito dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est,

INTERPRETATIO.

SCRIPSI *nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam stulte est Lucilii defensor, ut id minime*

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, spurios octo versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis: quos ne desideres, hîc apponendos censui. Sic habent:

Lucili quàm sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo pervincam, qui male factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille
Est quo vir melior. Longe subtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum Equitum doctissimus. Ut redeam illuc,
Nempe incomposito, &c.

Horum sensus est iste; Si quidem Cato Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm est qui Lucilium Catone meliùs defendat; is nempe qui secum defert funes & flagella, quibus percutiat & coërceat eos omnes qui obtrectarint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt & Lucilium habuisse reprehensores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempe incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus: sed laudavi pariter quod vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron.

Ut non hoc fateatur? At idem quod sale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam sic
Et Laberî mimos, ut pulcra poëmata mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: & est quædam tamen hîc quoque virtus.

INTERPRETATIO.

concedat? Verùm ille *ipse eâdem in membranâ laudatur, quod acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò id* ei *largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulcra carmina celebrarem. Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris: quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus.*

ANNOTATIONES.

Epist. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius quod incomposito pede currat, & tamen sales ejus leposque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur.*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil est ex omni parte beatum.*

Sale multo urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de vitand. susp. contub. *ubi illa quondam constantia, quâ multo sale orbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti.* Pers. Sat. 1. v. 114.

. . *secuit Lucilius urbem:*
Te, Lupe; te, Muti: &c.

Lege Cic. lib. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide & quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera.*] Ita profecto æquus rerum æstimator est Horatius & rectus judex: quicquid velit Quintil. lib. 10. cap. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abundè salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii est: Tribuens Lucilio quod salibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulcra esse, concinna & perfecta ejus poëmata. Alias etiam laudare & mirari oporteret mimos utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii salibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques:* & quod Cæsari admodum placuisset, *donatus quingentis sestertiis, & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scenâ per orchestram transiit.* Hunc verò transitum minimè ferens Cicero eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepissem te, nisi anguste sederem:* simul & illum respuens, & in novum senatum jocatus, cujus numerum Cæsar suprà fas auxerat. Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: *Mirum si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 3. & lib. 7. cap. 3. Vide ejusdem lib. 2. cap. 7. Gell. lib. 10. cap. 17. & Cic. lib. 7. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa: absque exordiis, sine cantu & gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lascivia imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι imitari. Gell. lib. 17. cap. 14. *C. Cæsarem*, inquit, *ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

Est

Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.
Et sermone opus est, modo tristi, sæpè jocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumque secat res.

INTERPRETATIO.

Brevitas requiritur, ut sententia fluat, neve se involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certè res magnas aliquando jocosum decidit efficacius & aptius quam acerbum.

ANNOTATIONES.

9. *Ut currat sententia.*] Ne vel nimia brevitas obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret & impediat: in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epistola; ejus nempè laudans ingenium, cùm de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet; aiebat: *Opus est dare te operam ne moleste scribas.* Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modo rhetoris, atque poeta, interdum urbani.*] Horatius, egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo; defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëta*, solertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani*, salibus & jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. 1. de orat. n. 17. *accedat lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritasque & brevitas respondendi & lacessendi, subtili venustate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, consultò, callidè, stylum acrem aliquando coërcentis; neque semper acerbè excandescentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim *ense velut stricto ardens infremit*: Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit, ut etiam *genuinum frangat*. Pers. Sat. 1. v. 115. Noster contra, ut ait ibid. Persius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

14. *Ridiculum acri fortius, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salsus, festivùs plus valet & efficit quam vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adversarium irritat; & vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu; risum rebus severis discuti: ex Aristot. l. 3. de arte dicendi. Gell. lib. 11. cap. 12. ita scribit: *hæc quoque disciplina rhetorica est, callide & cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas . . . , Ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod infitiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepisset; atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. At re subinde proditâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis, responditque: *parum certe consulti homines estis, qui ignoratis, prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit emptu-rum se negare, propter competitores em-*

Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt,
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte,
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis

Interpretatio.

Eo pollebant, in eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita eſt: quos nunquam evolvit aut bellus Hermogenes, aut ſimius iſte, nihil ſciens canere niſi Calvum & Catullum. Atenim Lucilius *laudabile* hoc *præſtitit quod Græcas voces Latinis miſ-*

Annotationes.

ptionis. Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna; ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatyricum ſalem aptè affricabant, acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes; & conſultò viribus parcentes, &c.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iſte.] Demetrius poëta, & fabularum actor: de quo paulò pòſt: *ſimius:* corpore deformis; vel ineptus & inſulſus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtas amatoria ſcriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum ſcriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignoraſſe virtutes; & hinc illos eſſe ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmatis ſcribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epiſt. eum laudat, aitque Iambicis præſtitiſſe: quibus civitatis etiam principes, C. Cæſarem & Pompeium acerrimè inſectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum ſcribunt contendiſſe cum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronenſis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus eſt peculiari epitheto, ex eruditorum conſenſu. Val. Martialis ad Macrum,

Nec multos mihi præferas poëtas.
Uno ſed tibi ſim minor Catullo.

Scripſit Lyrica, Elegias, Epigrammata. Commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum eſt diſtichon iſtud:

Tantum parva ſuo debet Verona Catullo,
Quantum magna ſuo Mantua Virgilio.

20. *At magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Inſulſi nimirùm palati homines id laudabant quod eſt fatuum & vitio vertendum; nempe, *verbis Græca Latinis miſcere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. n. 9.

χαῖρε, inquam, Tite . . . χαῖρε, &c.

De Finib. 2. n. 24.

. . Lælius clamores ſophos ille ſolebat
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *compernes:* Lucil. Sat. l. 17.

Nunc cenſes καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον illam
. . . . . .
Compernem aut varam fuiſſe Amphitryonis ἄκοιτιν
Alcmenam . . . . .
Τυρῳ ἀπατέρειαν, &c.

Miscuit. O seri studiorum ! quive putetis
Difficile & mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior : ut Chio nota si commista Falerni est.
Cum versus facias, teipsum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Cum Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis ?

INTERPRETATIO.

cuit. O stupidi in literis ! Ergone *existimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius ? Sed*, inquies, *dulcior* est *oratio utroque sermone constans : velut si vinum Falernum misceatur Chio.* Verumenim *quandoquidem condis tu carmina*, *quæro* à te, *si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrum patriæ videlicet & Latini parentis immemor, satageres quæsita foris vocabula patriis admiscere, ad instar Canusini duplici linguâ utentis ; contra quàm Pedius Poplicola & Corvinus orationes* puras *elaborant ?*

ANNOTATIONES.

21. *O seri studiorum.*] ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minus eruditi : contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsa pueritia literis incubuerunt.

Quive putetis.] Al. *Quine* : quæ particula respondet Græc. γε *utique, certe:* nec redundare est existimanda. Priscian. lib. 16. cap. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit, & Græcis vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa, vide lib. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & lib. 1. Od. 20. De *Chio* lib. 3. Od. 19 v. 5.

26. *Petilli.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt, *Latine*, & jungunt cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres ; & Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium & Pansam.

Exsudet] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valdè nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus : χοινοβάτην Latinè funambulum reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala*, inquit, *nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Crinitus de hon. discipl. lib. 1. cap. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ & gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum : Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ & studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio ante obitum contigit : quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 20. &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio oppido Apuliæ, jam dixi suprà ad

Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera;
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus, jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,

Interpretatio.

At cùm versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit de mediâ nocte, tunc *quando vera* sunt *insomnia*, ac *me prohibuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quàm magnas Græcorum turmas augere studeas*. Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cœnosum Rheni fontem deformat, ego ista scribo lubens*,

Annotationes

Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum: hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citrà.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultrà mare, in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor & conditor deterruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de animâ, cap. 22. *certiora & collatiora somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, prodacto sopore, &c.* Philostrat. lib. 2. *Si tempus antelucanum sit & somni matutini, conjectant somnium illud, quasi tunc animâ verum vidente.* Theocrit. Idyll. 19. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam aurorâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia. Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, ne sint insomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.

Ovid. Epist. Heronis.

Namque sub aurorâ, jam dormitante lucernâ,
Tempore quo cerni somnia vera solent.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus: v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam insulsam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis versibus, ut ipse magis quàm Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iste longè est alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius, contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulcroque capiti quasi lutum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non abs re putes hîc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*: alii, *depingit*: sed minùs benè.

Quæ nec in æde ſonent certantia, judice Tarpa;
Nec redeant iterum atque iterum ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Forte epos acer,
Ut nemo Varius ducit: molle atque facetum.

INTERPRETATIO.

nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpa judice; nec reponenda bis terque in *theatro ad ſpectaculum.* Tu quidem, ô *Fundani, ſolus viventium noſti urbane ſcribere verſus* comicos, in quibus *meretrix aſtuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo. Varius carmen heroicum exequitur tam ſtrenuè quàm ullus alius.*

ANNOTATIONES.

38. *Quæ nec in æde ſonent certantia.*] Hæc, inquam, ſcribo ludens, minimè verò propalanda in certaminibus & commiſſionibus poëtarum ab Auguſto inſtitutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo diſſerui dudum in Perſii Prologo. Vide Sueton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpa.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor aſſiduus, unuſque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Muſarum proponebantur: nec in ſcenam perferebantur quæ ab eis fuiſſent exploſa. De illo iterum in Epiſt. ad Piſones, v. 387.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hac ſum etenim ambitione procul.

40. *Arguta meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poëtarum qui modò vivunt, peritus es; atque unus ſcitè ac facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſtutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, notæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces, comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à *κῶμος feſtivitas.* Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quod à nemine uſquam laudetur Fundanius ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo;* verſibus ſenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*, ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempe, ut norunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta, & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide lib. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius Epicum carmen ſtrenuè exequitur: *forte*, quippe quod nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & venâ abundanti ac divite: eſtque opus longum, animique ſolertis ac diu multumque attenti. Vide lib. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. lib 3. cap. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. lib. 6. cap. 3. *facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & excultæ cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideoque in Epiſtolis Cicero hæc Bruti verba refert:* næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano,* Molle atque facetum.

Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, meliùs quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæso,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Atti?

Interpretatio.

Musæ silvarum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum frustrâ, quod felicius expedire possem ego, auctore tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti* ejus *aptatam. Sed dixi illum currere cœnosum, sæpe vehentem assumenda plura certe rejiciendis. Dic verò, precor, numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius* ipse *facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris?*

Annotationes.

46. *Hoc erat experto.*] Carmen satyricum erat, quod ego meliùs aliis multis possem scribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustra Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortensius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: scripsit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis sæpè versiculos referunt. At in Satiris frustrà desudavit. Adeo verum est quod canit in Eclog. Virgilius: *non omnia possumus omnes.* Vide Petr. Crinitum lib. 2. cap. 31. Quintil. lib. 10. cap. 1. ita scribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quod Lucilius Satiras primus scripsit, & quod *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem, & abunde salis* habet, hinc eo se minorem profitetur noster, quanquam *tersior multo ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus:* ut fatetur Quintil. antè citatus.

52. *Homero.*] Qui bonus licet & magnus interdum ipse dormitasse reperitur; neque omninò est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Atti?*] Si Lucilius ipse in prioribus poëtis quædam emendat: cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* scribunt quidam) Tragœdiarum scriptor Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 27. Pacuvius autem Accii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & sonoram: reprehendit verò quasi subacidam & duriusculam. Quod fassus est Attius; addiditque, se non pœnitere; quia sicut poma acerba primùm & dura paulatim fiunt mitia; ita & ingenia: contrà quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perve-

Non ridet verſus Ennî gravitate minores,

INTERPRETATIO.

An *non deridet Ennii verſus* quoſdam *leviores*,

ANNOTATIONES.

niunt; ſed potiùs ac magis putreſcunt. Vide Crinit. de Poëtis lib. 1. cap. 7. Gell. lib. 13. cap. 2. & lib. 18. cap. ult. ubi ſic ſcribit in fine: *poſteà Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Attius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas ſcripſit, quarum fragmenta quædam ſuperſunt: comœdias etiam. Quam fortaſſis ob rem *comis Tragicus* hîc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in genit. accipitur, ſed in nominat. referturque ad ſeq. *Lucilius.* Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmeon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde eſt illud carmen de Argo navi laudatiſſimum:

. . . Tanta moles labitur.
Fremebunda ex alto, ingenti ſonitu & ſtrepitu,
Præ ſe undas volvit: vortices vi ſuſcitat.
Ruit, prolapſa pelagus reſpergit: profluit.
Ita dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod ſublime ventis expulſum rapier
Saxum; aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere ictos undis concurſantibus.
Niſi quas terreſtres pontus ſtrages conciet:
Aut forte Triton fuſcinâ verrens ſpecus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad cœlum eruit.

Vide & apud Cic. cit. Attii verſus, variis locis de Divin. 1. n 44. &c.

54. Ennî.] Q. Ennius Poëta natus eſt Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum Tullius pro Archiâ, *Rudium hominem* vocat, & mirè commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò ſingulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clariſſimi. Quem deinceps ſecuti ſunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta compoſuit vario carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio lib. 1. v. 118.

Ennius . . . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium ſcribit pari veneratione colendum, ac ſacros vetuſtate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent ſpeciem quantam religionem. Ennii verſus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40. &c. Vide & Macrob. Saturnal. lib. 6.

Ridet verſus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus eſt Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud ſatis graviter & accuratè ſcripta. Anneus Seneca Epiſt. ad Lucil. *admiror*, inquit, *eloquentiſſimos viros & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudaſſe:* & hoſce de Cethego verſus Ennii affert:

Is dictus cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. lib. 12. cap. 2. Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 4. & lib. 6. cap. 3. *nemo*, inquit, *ex hoc viles putet veteres poëtas, quod verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat: diuque laboravit ætas ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acquieſceretur.* Neque verò prætérire hîc licet aut ridiculos aut ſcabros Ennii verſiculos iſtos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne

Cùm de se loquitur, non ut majore reprensis?
Quid vetat & nosmet Lucilî scripta legentes,
Quærere num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos, & euntes
Mollius? At si quis pedibus quid claudere senis
Hoc tantum contentus; amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus: Etrusci

INTERPRETATIO.

quando loquitur de seipso haud tanquam perfectiore iis quæ carpit? Quid pariter impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores & suavius fluentes? Quod si aliquis id unum satis habeat carmen *aliquod includere sex pedibus;* is *gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post: qualis*

ANNOTATIONES.

tulisti.

At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

55. *Cum de se loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eo se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haud quaquam me illi præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, *Ἕυρηκα, inveni:* verùm quàm longè ab Horatii mente aberrarit, luculenter & eruditè, ut certè alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nusquam pigeat.

57. *Num illius num dura rerum natura negarit, &c.*] Utrum Lucianorum versuum compositio rudis & impolita ex materiæ & rerum natura difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certè ex indiligentiâ, & quod scribentem *offenderet lima labor & mora?* Epist. ad Pis. v. 290.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic. in Bruto: *intellectum est quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes molliùs.] Martial.

Carmina nulla probat molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per salebras altaque saxa cadunt.

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii legunt, *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, & sic explicant: *versiculos euntes mollius, ac si quis pedibus, &c.* id est, versus molliores & concinniores, quàm facere soleat poëta negligens, qui satis habet plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis.* Alii, *an si quis, &c.* Prima legendi ratio satis placet: malim tamen, *an sit qui pedibus,* &c. hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, & molliùs eant? an ex vitio rerum; an ex ipsius rudiori naturâ; an is ipse fuerit qui *pedibus quid claudere senis hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos, &c.* nec studuerit recensere, emendare, ac *malè tornatos incudi reddere versus:* ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis & pulcræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quod ipsi obtrectare pergeret, tum præcipuè quod Jul. Cæsaris percussoribus hostibusque suis semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. *Cassius Parmensis quadam epistolâ non tantùm ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum:* materna tibi farina: siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decolorati Nerulonensis mensarius. Vide Vell. Paterc. lib. 2. Oros. lib. 6. cap. 19. Appian. bell. civil. lib. 5. item Valer. Max.

Quale fuit Caſſi rapido ferventius amni
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe libriſque
Ambuſtum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem,
Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa; recideret omne quod ultra

INTERPRETATIO.

fuit vena Caſſii Etruſci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuiſſe ſcriniis & ſcriptis ſuis. Dico igitur: Eſto, *fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati, & quam omnes poetæ ſuperiores: atqui ſi ipſe ad noſtram hanc ætatem reſervatus à fatis eſſet*, certè *plurima ſibi reſecaret: quicquid tranſgreditur perfectum* modum

ANNOTATIONES.

lib. 1. cap. 7. art. 7. Crinit. lib. 3. cap. 47.

63. *Capſis libriſque ambuſtum propriis.*] Tot libros ac verſus futiles ille ſcripſerat, inquit noſter jocosè & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri ſuffecerint. Quod ex Senatuſconſulto factum aſſerit vet. Comment. Verùm id refellitur ex his verbis, *fama eſt*.

Caſſi Parmenſis de Orpheo carmen hoc afferunt:

Argutæ primùm cum plectra parentis, & auro
Diſtinctam ſumpſit citharam Rhodopeius heros;
Ridebant ſegnes pulſus, digitoſque micantes
Seriùs, & chordis indoctæ diſſona vocis.
Mox pudor exardens & gloria dulcis honeſti
Luſibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Muſæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc diſcens dependet utrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita doloſis
Compedibus: ſomni fuerat parcuſque Lyæi:
Donec ridiculus dudum modulamine ſilvas,
Evulſoſque ſuis ſcopulos radicibus egit:
Auſus & ire viam viventibus inconceſſam,
Pœnarum oblitos demulſit carmine Manes.
Non levis aſcenſus, ſi quis petit ardua, Sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exſomnis olivo
Immoritur, delet quod mox laudaverit in ſe,
Qui cupit æterna donari frondis honore.

66. *Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium ſatiras ſed rudes omninò ſcripſit: at Lucilius ſubinde limatiores & perfectiores. Quare hic ſatiræ quaſi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in caſu nominativo accipiunt, ſicque interpretantur: fuerit Lucilius limatior quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras ſcripſit. Unde Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius, &c.* Aliter ſentit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Caſaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum ſeniorum.*] De his Sat. 4. præced.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Su-

Perfectum traheretur: & in versu faciendo
Sæpè caput scaberet; vivos & roderet ungues.
Sæpè stylum vertas, iterùm quæ digna legi sint,
Scripturus: neque te ut miretur turba, labores;
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax
Contemptis aliis explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quod

Interpretatio.

rescinderet: atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet; atque ungues ad vivum admorderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel evolvi: nec satagas ut te plebs admiretur: imò *satis habe* ut *pauci* tua *legant. An vero stulte gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant: quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, ceteris spretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quod*

Annotationes.

perflua, inconcinna. *ambitiosa recidet ornamenta*, inquit noster ad Pis. v. 447. item, *omne supervacuum pleno de pectore manat.* v. 337. Vide illic annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quisquis accuratæ & perfectæ compositioni operam navat. Marcilius & alii quidam hîc alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè stylum vertas, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt: premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam & damnanda sunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirùm in cerata scribentes tabella utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur: altera obtusa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes ceram, ut novam scripturam inducerent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus lib. 17. de hon. discipl. cap. 4. & Prudent. Hymn. 9. de coronis:

Inde alii stimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur:
Et quâ secti apices abolentur, & æquoris hirti
Rursus nitescens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodò paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Tullius ad Attic. lib. 4. Epist. 14. *Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*]

Vellicet abſentem Demetrius : aut quod ineptus
Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli ?
Plotius, & Varius, Mœcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegatâ te dicere poſſum,
Pollio ; te Meſſala tuo cum fratre ; ſimulque
Vos Bibuli, & Servi ; ſimul his te candide Furni ;

INTERPRETATIO.

abſentem me *Demetrius reprehendat : aut quod redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigellii conviva ? Approbent iſta Plotius, Varius, Mœcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius. & Fuſcus, nec non ambo Viſci laudent velim. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio ; te, ô Meſſala, cum tuo fratre ; vos quoque Bibule, & Servi ; ac te pariter, ô ſyncere Furni ; atque alios*

ANNOTATIONES.

Profitetur Horatius parum ſe moveri dicteriis Pantilii ſcurræ ipſi obtrectare aſſueti.

Cimex.] Gall. *punaiſe.* metaphor. homo putidus & mordax inſtar illius inſecti omnibus inviſi & moleſti ob aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc anteà ſimium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius & Varius.*] De *Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, lib. 1. Od. 6.

Mœcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poëticâ facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulcri contemptu fertur ceciniſſe :

Nec tumulum curo : ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certe principe nulla quàm pauca annotaſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familiâ, elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ita ſcribente,

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius : æterno propior non alter Homero.

De eo jam lib. 2. Od. 9. ipſi inſcripta.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, ne Auguſtum accipias.

83 *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam antè, lib. 1. Od. 22. ipſi inſcriptâ, item Sat. 9. præced. iterumque poſtea Epiſt. 10. lib. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta : nati patre Vibio Viſco Equite Romano opibus & gratia apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem : primus ſcripta ſua recitavit ; primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentiæ plurimùm, conſilii & animi ſatis habebat ; teſte Quintiliano : at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide lib. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem, *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſtolæ lib. 4.

Furni.] Furnius hiſtoriarum ſcriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

Complures alios, doctos ego quos & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacumque,
Arridere velim: doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtrâ. Demetri, teque, Tigelli,
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

INTERPRETATIO.

non paucos eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta, qualiacumque ſint, placere cupio; ægrè laturus ſi minùs arrideant quàm ſpero. Te autem, ô *Demetri*, teque ô *Tigelli jubeo flere inter ſedilia diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimùm hæc adjunge ſcriptis meis.*

ANNOTATIONES.

91. *Diſcipularum inter*, &c.] Locum hunc plerique interpretum tranſiliunt intactum; quanquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ego verò ſic interpretor Horatium, quaſi dicat: Ite molles & effeminati, pergite adoleſcentibus corruptis vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectata ad mollitiem: juxtà id quod habet Perſius, Sat. 1, v. 34.

. . . . . *Vatum plorabile ſi quid,*
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio ſcripſi hæc adjunge Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam explicat & aſſerit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ debortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra
Legem tendere opus. Sine nervis altera quicquid
Composui pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,

INTERPRETATIO.

HORAT. SUNT homines, *quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi : atque uno* die *condi posse millenos versus aquales meis.* O

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Jurisconsultum facetè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes ac legum etiam præscripta risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii : alii contrà velut enervatum & satyrico sale destitutum. O hominum judicia !

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem; quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet lex seu 12. tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide posteà v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur,

. . *Sed in vitium libertas excidit & vim*
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum,
. . . . *Tenui deducta poemata filo.*

Trebati] C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis : Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & assecla comesque ad bellum Gallicum : Tullio Ciceroni perquàm familiaris & amicus passimque laudatus, Epist. ad Famil. lib. 7. ad Attic. lib. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 23. scribit, *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juri peritissimum aliquot*

Quid faciam præſcribe. Quieſcas. Ne faciam, inquis,
Omninò verſus? Aio. Peream malè, ſi non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguumque mero ſub noctem corpus habento.
Aut ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere; multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras & ſcribere fortem,

Interpretatio.

Trebati, jube quid agam. Trebat. *Abſtine.* Hor. *Dicis ne omnino ſcribam verſus.* Treb. *Dico.* Hor. *Miſere inteream, niſi optimum foret: at dormire non poſſum.* Treb. *Qui egent profundo ſopore*, oleo *delibuti ter Tiberim tranſnatent, atque veſperi vino corpus irrigent. Vel ſi tam vehemens ſcribendi cupido te occupat, inſuperabilis Auguſti facinora canenda ſuſcipe, ingentem operæ mercedem accepturus.* Hor. *O bone parens, cupientem nervi deſtituunt. Nec enim quiſque* valet *dicere cohortes ſpiculis aſperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes* præ *vulneribus.* Treb. *Atqui poteras Cæſarem juſtum ac ſtrenuum celebrare,*

Annotationes.

libros de Jure Civili compoſuiſſe, ac de religionibus novem: nec non heroico verſu plurimum valuiſſe, atque inter poetas annumeratum.

5. *Quieſcas. . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Juriſconſulto præſcribenti accommodatas.

7. *Ter uncti tranſnanto, &c.*] Jocoſæ querimoniæ jocoſa & callida reſponſio, certè apta homini natandi ſtudioſiſſimo, qualem fuiſſe Trebatium dicit Tullius, lib. 7. Epiſt. 10. *in re militari multo es cautior, quàm in advocationibus; qui neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi . . . . ſed jam ſatis jocati ſumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio ſomnum conciliat.

Uncti.] Olei calore muniebant ſe nataturi adverſus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorſùs abhorrens, ait enim ad eum Tullius lib. 7. Epiſt. 22. *illuſeras heri inter ſcyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. lib. 7. Epiſt. 16. *Tu mi vetule, non ſero: &c.*

14 *Fractâ pereuntes cuſpide Gallos.*] Ex hiſtoriâ C. Marii, quem adverſus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitaſſe. Scilicet haſta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri ſolebat: tunc autem Marius alteram ut antè reliquit; alterâ verò exemtâ, clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti juſſit, eo conſilio ut jaculum hoſtili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno ſeparatum; aut lignum tranſverſâ cuſpide hærens deorſum penderet, quo fiebat, ut vix evelli obliquè infixum; certè ab hoſtibus retorqueri non poſſet incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo deſcribat vulnera Parthi.*] De his lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5.

16. *Attamen & juſtum, &c.*] Atqui ſi Auguſti bella non vales deſcribere, poteras certè juſtitiam, animi magni-

Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cùm res ipsa feret. nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc quàm tristi læstere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem:
Cùm sibi quisque timet, quanquam est intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto
Accessit fervor capiti, numerusque lucernis.
Castor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba

INTERPRETATIO.

sicut prudens Lucilius Scipionem. HOR. *Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio:* verumtamen *non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam aduleris, respuit munitus undequaque.* TREB. *Quanto melius id, quàm molesto carmine offendere Pantolabum scurram, & Nomentanum decoctorem; quandoquidem omnes sibi metuunt, atque aversantur* poëtam, *etiam minime lacessiti.* HOR. *Ecquid agam?* Enimvero *saltat Milonius cum primum capiti* per *vinum percusso accrevit ardor, & numerus lampadibus.* Sic & *Castor equis, eodem* autem *ovo editus castibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces*

ANNOTATIONES.

rudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22. *Pantolabum scurram Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum Sat. 8. lib. 1.

23. *Cum sibi quisque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum temperare, quàm à saltando Milonius temulentus. Cic. pro Muræna: *nemo fere saltat sobrius, (nisi forte insanit) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.*

25 *Numerusque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimium & inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur: & hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. sect. 3. Athen. lib. 10. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 34. Lucret. lib. 4. &c.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies & corpora bina,

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . geminis exurgit mensa lucernis.

Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. 4.

Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.

26. *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore & Polluce lib. 1. Od. 3. & 12.

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem studiorum millia.*] Terent.

Quot homines, tot sententiæ.

Lucili ritu, nostrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris: neque, si malè cesserat ùsquam
Decurrens aliò, neque si benè. quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti descripta tabellâ
Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis,
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:
Sive quod Appula gens, seu quod Lucania bellum

INTERPRETATIO.

astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantioris. Is pridem sua *secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus. nec aliò confugiebat unquam, sive prospere sive infeliciter* res *caderent. Unde evenit ut senis* illius *vita omnis appareat quasi depicta* in *tabellâ ex voto facta. Hunc imitor* ego *dubius utrum* *Lucanus* sim, an *Appulus: quippe Venusinus agricola* terram *exercet ad utriusque limites; eam ob rem deductus* istuc, *post ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hostis per inane non irrueret* in *Romanos: vel quia natio seu Appulorum seu Lucanorum gra-*

ANNOTATIONES.

Pers. Sat. 5.
Mille hominum species, & rerum discolor usus.
Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poëticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem & opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Male cesserat.*] Legunt alii, *gesserat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiam suam cum aliis communicabat.

33. *Votiva tabella.*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, lib. 1. Od. 5.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat Lucilium Poëta non tam ætatis quam honoris & venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. lib. 10. cap. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valdè certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quod veteribus poëtis accenseatur Lucilius Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præsentem? fortassis ita se jocosè & facetè ostendit ancipitem dubitare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodie *Venosa,* urbs in Apuliæ Lucaniæque sita confinio, Horatii patria. Vide lib. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Ad hoc missus, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est Samnitibus: qui quàm graves fuerint Romanis hostes, passim legitur apud Tit. Liv. lib. 7. 8 9. 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noster Poëta, postquam Venusinum se indicavit, notat inde pulsos olim Samnites, coloniamque illuc Rom. fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Rom. destituta mansisset, vel recurrisset *hostis* inde pulsus, nempe Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliri potuissent.

Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultró
Quemquam animantem, & me veluti custodiet ensis
Vaginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater & rex
Jupiter ut pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commorit (melius non tangere, clamo)
Flebit, & insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur & urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum:
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut quo quisque valet suspectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intùs

INTERPRETATIO.

via bella molirentur. Verum aculeus iste meus *neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O parens & dominator Jupiter*, faxis *ut ensis tectus rubigine absumatur; nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset* (*satius* esse *moneo non provocare* me) *pœnas dabit, & famosus* per *omnem civitatem decantabitur.* Ita *Servius offensus interminatur leges & judicium: Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit* apud *se Judicem. Quod* autem *quisque terreat invisos* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc suadeat natura maximè, ita mecum intellige. lupus dente, taurus cornu impetit. Unde* hoc, *si non intùs suggeratur,*

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens.. Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ, lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Insignis totâ cantabitur urbe*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne ullum offendere Poëtarum: hos enim valere plurimum ad famam; seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius*] Al. Cervius: is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis & formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se acturum reos, & accusaturum quos odit.

Urnam] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A. Id est absolvo; aliæ literam C. Id est condemno. Cic. 3. de leg. Ascon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex l. 3. cap. 5. Jauvenal. Sat. 13.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.

48. *Canidia*] De eâ veneficâ insigni, Epod. 3. 5. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. Æn 6. v. 36.

Deiphobe Glauci.

49. *Turius*] Judex maximè severus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 127. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, alia fuga se alia occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5.

Sentit enim vim quisque suam, quâ
possit abuti.
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent;
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymniq; leonum

Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem, nil faciet sceleris pia dextera. mirum.
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus
Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, seu fors ita jusserit, exul:
Quisquis erit vitæ scribam color. O puer, ut sis:
Vitalis metuo, & majorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cùm est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus quâ quisque per ora
Cederet, introrsùm turpis; num Lælius, aut qui

Interpretatio.

Scævæ luxurioso commite parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen. (*mirandum* scilicet. *Ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.*) *Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, sive quieta senectus mihi erit, sive mors nigris alis circa me volat: seu dives,* aut *pauper;* seu *Romæ,* seu *extorris* vixero, *sic volente fortunâ; quicunque futurus est vitæ status,* ego versus *condam.* Treb. *O juvenis, timeo ne non diu vivas: ac ne aliquis magnatum* tibi modò *amicus* aspectu *frigido te percutiat.* Hor. *Ecquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, & auferre larvam quâ quisque facie decorus incedebat fœdus* licet *intùs, an Lælius vel* is *qui justum*

Annotationes.

Unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant,
Vix jam etiam cùm sunt dentes unguesque creati.

Ante hos autem Phocylid. carm. admonit. Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε θεὸς, &c. *arma,* inquit ille, *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scæva*] Hic veneno matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicutæ* succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

60. O *puer*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut sis vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. Scen. 20.

Da, si esse salvum vis me aut vitalem tibi.

Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium sic Thetis:

ὠκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι, οἷα ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus frigore te feriat.*] Ne quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur. vel, ne Mœcenas aliquando tandem adversetur & excludat te ab sua familiaritate velut contumeliosum & sycophantam. Ita Persius Sat. 1 v. 108.

Vide, sis, ne majorum tibi fortè limina frigescant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cùm est Lucius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius: seque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valde acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti & probi existimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientiæ

Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim,
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin ubi se à vulgo & scenâ in secreta remorant
Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Lælî,
Nugari cum illo & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis

INTERPRETATIO.

elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato fuerunt? *an ulti sunt Metellum offensum, ac Lupum carmine dicaci proscissum? Attamen ille insectatus erat populi primates & singulas tribus, soli nimirum virtuti ejusque studiosis parcens. Imo verò cùm à publico & spectaculis in privatum secesserant fortis Scipio & sapiens benignusque Lælius, cum Lucilio nugari consueverant & liberè jocari, dum herbæ coquerentur.*

ANNOTATIONES.

famâ apud Rom. inclytus. Huic Dialogum de Amicitiâ Cicero inscripsit.

66. *Qui duxit ab oppressâ, &c.*] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.*] Consulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præclarè gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simultates exercuerat: posteà Metellus Numidicus Iugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem amicum ultus, haud constat. Vide Valer. Max. lib. 7. cap. 1. & seq. Plin. lib. 7. c. 43. & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus à Lucilio istis versibus:

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filiu' Divos
Esse putasset, tam impius aut perjuru' fuisset?

Vide Cicer. lib. 1. de Nat. D. n. 63. Rutilius iste Lupus neglectâ Aruspicum obnuntiatione adversùs Marsos pugnans, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69. *Primores populi, &c.*] Consules, Prætores.

Tributim] De Pop. Rom. in tribus 35. diviso T. Liv. &c. Cic. 3. in verrem. n. 14. *Credent omnes quinque & triginta Tribus homini gravissimo.*

73. *Discincti.*] Solutis vestibus & animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. 2. Ita Catullus loquitur: *Sæpe ex socero meo audivi cum is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari: eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cùm rus ex urbe tanquam è vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris; sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum legere consuesse, & ad omnem animi remissionem, ludumque descendere.* Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisses familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtortâ mappâ quasi feriturus sequeretur.

74. *Donec decoqueretur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus; ex lege nimirum sumptuariâ, quæ tunc vigebat, vide A. Gell, l. 2. cap. 24.

Olus.] maluæ, betæ, heluellæ, fungi,

Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia : & fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hîc diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne fortè negoti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum.
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si quis
Judice condiderit laudatur Cæsare. si quis

INTERPRETATIO.

Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me *vel invita fatebitur invidia:* quæ *si dentem volet imprimere fragili, impinget* ad *solidum: si quidem ita judicas, erudite Trebati.* TREB. *Certè nihil in hoc mutare queo.* *At nihilominus, ut monitus tibi consulas, ne fortasse damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum;* hoc scito *: Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium existit.* HOR. *Fateor, si quis malos; at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro:*

ANNOTATIONES.

aliaque; quæ quidem ita condiebant, ut nihil esset suavius: teste Cic. l. 7. Epist. 26. ubi etiam de seipso ita scribit: *qui me ostreis & murenis facilè abstinebam, à betâ & malvâ deceptus sum.*

75. *Infra Lucilî censum.*] Lucilius erat è Patritiâ gente, utpote cujus soror fuerit avia Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 383. ibiq; Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mœcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phœdr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu docte Trebati dissentis.*] Hoc modestiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam; ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potius Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hîc diffindere possum.*] Fateor, Horati, invidiæ te morsibus superiorem, sed tamen cave te legibus obnoxium.

Diffindere.] Verbum juris vetus, significans mutare, rescindere, differre; Trebatio Jurisconsulto valde appositum & accommodatum: quod non ita congrueret Horatio licet satyricè loquenti: quod volunt quidam. Suum tamen sit cuique arbitrium atque judicium. Gell. lib. 14. cap. 2. *In rerum diffissionibus, comperendinationibus, & aliis quibusdam legitimis, &c.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Jus est judiciumque.] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83. *Esto: si quis mala.*] Ludit Poëta in voce, *mala*, significante, *maledica*; quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus. Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit v. 14.

Ridiculum acri
Fortius ac meliùs magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim & versus faciebat interdum, & quotquot bonos facerent amabat.

Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse;
Solventur risu tabulæ: tu missus abibis.

INTERPRETATIO.

si quisquam innocens probrosum vellicarit, libelli disrumpentur cachinis: tu verò *absolutus discedes.*

ANNOTATIONES.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam & futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus justè ac meritò, absolutus dimittetur & impunè.

SATIRA II.

Sumtuosi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus & quanta, boni, sit vivere parvo;
(Nec meus hic sermo est, sed quem precepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Minervâ)
Discite non inter lances mensasque nitentes,
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, & cùm

INTERPRETATIO.

QUÆ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quam docuit Ofellus agrestis, sapiens absque disciplinâ, & rudis.) O *boni, accipite non inter catinos epulasque lautas; quando oculi percelluntur vano splendore,*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem at boni & sapientis viri personâ insectatur homines luxui & sumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis*; nec ita perperam ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ non in scholis institutus bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, & jungunt cum sequenti voce, *Minerva.* Huc facit quod Tullius scribit in Lælio n. 18. *nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium. . . . ad istorum normam fuisse sapientes.*

Crassaque Minerva.] Simplex rectus sincerus, licet minimè imbutus Philosophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius mox cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Discite non inter lances.*] Pers. Sat. 1. v. 30.

Ecce inter pocula quærunt
Romulidæ saturi, quid dia poëmata narrent.

Mensasque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5. *Cum stupet insanis*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præstantiâ: quin imo in omnem errorem facilè propendet.

Acclinis falsis animus meliora recusat;
Verùm hîc impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. Male verùm examinat omnis
Corruptus Judex. Leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit; pete cedentem aëra disco,
Cùm labor extuderit fastidia; siccus, inanis

INTERPRETATIO.

mensque decepta falsis respuit præstantiora: sed hîc mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Judex quilibet corruptus nunquam bene disquirit veritatem. Cùm fueris *venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent* te *græcos imitari solitum; sive levis pila, sive discus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem: quando,* inquam, *labor expulerit nau-*

ANNOTATIONES

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus & exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis saltem græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione græcâ interpretantur: cujus ita meminit Cic. act. 3. in Verrem: *Discumbitur: fit sermo inter eos & invitatio, ut græco more biberetur: hospes hortatur; poscunt majoribus poculis; celebratur omnium sermone lætitiaque convivium.* In istis græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominassent: Lex autem erat, ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Tullius sub finem Tusc. 5. *Et rectè*, inquit, *aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi: aut ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat.*

Pila velox.] Apud veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavius, aliique viri graves, putà Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ studiosissimè lusere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ seu paganicâ, seu trigonali; in quâ sinistræ usus præcipuus traditur magis quàm dextræ; corporis autem agilitas maximè valebat; ut sciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. lib. 3 c. 21. Pilâ etiam mulieres lusitasse, Homerus docet. De Mœcenate constat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Ann.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertissement fait oublier la peine.*

13. *Discus.*] Nomen à δίκω. *jacio.* Moles erat saxea, plumbeâ, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propriùs destinatam metam projecisset. Vide jam annotata lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] projecto disco cedit aër: utpotè gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit fastidia.*] Postquam labor satietatem discusserit, famemque revocarit excitaritque; tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω, *labor cibo præeat.* Cic. de fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.* Tusc.

Sperne cibum vilem : nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. Foris est promus, & atrum
Defendens pisces hiemat mare : cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas ? aut
Quî partum ? Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est. tu pulmentaria quære

Interpretatio.

seam, sitiens & famelicus respue viles escas : neque bibas Falernum vinum *nisi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras ; & mare procellosum inhibeat pisces ; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo* sic *factum ?* Nimirùm *summa voluptas haud in odore* ciborum *exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para* tibi *ad*

Annotationes.

5. n. 97. *Socratem ferunt cùm usque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitumque esset ab eo, quare id faceret, respondisse, se quo meliùs cœnaret, opsonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id est, profectò non spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymetia mella Falerno ne biberis diluta] Hypalage, idest, ne biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum & suave effectum. De *Falerno* vino, lib. 1. Od 20 *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeo mellis excellentissimi copiâ celebratus. Porrò vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino mitiori : ut est, l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida ; & durum Bacchi domitura saporem.

16. *Foris est promus. &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opsonia & dapes ; vel tempestas hyberna impedierit piscari : tum certe esurienti satisfaciet *cum sale panis* simplex. Cic. Tusc. 5. n. 102. *aperta res est. & quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis quàm parvis rebus egeat quàm vilibus.*

17. *Cum sale panis.*] Plin. lib. 31. c. 7. *Varro pulmentarii vice usos veteres, auctor est. esitasse enim salem cum pane & caseo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarcho Symp. l. 4. q. 4 citra salem nihil prope est edendò : qui panem quoque gratum facit additus. hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 5. ex Xenophonte, *Persæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter nasturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis ?

20. *Pulmentaria quære sudando.*] Opsona famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis & optima. Cic. Tusc. 5. cit. *Parvo cultu natura contenta. Quis non videt desideriis condiri omnia ? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundiùs. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat, cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casâ panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundiùs.* Lege ibidem quod Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidienti respondit cocus : *Scilicet condimenta defuere, labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.*

Pulmentaria.) Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria usurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucunde titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. sub finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino

Sudando. Pinguem vitiis albumque nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pavone velis quin
Hoc potius quam gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat spectacula caudâ,
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris istâ,

INTERPRETATIO.

sudorem usque *laborando.* Enim verò *vitiosè opimum & pallidum non delectabunt ostrea vel scarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, si pavo apponatur, ut non hoc libentiùs quàm gallinâ fricare palatum velis*, scilicet *vanâ rerum* specie *delusus; eo quod avis rara vendatur auri* pretio, *& spectaculum præbeat caudâ pictâ: quasi ad rem aliquid faciat.*

ANNOTATIONES.

pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quàm natura necesse est., lacessitur: & fit inde congeries, dum pruritu desiderii ampliùs vel certè de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate & ægrâ coctione laborantem & inde pallidum te non juvabunt exquisita quævis, ostrea, scarus, lagois. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent!* Vide infrà v. 76.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum, cute bene curatâ & candidâ: quales esse solent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Pers. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Ostrea.] Ostreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. & seq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. lib. 32. cap. 6. Gell. lib. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget.* de hoc pisce exquisito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. lib. 8. c. 57. *Censorinæ leges cœnis ademere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piscem esse lagoin perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. lib. 32. c. 1. lepus marinus *venenum est in cibo vel potu datus, atque etiam visus, &c.* Eo extinctus est Titus Imperator à Domitiano fratre, consorte imperii & successore: ut quidam scribunt. Isto etiam genere veneni usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ specie delusæ. Quin, si tibi apponantur simul pavo & gallina, huic illum anteferes; & suaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametsi non est revera melior.

24. *Tergere palatum.*) Pers. Sat. 3. in fine.

Tentemus fauces. tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro*] Juvenal. Sat. 11. v. 14.

Interea gustus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obstantibus. Interiùs si
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.*) Quasi ad gustum & saporem

Quam

Quam laudas, plumâ? coctove num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. Esto.
Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter jactatus, an amnis

INTERPRETATIO.

An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter & illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sanè. Unde animadvertis utrum *appositus iste lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad ostium*

ANNOTATIONES.

faciat plumarum fulgor. Cic. 3 de finib. n. 18. *Quædam à natura ad usum donata sunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, sed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. lib. 8. cap. 12. Idem lib. 14. cap. 20 ex Anaxandride. *An non furiosum alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuæ?* Ibid. Strattis: *Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, & alia vestra nugæ, quas domi pascitis ob pennarum pulcritudinem.* Vide lib. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

Coctove num adest honor idem?] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & splendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergo cùm discrimen nullum sit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te delusum specie & formâ pavonis, ut hunc suaviorem putes, quia gallinam vincit pulcritudine.

31. *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gustu'explores, judices, sentias quo loco sit captus iste piscis, lupus nempè: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc solùm, sed etiam utrum ad ostium Tiberis, an inter pontes? O sagacem & ingeniosam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. v. 140. similiter canit:

Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.

32. *Hiet.*] Piscis iste à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimititur: sive quod pisces omnes recens capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur: atque hos inter lupus marinus. Porrò ex fastidiosi helluonum seu catillonum palati judicio, bonus erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior effectus fuerat. Columel. lib. 12. cap. 16. *Multorum gula subtilior . . . & erudita palata fastidiunt fluvialem lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset.* Plin. l. 9. c. 54. *Quandò*, inquit, *eadem aquatilium genera alibi atq; alibi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, murena in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. lib. 3. Satur. cap. 16. ubi ex Varrone & Lucilio statuit lupum marinum *egregii saporis* habitum qui inter duos pontes captus esset: atque à Lucilio piscem hunc dici *catillonem quasi liguritorem; scilicet qui proximè ripas stercus insectaretur*:

. . pontes Tiberinu' duo inter captu' catillo.

Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: *edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis & à Latio disterminantis. Virg. Georg. 1. sub finem. *Tuscum Tiberim.*

Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem
Mullum: in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raró stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos

INTERPRETATIO.

fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Capit te forma, ut *cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempè quod natura mensuram ampliorem tribuit illis, istis* verò *minorem. Stomachus esuriens raró communia respuit. Cuperem videre ingentem* mullum *ingenti patinâ extensum, inquit gula digna rapacibus Har-*

ANNOTATIONES.

33. *Laudas, insane, trilibrem mullum, &c.*] delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitiosi fastidii genus: inter pisce natura parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, *laudas*, inquit insane, *trilibrem mullum*, eo quod raró talis inveniatur: *odisti* verò lupum marinum qui procerus est & magni ponderis. Plin. lib. 9. cap. 17. *Ex reliquâ nobilitate & gratia maxima est & copia mullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis raró admodum exuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt. . . . algâ vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *barbeau*: quidam tamen sunt imberbes, at minùs laudantur. Plin. mox cit. *Barbâ geminâ insigniuntur inferiori labro . . . laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella* (mullis) *à colore mulleorum calciamentorum datum putat . . . . . mullum expirantem versicolori quadam & numerosâ varietate spectari, proceres gulæ narrant . . . . Asinius Celer è Consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert *tres mullos triginta millibus nummûm venisse*: quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. lib. 3. cap. 16. Juven. Sat. 4. v. 15.

Mullum sex millibus emit
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

In quem locum olim pluribus disserui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris spondeis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris opsoniis. Juvenal. Sat. 1. v. 140.

. . . . Quanta est gula quæ sibi totos
Ponit apros?

Contrà Tiberius *Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpè ac semesa opsonia apposuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. cap. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ; in primis celebrantur Aello, Celœno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio.* Has describit Virgil. Æn. 3. v. 215. & seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immissis etiam Harpyiis pænas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis esse & vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opsonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictas

Præſentes Auſtri coquite horum obſonia : quanquam
Putet aper, rhombuſque recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum : cùm rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum : nam vilibus ovis,
Nigriſque eſt oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa

INTERPRETATIO.

pyiis. Sed vos, Auſtri, adeſte, atque harum dapes corrumpite : quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morboſum ſtomachum; quando ſatur expetit rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à menſâ divitum. Etenim admittuntur ova & olivæ nigræ, neque dudum Gallonii præconis menſa acipenſere infamata fuit.*

ANNOTATIONES.

fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper
Ora fame . . . . . nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Deûm ſtygiis ſeſe extulit undis.
. . . . . . Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdunt
Immundo, &c.

41. *Præſentes Auſtri coquite horum opſonia.*] Satyricus excandeſcens in guloſos helluones, invocat Auſtros meridionales ventos, qui humido ſuo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipſe ſe corrigit, memor ſcilicet iis putrida videri quævis opſonia.

42. *Quanquam putet aper, &c.*] Verùm non opus eſt Auſtri flatu, ipſa illorum ſatietas nauſeam movet ſtomacho repleto : atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus.] de eo piſce laudatiſſimo, Gall. *Turbot*, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm ſatur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, diſcuſſis viſcosâ pituitâ crudiſque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves*. De his plura narrat Plin. lib. 18. cap. 13. Item lib. 20. cap. 3. *Eſt & rapo vis medica*, inquit.

44. *Inulas.*] Gall. *de l'aulnée*. Plin. lib. 19. cap. 5. Item lib. 20. cap. 5. inulæ virtutes affert. priori loco ſic habet : *amarior inula per ſe ſtomacho inimiciſſima, eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate victâ gratiam invenit . . . . . . defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Juliæ Auguſtæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta pauperies, &c.] cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in menſâ & coviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ ſunt : & ab iis ſemper ducitur initium epulandi : ut dixi lib. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba : *ab ovo uſque ad mala.*

46. *Nigris oleis.*] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47 *Galloni.*] Is helluo inſignis primus appoſuit acipenſerem exquiſitiſſimum piſcem : atque ob id à Lucilio carpitur ſatyrâ ſuâ 4. iſtis verſibus, quos etiam refert Cicero 2. de finibus n. 24.

O Publi, ô gurges, Galloni, es homo miſer, inquit :
Cœnaſti in vitâ nunquam bene, cùm omnia in iſtâ
Conſumis ſquillâ atque acipenſere cum decumano.

Ibib. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c,*

Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo
Siquis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.

Interpretatio.

Quid? An tunc mare minùs nutriebat rhombos? Securus rhombus, & ſecura nido ciconia degebat, uſquequo Prætorius indicavit primus. Itaque ſi aliquis modò ſuadeat jucundos eſſe mergos aſſatos, continuò *auſcultabit Romana juventus facilis doceri vitioſa.*

Annotationes.

Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui relictâ bonorum virorum diſciplinâ, & quaſtum & ſumtum Gallonii ſequi maluerunt.*

Acipenſere.] Acipenſer vel acipenſis, Gall *Eturgeon*; vulgò turſio, vel ſturio, ſed perperam; Galeno γαλαξίας; Rondelet. ex genere galeorum eſt: valdè pretioſus & nobilis; utpote qui ſingulari pompâ inferretur menſæ divitum. Plin. lib. 9. c. 17. *Piſcium nobiliſſimus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat . . . rarus inventu.* Macrob. lib. 3. cap. 16. *Nec acipenſer illius ſeculi delicias evaſit . . . quo in honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam cùm eſſet apud Lavernium Scipio, unaque Pontius, allatus eſt fortè Scipioni acipenſer qui admodum raró capitur: ſed eſt piſcis inprimis nobilis . . . acipenſer iſte paucorum hominum eſt . . . . . à coronatis miniſtris cum tibicine introferri ſolitus . . . . . hac Sammonicus prodens venerationem quâ piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non diliciarum ſed numinis pompâ.* Athen. lib. 4 cap. 5. *his praerat fortiſſimus imperator acipenſer, inſignis haſtâ: quem etſi jam ſatur guſtare percupivi: ambroſia certè is mihi viſus eſt.* lib. 7. cap. 12. *Quem acipenſcerem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis; coronatis etiam illis qui portant . . . . . . Acipenſer minor eſt galeo, roſtro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ita ſint, ne, Lector, mirere quod ſcribit Martial. lib. 13. Epig. 91.

Ad palatinas acipenſem mittite menſas.
Ambroſias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio, *gurges* vocatus, & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii ſimilis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2. &c.

Tum rhombos minùs æquor alebat?] Oſtendit Poëta non tam obſoniorum bonitatem quàm gulæ inſanum faſtidium valere ut plurimum. Olim, inquit acipenſer in pretio ac deliciis fuit; deinde rhombus: aliàs ciconiæ, pavo, &c. imo ſi quis modò novas dapes excogitet etſi minimè bonas, v. g. mergos aſſos: hos continuò ceteris omnibus anteponi & optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Aſinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare inſtituit, Auguſti temporibus. illum vocat Satyricus *Prætorium* ironicè; quoniam Præturam petens ob gulæ infamiam repulſus eſt: hique de eo verſiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus ſparſi:

Ciconiarum Rufus iſte conditor,
Hic eſt duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit ſeptem.
Ciconiarum populus ultus eſt mortem.

51. *Mergos aſſos.*] Gall. *plongeon*. Hi cùm ſint macri admodum, ſi etiam aſſentur nihil præter oſſa & pellem erunt. Si quis tamen gulæ anteſignanus & magiſter edicat mergos aſſos ſuaves eſſe,

Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Judice. Nam frustra vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est & silvestria corna:
Ac nisi mutatum parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat veteris, non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, & horum

INTERPRETATIO.

Sordidus cibus à frugali differt, Ofello Judice, Enimverò frustra vitium hoc declinabis, si te ad aliud male convertas. Avidienus Canis meritò appellatus edit olivas quinquennes & corna silvestria: nec libenter defundit vinum nisi corruptum: ipse verò è vase *corneo duas libras* continente *brassicas aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia, natales, aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergo victu utetur sapiens; & quem isto-*

ANNOTATIONES.

& sic apponi debere; parebit juventus stultè, & quasi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu distabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre à sordido; hunc vitiosum ac turpem, illum contra honestum dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus à sordibus & immunditiâ canis cognominatus verè est, quippè qui vescitur oleis vetustate corruptis, & cornis silvestribus: caules verò aspergit exiguo oleo vetere quidem & fœtente, acetum dumtaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio sordida est.

58. *Ac nisi mutatum parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri solitis, ille vappam adhibet; nec vinum paterâ defundit nisi acescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Postridie nuptias apud novum maritum cœnatur, & quasi reficitur potatio:* quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridie verò nuptiarum προαυλία, inquit Cælius lib. 15. cap. 18. & 24. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5. Repotia, inquit, postridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant: quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul, & rem divinam facere assuerat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque transigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum*, præcipit.

Aliosve dierum festos.] In his mos erat optimum vinum promere & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contra.

61. *Albatus.*] Ex more veterum; togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Pers. mox cit. Sat. 2. v. 40:

. . . . . . *negato*
Jupiter hæc illi, quamvis te albata
rogarit.

Cornu ipse bilibri caulibus instillat veteris.] Adverte singulas voces sordidam parcitatem notantes: è vasculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi instillat ipse quidem, veritus ne alter copiosiùs affundat; vel ne servus inde quid delingat, delibet, surripiat.

Utrum imitabitur ? Hac urget lupus, hac canis angit.
Mundus erit qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser. Hic neque servis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit : nec sic ut simplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat. In primis valeas bene : nam variæ res

INTERPRETATIO.

rum imitabitur? Indè premit lupus, illinc instat canis. Nitidus erit qui nec sordidâ peccarit vivendi ratione, *nec se miserè curabit hac aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albutii vetuli ; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam.* Est enim *hoc etiam grande peccatum.*

Jam disce quæ & quanta bona *secum advehat frugalitas, Primo sanitatem habebis. Etenim ciborum diversi-*

ANNOTATIONES.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei* : alii cum sequente, *aceti.* Simile quid habet Pers. Sat 3. v. 27. & seq.

Pannosam facem morientis sorbet
aceti.

63. *Horum utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum & prodigum, an Avidienum sordidum & nimis parcum?

64. *Hac urget lupus, hac canis angit.*] Loco vocis, *angit*, quidam leg. *aiunt.* Certè proverbium est. Porrò comminiscuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo suprà ; atque sordes Avidieni canis cognominati.

65. *Mundus erit. &c.*] Is erit mundus honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum ; nec profusè sumptuosus, nec indecorâ parsimoniâ sordidus.

66. *Non offendet sordibus, in neutram partem cultûs miser.*] Non se odiosum aut miserum præstabit, cultu seu sumptibus seu parcitate immoderato ; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultûs*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris aut minoris quàm par sit.

67. *Albucî senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri benè. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium : affertque exempla Albucii & Nævii opposita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulo minùs sedulos ; ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit : imò, inquiunt, servos ille ante verberabat ; seu ad arcendam statim segnitiem, seu ne posteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parum lautus ; ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus est verbum dido, is : quod frequens usurpat Lucretius ; quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic subitò Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

Tua terris didita fama.

68. *Simplex Nævius.*] Negligens, parùm sapiens & prudens, non satis mundus ; quippè qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet conviviis admiscendam vino ac bibendam. Ergo Albutius ille plus æquo erat curiosius in epularum apparatu ; Nævius autem minùs quam decet : quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*]

Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis;
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta fert pituita. Vides ut pallidus omnis

INTERPRETATIO.

tatem esse homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit. verùm si miscueris elixa cum *assatis*, & *conchylia cum turdis; dulcia mutabunt se in bilem, atque iners pituita stomachum perturbabit.* An *aspicis quemadmodum*

ANNOTATIONES.

Cic. Tuscul. 5. n. 99. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* & offic. 2. n. 86. *Valetudo substentatur . . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas memor illus escæ, &c.*] Facilè credes varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque ut aiunt, chylo, repararit vires corporis: & è contrario, quantum molestiæ tibi crearit esca multiplex; quoties deglutiisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta absque ullo ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate, cibi dissimiles invicem se corrumpunt & seditionem concitant. τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει. Plutarch. Sympos. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epist. 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ uti varia sunt & diversa, non alunt, sed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium Saturn. lib. 7. cap. 4. & 5. hac de re pluribus & luculenter disserentem. *Qui simplicem cibum sumit facilè quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur usu docente cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, noxam facile divitat. Qui autem multiplicem, è diversitate succorum diversas patitur qualitates; nec concordant humores ex materia varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur; & in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cicero in Pisonem, *Mensa extructa non conchyliis aut piscibus, sed multâ carne.* Plin. lib. 8. cap. 57. *Censoriæ leges, princepsque M. Scaurus in consulatu, cœnis ademere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo; *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeo probata, ut vel inde sit conformatum adagium:* esse conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & postea lib. 1. Epist. 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi Annot.

75. *Dulcia se in bilem vertent.*] Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime verò dulcia in bilem amarosque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in stomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & siccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macrob. ante cit. *Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, & in venas cum tumultu suo transeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, male habens, dum ægrè coquitur cibus

Cœnâ desurgat dubiâ ? quin corpus onustum
Hesternis vitiis, animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter ubi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Sive diem festum rediens advexerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique
Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer & validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus ?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus

INTERPRETATIO.

quisque pallens surgat è convivio sumptuoso? Imò corpus oppressum præcedenti intemperantiâ simul deprimit animum, & prosternit in terram divini spiritûs portionem. Alter contrà, *postquam recreavit corpus brevi cibo & somno, exurgit alacer ad injunctas functiones.* Nihilominus *iste poterit transire interdum ad lautiorem* cibum, *seu tempus recurrens adduxerit sacrum diem, seu cupiet debilitatum corpus reficere; item cùm anni multiplicati fuerint, atque meliùs curari poscet ætas ingravescens. Tu verò ad eam mollitiem quam* adhuc *juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cùm vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quod carerent odoratu;*

ANNOTATIONES.

multiplex & varius; qui calorem naturalem gravat imbecilliorem & extinguit. atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ.*] Sumtuosa, tam copiosa, ut quem è tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. act. 2. Ph.
Cœna dubia apponitur, Ge. *Quid istuc verbi est?* Ph. *Ubi tu dubites quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unà.*] Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ consors naturæ sit, sursum debet & ad sublimia cœlestiaque conniti. Cic. Tuscul. 5. n. 100. *Quid, quod ne mente quidem rectè uti possumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *affigit humi.* Cic. de Senectute. *Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*
Divinæ particulam auræ.] Cic. Tusc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.* Senec. Epist. 56. ratio nihil aliud est quàm in corpus humanum pars divini spiritûs mersa. Juvenal. Sat. 15. v. 146.

Sensum à cœlesti demissum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex sacris codicibus, quos non ignoravere, ut alibi dixi. Genes. cap 2. *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viventem.*

80. *Alter ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer & expeditus ad solitas actiones. Contrà qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum manè laborem parum sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, po-

Illis nullus erat : ſed credo, hac mente, quod hoſpes
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus conſumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet !
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam ? Grandes rhombi patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtrà mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thraſius iſtis
Jurgatur verbis. ego vectigalia magna,

INTERPRETATIO.

ſed, ut opinor, eo conſilio quod hoſpes ſerò accedens aptiùs comedat paulò *corruptum, quàm vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuiſſet inter iſtos heroas. An quidpiam tribuis exiſtimationi, quæ jucundior carmine intrat* in *aures hominum ? Magni rhombi & catini magnum probrum ſimul cum detrimento afferunt. Adjunge infenſum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & fruſtrà mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium reſtis.*

Dices : meritò quidem *Thraſius ejuſmodi ſermonibus increpatur : Ego* verò

ANNOTATIONES.

terit interdum lautiori ſe convivio exhilarare & recreare, ſeu publicæ lætitiæ causâ & occaſione : ſeu ob propriam neceſſitatem. Qui verò molliter vivit, ſenio vel ægritudini incidenti quod præbeat levamen aut ſolatium nullum inſuper habet.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quavis modulatione : vel, quæ fit per carmen celebrior. Norunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidiſſe, quod nactus eſſet eximium laudum ſuarum præconem Homerum.

97. *Adde iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxurioſi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contra Rullum : *Odit Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. I. *Turpè eſt diffluere luxuriâ . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commiſſus, & cui proinde obſequi te par eſt à prodigendo patrimonio deterrenti, ſumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippè qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reſervans, ſeu quo ingruenti inopiæ ſubvenias, ſeu quo in deſperatione rerum tuarum mortem tibi conſciſcas.

99. *Æs laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as*, hoc ſenſu ; ut nec aſſem unum habeas ſupeſtitem, quo emas reſtim, ad ſuſpendium, finiendaſque ſimul cum vitâ ærumnas & miſeriam ſummæ egeſtatis aſſeclas. Huc ſpectat adagium : *ad aſſem redactus.*

Thraſius.] Homo prodigus, & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

Ego vectigalia magna, &c.] Prolepſis eſt. Qui non amplas habet & magnas opes, ac ſumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias poſſideo cuilibet magno ſumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copioſos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita ſcribit, Marium ædes & opes habuiſſe multis regnis pares.

Divitiaſque habeo tribus amplas regibus. Ergo
Quod ſuperat, non eſt melius quo inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi rectè ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus! uterne
Ad caſus dubios fidet ſibi certiùs; hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem corpuſque ſuperbum;
An qui contentus parvo, metuenſque futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs uſum,

INTERPRETATIO.

reditus ingentes poſſideo. & opes tribus regibus ſuffecturas. An *igitur deeſt melior ratio inſumendi quod ſuperfluum eſt? Quare inops eſt aliquis immeritus,* dum *tu es opulentus? Cur vetuſta numinum fana decidunt? Quare, peſſime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ patriæ* largiendum? *Scilicet tibi ſoli bene ſemper fluent omnia: O cachinnus ingens deinde adverſariis!* *Quis duorum ſibi confidet ſecuriùs in caſibus incertis; an is qui animum & corpus arrogans aſſuefecerit multis, an qui modico contentus & futuri providus. in pace comparaverit neceſſaria ad bellum,* uti ſolet *ſapiens?* Verùm *ut majorem his habeas fidem; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largiùs uſum facultatibus integris, quàm nunc attritis.*

ANNOTATIONES.

102. *Ergo quod ſuperat non eſt melius quo, &c.*] Reſpondet Horatius: Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, ſed rectè inſumere oportet ſuperflua tibi multa ſunt. quin iis ſublevas cives quos iniqua ſors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin reſtauranda curas diruta vetuſtate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara eſſe debet?

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende verò quàm ſtultè præſenti rerum ſtatui confidas, quaſi proſpera ſemper habiturus imò cave ne alto corruens lapſu graviore, præbeas & inimicis riſum ac ludibrium, & malitioſæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*: Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne ad caſus dubios, &c.*] Urget porrò noſter Poëta: Dic, amabo: uter in adverſis conſtantior futurus eſt, an qui rerum omnium copiâ ſemper ſe ſatiatit, an qui bonis licet afluens modico ſe victui aſſuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper, mutatam ſortem vix ſentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo uſus eſt, *futuri metuens*; atque *in pace*, & ſecundis rebus, *ut ſapiens aptans idonea bello* & egeſtati præſidia, nempè tolerantiæ ſtudium, animumque & corpus *contentum parvo.*

112. *Ofellum.*] Poſt Philippenſem victoriam reductis in Italiam militibus agros diviſit Auguſtus veteribus dominis ademptos Sic & Propertius prædia amiſit, quod ipſe conqueritur: & Virgilius ipſe ſuorum poſſeſſione depulſus ac tantùm non ſpoliatus eſt. patet ex Bucolicis, Ecl. 1. & 9. Sic etiam Ofellus ſuum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut

Quàm nunc accisis. Videas metato in agello
Cum pecore & natis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profestâ
Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
Ac mihi cùm longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas,
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu
Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ:

INTERPRETATIO.

Cernas jam in dimenso agro cum liberis & grege strenuum agricolam mercenarium sic *loquentem: haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lauta erant* epulæ *non è piscibus urbe quæsitis, sed è pullo & capro. Deinde pensiles uvæ, & nuces, & crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere*

ANNOTATIONES.

alienum mercede conductum excoluit: suoque labore & operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum & assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simpliciùs, perticâ dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.

Propert.

Abstulit excultas pertica tristis opes.

Non ego, &c.] Hæc & quæ sequuntur ad finem hujus Satyræ, Ofelli *narrantis* verba sunt.

Pernæ.] Pernam cum petasone male confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens: *perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Unde patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant.*

119. *Per imbrem.* Dum plueret, atque intermitti opus necesse erat.

Pensilis uva.] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de re rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . . uvas quas suspendas, oportunissimas esse duracinas, amineas, & scantianas.* & cap. 68. *pensilia ut uvæ, mala, & sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat: quod colore mutato, & contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum descensurum se minitautur.* Plin. lib. 14. cap. 1. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo concameratæ, congeminatæ, conglomeratæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplice ficu.*] Alii intelligunt caricas seu ficus siccas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt significari mariscas, quæ sunt ficus grandiores at insipidæ, viles, *fatuæ* Martiali lib. 7. Epigr. 24. certè Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Problem. ἰσχάδες αἱ δίχα ἐσχισμέναι. Vide Columel. lib. 12. cap. 15. Plin. lib. 15. cap. 18. Macrob. lib. 3. cap 20. &c.

123. *Ludus erat cuppâ portare magistrâ.*] Nullâ archiposiâ, nullo convivii rege bibendi modum præscribente; sed quasi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quan-

Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto,
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremo expellet certè vivacior heres.

INTERPRETATIO.

cratere magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſollicitam.* Ergo *ſors adverſetur novaque bella moliatur, quid inde auferet? Quanto minùs vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quo novus inquilinus iſtuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc neque me nec ullum natura conſtituit, iſte nos abegit: iſtum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè heres ſuperſtes.*

ANNOTATIONES.

tum placeret. De rege ac legibus convivii, lib. 1. Od 4. & lib. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccaſſet adverſùs leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque Plaut. Stich. *Qui peccarit poculo multabitur.* Verùm hæc parum congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Ofelli.

Cuppa.] A *κύββα poculum*: Heſych. Gall. *une couppe.*

124. *Venerata Ceres.*] Religioſâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem: tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos*: paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omnino Seneca Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parciùs, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus? an corporis color ac nitor deperiit? Imò cibi parabiles, ut ante, in promptu ſemper adfuerunt: eadem vivendi agendique ratio; idem animus.

129. *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla naturâ: ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſto ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas. *vafri inſcitia juris*: Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 172. & ſeq.

132. *Vivacior heres.* Horat. mox cit.

. . . Perpetuus nulli datur uſus; & heres
Heredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate.

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου.
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ᾽ ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος
οἴεται· εἰμὶ δ᾽ ὅλως οὐδενὸς, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achæmenidæ eram olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me pu-

Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius : sed cedet in usum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes :
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

INTERPRETATIO.

Ager ille modò sub nomine Umbreni, paulò ante Ofelli nuncupatus, nemini proprius est : at fructum afferet jam mihi, mox alteri. Quapropter constantes estote ; & rebus contrariis, magnos animos objicite.

ANNOTATIONES.

tabat : & hic modò putat. Nullius autem omnino sum, sed Fortunæ.

135. *Cedet in usum nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epist. cit.

. . . . *tanquam*
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio : nunc vi, nunc sorte supremâ,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

136. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cum ita sint, ô pueri mei, discite exemplo, meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, & sic Fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoicum : Omnes stultos insanire.

SIC raró scribis, ut toto non quater anno

INTERPRETATIO.

DAMASIP. *TAM infrequenter scribis, ut anno integro vix quater*

ANNOTATIONES.

1. *Sic raró, &c.*] Plures hîc dialogismi, sed duo sunt præcipui : prior Damasippi Philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoico supercilio redarguit, quod nihil novi scriberet : alter est Stertinii item Stoici cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertinii secum & cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hac Satyricus noster excutiendo solemne Stoicis placitum, acutè vellicat plerosque vanæ mentis homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm se castigari insimularique desidiæ à Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedetentim ad propositum subrepat ; atque *vafer vitium* ac vulnus quod rescindere vult, *tangat* : quemadmodum ait Persius Sat. 1. v. 116.

Membranam poscas, scriptorum quæque retexens;
Iratus tibi, quod vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas. Quid fiet? ab ipsis
Saturnalibus huc fugisti. Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis, incipe. nil est.

INTERPRETATIO.

petas membranam, singula tua scripta recensens; adversùs temetipsum iratus, quod vino & somno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur sobrius scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet.

ANNOTATIONES.

2. *Membranam poscas.*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum. multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuo retexis, sed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Prisci nimirum scriptitavere primò in ceratis tabellis; ut annotavi lib. 1. Sat 10. Deinde in chartâ seu papyro: lib. 1. Sat. 4. Postea in membranis: quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ & aptatæ ad scribendum, pergamenæ dictæ sunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium: *tam parvam Epistolam miseritis . . . . chartam defuisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur: unde & pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate servatum est.* Ubi ex occasione & ἐν παρόδῳ, Lector, meminisse oportet, Pergami reges ferè omnes appellari consuevisse Attalos: pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, ceràque complanatâ, licebat mutare & rescribere quidlibet: non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: scribit, damnatque tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 10. cap. 3. sub finem.

3. *Iratus tibi quod, &c.*] Quod satis elaboratum nihil tibi videtur, irasceris & succenses tibimet: hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisones . . . . *carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coercuit, &c.

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti.] Quorsùm huc secessisti in villam tepidiori cælo, vel foco luculentiori commodam, quasi ad scribendum aptiorem?

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Janu. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant; omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessationes ac tumultus fugiens huc venisti; & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nihil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustra calami.] Non est quod pueriliter culpam rejicias in calamos parum idoneos. Vide Pers. Sat. 3. init. ubi.

Culpantur frustra calami; immeritusque laborat
Iratis natus paries dis atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto,
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolim, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

INTERPRETATIO.

Sine causâ calamos accusas: nec jure caditur paries factus adversis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia spondebas, cùm primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro: atque Eupolim & Archilochum assumpsisse comites egregios? An speras invidiam sedare virturem deserendo?

ANNOTATIONES

Tum queritur crassus calamo quod pendeat humor.

. . . .

An tali studeam calamo?

7. *Immeritusque laborat, &c.*] Immeritò cædis parietem, iratus quod votis respondentia non pariat mens. Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cadit, &c.* Quintil. lib 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum sequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Persius notat, &c.* Hîc nonnulli perperam afferunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent si quid menti occurreret. At fuerunt tabulæ ceratæ; quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dis, &c.*] Qui nempè toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem & iram quod animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c*] Horatius impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. lib. 2. Od 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

lib. 1. Epist. 7.

Quod si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, &c.] vide & Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum*, ad sales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister Plato.* Et postea: *Platonis locutio potiùs poëma putandum quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro.] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est Quintil. lib. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander: ita omnem vitæ imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita est omnibus rebus, personis, affectibus accomodatus . . . . in omnibus mirè custoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

11. *Eupolim Archilochum.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, quod non soles, carpendo vitia eorum, &

Contemnêre miser. Vitanda est improba Siren
Desidia: aut quidquid vitâ meliore parasti,
Ponendum æquo animo. Di te, Damasippe, deæque
Verum ob consilium donent tonsore. Sed unde
Tam benè me nosti? Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis. Olim nam quærere amabam,

INTERPRETATIO.

O felix despectui eris. fugienda est inertia mala Siren: vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquisivisti. HORAT. *O Damasippe, Dii Deæque, propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verùm quomodo tam bene me cognoscis.* DAMANSIP. *Postquam cuncta mea facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum satago dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat*

ANNOTATIONES.

satyricum salem iis affricando? An verò sic invidiam formidare incipis & inimicitias imbroporum? Cic. Catil. I. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

14. *Improba Siren desidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Frustra est quod Cruquius hîc comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laertius lib. 10. in vita Epicuri: quasi ad eas invidiosè alluserit Stoicus Damasippus. De Sirenibus, lib. I. Epist. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliori vitæ parte, eâ nimirum quæ peracta est virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonsore.*] Lepida pariter & salsa gratiarum actio: adsit tonsor qui radat ac tondeat aptè barbam illam tuam philosophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem & sapientiam æstimanti; quanquam barbâ tenus sapienti & philosopho.

18. *Postquam omnis res mea, &c.*] Posteaquam fœnore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidi; antiquas imagines & statuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo. sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies: medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eo quod esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc postea lib. I. Epist. I. v. 54.

Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine lib. 2. Offic. *à quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodiùs disputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. *de statuâ illa palmari non possem sine risu dicere:* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ sit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere: v. g. quæ Sisyphi ævo conflata, signata, cælata: nec non quæ haberentur molliùs ac solertiùs fabricata.

Quo vafer ille pedes laviſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiaſque domos mercarier unus
Cum lucro noram. unde frequentia Mercuriale
Impoſuere mihi cognomen compita. Novi,
Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſque dolore:
Ut lethargicus hic cum fit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, ne te

INTERPRETATIO.

inveſtigare, quo vaſe æreo pedes abluiſſet Siſyphus ille callidus: quid ſine arte inciſum, quid imperitè conflatum eſſet. Ego ſolers illi ſtatuæ pretium *ſtatuebam centena millia: ſoluſque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæſtu. Quocirca plateæ celebres cognominarant me Mercurii amicum.* HOR. *Scio & admiror te liberatum eo morbo.* DAMAS. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis, dummodo non* accidat *quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, ne*

ANNOTATIONES.

21. *Siſyphus*] Æoli filius, Corinthi rex: de quo lib. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno, &c.*] Tanquam peritiſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, ſeſtertiûm. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos, &c.*] Cic. lib. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatuè curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomaſticè nimirum. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quid leg. *Mercuriali*, pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum. lib. 1. Od. 10.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ veſanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor trajecto lateris capitiſve dolore*] Ne hîc cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommodè intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere ſæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum transfert, oſque ventriculi afficit.

30. *Ut letargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita; quæ ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentiſque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Corn. Celſ. lib. 2. cap. 20.

31. *Dum ne quid ſimile huic, &c.* Feſtivè hoc & ſatyricè Horatius: o Da-

Frustrere, insanis & tu, stultique propè omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,
Atque à Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gestâ cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit: & cave faxis
Te quidquam indignum. pudor, inquit, te malus urget;
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram, quid sit furere. hoc si erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia & quæcunque inscitia veri
Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus & grex

INTERPRETATIO.

aberres, tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si quidem *vera docet Stertinius; à quo ego pulchra hæc documenta spontè hausi tum cùm me consolatus præcepit alere barbam sapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, aitque* (Stertin.) *Cave ne perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim sciscitabor primum; Quid sit insanire: Quod si reperiatur in te uno, nihil ultra loquar, ne impavidè mortem oppetas.* Atqui *schola & discipuli Chrysippi statuunt insanum* esse *quemcunque prava socordia & qualibet veritatis ignoratio detinet in errore:*

ANNOTATIONES.

masippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O *bone, ne te frustrere, &c.*] En arripit occasionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea lib. 1. Epist. 12.

35. *Jussit sapientem pascere barbam.*] Nimirum externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum corporis indicandum. Pers. Sat. 4. init. *barbatum magistrum* vocat Socratem. Arnob. lib. 6. Æsculapii gravitatem notat ex *barbâ amplissima, boni ponderis, ac philosophica densitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit ne in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Consule ædificatus: hod. *Ponte guideo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, seu quatuor capitum, vulgo dicitur, ob quadrifrontis Jani statuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis causâ: seu ob contemptum lucis huius ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus*, malum & infortunium designat.

43. *Mala stultitia.*] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiæ contraria: nam alioqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

44. *Chrysippi porticus*] Porticus, græ-

Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. Nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille ſiniſtrorsùm, hic dextrorsùm abit: unus utrique
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum, nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Eſt genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis; ut ignes,
Ut rupes, fluvioſque in campo obſtare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvioſque ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor;
Hîc foſſa eſt ingens, hîc rupes maxima: ſerva:
Non magis audierit, quàm Fuſius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

INTERPRETATIO.

Atque ſententia iſta populos æquè ac principes complectitur, uno *excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant* ii *omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum* in *ſilvis, ubi paſſim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam, iſte ad dextram pergit: ambo æquè aberrant etſi diverſâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent; velut* ſi quis *conqueratur flammas, ſcopulos, flumina,* ſibi *obſtare in campo: altera priori diſſimilis minimè verò ſanior,* temerè *petentis medios ignes ac fluvios.* Quamvis autem *ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux, propinqui* omnes *increpent: Illic* eſt *barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave* tibi*: haud magis auſcultabit quàm Fuſius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni inclamabant:*

ANNOTATIONES.

cè ςοᾶ, ſignificat ſcholam Stoicam; eo quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſopharentur. *Chryſippi* verò dicitur hîc, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus & inſanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quod ebriis & inſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam inſtar caudæ, ad ludibrium; veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerarint. Abſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fuſius ebrius.*] Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum ſimulare deberet, ex vino & potu verè ſopitus, fruſtra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragediâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori â Polymneſtore Thraciæ rege clam interfecti umbra

Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto.
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?

INTERPRETATIO.

O parens te invoco. Porrò *ostendam homines universos huic pari insaniâ laborare. Desipit* certè *Damasippus mercando antiquas imagines.* An verò *sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu desipere* existimeris *si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam?*

ANNOTATIONES.

sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut suis manibus justa persolvat, inhumatumque sepeliat. Quidam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod esset verè Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciuntque Hecubam alio nomine Ilionam fortè dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut venerationis, aut etiam miserationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæst. 2. &c.

Catienis mille ducenois clamantibus.] Certè histrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamasse plures Catieni? vel Catienus pluries iterasse ac repetiisse, Mater te appello, accipiendus; vel alii histriones, vel potius spectatores errorem intelligentes suggillantesque succlamarunt; atque ut est in Epist. ad Pisones, *Romani pedites equitesque cachinnum sustulerunt.* Errant qui chorum Tragicum intelligi posse opinantur: tum quod unius Actoris partes sustinet chorus; tum præsertim quod videatur esse contra decorum, ut matrem appellet chorus similiter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ sola soli apparere & loqui supponenda est.

62. *Mater te appello.*] Tull. 1. Tuscul. n. 106. *Ecce alius exoritur è terrâ, qui matrem dormire non sinat.*

Mater te appello, tu quæ curam somno
suspensam levas,
Neque te mei miseret. Surge, sepeli
natum,
Priusquàm feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cùm veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, ut,* Mater te appello, *dicturus videretur.* Acad. qu. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri: imo sæpè non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstus fertur.

65. *Damasippi creditor.*] Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli & doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis: stultè quoque & frustrà operâ Nerii argentarii, & solertiâ Cicutæ astuti foeneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

Scribe decem à Nerio. non est satis : adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum : mille adde catenas :
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis;
Fiet aper, modò avis, modò saxum, & cum volet, arbor.
Si malè rem gerere insani est ; contrà, bene sani :
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli,

INTERPRETATIO.

Jube *scribi* accepta *à Nerio decem* millia. *nec sufficit : adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ : istas* omnes *catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cùmque ad judicium pertrahes exultantem* in *ærumnis alio-rum; fiet aper, mox avis, deinde rupes, & arbor, quando libuerit. Si insipientis est bona disperdere, contrarium* verò facere, *sapientis ; fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi*

ANNOTATIONES.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ita Petillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus, apud Nerium : ô Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt: scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham & chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ nodosi tabulas.] Adde si vis astutiam & nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere : confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones stipulationes & obligationum instrumenta, velut totidem nexus & catenas : hæc omnia profectò cassa & vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . *juris nodos, & legum ænigmata.* .

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes. huic simile dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas sollicitudines affatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio : *cùm rapies in jura malis ridentem alienis :* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subinde eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, & asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20. sub finem, ut *alienis ridere malis*, id est, *maxillis*, sit effusè cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis : quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri est, μνηςῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη ἄσβεςον γέλω ὦρσε . . . . . οἱ δὲ γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν: *procis autem Pallas immoderatum risum movit . . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modo avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, alias unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variaque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius : refragatur enim sensus. Minùs quippè tabellionis,

Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam jubeo componere; quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc proprius me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberî summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent; gladiatorum dare centum

INTERPRETATIO.

jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improba honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur, quicunque luxuriâ vel mœstâ superstitione aliove animi vitio exæstuat, togam aptet meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque *ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: At ignoro num ratio illis destinet Anticyram totum. Staberii heredes* legatam sibi *summam insculpsere tumulo: quod nisi fecissent debebant populo dare centum*

ANNOTATIONES.

at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis, adeoque dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scripturâ, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescibi.

77. *Togam jubeo componere.*] Ne defluens illa vos interturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambros. in Lucæ cap. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat, & diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque illa animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est: febris nostra luxuria est: febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis, insanientibus . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. annot. Plin. mox. cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento, apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur*, &c. Pers. Sat. 4. v. 16.

. . . Anticyras melior sorbere meracas.

84. *Heredes Staberî*, &c.] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestaretur ingentes divitias heredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo heredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî:
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego pravè,
Seu rectè hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberi prudentem animum voluisse. quid ergo
Sensit, cum summam patrimoni insculpere saxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acrius: ut si
Fortè minus locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,

INTERPRETATIO.

paria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam *tritici quantum colligit Africa.* Præterea voluerat ascribi: *Seu malè seu bene illud ego jussi, ne sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum.* DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ* legatæ *summam jussit sepulcro ab heredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quandiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum* esse *malum; nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *ne si fortasse obiisset minùs dives uno quadrante, ipse sibi inimicus* fuisse *existimaretur. Enimverò præclaris*

ANNOTATIONES.

86. *Epulum arbitrio Arrî.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii hominis valde sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Qu. Arrii atratus*, seu, *cum toga pulla accubuisset* . . . subditque: *ita illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c.* & paulo post: *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras?*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc frumenti abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus & Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re Rust. lib. 2. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africâ & Sardiniâ. &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italia regionibus longinquas in provincias commeatus portabant: neque nunc infecunditate laboratur; sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere;
Ut dominam plebem bellatoremque Senatum
Classibus æstivis alerent; geminoque vicissim
Littore diversi complerent horrea venti:
Stabat certa salus, Memphis si fortè negaret,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ergo pravè, &c. Hoc referunt ad Damasippum nonnulli certè perperam: melius alii ad Staberium.

88. *Ne sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 3. Od. 12.

Credo hoc Staberi prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt, *prudentem animum vidisse*, & explicant, *providisse*, sagaciter, nec absurdè.

94. *Videretur sibi nequior.*] Utpote gr-

Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulcris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & rex,
Et quidquid volet. hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardiùs irent
Propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum;
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli:

INTERPRETATIO.

opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina atque humana: quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus, prudens quoque, nec non rex, & quodcunque libuerit. Itaque ille sibi *pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute prefectum. Quid simile huic* egit *Græcus Aristippus: qui famulis imperavit in mediâ Libyâ aurum abjicere, eo quod lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit?* DAMAS. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit.* STERTIN. *Si quis emat citharas, emtasque unum in* locum *deferat nec peritus citharæ* pulsandæ *aut ullius musicæ:*

ANNOTATIONES.

non cavisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurasset ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tanta curâ divitias congessit ac servavit, quod ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. Juvenal. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti græcus, &c.*] Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contrà desipit Aristippus nimio ejus contemptu; quippè qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenaïcus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere se pressum questus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; & fer quod potes. Laert. ex Bione. Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appellatur hîc, ratio varia affertur: vel quod græcè philosophatus sit; vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit: vel quod esset ex insula Thera, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus.

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari insania. Qui pecunias quæ sunt ad usum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur; prorsùs est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

Si scalpra & formas non sutor, nautica vela
Aversus mercaturis; delirus & amens
Undique dicatur meritò. Quid discrepat istis
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intùs Chii veterisque Falerni
Mille cadis; (nihil est, tercentum millibus) acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, unde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, puttescat in arcâ:
Nirum insanus paucis videatur, eo quod
Maxima pars hominum morbo jactatut eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat heres,
Diis inimice senex custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,

INTERPRETATIO.

Si scalpra & formas congerat qui *non* est *sutor*; aut *vela nautica qui â mercaturâ abhorret: insanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

Atenim *quid his differt* ille *qui aurum & nummos accumulat, ignorans* bene *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continuo excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imo parcens* illi *alat se oleribus acerbis: : si conditis in* cellâ *Chii & Falerni vetusti cadis mille (parum est,* imò *trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minus, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum & vermiculorum cibus:* is *videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat.* Vah *senex numinibus invise,* an *ea servas ut filius vel etiam libertus heres absumat,* an *ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quæque dies,*

ANNOTATIONES.

106. *Scalpra & formas.*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel silvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt amariora; vel malè condîtis, & hinc insipidis & acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquisiti ex insula Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni.* lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.*] Vinum acescens, corruptioni proximum.

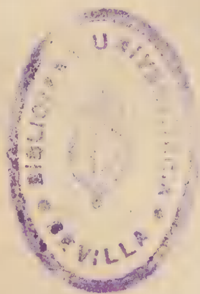
Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cùm habeat molliores stragulas, peristromata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum promant: at avarus adeo metuit ne sibi aliquando quod opus est desit, ut semper desit, cum iis quæ adsunt non utatur.

Ungere si caules oleo meliore, caputque
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare
Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
Undique? Tun' sanus? Populum si cædere saxis
Incipias servosque tuos, quos ære pararis;
Insanum te omnes pueri clamentque puellæ.
Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisâ insanisse parente,
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit quod tu reprehendere possis.
Non Pyladen ferro violare ausus sororem

INTERPRETATIO.

etiamsi meliori oleo perfundere incœperis brassicas & caput impexum ac porrigine immundum? Quod si quidlibet parvum *sufficere* dicas, *cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu sapis? Si lapidibus petas populum aut famulos pecuniâ emptos, insanire te dicent pueri cuncti & puellæ. Quando reste conjugem vel toxico matrem occidis, an mente sanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus interemit parentem. Nunquid putas eum in furorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priusquam acutam securim calefecerit in faucibus parentis? imo ex quo* tempore *Orestes dicitur insaniisse, certè nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio*

ANNOTATIONES.

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulò meliore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. sub finem.

126. *Porrigine.*] E sordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farinâ obsitum in squammulas quasdam resolvitur.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quosdam sceleratos sui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. & Nerius, de quo Pers. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat; ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutius aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe græcâ, sed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcasmus. cit. Sat. 1. hujus lib.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid. Oresten. Senec. Agamemnonem.

135. *Ante dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior & insanior.

Actum Furiis.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

Agamemnonius scenis agitatus Orestes
Armatam facibus matrem & serpentibus atris
Cùm fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.

139. *Pyladem*] Amicum. vide Cic. de amic. n. 24. Porrò singularis Orestem

Electram. tantùm maledicit utrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus & auri,
Qui Vejentanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis;
Quondam lethargo grandi est oppressus, ut heres
Jam circum loculos & claves lætus ovansque
Curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto. mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum. hominem sic erigit. addit & illud:
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet heres.
Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.

INTERPRETATIO.

petiit. ambos dicteriis dumtaxat incessit. hanc vocans furiam. illum autem *aliud, quod micans bilis suggessit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniâ bibere Vejentanum consueverat festis diebus. vappam autem nefastis. olim oppressus est veterno maximo; adeo ut heres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves. At hunc medicus fidus & velox expergefecit istâ ratione. mensam admoveri imperavit, effundique saccos nummorum. ac plures accingi ad supputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam* verba: *nisi tua defendis, ea mox heres inhians asportabit. Me* scilicet *vivente?* exclamat æger. *Ergo ut vitam retineas*, inquit medicus, *expergiscere: istud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho.*

ANNOTATIONES.

inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminisci nova; ut dicetur in Epist. ad Pis.

141. *Aliud quod jussit splendida bilis.*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia, seu furor è flavâ bili. Alii atram bilem interpretantur. Pers. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob sordidam avaritiam, cui deest tam quod habet quàm quod non habet: ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro. meminit Pers. Sat. 5. v. 147.

. . . . Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læsum pice sessilis obba.

Festis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase fictili è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum. lib. 1. Sat. 1.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiscens ille è veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, & medici

Tu cessas ? agedum : sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emtæ ? Parvo. Quanti ergo ? Octo assibus. Eheu !
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis ?
Quisnam igitur sanus ? Qui non stultus. Quid avarus ?
Stultus & insanus. Quid ? si quis non sit avarus :
Continuò sanus ? Minimè. Cur Stoice ? Dicam.
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
Hic æger. Rectè est igitur, surgetque ? Negabit :
Quod latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus & audax.
Naviget Anticyram. quid enim differt, barathrone

INTERPRETATIO.

quid moraris ? age : accipe hanc pultem oryzæ. Quanti constat ? Vili. Quanti, inquam ? Octo assibus. Eheu, quid interest, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis ? DAMASIP. *Quis ergò tandem sapit ?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus ?* STERT. *Fatuus* est *& demens.* DAMASIP. *Ecquid ? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens ?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoice ?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus : (crede tibi Craterum loqui) an ergò venè valet, atque exurget ? Minimè ; inquiet : nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suem mactet benignis Laribus. Atqui* est *ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua*

ANNOTATIONES.

lethalem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ. à πίσσειν, pinsere, decorticare, est πισσάνη vel πισσάνη, ptisana, seu hordeum pistum & à cortice purgatum, unde fit puls optimi & salubris succi restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ] Ex oryzâ, gall. *du ris*, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls sanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Indi maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Alf. ut Itali) *è quâ ptisanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora : altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emtæ.*] Adverte sordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarii ad salutem, quàm de propriâ salute.

Octo assibus.] Alf. octussibus. Gallicâ monetâ circiter *deux sols dix deniers.*

158. *Quisnam igitur sanus ?*] Damasippus loquitur cum Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus : laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant ; Gall. *mal d'estomac.*

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad articum.

164. *Immolet æquis hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitiis ac malis essent liberi eorum presidio ; sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem insaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Ode 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam quâ laborat. Vide suprà.

Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusi duo prædia, dives
Antiquo censu, natis divisse duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare, & ludere vidi;
Te Tiberi numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas, tu ne majus facias id
Quod satis esse putat pater, & natura coërcet.
Præterea ne vos titillet gloria, iure-

INTERPRETATIO.

projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusi partitus esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, & sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te verò, Tiberi, mæstum supputare, & in cavis occultare; veritus equidem *sum ne vecordia dispar vos teneret; ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos Penates ambos obsecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater sufficiens arbitratur ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat ho-*

ANNOTATIONES.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Sensus Horatii est; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad insaniam ruas.

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insaniæ specie deterrentis.

Canusi] Hæc urbs est Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat 5.

169. *Divisse.*] Divisisse syncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Ne tesseras lusorias Gall. *dez*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim non item illis lusitabant pueri. Sueton. Octav. cap. 83 *Animi laxandi causâ, modò piscabatur hamo: modò talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis.* ubi *ossiculis* alii, alii *oscillis* legunt: alii etiam *ocellatis nucibus*, id est, in oculi figuram compositis.

172. *Ferre sinu laxo.*] Absque magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempè elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem, Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione & luxuriâ famosum: de eo lib 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta dumtaxat requirit quod sufficiat.

179. *Ne vos titillet gloria.*] Ne vos ambitione duci & teneri contingat: ne ambiatis ullum magistratum, ædilitatem, præturam, &c.

Jurando obstringam ambo: uter ædilis fuerit, vel
Vestrum prætor; is intestabilis & sacer esto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, aut æneus ut stes;
Nudus agris, nudus nummis insane paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humasse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?

INTERPRETATIO.

norum cupiditas: *uter vestrum ædilis aut prætor fuerit, is testimonii expers & execrandus esto.* Nempè *ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu stulte opes in cicere & fabâ & lupinis effundas, ac prædiis & pecuniis à patre acceptis spoliere? Nimirum ut plausus quos accipit Agrippa, tu* quoque *accipias*, quasi *vafra vulpes generosum leonem æmulata?* O *Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem?*

ANNOTATIONES.

181. *Intestabilis.*] Adempto jure testimonii dicendi & condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. & lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus legumina quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete & superbiente. Plin. lib 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio ita scribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippè ex quâ tentatus sit etiam panis.* cap. 14. *lupino*, inquit, *usus est proximus; cùm sit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis.* & postea: *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm ædilis ex more ludos Florales procurabis; tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. 5. v. 177.

. . . . *cicer ingere largè*
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.

Æneus ut stes.) Ut erigatur tibi statua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona sua profuderunt in missilibus & donariis: & Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiariis.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus. de eo lib. 1. Od. 6.

186. *Astuta ingenuum, &c.*) Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi fabulam de vulpe seu asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Ne quis humasse velit, &c.*) Novus dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur: asseriturque id quod est suprà v. 45. *Hac magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius seu plebeius quispiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.) Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque *insigne propugnaculum*, atque inter ceteros *capite & latis humeris eminentiorem*: teste Homero Illiad. 2.

Rex ſum. Nil ultra quæro plebeius. Et æquam
Rem imperito : ac ſi cui videor non juſtus, inulto
Dicere quæ ſentit permitto. Maxime regum
Dii tibi dent captâ claſſem deducere Trojâ.
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. Cur Ajax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſervatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamuſque inhumato;
Per quem tot juvenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ovium inſanus morti dedit, inclytum Ulyſſem
Et Menelaum unà mecum ſe occidere clamans.

INTERPRETATIO.

AGAMEMNON. Quia *rex ſum*. STERTIN. Ego *unus è plebe nihil amplius interrogo*. AGAMEM. Quin & *rem juſtam jubeo. Quod ſi quis me iniquum judicat*, huic *per me licet impunè loqui quicquid cenſet*. STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ claſſem reducas* incolumem. *Igitur interrogare, ſtatimque reſponſum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto*. STERTIN. *Quare Ajax Heros poſt Achillem maximus computreſcit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami* ipſeque *Priamus* quod ille maneat *inſepultus, per quem tot adoleſcentes patriâ ſepulturâ privati ſunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans; mactare ſe præclarum Ulyſſem, ac Menelaum, atque ipſum me*.

ANNOTATIONES

&c. 3. vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad ſepulturam efferre moliebatur : at prohibitus eſt juſſu Agamemnonis, eò quod hoſtilem in Græcos animum ille præbuiſſet, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultra quæro.*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus ſit Agamemnonis ſermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami, &c.* Gaudium nempè hoſtibus Trojanis ingens paras : ex Iliad. 1.

Priamus.] Is non Trojæ ſolùm, ſed propè totius Aſiæ rex : pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 teſte Cic. Tuſc. 1. quorum 17. è legitimâ uxore. Hos bello Trojano fere omnes vidit ab hoſtibus occiſos : ipſe denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium inſanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulyſſe; causâ verò cecidit : unde irâ & furore percitus in Græcos ulciſci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demum ad mentem reverſus facinoris pudore ſemet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagell. Ovid. Metam. 13. &c.

Mille ovium.] De hac loquendi formula, *mille hominum, &c.* Gell. l. 1, cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem : cujus uxor Helena à Paride rapta Trojæ incendio flammas ſuppeditavit.

Unà mecum ſe occidere clamans] arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur ſe mactare Agamemnonem, Ulyſſem, Menelaum; & ſcommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14.

Hic bove percuſſo mugire Agamemnona credit.

Tu cùm pro vitulâ ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargiſque molâ caput improbe ſalsâ :
Rectum animi ſervas ? Quorſum ? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore & nato : mala multa precatus Atridis ;
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine divos.
Nempè tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.

INTERPRETATIO.

STERT. *At at, quando tu* in *Aulide filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque molâ ſalsâ ſcelerate conſpergis,* num *tenes judicii æquitatem?* AGAM. *Quid* loqueris ? STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit ? haud conjugem & filium læſit. diras* quidem *in filios Atrei jactavit : at nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atqui ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi ſanguine.* STERT. *Tuo Videlicet, inſanè* AGAM. *Meo*, inquam, *ſed minimè inſanus.*

ANNOTATIONES.

199. *Tu cùm pro vitulâ, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placaſtis ventos & virgine cæsâ.

Porrò totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex hiſtoriâ Jephtæ: lib. Judic. cap. 11. Item ex ſacrificio Abrahæ : Geneſ. cap. 22. Præclarè Cicero lib. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cùm devoviſſet Dianæ quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno :* (obſerva Lector, hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulcrius? Promiſſum potiùs non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephte culpatur, tum quod vovit ſtultè, tum quod putavit ſtultum votum adimplendum eſſe.

Statuis dulcem Aulide natam ante aras.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſante peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re conſulti Vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cicer. ante cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque mola caput, &c.*] Ex ſolemni ritu ſacrificorum ; qui quidem talis erat : 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale : unde facta vox *immolare*. Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ*. 2. In caput hoſtiæ effundebatur vinum ; è quo priùs tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant : hincque dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas evellebat inter hoſtiæ cornua, atque in ignem velut prima libamina projiciebat. 4. Victimariis mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinaque involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant : hic verò aris imponebat, accenſoque foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmeſſâ. *nato*, Euryſace. *Atridis.* Agamemnoni & Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem ſuum.

Qui

Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? & purum eſt, vitio tibi cum tumidum eſt cor?
Si quis lecticâ nitidam geſtare amet agnam,
Huic veſtem ut natæ, paret ancillas, paret aurum,

Interpretatio.

Stert. Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur*, certè *furioſus cenſeri* debet: *nec intereſt utrum per inſaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax inſanit*, *cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſanâ es; quando ſponte crimen perpetras ob vanam gloriam?* utrum *culpâ caret animus dum ſuperbit?* Age verò, *ſi quis agnam lecticâ circumferre gaudeat; ac veluti filiæ veſtes, aurum, famulas tribuat;*

Annotationes.

Ulyſſem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui ſpecies alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quaſi diceret: imò furioſus es ac demens, quippè falſis rerum ſpeciebus illuſus, atque (ut ait Tull. Tuſc. 5. n. 98.) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quod ſi *animo ſtares*, ſi *commotus* non eſſes, veras utique ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervaſſes*, atque adeo intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur: neque vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpecioſâ religionis umbrâ velatum ſtultè admiſiſſes. Certè ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut totius Græciæ exercitûs imperator dicaris. Vide Iliad. 2. ſub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti: Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Idomeneus Cretenſium, Thoas Ætolorum, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibæorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Meneſtheus Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacædemoniorum, Agapenor Arcadiorum, &c. Quibus omnibus, id eſt navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

213. *Stas animo.*] An non tua mens de ſuâ ſede mota ac dejecta eſt? cum enim ſtat illa, rectè ſentit, rectè cogitat, rectè agit.

Purum eſt, vitio tibi cùm tumidum eſt cor?] Alii ſic interpungunt: *purum eſt vitio*, tibi cùm tumidum eſt cor? certè bonus utrobique ſenſus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à ſimili. Porrò ne cui ea ſimilitudo videatur futilis aut inſulſa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari ſimilitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in ſinu illius dormiens: eratque illi ſicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo ſuo, *præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & ſupellectilem dedit, quo lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Quid verò Xerxes Plata-

Pupam aut pupillam appellet, fortique marito
Destinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid, si quis natam pro mutâ devovet agnâ?
Integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava
Stultitia, hic summa est insania. qui sceleratus,
Et furiosus erit. quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam & Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,

INTERPRETATIO.

puellam vel puellulam nominet; atque viro generoso conjugem dare velit: isti Prætor edicto omnem auferat potestatem; curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit morti? an *mente constat? Nequaquam affirmes, Itaque ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclaræ existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta.* STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum. quippè ratio probabit luxuriosos desipere & furere. Iste ubi à patre accepit mille talenta,*

ANNOTATIONES.

no arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. vide annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus & pusa, unde pusilla & pusio, idem significant quod puer, & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt, *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor*] Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex 12. tab. Ita statuebat: *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.*

219. *Quid si quis natam, &c.* Quid ergo Agamemnon morti addicens filiam, & aris devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, & furiosus erit.*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur & directa, ita ut stulti non errent per eam.*

221. *Vitrea fama.*] Vel, fragilis; vel splendens, instar vitri.

222. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & stultè appetentiorem scilicet attonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . *ut fanaticus œstro*
Percussus Bellona tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus, fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros & ambitiosos: modò luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem profusione & luxuriâ famosum. de eo jam lib. 1. Sat. 8. & lib. 2. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hereditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ, *six*

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. quid tum? venere frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contra juvenis reſponderit æquus.
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum

INTERPRETATIO.

ſtatim *venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratam Hetruſci vici, ſcurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc repoſuerit bonus adoleſcens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indu-*

ANNOTATIONES.

cens mille écus: ſi quidem unum quodq; Talentum ad rationes noſtras facit nummos ſexcentos.

227. *Pommarius.*] Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola. lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici.] Quotquot voluptatum aſſeclæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui palatium inter & capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. lib. 4. Tit. Liv. lib. 2. Dionyſ. Halic. vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 18. In eo meretrices habitarunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus eſt: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. *Tuſco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines qui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit & condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cuncti ſimul cupediarum ac delicarum artifices & miniſtri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone lib 4. de Ling. Lat. paluſtris & aquoſus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit donec ab Auguſto in alveum eſt coactus: quemadmodum dicetur in Arte Poët. v. 67. hinc & Tibul. lib. 2. Eleg. 5.

At quà Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibuſdam, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio; hod. *S. Giorgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia. Plaut. Captiv. *quaſi in Velabro olearii.* Martial. lib. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum.] Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venumdandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno*] Hic vel à leniendo, vel ab alliciendo dictus accomodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines at jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

234. *In nive Lucanâ, &c*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, ve-

Cœnem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum possideam. aufer;
Sume tibi decies: tibi tantumdem: tibi triplex,
Unde uxor mediâ currat de nocte vocata.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ
(Scilicet ut decies solidum exorberet) aceto
Diluit insignem baccam. quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis pravorum & amore gemellum,

INTERPRETATIO.

tus, ut aprum ego comedam: tu pisces hyeme in mari quaeris mihi. *Ego* certè *deses haud mereor tantas* opes *habere. Tolle. accipe tibi decies* centena millia sestertiûm: *tibi tantumdem: triplum* verò *tibi, per quem festinat conjux mediâ nocte accersita. Æsopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ ablatam aceto liquefecit, nempè ut absorberet decies* centena *simul: nonne tam insanus quàm si idipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate & scurrilitate & criminum studio simillimum;*

ANNOTATIONES.

nando in Lucaniæ montibus ac silvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! de Lucaniâ, in Epod. 1. sub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piscatorium vocarunt *everriculum.* Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere statui: dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertiûm: tantumdem quoque tibi, piscator: tibi verò triplum, ô leno, qui sedulo mihi voluptates procuras.

239 *Filius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxuriosus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducenties sestertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exorbuit. Vide Valer. Max. lib. 9. cap. 1. Macrob lib. 3. c. 14. Plin. lib. 9. cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres; ne in Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies solidum exorberet.*] Plin. mox cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ possit, respondit, unâ se cœnâ centies sestertiûm absumpturam, &c.*

Aceto diluit.] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantùm vas ante eam posuere aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Idem lib. 23. cap. 1. sub finem: *acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arri, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres

Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemptas.
Quorſum abeant ſani? cretâ an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,

INTERPRETATIO

aſſueti comedere luſcinias magno pretio *emptas; quâ parte credantur ſapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quiſpiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste;* hunc dicas *agi veſaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quàm iſta;*

ANNOTATIONES.

Q. Arrii filii. Is videtur eſſe, de quo ſuprà v. 86.

245. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere.*] Valer. Max. cit. Æſopi Tragœdi filius, inquit, *non ſolùm perditæ ſed etiam furioſæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ ſummæ uniones potionibus aſpergere ſolitus, ampliſſimum patrimonium velut amaram ſarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Inſignis eſt Æſopi hiſtrionis tragici patina ſexcentis millibus ſeſtertium taxata: in quâ poſuit aves cantu aliquo aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas: nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortaſſe ad augendam invidiam poſita. Nam qui tam exquiſitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarcho Sympoſ. 8. cap 6. prandium erat matutina quæpiam eſitatio, ſine apparatu, ex obviis quibuſlibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & ſoli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorſum habeant ſani?*] Quomodo ſanis annumerentur. Marcilius haud abſurdè corrigit: Quorſum abeant? ſanin'? cretâ an carbone notandi?

Cretâ, an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notaſti.

247. *Ædificare caſas, &c.*] Amantes etiam deſipere jam probat; tamque puerilia agere, quàm ſolent pueri domunculas extruentes è cœno & lapillis; mures velut jumenta ad ploſtellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, caſtanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, ſitne par numerus, an impar. Sic tamen viri luſitarunt interdum, imò & Auguſtus. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Et poſtea: *ſcribit ad filiam: Miſi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos ſingulis convivis dederam, ſi vellent inter ſe, inter cœnam vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Ovid.

Eſt etiam, par ſit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ita cum filiolis luſiſſe narratur ſapiens ille Socrates; nec ſupervenientem Alcibiadem erubuiſſe.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos

Nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciasne qùod olim
Mutatus Polemon: ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri?

INTERPRETATIO.

nec ullum esse discrimen utrum in arena ludas iisdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lacrymere*: rogo te, *num acturus sis quod Polemo quondam* egit *errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comessatus narratur coronas capiti detraxisse, statim ac reprehensus est à sobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

pueriliter consectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò ante tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquândo visi sunt. Vide Sat. I. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adolescens Atheniensis luxuriâ perditus, die quadam ebrius & comessabundus scholam Xenocratis ingressus est: hunc verò cum de temperantiâ, sobrietate, pudicitiâ vehementer disputantem audisset, adeo commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejurarit. Quin & factus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magnâ cum laude. Diog. Laert. l. 4. Valet. Max. lib. 6 cap. ult. Suidas, &c. Meminit & S. Ambros. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Fasciolas.*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præsertim molles: Græci periscelidas vocant; Latini subligar, caligas, bracas, feminalia: Gall. *bas & haut de chausses*. Cic. de Harusp. respon. *P. Clodius à mitrâ à muliebribus soleis, à purpureis fasciolis, à strophio . . est factus repente popularis.* Quintil. l. 11. c. 3. *fascias quibus crura vestiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito supponendum aliqui interpretantur absurdè quidem: Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum & fomentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. I. v. 17. annot. Quintil. cit. *palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo.* Senec. Natur. quæst. 4. *videbis quosdam graciles, palliolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

& lib. 4. Epigr. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?

Potus ut ille dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.] Valer. Max. cit. *Polemo . . . vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucidâ veste amictus, patentem Xenocratis scholam intravit turbâ doctorum hominum refertam . . . . Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus, primùm coronam capite detractam projecit; paulò post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Postquam est impransi correptus voce magistri.*] Ex Diogene Laertio cit. & aliis, Xenocrates valde sobrius & continens fuit. Ergò quod *impransus* hìc dicitur ille: Et quod ait Persius Sat. 3. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc est?* similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum ca-

Porrigis irato puero cum poma; recusat.
Sume catelle: negat. si non des; optat. amator
Exclusus qui distat? agit ubi secum, eat an non,
Quo rediturus erat non arcessitus, & hæret
Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit, revocat, redeam? non si obsecret. Ecce
Servus non pauló sapientior. O Here; quæ res
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellum,

INTERPRETATIO.

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe mi *pusille*, inquies: ille *abjicit. Quod si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cùm animo pugnat; redeat*ne accersitus, *an non*, eò *quo reversurus fuerat* etiam *non revocatus: nec recedit ab infestâ januâ? Quamvis me modò spontè accersat, an ibo? an potiùs finem doloribus conquiram? Repulit;* jam *accersit:* an revertar? *minimè, licet precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc sunt incommoda; bellum,*

ANNOTATIONES.

pientium, ne *multo cibo & potione completi minùs rectè uti possent mente* ac ingenio; ut loquitur Cic. Tusc. 5. Porrò ut siccus Xenocrates, ita & castus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demum victæ prædicarunt non virum illum sed statuam visum esse. Diog. Laert. lib. 4. &c.

Correptus voce Magistri.] Valer. Max. ante cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium & prudentissima præcepta temulentiæ lasciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit; omissisque de quibus disserebat, de modestiâ ac temperantiâ loqui cœpit.* . . . Itaque Polemo *unius orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator exclusus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac post accersitus ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? Ne nunc quidem
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat. redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5. v. 171.

Nunc ferus & violens. at si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm accersat & ultrò
Supplicet, accedam?

261. *Hæret invisis foribus.*] Odit & aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. mox cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Pers. cit.

. . . . *finire dolores*
Prateritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Pax rursum. Hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia, & cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percusti forte; penes te es?
Quid? cum balba feris annoso verba palato;
Ædificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare. modo, inquam,

INTERPRETATIO.

ac *deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur*, quæ *tempestatis instar incerta* sunt, *atque cæco impetu moventur: is non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione & modo. Ecquid? cùm Picenis pomis semina detrahens lætaris, si casu ferias* tectum *convexum? an tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis, num sapientior* es puero *domunculas extruente? adjunge sanguinem dementiæ; & flammam ense rimare.* Dic verò,

ANNOTATIONES.

Here, quæ res se in neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quàm si des operam ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare; abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cistell. Sc. 4. *Credo ego, &c.*

272. *Quid cùm Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirum solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare & in altum ejaculari; quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant; seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis. laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modò complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes si cameram, &c.*] Ineptè & pueriliter exultas leni ac futili de causâ. an ergò sapis?

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu senex molliusculè verba effers, & pueri ad instar balbutiendo pronuntias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Persius simile quid habet Sat. I. v. 33.

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus.
Phyllidas, Hypsipilas, vatum & plorabile si quid
Eliquat; & tenero supplantat verba palato.

275. *Adde cruorem stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit insanos, sed & crudeliter furiosos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum illum symbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito:* id est, hominis præsertim verò potentis iram jam ardentem ne magis accende & move. Diog. Laert. lib. 8. Hîc Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu ceu amore abreptus, alio insuper affectu ceu irâ commovetur, omnino insanire,

Hellade

Hellade percussâ Marius cum præcipitat se;
Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, & sceleris damnabis eundem;
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat qui circum compita siccus,
Lautis manè senex manibus currebat; & unum,
Quid tam magnum? addens, unum me surpite morti;
Diis etenim facile est, orabat; sanus utrisque
Auribus atque oculis: mentem nisi litigiosus

INTERPRETATIO.

Marius nuper Hellade occisâ præcipitem se dans, fuitne furiosus? utrum insaniâ laborasse illum negabis; ac sceleratum ipsummet affirmabis; proximâ, ut fit, appellatione res quasque *designans? Erat libertinus* quidam *vetulus, manè jejunus discurrens per plateas, manibus lautis: atque* ita *precabatur: unum me,* (*quid tam magnum? aiebat*) *unum,* inquam, *ab interitu vindicate, ô Dii; nam potestis.* Is *aures ambas & oculos integros habebat:* at *mentem exciperet*

ANNOTATIONES.

imò ad quodvis patrandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Halladem puellam quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit: ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam Poëta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quasi Cereritus, id est, à Cerere perculsus & in furorem actus.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggreditur, omnemque simul religionem deridet.

An commota crimine mentis, &c.] Urget valdè hæc ratio. an, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quàm fateri insanum? verùm quoquo modo respondeas, nihil proficis: si quidem improbus quilibet insanit.

Circum compita.] In compitis coli Penates jusserat Augustus.

Siccus, manè, senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum & hoc magis superstitiosum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, purasque manus ad deos tollere satagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò *quiddam magnum addens.* Verùm nostra lectio clarior, ac meliorem sensum gignit.

Unum me surpite morti.] Immortalitatem concedite mihi vestrum observantissimo. Huc pertinet vetus etymon vocis *superstitio*, cujus meminit Cicero 2. de Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, sui ut liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen posteà latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. de verâ Sap. cap. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui superstites esse cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes pluscululum, & vitam à Diis enixè flagitantes.

285. *Mentem nisi litigiosus exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: Quocircà si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset ementi, si lites habere cum eo nollet; atque adeo sanum asseverans, mentem debebat excipere. Cic. offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure ci-*

Exciperet dominus, cùm venderet. hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit fecundâ in gente Meneni.
Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. casus medicusve levarit

INTERPRETATIO.

eum venumdans herus, si lites fugisset: atque hoc etiam hominum *genus recenset Chrysippus in numeroso Meneni grege. Mater pueri à quinque mensibus ægrotantis ita orabat : ô Jupiter qui magnas ægritudines immittis & aufers. si frigida quartana reliquerit* meum hunc *filiolum. nudus in Tiberi stabit manè, quo die tu jejunia præscribis.* Itaque seu *casus seu medicus ægrotum è periculo*

ANNOTATIONES.

vili. Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est., scriptum sic fuit : Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita uti intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit, &c.* Unde si morbosum aut vitiosum noxave non solutum ignorasset emptor, redhibere poterat ex lege.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitiosorum turbam accenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum sive similium Menenii. de Chrysippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcunda in gente.*] Sap. *stultorum infinitus est numerus.*

Meneni.] Hic parum integræ sanæve mentis vivebat Horatii tempore, superstes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris diffidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Juptier ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus & exemplum. Mater stultè votum facit ac stultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii; voti rea incolumem ipsa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiscitur : atque hujus paroxysmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illo die quo, &c.* Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à Magistratibus ac Sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certè hunc hauserant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad solemnes festos se jejuniis præparabant, ut & hodie Christiani.

Nudus in Tiberi stabit.] Quasi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet. Is veterum mos erat superstitioque. Virgil. Æn. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie descendet in amnem :
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipsis
Vorticibus timidum caput abluet.

Pers. Sat. 2. v. 15.

Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Casus medicusve levarit.*] Sæpiùs enim parum valet Medici industria adversùs quartanam : quæ proinde vocatur *medicorum opprobrium.*

Ægrum ex præcipiti; mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius sapientum octavus amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoice, (post damnum sic vendas omnia pluris)

INTERPRETATIO.

liberaverit, vesana parens in frigido littore statuet, ac revocatâ febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. DAMASIP. ad HORAT. *Ista mihi* velut *amico dedit arma Stertinius sapientum octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *incesserer. Quisquis me dementem appellarit, pariter* à me *vocabitur; monebiturque advertere pendentia dorso averso.* HOR. O *Stoice, post jacturam* bonorum, *ita venundes cuncta pluris:*

ANNOTATIONES.

293. *Mater delira necabit.*] Vesana mater voti se religione putans obstringi ad statuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulsam, & filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. de Nat. Deor. I. n. 118. *In superstitione inest timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens, hæc ego documenta, inquit, hausi & accepi à Stertinio, qui sanè meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ verò illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirùm tota sapientiæ Stertinii laus in eo est, quod omnes stultos esse docuerit.

Sapientum octavus.] Sic Juvenalis Sat. 2. v. 40.

Tertius è cælo cecidit Cato.

De septem illis viris sapientiæ famâ inclytis, ita Cic. de fin. 2. n. 7. *Septem illi non suo, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.* Non consentiunt omnes de singulis tamen; at quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prieneus, Pittacus Mityleneus, Solon Atheniensis: quibus alii alios subnectunt. Ergo & isti celebrantur, Aristodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. I. Cic. 2. de leg. n. 26. *Thales sapientissimus inter septem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] ô egregium sapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippè qui pariter alios possit stultos vocare, didiceritque ferè omnes insanire; unde convicianti conviciari queat.

299. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus est Æsopus homines duas habere peras hinc & illinc pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in posteriore quæ à tergo est: quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Sensus itaque est: discet scrutari & cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull. carm. 22.

Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Pers. Sat. 4.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Non absurdus omnino, sed apros dionysius qui locum hunc interpretetur ex verbis antea positis, *caudam trahat;* hoc sensu: discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam insaniæ videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum

Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum)
Inſanire putas ? ego nam videor mihi ſanus.
Quid ? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur ?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam inſanum : tantùm hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe : primùm
Ædificas : hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis : & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum. Qui ridiculus minus illo ?
An quodcunque facit Mœcenas, te quoque verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem ?

INTERPRETATIO.

dic verò, *quandoquidem diverſa ſunt inſaniæ genera, ecquo me laborare autumas ? enimverò ſapere me exiſtimo,* DAMASIP. *Quid ? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum,* num *ſe credit inſanire ?* HORAT. *Fatebor quod res eſt, concedo me dementem, imò & veſanum : at ſaltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi : ædes quidem conſtruis : id eſt tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus æmularis proceros : ipſeque armati Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo videare minùs illo ridiculus ? Quicquid* autem *præſtat Mœcenas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem ?*

ANNOTATIONES.

Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorſus apprecatio : faxint dii ut quæſtuoſâ negotiatione reſarcias priora damna jacturaſque olim factas : quandoquidem ex inope tam ſapiens evaſiſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cùm me inſanum tam aſſeveranter pronunties, quî fit ut ſanus ipſe mihi videar ?

303. *Quid ? caput abſciſſum, &c.*] Tibi nempè ſanus videris : nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid agave ſe furere noverat cùm maximè fureret ?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens Pentheum filium ſacra illa contemnentem, & ad ea curioſiùs & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, rata ſe occidiſſe immanem aprum, vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. v. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod ante negabat : inquirit tamen quæ ſua ſit ægritudo, quod animi vitium ? Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificas.*] Hoc primum : ædificandi libidine vexaris, magnates ambitioſè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus eſt in ambiguâ voce, *longos.* Tu puſillus magnos, tenuis & modicus bonis opulentos ac divites vis imitari, ſtultè quidem : ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

Turbonis.] Gladiator ille ſtatura exiguus erat, ceterùm grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mœcenas, &c.*] Hic in Eſquiliis ſumptuoſas ædes

Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Major dimidio. Num tanto? cum magis atque
Se magis inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde Poëmata nunc: hoc est, oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem, (jam desine) cultum
Majorem censu, (teneas Damasippe tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas insane minori.

INTERPRETATIO.

Sic profectò fabulantur: *absentis ranæ pullis vituli pede contritis, unum effugisse. Is verò matri edisserit, quâ ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur: ecquanta? atque intumescens* quærit, *an ergo tanta esset? Major dimidio. An sic? Cumque plus & plus intumesceret; ait* pullus: *Etiamsi diffregeris te, haud par fueris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina: (id est, oleum igni appone) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoque sapis* illa *faciens. Taceo iracundiam graviorem*, (HORAT. *Ohe satis est,*) *nitorem facultates excedentem*, (HORAT. O *Damasippe, rerum satage dumtaxat tuarum*) *amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum.* HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

ANNOTATIONES.

hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. Absentis ranæ pullis, &c.] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulò immutavit.

321. Adde Poëmata.] Apud Stoïcos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnum, vix benè sani Poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones v. 296.

excludit sanos Helicone poëtas Democritus.

Oleum adde camino.] Proverbium est: indicat hîc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titillatur, duplici insaniâ laborare.

323. Horrendam rabiem, &c.] Patientiam inprimis colebant Stoïci: cultum verò corporis & nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum seu *irasci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel. *cultum verò* mundiorem atque *majorem censu* etiam declarat lib. 1. Sat 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc & sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebrò Damasippum interpellans, tam lepidè quâm salsè.

324. Teneas Damasippe tuis te.] Tua vitia discute, non mea.

325. Mille puellarum, &c.] Erat enim libidinosus admodum atque *in Venerem putris*, ut loquitur Persius Sat. 5.

326. Major tandem parcas, &c.] Cùm sis maximè insanus, mihi parce minùs te insano.

SATIRA IV.

Unde, & quò Catius? Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis præceptis, qualia vincant

Interpretatio.

Horat. *Unde* venit, *&* *quò* vadit *Catius?* Cat. Tibi respondere *non licet mihi per tempus, cupienti notare nova documenta, quæ supergre-*

Annotationes.

1. *Unde, & quò, &c.*] Quemadmodum Satirâ præcedenti falsos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hac sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, & quò.] Fortuitum occursum fingit Poëta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. Ita scribit: *In Epicureis levis quidem; sed non injucundus tamen auctor est Catius.* Nempè is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit; inquit Vet. Comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat: *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus, &c. . . . . Jam biennium aut triennium est, cùm virtuti nuntium remisisti, delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culinâ, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet: *Non mehercule in hac meâ meâ peregrinatione quidquam libentiùs facio, quàm scribo ad te. Videor enim cum præsente loqui & jocari. Nec tamen hoc usu venit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas . . . . . difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν* esse: *ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν virtute, justitiâ, τῷ καλῷ parari: & verum & præterea probabile est. Ipse enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiscuntur, dicit; οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque & Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet: & ii qui à nobis φιλήδονοι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omnesque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, & quorumdam Epicureorum, è quorum se esse numero Cassius ille ostendit: insana verò aliorum plurium, inter quos iste Catius, quem hic subsannat Poëta. Hi nimirum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati dumtaxat ei quam animus è virtute percipit ac metit. Vide Sat. 8. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet & amandat, quasi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ mysteria pertractat.

2 *Ponere signa.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo: & certè non minùs per imagines quàm per literas rerum memoria conservatur. Vide Cicer. 3. ad Heren. Senec. Epist. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstimanda videantur quam quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato. quocirca

Pythagoram, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, cum te sic tempore lævo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive est naturæ hoc, sive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,

INTERPRETATIO.

diantur Pythagoram, & accusatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quod te avocarim horâ tam inopportunâ: sed, precor, indulge benignus; si enim excidat tibi modò quidpiam, seu illud pendet à naturâ seu ab arte, revocabis facilè, cùm utrâque polleas.* CAT. *Imò satagebam ut singula retinerem quippè subtilia subtili dictione comprehensa.* HOR. *Eloquere nomen viri: pariterque dic, an Romanus* sit *an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter:* at *reticebo auctorem. Cura ut apponas ova figura oblonga,*

ANNOTATIONES.

laboro ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3. *Pythagoram.*] Samo insulâ oriundus ille floruit ante Christum annis fermè sexcentis, discendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios se contulit. Diogen. Laert. lib. 8. venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo: eamque regionem, quæ magna Græcia dicta est, privatim & publicè exornavit præstantissimis institutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latèque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tusc. 1 n. 38. Tusc. 4. n. 2. Tusc. 5. n. 10. de eo jam antea lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quasi malè de Diis sentientem. Alia ab aliis accusationis capita referuntur. Invidiâ & calumniis oppressum constat. *Quæ verò publicè damnarat Atheniensium civitas; publicè luxit*; atque in ejus accusatores indignationem & ultionem convertit: ut scribit S. August. de civ. D. lib 8. cap. 3. vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apolog. Socratis. Apul. de ass. aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. tùm variis locis, cùm præcipuè Tusc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatus sententiis . . . cùm jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est ut non ad mortem trudi, sed in cœlum videretur ascendere.* de Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magistro par aut major evasit, divini etiam consecutus elogium: facundus adeo & eloquens, ut platonicè locuturum fuisse Jovem, si græcè loqui voluisset, vulgò dicerent. cælebs & castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. v. 11. annot. Item Cæl. Rhodig. lib. 22. c. 4. lib. 30. cap. ult. & alibi sæpè.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum solers. Ita nempè Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eo quod Epicuri nomen erat vulgò odiosum; inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Ca-

Ut ſucci melioris, & ut magis alba rotundis
Ponere: namque marem cohibent calloſa vitellum.
Caule ſuburbano, qui ſiccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil eſt elutius horto.
Si veſpertinus ſubito te oppreſſerit hoſpes,
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris vivam miſto merſare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratenſibus optima fungis
Natura eſt: aliis male creditur. Ille ſalubres

INTERPRETATIO.

utpote gratioris ſaporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent maſculum vitellum. Braſſica in arido ſolo educata ſuavior eſt *ſuburbanâ*. certè *nihil eſt magis exuccum horto ſæpè rigato. Si tibi hoſpes inopinanti advenerit ſerò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento* adhuc *ſpirantem perſundere Falerno* aquâ *diluto. id molliculam reddet. Præſtantem naturam habent fungi in pratis naſcentes. alii non tutò comeduntur. Is æſtates ſanus*

ANNOTATIONES.

tius ediſſerere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catium quod ſtatuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum diſſidentia; pluſque conſulat palato quàm valetudini. Verùmtamen quædam affert ſatis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs quod rem futilem putà culinariam, ut jam dixi, tam ſtudioſè anxièque moliatur, quâm alii res quaſque graviſſimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut ſucci melioris, &c.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga ſint ova, gratioris ſaporis putat Horatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columel. pariter ſcribit: *cùm volet quis mares excludi, ova longiſſima & acutiſſima ſubjiciet: & rursùs cùm fœminas, rotundiſſima.* Contrarium verò his omnino docet Ariſtot. hiſtor. animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtuſis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cæl. Rhodig. lib. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto ſic habet: *ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutiſve fœmina. Ipſum hoc comprobat experimentum; & ſuffragatur ratio: ſi quidem virtutis perfectio in maſculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema. At in fœminis à centro longiùs abit materia, in quo eſt vitalis calor: hoc verò planè imperfectionis argumentum eſt.* Certi tamen nihil eſt in iſtis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Calloſa.*] Denſiora, proindeque duriuſcula: veluti callo obducta. Itaque callus ovi eſt putamen ſive teſticula; alii intelligunt albumen: ſed perperam.

15. *Caule ſuburbano, &c.*] Sive quod ſiccum ſolum caulibus eſt aptum: ſeu quod irrigatio frequentior terræ ſuccum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porro ſuburbanos hortos tenent olitores, eoſque rigant crebriùs. Sic enim celeriùs & copioſiùs olera gignuntur, ſed minùs bona.

19. *Vivam miſto merſare Falerno.*] Fit tenior gallinæ caro, ſi adhuc palpitans ſubmergatur aquâ frigidâ; magiſque, ſi miſtâ vino vel aceto: ſic enim fortiùs repercutiuntur includunturque ſpiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam ſeu quaſlibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras faciet.*

20. *Pratentibus optima fungis natura eſt.*] Certè aperto aëre creſcentia quæli-

Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat melle Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet. leni præcordia mulso
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,

Interpretatio.

traducet, qui prandia finiet moris nigris ex *arbore decerptis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori, malè* quidem: *nam vacuis venis nihil debet infundi nisi dulce. Viscera suavi melicrato perfundes aptiùs. Si piger ac durus fuerit venter,*

Annotationes.

bet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos, etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia. Anneum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Corn. Tacit. Annal. 15. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris finiet.*] Imò, teste Galeno, quod facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta: initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem & modicum dumtaxat cibum manè capiebant: nimirùm è refrigerantibus valdè moris prandium utile esse æstate. hæc & apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco saginare primus instituit pavones, circa novissimum piraticum bellum: ex eoque quæstu reditus sestertiûm sexaginta millia habuit.*

Forti miscebat mella Falerno.] Jam ante est observatum Sat. 2. huj. lib. v. 15. solitos veteres inchoare convivia à promulside seu potione mulsi, id est vini cum melle mixti. à mulcendo factum nomen quod venas mulceat lenitate suâ. Varro de re rust. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulsi potionem confectam interdum apponebant; aliquando vinum & mel separatim; ut conviva utrumque temperans, sibi mulsum arbitrio quisque suo faceret. Mulsum laudat Plin. lib. 22. cap. 24. *Multi senectam, longam mulsi tantùm nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centesimum annum excedentem eum D. Augustus hospes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: intùs mulso, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imò benè. Quippè ex cit. mox Plin. *Mulsum ex vetere vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioscorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap 12.

26. *Leni præcordia mulso prolueris meliùs.*] Delicato & fastidioso Catii palato mulsum è Massico leniori placuisset magis quàm è forti Falerno: cujus tamen austeritas melle & quadam vetustate mitigata, virtus autem adhuc

Mitulus & viles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi brevis herba : ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Bajano melior Lucrina peloris.

INTERPRETATIO.

obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba foliis *brevioribus, ſed non abſque albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Bajano murici præſtat peloris Lucrina.*

ANNOTATIONES.

ſatis vegeta roborando ſtomacho longè utilior : docet Martialis lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum.
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ.*] Alvum duram emolient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſalſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album ; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes ferè conchulæ, maximè jus earum.* Anthen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movendæ ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. de R. R. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *mytilus*, & *mutilus* : piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit qui iſto Horatii loco legeret, *mugilis*.

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. de Fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo.] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia : quæ idcirco *lubrica* vocat Perſius Sat. 5. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intùs & lævia. Athen lib. 3. cit. *Oſtrea cum malvâ & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt.*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius.

Luna alit oſtrea, & implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. de divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate augeri rurſuſque minui corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium : quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Bajano, &c.*] Bajani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera : in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur : non autem à voce græcâ πελώριον *magnum* ; ut ſcribunt quidam, ex Athenæo ante citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſtreorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum ſinûs Puteolani receſſum, piſcibus

Ostrea Circæis, Miseno oriuntur Echini.
Pectinibus patulis jactat se molle Tarentu m
Nec sibi cœnatum quivis temerè arroget artem,
Non prius exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces averrere mensâ,
Ignarum quibus est jus aptius, & quibus assis

INTERPRETATIO.

Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini verò è Miseno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo sibi temerè attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit sapores. Nec è mensâ pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis idoneum: & quibus assis excitatus

ANNOTATIONES.

olim delicatissimis abundabat; at modò cænosa est palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Ostrea Circæis.*] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medeæ. Circæis ostreis *nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16.

Miseno.] Misenum urbs & promontorium juxta Bajas, dictum à Miseno Æneæ nauclero ibidem submerso & sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *herisson*, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus. alius terrestris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quod convolutus ita se condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè possit, ob aculeos quibus totus inhorrescit & cotegitur: unde echinum vocarunt *spinosum castaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap 9. *In cacumine capitula sunt echinata spinis*, inquit. Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iste licet digitos testudine pungat acutâ,
Cortice deposito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi pisces Gall. *Petoncles*, conchas habent serratas instar pectinis, unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob allatam rationem. *patulos* dicit Horatius, ob apertum os & testam. Aristot. lib. 4. histor. Animal. cap. 4. *Testaceorum alia sunt patula ut pectines, musculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *molle*: vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram & lanas exquisitas; atque luxuriam: vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* significante Macrob. lib. 3 cap. 18.

35. *Arroget artm cœnarum.*] Est coquorum gens arrogans & fastuosa, teste Athenæo l. 7. c. 11. ubi refert quorumdam coquorum vanos sermones non infacetos. *Ambrosiam ego reperi: jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.* Item alius: *Si semel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum tu videbis modò contingere. præ odoris suavitate nemo poterit hac angiporti præterire viâ. Si quis autem propiùs accedet ad has fores; aperto statim ore stupefactus consistet, velut affixus clavis, & mutus, donec aliquis accurrens nares prehensas vellat.*

37. *Averrere mensâ.*] Quasi everriculo abstrahere pisces omnes in mensâ piscatoriâ expositos & venales.

38. *Quibus est jus aptiùs, & quibus assis.*] Qui pisces elixari debeant, & in

Languidus in cubitum jam se conviva reponet.
Umber, & ilignâ nutritus glande rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, ulvis & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper edules.
Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quæ natura & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.

INTERPRETATIO.

conviva jam satur in cubitum sese reponet. Aper ex umbriâ & quernâ glande nutritus rotundas oneret patinas aversantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis & arundinibus saginatus. Vinea capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura ætasque sit piscibus & avibus.

ANNOTATIONES.

jusculo condiri & inferri: item quos assari magis conveniat, & absque ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello *assum in obsoniis* dicitur quod est *sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.*

39. *In cubitum jam se conviva reponet.*] Excitatâ quasi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos se rursùs componens. Eum porrò discumbendi morem veterum & rationem fusè explicavi lib. 1. Od. 27. ad has voces; *& cubito remanete presso*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio, inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Statius Sylv. 4. carm. 4.

. . . cur Tuscus aper generosior Umbro.

41. *Curvet aper lances.*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos, docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter convivia natum!

42. *Laurens malus est.*] Insipidus est aper ex agro Laurenti paludoso: quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. n. 707.

de montibus altis
Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia) sylvâ
Pastus arundineâ.

43. *Vinea summittit capreas, &c.*] Non semper gustui grata est caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversùs capreas sequaces.

44. *Fœcundi leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. disserit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcundæ*: nempè incerti sexûs habitus est lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui subtili & sagaci est palato gustuque. Cic. 2. de Fin. n. 24. *Non sequitur*, inquit, *ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.*

Sectabitur armos.] Plerique nostrûm sectantur potiùs lumbum, *le rable*, velut sublimioris saporis & succi: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At suum cuique judicium est, similiter & palatum.

45. *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille describitur delicati & so-

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam :
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret ;
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si cælo supponas vina sereno ;
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus. at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ
Vina ; columbino limum bene colligit ovo :
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.

INTERPRETATIO.

Sunt quorum ingenium novas dumtaxat placentas excogitat. Non sufficit unam rem curare : quemadmodum si quispiam hoc tantùm satagat ut vinum sit exquisitum, parum sollicitus quo oleo pisces inungat. Si aperto aeri exponas vina Massica, quicquid crassi inest expurgabitur nocturnâ aurâ, & abigetur odor infestus nervis : illa verò lino percolata omnem amittunt saporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ fæci scitè infundit, limum bene coërcet ovo columbæ : quoniam vitellus decidens in fundum simul abripit aliena.

ANNOTATIONES.

lertis admodum palati.

. . . *nulli major fuit usus edendi,*
Tempestate meâ. Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu :
Et semel aspecti littus dicebat echini.

47. *Crustula.*] Gall. *de la patisserie.* De his scriptum à Catio librum refert vet. Comment. Eò forte respicit & alludit Satiricus noster.

51. *Massica si cælo supponas vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntque terræ tota, aut ad portionem sitûs : item cælum præbent : alibi verò impositis tectis arcent.* & posteà. *Campaniæ nobilissima vina exposita sub dio in cadis, verberari sole, lunâ, imbre, ventis, aptissimum videtur.* Scilicet ubi cælum calidius, vina sub dio relinquuntur : ubi frigidius ; defodiuntur tota : ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cælo permittuntur : inquit Dalecampius. Athenæus lib. 1. cap. 25. pariter docet vina quædam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia exspirando minuatur. De *Massici* vini bonitate, lib. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. lib. 23. cap. 1. scribit, nervis prodesse Albanum, non item Falernum : & paulò post, *vinum illud quod vetustate dulcescit, minùs infestare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata saporem.*] Per saccum lineum transmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda ; vel ad frangendam vim. Plin. lib. 14. &c. Martial. lib. 12. Epig. 41.

Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.

55. *Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò austerius. De *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minimè tentans, ac stomachi & intestinorum rheumatismos cohibens : ex Plin. l. 14. c. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum bene colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii afferunt,

Tostis marcentem squillis recreabis & Afrâ
Potorem cochleâ : nam lactura innatat acri
Post vinum stomacho. pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici ; quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo :
Quod pingui miscere mero muriâque decebit,

INTERPRETATIO.

Potorem languentem excitabis per squillas tostas & cochleas Africanas. Etenim post epulas lactura innatat acerbo stomacho. Quin potiùs ad edendum restaurari debet pernâ atque hillis. Imò præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferrentur calida. Expedit nosse naturam jusculi mixti. Simplex quidem *conficitur ex oleo dulci : cui oportebit immiscere crassum vinum & muriam non*

ANNOTATIONES.

albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id est, fæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Tostis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra cochlea.] Varro 3. de R. R. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri post vinum stomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud.

Grataque nobilium requies lactura ciborum.

Posteà verò contrà factum, atque initio cœnæ intulerunt, seu ad movendam & lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis, Gall. *andoüilles, saucisses.* Varro 4. de L. L. *Hilla ab hilo, id est, minimo dicta.* Festus autem, ab hira intestino, quod jejunum vocant, fit diminut. hilla sive hillum, inquit : & inde ponitur pro suillis intestinis & carnibus minutatim concisis & aruinâ fartis : ut mox dictum.

61. *In morsus refici.*] Ut modò, sic & olim in conviviis adhibita sunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto & sinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. 4. Quidam leg. *immorsus*, & explicant, *impransus*, *jejunus*, absurdè quidem; ut animadverterunt doctiores : sensus enim istic continuus est; quem illi separant perperam.

63. *Duplicis pernoscere juris naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm : duplex autem seu mixtum, cùm insuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65. *Muria.*] Isidorus lib. 20. cap. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. lib. 31. cap. 7. & 8. *aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies.* Illud garum seu liquamen exquisitum è scombris fiebat, & divitum erat. aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13. Epig. 102. & 103.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ belluâ Plin. lib. 9. cap. 6. Quidam

Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec;

INTERPRETATIO.

aliam quam quâ putruit orca Byzantina. Postquam autem *hoc herbis concisis mixtum* atque *incoctum est, & Corycio croco perfusum conquievit, adjunges præterea quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma succo præstant Tiburtinis* licet *pulcrioribus. Venucula* uva *ollis apta est: Albanam aptiùs fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumposuisse cum pomis.*

ANNOTATIONES.

intelligunt thunnum; qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzatinum aliquandò penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset: quale Byzantii frequens erat in usu. Persius eo sensu dixit, Sat. 3. v. 76.

Mænaque quod primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima: Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul*.

68. *Corycioque croco*] Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit: quos bene redarguit Torrentius, ex eo quod liquidum esse oporteat, minimè verò concretum jus, in quo pisces aliave obsonia innatent.

Insuper addes, &c.] Postquam supradicta illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt pomis, &c.*] Deinceps præcepta dat ad secundam mensam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Od. 7. & 18; item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè servatur passa & fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs custoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7 Epigr. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venucula.* Vide & lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam*. Plinius autem *Veniculam*, dicit, *ollis aptissimam*: lib. 14. cap. 2. capite verò primo; *durant*, inquit, *aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in suâ tantùm continentur animâ ollis fictilibus, & insuper doliis inclusæ . . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccatam; item alec seu muriam, &c. *circumposuisse*: vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem & alec.] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempè vel pisces fæcatos seu fæce conditos: vel pisciculorum fæcem; seu è tabefactis illorum intestinis. Enimverò *alec* non est certi piscis nomen: imò significat minimos quosvis pisciculos; aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

Primus & invenior piper album cum sale nigro
Incretum puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit:
Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma:

INTERPRETATIO.

item facem atque alec, nec non piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia sestertiûm, *& pisces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauseam stomacho faciunt sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurit surrepta; sive crassior limus occupat antiquam crateram. Quàm parvæ sunt immensæ in scopis, in mappis, in scobe;* tam *gravis culpa* est, *si negligantur. An convenit te lapides varii* coloris *mundare palmâ cœnosâ;*

INTERPRETATIO.

75. *Incretum.*] Vel, mixtum; vel, in cerniculo seu cribro quodam à furfure expurgatum: ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos, &c.*] Sumtuoso & vano luxu accumulatos pisces uno catino apponere; emptos videlicet tribus millibus sestertiûm: Gall. *pour soixante & quinze écus de poissons dans un plat.*

81. *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimius sumtus in obsoniis damnatur; ita certè negligentiam vel sordes in vasis ac supellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, mensam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda esse oportet: ut etiam præcipitur lib. 1. Epist. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm: mantile, ad sternendam seu tegendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia seu privata seu publica suam quisque mappam detulit pridem: at mantili sternebat mensam qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe.] Scobs est limatura, sive ramentum & strigmentum è materiâ qualibet, dum vel serrâ discinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur, Gall. *limaille, scieure.* Scobe triclinium inspergi solebat, ad colligenda faciliùs post cœnam purgamenta & scopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & jactus cœnantium, atque sparsam in convivio scobem, humanus sanguis everritur.* Scobs etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum stravit & argenti, dolens quod non posset & electri.* Adhibebatur quoque lignea scobs ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Ergo miser trepidas ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici;
Ne perfusa luto sit porticus: & tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.

Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes: mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è

Et

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes?
Oblitum, quanto curam sumptumque minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi justius illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitumque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit. at mihi cura

INTERPRETATIO.

& Tyria operimenta imponere toralibus immundis; immemorem quo minor sumptus & cura est in his, eo redargui justiùs quàm *iis quæ non possunt occurrere nisi* in *mensis divitum.* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* nostram, *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula; at renuntians haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque; cujus tu potitus aspectu non multi æstimas, quoniam hoc*

ANNOTATIONES.

versicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula & peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro; de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus: quod in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. *Toral*, quod ante torum est, ex Varrone 4. de Ling. Lat. putà congestæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam & fastum. Cicer. Tuscul. 5. *Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, Lector, distingui, lectum toral, sive stratum, stragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . In medio torus est de mollibus ulvis.
Vestibus hunc velant; quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant.

Lamprid. cit. Heliogabal. *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodè. Verùm magis ad rem videtur quod *toral* significat etiam segestria, sive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad custodiendam à sordibus stragulam pretiosam: quod quidem toral seu tegmen quando sordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet: ut innuitur lib. 1. Epist. 5.

. . . ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares.

Isidorus lib. 19. cap. 26. hoc sensu, *toralia* dicit esse *longas perpetuasque mappas à toro appellatas.* Ergò hîc Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, sed ea *illota* & immunda *vestibus Tyriis*, seu pretiosæ stragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epist. 34. *conspectus & præsentia & conversatio habet aliquid vivæ voluptatis.*

Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

INTERPRETATIO.

habuiſti: ego verò magnopere cupio ignotos poſſe adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.

ANNOTATIONES.

94. *Fontes remotos.*] Ipſos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Deſcribit artes & inſidias captantium teſtamenta & hereditates.

HOc quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloſo

INTERPRETATIO.

ULYSS. O *Tireſia, præter jam reſponſa, illud* etiam *quæſo dic, quibus rationibus & artibus reſarcire poſſim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone* tibi *verſuto*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non ſine multo ſale perſequitur noſter Satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus ſenum animos ineſcarent captatores, ut heredes ab iis ſcriberentur. Inducit itaque Ulyſſem apud Inferos cum Tireſiâ vate ſermocinantem, & poſt alia multa quærentem modos ſarciendi ſuas res afflictas. Unde eſt initium illud, *hoc quoque*, velut continuatio ſermonis quem Ulyſſes habet conſulens Tireſiam de ſuo reditu; apud Homer. Odyſſ. 11. Vel, ſi mavis, fingit Horatius Ulyſſem ad Inferos reverſum poſt amiſſa naufragio bona, rurſumque à Tireſiâ reſponſa perſcrutari de reparandis opibus.

Tireſia.] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratioſus Proſerpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac ſapientem ſoli tribuiſſe dicitur, Odyſſ. 10. ſub finem: ubi Circe Ulyſſi perſuadet ut ad Inferos deſcendat Tireſiam conſulturus. Ejus meminit Cic. 1. de Divin. n. 88. Tuſc. 5. n. 115. de Nat. D. 2. n. 7.

2. *Amiſſas res.*] Tireſias enim Ulyſſi prædixerat reditum in patriam, ſi modò ipſe ac ſocii non violarent boves Solis in Siciliâ paſcentes. Verùm illi Ulyſſe dormiente mactatos devorarunt. Quare naufragio perierunt conſcelerati; Ulyſſes autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloſo.*] Videtur Tireſias Ulyſſi exproprare crimen ſociorum vel doloſè permiſſum, vel non ſatis diligenter ab eo impeditum.

Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsque domum redeam, te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres;
Accipe qua ratione queas ditescere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. dulcia poma;
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores;
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

INTERPRETATIO.

non sufficit Ithacam repetere ac revisere domum paternam? ULYSS. *O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus & egens revertar in patriam* ex *tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verumenim & origo & virtus vilior est algâ, si opibus destituatur.* TIRES. *Quandoquidem absque tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat.* Si *donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eò ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. quoslibet fructus exquisitos & munera producet ager excultus, degustet* ea senex *opulentus præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, servus; ne tamen dubites eum assectari tu comes inferior, si petat.*

ANNOTATIONES.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, & in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. de Orat. *Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occasum & Echinadas ad ortum; Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.* Odyss. 11. cit. reditum fore dificilem prænuntiarat Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modò suum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsique permitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactant boves & oves Ulyssis. quod & Minerva queritur.

10. *Turdus*] Vide lib. 1. Sat. 5. & huj. lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reservatum.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & huj. lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. *Gentiles sunt qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte

Utne tegam ſpurco Damæ latus ? haud ita Trojæ
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo :
Et quondam majora tuli. tu protinus, unde
Divitias æriſque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico. captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum : neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minorve foro ſi res certabitur olim;
Vivet uter locuples ſine natis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem causâque priorem

INTERPRETATIO.

ULYSS. *Egone turpis Damæ ſim aſſecla ? minimè ſic vixi apud Trojam ; imò præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter : & pejora dudum ſuſtinui. At tu vates doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus paſſim occupare legata ſenum : ac ſi unus aut alter effugerit captatorem hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando* in *foro diſceptetur* de re ſeu *gravi* ſeu *parvâ : quiſquis erit dives* & *abſque liberis ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſponte laceſſiverit. Contemne*

ANNOTATIONES

incedens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moy ? je ſervirois d'eſtafier à un coquin ?* Abhorret magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel ſtipat ut ſatelles, vel comitatur ut aſſecla; atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Damæ.] Servi nomen eſt, diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. *Sat.* 6. item Perſ. Sat. 5. v. 76. & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamennone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur. ſed abſurdè planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optimè, turpem res perditas reparandi modum ne propone : meliora quæſo verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

25. *Præroſo fugerit hamo.*] Sicut piſcis eſcam prærodens, hamum verò non arripiens; ita fortè quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet heredem : ſed ne ſtatim deſpera, ne ab incœpto deſiſte : ſic enim rem aliquando facies. ac ſi unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licet deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

Sperne; domi si natus erit fecundave conjux.
Quinte, putà, aut Publi, (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi : causas defendere possum.
Eripiet quivis oculos citiùs mihi quam te
Contemptum cassâ nuce pauperet. hæc mea cura est.
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atque
Pelliculam curare jube. si cognitor ipse.
Persta, atque obdura : seu rubra Canicula findet
Infantes statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hybernas canâ nive conspuet Alpes.

INTERPRETATIO.

verò *civem existimatione & jure potiorem, si liberos aut uxorem fecundam habuerit.* Et quoniam *aures dilicatæ amant prænomen*, sic alloquere: *Quinte scilicet, vel Publi, tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controversum calleo ; causas orare valeo. quilibet oculos mihi eruet priusquam te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est sollicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis.* Mox *suade ut domum se recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tumet procurator esto ; labora & persevera; sive ardens Canicula dissecabit mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus.*

ANNOTATIONES.

31. *Sperne, domi si natus erit, &c.*] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum sterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte putà aut Publi.*] Ejusmodi prænomina erant nobilium dumtaxat : Gall. *Monseigneur.* Porrò virum honoratum assentatores prænomine salutabant : at familiares cognomine se invicem appellabant: ut, *Cæsar Pulcro.*

Molles auriculæ.] Assentationibus assuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem sæpiùs trahi potest. Unde *varium & controversum* dicit Tullius. Verùm *juris ignoratio potiùs litigiosa est quàm scientia*, inquit ipse de Legib. 1.

36. *Cassâ nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Fi cognitor ipse.*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, suscipe. *Cognitor* dicitur qui præsentis causam novit, & sic tuetur ut suam; inquit Ascon. in 1. Verr. Porrò *fi* est imperandi modus à fio, quo & Plautus non semel usus est. Alii legunt *sis.*

39. *Seu rubra Canicula, &c.*] Æstatis & hyemis incommoda, æstum & frigus sustine patienter. de *Caniculâ*, alibi dixi.

Findet infantes statuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit findi *statuas* lapideas, ligneas, &c. quas & *infantes* vocat. Dura sanè dictio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proscindique ab Horatio, quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conspuit.*

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. 1 Calvi poëtæ *aqualiculum sesquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: similiter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempè hyemem describens dixerat:

Jupiter hybernas canâ nive conspuit Alpes.

Nonne vides (aliquis cubito ſtantem prope tangens
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria creſcent.
Si cui præterea validus malè filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut & ſcribare ſecundus

INTERPRETATIO

Tum enim *quiſpiam proximum cubito pulſans monebit: an non advertis quàm ille patiens, quàm ſedulus, quàm amicis* ſit *commodus?* Mox *adnatabunt thunni plurimi, & augeſcent piſcinæ.* *Porrò ſi aliquis filium valetudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cælibis obſervantia te detegat, ſenſim per officia perveni ad ſpem, ut heres ſubſtituaris;*

ANNOTATIONES.

Ceterum poëta ille cognomento Bibaculus ſummo ingenio & in primis lepido fuiſſe narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt iiſdem temporibus quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt: & in carmine Iambico egregiè verſatum. P. Crinit. lib. 2. de Poët. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii verſus affert de villa Tuſculanâ Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus ceſſerat:

Catonis modò, Galle, Tuſculanum
Totâ creditor urbe venditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodori, en jecur Cratetis.

42. *Nonne vides, aliquis, &c.*] Hæc ſi feceris, aliquis ſeni aſtans tuam ſedulitatem laudabit, dicetque ei: videſne hominis tibi addicti ſtudium & laborem? &c.

Cubito tangens.] Perſ. Sat. 4. v. 34.
Eſt prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde ſenes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam aſſiduaque officia contemplati, ſeque ultrò ſuaſque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* ſunt piſces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. cap. 15. cum his aptè comparantur ſenes opibus potentes, ut & captator cum piſcatore. Similiter Juvenalis Sat. 12. v. 122. orbum ſenem ab inſidiatore captum dicit *incluſum carcere naſſæ.* Sic habet.

. . . *ſi Libitinam evaſerit æger;*
Delebit tabulas incluſus carcere naſſa,
Poſt meritum ſanè mirandum.

Cetaria creſcent.] Allegoria. cete, Ciceroni piſtrices, ſunt piſces maximi: hinc *cetaria* ſunt viuaria ſeu piſcinæ, in quibus aluntur magni quilibet piſces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè: nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, atque ut adoleſcerent educandi tradebantur, ſi placerent parentibus: dicebanturque ſublati. Alii contrà ſpernebantur, jubebanturque exponi ac fortunæ permitti, ſeu in viâ publicâ, ſeu in ſilvâ, ſeu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifeſtum cælibis obſequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque inſidias, prudenter age & cautè: paulatim ejus animum demerere, ne ſuſpicioni locum des,

Heres; & si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
Cera velit versu: solus multisne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

INTERPRETATIO.

ac si casus aliquis puerum ad Inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valdè rarò frustratur. At *quicunque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuses, atque à te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis* oculis *inspicias quid prima* tabula *cerata edicat* in *secundâ lineâ. Celeri aspectu observa* an *solus an cum pluribus sis heres.* Enimverò *nonnunquam scriba ex Quinqueviro sæpè factus hiantem corvum frustrabitur; & Nasica insidiator Corano ludum præbebit.* ULYSS. *An insanis, an sciens ludificas me, involuta respondendo?* TIRES. *O Laërtis fili, quodcunque pronuntiavero vel fiet, vel non.*

ANNOTATIONES.

48. *Secundus heres.*] Secundo gradu heres; substitutus heredi seu filio parum valenti, si hereditatem non adierit: ut tum succedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam; aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto, 3. de Nat. D. n. 43. ab ὅρκος, *juramentum*: quod nihil sit religiosius, quàm cùm per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orchum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

Perrarò hæc alea fallit.] Rarò fit ut inanis sit labor iste, & ars captandi: imò ferè semper optatum sortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callide nimirum, ne suspiciosus videare.

53. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & observes.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo heredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55. *Recoctus scriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, astutus; utpote qui diu scriba fuerit; ac Magistratus etiam in provincias comitatus sit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publicâ interdum aliquâ administratione & procuratione functus, à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hereditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum, in Æsopi fabulâ.

57. *Risus dabit Nasica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim delusus Corano seni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an sanus & tui compos?

59. *Laertiade.*] Ulysses filius Laertis, Ithacæ & Dulichii insularum rex; vir

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atque
Ut legat, orabit. Multum Naſica negatas

INTERPRETATIO.

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, edoce quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Parthis formidoloſus, propagata ſoboles ab excelſo Æneâ, terrâ & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filia Naſicæ detrectantis exſolvere integrum* debitum. *Tum gener hoc aget. teſtamentum offeret ſocero, rogabitque ut legat. Naſica diu recuſatum*

ANNOTATIONES.

facundus, vafer, bellicoſus, laborum patientiſſimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero totâ Odyſſeâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controverſia. Alii contendunt ſeriò loqui Horatium, ſive Tireſiam, hoc ſenſu: ceteri vates loquuntur obſcura & per ambages; ego verò loquor apertè & ſine ambagibus; quodque futurum prædico, erit: & contrà non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & ſatiricè irridere ambigua vatum reſponſa.

61. *Tempore quo, &c.*] Tireſias deſignat non tantùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſum quo res eventuræ ſunt: quod alii vates non ſolent facere. Horatius autem aptè inducit Tireſiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noſcebantur. Sunt in Æneide multa ejuſmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëſeos. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Auguſtus; de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptiſque ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto demiſſum genus Æneâ.] De Auguſti origine, lib. 4. Od. 5. init. & Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juvenal. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet.

. . . . Ergo Coranum
Signorum comitem, caſtrorumque æra merentem
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſicæ metuentis reddere ſoldum.*] Naſica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſene perinde avaro, ſed aſtutiore. cumque fugeret exſolvere debitum, filiam tradidit; ſperans inſuper atque ita captans Corani hereditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit; ſibique mimum fecit è deluſâ inſidiatoris captatione. Neque modò nihil teſtamento reliquit, ſed & voluit Naſicam reſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mæſtitiâ gaudium ſibi affatim riſumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, ſeu debitam dudum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.*] Coranus Naſicæ. Ironiæ plena animadverte paſſim verba; eòque magis, quod ſeria prorsùs & gravis dictio videtur. Sic & paulò ante, *forti Corano nubet procera filia Naſicæ, &c.*

67. *Multum Naſica negatas, &c.*] Callidè nimirum ex more captatorum,

Accipiet tandem, & tacitus leget; invenietque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa,
Libertusve senem delirum temperet; illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè priùs ipsum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? Cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putasne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantum Veneris quantum studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum;
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.

INTERPRETATIO.

tandem capiet, ac leget secretò; videbitque nihil sibi & suis relictum nisi fletus. Istis hæc monita addo. Si fortè astuta fœmina vel libertus regat senem delirantem, adjunge te his socium; lauda eos, ut absentem ii te laudent. Nam *& hoc prodest. Verùm multò utilius est ipsum hominem captare.* Qui si *demens inconditos faciat versus, applaude.* Si *Mœchus fuerit*, ne *te oret, cave: spontè ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *An credis tam probam & castam posse flecti, quam proci à rectâ viâ dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam accessere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quam gulæ sectatores: Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ si semel delibarit ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio.*

ANNOTATIONES.

ad amovendam suspicionem, ut ante jam dictum.

69. *Sibi suisque*] Nec sibi, nec filiæ suæ.

76. *Putasne perduci poterit.*] Persuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudititiam totus Homerus cantat. Porrò sicut priùs *Dama latus tegere* Ulysses recusavit, ita & suam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari sæpè castitatem notat.

Studiosa culinæ.] Suprà annotat, v. 7.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recens detractum & sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84. *Me sene quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimiis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita est captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cùm non posset viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavit nimirùm suo testamento, ut cadaver multo

Me ſene, quod dicam, factum eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quod nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu diſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum oſtendet garrulus. ultrò
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus: atque
Stes capite obſtipo, multum ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare. mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? Donec ohe jam
Ad cælum manibus ſublatis dixerit, urge, &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.

INTERPRETATIO.

Dum ſenex eram contigit id *quod enarrabo. Apud Thebas vetula* quædam *malitioſa ad ſepulcrum ſic elata eſt ex teſtamento. Heres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfuſum. Nempè ſi poſſet mortua effugere. Quia ut opinor, nimiis officiis vivam proſecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verboſus diſplicebit moroſo & difficili. Ne verò ſponte taceas. Eſto Davus comicus. permane inflexo capite, valdè ſimilis timenti. per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris. aurem accommoda garrulo.* Quod ſi *pluſculum laudari amat; inſta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis ſurſum manibus dicat: Heus, ſatis eſt.*

ANNOTATIONES.

perunctum oleo nudis humeris heres efferet, quaſi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ea quippè conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hereditate excideret.

Thebis.] Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaïdis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hod. *Minio.* neque de hac mentio eſt hîc. Alia in Bœotia, hodiè *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

90. *Ultro non etiam ſileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus ſis comicus.*] Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſemper herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo.*] In alterum humerum inclinato & immoto: quod hominem notat modeſtum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quaſcunque ejus narrationes moleſtas licet & graves. apage qui interpretatur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut plenus vento uter, amplius non expetat; imò dicat; Ohe, ſatis eſt.

Cùm te ſervitio longo curaque levarit ;
Et certum vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes
Audieris heres : Ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt ? unde mihi tam fortem tamque fidelem ?
Sparge ſubinde : & ſi paulùm potes, illacrymare. Eſt
Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordibus extrue. funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Forte coheredum ſenior malè tuſſiet ; huic tu
Dic, ex parte tuâ, ſeu fundi ſive domûs ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperioſa trahit Proſerpina. Vive, valeque.

INTERPRETATIO.

Quando verò *te liberaverit diuturnâ ſervitute & ſollicitudine, ac verè exper-rectus audiveris : Ulyſſes eſto heres quartæ partis :* tum exclama *: Igitur non extat amplius amicus Dama ? Repete* verò *identidem : Ubi reperiam æquè fidum æquè conſtantem ? ſique vales, affunde lacrymas aliquot. oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulcrum tuæ voluntati commiſſum ædifica ſumtuosè. Vicini celebrent præclarè factas exequias. Quod ſi aliquis coheredum ætate provectus laboret tuſſi periculosâ ; ſive prædium ſive domum emere velit, huic tu dic, lætè* quidem *ſeſtertio te ei traditurum partem tuam. At me Proſerpina dominatrix* jam *revocat. vive & vale.*

ANNOTATIONES.

99. *Cum te ſervitio &c. levarit.*] Per mortem ſuam.

108. Ex parte tuâ.] Ex parte hereditatis tibi relictâ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii ſic explicant : Dic te pecuniam malle quàm fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & ſimulatâ venditione. Lex nempè vetabat rem teſtamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me imperioſa trahit Proſerpina.] Aptè omnino ſermo abrumpitur, ne Ulyſſes loquatur id quod loqui decorè non poterat. Benè verò Tireſiam repentè revocat Proſerpina uxor Plutonis & inferorum domina, pro ſuo in mortuos ſummo imperio. Vide lib. 1. Od. 28. Item Virgil. Æneid. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus & molestiis.

HOc erat in votis : modus agri non ita magnus;
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm silvæ super his foret. auctius atque
Dii melius fecere. benè est. nihil amplius oro,
Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem:
Si veneror stultus nihil horum : O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:

INTERPRETATIO.

HORAT. *ILlud fuerat in optatis; mensura agri non valdè ampla, ubi esset hortus, & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius* quidpiam *concesserunt. abundè est. O fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias.* Ergo *si nec opes auxi malis artibus, nec absumturus sum peccatis ac sceleribus: si nihil insanus efflagito ejusmodi : ô si angulus iste vicinus, qui agrum* meum *deformat adjungatur :*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc Satira ; & quædam præcepta morum habet valdè luculenta : nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mœcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura : Exiguum colito.

Columel. *Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6.

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villa Horatianâ lib. 1. Epist. 16. Jamque de eâ ante nonnihil, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16. & Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua ditavit.

5. *Maiâ nate.*] Mercurium præcipuè colit & invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ : de quâ lib. 2. Od. 7. & 13. &c.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis exposco. Quidam legunt *venor* : sed perperàm.

O *si angulus ille.*] O si haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Persius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam respondentes exigantur; longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

O si urnam argenti fors quà mihi monstret, ut illi
Thesauro invento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule : si quod adest gratum juvat : hac prece te oro;
Pingue pecus domino facias & cetera, præter
Ingenium : utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid prius illustrem Satiris Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

INTERPRETATIO.

O si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ refertam, *quemadmodum ei, qui cùm thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit & coluit eumdem agrum*, quem antea colebat *conductum : si contentus sum iis quæ habeo; à te* dumtaxat *peto hoc*, ut *pingues efficias greges & alia, præter ingenium; atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles & arcem, quid potiùs exornem quàm Satiras & Musam pedestrem?* Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster vel Autumnus morbifer, lucrum* præstans *duræ Libitinæ.*

ANNOTATIONES.

10. O *si urnam argenti, &c.*] O si thesaurum terræ infossum inveniam. Pers. Sat. 2. v. 10.

. . . . . . O *si*
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule.

Porrò thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat. nec enim thesaurus censetur quod metûs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato & recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14 *Præter ingenium.*] Ludit in ambiguâ significatione vocis *pingue*. Sensus est : ne verò ingenium etiam facias pingue, idest, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ sunt Mercurii. lib. 2. Od. 7. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam, in edito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item lib. 1. Epist. 16.

17. *Quid prius illustrem Satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur : quid priùs canam & carminibus celebrem quàm Deos agrestes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs : quid aptius scribam quàm Satiras, oratione quidem strictâ, sed quæ solutæ similis videatur, & vulgari *sermoni propior :* ac proinde *musa pedestris* vocari queat. Vide 1. Sat. 4. v. 40. & sequ.

18. *Plumbeus Auster.*] Gravia & tardiora efficiens corpora. lib. 2. Od. 14.

Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

19. *Autumnusque gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat : benè quidem. tunc enim acutiores morbi sunt & frequentiores. Hipocrat. Gal. &c. Idem Sat. 6. v. 516.

. . . *metuique jubet Septembris & Austri*
Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat Austrum in Autumno quamvis noxium, ipse explicat Epist. 16. sita

Matutine pater, seu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
instituunt; (sic Diis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:

Interpretatio.

O Pater Matutine, sive mavis, Jane; à quo homines exordiuntur primos labores actuosæ vitæ; ita numinibus placet: tu initium sis versuum meorum. Quando *Romæ* sum, *me fidejussorem esse cogis. eia*, inquis, *propera; ne quisquam officiosior ante respondeat.*

Annotationes.

nempè illa opportunè & salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam si credis, amœnæ
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæstum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum Deâ: de quâ lib. 3. Od. 30. Seneca 6. de Beneficiis, comparat vota eorum qui testamenta captant cum votis Libitinariorum: nempè utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipuè facit quod ex instituto Servii Tullii Rom. regis, nascentes recensebatur in æde Junonis Lucinæ; puberes, in juventæ; morientes, in veneris Libitinæ; nummo quidem pro singulis delato. Dionys. Halic. lib. 4. hinc Sueton. Neron. cap 39. *Tantis ex Principe malis probrisque accesserunt quædam & fortuita. pestilentia unius autumni, quâ trigenta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

20. *Matutine pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, sive Aurorâ; & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi; *incipiamus ergo solemniter ab Jano & nos patre.*

Pater.] Janum vocamus *Patrem*, quasi deorum Deum: inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9.

Jane.] Sic appellatur quod quasi Janua sit ad novum annum, imò ad menses singulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluribus insigniebant appellationibus, honoris vel assentationis causâ. Macrob. *in sacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patultium & Clausium, &c.* Sic & Horat. Carm. secul.

Lenis Ilithyia tuere matres;
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic diis placitum.*] Ut præsideas temporibus & primis hominum laboribus, desque iis felix auspicium: Quippè tu *in Italia primùm Diis templa fecisti, & ritus instituisti sacrorum: unde in Sacrificiis præfationem meruisti perpetuam.* Macrob. jam cit.

Carminis esto principium.] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in quâ urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapis.*] Hoc primum est incommodum, quod pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus tumultibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per

Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mi obſit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.
Quid vis, inſane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulſes omne quod obſtat,
Ad Mœcenatem memori ſi mente recurras.

INTERPRETATIO.

Sive Aquilo ſtringat terras, ſive hyems contrahat dies nivoſos orbe interiori, oportet ire. Poſtea verò *quàm apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis.* Hi verò increpant: *Quid petis ſtultè, & quid moliris?* Quidam autem *iracundas addit inprecationes: An* igitur *evertas quicquid obſiſtit* tibi *ad Mœcenatem feſtinanti, urgente memoriâ?*

ANNOTATIONES.

anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto. Græcis Boreas, *ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu*: quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Feſto. Alii factum nomen putant ἐ *βραχὺ ἦμαρ, brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale, ex Ovid. Faſt. 1. eſt dies

prima novi, veteriſque noviſſima Solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori curſu & ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior ſit, Sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra noſtrâ obliquâ, hyemalis Tropicus ita ab Horiſonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. de Nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato,

curſu interiore brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt.] Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mi obſit, &c.*] Alterum eſt incommodum, quod poſt quam ſpopondi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum ſit cum obviis & remorantibus.

Quod mihi obſit.] Certè rarò eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſpondet. Proverb. cap. 6. *ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus ex verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodum dicebat: *Sponde, noxa præſto eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpopondiſti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & peroratione cauſarum: afferuntque verba Tullii de petit. Conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt.* & alibi, *quos læſiſti cùm pro amico contra eos diceres.*

28. *facienda injuria tardis.*] In forenſi turbâ pulſare oportet & objurgare tardiùs euntes, dum inde quam primum exire contendo.

29. *Quid vis inſane.*] Ita reluctatur qui ab Horatio feſtinante pulſatus eſt; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adverſùs Horatium excandeſcentis, quod ipſius obteſtantis patrocinium aut ſuſcipere detrectet, aut non ſatis acriter aſſumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mœcenatem memori ſi mente recurras.*] Dum properas adire Mœ-

Hoc juvat, & melli est, non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias; aliena negotia centum
Per caput, & circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi Scribæ magnâ atque novâ te

INTERPRETATIO.

Ut verum dicam, illud jucundum & suave est. Verùm cùm ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roscius poscit ut ei cras opituleris ad Puteal, ante horam *secundam. Horati, Scriba te*

ANNOTATIONES.

cenatem condicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.

32. *Hoc juvat, & melli est.*] Objurgationes ejusmodi quantumvis invidiosæ me quidem delectant, & quasi mel dulces videntur. adeo Mœcenatis mentio, nomen, & recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum urbanarum est. Cum verò ad Mœcenatis ædes in Esquiliis sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes; quos amoliri nefas. De Mœcenatis ædibus apud Esquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. Sat. 8. v. 14. vide ibi annot.

Atras Esquilias.] De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de sepulcreto, quod fuerat olim in Esquiliis; ut fusè disserui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput & circa saliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobsident. Præclara hypotyposis.

Ante secundam.] Maturè, ut tempus habeat de re suâ disserendi tecum, priusquam forum aperiatur, ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *à huit heures precises du matin, plûtost devant qu'aprés*: unâ scilicet horâ ante judicia; quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia causidicos.

Martial. lib. 4. Epigr. 8. ubi & diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porro ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide lib. 1. Epist. 19. v. 8. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adesses.*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor & patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati; suaque præsentiâ vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. lib. 1. Epist. 19. v. 8. *forum Putealque Libonis mandabo siccis.* Nimirum in ipsis gradibus, ad lævam Curiæ, statua erat Actii Navii Auguris, qui, inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ disciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam esse defossam tradunt, supraque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Pers. Sat. 4.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.

Vide Cæl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi Scribæ, &c.*] De Scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *les Greffiers, ou Secretaires de l'Epargne.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat

Orabant

Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
Imprimat his cura Mœcenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit & instat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mœcenas me cœpit habere suorum
In numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est gallina Syro par?
Matutina parum cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, subjectior in diem & horam
Invidiæ. Noster ludos spectaverat unà,
Luserat in campo, Fortunæ filius, omnes.

INTERPRETATIO.

rogant ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mœcenas has tabellas obsignet.* Quod si his *respondeam; Tentabo:* est qui *reponat & urgeat:* Atqui *potes, si lubet. Propè finem habet annus septimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mœcenas inter familiares me ascivit, ad id* verò *solùm, quem in currum assumere placeret, quando viam init: & cum quo loqueretur futilia ejusmodi: Quota est hora? Gallina Thracius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum; &* similia *quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique: Noster Fortunæ filius ludos spectavit: in campo* Martio *cer-*

ANNOTATIONES.

scribas maximæ probitatis à Quæstoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

37. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat: ô Horatii, cura ut Mœcenas sigillo muniat has tabellas: oro te etiam atque etiam.

Signa.] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mœcenati, diximus ad Epod. I. v. 3. & constat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51. &c.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero: Curabo, & experiar, numquid à Mœcenate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modestiam adverte, Lector, suam apud Mœcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summè valere diceretur. Vide & quæ sequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè est elapsus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

41. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, sed ad nugas & jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis passim distentum me adhibet Mœcenas, inquit noster, dumtaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritiâ; ille secutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parum cautos, &c.*] Verba hæc innuunt scriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46 *Et quæ rimosâ, &c.*] Et similia quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audivit in obvios quosque statim effundenti, qualis ille apud Terent. de seipso prædicans:

Plenus rimarum sum: hac atque illac perfluo.

48. *Noster ludos spectaverat unà, &c.*]

Frigidus à Roſtris manat per compita rumor ;
Quicumque obvius eſt, me conſulit : ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audiſti ? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor. At omnes di exagitent me,
Si quidquam. Quid ? militibus promiſſa Triquetra
Prædia Cæſar, an eſt Italâ tellure daturus ?
Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique ſilenti.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine votis :
O rus, quando ego te aſpiciam ? quandoque licebit,
Nunc veterum libris, nunc ſomno & inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ ?
O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulque

INTERPRETATIO.

tavit cum Mœcenate. Quod ſi *è Roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat; quiſquis occurrerit interrogat me : ô bone, an de Dacis aliquid accepiſti ? quippè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego : *Nihil certè.* Illi continuò *: Ergone tu ſemper deriſor fueris ? Me*, inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam* ſcio. *Ecquid ?* aiunt. *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Siciliâ*, an in *Italicâ regione ? At affirmantem me nihil ſcire admirantur velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In iſtis diem perdo infelix, non abſque deſideriis : ô villa, quando te adibo ? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam* ibi, *modò ſcripta veterum* legendo, *modò dormiendo & otiando ? ô quando apponetur Faba Pythagoræ affinis, ſimulque*

ANNOTATIONES.

Sic de Horatio loquuntur invidi : En ille Fortunæ filius ſimul cum Mœcenate ludos ſpectavit : en cum ipſo luſit in campo Martio. de hoc vide lib. 1. Od. 8. Annot.

50. *Roſtris.*] In foro Rom. erant Roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum verò navium roſtris ab Antiatibus captarum. unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur : imò & jus dicebatur.

Rumor.] Eſt fama incerta ſine capite, id eſt, ſine autore. *frigidus.* vel, triſtis ; vel levis.

52. *Deos.*] Auguſtum, Mœcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55 *Militibus promiſſa prædia.*] Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat. 2. v. 110. & ſeq. Item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam ; habetque in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit
in æquor
Trinacris ; à poſitu nomen adepta loci.

63 *O quando faba &c.*] Quando ruri veſcar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejuſmodi vitam agreſtem præfero lautis epulis quibuſcunque.

Faba Pythagoræ cognata.] Varia hîc varii comminiſcuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem & ſatiricè, quaſi homini coævam & conſanguineam ; nempè quod ille aſſereret fabam ex eâdem origine & eodem tempore cum homine natam ; eamque, ſi pyxide incluſa ſervetur vel infodiatur, in carnem & ſanguinem

Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, cœnæque Deûm, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor: vernasque procaces
Pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;
Nec male necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est, agitamus: Utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati?

INTERPRETATIO.

olera condita larido pingui? O *noctes & epulæ Deorum*, in *quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum: ac protervos famulos alo cibis libatis.* Ibi *quisque liber à stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos; sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum fit confabulatio non de aliorum prædiis vel ædibus; neque* utrum *Lepos ineptè saltet, an non: sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quærimus; an opibus homines, an virtute felices existant:*

ANNOTATIONES.

converti. Ego nec fabulas nec metempsycosim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim aliisque leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter vescebantur: carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem & sanitatis gratiâ. quanquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119, Diogen. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cæl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 173. ubi de anthropofagis quibusdam ita scribit:

. . . . . *Quid diceret ergò*
Vel quò non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulsit non omne legumen?

Pythagora. Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes, cœnæque Deûm.*] O quieti somni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ, quantumvis sobriæ & frugales; certè nectari & ambrosiæ Deorum æquiparandæ! vel *noctes* dicit Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium*] Religiosè Diis domesticis libans, & primitias offerens rusticarum dapum; ac posteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & servis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur qui ex ancillis nati sunt verno tempore. Festus. *procaces*, à procando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis.*] De his conviviorum legibus, vide lib. 2. Od. 7. annot.

69. *Seu quis capit acria fortis pocula.*] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum*: atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *uvescit.* lib. 4. Od. 5. in fine. *uvidi*, idest, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusque alienis.*] De his invidi & avari sermocinantur: ut deliciarum sectatores & voluptarii de saltatoribus & scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator; Lepos dictus, à molli,

Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos?
Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus?
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper, & attentus quæsitis, ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque illi
Sepositi ciceris nec longæ invidit arenæ:
Aridum & ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit; cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis male singula dente superbo:

INTERPRETATIO.

utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum: item quid sit bonum, & quæ ejus perfectio? Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propositum narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur: Quondam mus agrestis urbanum murem cavernulâ dicitur excepisse, vetus hospes veterem amicum; durus, & studiosus rerum *congestarum; ita tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratiâ. Quid plura? Nec parcè dedit è congesto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum desiccatum, & semesa laridi frustula obtulit, optans multiplici dape vincere nauseam fastidiosè singula delibantis superbo dente;*

ANNOTATIONES.

scitâ, & lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

75. *Usus, rectumne.*] Alii quippè sentiebant amicitias propter utilitatem colendas: Alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium. ubi: *Solem*, inquit, *è mundo tollere videntur qui amicitiam è vitâ tollunt. . . . . Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet . . . . . Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est.* Et in fine ejusdem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, sine quâ amicitia esse non potest; ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præstabilius esse putetis.*

76. *Summumque quid ejus?*] In quo consistat summum bonum? hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib. Tusc. Quæst. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valdè commodæ & efficaces, si appositè adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbiis & parabolis inspersi sunt. Hisque persæpè usus est Christus Dominus, veritas Dei & Sapientia. *Ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem & exempla teneatur:* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus, contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum rustici muris & urbani.

83. *Hospitiis.*] Hospitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hellenismus.

86. *Varia cœna.*] *Dubiam cœnam* dixit suprà Sat. 2. v. 77.

Cum pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris præponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes: terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga. quo bone circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quàm sis ævi brevis. hæc ubi dicta
Agrestem pepulere; domo levis exilit. Inde
Ambo propositum peragunt iter; urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia: rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes;

INTERPRETATIO.

dum ipse ædium dominus in stramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocutus est: Amice quorsum ærumnosus degis ad latus montis ardui? visne homines & urbem præferre silvis desertis? Mihi ausculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantiæ super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio *est sive parvo sive magno. Quocirca, ô bone quandiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi* tempore *sis victurus. Sermonibus illis excitatus rusticus prosilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam institutam decurrunt, cupientes noctu subire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi stragula fulgebat purpurea super thoros eburneos, & plurimæ dapes restabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in sportulis congesta. Postquam igitur rusticum statuit in stragula pretiosâ recumbentem, velut expeditus hospes circumcursat;*

ANNOTATIONES.

88. *Horna.*] Novâ, hujus anni. lib. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel, quod aduratur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

93. *Terrestria quando, &c.*] Vel ex personâ murium aliorumque brutorum; vel ex personâ atheorum, hoc dicit Poëta.

97. *Vive memor quam sis brevis ævi.*] Eamdem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alcestide, ut benè observavit Muretus.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur sic vasa eduliorum, & per Synecd. ipsa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more servorum prælambens dapes quas affert.

Continuatque dapes: nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam: cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vitâ
Est opus hac, ait, & valeas. me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

INTERPRETATIO.

cibos cibis accumulat. & instar famuli ministrat sedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque se convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repente forium strepitus thoris ambos expulit. Mox *trepidi* cœperunt *fugere per omne cubiculum: graviùs autem expavescere* quasi *moribundi, cùm ædes ampla insonuerunt magnis canibus. Tunc agrestis dixit: Nequaquam me juvat vita ista:* eique *nuntium remitto. me nemus & cavernula à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.*

ANNOTATIONES.

114. *Molossis.*] Ingentibus canibus è Molossiâ regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine. *Synecd. Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *ers*, legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columel. Plin. Virgil. Ecl. 3. v. 100. ejus meminit, si fides quibusdam veteribus membranis. Nam aliæ habent, *arvo*: aliæ, *ervo*.

SATIRA VII.

Inducitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

JAM dudum ausculto, & cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus amicum
Mancipium domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, & urget

INTERPRETATIO.

DAVUS. *JAM diu* est quod te *audio: atque avens tibi pauca loqui*, ego *famulus timeo*: HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam Davus hero servus fidelis, ac frugalis abundè: id est, ut vitâ dignum existimes.* HOR. *Age, fruere licentiâ* mensis *Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores* nostri; *loquere.* DAV. *Plerique hominum obstinatè vitiis delectantur; & perseverant in* pravis *moribus.*

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum ausculto.*] Suum ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitiosus à servo suo pariter reprehendi se justè quidem putet & sentiat. Porrò sententiam hanc asserit: Solum sapientem esse liberum: quam tractat Cicero Parad. 5. & Pers. Sat. 5.

Ausculto.] Ad omne obsequium paratus asto.

2. *Davusne.*] Ipsene *Davus* hæc loquitur.

3. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedulâ & diuturnâ servitute videri sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum significare se mediocriter bonæ esse indolis. quod contrà raro sint longævi qui indole sunt eximiâ: Seneca Controv. 1. *tam immaturè magnum ingenium non esse vitale.* Alii sic: Davus ostendit se in victu moderatum ac temperantem diutiùs esse victurum, contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

4. *Libertate Decembri utere.*] Dic liberè quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. Cal. Janu. celebrabantur, in honorem Saturni, & monimentum aurei sub ejus regno seculi, quo tempore cuncti æquales erant tam servi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die solita peragi: post in triduum propagata, adjectis à Cæsare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti; quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit .... sed Sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni festis diebus servos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, & munera missitare, servatum est. Regna quoque sortiri inter æqua-*

Propositum : pars multa natat ; modò recta capessens ;
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas :
Ædibus ex magnis subito se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè :
Jam mœchus Romæ, jàm mallet doctus Athenis
Vivere ; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

INTERPRETATIO.

Alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, alias vitiis obsequentes. Sic *Priscus frequenter visus* est *cum tribus annulis : paulò* verò *post sinistrâ vacuâ diversus vixit ;* adeo *ut vestem mutaret horis* singulis : *exiens* autem *superbâ è basilica repente migraret* illuc, *unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet : certè natus infestis omnibus Vertumnis.*

ANNOTATIONES.

les, & tanquam reges imperitare, magistratus purpuram induere, reliquos in veste candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacea appellantur festa, quibus dies quinque imperabant servi dominis : eorumque unus stolâ sumptâ dominabatur, &c. Vide suprà Sat. 3.

7. *Natat.*] Instabilis est : sicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annullos gestare luxuriosum habebatur.

Priscus.] Hic orator fuisse dicitur, Senatorii quidem vel certè Equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo. quod egestatis signum. In læva utpote minùs actuosâ annuli gestantur. Macrob. lib. 7. cap. 13. *Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè sinistrâ gestandum esse.* Gell. lib. 10. cap. 10. *repertum est nervum quemdam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. Ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parum constans.

Clavum.] Modò latum, modò angustum sumens. De eâ veste præclarâ lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis vivere.] Modò otiosum & luxuriosum præferens vitæ genus ; modò studia literarum & honestos doctrinæ ac Philosophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum, Cic. de Orat. ubi artium exquisitarum officina : ubi præcipuè coluntur ea mysteria, quibus ex agresti immanique vitâ exculti ad humanitatem & mitigati sumus. Id. de Leg. 4. ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis possessione inter Deos certamen fuerit ; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur. Id. Orat. n. 25.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus Deus anno vertendo præsidens, multiformis erat ; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis ; modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus & cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Ver-

Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra
Contudit articulos; qui pro se tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit. quanto constantior idem
In vitiis; tanto levius miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,

INTERPRETATIO.

Contrà Volanerius sannio, quando justa chiragra illi fregit digitos. hominem *quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in alveolum. quanto magis constans in pravis, tanto minùs infelix quàm prior iste, qui nunc intento nunc laxato fune luctatur.* HORAT. An *non hodie declarabis, furcifer, quo spectent illa adeo inepta?* DAV. *Dico, ad temetipsum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non* firmiter *tenes melius esse id quod asseris: sive quod non constanter virtutem propugnas; atque hæsitas,*

ANNOTATIONES.

tumnis dicitur natus quisquis semper incertùs & inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul.

Talis in ætherio felix Vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15 *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit syllabam: vel Poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam. ἡ ἄγρα τῆς χειρὸς, Poëticè χερός. *Justa*, digna luxuriæ pœna. Persius Sat. 5. v. 58.

Sed cum lapidosa chiragra
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti & contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suas movendi facultate alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *orcam* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, & hîc Horatius, ut placet multis hisque doctissimis. Gall. *cornet à dez.* Jul. Poll. lib. 10. cap. 31. phimum φιμὸν numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modò parcus admodum & frugalis; modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimius & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata, translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer.* Servus hoc probro incessebatur, cùm ob delictum quodpiam levius, appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirum & castos Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis. ſi nuſquam es forte vocatus
Ad cœnam; laudas ſecurum olus, ac velut uſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amaſque,
Quod nuſquam tib ſit potandum. juſſerit ad ſe
Mœcenas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, Nemon' oleum feret ocyùs? Ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furiſque.
Milvius & ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem. naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde, popino.
Tu cùm ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbiſque decoris

INTERPRETATIO.

fruſtrà exoptans pedem luto extrahere. Cùm *Romæ* verſaris, *cupis ruri* degere. *cùm ruri degis, remotam urbem laudas inconſtans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: & quaſi pergas coactus, ſic te beatum prædicas; atque gratularis* tibi, *quod apud nullum cœnare contingat.* Verùm *ſi Mœcenas vocet* te *cœnatum apud ſe veſperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus: Nulluſne afferet unguenta citiùs? quiſnam auſcultat?* Tum verò *Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidores; ignavum, ſegnem* eſſe, *adde* etiam, *popinarum ſectatorem, ſi lubet: non infiabor. Tu* verò *cum ſis* ſervus, *ut ego, & fortaſſe pejor; cur me ſponte reprehendis quaſi præſtantior? Quare præclaris ſermonibus tegis* quod *pravum*

ANNOTATIONES.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Fruſtrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas ſecurum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas & præfers quibuſlibet lautis & opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

31. *Velut uſquam vinctus eas.*] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm te diſſimulas.

33. *Serum ſub limina prima.*] Serò quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati; at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ocyùs, &c.*] Clamitas moræ impatiens, & mirum quantum properans ire illuc bene lotus bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfuſi.

35. *Furiſque.*] Alii leg. *fugiſque*, id eſt cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mœcenatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ, &c.*] Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.*] Elatum habeo naſum ad captandos odores opſoniorum; tanquam ventris & gulæ

Obvolvas vitium ? Quid, si me stultior ipso
Quingentis empto drachmis deprenderis ? aufer
Me vultu terrere : manum stomachumque teneto,
Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum :
Peccat uter nostrum cruce dignius ? acris ubi me
Natura incendit; * * * *
* * * * * * *
* * * * * *
Dimittit neque famosum neque sollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris * * *
Tu, cum projectis insignibus, annulo equestri,
Romanoque habitu, prodis ex Judice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ;

INTERPRETATIO.

habes ? Quid si tu agnosceris insanior me, quem emisti drachmis quingentis ? Desine vultu terrorem mihi facere : coerce manum atque iram, dum loquor ea quæ didici à Crispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrum cruce dignior peccat ? Cùm me ardens libido inflammat, * * *

* * * * *
* * * * *

ab ea discedo nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulcrior eâdem potiatur. Tu verò quando exutis ornamentis, annulo equestri, & Romanâ veste, è Judice mutaris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum,

ANNOTATIONES.

mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprehendis.] Ego enim vitia mea ipse agnosco & fateor : tu vero tua celas & vano decore tegis ; & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes stultè.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Crispini docuit janitor edo.*] Doctum se servus à servo Philosophi aptè dicit. Certe à Magistris publicis documenta quædam servi eorum captabant, seu domi, seu custodientes januam Scholarum, in quibus docebant, audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulùm ingeniosi essent. De *Crispino* Stoicam sectam amplexo, lib. *1.* Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum sectator quilibet hîc arguitur, non ipse Horatius : qui ab iis abhorrebat. lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cùm projectis insignibus.*] Deposita togâ, exuto angusto clavo, equestrique annulo & dignitate, quibus ab Augusto es insignitus ; servilem autem indutus habitum, ne agnoscaris ; jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. lib. 13 c. 20.

54. *Ex Judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, sive quòd eligebantur Judices tam ex Equestri quam ex Senatorio ordine.

55. *Lacernâ.* Pallio caput etiam adversus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis Sat. 3. 6. & 8. Gall. *une cape.*

Non es quod simulas ? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari ?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
Quò te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput ? Estne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas ?
In corruptorem vel justior. Illa tamen se
Non habitu mutatve loco, * * *
Cùm te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furca prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Evasti ? credo metues, doctusque cavebis ?
Quæres quando iterum paveas, iterumque perire

INTERPRETATIO.

an *non es quod fingis ? pavidus* quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adversus cupiditates luctante.* Age verò, *quid interest, virgis cædi, & gladio interfici ?* an *pergas addictus ; an infami inclusus arcâ*, in *quam te compegit* ancilla *flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum ?* Dic porrò *si vir matronæ delinquentis jus habet adversùs utrumque, an non æquius contrà adulterum ? Certè femina hæc suum non mutat habitum, vel locum ; * * * * quoniam te metuit, nec amanti fidit. sponte feres patibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem.* Quod si incolumis *evadas*, deinceps *fortè vereberis, & eruditus evitabis ?* Imò verò *inquires rursum timendi pereundique occasiones.*

ANNOTATIONES.

56 *Metuens induceris.* [In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert, uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi & secari, ferro necari : quas cùm accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, seu obligati & obstricti ad quidlibet perpetiendum. Sensus est. Tu servuli metu continuò pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non verè servus es ? nihil certè interest gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum, ferroque necandum se addicit : tu pariter cum adulteria committis. Quid enim, cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis ?

61. *Estne marito matronæ pecc, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul & adulteram. Lex subinde Julia de adulteriis, nonnihil immutavit ; atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos Judices referri jussit. Vide Annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo suâ, non insignia deponit, ut tu : proindeque longè pejus illâ facis, justiorque pœna te sequitur.

66. *Ibis sub furcam prudens.*] Spontè subis servilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel, irato & ultionem anhelanti marito ; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evasti ? credo metues, &c.*] Ironicè. Quod si è vitæ periculo emer-

Poſſis. O toties ſervus! Quæ bellua ruptis
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?
Non ſum mœchus, ais. Neque ego, Hercule, fur, ubi vaſa
Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantiſque minor? quem ter vindicta quaterque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat. Nam
Sive vicarius eſt qui ſervo paret, uti mos;
Veſter ait, ſeu conſervus; tibi quid ſum ego? nempe
Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

INTERPRETATIO.

O multis modis mancipatus! Ecqua fera vinculis fractis improbè ſe religat, ſi quando evaſit? Atenim *non ſum adulter, inquis. Nec ego certe fur, quando argentea vaſa cautus tranſeo. Aufer* verò *periculum, ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis.* Quæ cùm ita ſint, *an meus* es *herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum: quem virga* Prætoris *ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjunge quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? Scilicet ipſe qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis.*

ANNOTATIONES.

gas, fortè cautus deinceps ſimile diſcrimen longè fugies. Imò verò quæres ſemper novas mœchandi totieſque periclitandi occaſiones: adeo mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus eſt Perſius Sat. 5. v. 158 & ſeq.

72. *Non ſum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eo quod apertè non ſectaris matronas; nec ego fur ſum, qui argentea vaſa quælibet obvia metu pœnæ non ſurripio palàm. Verùm ſi periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis: & vitioſæ indoli ambo ſerviemus. Ergo tu perinde ſervus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque tot tantiſque minor.*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute Prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur & in libertatem aſſerebatur ſervus. 1. cenſu. 2. teſtamento. 3. vindictâ; nempe cùm virgâ capiti ſervi ter incuſsâ ritè manumittebat ſervum Prætor. Vide Perſ. Sat. 5. v. 88. ubi ſic habet:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimum atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque

Quisnam igitur liber ? Sapiens: sibi qui imperiosus :
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent :
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari :
In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
Ex his, ut proprium, quid noscere ? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelidâ. rursùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber sum, dic age. Non quis.
Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Ergo quisnam liber?* DAV. *Sapiens, qui sibi dominatur: quem nec egestas nec mors nec catena territant:* qui *valet repugnare cupiditatibus, & spernere dignitates, atque* est *in semet omnino æqualis & globosus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? femina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aspergit. iterum accersit. Exime cervicem infami servitute. Heus dic: Liber, liber sum.* Atqui *non vales. quippe animum premit herus gravis; acresque stimulos subdit fatigato, & reluctantem exagitat.*

ANNOTATIONES.

ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu suo faciunt*, inquit, *sed ludicra νευρόσπαστα esse videantur, id est nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facilè moveatur; nihilque asperum ansatumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externâ. Pers. Sat. 1. v. 64.

Ut per læve severos
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit semper fortuna.*] Sicut affectibus non servit, ita nec fortunæ: & quemadmodum irruentium vitiorum, sic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea est improbitas. De qua Pers. Sat. 5.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

92. *Eripe turpi colla jugo.*] Si tu liber es, age, te liberum ostende: spernentem te meretriculam sperne & desere. Atqui non vales cupiditati subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est. Vocat? Veniendum. Ejicit? Abeundum. Minatur? Extimescendum. Ego vero istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim Dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego. Unde datum hoc sumis tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ,
Quî peccas minùs atque ego, cùm Fulvi, Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? nequam & cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum judex & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim. quî tu impunitior, illa
Quæ parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas?

INTERPRETATIO.

Verumenimverò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, *quâ ratione leviùs delinquis quam ego cùm attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite* altero, *quasi reipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent?* Nempe *Davus iners & pravus* habebitur: *tu vero solers & peritus cognitor* rerum *antiquarum prædicaberis. Si trahor* odore *placenta calida*, homo *nihili sum*. at *tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnosius mihi est optemperare ventri?* nimirùm *quia dorsum verberatur.* Sed *quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ* prætio *exiguo haberi non possunt?*

ANNOTATIONES.

95. *Vel cùm Pausiacâ torpes insane tabella.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitiâ, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant. . . . . Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti . . . . intuentem te, admirantem, clamores tollentem cùm video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum.*

Pausiaca.] Pausias insignis Pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium & digladiantium.

98. *Prælia rubricâ picta aut carbone.*] Publicè & propalam exposita. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus clarissimi pictores; ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris attramento . . . . publicas porticus investivit picturâ gladiatorum, ministrorumque omnium veris imaginibus redditis . . . . . . Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum Judex & callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Quî tu impunitior.* Pers. Sat. 5. v. 130. similiter

. . . . . *quî tu impunitior exis?*

Nempe inamarescunt epulæ sine sine petitæ,
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
Furtivâ mutat strigili? Qui prædia vendit
Nil servile gulæ parens habet? Adde quod idem
Non horam tecum esse potes, non otia rectè
Ponere: teque ipsum vitas fugitivus & erro;
Jam vino quærens, jam somno fallere curam:
Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sagittas!
Aut insanit homo, aut versus facit. Ociùs hinc te

INTERPRETATIO.

Quinimò amara fiunt dapes frequentiùs captata: & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. Denique *nunquid peccat servus quispiam pro uvâ dans strigilem subreptam circa noctem: qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil servile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum versari, nec bene uti otio: atque temet fugis* ut servitutem *abhorrens & vagabundus; nunc vino nunc somno quærens levare sollicitudines, inutiliter. quippe hæ tristes asseclæ fugientem urgent ac persequuntur.* HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid necesse est?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo* noster, *vel condit carmina.*

ANNOTATIONES.

107. *Nempe inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum cruditate corpus vexatur; pedesque bono succo & alimento proindeque viribus destituti vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 73. & seq.

110 *Furtiva mutat strigili.*] Dans strigilem quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum esse potes.*] Variis distractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*, utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis & honestis. Pers. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus solus Sapiens, quam cum solus est.

113. *Teque ipsum vitas.*] Vitiosi sibimetipsis graves sunt, maximè si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conscientiâ ampliùs torquentur.

Fugitivus & erro.] A te discedere cupis, vel omnino, vel ad tempus; sicut molestum dominum evitat servus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut saltem velut *erro*, dies multos absens tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo; quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut versus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine.

Adde Poëmata nunc: hoc est oleum adde camino.

Ni rapis

Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

INTERPRETATIO.

HOR. *Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum* meum *Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinùs hinc te amandabo ad ergastula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è soluto, sordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *carcer rusticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergastulis pessimum est, & quicquid agitur à desperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Nasidieni luxum minimè lautum irridet.

UT Nasidieni juvit te cœna beati?
Nam mihi quærenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit melius. Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni divitis? Etenim heri mihi* te *cœnaturum* apud me *perquirenti dictum* est te *ibi epulari à meridie.* FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectiùs habuerim.* HOR. *Si molestum non est, dic quod edulium primo sedarit graviorem famem.*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Nasid.*] Horatius à Fundanio percunctatur qualis fuerit cœna illa quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mœcenati, & cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eques Rom. fuisse dicitur. Porrò ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel Anapæstum loco Dactyli. Apage qui legunt; *Ut te Nasid. &c.* vel, *Nasidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices, nec non Priscianus lib. 17.

2. *Here.*] Heri & here dicebant veteres; ut vespere & vesperi. Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergo epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. 11. v. 88.

Ad has epulas solito maturius ibat.

In primis Lucanus aper leni fuit Austro
Captus, ut aiebat cœnæ pater. acria circum
Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
His ubi sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit; & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cœcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.

INTERPRETATIO.

FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ, Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator: circa* erant *acres rapæ, lactucæ, radices; & quæ languentem stomachum excitant, siser, alec, fæx* vini *Coi. Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere detersit mappâ villosâ purpureâ; alter autem corrasit quicquid supervacuum, & quod posset nauseam creare convivis. Tum subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit, Alcon* autem *Chium absque marinâ* aquâ.

ANNOTATIONES.

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fecundâ jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro captus.] Frustra conatur Nasidienus venditare sic teneriores factas esse illius apri carnes; & frustra excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.* [Convivii Præfectus; infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

8. *Acria circum rapula, &c.*] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens appetitum excitans. Gall. *chervy*, vel *selris*. Dioscorid. Plin, &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Satira 4. hujus libri. v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. suprà sat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore Gall. *Erable*. Plin. lib. 16. cap. 15. *acer*, inquit, *operum elegantiâ & subtilitate citro secundum*. Pariter & Martial. lib. 14. Epig. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] Gausape & gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus: ita famulus altè defert vasa vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes.*] Puer formosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide libro 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum.

Hic herus, Albanum, Mœcenas, ſive Falernum
Te magis appoſitis delectat; habemus utrumque.
Divitias miſeras. ſed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Summus ego, & prope me Viſcus Turinus; & infra,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius; quos Mœcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat ſuper ipſum; Porcius infra,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.

INTERPRETATIO.

Mox dominus dixit: *Si* fortè *Albanum vel Falernum*, ô *Mœcenas*, *te pluſculum juvat*, quàm *quæ allata ſunt*, *utrumque adeſt.* HORAT. O *infortunatas opes! at aveo ſcire*, *quibuſcum opulantibus* tam *lautè cœnaveris*, ô *Fundani.* FUNDAN. *Ego ſupremo in thoro*, *& juxta me Viſcus Thurinus* accumbebat; *atque inferiori* loco, *ſi bene recordor*, *Varius.* Aderant in medio lecto *Servilius Balatro*, *& Vibidius*; *quos aſſeclas adduxerat Mæcenas.* In imo *erat Nomentanus ſupra Naſidienum*; *infrà* verò *Porcius*, *riſum præbens* cùm *devoraret ſimul integras placentas.*

ANNOTATIONES.

quod tamen pro Chio & Græco venditetur. Vel hinc jactat purum eſſe, & cui nihil aquæ marinæ admixtum ſit. Nam ſolebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam paſtoribus editum, quod jubebat Dionyſium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 4. Od. 11.

Falernum.] Lib. 1. Od. 20.

18. *Divitias miſeras.*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Senſus eſt: miſeras divitias, quæ divitem nedum faciant beatum; imò perſæpe ſordidum & miſerum reddunt! Certe hîc ſordes Naſidienus exhibet, qui non ſtatim optima vina Mœcenati depromat. Eccui enimverò alii reſervabat Albanum ſuum & Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëta Comico ſale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego ſummus in ſummo lecto. De ſitu diſcumbentium, & ratione diſcumbendi ad menſam, egi lib. 1. Od. 27. Item lib. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum eſt, honoratiorem in quoque thoro locum fuiſſe medium: & convivii dominum in imo lecto ſemper accubuiſſe. Itaque hîc in ſummo thoro medius erat Fundanius viſcum Thurinum ſuperiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mœcenas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Naſidienus cum ſuis convivis Nomentano ſcilicet & Porcio.

Viſcus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri Poëta lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5. & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, paraſitos, homines non invitatos à convivatore ſed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hoſpitis confiſus benevolentiâ, quoſdam deducebat aſſeclas ſecum: quibus nomen datum ex eo quod invitatum ſequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap 6.

23. *Nomentanus*] De eo luxurioſo nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius.] Famoſus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ cenſebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Caſaubon. in Athen. lib. 3. cap.

Nomentanus ad hoc, qui si quid forte lateret,
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuò patuit, cùm passeris atque
Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso
Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit majores. Vertere pallor,

INTERPRETATIO.

Porrò *Nomentanus* propterea adérat, *ut digito indicaret si quid fortasse* apponeretur *reconditi* saporis. *Etenim reliqui è vulgo, nos inquam comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valde cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris & rhombi, qualia non* ante *gustaram. Tum me docuit melimela rubicundiora esse*, si *decerpantur imminutâ Lunâ. Quid* autem *id referat, ab ipso meliùs acceperis. Subinde Vibidius* ait *Balatroni: nisi potamus cum damno* præbentis cœnam, *moriemur sine ultione*; statimque *petit scyphos capaciores. Tunc pallor* cœpit *immutare vul-*

ANNOTATIONES.

29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non sunt epulæ quæ non placentam redolent.*

25. *Si quid forte lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, & eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes & mysta.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: si illi vano ostentatori & garrulo fides, cœnabamus exquisita omnia, & succum habentia longè dissimilem ei quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris.] Passer piscis planus Gall. *carrelet*: à rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupitanus rhombo, passeri lævus.* Plin. lib. 9. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *pommes de paradis.* Plin. lib. 15. cap. 14. mala *mustea à celeritate mitescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapore melleo.*

32. *Minorem ad lunam.*] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potius quando minuitur, quàm cùm augetur & crescit, astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

Quid hoc intersit.] Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili qualibet usque ad nauseam disserebat.

34. *Nos nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni ejusque convivii insulsitatem ulcisci aliter non possumus quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius & dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum subit indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

Tum parochi faciem, nil ſic metuentis ut acres
Potores : vel quod maledicunt liberius, vel
Fervida quod ſubtile exſurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, ſecutis omnibus. imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natantes

INTERPRETATIO.

tum dantis epulas, nihil tam formidantis quàm validos potores : ſive quod dicaciores fiunt, ſive quia vini calor hebetat guſtum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt poculis *Aliphanis. Infimi* verò *thori homines minimè læſerunt lagenas.* Mox *apponitur muræna in catino extenſa inter ſquillas juſ-*

ANNOTATIONES.

36. *Parochi.*] παρέχω, præbeo.

38. *Fervida quod ſubtile, &c.*] Ex perſonâ avari honeſtam dolendi rationem prætexit, quaſi palatum immodici potûs calore obtuſum jam vini bonitatem ſapere nequeat.

39. *Aliphanis.*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Aliphâ urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitiè ſitâ, non longè ab Apennino : quæ modò in ruderibus jacet. Aliphani agri meminit Tullius 2. contrà Rullum : & pro Plancio.

41. *Imi convivæ lecti, &c.*] Naſidienus ejuſque aſſeclæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto diſcumbentes parum aut nihil biberunt ; quia nos majoribus ſcyphis brevi lagenas exhauſimus, & vinaria tota invertimus, ut paulo ante dictum. Sive quod illi attoniti ſpectarent alios tam acriter & ſtrenuè potantes. Seu quod Nomentanus & Porcius Naſidieno familiari ſuo jam pallenti ex avaritiâ, novum dolorem creare formidarent, ſi ſaltem ipſi vino ejus haud peperciſſent. Horatii locum hunc alii aliter interpungant, *ſecutis omnibus imis. Convivæ lecti*, &c. atque interpretentur ut libuerit : judicabit æquus Lector ſenſum fore confuſum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiſcitur, id eſt ſelectos & honoratos. Certè unus Mœcenas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu ſibi temperarunt, ſeu temperantiam ſervarunt ? Neque verò aptiùs huc intruduntor imi ſubſellii homines, paraſiti, ſcurræ : quorum nulla eſt ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla piſciculus eſt è cancrorum genere : de quo jam ante Sat. 4. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ eſt è conchis marinis) *cum parvâ ſquillâ coit ſocietatem comparandi cibi*. Plinius lib. 9. cap. 42. non feſtivè explicat : nec pigebit tranſcribere. *Concharum generis pinna eſt. Naſcitur in limoſis, ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem pinnoterem vocant, alii pynnophylacem. Is eſt ſquilla parva : alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbum corpus intùs minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinùs ; & ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu levi ſignificat. Illa ore compreſſo, quicquid incluſit exanimat ; partemque ſocio tribuit.*

Murena.] Piſcis carens pinnis & branchiis, de genere eorum *qui flexuoſo corporum inpulſu ita mari utuntur ut ſerpentes terrâ : in ſicco etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20. & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vi-

In patinâ porrecta. Sub hoc herus ; Hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella, garo de succis piscis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur : cocto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud, pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverat uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere ; illutos Curtillus echinos,

Interpretatio.

culo *immersas. Tum dominus ait : ista prægnans capta est*, quæ *minùs bonâ carne fuisset postquam peperisset. His affusum est jus* ex *oleo expresso è præcipuâ Venafri cellâ, garo è succo piscium Hispanorum, vino quinque annorum, at cismarino, dum coquitur : cocto verò ita Chium aptum est, ut nullum aliud aptius* sit *; non sine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corrupit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas, Curtillus* autem *herina-*

Annotationes.

varia, & earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergo magna & procera. Sat. 2. huj. lib.

Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, &c.

44. *Gravida capta est.*] Quid hoc ad rem ? & quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur ? Profectò insulsi convivatoris vana somnia.

45. *Venafri.*] De præstantia olei Venefrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia maximè agro Venafrano* De eo jam supra Sat. 4. v. 69. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garo de succis priscis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatissimum è scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. cap. 8. Vide suprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam insulam Scombrariam, & promontorium ejusdem nominis, sic appellata à frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque sæpiùs apud Poëtas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

50. *Aceto quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi insulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas post Mitylenen præclara, vino generoso celebris. Silius Ital. lib 7.

Tmolus, & ambrosiis Aruisia pocula succis,
Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. lib. 4. cap. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis : aliquando etiam in beatorum mensam admissæ, ut in cœnâ Nasidieni.

Inulas.] Gall. *de l'aunée. Tristes* vocat Columella : Horat. suprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam ; sed integros potius coquendos esse *illutos*, id est non ablutos & suâ salsugine non purgatos : sed quales depromuntur è

Ut melius, muriâ quam testa marina remittit.
Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi, aiebat: eoque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes

INTERPRETATIO.

*ceos non lotos, velut convenientius, coquenda instituimus muriâ quam testa marina reddit. Interim appensa aulæa graviter collapsa sunt in catinum, tan*tumque *nigri pulveris extulerunt, quantum non effert Aquilo in agris Campanis. Nos timentes* aliquid *gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus* Nasidienus *contrà demisso capite lacrymatus est, quasi filius intempestivè esset mortuus. Ecquis modus adfuisset, nisi callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset? Eheu Fortuna, quod numen est inclementius erga nos quàm tu? Quantum semper gaudium captas, res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coercere vix poterat. Balatro cuncta in jocum trahens, dicebat: Ea sors est hujus vitæ. ideoque nunquam fama æqua respondebit labori tuo. itane ve*rò oportet *te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas* epulas *capiam: ne adustus panis; ne jus malè*

ANNOTATIONES.

vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius.*] Asserens nihil esse melius, quam ita illos incoquere in muriâ sive succo illo salso qui reperitur in marinâ testâ.

54. *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo seu tabernaculo obtendebatur ad excipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campania quod sit plana & campestris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & casum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compescere risum.*] Appositâ ori mappâ.

64. *Suspendens omnia Naso.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit bonum purum, & stabile; sed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gra-

Præcincti rectè pueri comptique ministrent ?
Adde hos præterea casus : aulæa ruant si,
Ut modò : si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc : Tibi dii quæcunque preceris,
Commoda dent : ita vir bonus es, convivaque comis.
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque

INTERPRETATIO.

conditum inferatur ; ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur ? His adjunge infortunia, putà *si tentoria collabantur*, *ut mox* contigit ; *si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut Imperatoris*, ita *convivium prabentis animum res contraria ostendere*, *prospera occultare consueverunt. Nasidienus ad ista* respondit : *Quacunque bona postulabis, Dii largiantur tibi ; adeo vir probus es, & facetus conviva :* tumque *petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationes diversas.* Certè *nullos velim ludos spectasse potiùs quam istos.* HORAT. *At refer ea qua postea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Risimus, *dum famulos interrogavit Vibidius : An fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula*

ANNOTATIONES.

vi aulæorum casu interturbata est.

70. *Camptique ministrent.*] Hoc Maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi ac nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Non caret sarcasmo dictio illa. qualis enim erat agaso ut ministraret convivis ?

77. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas à re, cœnatoria dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus*, *& in proximam cellam ducti sumus*, *in quâ tres lecti strati erant.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula & toralia conspurcarent. Martial.

Deposui soleas, *affertur protinus ingens*
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumtis ? convivium aulæorum casu & multo pulvere inquinatum vult raparare, Balatronis sermone scilicet erectus & ipse reparatus. Vide J. Lips. Antiq. Lect. lib. 3.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cetera prope nuda vincientibus. Factum nomen, quod solum dumtaxat seu plantam obtegerent. Porro calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas & crepidulas à Græcâ voce κρηπῖδες. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ*, *&c.*] Alter alteri insusurrat : Ecquo pergit ille ? quid molitur ? Observa, Lector, in hoc versu frequentiorem litteram S bellè susurros exprimentem.

Ridetur

Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo,
Nasidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre,
Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi,
Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
Quam si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes:

INTERPRETATIO.

non praberentur? Dum verò *conflatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante;* en *revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Ponè sequebantur famuli* in *pragrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo sale itemque farre* conspersa; *nec non jecur albi anseris pinguibus ficis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longè melius* quid, *quàm si cum lumbis edantur. Jam aspeximus afferri merulas adusto pectore & palumbes absque nati-*

ANNOTATIONES.

83. *Fictis rerum.*) Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cùm maximè rideretur. Sat. 2. huj. lib. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.) Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutata frontis.*] Hilaris è mœsto factus, læto animo lætitiam instauraturus.

86. *Mazonomo.*] Genus est lancis magnæ, dicitur ἀπὸ τῦ νέμειν μάζας, à distribuendo mazas, id est, edulia quædam è farina & lacte, ut vult Suidas, vel è farinâ aquâ & oleo, ut placet Hesychio. Varro usus est ea voce lib. 3. cap. 4. de re rust. Lucullus, inquit, è turdis aujarium fecit in Tusculano; ut alios videret positos in *mazonomo* coctos, alios circum fenestras volitantes.

87. *Discerpta ferentes membra gruis.*] Quale hoc edulium è recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt τραχήλια seu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos qui D. Augusti principatu obiit, cùm scriberet turdos paulò ante cœptos saginari; addidit, ciconias magis placere quàm grues: cùm hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigisse,*

88. *Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Nostri sapientiores qui eos* (anseres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit. exemptum quoque lacte mulso augetur.* Juvenal. Satira 5.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Pers. Sat. 6.

. . . . *Satur anseris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 58.

Aspice quàm tumeat magno jecur ansere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anseris albi.] Tales in primis commendat Varro de Re. Rust. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.*] Vide huj. lib. Sat. 4. ubi,

leporis sapiens sectabitur armos.

Martial. de anate.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantùm
Et cervice sapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.*] Gall. *des merles.*

Palumbes.] Silvestres columbas. Gall.

Suaves res, si non causas narraret earum, &
Naturas dominus. quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset pejor serpentibus Afris.

INTERPRETATIO

bus : quæ quidem *jucunda* extitissent, *si causas eorum & naturas* importunè *herus non commemorasset.* Ergò *hunc nos ulti* sumus *ita fugientes nihilque prorsùs delibantes, perinde ac si Canidia Africanio anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.*

ANNOTATIONES.

ramiers. Sine clune, quæ tamen pars optima est & palato suavissima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere : cæterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopiâ sordere : superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere,* &c.

92. *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem obsonia nobis forte jucunda extitissent, si non importunâ garrulitate ea Nasidienus nimiùm venditasset; ac velut optima collaudaret quæ sunt deteriora, adductis perperam à rerum naturâ causis & rationibus.

93. *Fugimus ulti ut nihil, &c.*] Ulti sumus, nihil gustando ex iis quæ sic inepte venditarat.

94. *Velut illis Canidia afflasset, &c.*] Ut si afflatu suo venenum lethiferum affudisset *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM LIBER PRIMUS.

HÆC pars Horatii ſermonum altera dici poteſt, continens Epiſtolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos ſcribit non tam de rebus domeſticis & futilibus, quàm de graviſſimis quibuſque, putà de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epiſtolas* nuncupat Scaliger. Quod ſi novum, at certè pulcrum eſt, verſibus & ſtrictâ oratione ſcribere ejuſmodi Epiſtolas. Hinc etenim & major familiaritas in ſuos elucet: & nonnullam ſcribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Muſæ. Ita ſanè quædam faciliùs enarrantur, & quæ per ſe auſtera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epiſtola Mœcenatis hortatu ſcripta ſatis apparet, & quidem ætate jam provecto Poëtâ noſtro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis poſthabere ſoliti, & quæ ad corpus quàm quæ ad animum ſpectant, multò ſtudioſiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6 quanquam durus alias caſtigator, *nitidioris ſtyli* fatetur eſſe Epiſtolas. *Prima* inquit, *quovis melle dulcior eſt: ſententiæ appoſitæ: dictio caſta, rotunda, ſuavis. Quapropter arbitror poſtremam omnium factam, primam poſitam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epiſtolarum librum Satiris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus, neſcio quid conſilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem ſubvertere. Grammatico nihil infelicius. Credo quod viderent verſum illum:* ſummâ dicende camœna: *quaſi verò non hanc ipſam poſtremam intelligeret.*

EPISTOLA PRIMA.

AD MOECENATEM.

Inconstantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

RIMA dicte mihi, summâ dicende camœnâ,
Spectatum satis, & donatum jam rude quæris,
Mœcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro;
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.

INTERPRETATIO.

O *Mœcenas à me celebrate primis carminibus, & celebrande postremis, me sat probatum jamque libertate fruentem vis rursum obstringere veteri exercitatione.* Atqui *non eadem ætas adest,* non idem *ingenium.* En *Veianius, armis in Herculis æde suspensis, delitescit quietus ruri; ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.*

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mœcenatem quasi numen venerari se ostendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius sive Pollionem sive Augustum alloquitur.

A te principium: tibi desinet, accipe jussis
Carmina cœpta tuis.

2. *Rude donatum.*] Acceptâ missione jam liberum. *rudis* virga erat (Palmea si quibusdam fides) quâ donabantur Gladiatores, in signum exauctorationis; ut deinceps cessarent à gladiaturâ; & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphiteatro; rudiariis quoque quibusdam revocatis, auctoramento centenûm millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum Lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus modo sum istis rebus: imo seria, honesta, Philosophica dein consector.

4. *Veianius.*] Illustris gladiator.

5. *Armis Herculis ad postem fixis.*] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad Amphiteatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet sententia, quam opinantium idcirco præ cæteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

Latet abditus agro.] Apud villulam suam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extrema, &c.*] Ne ultra cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem: seu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ discrimine, & jamjam à pari suo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem :
Solve ſeneſcentem mature ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & verſus, & cætera ludicra pono.
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc ſum :
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter :
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,

INTERPRETATIO.

Certè *adeſt qui ſæpius inſuſurret ad aurem meam ſapientem : Dimitte prudens tempeſtativè equum ad ſenium vergentem, ne ſub finem deficiat, atque* ægrè *anhelitum trahens derideatur. Ergo jam carminibus aliiſque jocis nuntium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum* ſit : *atque in id incumbo totus. Colligo & contexo quæ ſtatim adhibere queam* ad uſum. *Ac ne fortaſſe ſciſciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar : Nullius* videlicet *præceptoris opinionibus me addico :*

ANNOTATIONES

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum : altera eſt rationis monitum rectè & ſapienter ſuggerentis, maturè ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente obſcuretur.

Purgatam.] Philoſophiæ documentis excultam, & ſanam mentem. Perſ Sat. 5. *purgatas inſeris aures fruge Cleantheâ.*

8. *Solve ſeneſcentem.*] Sicut prudentis eſt incitatoris, equum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru & mature à circo removere, ne ilioſus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet : ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cùm ſenio fatiſcens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius.

Sicut fortis equus ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu quieſcit.

De Circenſibus Romam tranſlatis, de poſitis metis, de ſolemnibus curriculis, deque ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. c. 8. &c.

Ilia ducat.] Spiritûs ducendi laborans difficultate circi decurrere ſpatia, pari ut olim velocitate & ardore; adeoque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *tanta vis*, inquit, *verbaſco eſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cetera ludicra.*] Nugas, jocos, Lyria, Satyrica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino; ac poſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.*] Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od 29. *Socraticam domum.* Plùres nempe Philoſophorum familiæ celebres ſuum quæque ducem ac principem colebant : Academici Platonem, Peripatetici Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophiâ neceſſariò pareamus, quid ſit in quaque re maxime probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora eſt à

Quò me cumque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigiduſque ſatelles:
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, dieſque
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter id quod
Æque pauperibus prodeſt, locupletibus æque;
Æque neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat ut his ego me ipſe regam ſolerque elementis.
Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus;

INTERPRETATIO.

ſed velut *hoſpes feror quocunque me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & Reip. negotiis occupor, acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans: modò clam redeo ad Ariſtippi documenta; mihique res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut* autem *longa nox* iis *quos meretrix fallit, & dies longior operi aſtrictis videtur; annus verò tardus pupillis ſeveræ diſciplinæ novercarum obnoxiis: ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, qued ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenuè illud quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit; ſpretum* verò *pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe his præceptionibus regam & tuear.* Enimverò quamvis *nequeas* tam *acutè videre quam Lynceus,*

ANNOTATIONES.

re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono; & ſapientem à capeſſendâ Republ. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: Rei verò publicæ adminiſtratione Sapienti interdico: pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro. Cic. 4. Academ. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici . . . . Ariſtippus quaſi animum nullum habeamus, ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirum cum objiceretur, Habere eum Laida: minimè erubeſcens, *Habeo Laida*, inquit; *non habeor à Laide*. Cicer. lib. 9. Epiſt. 26.

24. *Agendi graviter id quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſque.*] Perſ. Sat. 5. v. 64.

. . . . Petite hinc, juveneſque, ſeneſque,
Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis Philoſophiæ documentis, morum regulis

Non tamen idcirco contemnas lippus inungi.
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chirágra.
Est quôdam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritia, miseroque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem.

Interpretatio.

non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes, ac licet non speres robur fortis Glyconis, non propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Juvat aliquatenùs progredi, tametsi non liceat ampliùs.* Verumenim *si animus æstuat avaritiâ & cupiditate miseros* faciente; in promptu *adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam istius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ studio inardescis, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebriosus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quisque,* profecto *sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplinæ.*

Annotationes.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Et si nequeas tam acres habere oculos, quàm Lynceus; non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis mentionem hîc esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinsius ingeniosè & eruditè contendit intelligendum esse hîc Glyconem Philosophum, quem Laërtius scribit *firmo corpore, & habitu prorsùs athletico* extitisse.

31. *Nodosa chiragra.*] De *chiragra*, lib. 2. Sat. 7. *Nodosa*, quia nodis quasi præpedit motum & usum manuum. Seu quod humor crassus digitorum internodia occupans turgescere faciat velut nodos & lapillos quosdam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiragram. Sat. 5. v. 58.

32. *Est quodam prodire tenùs, &c.* Al. *quadam.* Sensus est: Quanquam non licet reconditissima Philosophiæ arcana scrutari; at prodest tamen plurimum vel primis *elementis* imbui, & saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quod eam assequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba & voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula quæ te ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris & religione translata ad sapientiæ studium. *Piacula.* Lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *ter*, de ternario numero in sacris solemni, dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Pers. Sat. 2. v. 16. *Purè*: purâ mente. Tibul.

Casta placent superis. purâ cum veste venite.
Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*]

Virtus est vitium fugere : & sapientia prima,
Stultitia caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum sensum, turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.
Ne cures ea, quæ stulte miraris & optas,
Discere & audire, & meliori credere non vis.
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,

INTERPRETATIO.

Virtus est fugere vitium : & prima sapientia, liberum esse à fatuitate Cernis, quanto animi & corporis nisu declines mala quæ putas esse maxima. videlicet, *paupertatem, ac repulsam ignominiosam.* Sic tu *negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans, per mare, per scopulos, per flammas.* At verò *detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere, quæ fatuè æstimas magni, & concupiscis: Ecquis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor esse in celebribus Olympicis ; si spes facilis*

ANNOTATIONES.

Cic. Tusc. 2. n. 13. *Cultura animi Philosophia est, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad satus excipiendos ; eaque mandat & serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse.*] Carere vitiis. Is enim vitiosus qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus & sapiens est.

43. *Turpemque repulsam.*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio. *C. Marius duas Ædilitias accepit repulsas.* Offic. 1. n. 71. *Cùm offensiones tum repulsas quasi quamdam ignominiam timent & infamiam.*

44. *Capitisque dolore.*] Synecd. pars pro toto.

45 *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

. . . . Aspice portus,
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam
In pelago. Veniet classis quocunque vocarit
Spes lucri ; nec Carpathium, Gætulaque tantùm
Æquora transiliet, &c.

Per saxa.] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes.] Vel per gravissima pericula ; vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultrò credis : cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum ? Scilicet *audire piget* ac *discere*, & *credere non vis* asserenti Philosopho : *Stultum* esse *mirari & optare*, seu avidè consectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Discere & audire.*] ὕστερον πρότερον. Prius enim *audire*, quàm *discere.*

49. *Quis circum Pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus & hebes quisque. Quare ergo tu virtutis decus & gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus, præsertim cùm hæ non nisi ægrè & vix haberi queant ; ille verò facilè possit comparari per studium sapientiæ.

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

Cui sit

Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primum est:
Virtus post nummos. hæc Janus summus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesque;
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesque;
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. *Hic* murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.

INTERPRETATIO.

adsit adipiscendæ victoriæ absque magno *labore?* Enimverò ut *argentum auro*, sic *aurum virtutibus postponi debet.* Nec audiendus qui sic moneat: *O cives, cives, opes primo sunt comparandæ: virtus* autem *post pecuniam. Illud* quidem *monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quam senes brachio sinistro appensa* gestantes *loculos & tabulam.* Adde quod *si sex* aut *septem millia desiderantur ad quadringenta*, licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem*, nihilominus eris *plebeius. Verùm* quanto meliùs *pueri inter ludendum edicunt: Rex eris, si rectè agas?* Ita sane. *Hic* tibi *murus sit ex ære: nullius peccati conscium esse, nullius flagitii* probrum *timere.*

ANNOTATIONES.

51. *Sine pulvere.*] ἀκονιτὶ. Thucyd. & Herodian. Metaph. *citrà laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam, ἀνιδιτὶ *&* ἀνιδρωτὶ *sine sudore:* ἀναιμωτὶ νικᾷν, *sine sanguine*, seu *incruentam victoriam referre.*

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat 23. c. 3. præclaram similiter gradationem instituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemmæ margaritis, margarita sanctitate.*

53. O *cives, cives, &c.*] Prosopopœia, quâ stultè loquens inducitur quispiam è vulgo.

54. *Hæc Janus summus, &c.*] Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro consistentes, duas inter Jani statuas. De his Lib. 2. Satir 3. v. 18.

56. *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eumdem versum antea jam positum explanavi, Lib. 1. Sat. 6. v. 74. *loculos*, ad fœnus reponendum; vel in quibus calculi ad numerandum. *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina descripta sunt: vel super quam positis calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple, millibus sestertiûm; qui census Equestris est: ut alibi annotavi. Quidam legunt: *Sed quadringentis*, &c. ut sic loquatur avarus idem & ambitiosus: Quidni opes congeram, ut à plebe me segregem, & ad Equestrem censum, ordinem, dignitatemque assurgam? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & recto puerorum judicio. Hi nimirum verè, sanctè, justè sentientes, inter ludendum spondent principatum ei qui rectiùs egerit, non ei qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7. ubi de Basilindâ, aliisque ludis puerorum.

60. *Hic murus aheneus esto.*] Proverbialis dictio. Sensus est: nihil firmius tene quam doctrinam hanc. vel ut explicat Erasmus; hoc certum sit tibi & immutabile animi decretum. Item, muro quolibet aheneo fortior &

Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?
Iſne tibi melius ſuadet, qui ut rem facias, rem
Si poſſis rectè; ſi non, quocunque modo rem;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum, præſens hortatur, & optat?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iiſdem;

Interpretatio.

Age, reſponde, An Roſcia lex præſtantior; an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi meliora ſuggerit, qui admonet, *ut opes acquiras juſtè* quidem, *ſi* fieri *poteſt; ſin autem, quâcunque ratione opes* congeras, *ut propiùs ſpectes flebilia carmina Puppii; an qui præſens ſuadet ac deſiderat,* ut *expeditus ac fortis arroganti fortunæ obſiſtas? Quod ſi populus Rom. à me fortaſſe percunctetur: quare non eadem* cum ipſo *judicia habeam, ſicut porticus* habeo

Annotationes.

inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.*] Lex teheatralis lata à Roſcio Othone Thrib. Pleb. quâ vetuit Equitem Rom. fieri niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibiq. annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio: ſed ad alia quoque transfertur. Hîc ſignificat ſolemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.*] Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Iſne tibi melius.*] Roſcius ille theatralis legis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs ſpectes, &c.*] Equeſtribus in gradibus ſedens. Nempe ludos ſpectabant Senatores ex Orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus: Equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus, ex Othonis lege; denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppii.] Ironicè. Tragœdias Puppii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de ſe ipſo feciſſe hoc diſtichon Iambicum:

Flebunt amici & bene noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus Philoſophiâ imbutus, cum docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam; cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris?

71. *Cur non ut porticibus ſic, &c.*] Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor, v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

Porticibus.] De porticibus Romæ variis atque inſignioribus, fusè Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat Porticus Auguſti in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec

Nec ſequar aut fugiam quæ diligit ipſe, vel odit :
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam : Quia me veſtigia terrent
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum. nam quid ſequar, aut quem?
Pars hominum geſtit conducere publica : ſunt qui

INTERPRETATIO.

communes : *&* cur *non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur : reſpondebo* idem *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti : Quia me deterrent veſtigia ad te converſa omnia, nulla* autem *retrò.* O populus, *bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem ſequar? Pars hominum gaudet conducere* vectigalia *publica. Sunt qui*

ANNOTATIONES.

non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erant præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta : porticus Pompeii ante ipſius curiam : porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta : Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata : porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ vectari & ſpatiari ſolebant : porticus Quirini, antiquo opere ſpectanda : porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales miro ingenio conſtructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat; feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ : at cùm ingredi renueret, quid ita officium ſola detrectaret? leoni interroganti, reſpondit : Quia me deterrent belluarum veſtigia, quibus ad te ſpectantibus univerſis, cognoſco multas adiiſſe, rediiſſe nullas. Apud Non. Lucilius lib. 30.

Quid ſibi vult, quare fit ut introverſùs & ad te
Spectent, atque ferant veſtigia ſe omnia prorsùs?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *ſequar* eadem quæ *ipſe diligit*, nec *fugiam* quod ipſe *odit*; reſpondebo : Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam; at paucos inde emergere : imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miſerè abſumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi deſcriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Juriſc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos : quoniam aliæ urbes membra cenſeantur Reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus cauſis ad Pop. Rom. reſpicit : civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur; primum ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores.* Alterum ex agris, nimirum decima pars frumenti excipiebatur : quod qui redimebant, *decumani* appellabantur, quod *decumas* exigerent. Tertium è ſilvis, ſeu è paſtione pecorum; & *ſcriptura* vocabatur : qui verò paſcua publica conducebant, *magiſtri ſcripturæ*, ſeu ſcripturarii, dicebantur, à deſcribendis ejuſmodi vectigalibus. Quartum è ſalinis inſtituit Ancus Martius. Cic. pro lege Manilia, ita ſcribit : Cùm

Crustis & pomis viduas venentur avaras,
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto crescit res fœnore. verùm
Esto aliis alios rebus studiisque teneri;
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus & mare sentit amorem
Festinantis heri: cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri. lectus genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.
Si non est, jurat bene solis esse maritis.

INTERPRETATIO.

viduas avaras captent crustulis & pomis; atque circumveniant senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consectentur negotia & proposita, numquid *ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? Si locuples dicat: Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis,* statim *lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis.* Quod *si perversum stu*dium ædificandi *augurium ei dederit, cras ferramenta transportabitis Teanum, ô artifices.* Porrò si *genialis thorus in aula* ejus *sit, affirmat nihil præstabilius esse nihil optabilius vitâ cœlibe. Si non adest, asseverat solos conjuges beatos esse.*

ANNOTATIONES.

hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est, tamen *pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scripturâ* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid. leg. *frustis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro, fructibus: quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque senes*, *&c.*] Senum ac viduarum opibus & hereditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à se quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe*, *&c.*] Jam levitatem hominum & inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

Festinantis heri.] Cupidè properantis in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum est, & gratum littus amœni
Secessûs.

85. *Cui si vitiosa libido fecerit auspicium*, *&c.*] Si libido suo instinctu, vel pruritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit: statim Baiis relictis, Teanum alióve festinabit; eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa, inter Cales & Suessam. non longè habet Acidulas aquas calculosis valde salubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aula est.*] Si

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo ?
Quid pauper ? ride . mutat cœnacula , lectos ,
Balnea, tonsores : conducto navigio æquè
Nauseat ac locuples , quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri, rides : si forte subucula pexæ
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar ;
Rides . quid , mea cum pugnat sententia secum :
Quod petiit, spernit ; repetit quod nuper omisit :
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto :
Diruit, ædificat , mutat quadrata rotundis ?
Insanire putas solemnia me ; neque rides ;
Nec medici credis , nec curatoris egere

INTERPRETATIO.

Ecquo igitur vinculo constringam Proteum vultus variantem ? Inops autem *quid agit ? ride . mutat domicilium , thoros , balnea , tonsores . conducta cymba fastidio pariter afficitur , ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius* tibi *fiam habens capillos inæqualiter recisos à tonsore ; cachinnos tollis. Si subucula detrita supposita fuerit tunicæ munda , vel si toga inæqualis disconvenit ; in risum solveris. Quid verò , cum mea mens secum luctatur ; contemnit quod cupivit , requirit quod modò abjecit ; agitatur ac discordat toto vitæ ordine ; destruit , extruit ; quadrata mutat rotundis ?* tum certè *existimas me communi insaniâ laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore*

ANNOTATIONES.

uxorem habet , cælibes laudat : si non habet , felices prædicat matrimonio junctos , adeo levis est animi & propositi, diversaque semper expetit . *genialis.* In nuptiis sternebatur lectus ad honotem Genii : cui nomen ab antiquo geno , i. gigno. Festus. Vide Catul. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper ?*] Neque dives modò , sed & pauper inconstantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur superior ædium contignatio, ad quam scalis ascenditur : quod quidem tenuiores domicilium ; mercede conducebant. Fest. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphos. Prudentius.

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat , cœnaculum verò pauperum ; quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat , imo quasdam habebat appendices. Gall. *un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali , &c.*] Senec. de brev. vitæ . *quis istorum non mavit Remp. turbari quàm comam ? quis non solicitior de capitis decore , quàm de salute ? &c.*

95. *Si fortè subucula pexa.*] Si vestium inæqualitatem , discrepantiam , inconcinnam positionem videris , rides ? Quid verò, si mentem meam à seipsa dissentientem animadvertas ?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulo ante placuerat , hæc verò jam magis placet.

101. *Insanire putas solemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis , &c.* Non me credis insanum , qui helleboro sanandus sim : & cui Prætor curatorem

A Prætore dati; rerum tutela mearum
Cum ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.
Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
Præcipue ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

INTERPRETATIO.

à Prætore aſſignato; cùm ſis columen rerum mearum, ô Mœcenas, *& indigneris propter malè reciſum unguem amici à te pendentis, teque* velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo rex regum, præſertim ſanus, niſi quando pituita ægritudinem procreat.*

ANNOTATIONES.

dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 218.

104. *Pravè ſectum ob unguem.*] Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

108. *Niſi cùm pituita moleſta eſt.*] Irridere videtur Stoicos aſſeverantes; ſapientem, & ſi ægrotet, nihilominus ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & ſalſa, morborum fons eſt, quicunque è diſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA SECUNDA.

AD LOLLIUM.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

TRoiani belli ſcriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.

INTERPRETATIO.

DUM tu, Lolli ſumme vir, Romæ recitas ſcriptorem belli Troiani, ego Præneſte hunc *revolvi: qui perfectiùs & uberiùs quàm Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid flagitioſum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id ſic ſtatuerim.*

ANNOTATIONES.

1. *Troiani belli.*] Eximia eſt hîc laudatio poëmatum Homeri: qui ſanè velut optimus ſcriptor Epicus exemplis oſtendit luculentis quid fugere quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. 7. cap. 29. &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Ode 9. lib. 4. item ſeq. Epiſt. 18. Ejus meminit Vell. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. & 13. Dio lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempe is ſubinde militum Tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitas aliquid, ac præclarè diſſeris de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri

Præneſte.] Seceſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam, Tuſculum inter & Tibur: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Præneſtinos à Tiberio Imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quod ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.*] Stoicus ille Philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iſte, Platonis auditor, Xenocratis condiſcipulus, mirè laudatur è Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 135. ubi ſic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Eſt enim non magnus, verum aureolus . . . . . & ad verbum ediſcendus libellus.*

Fabula, quâ Paridis propter narrantur amorem
Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere caussam.
Quid Paris? ut salvus regnet, vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Int r Peleiden festinat & inter Atreiden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.

INTERPRETATIO.

Carmen quo Græciæ refertur longo Phrygiæ contrita bello, ob cupidinem Paridis, complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse resecandam. Quid Paris ait? *Affirmat* se ad id *impelli non posse*; quippe sic *haud felix haud incolumis perstaret. Nestor Achillem inter & Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates luunt Græci.*

ANNOTATIONES.

6. *Fabula quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, à summo Poëtarum antistite conscriptum, de bello Græcorum adversus Troianos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur Epicum carmen, item Dramaticum: quia in his conficta multa inseruntur: differuntque ab historia, quæ nihil nisi verè gestum debet complecti. Vide Epist. ad Pisones, v. 119. 151. 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Troiæ, alio nomine Alexander vocatus: quem utero mater gestans verè somniavit facem se ardentem parere. Nam Troiani excidii incendiique causa fuit. De eo jam lib. 1 Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9 Item Epod. 9 v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit.

8. *Regum & populorum.*] Tam Græcorum, quam Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Troianorum principibus: qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium; de quo lib. 1. Od. 6. 8. 15. Lib. 2 Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13. & 17.

Atreiden.] Atrei filium: de quo lib. 2. Od. 4. Lib. 4. Od. 9 Lib. 2. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incentivum fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam sortito eripuit, quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira est sulcus; lirare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. Non. Macell. Festus; Isidor.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Acheo rege.

Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & ira,
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursùs quid virtus & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latumque per æquor,
Dum ſibi dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces & Circes pocula noſti:

INTERPRETATIO.

Tam intra quàm extra muros Troiæ graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus quid prudentia valeat, idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis: qui poſt expugnatam Troiam perluſtravit diverſos populos,* eorumque *mores callidus* obſervavit; *& dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca;*

ANNOTATIONES.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Paſſim exempla legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum eſt lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioſo, Ibid, &c.

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.*] In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terraque pericula modò virtute, modò arte viciſſe oſtenditur; non ſolùm contra homines & monſtra, ſed & contra Deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quàm multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Troiæ.*] Sic & Homerus πτολίπορθον *urbis everſorem* Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis quam robore maxima quæque peragi ſignificans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc ſeges fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena.* Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucoſia, Ligea: ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere conceſſerant, quandiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque prænavigantes ſuavi ſymphoniâ allicere ſtudebant, devorabantque. At Ulyſſes à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe verò malo navis alligatus audivit quidem & prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt. Sedem habebant ad Siculum littus: vel, ut alii ſcribunt, in Sirenuſis ſcopulis, & in Capreis inſulâ, atque ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrrheno imminens mari; inter ſinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Pæſtanum v. *Golfo di Salerno.* Homer. Odyſſ. 12. Ovid. Metam. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ inſigni tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. In-

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub dominâ meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, & fruges consumere nati;
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.

INTERPRETATIO.

quæ si fatuè & avidè potasset, ut sui comites; sub dominatu meretricis vixisset infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *sumus* dumtaxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad absumenda alimenta:* sumus quasi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur stertere usque ad meridiem, atque citharæ cantu lenire sollicitudines.*

ANNOTATIONES.

dicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarchus Sympos. 9. cap. 14. Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò fabulosum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri & ad cœlestia divinaque pellici.

Circes pocula.] De illâ famosâ veneficiorum antistite & antesignanâ fusè dictum est in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyss. 10.

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutati per Circem veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis de Magorum dæmonomaniâ lib. 2. cap. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis & gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit; additque: Neque fabulosum est quod Homerus narrat Ulyssis comites per Circem maleficam in porcos fuisse transformatos, cum Augustinus ipse lib. de Civ. Historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, & illam de Arcadibus; in Alpibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat ut stabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caseo darent viatoribus unde in jumenta illicò verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Vide S. Augustinus de Civ. Dei lib. 18. cap. 17. & 18. Item Daniel. cap. 4. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi bos comedisse: postea verò, figurâ ejus reversâ ad ipsum, recuperasse pristinum sensum ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus.*] Turba sumus absque virtute, exercitiis numerum explentes dumtaxat, velut Thersites ille iners & inglorius: videmur tantùm vivere ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] sive luxuriæ dediti, sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

29. *Alcinoique in cute cur, &c.*] Similes sumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus & populis: qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ socordiâque consenescebant. Proverb. Alcinoi mensa, idest, luxuriosa.

Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & ni
Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. nam cur
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere: ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet. ſapere aude:
Incipe. vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerique beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere ſilvæ.

INTERPRETATIO.

At quantum eſt illud dedecus? Ecce *prædones noctu ſurgunt ad homines trucidandos; tu* verò *non excitaris ad temet ſervandum? Verùm ſi valens de trectas ire, hydropicus feſtinabis: ac niſi ante lucem petas librum cum lucernâ, niſi mentem applices ſtudio rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidiâ, vel amore*, aliove affectu. Age verò *quare tam diligenter tollis quicqued oculos offendit: differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet quiſquis incœpit. Sapientiæ* ſtudium *audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus benè vivendi*, eſt quaſi *ruſticus expectans donec amnis defluxerit. Atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſollicitè *comparantur opes;* expetitur *conjux fecunda gignendæ proli; nec non ſterilia nemora aratro domantur?*

ANNOTATIONES.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique ſagax errorem hîc ſubodóratus, librarii incuriâ paginas confuſas aſſerit. Iſta nimirum à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epiſtolam: atque reponi debere illic poſt v 51. *cui ſit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus Lector de conjecturâ hac ſat audaci.

34. *Si noles ſanus, &c.*] Si dum ſanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cùm ægrotabis. Quidam leg. *ſi non is ſanus*, &c. Ideſt, ſi ſegnis es, & ire piget, dum ſanus es; ſi torpes ignaviâ: deinde cogeris ire imò currere, cùm hydropiſi cruciaberis. curſu enim & corporis agitatione ac labore morbus iſte minuitur. Senſus eſt: niſi vitia maturè corrigas, fruſtrà deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimêre. Vulgare eſt,

Venienti occurrite morbo.

35. *Ni poſces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, fiet ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo ſollicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.*] Heſiodica ſententia eſt: Principium eſt dimidium totius. Auſonius.

Incipe. dimidium facti eſt cœpiſſe. ſuperſit
Dimidium: rursùm hoc incipe, & efficies.

42. *Ruſticus expectat, &c.*] Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolidè expectabat dum effluerет omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet

44 *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus ſpectant;

Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas. valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus aut res;
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

INTERPRETATIO.

verum enim *qui nactus est quantum sufficit, nihil ultra cupiat.* Quippe *nec ædes nec prædia nec auri & pecuniæ cumulus* possunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis.* Oportet benè *valere possessorem, ut fruatur congestis facultatibus.* Porrò *quisquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas malè affectis citharæ* suaviter resonantes. *Maturè* forma tuos mores. Nam *si vas non est purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæsita. Avarus sempes est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem. Quisquis iram non compresserit,* postea *cupiet non factum fuisse quod jusserit animus incitatus, dum vehementiùs* dare *vindictam properat indignationi non*

ANNOTATIONES.

quæ animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet, &c.*] Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si febri, si metu vel cupiditate torqueatur: an divitiæ sublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hîc, ante, & postea.

53. *Auriculas citharæ, &c.*] Ista quidem leviter oblectant, & paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander. quàm sæpe ob voluptates mœrore afficimur! S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumpti relinquunt pœnitentiam: dicens*

Sperne voluptates, nocet empta. &c.

56. *semper avarus eget.*] Avaro deest tam quod habet quam quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum & finem statue cupiditati & desideriis. Vide lib. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionysius & Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Justin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

60. *Infectum volet esse.*] Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

Ira furor brevis est, animum rege, qui nisi paret,
Imperat : hunc frenis, hunc tu compesce catenâ.
Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in silvis catulus. nunc adbibe puro
Pectore verba puer : nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quod si cessas, aut strenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

INTERPRETATIO.

satiata. Ira est brevis insania. Frena appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis hunc vinculis stringe. Nam certè *magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunque sessor voluerit. Canis venaticus postquam cervi corium domi allatravit*, continuò *venatur in silvis. Jamjam sincerâ mente documenta excipe, ô juvenis : jam optima inquire.* Enim verò *testa custodiet semper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod si deses maneas, vel si fortiter præcurris*, ego *neque desidem expecto, neque præeuntes antevertere contendo.*

ANNOTATIONES.

61. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce : qui nisi à ratione prematur, hanc ipse opprimit, & in præceps rapit. Pers. Sat. 5. v. 38.

. . . *Intortos extendit regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu posita, hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione, docet & explanat quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit ut ratio præsit ; appetitus verò obtemperet. . . . . . . Efficiendum autem est ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur : catulus ad venationem facilè eruditur : sic puer bonos mores sponte imbibit.

66. *Ex quo tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta ejus intestinis & sanguine cum pane impletur, & insuitur, talisque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos, Gall. *faire la curée.*

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione mox allatâ ; exinde in silvis feras ultro venatur.

Nunc adbibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe* : ut sit anapæstus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis. Vel, adi meliorem & sapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70. *Quod si cessas, &c.*] Si piger es in Philosophiæ studio, non expectabo te minimè valentem subsequi me acriorem. Quod si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possim ; nequaquam invidebo tibi aut instabo ; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregiè proficerent, respondit : *Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minimè expectent.* Diog. Laërt.

EPISTOLA III.

AD JULIUM FLORUM.

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JUli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracáne vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,

INTERPRETATIO.

O Juli Flore, nosse desidero in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie constrictum; an apud mare defluens inter castella proxima;

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella est hæc Epistola*, inquit bellè Parthenius: *pura admodum minimeque ambitiosa*, teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claudium Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cum Tigranem in regnum restitueret. Ad illum Horatii familiarissimum inscripta est etiam Ode 2. lib. 4. item 2. Epist. 2. lib. Porro in hac eò collimare videtur Poëta, ut ad bene sarciendam caritatem fraternam exhortetur: ad quod artificiosâ insinuatione utitur, & per quasdam ambages sensim procedit, ut melius propositum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nusquam sit prænomen: nomen autem Floro nequeat statui: Si quidem Flori non Juliæ, sed Aquileæ gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius autem Liviæ Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiatâ Scriboniâ, marito suo *& quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perseveranter* Sueton. Octav. cap. 63. quin etiam erga ejus *pueros Nerones*, hoc est, in utrumque illum privignum *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit: ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam suam ex Scriboniâ filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρήκη. Thrace vel Thraca, pro, Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons & fluvius. Porro ibi vehemens rigere frigus, dixi lib. 1. Od 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scil. inter Sestum Thraciæ, & Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *les Dardanelles.* Item, *le detroit de Gallipoli.* Ovid. Trist. 1.

Seston Abydenâ separat urbe fretum.

Turres,] Quid leg. *terras*, i. Euro-

An pingues Asiæ campi collesque morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? hæc quoque curo:
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus & rivos ausus apertos;
Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musa:
An tragicâ desævit & ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus,
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet

INTERPRETATIO.

an in agris & collibus Asiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Ista scire *etiam velim, quis suscepit scribenda Augusti facinora: quis bello & pace* gesta *posteritati mandabit? quid* agit *Titius paulò post sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex* ipso *fonte Pindari haurire, lacus & rivulos patentes aspernatus? quomodo valet? nostrine recordatur? an musarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat: an graviter agit, assurgitque scribendo Tragœdias? Quid Celsus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet; caveat au-*

ANNOTATIONES.

pam & Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 2.

Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.

5. *Pingues Asiæ campi.* Cic. pro lege Manil. n. 14. *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studiosa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus & literarum amans; ita secum habebat literatos quosdam & inprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hîc; Titius, & Celsus Poëtæ; Florus autem orator, Poëta, & Jurisperitus. Vide infra Epist. 8.

9. *Titius.*] Septimius ille cognominatur quibusdam, diciturque Lyrica & Tragica scripsisse; è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui ulgares & vulgaria contemnens, quasi *lacus & rivos*; ipsum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit: Latinisque versibus ausus est æmulari styli ejus sublimitatem & sensus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Desævit.*] Sævientes reges & principes repræsentans, gravesque rerum & animorum exprimens conversiones & motus: ut vulgò in Tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & splendidus esse Tragœdiæ stylus. Unde & sæpe significatur cothurno sublimi Tragicorum calceamento. Vide Epist. ad Pis. v. 80.

15. *Celsus.*] Pedo Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redarguit Horatius obliquè, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes*] Ut

Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis; seu civica jura
Respondere paras; seu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod si
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quo te cœlestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus & ampli,
Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.

INTERPRETATIO.

tem desumere è libellis, *quos servat Apollo Palatinus: ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere*, *risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thyma circumvolitas sedulus?* Enimverò *non exiguum non rude non asperum ingenium habes*, atque adeo *sive ad causas* orandas *facundiam adhibes*; *sive te accingis ad interpretandum Jus civile*; *sive amatorios versus conscribis*; *præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò si abjiceres fomitem sollicitudinum frigidos* efficientem, certè *pervenires quo te summa eveheret sapientia. Id curemus ad id incumbamus tam parvi quàm magni*, *si volumus esse patriæ nobisque utiles.*

ANNOTATIONES.

proprio, quod aiunt, marte aliquid inveniat & componat: quæ vero sunt aliorum ne compilet sibique attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asservabanturque scripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum.*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, *Æsopicus graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum suarum pertæsa alias undequaque mutuata est. At cùm se alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves quæ sua erant singulæ repetentes nudam haud sine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipse quid audes.*] Tu quidem ipse, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ scripta quos auctores imitaris aut evolvis, unde eximia quæque decerpas, velut apis succum è thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor & insignis habebere.

Hederæ victricis.] In commissionibus & certaminibus ingeniosis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta est hedera, quod hæreat; vel quod edita petat; vel quia id cui adhæserit edat. In tutelâ Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quod ita omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

26. *Quod si frig. &c.*] Amicè castigat Flori vitia.

Frigida curarum fomenta.] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent: hominemque reddunt frigidum & segnem ad virtutes & studium sapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de Officiis.

30 Debes

Debes etiam hoc rescribere, si tibi curæ,
Quantæ conveniat, Munatius. an male sarta
Gratia nequicquam coit, & rescinditur? at vos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
Indomitâ cervice feros; ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

INTERPRETATIO

Illud insuper mihi *significa*, te rogo *nunquid tam carus, quàm decet, tibi sit Munatius: an concordia haud bene reconciliata dirimatur? verùm sive fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites*; profectò *non debetis amicitiam fraternam violare: at quavis in regione versamini, ego vestrum in reditum vitulam pasco* Diis *ex voto* sacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is est Plancus ille Munatius, ad quem est Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici posse de amicitiâ.

33 *Calidus sanguis.*] Fervens in juventute, sæpe & facilè ebulliens circa cor, iramque faciens & offensionem. Est in quibusd. codd.

Heu calidus sanguis, heu rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat.] Contrà rerum usus & experientia, pariter & doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temere effervescentem.

37. *Votiva juvenca.*] Diis vota & promissa pro felici reditu vestro & incolumitate. Huc fortè pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum seu juvencum solebant mactare.

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, nostrorum Sermonum candide judex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat;
An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quidquid dignum sapiente bonoque est?
Non tu corpus eras sine pectore. Di tibi formam,

INTERPRETATIO.

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te modò in regione Pedanâ? Credamne te *componere quod superet opera Cassii Parmensis: an otiosum ambulare in nemoribus amœnis*; cæterum *nihil prætermittentem* eorum *quæ decent virum probum ac prudentem?* Atqui *tu non corpus es absque mente. Dii elegantem tibi spe-*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus Equestri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertiâ & suavitate, nec non præstanti corporis formâ insignis; nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex Ode 33. lib. 1. & ex hac Epistola.

Sermonum.] Satirarum pariter & Epistolarum.

Candide judex.] Sine invidentiâ & adulatione. Fortè alludit ad nomen *Albii.* Epist. ad Pis. v. 445.

Vir bonus & prudens versus reprehendet inertes.
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos simul & Aricinos, Lavinienses ac Veliternos civitate donatos scribit Tit. Livius. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quò cùm secessisset ad leniendas quasdam curas, ad eum scripsit Horatius, ostenditque multis donatum muneribus à naturâ, à Diis, à fortunâ etiam, frui debere illis dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis: neque sollicitum esse oportere.

3 *Cassii Parmensis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quique *Etruscus* dicitur. Scripsit Tragœdias, Elegias, Epigrammata. De eo sic Vet. Comment. Cassius Parmensis Tribunus militum in partibus Cassii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eo missus ab Augusto ut eum interimeret, studentem reperit: illoque perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi credidere Thyesten Tragœdiam esse opus Cassii Parmensis.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, absque animo & ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præstitisse dicitur Tibullus.

Di tibi divitias dederant, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam ſapere, & fari ut poſſit quæ ſentiat; utque
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter ſpem curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperveniet quæ non ſperabitur hora.
Me pinguem & nitidum bene curatâ cute viſes,
Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

INTERPRETATIO.

ciem, opeſque, & his *bene utendi facultatem largiti ſunt. Quid verò nutrix alumno cariſſimo exoptet melius, quàm ſapientiam, & quæ ſentit poſſe eloqui: nec non ut favorem habeat, & exiſtimationem, ſanitatemque, & victum lautum, & marſupium nunquam vacuum?* Quoniam autem vivimus *inter ſpem & ſollicitudines, inter timores atque indignationes*, auctor tibi ſum ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere exiſtimes.* Sic enim *jucundum tempus accedet minimè ſperatum. Certe me ſucci plenum & corpore egregiè culto fulgentem videbis*, imo, *ſi jocari velis, ſuem ex harâ Epicuri.*

ANNOTATIONES.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus eſſet Albius: Alii explodunt, conſtanterque legunt, *dederunt*; penultimâ licenter correptâ. Ut & apud ipſum Tibul. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim* &c. pro, *fuerant*, apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *conſtiterunt*, ubi vulgo *conſtiterant.* certè conſentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ ſcientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula, &c.*] Perſius de his fusè Sat. 2.

Utque.] Leg. al. *& cui.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Meſſala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Meſſalam Tibullus celebravit. Ipſe teſtis eo diſticho.

Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus,
Meſſalam terrâ dum ſequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcuſque Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Libro 2. Satira 2.

Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer.

12. *Inter ſpem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata ſuperveniet.*] Gratiora ſunt quæ non expectata ſuperveniunt bona, acceduntque inſperata.

15. *Me pinguem.*] Se qualis reapſe erat, pingit Horatius, obeſulum, & cultûs corporis ſtudioſum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultro indulgentem. Cic. in Piſonem. *Epicure noſter ex harâ producte, non è ſcholâ.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obſcurè dicit, ſed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum ſit nullum agnoſco præter voluptatem ex guſtu & venere.* Contrà tamen ſenſiſſe Epicurum, vide in Annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPISTOLA QUINTA.

AD TORQUATUM.

Ad cœnam frugalem invitat, & ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

SI potes archaicis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, paluſtres

INTERPRETATIO.

SI conviva potes accumbere in *thoris vetustis, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente sole. Potabis vinum Tauro iterùm* consule in cados *fusum,*

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archaicis.] ἀρχαῖκος, *antiquitatem redolens, antiquum morem antiquam simplicitatem & rusticitatem referens*, non solùm in moribus, sed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*. quo sensu hîc usurpatur. Apage qui ab Archea vel Archiâ humili fabro vanam etymologiam expiscantur.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex lib 2. Sat. 8. *de medio potare die.* nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ. adde quod sequitur de *æstivæ noctis benigno sermone.*

Torquate.] Eſtne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum quidem patronus; ad quem eſt Ode 7 lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus scilicet*. intelligit verò Q. Nonium Asprenatem, qui & Torquatus sit appellatus; Auguſtoque *junctus arctiùs* dicitur Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi sic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit: passusque eſt ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generosa; quippe è paluſtribus minturnis: nec vetuſtate insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nominibus solita notari vina, alibi dictum eſt Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2 Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus homo novus, ut & Agrippa; sed Auguſti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebusque mox in Africâ geſtis, unde & triumphum meruit; amphitheatro etiam exstructo fuit clarissimus. Consul primò fuisse dicitur an. U. C. 717. secundò verò an 728. cùm Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalina.

Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, & tibi munda supellex.
Mitte leves spes & certamina divitiarum,
Et Moschi causam. Cras nato Cæsare festus
Dat veniam somnumque dies. impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumque severus
Assidet insano. potare, & spargere flores

INTERPRETATIO.

inter Minturnas paludosas & Petrinum Sinuessanum. Quod si habes aliquid melius, affer; vel jussa exequere. Jam pridem accensus est meus *ignis, meaque supellex tui gratiâ nitescit. Intermitte curam* rerum *futilium, ac labores* pro *opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris natalibus sacra indulget licentiam dormiendi: fasque erit noctem æstivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes* juvant, *si non licet* his *frui? Si quis parcè* victitat *nimisque tristis, heredum causâ;* ille *stulto proximus est.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam, & spargam flores.*

ANNOTATIONES.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii satis culta, prope ostia Liris fluvii, in planitie: ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc visuntur: de urbe verò superest parva turris cum tabernâ dumtaxat. Non longè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius a Sylla profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem; ubi modò oppidum cum arce, apud Sinuessam excisam, U. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat vini non quidem bonitate, sed copiâ. Sinuessa verò, antea *Sinope*, in ora ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur: Tu me fac regem convivii. quod mihi quidem absurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendasque dapes.

8. *Mitte leves spes.*] Omitte paululum solitas occupationes molestas, sive pro divitiis sive pro famâ & honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9. *Moschi.*] Is fuisse Rhetor Græcus refertur origine Pergamenus qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus.] Cras justitium est, ob natalem Cæsaris: ac proinde silentibus judiciis ac strepitu forensi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare.] Accipiunt vulgò de natali Augusti, qui cùm in Septembri sit circa finem, ex Suetonio; ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Julii Cæsaris, qui Julio quidem mense habet *noctes æstivas*. Vide Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 12. Dion. lib. 44.

11. *Æstivam sermone benigno tendere noctem.*] Noctem æstate breviorem extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quo mihi fortunas.*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna?*

13. *Parcus ob heredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores heredibus opes relinquat, insanit propè.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendidè cœnam apparabo, atque in se-

Incipiam : patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat ? operta recludit ;
Spes jubet esse ratas ; in prælia trudit inermem :
Sollicitis animis onus eximit ; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere disertum ?
Contracta quem non in paupertate solutum ?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus ; ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharus & lanx
Ostendat tibi te : ne fidos inter amicos

Interpretatio.

nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit ? detegit occulta ; firmam dat fiduciam ; inermem impellit ad certamina ; anxiæ mentis ægritudinem discutit ; artes docet. Scyphi abundantes quem non rediderunt eloquentem ? quem non liberalem vel *in angustâ inopiâ ?* Certè *aptus & non repugnans ego ista jubeor curare, ne toral immundum ne mappa illota nares* faciat *contrahi ; ut vasa & patinæ te tibi repræsentent ; ne inter fa-*

Annotationes

cundâ mensâ de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Non. Marcel. *designare*, est, cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces ; *modò quid designavit ?* est, inquit, novum quid moliri seu malum seu bonum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. 1. Od. 21.

Tu spem reducis mentibus anxiis.

Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem*, loco mox citat.

Viresque & addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quod ebrii plusculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni sollicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, & non invitus,*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, nec non munditiei perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti tricliniares offendunt convivas sordibus. Vide lib. 2. Satira 4. sub finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergunt convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat & nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide locum mox citat. Sat. 4. lib. 2.

23. *Cantharus & lanx ostendat tibi te*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur, tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. 6. *Quid in Liberi dexterâ pendens potorius cantharus ?* magnum ansatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Sit qui dicta foras eliminet : ut coeat par,
Jungaturque pari. Brutum tibi Septimiumque,
Et nisi cœna prior potiorque puella Sabinum
Detinet, assumam. locus est & pluribus umbris :
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus esse velis, rescribe : & rebus omissis,
Atria servantem postico falle clientem.

INTERPRETATIO.

miliares reperiatur qui dicta exportet extrà ; ut pares congregentur. Porrò *convivas tibi dabo Brutum & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat* eum *cœna prior & amica potior. Est etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est. Tu rescribe quotus esse cupias.* Mox *autem negotiis abjectis per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.*

ANNOTATIONES.

25. *Sit qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint : ex quibus temerè invidia confletur. Apud Lacedemonios, inquiunt, publica intrantibus convivia, aliquis senior ostendens fores ita monebat : *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coeat par.] Hinc enim jucundior fit sermocinatio.

26. *Brutum tibi, &c.*] Non unus est qui legat *Brutam :* at hinc bruti nomen mereatur, meo quidem judicio.

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatoribus, lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta prem.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis rescribe.*] Dic quot velis tibi sodales & convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum ; id est, proficisci à tribus, & consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Postico*] Plautus *posticulum* dicit, sup. ostium. Petronius *posticulam*, sub. januam. Gall. *porte de derriere.* Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat.

Limen erat, cœcaque fores, & pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relicti,
A tergo.

Clientem.] Moschum, vel alium, qui in atrio te observat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA SEXTA.

AD NUMICIUM.

Felix est qui nihil timet, nihil cupit.

NIl admirari, prope res est una, Numici,
Solaque quæ possit facere & servare beatum.
Hunc solem, & stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?
Ludicra quid, plausus, & amici dona Quiritis?

INTERPRETATIO.

O Numici, nihil mirari, est unica ferè & sola res, quæ possit beatum efficere & servare. Reperiuntur homines. *qui nullâ trepidatione affecti contemplantur solem hunc, & stellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terra donis? quid de* muneribus *maris ultimos Arabas Indosque locupletantis? quid de ludis, & applausu ac muneribus* Populi *Romani faventis?*

ANNOTATIONES.

1. *Nil adm.*] *Admirabilis Epistola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius: *aurea*, Landinus. Sane admirabilis, quæ nihil stultè mirari, luculenter & mirè docet. erudita, quæ Philosophiæ moralis & Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque solerter insinuat. aurea, quæ *aureæ mediocritatis* ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari.] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ nascitur cupiditas, vel timor, animum perinde torquentes. De ea Epist. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nulla imbuti.*] Quod si intrepidi spectent cœlestia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. l. 2. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

7. *Ludicra.*) Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide lib. 1. Od. 20.

Dona Quiritis.] Honores & magistratus delatos per suffragia populi Rom. qui dabat olim *imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

Quo

Quo spectanda modo, quo sensu credis & ore ?
Qui timet his adversa fere miratur eodem
Quo cupiens pacto. pavor est utrique molestus;
Improvisa simul species exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem
Si, quidquid vidit melius pejusve suâ spe,
Defixis oculis, animoque & corpore torpet ?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultra quàm satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc; argentum, & marmor vetus, æraque, & artes
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod spectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, & vespertinus pete tectum,

INTERPRETATIO.

Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda hæc *putas ?* Certè *qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo* is qui ea *desiderat.* Atque in *utroque trepidatio est* æquè *molesta; cum insperata species utrumque perturbat; seu lætetur, seu mœreat, seu cupiditate seu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quàm sperabat, oculos* tenet *immotos, atque mente simul & corpore obstupescit ? Virtutem ipsam si* quis *nimiùm expetat; sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modò, admirare argentum, & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupisce: lætare quod te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta sedulus, ac serò domum redi,*

ANNOTATIONES.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore.] Fronte, oculis, affectus demonstrantur ut plurimum.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tuscul. 4.

Utrique molestus.] Al. *utrobique.* cupienti ac timenti. timens enim vexatur dolore mali futuri: cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque.*] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: seu species mali præsentis tristitiam creans eo graviorem, quo minùs expectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam modò rem investigamus.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas; si virtutem ipsam ultrà quàm satis est expetere, stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores ? &c.

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. Ibiq. annot. Item lib. 3. Od. 29. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete; ibique exerce quod *Janus summus ab imo perdocet:* hoc est fœnore divitias accumula. Epist. 1. v. 54. Item lib. 2. Sat. 3. vel, forum judiciarium frequenta, & causis agendis quæstum fac. Martial.

Dives eris, Romæ si causas egeris,

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume: nec domum redi nisi serò & sub vesperam.

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius : indignum, quod sit pejoribus ortus;
Hic tibi sit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quidquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
Defodiet condetque nitentia. cùm bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi;
Ire tamen restat Numa quo devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una potest dare; fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut

INTERPRETATIO.

ne Mucius plus tritici, quàm tu, *colligat ex agris dotalibus* : quippe *indignum* est *ut* ille *ignobiliori stirpe genitus à te suspiciatur magis*, *quàm tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* delitescit, id *tempus expromet in apertum; infodiet autem & occultabit conspicua.* Sic *postquam porticus Agrippa & via Appia te spectaverit valdè illustrem; attamen superest* ut *pergas eo, quò Numa & Ancus tandem iverunt.* Age verò, *si latus aut renes graviter dolent; exquire* licet *doloris levamen.* At *visne rectè vivere? Ecquis non vult?* inquies. Ergo, *si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenuè abjectis voluptatibus.* Quod si contrà *virtutem censes* mera esse *verba*, *sicut*

ANNOTATIONES.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius & ignobilis.

23. *Quam tu mirabilis illi.*] Quod tu Patricius illi obscuro & abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terra est.*] Quicquid modò *stultè miraris & optas*, peribit : & tu pariter cum istis : quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est & solidum. Epist. 1. v. 47.

26. *Porticus Agrippa.*] M. Agrippa tertium Consul Pantheon fecit : addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusis superbam. Synecdoc. pro quavis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epist. 1. v. 71. In his ambulare, seque ostentare insignes quique consueverant.

Via Appî] Appius Claudius Censor viam Romæ per portam Capenam Brundusium usque constravit adeo lactam, ut plaustra duo sibi occurrentia facilè pertransirent. Hæc à Trajano instaurata. Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen restat.*] Postquam te omnibus ostentaris, diuque splendidè egeris, tandem moriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, secundus à Romulo rex, justitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulsit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si labores pleuritide, vel nephritide. Vide l. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis sic & animi debes morbos fugere, pari saltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid esse virtutem putas. Hercules apud Tragicum quemdam : & exinde Brutus (ex Dione lib. 47.) deploratis

Lucum ligna ? cave ne portus occupet alter,
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas :
Mille talenta rotundentur, totidem altera; porro
Tertia succedant, & quæ pars quadret acervum
Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat,
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex,

INTERPRETATIO.

lucum arbores tantùm ; *cura* diligenter *ne alter portus occupet*. *neve dimittas negotiationem apud Cibyrates & Bithynos* : cura ut *mille talenta compleantur*, *totque altera adjiciantur*, *itemque tertia*, *imo &* quarta ; *ut cumulus reddatur quadratus. Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem*, *& amicos*, *& nobilitatem*, *& pulcritudinem : atque divitem stipant Suada & Venus*. Verumenim *Cappadociæ rex abundans servis indiget pecu-*

ANNOTATIONES.

rebus exclamasse fertur : O misera virtus, eras igitur nugæ tantummodo ! Ast ego te velut rem solidam sectabar. verùm fortunæ serviebas. tumque vocavit unum è familiaribus, ut se interficeret.

32. *Ut lucum ligna.*] Verumtamen non arbores faciunt lucum, sed religio & consecratio alicui numini.

Cave ne portus occupet alter.] Ante alios mari te committe : naviga ad Cibyrates & Bithynos : occasiones occupa negotiandi, & ex negotiatione ditescendi. Pers. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute solers omne latus mundi, ne sit præstantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna ; æquitatis fama celebris ; ex Strabone. Eò verò mitti solebant lucriones, & quotquot avidè quæstum odorari & sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab orâ maris distans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina ; Thracia Asiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum, Gall. *faire le compte rond.*

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *statera, lanx, pondus* : aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti : aliàs significat certum pondus ; quod tamem varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porrò drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter : siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti sex aut septem libellas, sive Francicos, ut vocamus. Quæ cum ita sint ; grossi illi sexies millies multiplicati conficiunt monetæ nostræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus sit argenteo, ex auri supra argentum valore facilè æstimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa & perfecta. Perf. cit.

Rem duplica. Feci : jam triplex,
jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, persuasionis Dea. videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venusque* : tum quod ante dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio,

Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si posset centum scenæ præbere rogatus,
Quî possum tot ? ait : tamen & quæram, & quot habebo,
Mittam. post paullò scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum : partem, vel tolleret omnes.
Exilis domus est, ubi non & multa supersunt,
Et dominum fallunt, & prosunt furibus. Ergo
Si res sola potest facere & servare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species & gratia præstat;
Mercemur servum qui dictet nomina, lævum

INTERPRETATIO.

niâ. *Ne tu fueris ejusmodi*; sed potiùs Lucullo similis. *Lucullus, inquiunt interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit*: *Quâ* ratione *possum tot* præbere? *attamen quæram; & quot inveniam præbebo. Paulò* verò *postea significat, se domi habere quinque millia chlamydum*: posse igitur *sumi partem vel cunctas*. Hoc est locupletem esse. At contrà *angusta est res familiaris, in quâ non plurima superfluunt, ignoranturque à domino, & juvant fures. Quæ cùm ita sint, sique opes solæ valent reddere felicem & conservare; hunc laborem primum assume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum *& favor; emamus servum, qui nomina* civium *suggerat*,

ANNOTATIONES.

cujus populi ad servitutem adeo nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib 2. cap. 27. Cic. post redit. in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Pers. jam cit.

Cappadocas rigidâ pingues plausisse catastâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs sis ut Lucullus adeo locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult suadere Poëta, sapientiæ studendum inprimis, quam habenti omnia præsto adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam Prætor justissimè administravit, Mithridatem non semel profligavit, &c. Is rogatus à Prætore urbano, ut celebrandi causâ spectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque esse domi chlamydum.*] Plutarch. in Luculli vitâ minorem numerum designat. centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas, quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus.] Scilicet è magno numero facile detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil est hîc quæsti furibus : ita inaniis sunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res sola potest, &c.* Si opibus fieri beatum credimus, iis maxime congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis splendore & gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus, magistratus & dignitates ambiamus; adeoque *mercemur servum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prensandum unumquemque & verbis officiosis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii

Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram
Porrigere. Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic fasces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater, adde,
Ut cuique est ætas; ita quemque facetus adopta.

INTERPRETATIO.

qui latus sinistrum pungat; moneatque manum offerre trans moles; atque insusurret, indigitetque: *Iste plurimum potest in Fabia tribu, hic in Velinâ: ille cui voluerit fasces dabit, & cui libuerit ebur curule detrahet molestus. voca fratrem vel patrem, secundum ætatem cujusque: sic unumquemque urbanè tibi*

ANNOTATIONES.

genere obtinendum sit eius suffragium. Cic. pro Muræna: *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . si nomine appellari abs te cives tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quam tibi.* Vide Sigon. 2. de Judic. cap. 30.

51. *Lævum qui fodiat latus.*] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum, honoris causâ; quoties obvius repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodicabatque, atque insusurrabat quis & qualis esset ille civis, ut ritè & honestè appellaretur.

Trans pondera dextram porrigere.] Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, & olei, vini, cæterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant: moneat brachium exerere extra togam collectam & complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem fortè civem. Hæc sane longè quæsita videantur. Vero propius est: admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, & manum vel prensando vel adjuvando porrigere; superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in viâ saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, & salutandum civem diligenter & officiosè adeundo.

52. *Hic multm in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit: En ille civis in Tribu Fabiâ multum valet: eum perinde multis officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus seu classes aut familias divisum, norunt omnes; & suffragia ferri solita modò viritim, seu per viros singulos; modò tributim aut centuriatim, id est per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ subinde ratione suffragandi.

Fabia.] A gente Fabiorum nominatissimâ dicta est.

Velina.] Seu à Velia, edita urbis regione; seu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem asciti. Cætera Tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1, cap. 17. &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, consulatum, summum magistratum hic dabit & asseret cuicunque ille suffragari voluerit; adeo valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et è contrario.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratuum insignia; synecd. Nimirum Dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus: Consuli duodecim; Proconsuli & Prætori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum: quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Synecd. Magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, & in eâ sedendi, seu cùm judicia exercet, seu

Si bene qui cœnat, bene vivit: lucet, eamus
Quo ducit gula. piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo spectante referret
Emptum mulus aprum. crudi tumidique lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cera
Digni; remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei;
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque

INTERPRETATIO.

concilia. Quod *si beatè vivit qui lautè vescitur; dies est, pergamus quò gula trahit: piscemur, venemur; sicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum.* Epulemur etiam, *&* *balnea subeamus* cibis *non coctis pleni; nec curemus quid honestum sit, & quid indecorum:* præstemus nos licet *censura dignos:* imitemur *luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ* regis, *qui patriam posthabuerunt vetita voluptati.* Si autem, *ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est absque amore*

ANNOTATIONES.

cùm in Curiam vehitur. Gell. lib. 3. cap. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* Juvenal. Sat. 10. v. 91.

. . . . illi sellas donare curules:
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Pers. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi summa boni est? unctâ vixisse patellâ
Semper; & assiduo curata cuticula sole.

58. *Gargilius.*] Is inanis & stultâ gloriosæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepisse feram quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant prisci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasin, ut citiùs & novâ fame ad epulas redirent.

62. *Cærite cerâ digni.*] Digni referri in tabulas Cæritum, id est, à Censore infamiæ labe notari, non secùs ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Disc. lib. 7. cap. 6. ubi sic habet: Primi omnium municipes facti Cærites sine ullo juris suffragio . . . . . unde tabulæ Cærites dictæ, in quas Censor eos referebat, qui notâ vel ignominiâ quapiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur. quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenus ille.

63. *Remigium vitiosum Ithac. Ulyss.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reviserunt, Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic Poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrneus, septemsapientibus antiquior vel æqualis,

Nil est jucundum; vivas in amore jocisque.
Vive; vale. si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

INTERPRETATIO.

& jocis; in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica nobiscum: *sin* autem, *illis mecum utere.*

ANNOTATIONES.

pleraque scripsit amatoria Elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, & mollis pentametri cantum.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero.
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. de virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur.

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης;
Τεθναίην ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι.

Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis.*] Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA SEPTIMA.

AD MOECENATEM.

Mœcenatis in se liberalitatem laudat. at libertatem & otium opibus præfert.

QUinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. atqui

INTERPRETATIO.

PRomiseram tibi, Mœcenas, ruri me commoraturum non plus *quinque diebus:* ecce autem *integro* mense *Augusto absum fallax.*

ANNOTATIONES.

1. *Quinq. d.*] De hac Epistola rectè quidem Scaliger: *Septima, inquit, adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam anteâ l. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. Lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut & Quinctilis, à numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium. nihilominus tamen etiam post præpositos à Numa

Si me vivere vis sanum recteque valentem;
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mœcenas, veniam: dum ficus prima, calorque
Designatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater & matercula pallet;
Officiosaque sedulitas, & opella forensis
Adducit febres, & testamenta resignat.
Quo si bruma nives Albanis illinet agris,

Interpretatio.

Verùm si me vis incolumem vivere, & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus & æstus libitinarium exornat atratis ministris; dum parentes filiis timent; dum sedulus & officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos,

Annotationes.

Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & sextus, sed septimus & octavus essent. Postea verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule, Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 4. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: *Cùm Imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum Consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit: & ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem: & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit: finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit: atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere Senatui; ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timenti Mœcenas veniam.*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mœcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quod Poëtæ & carmina secessum atque otium requirunt Vide postea v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porro gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam & viridaria sæviente etiam æstu frigida habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum & tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré Crieur*: Item, *Maistre de Ceremonies.*

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet Poëta noster stipatum & decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pullâ veste induti adsint.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes & periculosas eâ tempestate ægritudines.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde distans 14. millia pass. ab Ascanio condita paulò post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Alba-

Ad mare

Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet,
Contractuſque leget. te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat quæ ſpernit & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratum:

INTERPRETATIO.

ſtatim *ad mare decurret tuus Poëta; ſuique ſollicitus rariùs leget.* Demum *ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, ſi* quidem *ita volueris, ô ſuavis amice.* Enimverò *nequaquam mihi opes largitus es quâ ratione hoſpes Calaber* viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede quaſo*, ait. VIAT. *Abunde eſt.* CAL. *Aufer quantum placuerit.* VIAT. *Liberalis* es admodum. CAL. *Aufer* inquam *dona puerulis grata.* VIAT. *Tantum debeo* tibi ob *munera, quantum ſi diſcedam* iis *oneratus.* CAL. *Penes te* ſunt omnia *iſta; qua dimittes hodie ſuibus devoranda. Profuſus & fatuus elargitur qua contemnit & averſatur,* & *hac meſſis ingratos procreat ſemperque procreabit. Probus* autem *vir & prudens profitetur* ſe *paratum eſſe largiri dignis:*

ANNOTATIONES.

num, v. *Albano*, principatùs titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. de Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque prabet
Juppiter brumas.

12. *Contractuſque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt tempeſtate, ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis menſibus, Africos ſecutæ montium receſſus: redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cœlum. . . . . Favonium ſtatuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib. 10. cap 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. 4. ad Heren. n. 62. Horat. *Hirundines aſtivo tempore praſto ſunt, frigore pulſa recedunt.* Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 8 cap. 7. & Cæl. Rodig. lib. 16. cap. 10. Ubi de proverbio, *una hirundo non facit ver*: item de Ariſtophanis dicto: *hirundinibus plurimis indigere*: quo deridebat hominem hyeme attritas veſtes habentem; & ſignificabat, opus eſſe illi ut ver æſtaſque quamprimum adeſſent. Id. Rodig. lib. 21. cap. ult. aſſerit hirundinem albam perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, lib. 1. Od. 31.

21. *Hac ſeges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe viliſſimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Iſocrates, τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *donner de ſi mauvaiſe grace, qu'on n'en a point d'obligation.*

22 *Vir bonus & prudens, &c.*] At vir prudens in dando, perſonam, locum, tempus conſiderat, cum delectu

Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quod ſi me noles uſquam diſcedere; reddes
Forte latus, nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti; paſtaque rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtella procul, Si vis, ait, effugere iſtinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra ſubiſti.
Hac ego ſi compellar imagine, cuncta reſigno.

INTERPRETATIO.

neque tamen neſcit quod diſcrimen ſit inter *nummos & lupinos.* Ego *quidem me præſtabo dignum laude promerentis. Quod ſi me nuſquam abire permiſeris; reſtitue firmum robur, & nigros crines fronte arctiori: reſtitue lepidum ſermonem, jocos facetos, & dolere Cynaræ laſcivæ diſceſſum inter epulas.* Olim *vulpes macilenta per fiſſuram ſubierat tritici alveum;* deinde verò *ſaturata exire obeſo corpore fruſtrà nitebatur. Huic muſtella è longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per anguſtam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intraſti. Iſtâ ego ſimilitudine ſi urgear, omnia* libens *reſtituo.*

ANNOTATIONES.

agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis.*] Novit diſtinguere pretioſum à vili, verum à falſo, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, ſcenicis. *Lupinus* eſt legumen, quod aliqui dictum putant quod lupinâ quadam indole terram voret: Alii tamen meliùs ἀπὸ τῆς λύπης: quod vultum guſtantis amaritudine contriſtet. Iſidor. Hinc Virgil. Georg. I. *triſtem* lupinum dicit. Ejus leguminis ſemina orbiculata ſunt & compreſſa: hinc olim iis utebantur in Comœdiis ad imitandos nummos. quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.* Col. *Profectò, Spectatores, Comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.
Verum ad hanc rem agendam Philippeum eſt.

26. *Reddes forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te conſumptos.

Nigros capillos.] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Anguſta fronte.] Dum erant capilli denſiores, anguſtâ; at iis decidentibus jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & inter vina fugam, &c.*) Levitates amatorias & juveniles.

29. *Fortè per anguſtam, &c.*] Apologus & ſimilitudo maximè ad rem, quibus ſolerter & ingenioſè mentem ſuam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas ſparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. I. Sat. I. v. 53.

32. *Muſtella.*] Sive muſtela, Gall. *une belete.*

34. *Cuncta reſigno.*] Non temerè aut fictè, ſed conſultò & ex animi ſententiâ loquitur Horatius Ejus certè menti penitùs inſidebat illud:

Non benè pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem oſtendit luculenter, cùm

Nec somnum plebis laudo satur altilium; nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudasti: rexque paterque
Audisti coram, nec verbo parcius absens.
Inspice si possum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Ulyssei,
Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus spatiis, nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.

INTERPRETATIO.

Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem: nec libertatem opibus Arabum permutare velim. *Sæpe* me *laudasti paucis contentum*: tuque à me *rex & pater celebratus es præsens, pariterque absens. Experire num sponte queam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyssis filius* aiebat: *Ithaca regio non est equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populosa nunc me non juvat, sed Tibur minùs frequens, vel Tarentum haud bellicosum.*

ANNOTATIONES.

nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mœcenati Imperator scripserat: *Ante ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum; nunc occupatissimus & infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam: & nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius? Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detrectavit, recusavit. Patet ex Augusti ad ipsum epistolâ in quâ sic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire . . . . . . neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν.* Quæso, Lector, ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem & clementiam, quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirere, non pigebit insuper referre quod idem ad eundem scribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tuam fieri possit.*

35. *Nec somnum plebis laudo satur.*] Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cùm sumptuosis epulis abundo & satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habiturus si egestatis incommoda sentiam. Imo libertatem præfero quibuslibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumptuosiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vide lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque audisti.*] Ellipsis. deest, *dici*; hoc sensu: audisti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *benè vel malè audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odyss. 4. De *Ulysse* lib. 2. Sat 5. De *Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit Lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populosum. Lib 1. Od. 7. & 18

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus ma-

Strenuus & fortis, causisque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium distare Carinas
Jam grandis natu queritur; conspexit, ut aiunt,
Adrasum quendam vacuâ tonsoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.
Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo sit patre, quove patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Et properare loco, & cessare, & quærere, & uti,
Gaudentem parvisque sodalibus, & lare certo,
Et ludis, & post decisa negotia, campo.

INTERPRETATIO.

Philippus causarum actor sedulus, acer, insignis, ab occupationibus consuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam senior conquerebatur Carinas foro longiùs abesse. Tum, inquiunt, in tabernâ tonsoris prætonsum quemdam vidit cultro ungues otiosè resecantem.* Mox *servo mandata sua strenuè capessenti* jussit: *Demetri, vade, percunctare, & narra; quis iste, quâ conditione & familiâ, quo patre sit & quo patrono.* Ille *vadit, revertitur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem esse, re familiari exiguâ, probum existimari; discurrere, & interquiescere; comparare, & uti; parvis sociis fixoque domicilio frui, nec non spectaculis & campo* Martio *post negotia peracta.* Tum Philippus;

ANNOTATIONES.

gis quam bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longe præstare quietum vitæ genus quamvis mediocre & angustum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, Consularis vir ac Censorius, gravitate, ingenio; facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto, Item in Orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forensibus fatigatus officiis, quibus tam acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentissimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ post meridiem ferè secundâ: quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus: erant & plures aliæ ædes superbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe senibus molestum est.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

52. *Demetri, puer hic, &c.*] Adverte narrationem & hypotyposin eximiam, rem oculis obversari credas: adeo vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, & cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

Scitari libet ex ipſo quodcumque refers. dic
Ad cœnam veniat. Non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. Quid multa? Benignè,
Reſpondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium mane Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat, & ſalvere jubet prior. Ille Philippo
Excuſare laborem & mercenaria vincla,
Quod non manè domum veniſſet; denique quod non
Proviſiſſet eum. Sic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Poſt nonam venies. nunc i, rem ſtrenuus auge.
Ut ventum ad cœnam eſt, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum;

INTERPRETATIO.

Ab ipſo velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud ſe attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit, PHILIPP. Itane *recuſat iſte?* DEMETR. *Recuſat pertinax, teque curat parum, vel averſatur.* Poſtridie *Philippus improviſus adoritur ſalutatque prior Vulteium exiguas merces venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis, propter quas ad eum manè non iviſſet:* veniamque petit *quod eum non prior ſalutaſſet.* PHILIPP. *Tum demum condonaſſe me tibi exiſtima, ſi mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIPP. *Ergo venies poſt* horam *nonam, jam abi, opeſque ſedulò congere. Poſtquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quàm reticenda effutiit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens* velut *piſcis ad uncum obtectum,*

ANNOTATIONES.

61. *Benignè.*] Reſponſio blandè recuſantis. Gall. *c'eſt trop d'honneur qu'il me fait. Je luy ſuis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandeſcit.

65. *Scruta.*] Gr. γρύτη & γρυτάρια, frivola. Hinc *ſcrutariam facere*, i. vilia quædam vaſa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *ſcrutarium*, locus in quo venduntur ſcruta: & *ſcrutarius*, qui vendit: Lucil.

Quidni? & ſcruta quidem ut vendat, ſcrutarius laudat;
Præfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ ſortis plebi, non togâ ſed tunicâ ſimplice veſtitæ.

69. *Proviſiſſet.*] Al. leg. *providiſſet.*

71. *Poſt nonam.*] Ad cœnam venies horâ ſolitâ; nempe tertiâ poſt meridiem: de quâ nos alibi; & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. quem adi multa ibi diſquirentem ſcitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus, quævis liberè effutiebat; ut ferè fit.

74. *Piſcis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit velut piſcis ad hamum, ignorans quid inde ſibi impen-

Manè cliens, & jam certus conviva; jubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non ceſſat laudare. videt, ridetque Philippus.
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem
Promittit, perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus ultra
Quam ſatis eſt morer, ex nitido fit ruſticus; atque
Sulcos & vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi.

INTERPRETATIO.

cliens manè, jamque convictor aſſuetus, jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias *Latinas imperatas.* Is *equo inſidens agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet. dumque ſibi joca & oblectamenta undequaque perquirit, ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet' ſuadetque ut emat prædiolum.* Vulteius *emit.* Ac *ne te prolixo ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis; &* dein *loquitur ſolùm de ſulcis ac vinetis: arbores diſponit; macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi inveteraſcit.*

ANNOTATIONES.

deret & conflaretur mali. Nempe ipſius libertas & animi quies in diſcrimen adducebatur.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidie manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertatati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum*, inquit Cicero 2. de Leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas Magiſtratus vel Pontifex Maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera. Stativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Imperativæ, quas Conſul Prætorve aut Pontifex max. pro arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cetera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. c. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris*, ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unam diem indixit. Poſt reges autem exactos altera dies adjecta populi juſſu. Demum reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à Conſule vel Præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. mox cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.*] Poëticè, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut benè ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 35.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites ſuſtendandas.

Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ;
Spem mentita seges; bos est enectus arando;
Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul adspexit scabrum intonsumque Philippus;
Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris
Esse mihi. Pol, me miserum patrone vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
Quod te per Genium, dextramque, deosque Penates,
Obsecro, & obtestor, vitæ me redde priori.
Qui simul adspexit, quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.

INTERPRETATIO.

At cùm cœpit *oves furto, & capras morbo perdere*; cùm *messis spem fefellit, boves* autem *arando confecti sunt*; tum *jacturis perculsus, nocte mediâ inscendit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei nimis te laboriosum & anxium video.* Vulteius *repondit*: *Certè miserum appellabis, ô patrone, si verè me nominare volueris. quocirca enixè te rogo per Genium, & dextram, Penatesque deos, ut restituas me priscæ conditioni.* Itaque *ubi primùm aliquis agnovit quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est* enim ut *se quisque suâ mensurâ & pede metiatur.*

ANNOTATIONES.

89. *Iratusque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum sentit: Philippus autem parato inde sibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Idest per Pollucem.

94. *Genium.*] Præsidens natalibus numen.

Penates.] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui verò illi fuerint, haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii cœlum & terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest*, inquit, *hominis dextra quadam religio, observatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam,

& Æneid. 7. v. 234.

Per dextram Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui simul aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mœcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo mod. &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimum conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius in fine Sat. 4.

Tecum habita; & noris quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

CElſo gaudere, & bene rem gerere, Albinovano
Muſa rogata refer, comiti ſcribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic, multa & pulcra minantem
Vivere nec rectè nec ſuaviter. haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit æſtus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,
Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, iraſcar amicis,

INTERPRETATIO.

O Muſa, Celſo Albinovano comiti & ſcribæ Neronis renuntia, quæſo, ſalutem & proſperitatem. Si interroget, quid agam; responde, me plurima & præclara ſpondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam: non quod grando fregerit vites, aut nimius calor olivas areſecerit; nec quod greges malè ſe habeant in agris remotis: ſed quoniam pejùs animo valens quàm toto corpore, nihil auſcultare nihil diſcere velim, quod ægrotum me curet; porrò fidelibus medicis offendar, & amicis iraſcar,

ANNOTATIONES.

1. *Celſo gaud, &c.*] Seipſum ita hîc Poëta reprehendit, ut Celſum in ſuâ perſonâ videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem ſuprà (ſi quidem is idem eſt) jam nonnihil vellicavit, Epiſt. 3. v. 15. & ſeq.

Celſo.) Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celſus*; Poſthumiorum autem *Albinovanus*: ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.) Sic amicos ſalutabant Græci; *χαίρειν καὶ εὖ πράττειν*, quibus exoptabant proſpera omnia. Plato ſanitatem mentis potiùs optandam aiebat; atque ita ſalutandos familiares: *σωφρονεῖν*, vel *γνῶθι σεαυτόν*.

2. *Comiti ſcribæque Neronis.*] Ex iis qui Magiſtratus in provincias ſectabantur, alii officii gratia; ut ſcribæ, medici, accenſi, &c. alii honoris & amicitiæ cauſa dumtaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo ſuprà Epiſt. 3. Vide Cic. Verr. 4.

Scribæ.) Librario, ſcribendis literis præpoſito. Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.* Non ſatis ſecundum virtutem.

Nec ſuaviter.) Epicurus ipſe ſtatuebat, abſque virtute neminem poſſe ſuaviter vivere.

8. *Nil audire velim, &c.*) Malis meis remedium petere nolim è Philoſophiâ, ut *mens ſana* mihi *ſit in corpore ſano.* Juvenal Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*) Recta monentibus minimè obtemperans amicis,

Cur me funesto properent arcere veterno :
Quæ nocuere sequar : fugiam quæ profore credam :
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat ; quo pacto rem gerat, & se ;
Ut placeat juveni, percunctare, utque cohorti.
Si dicet, recte ; primum gaudere, subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento :
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

INTERPRETATIO.

et quod lethargum fatalem à me depellere studeant : imo verò *consecter noxia, devitem profutura ; Romæ inconstans desiderem Tibur. Tiburi* autem *Romam. Postea quære, quomodo se habeat, & quantum negotia promoveat, quàmque gratiosus adolescenti* sit *atque* ejus *familiaribus. Si respondet, bene* omnia procedere ; *primò salvere* jube, *tum ad aurem insusurra monitum istud : Nos tecum agemus, ô Celse, quemadmodum tu fortuna uteris.*

ANNOTATIONES.

qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*) Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animi, superbiæ, &c. De *veterno*, seu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, & rusticum ocium expeto : cum verò sum ruri, solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas : absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6.

Ventosus.] Vel, levis instar venti ; vel, inflatus vento, & superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni : de quo Epist. seq. Item suprà Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide mox cit. Epist. 3. Sueton. Galb. c. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus*, &c. Senec. de Clement. l. 1. c. 10. cohors prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis prosperaque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitiâ nostrâ indignum. Lib. 3 Od. 27.

. . . . bene ferre magnam
Disce fortunam.

EPISTOLA IX.

AD CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus,
Quanti me facias. nam cùm rogat, & prece cogit
Scilicet ut tibi se laudare & tradere coner,
Dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
Munere cum fungi propioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.

INTERPRETATIO.

O *Claudi* Nero, *solus nempe Septimius novit quanti me æstimes. Etenim quando* me orat *instatque precibus ut ipsum ad te perducam, & commendem tanquam non indignum amicitiâ & familiaritate principis*, nonnisi *probos eligentis; quandò putat me censeri inter amicos interiores* tuos; *animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum* apud te *valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eam*que *voluisse occultare*, ut *mihi soli utilis*

ANNOTATIONES.

1. *Septim.*] Adverte, Lector, quàm Poëta solers pariter ac modestus: qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget; ostenditque tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, suprà Epist. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epist. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi ut gravissimè diligentissiméque potui.*

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist præced. v. 14. Vide Psaltis regis Psal. 100. *non adhæsit mihi cor pravum . . . cum superbo non edebam . . . . . non habitabit in mea domo qui loquitur iniqua, &c.*

5. *Propioris amici.*] Apud. Senec. de Benef. lib. 6. cap. 33. *non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me quam possim.

9. *Opis.*] Virgil. Æneid. 1. v. 604.
. . . . grates persolvere dignas
Non opis est nostra, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè

Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ descendi præmia. quod si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumque.

INTERPRETATIO.

forem. *Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas quod verecundiam abjeci, amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.*

ANNOTATIONES.

invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contra rusticus & agrestis, fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem; audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

12. *Quod si depositum laudas, &c.*] Si laudas quod malui apud te esse confidentior, quàm videri parum sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hac in re scilicet una
Multum dissimiles, ad cætera pænè gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, & alter.

INTERPRETATIO.

NOS *ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantùm dispares valde, in reliquis* autem *propè gemini, mente fraternâ, quodcunque alter respuit, alter quoque* recusat;

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes, ut solent esse gemini.

Annuimus pariter, vetuli notique columbi.
Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni
Rivos, & musco circumlita saxa, nemusque.
Quid quæris? vivo, & regno, simul ista reliqui
Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo.
Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primum;
Novistine locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura

INTERPRETATIO.

unà verò *consentimus* ut *vetuli & noti columbi. Tu nidum custodis : ego villæ jucundæ rivulos & saxa musco obducta atque silvam præfero. Quid plura? vivo, & rex sum statim atque discessi ab his quæ vos laudatis admodum, vulgo approbante. Placentas autem repudio velut servus sacerdotis : panem* verò *libis melle conditis suaviorem requiro. Quod si expedit vivere congruenter naturæ, atque area primò deligenda est ad extruendam domum; an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne* locus *in quo tepidiores sint hyemes : in quo mitior aër*

ANNOTATIONES.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni rivos, &c.] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ & quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyth. Act. 2. vitæ rusticæ commoda sic describit.

Non alia magis est libera & vitio carens,
Ritusque meliùs vita quæ priscos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus silvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis :
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit; aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes;
Spei metusque liber, &c.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit, &c.
Et teste cœlo *vivit*, &c.

9. *Quæ vos ad cælum fertis.*) Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is fastidiens liba & placentas, quæ sacerdoti è sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit & præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. 3.

Liba Diis fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ convenienter.*] Naturæ impertiri dumtaxat idonea & necessaria; negare autem quæ vitiosa expetit libido.

13. *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda sint,

Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi depellat somnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,

INTERPRETATIO.

temperet furorem Caniculæ, & tempora quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus in quo molesta sollicitudines minùs perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidiæ? an aqua in vicis contendens frangere tubulos *plumbeos, limpidior* est *quàm quæ resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores: & laudatur domus habens prospectum ad campos remotos.* Verùm tametsi *furcâ naturam abigas, nihilominus redibit semper; & sensim victrix perfringet improbam libidinem.* Enimverò *qui discrimen ignorarit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate succo im-*

ANNOTATIONES.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores molestos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. 3. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidiâ, quæ utraque est regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumptu extructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimentur; cùm in media urbe, & in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24. *Naturam expellas furcâ, &c.*] Erasmus, *Sensus est*, inquit, *haud facilè dedisci quæ nobis natura penitus indidit & insevit. Ducta metaphora à ramis, qua appositâ furcâ torquentur aliò quàm natura posuerat: quâ sublatâ rursum vergunt eodem quò priùs.* Alii *furcâ expellere*, interpretantur, per vim, asperè, & ignominiosè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epist. 2. *sed quoniam furcillâ extrudimur.* quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pace simili dictione utitur *δικρέοις τὴν θεὸν ἐώθουν.* Juvenal. Sat. 13. v. 239.

. . . . . Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari nescia.

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia.*] Sapientior natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet & damnabit fastidiosam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter aut etiam contra instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. sub finem.

27. *Contendere callidus ostro nescit Aquinatem, &c.*] Apud Aquinum La-

Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
Quam qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. fuge magna. licet sub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frenumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus; atque
Serviet æternum, quia parvo nesciet uti.
Cui non coveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi;

Interpretatio.

butam, detrimentum haud capiet majus & medullis perniciosius, quàm qui nesciet discernere falsum à vero. Qui rebus prosperis lætatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium æstimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci potest, quàm ducant principes & principum familiares. Cervus pugnatior equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frenum admisit. At posteaquam vi hostem devicit, nec tergo equitem nec ore frenum excussit. Ita qui timens inopiam spoliat se libertate metallis pretiosiore, infelix dominum feret, semperque servus erit, quia parvo contentus non est. Cui sua non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruet; si angustior, lædet. O Aristi vives sapienter conditione tuâ contentus:

Annotationes.

tii urbem fiebat purpura, sed quam periti facilè dignoscebant longè viliorem genuinâ & pretiosâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubeus aut violaceus, è sanie confectus ostreorum, maximè verò muricis, cujus frequens piscatus est ad urbes mox dictas.

28. *Propius medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit, sic homo paupertate excussâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, adeoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur quàm pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græ-

Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere quam satis est, ac non cessare videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique;
Tortum digna sequi potius quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ;
Excepto quod non simul esses, cætera lætus.

INTERPRETATIO.

meque redargues, quando videbis accumulare plusquàm sufficit, & non desinere. Opes congestæ unicuique dominantur vel serviunt, at debent magis fune trahi quàm trahere. Ego *tibi scribebam ista ponè vetus Vacunæ templum, hilaris* sanè *per omnia, nisi quod mecum non sis.*

ANNOTATIONES.

cis derivatum: *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. de vitâ Beatâ: *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dictio videtur ducta à sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsultor funem ducere; alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reste data virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate & carie detritum ac *putre* dicitur. Ingeniosè verò & lepidè se ipse Poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. c. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro rer. Divin. lib. 1. ait esse Victoriam, quæ facit vacare à curis. vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri mense celebrabantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiqua sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

EPISTOLA UNDECIMA.

AD BULLATIUM.

Ad felicitatem parum facit locus.

QUid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? majora minorane fama?
Cunctane præ campo & Tiberino flumine sordent?

INTERPRETATIO.

O Bullati, quid censes de Chio, & de Lesbo celebratissimâ? quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Crœsi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid *majus aut minus famâ? An omnia* videntur *spernenda præ* Martio *campo & fluvio Tiberi?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris urbes pervagatum compellat Poëta: & quod nosset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret, occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere; ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19.

Lesbos.] Ægæi maris insula; *nota*, cùm vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi & Sapphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum; *concinna*, vel ædificiis elegantissimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Crœsi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Crœsi, hodie jacet. *Crœsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe *fortuna vitrea est: cùm splendet, frangitur.*

3. *Smyrna,*] Urbs Ioniæ maritima, hod. regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti: *colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primùm alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane fama.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit.

4. *Campo.*] Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. Lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege submerso novam est appellationem sortitus. Lib. 1. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

An venit in votum Attalicis ex urbibus una ?
An Lebedum laudas odio maris atque viarum ?
Scis, Lebedus quam ſit Gabiis deſertior atque
Fidenis vicus : tamen illic vivere vellem,
Oblituſque meorum, obliviſcendus & illis,
Neptunum procul è terrâ ſpectare furentem.
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Adſperſus, volet in caupona vivere : nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plene præſtantia vitam.
Nec ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.

INTERPRETATIO.

An optares aliquam è civitatibus Attali ? an Lebedum cupias, maris pertæſus atque itinerum ? BULLAT. *Noſti quàm Lebedus deſertum ſit oppidum, plus* nempe *Gabiis & Fidenis : attamen* ego *mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iiſque contemptus, è terrâ mare tumidum eminùs contemplari.* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ & cœno conſpurcatus morari* ſemper *in cauponâ velit, nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque ſi te vehemens Auſter exagitaverit in aperto* mari, *ideo vendas navim ultrà mare Ægæum.* Certe hominem *ſanæ*

ANNOTATIONES.

Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Aſiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deſerto vico malis ſubſiſtere ac reſidere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire ?

Lebedum.] Oppidum Aſiæ minoris, ad oram ſinûs Ionici : ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non deſunt qui vicum eſſe in Italia maritimum dicant.

7. *Scis Lebedus, &c.*] Reſponſio eſt Bullatii *odium* ſuum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipſi Horatio tribui poſſunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis poſita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris, Meton. pro ipſo mari. Lucret. lib. 2.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.

11. *Sed neque qui Cap. &c.*] Vel ſe ipſe Poëta corrigit : vel Bullatium refellit ſimilitudine conglobatâ. Quaſi viator in cauponâ ſemper diverſari velit qui lutum itinere collectum illic abſterſerit, madidaſque imbre veſtes exſiccaverit ; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auſter.*] Ventus meridionalis pluvius admodum & procelloſus. Lib. 2. Od. 14.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam,

Incolumi Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet, & vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos absens.
Tu quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ sume manu, nec dulcia differ in annum;
Ut quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. Nam si ratio & prudentia curas,

INTERPRETATIO.

mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene*, quàm *lacerna* in *Solstitio* æstivo, *campestre tempestate nivali, Tyberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, & sors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, & Chium, & Rhodum procul positas. Quodlibet* verò *tempus felix tibi Deus concesserit, gratâ manu accipe : nec in annum differ lætitiam ; ut quavis in regione degas, te sponte* ibi *commorari declares. Enimverò si ratio & sapientia,*

ANNOTATIONES.

satius ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 16.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliasve urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sensus est : Quamvis jactatus sis Austro & tempestatibus, attamen salvus evasisti : nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales ; ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulcritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

Rhodos Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium densum adversùs imbres & frigus, fervente æstu, Junio mense; in solstitio æstivo, cùm sol ultrà non progreditur. Macrob. somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Constat solem neque sursùm ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorsum meare : sed cùm ad Tropicorum confinia pervenerit, mox reverti : unde & solstitia vocantur. Et quia æstivus Tropicus temperatæ nostræ terminus est, ideo cùm sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur : alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19. *Per brumam Tiberis.*] Quasi verò quisquam hyeme cupiat flumen subire, seque in eo lavare, aut natare.

Sextili mense.] Ardente cœlo & Caniculâ. Vide supra Epist. 7.

Caminus] Vox Græca est fornacem significans : *ἀπὸ τοῦ καύματος. à calore.* Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius : Romæ sim modò ; laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes & insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter & quæ sequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius : Imo quacunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio & prudentia duces tibi sint. Vel, interim dum ad nos redeas horis felicibus fruere, ubique lætus esto : & æquo animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ.*] Lib. 3. Od. 8.
Dona præsentis cape lætus horæ.

Non locus effusi latè maris arbiter aufert;
Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia. navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. quod petis, hîc est,
Est Ulubris; animus si te non deficit æquus.

INTERPRETATIO.

non autem *situs arcens mare exundans, abigit sollicitudines; qui ultra mare navigant cœlum* quidem *mutant, non* verò *animum. Gravis nos tenet socordia. Navibus & equis vitam beatam quærimus.* Atqui *hic est* illud *quod quæris, est Ulubris; modo tibi pacata mens adfuerit.*

ANNOTATIONES.

26. *Locus effusi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cælum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque quadrigis.] Gall. *par mer & par terre* : Item : *à pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic est.*] Ne longè quæras, quod in promptu est. Si sapis, ubicunque sis, felicitatem præsto habes, vel in quovis angulo & oppidulo maximè obscuro & ignobili; v. g. Ulubris, in Italia; vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ, oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit equus.] Plaut. Aulul. *Pol, si est animus æquus tibi, satis habes qui benè vitam colas.*

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

FRuctibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si recte frueris; non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis & urticâ; sic vives protinus, ut te.

INTERPRETATIO.

O Icci, si verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores tibi opes dare nequit Jupiter. Desine conqueri. Nec enim est inops qui rerum habet usum. Si venter si latus ac pedes commodè sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulia *possessa sobrius vesceris oleribus & leguminibus, ita porrò*

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrip.*] Ad Iccium hunc est Od. 29. lib. 1. ubi sicut & hîc ejus cupiditas notatur, non sine multo Satyrico sale.

Agrippæ.] Is Augusti gener, de quo lib. 1. Od. 6.

Siculis.] Sicilia insula Italiæ adjacens, & ab eâ angusto satis freto divisa; triangularis formæ est: habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum millia; omnium maris mediterranei amplissima censetur. frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Verr. 4. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait Poëta, *frueris*, indicat magis usumfructum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imò paulò post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* pisciculus carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 3.

Confeſtim liquidus fortunæ rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè eſt animus ſine corpore velox:
Cùm tu inter ſcabiem tantam & contagia lucri,
Nil parvum ſapias; & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum;

INTERPRETATIO.

victitabis, ut ſors te ſtatim aureo flumine locupletet: ſeu quoniam pecunia nequit indolem mutare; ſive quod omnia infra ſolam virtutem ponis. Non eſt quod *demiremur ſi Democriti agros & ſata depaſcatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur; quandoquidem tu in tantâ prurigine & lue quæſtus, nihil abjectum cogites, atque excelſa mediteris;* putà *quæ cauſæ cohibeant mare; quid tempora componat;*

ANNOTATIONES.

9. *Rivus inauret.*] Alluſio eſt ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm ſtolidè optaſſet in aurum converti quicquid contrectaſſet, jamque cibis pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis, conſilio ſeſe abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretioſas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium ſcribit: *Malle te puto à Cæſare conſuli quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non fit avarus etſi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyricè vellicat ejus parſimoniam; quaſi oleribus veſcatur, præ amore virtutis, & contemptu dapum exquiſitarum: cùm ſordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur ſi Democriti, &c.*] Adeo mirari non debemus quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philoſophicis intentus, ut etiam agros & fruges ſuas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certe, Icci, mirabilior es; qui quidem augendis opibus ſedulo vacas, ſimul & ſtudio rerum maximè ſublimium. Irriſio ſalſiſſima.

Democriti] Abderites iſte Philoſophus ex atomis conſtare omnia ſtatuebat; Naturalia, Moralia, Mathematica, omneſque diſciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. conſenuit verò ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat *ſagaciſſimum ac vitæ utiliſſimum.* Cicero paſſim laudat. 1. de nat. D. n. 121. *Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos ſuos Epicurus irrigavit.* n. 69. ait, *eſſe corpuſcula quædam lævia, alia aſpera; rotunda alia, partim angulata; curvata quædam & velut adunca; & ex his effectum eſſe cœlum atque terras, nullâ cogente naturâ, ſed concurſu quodam fortuito.* 4. Acad. Qu. 56. *ex individuis omnia gigni affirmat.* & n. 121. *aſperis & lævibus, hamatis uncinatiſque corporibus concreta hæc eſſe, &c.*

13. *Dum peregrè eſt animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana ſcrutatur; adeoque non advertit quæ circa ſe gerantur. Cic. pro Milone. *An vero tu ſolus ignoras? tu hoſpes in hac urbe verſaris? tuæ peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam inſtar ſcabiei adhæreſcentem, ſerpentem, mordentem.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cùm eâ ſi altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Curve ſuos fines altum non exeat æquor.

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac

Stellæ sponte sua, jussæne vagentur & errent;
Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem;
Quid velit & possit rerum concordia discors;
Empedocles, an Stertinii deliret acumen?
Verum seu pisces seu porrum & cæpe trucidas,
Utere Pompeio Grospho; & si quid petet, ultrò

INTERPRETATIO.

an sidera per se, an imperata errent ac discurrant; quid Lunam faciat absque lumine, quid lumen ejus *producat; quid valeat efficiatque dissentiens rerum consensio; utrum Empedocles, an Stertinii subtilitas aberret. At sive pisces sive porrum aut cæpe occidis,* familiariter *adhibe Pompeium Grosphum; ac si aliquid roga-*

ANNOTATIONES.

vices, quatuor anni tempestates, ver, æstatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ sponte suâ, jussæne vag, &c.*] An motu proprio, an jussu & impulsu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *palantes cœlo stellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *septem sidera ab incessu vocamus errantia*, inquit, *cùm errent nulla minùs illis, &c.*

18. *Quid premat obscurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat? Plin. mox cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit Luna sidus terris familiarissimum. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime sidus indignantium: crescens semper aut senescens: & modò curvata in cornua, modò æquâ portione divisa, modò sinuata; . . . . . Immensâ orbe pleno, ac repentè nulla: aliàs pernox, alias sera,* &c.

19. *Quid velit & possit rerum concordia discors.*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantia concinnam tamen mundi compagem resque omnes constituant, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. 2. c. 10. *Discordi concordiâ mundum constare*, dicit. Ovid. Metamorph. 1. cap. 8.

Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque,
Concipiunt; & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & discors concordia fœtibus apta est.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles sanè haud cùm Stertinio comparandus, præter quàm quod (ut est in Epist. ad Pisones, v. 464.)

. . . . . . Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit.

Quâ certè unâ vesaniâ æquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam, lib. 2. Sat. 3. Præterea verò id habent simile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quàm utili carmine complexus est: ac sic nimirum uterque Philosophiam obscuriorem reddidit; fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum mox cit. Epist. ad Pisones.

21. *Seu pisces, seu porrum, &c.*] Seu lautè, seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, & ab omni animalium carne abstines, leguminibus autem vesci amas: seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Grospho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, Equitem Ro. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuisse

Defer. nil Grosphus nisi verum orabit & æquum.
Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest.
Ne tamen ignores quo sit Romana loco res,
Cantaber Agrippæ, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. Jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

INTERPRETATIO.

rit, sponte dona. Nihil Grosphus petet nisi rectum & justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias quo statu sit Respublica: Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

ANNOTATIONES.

amicum, tum ex hoc loco innotescit, cùm ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvo constant amici, cùm boni viri non omnino sunt divites. hos enim vili pretio comparabis tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo importunos, sed verecundos. At contrà opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac superbos, demereri sibique conciliare non ita facile est. Passeratius legit; *bonis ubi quid des*: Sensu non valde absimili. Plaut. Trinumn. *carissimam proborum esse annonam*, ait, *improborum verò proventum multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextùm consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam ante debilitatos victosque, at rursum bellum moventes Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his percussi amicitiam Augusti petiverunt: Phraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. mox lib. 2. Od. 6.

Claudii virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 9. *Stipendia primâ expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit. Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. & 9. De Armeniâ lib. 2. Od. 9.

25. *Phraates.*] Persarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. lib. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virgil Æn. 3. v. 607.

. . . . Genua amplexus genibusque volutans
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII.

AD VINNIUM ASELLAM.

Docet quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

UT proficiscentem docui te sæpe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet.
Ne studio nostri pecces; odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente minister.
Si te forte meæ gravis uret sarcina chartæ;

INTERPRETATIO.

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, ô *Vinni; offeres Cæsari libros* meos *sigillo clausos, si* quidem benè *valeat*, *si hilari sit* animo, *tandem si petat*. Cave *ne erres* per *nimium* erga *nos affectum; atque invidiam scriptis* nostris *confles nimiâ sedulitate & officiosiore studio. Quod si librorum meorum onus tibi molestiam facessat;*

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiscentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commissa Vinnio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epist. 16. scribit Cicero, *permagni interest, quo tempore Epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempestivè adeunt, molesti sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum est enim ut primo rei missæ aspectu fruatur ille ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & pessum ire censendum.

Volumina.] Gall. *un rouleau de papiers.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. Comment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. mox cit. *Præcepi ei quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ . . . . utrum cùm sollicitudinis aliquid haberes; an cùm ab omni molestiâ vacuus esses.* Noster lib. 2. Sat. 1. v. 18.

. . . . . Nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut sistat se decenter coram Principe, expectetque paulùm dum suo nomine salutatus Cæsar ultrò quærat, num ab eo sint delata quæ poposcerat.

4. *Ne studio nostri pecces. &c.*] Quisquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, perdit. Pindarus egregiè: ὁ δ᾽ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν: *opportunitas omnis rei summam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te forte gravis, &c.*] Nihil

Abjicito

Abjicito potius, quàm quo perferre juberis,
Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
Cognomen vertas in risum, & fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus: ne forte sub ala
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
Carmina, quæ possunt oculos auresque morari

INTERPRETATIO.

projice magis, quàm rusticè protrudas sarcinam illuc *quo deportare imperavi: sicque patris tui Asinæ cognomen traducas in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas, Cùm* autem *eò deveneris feliciter quò tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices* meos *deferas, ut agrestis agnum; ut bibax Pyrrhia sphærulas lanæ furto ablatæ, ut plebeius conviva soleas ac pileum.* Præterea *ne obvio cuique effutias, te magno labore portasse carmina oculos & aures*

ANNOTATIONES.

age omnino potiùs quam temerè & inconsideratè quidquam agas coram augustissimo Imperatore. Cave ne delatum munus parum decorè tradas; aut stolidè festinando, aut præpropere mandatis perfunctum esse cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut & in sequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas.] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, & in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.) Pater Vinnii *Asina*, hinc Vinnius *Asella* cognomen habuere.

10. *Viribus uteris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes. ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, quæ vorago viarum est, seu fossæ fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter de istis. Ennius

Silvarum saltus, latebras, lamasque lutosas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12. *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

Pyrrhia.] Nomen est ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furata lanæ glomos ita gestavit, ut deprehensa sit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo soleas.*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axillâ. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. De *soleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

Cæsaris. oratus multâ prece, nitere porro.
Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

INTERPRETATIO.

Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultrà. Ito, vale: ne vacilles, aut preceptorum quidquam *pratermittas.*

ANNOTATIONES.

18. *Oratus multâ prece nitere porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii sic: Etsi fortè curiosus quispiam oret te percuncteturque, quid rei sit propter quam veneris; ne immorare, ne obsequere; imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Constanter age: quæcunque verò docui te sæpe verbo, & nunc scripto hoc, accurate observa.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICUM SUUM.

Illum reprehendit, quod habitationem urbis desideret.

Villice silvarum & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Barjam dimittere patres;

INTERPRETATIO.

O *Procurator nemorum & pradii* [illegible] *mihi restituentis, quod tu spernis, quinque* licet *familiis habitatum, & probos quinque senes Barjam mittere*

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum, &c.*] Hujus Epistolæ argumentum convenit cum septimâ & decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi subditis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. de re rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus; appellatusque à villâ, quod ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cum veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta; at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse. nam Romæ sum Mœcenatis & amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Postea Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*) Amplum satis & sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quin-

Certemus, ſpinas animóne ego fortius, an tu
Evellas agro, & melior ſit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter; tamen iſtuc mens animuſque
Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.
Rure ego viventem, tu ducis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.
Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

Interpretatio.

conſuetum; contendamus utrum ego diligentiùs ex *animo* meo *vepres evellam, an tu* [ex] *agro;* atque *utrum plus valeat Horatius, an* ejus *prædium. Etſi me* Romæ *detinet caritas & amor Lamiæ fratrem deſiderantis, &* ſic *eum* morte *præreptum dolentis*, ut (*nihil ſolatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula ſpatiari impedientia. Ego felicem appello degentem ruri; tu* contrà *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit. Fatuus uterque improbè criminatur locum innoxium.* Imò *accuſandus eſt animus, qui ſe nunquam deſerit.*

Annotationes.

que familiarum capita, ſervos frugi; qui Barjam mittebantur ad nundinas; venaleſque fructus eò convehebant. Varro ante cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti ſolitos ad lites in Barjâ dirimendas: imo & Senatores Romam interdum accitos. Verùm auſcultandus magis Theod. Marcilius ſic ſcribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda ſtultitia eſt narrantium hîc de quinque Senatoribus, & quaſi Patribus conſcriptis, qui ex Horatii agello Barjam venientes de ſummâ Sabinorum Rep. deliberent.*

Barjam.] Al. *Varjam.* oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus ſpinas, &c.*] Videamus an tu diligentius agrum colas, an ego animum, utrum ego ſtudioſiùs curas mentem pungentes reſecem, quàm tu vepres herbaſque inutiles noxiaſque ex agro evellas.

5. *Melior ſit Horatius an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere ſtudeo: res verò deterior; quia parum curas & colis, ô villice, quam faſtidis.

6. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, & validiſſimo amoris in Lamiam vinculo conſtringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoque tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Od. 17.

8. *Iſtuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat ſpatiis obſtantia, &c.*] Hinc ſæpius impedimenta quælibet excutio, frango, tranſilio; ut libertate, otio, meque ipſo fruar apud villam meam; ac ſpatier tantillum, animumque reficiam urbani tumultûs pertæſum.

Clauſtra.] Metaph. à circo, in quo certis clauſtris detinebantur equi, donec liceret ſigno dato apertoque ſtadio decurrere.

12. *Locum immeritum cauſatur iniquè.*] Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti: ſed ipſe animus parum ſanus haud quieſcit ubi maximè quietus eſſe deberet.

13. *Qui ſe non effugit.*] Adeoque ſecum defert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas :
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me constare mihi scis; & discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur : eo disconvenit inter
Meque & te. nam quæ deserta & inhospita tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit; & odit
Quæ tu pulcra vocas. fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; & quod
Angulus iste feret piper & thus ocyus uvâ :
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi ; nec meretrix tibicina, cujus
Ad strepitum salias terræ gravis. & tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, & strictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,

INTERPRETATIO.

Tu vile mancipium secretis votis rus exoptabas : Jam verò *procurans villam expetis civitatem, & spectacula, & balnea. Me constantem esse nosti, ac mœstum abire, quoties molesta negotia Romam revocant. Haud iisdem* rebus *delectamur : hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, & inhabitabilia* loca *vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit ; & aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea & lauta popina injiciunt cupiditatem urbis, scio ; & quod hic agellus producet thus & piper citiùs* quàm *uvas : nec propè adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet ; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter* pulsans : *ac nihilominus exerces agros dudum incultos ; & curas bovem otiosum, saturasque foliis decussis. Porrò desidis laborem auges*

ANNOTATIONES.

14. *Mediastinus.*] Servus in medio stans ad vilissima quæque ministeria paratus. Quod mox dicitur *optare balnea*, favet iis qui *mediastinum* appellari volunt, quod mediis in balneis, seu in medio lavantium stet ad quæque servitia promptus. quanquam illud *stinus* mera videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus*.

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta & consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. de Ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scaliger.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Utplurimum tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terra gravis.*] Saltatione seu tripudiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè. negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc quæ hic enumerantur sane ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profecto major est opera laborque in moliendo novo aggere per tota

Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc, age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli;
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci;
Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum somnus in herba.
Nec lusisse pudet; sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat,
Rident vicini glebas & saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis.
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum

INTERPRETATIO.

rivus, si pluvia decidat, constipato aggere prohibendus ne expositum devastet pratum. Disce modò quid consentire nos impediat. Me *quem* olim *subtiles vestes & crines uncti delectavere, quem nosti absque muneribus fuisse dilectum Cynara avara, & à meridie Falernum potasse, delectat* modò *frugalis cœna, & somnus in gramine juxta rivum.* *Neque* verò jam *pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis & dicteriis depravat. vicini* autem *approbant versantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis. His adjungi vehementer exoptas.* Atqui *versu-*

ANNOTATIONES.

rentem aquam destructo, quam fuisset in vetere muniendo & constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione suâ & exundatione proximum pratum devastabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. 2. lib. 1.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotasse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant contrà sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs, cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*) Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

. . . . . . *breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imo vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villa meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attributis solet. Vide J. Lips. Elect. lib. 2. c. 15. Cæl. Rhodig. lib. 7. c. 31. & lib. 25. cap. 17. & seq.

41. *Invidet usum lignorum, &c.*] Tu servis urbanis ascribi & annumerari gestis. Contrà urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit: quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

Lignorum & pecoris tibi calo argutus & horti.
Optat ephippia bos piger : optat arare caballus.
Quam scit uterque, libens censebo exerceat artem.

INTERPRETATIO.

tus calo tibi invidet usum lignorum & pecudum & hortuli. Sic *bos iners ephippia, equus aratrum desiderat.* Ego verò *edicam, ut quisque ultrò colat artem quam novit.*

ANNOTATIONES.

42. *Calo.*] Græci lignum κᾶλον dicunt : hinc servus lignis quærendis & subministrandis deputatus, dictus *calo* quasi *lignarius*, seu lignator quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens & portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. Ita scribens : *calas dicebant majores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum : unde & calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas;* id est; serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos qui sui muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam sit uterque, &c.*] Quæ cum ita sint, & cum suo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat : calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41 *bene Græcorum proverbio dicitur :*

Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

EPISTOLA XV.

AD NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Velia & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUæ ſit hyems Veliæ, quod cælum, Vala, Salerni,
Quorum hominum regio, & qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui,

INTERPRETATIO.

O *Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum* verò *tibi credere* perſcribenti: *qualis ſit hyems apud Veliam; qualis aër apud Salernum: quales homines* utriuſque *regionis; & qua via: (Etenim Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles* eſſe dicit; *me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deſeri myrteta,*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hyems, &c.*] Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ; ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Velia.] Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*. Plin. lib. 3. cap. 5. Virgil. Æneid. 6.

Portuſque require Velinos.

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ ſit temperies aëris, & quæ hyemis aſperitas illic ubi hyematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendat.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.*] Antonius Muſa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi quamvis liberto, imo & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59 & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculos defluxu vehementer affectus Poëta noſter ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra calida: Verùm Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcilicet modo Auguſtum calidis fruſtra uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *diſtillationibus jocinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſa.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.

Dictaque cessantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & stomachum supponere fontibus audent
Clusinis, Gabiosque petunt & frigida rura.
Mutandus locus est, & diversoria nota
Præteragendus equus. quo tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Bajas; lævâ stomachosus habenâ
Dicet eques. sed equi frenato est auris in ore.)

INTERPRETATIO.

& posthaberi aquas *sulfuratas existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum invidens ægrotis qui non verentur caput & pectus subjicere aquis Clusinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones.* Itaque *locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo: inquiet iracundus eques frenum ad lævam* torquens. *Verumenim auricula est in ore frenato equi.*)

ANNOTATIONES.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum sulphura.*] Sulphuratas aquas ibidem scaturientes non longe ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *cessare* faciens *nervos*, id est præpediens usum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. c. 2. *Emicant benignè & passim in plurimis terris aquæ, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ . . . alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes . . . . . nusquam tamen largiùs quàm in Bajano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ salsâve misturâ . . . . . nervis prosunt, pedibusque, &c.*

8. *Qui caput & stomachum supponere.*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam ejusmodi affundentibus supponunt unâ horâ per dies aliquot.

9. *Fontibus Clusinis, &c.*] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

Gabiosque petunt.] Urbs ista Latii, in viâ Prænestinâ, ferè media Romam inter & Præneste. Virgil. Æneid. 7.

. . . . *quique arva Gabinæ*
Junonis, gelidumque Anienem, & roscida rivis.

Illic verò salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit; & aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant varios ad morbos tum bibentibus salutares, tum sedentibus infusæ.*

10. *Mutandus locus est.*] Jubente medico relinquendæ sunt Bajanæ deliciæ; pergendumque Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi possim. Plin. cit. lib. 31. c. 2. *Capiti, auribusque privatim medentur, oculis verò Ciceronianæ aquæ . . . . . . In Ænariâ insulâ calculosis. . . . . Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quo tendis?*] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata: Bajis proxima.

12. *Levâ stomach. habenâ.*] Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Bajæ. avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13. *Equi frenato est auris in aure.*] Equus non verbis sed freno docetur per-

Major

Major utrum populum frumenti copia pascat,
Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Dulcis aquæ. nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo possum quidvis perferre patique.
Ad mare cum veni, generosum & lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis pisces & echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti;
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.
Mænius ut rebus maternis atque paternis

INTERPRETATIO.

Uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur: an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim sperno vina istius regionis. In *villâ* quidem *meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere:* at *cùm deveni ad mare, desidero vinum generosum ac lene, quod pellat sollicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici. Utra regio plures lepores, utra apros alat: utrum mare meliores pisces & echinos habeat: ut illinc domum redire queam obesus & Phæax. Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facecipitque* quo sit eundum.

ANNOTATIONES.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hîc & passim versus 25. *Scribere te nobis . . . . par est,* scilicet, *major utrum populum, &c.* Adverte ergo, Lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliensem, an Salerninum.

15. *Collectosne imbres.*] In cisternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor spiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5.

Fecundi calices quem non fecere disertum?

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex istis regionibus possim redire non solum oculis sanus, sed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *gros & gras, dans l'enbonpoint.*

Phæax.] Instar Phæacum: de quibus suprà Epist. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hac etiam voce utitur Lucretius. l. 3.

Facilè hoc accredere possis.

26. *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus, gurges & vorax, de quo jam antea non semel. lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque Epistolam faciunt, sed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod suprà dixit v. 17. & seq.

Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi;
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret;
Impransus non qui civem dignosceret hoste;
Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus;
Pernicies, & tempestas, barathrumque macelli;
Quidquid quæsierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paullùm abstulerat, patinas cœnabat omasi
Vilis & agnini, tribus ursis quod satis esset.
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem

INTERPRETATIO.

tum se exhibuit: parasitus ille vagabundus, cui certa non esset culina: qui famelicus civem ab hoste non distingueret: in quemlibet verò contumelias quasque dirus confingeret: damnum, procella, & gurges macelli. quodcunque lucratus erat ventri avido largiebatur. Porrò *iste cùm parum aut nihil obtinuerat à luxuria patronis & formidolosis. cœnabat è lance plenâ vervecinis extis crassioribus quantum sufficeret tribus ursis.* Adeo *nimirum ut emendatus assereret helluonum ventres ardente lamina esse inurendos. Ipse Manius cùm in fumum*

ANNOTATIONES.

27. *Urbanus.*] Lepidus, festivus, ut ad mensas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans & captans per facetias.

Præsepe.] Metaph. Est enim propriè locus præseptus, in quo pecudes stabulantur: & per synecd. linter in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impransus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pransus, satur, temulentus.

30. *Qualibet in quemvis, &c.*] Qui fame quasi furore quodam percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris incessebat.

31. *Pernicies & tempestas, &c.*] Universa macelli edulia abradens, rapiens, vastans, quasi tempestas; & absorbens, quasi vorago & βάραθρον.

33. *Ubi nequitia fautoribus, &c.*] Mænius iste cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam suam fovere & alere solitos, eique faventes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis.] Avaris, sumptum facere timentibus: vel scurrilem nequititiam & maledicentiam reformidantibus; qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lanciarentur.

34. *Patinas cœnabat omasi.*] Vili qualibet escâ contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulas*, ut sit *tabula* lancis genus planum.

Omasi.) Crassior ventriculi pars adipata. Gall. *des trippes, des fressures.* Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] Al. *agnina*, sup. carnis.

Ursis.) Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Menius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoscens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipse ultrò damnans aiebat, luxuriosos esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egestate, quam sibi per luxuriosum victum conflaverat.

37. *Correctus. Menius idem.*) Quidam leg. *correptus Bestius. idem quicq. &c.* hoc sensu: Bestius avarus à Mænio luxurioso sordidæ parcitatis accusatus & acriter *correptus*, præ irâ & indignatione dicebat, *urendos nepotum ventres laminâ candente.* Bestii avaritiam carpit. Perf. Sat. 6.

Manius idem quicq. &c.) Ille qui

Quidquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem; Non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona, cùm sit obeso
Nil melius turdo, nil vulvâ pulcrius amplâ.
Nimirum hic ego sum. nam tuta & parvula laudo,
Cum res deficiunt; satis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos sapere, & solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

INTERPRETATIO.

& favillam redegisset si quid opimum captaverat, dicere erat solitus: *Haud equidem miror si nonnulli facultates absumant, quandoquidem nihil jucundius est pingui turdo, nihil suavius prægrandi vulvâ. Talis nempe sum ego. quippe laudo secura & exigua, quando opes desunt, sat constans inter parva. At quando præstantius aliquid & lautius nactus sum*, tum *ipse vos dico sapere & solos beatos esse, qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.*

ANNOTATIONES

domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquisito sapore affectus aiebat: haud miror quod opes absumant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

41. *Obeso nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam saporis gloriam adjudicat. Pers. Sat. 6. v. 24.

tenuem solers turdarum nosse salivam.

Nempe Romæ catillones erant subtilis adeo palati, ut gustu dignoscerent turdorum sapores varios, an silvestres, an ex aviario; an mares, an feminæ. Vide suprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Vulva.] Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. lib. 8. c. 51. & lib. 11. c. 37. Martial. l. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.

41. *Hic ego sum.* Menio similis sum: parvo & vili contentus, cum desunt meliora. quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imo collaudo: & quibus opes atque istæ deliciæ adsunt, beatos censeo & prædico.

46. *Quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*) Censum habentes fundo certo stabilitum, villam proventus certos referentem, *opes fundatas atque optimè constitutas*: ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo; *fundatissimæ familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI.

AD QUINCTIUM.

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus?

NE percuncteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne & pratis, an amicta vitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ
Valle; sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? si quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

INTERPRETATIO.

NE queras, ô *bone Quincti*, utrum *ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis*; en *tibi verbosè describam speciem & situm prædii* mei. *Perpetui* sunt *colles, nisi* quod *separantur valle umbrosâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte* verò *curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum* cœlum *laudaveris. Porrò sentes producunt affatim rubra corna & pruna: quercus & ilices glandem plurimam pecoribus, & densam umbram hero suppeditant. Diceres Tarentum propè advectum florere.*

ANNOTATIONES.

1. *Ne perc.*] Per insinuationem agrum suum describit Poëta: Deinde quis verè sit vir bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Ode 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus exposita, à meridie verò & septentrione duobus collibus defensa: quæ porrò temperatâ fruatur aurâ, & fonte irrigetur cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potiùs propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo Lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.*) Urbem prorsus jucundam & voluptariam, quam sæpius commendat Horatius. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, si curas esse quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas,
Neve putes alium sapiente bonoque beatum:
Neu si te populus sanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.

INTERPRETATIO.

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat; capiti malè affecto, pariter & ventri saluber. Grata hæc latibula, quin & si fidem habes, jucunda sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu rectè vivis, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo ne aliis de te plus credas quàm tibimetipsi: neve existimes felicem diversum à probo & sapiente; ac, si te sanum & bene habentem dicat populus, ne secretam febrem celes circa horam cœnæ, usquequò tremulæ fiant manus unctæ.

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo.*] Blandusia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3. Od. 13. *rivus* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum flu. & Vacunæ fanum. Vide postea Epist. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum digentia numeretur & nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam suprà Epist. 3. & cit. Od. 25. lib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte secedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum Autumnum* dicit, Sat 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat 6. v. 516.

. . . metuique jubet Septembris
& Austri
Adventum.

17. *Tu rectè vivis, &c.*] Cic. Offic. 2. n. 43. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis esset.*

19. *Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitatus Persius Sat. 4. v. 46.

. . . Egregium cùm me vicinia
dicat,
Non credam?

21. *Neu si te populus, &c.*] Pers. mox cit.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Respue quod non es, tollat sua munera cerdo.
Tecum habita; & noris quàm sit tibi curta supellex.

22. *Occultam febrem dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obscura dissimules & tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut vitioso quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es: sicut æger edendi appetens asserit se non

Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aures:
Tene magis ſalvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo qui conſulit & tibi & urbi,
Juppiter: Auguſti laudes agnoſcere poſſis?
Cum pateris ſapiens emendatuſque vocari,
Reſpondeſne tuo, dic ſodes, nomine? Nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras ſi volet auferet; ut ſi
Detulerit faſces indigno, detrahet idem.
Pone; meum eſt, inquit. pono, triſtiſque recedo.
Idem ſi clamet furem, neget eſſe pudicum,
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum;

INTERPRETATIO.

Improba verecundia abſcondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas *patentes deliniat iſto ſermone :* Utinam *Jupiter qui te urbemque diligit, incertum* ſemper *teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum : numquid diſcernere poteris Auguſti laudationem? Quando* verò *ſinis* te *appellari ſapientem & perfectum, quaſo dic, an reſpondes* huic *tuæ appellationi? Scilicet ego probus & ſapiens vocari gaudeo, & tu* ſimiliter. Verùm *qui hodie tribuit iſtud* elogium, *ipſe cras eripiet, ſi lubet; & quaſi immerito honorem detulerit, adimet. Depone, ait* populus, quod *meum eſt. Depono, ac mœſtus abeo. Si* autem *ipſe furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me ſtrangulatum*

ANNOTATIONES.

tentari febre, nec à cibo temperat; donec ipſa ſe prodat febris, edentiſque manus reddat tremulas. Perſius Satira 3. v. 100.

> *Sed tremor inter vina ſubit, calidumque triental*
> *Excutit è manibus : dentes crepuere retecti :*
> *Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.*

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti ſua vitia non curant emendare, ſed curant abſcondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes, & adulatoribus ſemper apertas.

27. *Tene magis ſalvum, &c.*] Hi duo verſus vel à Varo alio ve Poëta in laudem Auguſti ſcripti fuerant, ac velut noti hic referuntur; vel ab ipſo Horatio facti ſub tertiâ perſona adhibentur.

29. *Auguſti laudes agnoſcere poſſis?*] An tibi ſtultè attribues quod ad Auguſtum noſcitur pertinere: an cognoſces non ad te, ſed ad ipſum ſcriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

31. *Nomine.*] Pro, *nomini*: ut bene obſervat Marcilius.

32. *Nempe vir bonus, &c.*] Reſponſio eſt Quinctii, quam mox Horatius refellit.

Delector ego, ac tu.] Cic. Philip. 1. n. 57. *levis eſt animi lucem ſplendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus vera eſt virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodie, cras, &c.*] Populus nempe inconſtans & levis. Verùm ut bonus & ſapiens talis eſt quamvis à populo non dicatur; ſic qui non

Mordear opprobriis falsis, mutemque colores ?
Falsus honor juvat, & mendax infamia terret.
Quem, nisi mendosum & mendacem ? Vir bonus est quis ?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat :
Quo multæ magnæque secantur judice lites :
Quo responsore, & quo caussæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus : Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi : Non pasces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi : Renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.

INTERPRETATIO.

asserat ; an *percellar falsis* istis *criminationibus*, *aut expallescam ? Inanis gloria delectat, & falsa contumelia exterret, ecquem, nisi vitiosum & fallacem ?* Age : *quis est vir probus ? Qui edicta, qui leges & instituta majorum observat : quo judice dirimuntur plures & graves controversiæ : quo adstipulatore quo testimonium perhibente causæ obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum*, quamvis *externâ specie honestum*. Verumenimverò *si mihi servus dicat ; haud furatus sum, neque aufugi : respondebo ; Mercedem tenes*, scilicet, *scuticis minimè cæderis*. Si dicat ; *Neminem interfeci : respondebo* : Bene est, *haud in patibulo corvis escam præbebis*. Dicat : *Probus sum & innocens : Venusinus refragatur & contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum* ob *studium virtutis*.

ANNOTATIONES.

est, talis non fit, licet dicatur.

40. *Mendacem.*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum & sapientem, cùm sit turpis & stultus. Sunt qui legant *medicandum*, id est egentem medicaminibus Philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis ?] Ex opinione & fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur & prædicatur. Itaque per ironiam describitur qui falsò bonus censetur. Plato 2. de Rep. *Si opinio & fama vim affert veritati, & penes eam est vita beata principatus, ... ergo umbracula quædam & ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos.*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium : nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit negat atque Sabellus.*] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusiam occuparunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim*, &c.] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eo quod abstinet à peccando, metu pœnæ dumtaxat.

52. *Oderunt peccare boni*, &c.] Bias dicebat : Non metûs sed decori gratiâ

Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit ſpes fallendi; miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat & omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri: Pulcra Laverna,
Da mihi fallere: da juſtum ſanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
Quî melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
In triviis fixum cum ſe demittit ob aſſem,

INTERPRETATIO.

Tu verò non peccabis metu ſupplicii. quod ſi *latere ſperes, fas & nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *honeſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quoties diis ſacrificat porcum aut bovem, poſtquam altâ* voce *pronuntiavit: Jane pater, vel, Phœbe; labia commovet audiri timens: Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* poſſim; *concede* ut *exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo quâ ratione ſervo præſtantior aut liberior ſit avarus, quando in compitis ſe*

ANNOTATIONES.

abſtinendum à peccato. Cic. 1. de Leg. *Si non ipſo honeſto movemur, ut viri boni ſimus, ſed utilitate aliquâ aut fructu; callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris qui nihil timet niſi teſtem, vel Judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè ſcribit, duo eſſe genera timoris: unum cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes: alterum cui comes odium; quali afficiuntur ſervi erga dominos aſperos.

56. *Damnum eſt, non facinus, &c.*] Legunt plerique

Eſt damnum levius, ſed non facinus tamen, eſto.

quod nec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur in ulla vetere membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iſte bonus falsò à te & à vulgo exiſtimatus.

60. *Labra movet tacitus, &c.*] Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, ſed revera improbus improba precatur. Perſ. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè, & ut audiat hoſpes.
Illa ſibi introrſum & ſub linguâ immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna.) Dea ſub cujus tutela erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν, *capere*, quaſi *Laberna*, mutato b in v: vel à lavando, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *levare* potiùs dixiſſe, alii affirmant: quod ſi ita eſt, *Laverna* dicta eſt pro *Levarna.* Alii deducunt à λάφυρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Laphurna.* quod minùs arridet. Alex ab Alex. lib. 4. cap. 16. ſic ſcribit. *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem.*] Cùm ad aſſem colligendum

Non

Non video. nam qui cupiet, metuet quoque. porro,
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat & obruitur re.
Vendere cum possis captivum, occidere noli.
Serviet utiliter. sine pascat durus, aretque;
Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penusque.
Vir bonus & sapiens audebit dicere; Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis &

INTERPRETATIO.

inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet etiam timebit. Qui verò inter metum vitam ducit, hunc *liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet venumdare, cave ne interficias. utile ministerium exhibebit. permitte ut ærumnosus* greges *pascat*, agros *colat*, *navigationem exerceat, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum & obsonia convehat.* Tandem *vir probus & sapiens non verebitur* ita *loqui.* ô *Pentheu rex Thebarum quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum* auferes *greges, supellectilem, pecuniam. aufer, potes. Manibus ac pedi-*

ANNOTATIONES.

se inclinat, ac ludibrium subit puerorum, qui assem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Pers. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quàm perdere arma, aut stationem deserere. Sensus est. Qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversùs errores, quibus ut hostibus ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm possis capt. &c.*] Vel, ita ratiocinari avarus est accipiendus. vel sic interpretari licet: Quemadmodum non expedit servum occidere quem vendere possumus; magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa erit: sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si, ad rem augendam, negotietur, frumenta comportet, &c. *annona proderit*, eam viliorem faciendo: adeoque cives juvabit.

73. *Vir bonus & sapiens.*] Vir reapsè bonus & sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

74. *Pentheu rector Theb.*) Dialogum instituit Poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus nihilominus audacter loqui, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

Compedibus sævo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar. *mors* ultima linea rerum est.

INTERPRETATIO.

bus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo ego illum *ita sentire: Moriar. mors rerum omnium finis est.*

ANNOTATIONES.

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: Quid grave tandem ac durum mihi potest accidere quod metuam? quid me subigere & vincere valeat? Enimverò quibuscunque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergo velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est*] Metaph. vel à Picturâ, vel à Geometria. *omnium mors est extremum.* Demosth. Tull.

EPISTOLA XVII.

AD SCÆVAM.

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda?

QUamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, & scis
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus; ut si
Cæcus iter monstrare velit. tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies & primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis, strepitusque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit.

INTERPRETATIO.

O Scæva, quanquam ex temetipso abundè sapis, & nosti qua demùm ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen *erudiendus accipe quæ existimat parvus amicus* tuus: *velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus quod tuum facere studeas. Si te juvat tranquillum esse, & dormire ad primam* usque diei *horam; si te offendit pulvis, & curruum fragor, & caupona; suadebo* ut *pergas Ferentinum. Nec enim opulenti soli habent voluptatem: neque vixit infelix qui natus & moriens*

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis Scæva.*] Est hæc Epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum affectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium facere.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima est & olim numerabatur hora diei naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

Caupona.] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim grassantur.

Ferentinum.] Parum celebre oppidum Hernicorum. Synecd. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque felicius vivunt quam divites.

10 *Nec vixit male, &c.*] Epicurus dixerat: λάθε βιώσας vitæ privatæ bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist.

Crede mihi, benè qui latuit benè
vixit, & intrà

Si prodesse tuis, pauloque benigniùs ipsum
Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus. Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt.
Scurror ego ipse mihi; populo tu. rectius hoc &
Splendidius multo est, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio. tu poscis vilia rerum,

INTERPRETATIO.

latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquanto lautiùs habere, inops ad opulentum contendes. Si herbis vesci sponte vellet *Aristippus, haud magnates sectaretur. Si cum magnatibus vivere nosset* is *qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic; vel junior ausculta quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipse scurram ago, tu verò plebi.* Atqui *longè potiùs illud & honestius est, ut me vehat equus, & rex nutriat.* Ego *obsequium præsto. tu res viles*

ANNOTATIONES.

Fortunam debet quisque manere suam.

12. *Accedes siccus ad unctum*] Magnatum amicitiam consuetudinem & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus Alexandri magni sectator aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certè olera fastidiret, malletque, ut ego, principes sectari.

14. *Aristipp.*] De eo plura lib. 2. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici Philosophi sectatores Antisthenis, à caninâ mordacitate sic appellati, quod in mores hominum nullo discrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo degebat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincque dictus ἡμερόβιος: Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. ad annos propè nonaginta consenuit. Plutarch. Laërt. Vide Juvenal. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego, meam ad utilitatem, regibus me gratum præsto: tu *verò* te populo admirabilem exhibes per victum inopem & durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur melius regi quam populo gratiosum esse. Ita censebat Aristippus, & cum eo noster Poëta. Vox *scurror*, jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græc. è Tragœdia quâdam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ ascriptus, cùm ad petendam missionem impelleretur, abnuens respondit: *ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει*: *equus me portat, rex alit*: quo scilicet ostendebat bene sibi esse.

21. *Officium facio: tu poscis, &c.*] Ego me officiosum regibus exhibens, honestum victum nanciscor: tu autem

Dante minor; quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res;
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non exſpectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejùs & angue
Vitabit chlamydem. morietur frigore, ſi non

INTERPRETATIO.

petis, donante inferior, tametſi dicis te nulla re *indigere. Ariſtippum decuit quilibet habitus, & conditio, & fortuna. quærebat meliora,* ſed *præſentibus contentus* erat. *E contrario quem tolerantia duplici operit veſte, demirabor ſi vitæ genus diverſum deceat. Alter non expectabit veſtem purpuream; & quâcunque veſtitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus ſuſtinebit hunc illumque habitum. Alter Mileſiam chlamydem fugiet plus* quam *canem aut ſerpentem: atque enecabitur*

ANNOTATIONES.

nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

22. *Vilia rerum, dante minor.*] Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum, quam iſta:

. . . *tu poſcis vilia: verùm es*
Dante minor, &c.

23. *Omnis Ariſtippum decuit color, &c.*] Laërtio teſte, conformabat ſe Ariſtippus aptiſſimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum tempus & perſonam ſeſe accommodans: aiebatque, turpe eſſe & nefas, non acquieſcere præſentibus, & plus ſemper appetere.

25. *Contra quem duplici, &c.*] Ariſtippus in omni ſtatu decorè ſe gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ. at non ita Diogenes, qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Ariſtippo ſentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Deſcriptio eſt ſeu periphraſis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in uſu, tum propter frigus, tum ut eo ſe dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exſp. &c.*] Ariſtippus ſi deſit veſtis purpurea, quâ uti ſolet, abſque morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannoſus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretioſum amictum omninò recuſabit: ac ſi defuerit vilis ſibi conſuetus, nudus mallet conſiſtere ac frigore confici.

29. *Perſonam feret non inconc. &c.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Ariſtippum mirantur, inquit, quod tam vili pallio quàm Mileſiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur perſonam ſuam.

30. *Alter.*] Diogenes ſordidæ veſtis pluſculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ, versùs Cariæ fines, apud Aſiam minorem, hod. *Melaſſo.* ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, teſtis Virgil. Georg. 3. v. 306.

. . . . . . *quamvis Mileſia magno*
Vellera mutentur Tyrios incocta colores.

Rettuleris pannum. refer, & ſine vivat ineptus.
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes;
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit ne non ſuccederet. eſto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. hic onus horret,
Ut parvis animis & parvo corpore majus:
Hic ſubit, & perfert. Aut virtus nomen inane eſt,

Interpretatio.

frigore, niſi ſuum illi *pannum reſtituas. Redde, & permitte* ut *vivat inſulſus.* Præclara *facinora exequi, & ſubactos hoſtes civibus exhibere*, eſt aliquid *poteſtati divinæ & cœlo proximum. Neque mediocriter laudabile eſt demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire. Quievit qui formidavit non pertingere. Eſto. at qui adiit, an ſtrenuè ſe geſſit? Verumenimverò quod petimus hîc ſtat, vel nuſquam* exiſtit. *Ille fugit onus velut ſuperans animum & corpus imbecille: iſte ſubit & ſuſtinet.* Profectò *vel nomen vanum eſt virtus,*

Annotationes.

32. *Si non retuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Ariſtippo invitatum ad balneas: ubi cùm eſſent ſoli, prior Ariſtippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, ſuumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod ſuum erat, ac nudus remanere. quem Ariſtippus increpavit ut nimium famæ ſervientem, & perperam algere malentem quam conſpici in purpureâ veſte ſibi inſolitâ.

Refer, & ſine vivat ineptus.] Præclarum ſchema.

Ineptus.] Non ut Ariſtippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ ſtatu & habitu: nec animo æquo omnia ſuſcipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus oſtendit Horatius, laudabilius videri ſectari viros principes, quam obſcuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum eſſe, cum principibus verſari, eorumque benevolentiam conſequi. Demum ad id quædam monita haud ſpernenda proferet.

35. *Non ultima laus eſt.*] Prima ſit laus egregiam Reip. navare operam, & præclarè geſtis rebus principatum aſſequi: ſecunda erit, ſummis viris, ac Reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuiſſe, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliaſque meretrices nimio quæſtu famoſas. Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Iſthmi causâ geminum; unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide libro 1. Od. 7.

37. *Sedit qui timuit ne non ſuccederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abſtinet à navigatione, vel qualibet aliâ re grandi ſuſcipiendâ; deſeſque manet. Et is non reprehenſione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, remque exequitur, is ſane viri fortis elogium meretur: & priore longe eſt laudabilior. Prolepſis eſt.

39. *Onus horret.*] Grave eſt ſane magnatibus obſequi.

Hic eſt aut nuſquam quod quærimus.]

Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. distat, sumasne pudenter,
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit; clamat, victum date. succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbres;
Aut cistam effractam, & subducta viatica plorat;

INTERPRETATIO.

vel peritus vir optimè quærit gloriam & præmium. Ergo hæc animadverte. *Non querentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur* quàm qui *petunt. Interest utrum accipias verecundè, an extorqueas. Verumtamen hæc summa & cardo rei est. Quisquis* ita *loquitur: Sororem habeo sine dote, matrem inopem, & prædium non facile vendi, nec* satis *alimenti præbens; is apertè dicit: Date cibos,* Mox *alter succlamat: dividatur munus, ut etiam mihi pars distribuatur. Verùm si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, & longe minus rixarum & invidiæ.* Porrò *qui Brundusium aut Surrentum comes assumptus, conqueritur de* itineris *difficultate, de asperitate frigoris, de pluviâ; vel deflet arcam ruptam,*

ANNOTATIONES.

In agendo viriliter consistit ea vera laus & virtus quam quærere debemus, & de quâ modò disputamus.

42. *Experiens vir.*] Magnum usum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sint observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus & pretium*, id est, laudem pariter & præmia.

44. *De paupertate tacentes plus poscente ferent.*] Quippe homo querulus fit importunus & odiosus. At qui modestè & tacitè feret aliquandiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem sibi largiùs impertiendam. Porrò si cum pudore sumat quæ dabuntur, nova in dies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ; si studeas & scias cum potentioribus decenter versari.

49. *Quadra.*] Vel, panis frustum; vel, lanx edulia continens. Juvenal Sat. 5. *alienâ vivere quadrâ.* Virgil. Æneid. 7. *nec parcere quadris.* Hæc ergo vox significat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit: vel ad communem avium morem, quæ voce strepunt cùm ad cibum accedunt; quod si tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu consortibus.

52. *Brundusium.*] Urbs est Salentinorum maritima, de qua jam lib. 1. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare, vino generoso celebrata est.

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lacryma, per ſanctum juratus dicat Oſirim,
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

INTERPRETATIO.

& viatica ſubrepta; ille *imitatur ſolitam meretricibus aſtutiam*: quæ modò *catellam* modò *periſcelidem amiſſam lacrymantur*; adeo *ut ſubinde non credantur vera jactura & lacryma*. *Et* verò qui *ſemel illuſus* eſt, *haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ*, *quamvis abundantes fletus emittat*, *& ſacrum Oſirim conteſtatus clamet*: *Fidem habete*: *minimè jocor*: *ô inhumani debilem erigite*. Huic enim *vicini ſtrenuè reſpondent*: heus *peregrinum invoca*.

ANNOTATIONES.

Lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoſo palmite colles.

55. *Meretricis acumina.*] Quæ ſæpe fingit ſe quidpiam amiſiſſe, & amiſſa graviter flere, ut ab amatore ſimilia donentur. Vide Plaut. Trucul. Ovid. 1. de arte.

Quid cùm mendaci damno mœſtiſſima plorat?
Elapſuſque cavâ fingitur aure lapis?

Catellam.] Vel, parvam canem quam in deliciis habebat; vel potiùs, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

56. *Periſcelidem*] Cruris vinculum & ornamentum. περὶ, *circùm*, τὰ σκέλη, *crura* vel *genua*. Gall. *jarretiere*. Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum; ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur: inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur: ejuſque dolor & fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] πλάνος, *fallax*, *impoſtor*, *nebulo*, quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum crus eſſet, ut in vehicula tolleretur: cui cùm aliquando id mali verè contigiſſet, haud etiam tum fidem habuit; & fracto genu debilem nemo ſublevabat, quoniam antea ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim*,] Ægyptiorum Deum: qui hîc præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte indicare vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi crurifragium: ſeu potiùs quia Oſiris velut alter Æſculapius credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iſide & Oſiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſiones, ut ei imponas, nobis enim jam perſpecti ſunt doli & joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione & reclamandi contentione.

EPIST.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

Quæ ſint amici officia ? Quid animo tranquillitatem conferat ?

SI bene te novi, metues liberrime Lolli,
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium propè majus;
Aſperitas agreſtis & inconcinna graviſque,
Quæ ſe commendat tonsâ cute, dentibus atris;
Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,

INTERPRETATIO.

SI bene cognoſco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari ſcurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à ſcorto, ita amicus à fallace ſcurrâ. Huic vitio eſt aliud oppoſitum ferè pejus, nimirum *duritia* quædam *fera, inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tonsâ pelle*, & *nigris dentibus; cum vult exiſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt* inter *vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior*, velut *ſcurra infimi thori, ita potentis nutum* religiosè *veneratur, ita*

ANNOTATIONES.

1. *Si bene te novi, &c.*] Idem ferè eſt argumentum hujus Epiſtolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inſcriptam jam vidimus ſuprà Epiſtolam 2. item Oden 9. lib. 4. Vide etiam poſtea Epiſt. ult. huj. lib. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.*] Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus graſſabere; nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, aſperis, agreſtibus, nimium ſeveris, vitabis ſcurrilitatem pariter & gravitatem inconcinnam.

3. *Diſpar & diſcolor.*] Diſpar omnino, tam habitu quam moribus diſſimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel, ſqualore hirſuti corporis: nam quæ tondentur, hirſuta piloſaque ſunt. Vel potiùs, agreſti mordacitate & dicacitate, amicum radendo ad cutem, & durè paſſim caſtigando: quaſi ea ſit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.*] Aſſentator divitibus amicis nimis obſequitur.

11. *Imi deriſor lecti.*] Paraſitus in infimo lecto vel in ſubſellio accum-

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas.
Alter rixatus de lanâ sæpe caprinâ,
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides; & verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat an Docilis plus;
Brundusium Numici melius via ducat, an Appi.

INTERPRETATIO.

dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata à duro præceptore, vel histrionem partes secundas agere. Alter jurgatur sæpe de lanâ caprina, armaque sumit pro nugis. Nempe, inquit, *ut certa mihi fides non habeatur, ut non audacter proferam quod prorsus libet, respuam ego mercedem secundæ ætatis. Enimverò quâ de re quæstio est?* Scilicet, *utrum Castor, an Docilis peritior existat.* Utrum *via Numicia, an Appia rectius perducat Brundusium?*

ANNOTATIONES.

bens aut assidens, risum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum esse imi subsellii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

Horret.] Admiratione & veneratione affectatâ. Virgil. Æn. 6. v. 10.

. . *horrendæque procul secretâ Sibyllæ.*

idest, sacrum horrorem summamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quidquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec finit elabi & cadere absque admirabundis exclamationibus. Epistola ad Pisonem, v. 428.

. . . *clamabit enim; Pulchrè, benè, rectè:*
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem; saliet, tondet pede terram.
Derisor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem & actionem data operâ extenuare, ut primus actor magis elucescat, & *quàm maximè excellat*; ut ait Cicero Verr. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, *vitio propè majori*, altercatur gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam, utrum lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbium est.

17. *Scilicet, ut non sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinnè & insulsè: Liberè, inquit, loquar semper & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brundusium.*] De eâ urbe lib. 1. Sat. 5. & Epist. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via meliùs ducat Brundusium. Atqui nihili sunt istæ lites & controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; sed perperam: de poëticâ licentiâ rixari est.

Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat;
Gloria quem ſupra vires & veſtit & ungit;
Quem tenet argenti ſitis importuna fameſque;
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior odit & horret:
Aut ſi non odit, regit; ac veluti pia mater,
Plus quam ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult, & ait prope vera: *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes. tibi parvula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga. deſine mecum

INTERPRETATIO.

Quem libido pernicioſa & alea præcipitans diſpoliat, quem faſtus excedens facultates veſtit & lautè *nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas. qui abhorret ab inopia*, hunc *amicus opulentus multo vitioſior frequenter execratur & averſatur: vel ſi non odio habet, moderari* vult: *atque ut bona parens, optat ſapientiorem ſe eſſe & virtutibus ſuperiorem; dicitque* quod *ferè verum* eſt: *Ne conare* mihi *exæquari: divitiæ meæ inſanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti aſſeclæ convenit toga anguſtior. ne contende par eſſe mihi.*

ANNOTATIONES.

21. *Damnoſa Venus.* Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55. *Hunc alea decoquit.* vel, *præceps*, indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax; quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *aleæ rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti cauſâ etiam ſenex.* ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus. . . . . Ego perdidi viginti millia nummûm*, &c. Id. Claud. cap 33. *Aleam ſtudioſiſſimè luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alveoque adaptatis, ne luſus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe jactu delectati ſunt, inquit, Porcius Cato, Auguſtus Domitianus, Claudius. . . Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cum in aleâ vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe: unde momenta illa promerendis gratiis captare domeſtici conſueverant. Sidonius de Theodorico ſic teſtatur. *Quibus horis tabula cordi eſt, teſſeras colligit rapidè. inſpicit ſollicitè, volvit argutè, mittit inſtanter. jocula riter compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur . . . . putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vincendi. Cùm ludendum eſt, regiam ſequeſtrat tantiſper ſeveritatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod ſentio, timet timeri*, &c. Vide & Annotat. ad Od. 24. lib. 3. ſub finem.

22. *Gloria quem*, *&c.*] Qui ſuperbas veſtes & lautas nimiùm epulas amat.

28. *Meæ ſtultitiam pat. op.*] Ingentes opes poſſidenti mihi licet quod minimè tibi non ita locupleti. luxuriari poſſum ego impunè, tu verò nequaquam.

Stultitiam patiuntur opes.] Ariſtot. Rhet. 2. *Stultas eſſe divitias* ſcribit. Iſocrates Areopag. *cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet ſanum comitem toga.*] Vel, ut magis ſplendeat dives ampliori togâ veſtitus, cùm tu arctiorem

Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim jam
Cum pulcris tunicis ſumet nova conſilia & ſpes;
Dormiet in lucem; ſcorto poſtponet honeſtum
Officium; nummos alienos paſcet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam;
Commiſſumque teges & vino tortus & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes;
Nec, cùm venari volet ille, poëmata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis atque
Zethi diſſiluit; donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. fraternis ceſſiſſe putatur

INTERPRETATIO.

Eutrapelus ſi *quem peſſumdare cupiebat*, ei *pretioſas veſtes tribuebat. Etenim*, inquiebat, *ſplendidus nova propoſita & ſtudia cum præclaris veſtibus ſuſcipiet; ad diem* uſque *dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet. denique gladiator fiet, vel equum olitoris* pacto *pretio circumducet. Tu ne cujuſquam ſecretum expiſcari velis unquam: creditum verò ne revela, ſeu vino ſeu irâ pertenteris. Neque tua ſtudia laudabis, aut vituperabis aliena. & cum ille venatum ire cupiet, tu verſus non proferes.* Nam *ſic diſſoluta eſt amicitia duorum fratrum Amphionis & Zethi, donec cithara aſpero inviſa ſiluit.* Ut

ANNOTATIONES.

habens comitaberis. Vel quod, ſicut iter facienti moleſta ſit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque; &c.*] Ariſtot. multis, inquit, Deus largitur felicitatem non per benevolentiam, ſed ut in calamitates incidant graviores. Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epiſt. tum Philip. 13.

35. *Nummos paſcet alienos.*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita paſcet augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thraciâ erant. Libro 2. Satira 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile quodlibet ſervitium & miniſterium adigetur egeſtate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suſpectus enim & inviſus fit quiſquis ita curioſè ſcrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & irâ.*] His ſiquidem homines explorantur: quod utplurimum bene poti & irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia ſic fratrum, &c.*] Amphionis & Zethi concordia dirempta & diſſoluta eſt diſſimilibus eorum ſtudiis, cùm alter philoſophiæ & muſicæ totus vacaret, alter ab iſtis alienus agreſtes & ruſticos mores ſequeretur. De Amphione lib. 3. Od. 11. Cic. 1. de Orat. *Miror cur Philoſophiæ, ſicut Zetus ille pacuvianus, propè bellum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pacuvium Zetus cum Amphione, quorum controverſia de muſicâ*, &c.

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zeto fratri obſequens lyræ ſtudium & uſum ſponte abjecit, ſicque amicitiam reſarſit. Sic tu amici potentis voluntati obſequere: & cum venationem molietur,

Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperiis ; quotiesque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canesque ;
Surge, & inhumanæ senium depone Camenæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis solenne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris : præsertim cum valeas, &
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
Possis. adde, virilia quod speciosiùs arma
Non est qui tractet. scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria. denique sævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti,
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit ;
Et nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis,

INTERPRETATIO.

autem *Amphion narratur cessisse indoli fratris*, sic *tu morem gere æquis desideriis amici opulenti* : & *quotiescunque in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onusta ; exurge, & severioris Musæ gravitatem abdica, ut simul comedas obsonia labore comparata.* Hoc enim *solemne est Romanis studium, famæ utile & vitæ & corpori : maximè cùm sis validus, & queas canem cursu, viribus aprum vincere. adde quod nemo est qui decentiùs tractet arma viris apta. Nosti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi* Martii. *Demum* tu *juvenis duram militiam & Cantabrica certamina confecisti sub Imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla* nostra, & *nunc potestati Romanorum adjungit si aliquid deest. Ne verò* talia *relinquas*, & hinc *recessisse culperis, quanquam*

ANNOTATIONES.

cave ne Musarum studia intempestivè obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hac erat Calydon urbs, cujus regi Oeneo irata Diana immisit aprum terribilem non calydoniæ solùm sed & totius Ætoliæ agros devastantem. At Meleager Oenei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E prædâ venando captâ. Quid propriè pulmentum, dixi Libro 2. Satira 2. v. 20

49. *Romanis solenne viris opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi & disci ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2. Satira 2.

50. *Utile famæ, vitæque & membris.*] Agitatio corporis & exercitatio valetudini prodest ; roburque confert, & hinc famam fortitudinis.

52. *Speciosiùs.*] Decentiùs quam tu, Lolli : vel, quàm venator quisque.

54. *Prælia campestria.*] De his lib. 1. Od. 8.

55. *Cantabria bella.*] Vide suprà Epistolam 12. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum signa refixit.*] Signa Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto restituta. Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.* Ne ab exercita-

Quamvis nil extra numerum fecisse modumque
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur.
Adversarius est frater; lacus, Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam, (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, sæpe videto.
Percunctatorem fugito. nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla puerve,

INTERPRETATIO.

studes nihil agere indecorè & perperam. quippe in *villâ patris quædam ludicra moliris.* scilicet *partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum exhibetur per adolescentes hostium ad instar* dimicantes. *frater* tuus *adversarii personam agit; lacus est* velut *mare; donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus.* Certè Augustus *qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut* autem *admonere te pergam, si quidem monitore opus habes; diligenter adverte quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percunctatorem, qui profecto est loquax: neque aures apertæ fideliter servant credita. atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Ne in ædibus amici potentis depereas ancillam aut*

ANNOTATIONES.

tionibus campi Martii te diu removeas.

59. *Extrà numerum.*] Metaph. à saltatoribus. idest imperitè, ineptè, inconsideratè, perperam.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia instituis apud villam paternam, in quâ diversaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut sint duæ velut adversariæ classes, quæ naumachiam exhibeant, maximè verò pugnam illam navalem, quâ Augustus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

62. *Per pueros.*] Dion lib. 50. narrat pueros Romæ præsignificasse Antonii cladem. Nimirum divisi inter se pugnarunt, cùm alii se Antonianos alii Cæsarianos dicerent. biduo conflixerunt. tandemque victi sunt qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus, Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & libro 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam. vel spectat Poëta victoriæ naturam, quæ ferè *velox* est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris: vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensissimè valdè comprobabit. Pollice nimirùm compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percunctatorem fugito.*] Insidiosum indagatorem rerum & secretorum tuorum. suprà monuit, res aliorum non

Intra marmoreum venerandi limen amici :
Ne dominus pueri pulcri caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adspice : ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri :
Ut penitus notum, si tentent crimina, serves,
Tuterisque tuo fidentem præsidio : qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te post pauló ventura pericula sentis ?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet :
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici :
Expertus metuit. tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.

INTERPRETATIO.

puerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono : vel parum benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò post alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut planè cognitum. Si verò quispiam *calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo confisum : qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi* simile *discrimen ? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. neglecta verò incendia gliscere consueverunt. Imperito jucunda est observantia divitis amici,* at *peritus formidat. Tu dum tua navis in alto est, ad hoc labora ne te ventus contrarius retrò abripiat.*

ANNOTATIONES.

esse indagandas ; hic monet, ab indagatore curioso & subdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitùs notum.*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu : Cave ne quemquam temerè commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitùs tibi nota & perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpiùs decipimur. Alii sic : Si quem deceptus improbum commendasti, desere nec tuearis ; ut defendas alium quempiam tibi penitùs notum, si criminationibus incessatur ; servesque & tuteris innocentem ope tuâ fidentem & nixum.

81. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus ; ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet.*] Æn. 2. v. 311.

Jam proximus ardet Ucalegon.

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non est expertus clientelam vel obsequium amici potentis, credit facilia & dulcia esse omnia. at qui expertus est quanta sint in ea re incommoda, longè aliter sentit.

87. *Tu dum tua navis, &c.*] Allegoria est aptissima. Tu dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offensionem hoc sæpe accidit : & mutabilis omnino est potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. II.

Verùm ita sunt isti nostri divites,
Si quid bene facias, levior plumâ
est gratia.

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi:
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni,
Oderunt porrecta negantem pocula: quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percunctabere doctos;
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te semper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:

INTERPRETATIO.

Mœsti lætum, mœstum festivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem compotare solent, odio prosequuntur eum *qui propinatos calices recusat, & si affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte tristitiam. Sæpe moderatus severi speciem habet,* & *taciturnus inhumani. In omnibus consule peritos, & perquire quo pacto suaviter possis vivere; ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens, vel metus, vel desiderium rerum non omnino necessarium: utrum eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat sollicitudines; quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquil-*

ANNOTATIONES.

Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem tristes, &c.*] Indolis, morum, & studiorum similitudo parit amicitiam ac necessitudinem; contrà dissimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, idest calores vini, vel febres. Meliùs alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præsertim, aque somnum & quietem impedientes.

94. *Deme supercilio nubem.*] Euripid. Hippolit. ὀφρύων νέφος. Cic. in Pis. *frontis nubeculam*, idest, fastum, severitatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. lib. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm index tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis. In ascensu ejus supercilia pariter & alternè mobilia: & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur; huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim semper eget, dum tam ei deest quod habet quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæstio est à veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. *quonam pacto virtus pariatur, naturâne, an ratione, an usu.* pro Archia Poëta, sic censet: *sæpius ad virtutem naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* at optimè Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ & usu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe si paucis contentus vivas, si nihil cupidiùs appetas, si nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera bona compares, virtutes scilicet, verè amicus tibi eris.

Quid

Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, & fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus;
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; ut mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dî.
Sit bona librorum & provisæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Hæc satis est orare Jovem. qui donat & aufert,
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

INTERPRETATIO.

litatem tribuat, an *dignitates*, *an suave lucrum, an vitæ genus & ratio latens & occulta.*

Quoties verò *cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum suppeditans Mandelæ vico valdè algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice?* Nempe ut *maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, & annona ad annum parata; ne anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare. qui dat & adimit, tribuat vitam & facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.*

ANNOTATIONES.

101. *Quid purè tranquillet*] Non certè *honos*, aut *lucrum*: nam hæc *famem importunam* & novam in dies *sitim* afferunt secum; ut est suprà versu 24. Quid ergo? horum contemptus; *nil conjcire sibi;* &c. quæ alibi Poëta noster haud semel asseruit. Præclarè Cic. 1. de Finib. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas esse docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi possint. Sic de Justitiâ judicandum est, quæ non modò nunquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi suâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum spe, nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac sollicitant, turbulentæque sunt, &c.*

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibiq. annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis Lector, cum quibusdam, à viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam tuti sunt à curis, incommodis periculis, quibus conflictantur quotquot Rempub. capessunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cùm secessu & quiete meque ipso fruor, in villâ meâ Sabina, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. de Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam; à seipso sumendam esse sapientiam.* Juvenal. Sat. 10. sub finem.

Monstro quod ipse tibi possis dare; Semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX.

AD MOECENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

PRisco si credis, Mœcenas docte, Cratino,
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. ut malè sanos
Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas;
Vina fere dulces oluerunt manè Camenæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma

INTERPRETATIO.

O Mœcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aqua potoribus condita. Postquam furentes poëtas Bacchus annumeravit Satyris & Faunis, Musæ suaves vinum sapiùs oluerunt matutino tempore. *Homerus vinum laudans ebriosus* extitisse *notatur. Antiquus ipse Ennius nunquam nisi te-*

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculum: idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quasi bonum carmen pangere nequirent nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hîc noster vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2 cap. 6.

Cratino.] Is à Suida valde bibax & vinosus extitisse traditur: à veteri autem Schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immejere in pelles supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriolum & submejulum. Athen. lib. 2. c. 3. *Vinum lepido poëta est equus velocissimus. Si potantur aqua, nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit, cùm non utrem unum redoleret, sed potius dolium integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut male sanos adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, & quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, ascripsit Satyris ac Faunis.

4. *Satyris Faunisque.*] Diis agrestibus, bibacibus quidem & vinosis. De Satyris lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipsæ Musæ sobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 8. 9. 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. pater ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam φίλοινος notatur, Athen. lib. 10.

Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis
Mandabo siccis; adimam cantare severis.
Hoc simul edixit, non cessavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, & pede nudo,

INTERPRETATIO.

mulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abstemiis auferam condendi versus facultatem. *Statim atque id pronuntiavit, cœperunt vates noctu vinum certatim* bibere, ac *diurno fœtere. Verùm si quispiam severâ fronte gravis, nudis pedibus,*

ANNOTATIONES.

8. *Forum.*] Res forenses.

Puteal Libonis.] Locum, seu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro constitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare severis.*] Carmina præclarè scribere interdictum sit iis omnibus qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic aprosdionyson quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

. . . . *poscite Bacchi Munera* . . . . .
Jam venit iratus nimium nimiumque severis.
Qui timet irati numina magna, bibat.

ubi legunt vulgo, *severus.* Attamen credam ego reponendum, *severis*, id est sobriis; multò sensu meliori: Quo notantur non qui convivia fugerent, sed potius qui inter aliorum compotationes & crebras invitationes, ebrietatem astutè & callidè vitarent. Vide Epist. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

Hoc simul edixit.] Magna controversia, quis *edixit*? an Liber, an Ennius, an Cratinus? pro Cratino facit quod de eo antè annotatum est. Torrentius, ex vet. cod. legit, *edixi*; ut ipsi Horatio tribuatur velut Prætorianum hoc edictum. Placet quibusdam conjectura Heinsii transpositâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixisti; ut ad Mœcenatem referatur. Sed optima est lectio, *edixit*: solusque optimè Liber edixisse intelligitur, utpote Deus poeseos & poetarum.

Non cessavere Poëtæ nocturno, &c.] Diu noctuque vino se ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui sic pervigilassent strenuè præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Aristoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxuriosi quascunque horas compotationibus idoneas habebant. at viri graves & occupati non adibant cœnam nisi vesperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, se ipse vinosum arguens in Epigrammate: πίνωμεν. τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid si quis vultu*, &c.] Refellit Horatius opinionem ante allatam. Qui Cratinum imitatur in vitiosâ ipsius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem assequetur; sicut qui habitûs squalorem aut vultûs severitatem Catonis imitabitur, non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia sed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticensis sine calceis & sine togâ prodibat in publicum; imo & Prætor sic ad rostra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam benè pransus & potus, Plutarch.

Exiguæque togæ simulet textore Catonem;
Virtutemne repræsentet moresque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua;
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. quod si
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.
O imitatores servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps;
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidit
Dux regit examen. Parios ego primus Iambos

INTERPRETATIO.

& brevis togæ usu Catonem exhibeat, num proinde *Catonis referat mores ac virtutem? Hyarbitam perdidit* sua *lingua Timagenem æmulata, cum lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile.* Enimverò *si fortè pallidus forem, potarent cumini* succum *pallere* facientem. *O imitatores stolidi & serviles, quàm sæpè agitationes vestræ excitarunt mihi indignationem & risum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua* spatia *nec secutus sum* vestigia *alterius. Qui confidit sibi turmam ducit & gubernat. Ego prior Iam-*

ANNOTATIONES.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togâ vilis texturæ; sicut Epist. 1. ait, *curtatus inæquali tonsore capillos*, pro, inæquali tonsurâ. Quod è vili plebecula quempiam decuisset, non verò patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticensem canit: *hirtam Romani more Quiritis induxisse togam.* Sunt qui legant, *tesquore*, id est, squalore, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt, *Iarbitam*, ab Iarbâ rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales & dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & disertam.

Timagenis.] Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausta Syllæ filio; Rhetoricam docuit ad tempora Augusti, demum ob maledicentiam urbe ejectus in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis immutabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & stultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exangue cuminum.*] Poetastri nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in ceteris etiam crederentur, paremque mihi poëseos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. 3. cap. 68. Plin. lib. 20. cap. 14. *cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magistros dicendi affectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos*, &c. Pers. Sat. 5. v. 55.

. . . . . *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego Lyricam poësim Latinam primus tentavi, absque ullo exemplari mihi proposito. *vacuum*, locum à nemine ante occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Ostendi Latio ; numeros animosque secutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
At ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos & carminis artem :
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho;
Temperat Alcæus : sed rebus & ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore Latinis
Vulgavi fidicen: juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet, ametque domi; premat extra limen iniquus ?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor

INTERPRETATIO.

bos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes ad suspendium. *Neque verò me propterea minoribus corones frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem.* nam *Archilochi poesim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus : at dissimilis sententiis & dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum; nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum ego lyrâ canens Latinis ostendi. & gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari.* Porro si *nosse cupis, cur Lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi* quidem, *foris* autem *improbè vituperet.* Nempe *ego levis plebeculæ*

ANNOTATIONES

24. *Parios ego primus iambos ostendi Latio.*] Iambos etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris, ex insula Paro oriundi. De hac lib. I. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De isto Poëta jam antè in Epod. 6. & postea in Epist. ad Pis. v. 79.

Lycamben.] Socerum. de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi & Sapphonis. scilicet Iambi satis acres Epodorum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod se præcipitarit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari præ amoris impatientiâ. Hinc Auson. Eidyl. 6. v. 25.

Et de nimboso saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho *peritura sagittis.*

29. *Alcæus.*] Vide lib. I. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ; quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum; quem antè Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcircò mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. I.

Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis.
Non ego, nobilium scriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, & Jovis auribus ista
Servas. fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; & luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus; clamo, & diludia posco.

INTERPRETATIO.

approbationem non quæro sumptuosis cœnis, & donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare Grammaticorum familias & suggesta. Inde veniunt istæ querimoniæ. Si dicam: Pudet recitare carmina mea *frequentibus theatris indigna, & nugas ostentare:* mox aliquis *inquiet: Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam: ac ne proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito. vociferor, & dilationem postulo.*

ANNOTATIONES.

calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu Pomponi; cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. I.

Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & castigando; nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur: mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

. . . . . . nunquamne reponam?

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait: *non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponant ediscenda. Pers. Satira I. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à Grammaticis, vel à meipso. De hac Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ.*] Terentianus iste locus ex Andriâ, in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cælio; *Hinc illæ lacrymæ: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam altè & graviter pronuntiando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. I. de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poemata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipse tibi videris præstare ceteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem signifi-

Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

INTERPRETATIO.

Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes.: indignatio verò acerba odia, & bellum lugubre.

ANNOTATIONES.

care timeo, ne ejuſmodi hominis iram in me concitem. Perſ. Sat. 1.

Rides, & nimis uncis naribus indulges.

Vide ſuprà lib. 1. Satira 6. & lib. 2. Satira 8.

47. *Iſte locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id eſt, ſpatium intermiſſionemque, ad accuratiùs emendenda quæ ſcripſi, antequam vulgentur. quod luculenter admonet Epiſtola ad Piſones. Metaphora eſt à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ deſtinatos, ſpatium concedebatur gladiatoribus, ut ſe ad certandum meliùs compararent. Malim ego tamen cum doctiſſimo Salmaſio legere, *deludia*, & ludendi ceſſationem & finem, interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax eſt. Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuoſum.

EPISTOLA XX.

AD LIBRUM SUUM.

Vertumnum Janumque, liber, spectare videris.
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus,
Odisti claves, & grata sigilla pudico.
Paucis ostendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge quò discedere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit. & scis
In breve te cogi, cùm plenus languet amator.

INTERPRETATIO.

O Liber, ut video, respicis Vertumnum & Janum. nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus, claves fugis & sigilla verecundo grata. doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minimè sic educatus. Perge quò ire cupis, redire non licebit tibi vulgato. Tum verò: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proscindet. Nosti verò te in arctum compingi, cùm* lector primò *avidus* mox *fastidiosus negligit.*

ANNOTATIONES.

1. *Vertumn.*] Per prosopopœiam librum suum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi Dii præsidere vendentibusque ementibusque crede bantur: & ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, & publicè vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia & aspera complanantur. Vide Plin. lib. 36. cap. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes: unde hic antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere: ampliùs in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, Scil. è collibus in Thuscum vicum ad imum Cælii montis, apud velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cùm semel emissus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te forte notabuntur.

8. *Scis in breve te cogi, &c.*] Scis in angustum & discrimen redigi te, cùm jam aspernari incipit qui priùs diligebat. Alii sic: scis te contrahi & complicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi duntaxat, & pleraque præteriri à lectore jam defesso & languente.

Quod

Quod si non odio peccantis desipit augur;
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes;
Aut fugies Uticam; aut vinctus mittêris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: ut ille,
Qui malè parentem in rupes detrusit asellum
Iratus. *Quis* enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.

INTERPRETATIO.

Quod si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris usquequò te juventus deficiat. Cùm autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus deportaberis Ilerdam. Tunc *ridebit castigator non auditus: velut iste qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium. Ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis.*

ANNOTATIONES.

9. *Quod si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si benè auguror, primò quidem novitate celebraberis, at sensim in fastidium incurres. Sic enim ferè fit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum & projectum exedent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obscurus, & despectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud ampliùs celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ Catone minori nobilitata: in quâ nimirum sibi mortem ille conscivit; & ab eâ dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim Epistolas chartis intectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt: *unctus*, optimo sensu. Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide lib. 2. Epist. 1. in fine.

Catul.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombros metuentia carmina nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, sive Cataloniæ, ad Secorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus lib. 4.

. . . . *fundata vetustâ*
Surgit Ilerda manu; placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinatè contendere, retrahebat pro viribus. at pertinax bestia renitebatur. tum iratus ille asinum impulit quo tendebat, detrusitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu senis cujuspiam balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cùm Virgilii, tum nostri Horatii. Sat. 7. v. 226.

. . . . *cùm totus decolor esset*
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.

Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac desinunt plures vici, loco

Horat. MMmmm

Cum tibi Sol tepidus plures admoverit aures;
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendisse loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas,
Me primis urbis belli placuisse domique;
Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Forte meum si quis te percunctabitur ævum:
Me quater undenos sciat implevisse Decembres;
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

INTERPRETATIO.

Cumque Sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium; quamvis non opulentum extendisse alas ultrà nidulum: scilicet *ut* tantum *addas virtuti, quantum detraxeris origini.* Narrabis *gratiosum fuisse me Romæ optimatibus* tam *in bello* quàm *in pace; staturâ brevi, canum ante* tempus, *aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quod si quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.*

ANNOTATIONES.

nempe maximè frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

19. *Cum tibi sol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, sed & alii plures ad te audiendum confluxerint, dum fervet æstus: vel sub vesperam & sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino nat. patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendisse.*] Natalium ac generis ignobilitatem illustrasse me nobilibus scriptis.

23. *Primis urbis,*] Mœcenati, Augusto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3.

. . . , longos imitaris ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis.

25. *Irasci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epist. 14. scribit, *irritabiles esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles: & esse hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta complevisse, cum consulatum inirent Lollius ac Lepidus: anno scil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coss. an. U. C. 688 ut dictum est lib. 3. Od. 21.

28 *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute singulari & Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio lib. 54. Ad eum sunt Epist. 2. & 18. & lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

AD AUGUSTUM.

Optimum maximumque Principem mirâ ſolertiâ collaudat. De poëſi multa refert : Et vetera dumtaxat æſtimantes redarguit. Demum Cæſaris in Poëtas benevolentiam ſtimulat.

CUM tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

INTERPRETATIO.

QUandoquidem ô Auguſte, portas unus molem *tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, inſtitutis*

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epiſtolam hanc ſanè eximiam expreſſit Auguſtus ab Horatio, cum ad eum ſcripſiſſet his verbis : *Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe?* Nempe legerat ſermones Horatii Cæſar, ſuique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam ſeculare carmen imperaverat ſcribere, item Vindelicam victoriam privignorum ſuorum Tiberii ac Druſi Neronum : Odarumque librum 4. Sueton. in vitâ Horatii.

Suſtineas.] Summus Princeps alios quidem adhibet in conſilium, at ſolus imperii molem ſuſtinet. Talis eſt orbis judicio LUDOVICUS MAGNUS.

Solus.] Diſcuſſis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii ſplendorem.

Moribus.] Optimis inſtitutis, rectaque diſciplinâ, quibus mores optimi formantur.

Legibus emendes ; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas ; extinctus amabitur idem.

INTERPRETATIO.

exornas, legibus corrigis, ego sanè *peccarem adversùs utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas* graviores.

Romulus, & Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissi in Deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant ; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam hydram peremit, famosaque monstra sustulit labore fatali, cognovit invidiam solâ *morte vinci. Nam splendore suo accendit qui inferiorem industriam opprimit : ipse* verò *mortuus diligetur.*

ANNOTATIONES.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Suetonius Octav. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita pleraque commemorat : & cap. 27. etiam in Triumviratu *recepisse morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar procemii sunt. jam Augustum extollit supra Heroes maximos, per comparationem. Vide lib. 1. Od. 12.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castor Pollux.] De his Ode 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In Deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosque urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravere suis non respond. &c.*] Questi sunt quod parum grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucretius initio lib. 5. Vide lib. 1. Od. 3. & libro 4. Od. 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inserendum cœlo Herculem, quàm debellatis monstris.

12. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem : & mox rationem ejus rei subdit. Quintil. Declam. *Res inter initia urunt : at livor morâ solvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cum fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perstringi & obrui.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens & justus in uno,
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam simili ratione modoque
Æstimat: & nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,

INTERPRETATIO.

Viventi tibi cultum decernimus tempestivum, arasque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi *extitisse nihil*que *futurum unquam. Verùm tuus ille populus in unâ re justus & sapiens*, nempe quod *te Imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non æquè benè judicat de aliis* rebus: scilicet *negligit atque aspernatur* omnia, *præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita comperit: adeo vetusta probans, ut tabulas delinquere pro-*

ANNOTATIONES.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti: quod est prorsùs singulare. Nempe tua magnitudo cuncta supergreditur: invidia verò non reperitur nisi inter æmulos & ferè æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Od. 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Arma Deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandasque*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen.* Sed perinde est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. lib. 51. ubi refert edictum Senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.

Cæsaris arma canant alii; nos Cæsaris aras.

Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. & Dio lib. 54. decretas sibi ex Senatusconsulto haud accepisse, imo prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. ante cit. & 1. de Ponto Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] transit ingeniosè & solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, & quævis nova fastidiunt absque discrimine & judicio

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata; carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12. tab. quas Decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt, an. U. C. 302. Porro quæ in eis continerentur haud comperta omnino, nisi quod pauca, quæ ad morum disciplinam & judicia spectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6.

Quas bis quinque viri sanxerunt; fœdera regum
Vel Gabiis vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,

INTERPRETATIO.

hibentes à Decemviris constitutas, fœdera regum Rom. seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus Pontificale, antiqua vatum prædicta,

ANNOTATIONES.

cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetusta & obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito . . . . si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abesto. &c.*

24. *Fœdera regum. &c.*] Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsa urbe: alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege; & hoc *æquatum*, sive æquis factum conditionibus; non autem priùs illud, quod iniquum potius dicatur: ut benè observat Theod. Marcil. De priori fœdere Dion. Halic. lib. 4. de posteriori lib. 2. ubi scribit constitutum esse, ut *Romæ reges essent æquè Romulus & Tatius, paribus suffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. nostras lib. 1. Epist. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. nos ad Epodon 2.

26 *Pontificum libros.*] Compositos à Numâ, continentes ritus sacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. 1. de Orat. n. 193. *In jure civili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis plurima est antiquitatis effigies. quod & verborum prisca vetustas cognoscitur; & actionum quædam genera majorum consuetudinem vitamque declarant.*

Annosa volumina vatum.] Attii Navii, apud Cic. de Divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat. 1. Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Livius lib. 25. cap. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterum jubens institui ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic fermè canebat.

Amnem Trojugena Cannam Romane feüge,
Ne te alienigenæ in campo cogant Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donc[u]m compleris sanguine campum:
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terra frugiferente:
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Nam m' ita Juppiter insit.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat.

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, quæ longè alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludes,
Qui Deo Apollineri fiunto comè quotannis,
Quom jam poplicitùs popolos dederit stipi' partem:
Conferiunto privatim pro seqne suisque.
Et Prætor ludis faciundis ollu' præesto,
Qui summum popolo plebique 'endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto.
Hæc si faxitis, rectè gaudebiti' semper:
Atque adeo fiet melior res poplicæ vestra.
Nam is Dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placidè nunc ruraque pascunt.

Dictitet Albano Musas in monte locutas?
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri:
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit;
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter

INTERPRETATIO.

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui si quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini Scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est: fortunæ apicem attigimus: pingimus & canimus & luctamur solertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina perinde *ac vina, quæro quot anni auctoritatem dent libris. Scriptor ab annis centum mortuus debet*ne *censeri*

ANNOTATIONES.

27. *Albano Musas in monte locutas,*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horatius Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à Poëta nostro, volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cùm Egeriâ nymphâ, in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numa. quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquila impositum.

28. *Si quia Græcorum, &c.*) Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imo contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intùs, nucem extrà nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere. quæ quidem apertè à vero & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimverò quid certius quàm in olivâ esse os, & extra nucem esse putamen durum.

Oleam.) *Olea* propriè est arbor, oliva fructus. attamen utraque vox in utraque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*) Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit Poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

32. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à dissimili.

Perfectos veteresque referri debet, an inter
Viles atque novos? excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus centum qui perficit annos.
Quid, qui deperiit minor uno mense vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
An quos & præsens & postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi vel toto est junior anno.
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; & demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis,
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.

INTERPRETATIO.

inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio tempo-ris *decidat controversiam. Vetus & perfectus est qui ante annos centum obiit. Quid* verò *qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas nostra & secutura negliget? Ille*, inquies, *inter veteres rectè censebitur qui mense duntaxat vel anno posterior fuerit.* Ego *concessum assumo, & minutatim detraho quasi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat, & ex vetustate bonitatem colligit; quique nihil laudat nisi quod mors consecravit.*

ANNOTATIONES.

39. *Est vetus atque*, &c.] Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

43. *Iste quidem veteres.*] Ita loquitur adversarius.

45. *Utor permisso.*) Tuâ responsione utor, ac te expugno: inquit Poëta.

Caudæque pilos ut equinæ, &c.) Ex historiâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum suorum animos erudiret, duos equos adduci jussit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecilli caudam ambabus captans manibus totam simul abstrahere & avellere nitebatur frustra. contrà vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum assurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quam vires. sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum*, &c.) Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: sensimque deducam te ad postrema tempora. Porrò licebit mihi semper unum annum detrahere; si quidem concessisti, *inter veteres honestè poni qui toto anno junior est.*

37. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.*) Allusio est ad soriten, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum; quas dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in unâ è propositionibus, nequicquam dicebat; ita hîc annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum suggillat Persius ad calcem Satiræ ultimæ.

. . . . . , Depunge ubi sistam
Inuentus Chrysippe tui finitor acervi.

49. *Libitina.*) De hac vide lib. 3. Od. 30. & lib. 2. Sat. 6. v. 19.

Ennius

Ennius & sapiens & fortis & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.
Nævius in manibus non est, & mentibus hæret
Pænè recens : adeo sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties, uter utro sit prior ; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti :

INTERPRETATIO.

Ennius & sapiens & strenuus & Homero secundus, ut aiunt censores, parum sollicitus est quo deveniant pollicita & somnia Pythagora. Nævius haud legitur, & animo tenetur velut novus. adeo sacratum est omne carmen antiquum. At cùm expenditur quis alio sit præstantior, Pacuvius docti senis, Accius excelsi existimationem obtinet :

ANNOTATIONES.

50. *Ennius & sapiens, &c.*) Ennius ipse à criticis agnoscitur pleraque negligenter scripsisse, adeoque parum memor esse promissorum suorum atque somniorum ; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempsycosi, Homeri in se animam transmigrasse venditasset, & Poëticâ ejus facultate ac spiritu se informatum. De ea lib. 4. Od. 8. v. 20. & lib. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex se habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam, Gell. lib. 17. cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. 1. & pro Licinio Poëta. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëseos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici ; vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatina bibliothecâ collocandos. Vide suprà Epistola 19. & postea Epist. seq.

52. *Somnia Pythagorea.*] Ennius ipse de se, Annal. 1.

In somnis mihi visus Homerus adesse poëta.

De his vide quæ ampliùs annotavi pridem ad Pers. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse
Mœonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Nævius in manibus non est. &c.*] Horat. Nævii scripta quippe quæ memoria tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent subsidio literarum. tam hærent animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto sic Ennium alloquitur : *à Nævio sumpsisti multa, si fateris ; vel si negas, surripuisti.* Campanus fuit. stipendia meruit bellis Punicis ; de quibus & carmen condidit. scripsit Comœdias & Tragœdias stylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris insectatus, à Triumviris in vincula conjectus ; inde palinodiâ cantatâ exemptus est. Epigramma superbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, Nonius, Gellius, &c.

56. *Aufert Pacuvius docti famam senis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Eusebius & Plinius, Brundusio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum disciplinarum luminibus. Tragœdias bene multas egregiè scripsit : Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulo antiquior ad annos nonagin-

Dicitur Afrani toga convenisse Menandro :
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.

INTERPRETATIO.

Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi; Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare.

ANNOTATIONES.

ta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus*, ait lib. de Orat.

Accius alti.] Quintil. lib. 10. c. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, & auctoritate personarum. Ceterum nitor & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur. Pacuvium videri doctiorem qui esse docti affectant volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, Ejusque versus affert, maximè verò de Nat. Deor. 2. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrani toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum propè adæquasse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. c. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de Sapientiâ.

Usus me genuit; mater peperit memoria.
Sophiam vocant me Graii, vos sapientiam.

Menandro.] De eo Poëta comico Atheniensi dictum est lib. 2. Satira 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atque ad exitum scitè perducendis. Plautus ex Umbriâ oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus quibus Pub. Scipio & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ dicitur Gellio: & Musas, si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone Censore; ex Cicer. de Clar. Orat. n. 60. Hoc tibi Epitaphium fecisse dicitur.

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta.
Deinde risus, ludusque, jocusque & numeri,
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari Poëtæ, de quo in Epist. ad Pis. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum & medicinâ, complures autem comœdias præclare scripsit. quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Atticum lib. 1. Epist. 16. *Vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam suam;* νήφε, καὶ μέμνασο, ἀπιστεῖν, ἄρθρα τῶν φρενῶν. & de petit. consul. n. 30. Quamobrem, inquit, Επιχαρμεῖον illud teneto: *nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam: scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephestion, Syracusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres lau-*

Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos numeratque poëtas
Ad noſtrum tempus, Livi ſcriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectum videt: eſt ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.

INTERPRETATIO.

Hos ediſcunt ac venerantur Romani anguſtiore Theatro coarctati: hos æſtimant ac cenſent poëtas ab ætate Livii Andronici uſque *ad noſtram. Vulgus aliquando rectè judicat, aliàs aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit & amat, ut nihil majus nihil par credat, hallu-*

ANNOTATIONES.

dibus ferunt, inquit.

Terentius.] Pub. Terentius Poëta comicus, Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ inſtitutus ac brevi manumiſſus, ob egregiam indolem, ingeniique facilitatem & elegantiam. Pub. Scipione & C. Lælio uſus eſt familiariter, aliiſque primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè obſervavit, eumque cenſorem adhibebat. Sex fabulas ſcripſit ab Apollodoro & Menandro Græcis Poëtis tranſlatas tantâ Latini ſermonis proprietate & venuſtate, ut ab eruditis quibuſque mirè laudetur. Cicero ad Attic. *optimum latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam cit. *Terentii ſcripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob ſingularem elegantiam. Auſonius.

Tu quoque qui Latium lecto ſermone Terenti,
Comis & aſtricto percurris pulpita ſocco.

Arte.] Terentii ſolertia præcipua fuit in exprimendis moribus; quam ſatis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectiſſimam orationem & artem ſummam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium ſpectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus Poëta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ primò docuit, non ſine magnâ commendatione ſui nominis. Epos apud Latinos primus dignè ſcripſit, geſta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti ſunt. Hymnos etiam Deorum compoſuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. lib. 7. & Cicer. Tuſc. 1. initio, &c.

Livî ſcriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano Conſulibus, anno poſt urbem conditam 514. primus omnium L. Livius Poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fert 160. poſt Menandri, annis circiter 52. Anno de hinc ab U. C. 519. C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo ſtipendia feciſſe: idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Annis deinde fere poſt 15. M. Cato Orator in civitate, & Plautus in ſcenâ floruerunt. Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc ferè ex Gellio lib. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. ſcribit. *Nihil in Poetis ſuprà Livium Andronicum, nihil in Hiſtoriis ſuprà Pontificum Annales.*

Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et sapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendaque carmina Livi
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare: sed emendata videri,
Pulcraque, & exactis minimum distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paullò concinnior unus & alter;
Injustè totum ducit venditque poema.

INTERPRETATIO.

cinatur. Si verò *quædam obsoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos scripsisse existimat & agnoscit; rectè censet, mihi adstipulatur, & propitio Jove fert judicium. Haud ego certè despicio nec proscribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio. Sed accurata eximia & ferè perfecta censeri, indignor. inter quæ si fortè dictio* quæpiam *elegantior, sique versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè* profectò *carmen integrum ostentat & venditat.*

ANNOTATIONES.

66. *Nimis antiquè.*] ἀρχαϊκῶς, Gall. *à la vieille mode.* Videtur Horatius loqui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios ut diverso genere vitiosos pari fastidio sprevit.* Ipse nimirum *genus eloquendi secutus elegans & temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate & reconditorum verborum, ut ipse dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè sentit & judicat. Jupiter omnis æquitatis fons, ut & scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

71. *Orbilium plagosum.*] Magistrum meum, frequentes plagas, infligere solitum. Sueton. de illustr. Gramm. cap. 9. sic habet: *Orbilius Puppillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam migravit, Consule Cicerone: docuit majore famâ quàm emolumento. Natura fuit acerba non modo in antisophistas quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos.* De eo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ scuticâque cecîdit.

Vixit ad annum ætatis propè centesimum, amissâ jam pridem memoriâ; unde est Bibaculi versiculus:

Orbilius ubinam est, literarum oblivio?

72. *Videri exactis minimùm distantia, miror.*] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit; in Bruto. de Senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum, &c.*] Atqui assutum crassæ ac vili togæ frustum panni fulgentis præclaram vestem haud facit, ut est in Epist. ad Pis. v. 15. Nec laudatur cælator sat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos; at infelix operis summâ, quia totum benè effingere nesciet. Ibid. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit*] Producit in publicum & in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram volunt esse à mangonibus, ac negotiatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Mango novitium puerum per publica rostra ducit prætextatum.*

Venditque.] Ædiles à poëtis emebant poëmata.

Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè
Compositum illepideve putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem & præmia posci.
Rectè necne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
Cuncti pænè patres: ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ

INTERPRETATIO.

Ægre fero quidvis culpari non quod rusticè vel imperitè scriptum sed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem & palmam exigi. Si expendam utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi prope seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere quæ acta sunt ab Æsopo gravi & à solerte Roscio: seu quod nihil bonum æstimant nisi quod ipsis placuit; seu quod indignum arbitrantur

ANNOTATIONES.

76. *Crassè.*] Crassâ & pingui Minerva, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita, pleraque habeant: nec enim ars ulla statim perfecta fuit. at indignor eos absolutè laudari & venditari quasi nihil non accuratum & prorsùs elaboratum scripserint. Vide Tull. de Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia.] Imagines poetis erectas in bibliothecâ Palatinâ: de quibus Persius in prologo, &c. Item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poetæ solveret Ædilis vel Prætor. Hinc sequitur.

Gestit etiam nummum in loculos demittere.

79. *Rectè necne crocum, &c.*] Si dubitem an Attæ fabula mereatur in scenam produci floribus conspersam & odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. 2.

Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Pulpita solennes non olucre crocos.

Plin. lib. 1. cap. 6. *crocum vino mirè congruit præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano. *In honorem Trajani balsama & crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 91.

Attæ.] T. ille Quinctius Togatarum scriptor à quibusdam magnopere commendatur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut observat Crinitus. atque huc Satyricè alludere Poetam nostrum volunt, cùm ait, *perambulet Attæ fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

80. *Attæ fabula.*] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera. at præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro; in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, à Gellio & aliis. Crinit. lib. 2. de Poet. Lat.

Clament periisse pudorem.] Persius Satira 5.

. . . exclamet Melicerta perisse
Frontem de rebus.

81. *Ea cùm reprehendere coner quæ gravis Æsop. &c.*] Quasi vero Histrionis fama & solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione ve-

Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis;
Nostra sed impugnat: nos nostraque lividus odit.
Quod si tam Græcis novitas invisa fuisset
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Ut primum positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortunâ labier æquâ;

INTERPRETATIO.

cedere junioribus, & senes confiteri abjicienda quæ pueri didicerunt. Nunc qui *Saliorum carmen à Numâ* conditum *extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit, nos & nostra in invidiam adducit per livorem. Atqui si Græci tam recentia odissent quàm nos, quid jam antiquum extaret? vel quid esset quod quisque in manibus haberet & evolveret* quasi *omnibus commune.* Age verò, *postquam Græci finitis bellis nugas amare incœperunt, & secundis rebus vitia sectari;*

ANNOTATIONES.

hementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipsum actionem in dicendo emendasse fertur. Quintil. lib. 11. cap. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior*, inquit, *quod ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius lib. 10. cap. 51. & l. 35. cap. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comœdiarum actor insignis arte gestum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem. *Videtisne quàm nihil ab eo Histrione nisi perfectè nihil nisi cum summâ venustate fiat, nisi ita ut deceat; & uti omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret: is in suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archia Poeta, Roscii *excellentem artem ac venustatem* dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisse videretur. Macrobius Saturnal. lib. 3. cap. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roscio & Æsopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum suâ solertiâ tueretur, &c. . . . . Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Institutum à Numâ rege solemne carmen, quod Salii Martis sacerdotes Ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. lib. 2. Vide & annot. l. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obscurissimum, atque initium fuit poetices apud Romanos, teste Varrone, 6. de L. L. Quintil. lib. 1. cap. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta* dicit. quod vel ex istô versiculo Lucilii patet.

Præsul ut amtruat, inde & volgu' redamtruat olli.

Festus sic rem explicat. in Saliorum exultationibus, inquit, quando præsul amtruavit, id est, motus edidit; redamtruare dicuntur qui eosdem motus invicem referunt. De istis Dionys. Halic. cit. scribit: ad tibiam moveri numerosè, motu armis accommodato, nunc simul, nunc vicissim; patrios hymnos cum choreis canentes.

93. *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare. alibi.:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egregiè dixit quidam: *Quem nimium*

Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit:
Suspendit pictâ vultum mentemque tabellâ:
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis:
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit & solemne reclusa
Manè domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ

INTERPRETATIO.

modò pugilum modò equorum amore flagrarunt; artifices marmoris vel eboris vel æris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdiis gavisi sunt; non secùs ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsierunt, citò fastidiosi abjecerunt. Enimverò *quid placet vel displicet, quod non contrà fiat? Ista per pacem & res prosperas extitere.* Jamverò *apud Romanos diu fuit usitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere quibus*

ANNOTATIONES.

fovet fortuna, stultum facit. Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa & dura virtutem colunt; secundis rebus enervantur. Annibal exemplum esto, totque alii, imo integra Imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel, egregiè pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissime cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum & perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλητικὴν interpretantur, seu artem tibiarum, sono res & actiones exprimendi. Vide Epist. ad Pisones v. 202.

101. *Quod non mutabile credas.*] Nihil perpetuo placet aut displicet. Varietas dumtaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per pacem & res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut ante Græcorum.

Reclusâ manè domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ. *Vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas.* Suprà l. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis; honestas ob res.

Expendere.] Occupare, ne steriles maneant, utque perpetuos sumptus suppeditent. *nummos cautos*: sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epist. 14. *Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maxi-*

Crescere res poscet, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi studio. pueri patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole vigil calamum & chartas & scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici. Tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poemata passim.
Hic error tamen & levis hæc insania quantas

INTERPRETATIO.

modis *opes augeri*, *perniciosa* verò *cupiditas extirpari queant.* Subinde *plebs inconstans studia vertit*, *jam*que versus *condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur & versus pronuntiant. Atque egomet qui nulla me condere carmina assevero, Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, papyrum, capsas.* Certè *qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur.* at *periti æquè & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc*

ANNOTATIONES.

mus quisque & vetustissimus pro parente. . . . . erat enim antiquitùs institutum ut à majoribus natu non auribus modò, sed & oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus, &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi nec pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur ad Deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, more illustrium poetarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fundendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

111. *Parthis mendacior.*] Mendacissimos naturâ fuisse probat quod mendacium acriter durisque pœnis coërcerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Rom. duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus: præsertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quod tum maximè pugnarent cùm fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. l. 3 Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capsas, in quibus scripta reponuntur & chartæ.

114. *Navem agere ignarus*, *&c.*] Pers. Sat. 5.

Navim si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, *&c.*

115. *Abrotonum ægro non audet*, *&c.*] Synecd. Pers. mox cit.

Diluis helleborum certo compescere puncto
Nescius examen: vetat hoc natura medendi.

Abrotonum, Gall. *de l'aurenne*, ou *garderobe* planta perpetuò virens, amari valde succi, cujus tum folia tum semen prorsùs utilia sunt nervis, tussi, lumbis, urinæ angustiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophrast. Hist. plant. lib. 6. cap. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen versus faciendi cacoethes & immoderatum studium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

Virtutes

Virtutes habeat, sic collige. vatis avarus
Non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit siliquis & pane secundo;
Militiæ quanquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari,
Os tenerum pueri balbumque poeta figurat;
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem;
Mox etiam pectus præceptis format amicis,

INTERPRETATIO.

vitium & levis ista vesania, sic intellige. Poeta animus haud facilè est pecuniæ *cupidus: amat versus; hos dumtaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane secundario: quod si ad bellum minus proclivis & idoneus,* at *civibus utilis* est. *Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari; Poeta format vocem pueri balbutientem: Jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis: paulo post animum quoque imbuit optimis institutis:*

ANNOTATIONES

119. *Vatis avarus non temerè est animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fug. &c.*] Adeo faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parum aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis.*] Frugali victu contentus agit. *siliqua* sunt leguminum involucra: Gall. *la gousse des legumes.* Pers. Sat. 3.

Pane secundo.] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124 *Militiæ quanquam piger.*] Imbellis licet non est inutilis civibus. Seipsum facetè notat Poëta noster. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de se ait:

. . . . *celerem fugam*
Sensi, relictâ non benè parmulâ.

Constat nihilominus fuisse quosdam æque bonos milites ac poetas. Vel unus id probat Tyrtæus; de quo in arte Poeticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parvis quoque rebus magna juvari.*] Grammaticâ, Poeticâ, Rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronuntiationem pueri fingit & componit ut sit distincta, aptaque, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex pluribus asperrimè coeuntibus inter se syllabis catenatos, & velut confragosos quàm citatissimè volvant; quò fit *absolutius os, & expressior sermo*: inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis.*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimoniæ. Non absque summâ ergo prudentiæ ratione qui sunt à LUDOVICO MAGNO his operibus præpositi jubent nos resecare si quid in Poetis aliisve auctoribus fortè occurrat obscœnum. Vide quæ annotavi pridem in Præfatione ad Juvenalem: & quæ Juvenalis scribit. Sat. 14. v. 44. & seq.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali Philosophiâ petitis.

Asperitatis & invidiæ corrector & iræ;
Rectè facta refert; orientia tempora notis
Instruit exemplis; inopem solatur & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus,
Avertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,

INTERPRETATIO.

emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem & laborantem. Unde verò innuptæ adolescentulæ & pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ poetam donassent? chorus auxilium petit, & faventes Deos animadvertit, flagitat pluvias blandè & ritè supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non & inferi. antiqui agricolæ robusti & paucis contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum partici-

ANNOTATIONES.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores inconcinnos sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis instruit exemplis.] Ex ante benè factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur. ex præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem Deorum, maximè verò seculare carmen in ludis secularibus, cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

Chorus.] Puerorum & virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magna siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. de vita pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cùm pluvia exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quamdam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cùm propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cetera legere est in carmine seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius mox explicavit unde ortum sit carmen sacrum: Jam ostendit qua ratione prophanum habuerit originem atque incrementum.

Cum sociis operum, & pueris, & conjuge fidâ;
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit;
Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honestas
Ire minax impunè domos. doluere cruento

Interpretatio.

ribus laboris tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina jactavit agrestia dicteria carmine amœbæo: annisque redeuntibus usitata* hæc *licentia hilariter jocata est, usquequò dirum scomma abiit in publicum* maledicendi *furorem, & nobiles familias temerè impetiivit.* Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt. atque etiam*

Annotationes.

142. *Cum sociis operum pueris, &c.*] Non ergastulis tunc & servis colebantur agri scilicet.

143. *Tellurem porco.*] Pro, porcâ. Sic enim terræ fertilitas suis fecunditate indicabatur. Cic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo ruris & pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla verò cædebatur victima; ut explicavi lib. 3. Od. 17. Persius Sat. 2.

Funde merum Genio.

145. *Fescennina per hunc inventa, &c.*] Sic, inquam, Poeta describit originem prophanæ poeseos. *Rusticus* jam *laborum liber*, ut est in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque relevans, rustica opprobria* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes & protervi inter jocosa convivia adversùs quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ Fescennia, *U. citta Castellana.* Hinc quoque ortum est carmen nuptiale inconditos sales & dicteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni & procaces Fescennini dicti sunt. T. Livii lib. 7. initio, multa refert non valde his consona; sed profectò magis Horatio credendum.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos nimirum dicaces & mordaces in Pollionem aliquando scripsit, quibus quod non responderet increpantibus sic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum scribere qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè & liberè, post messem annis singulis usitatus & confirmatus est; donec licentiam nimiam & criminosam coerceri necesse fuit. Huc pertinet quod lib. 1. Sat. 3. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus.

Magnâ compellans voce cucullum.

149. *Sævus apertam in rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primò libertas cavillandi fuit tantùm; at subinde erupit in maledicentiam publicam: & contumeliosè notati sunt honesti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia tum apud Græcos, cùm

Dente lacessiti. fuit intactis quoque cura
Conditione super communi. quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi. vertere modum, formidine fustis
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; & grave virus

INTERPRETATIO.

ii qui *non* fuerant *lacessiti condoluerunt de publico discrimine. Imo lex & pœna* est *constituta, vetans ullum maledicis versibus notari.* Tunc *fustuarii metu carmen converterunt ad laudandum & oblectandum revocati.* Subinde *victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera poesis Saturnia desiit: & cultus*

ANNOTATIONES.

etiam postea apud Romanos.

151. *Conditione super communi.*] Par enim sors imminebat & minari videbatur æque omnibus, scilicet maledictis lacerari, & probroso carmine proscindi.

153. *Lex pœnaque lata.*] Lex 12 tab. erat: *Si quis occentassit malum carmen, sive condidisit quod infamiam faxit flagitiumve alteri; capital esto.* Cic. Tusc. 4. Item 4. de Rep. ejusdem meminit: *Nostræ 12 tabulæ cùm perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis actitavisset sive carmen condidisset quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conscribere quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus scitis evadere noluistis impunè.* Vide S. August. de Civ. D. lib. 2. cap. 9. & suprà lib. 2 Sat. 1.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
Judiciumque.

154. *Vertere modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, & nominatim vitia notare: Satiras verò scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici: qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul & securibus constabant fasces magistratuum. Vide suprà Cicer. cit. 4. de Rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata poesis videtur.

156. *Græcia capta. &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ sunt in Italiam adhuc rudem & disciplinis nondum excultam: quarum amœnitate capti sunt Romani.

157. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis & impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italiâ sub Saturno rege, ac diu etiam post eum. Ascon. in 2. Verr. *Versus Saturnii*, inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus Faunus fata hominibus creditur cecinisse; quibus & à Nævio bellum Punicum scriptum est, & à multis aliis plura composita sunt.* Ennius de iisdem:

. . . . scripsere alii rem
Versibu', quos olim Fauni vatesque canebant;
Cùm neque Musarum scopulos quisquam superarat.

Porrò ii versus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iste:

Malum dabunt Metelli Nævio poëta.

Munditiæ pepulere. ſed in longum tamen ævum
Manſerunt hodieque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque rem ſi dignè vertere poſſet:
Et placuit ſibi, natura ſublimis, & acer.

INTERPRETATIO.

abegit putidum fœtorem. Attamen diu ſuperfuit & ſupereſt etiamnum quædam ruſticitas. Nam tardè Romani *ingenium appulere ad libros Græcorum: poſtque bellum Carthaginenſium pace fruentes inveſtigare cœperunt quid boni continerent Theſpis, Æſchylus, Sophocles. Quin & tentarunt an ſcripta* illorum *pro dignitate poſſent transferre* in Latinum ſermonem. *& placuerunt ſibi animo excelſi*

ANNOTATIONES.

159. *Grave virus munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem à ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atque *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

160. *In longum tamen ævum manſerunt*, &c.] Diu in Italia, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è pluribus linguis, Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant tum poetæ cùm oratores. Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, ſe non poſſe ferre ampliùs Græcanicam urbem. Varro 6. de Ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

. . . . *Non poſſum ferre Quirites,*
Græcam urbem, &c.

162. *Poſt Punica bella.*] Saltem poſt primum bellum Punicum. Porcius Licinius.

Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu
Intulit ſe in bellicoſam Romuli gentem feram.

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poetæ inſignes fuere. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos ferè centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo plura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles.] Is Athenienſis exercitûs dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120. ut aiunt: quanquam ex iis habemus ſuperſtites ſolummodò ſeptem; ceteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates & Ariſtophanes. apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teſte Diogene Laërtio lib. 4. Vide Valer. Max. lib. 8. c. 7. & lib. 9. c. 12.

164. *Tentavit quoque*, &c.] Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cœcilius, Pacuvius, Nævius; quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim altoſque tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi naturâ ſublimis, & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliti, & dignè ſatis imitati ſublimes illorum dictiones & ſententias, pro inſito nempe Romanis acri & ſu-

Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet:
Sed turpem putat in ſcriptis metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus. adſpice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut inſidioſi:
Quantus ſit Dorſennus edacibus in paraſitis:
Quàm non adſtricto percurrat pulpita ſocco.

INTERPRETATIO.

& vehementes. quippe habent de tragico ſpiritu non parum, nec infeliciter exequuntur. at emendari quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eo quod materiam ſumit è vitâ communi. Verùm eo magis operoſa eſt, quo minùs habet indulgentiæ. Animadverte quali modo Plautus ſuſtineat officia adoleſcentis amatoris, ſenis avari, lenonis captantis: ut nimius ſit Dorſennus in paraſitis guloſis; ut diſſoluto ſocco per theatra vadat.

ANNOTATIONES.

blimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incœpto noſtri poetæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimium diffiſi, ſeu quod eos *offenderet limæ labor & mora.* Quod ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minùs timuiſſent, certè modò *nec virtute foret clariſve potentius armis, quàm linguâ Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hîc, tum in Epiſt. ad Piſ. v. 289.

168. *Creditur ex medio, &c.*] Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poetæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium Comicorum probat arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Aſpice, Plautus quo pacto, &c.*] Vide quàm aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, pariter & Dorſennus: quàm ille parum ſibi conſtet in tuendis partibus juvenis amantis; &c. quàm alter *edacibus in paraſitis* ſit importunus, quos perpetuò ad nauſeam uſque repræſentat. Plerique dubitarunt utrum ab Horatio reprehenderetur hîc Plautus, an culpato Dorſenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipſe ſuam aperuit Horatius in Epiſt. ad Piſones v. 270.

At veſtri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavere ſales, nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati.

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hîc arguitur, quod neſciat vel non curet ita *perſonam formare, ut ſervetur ad imum qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.* ut eſt in cit. Epiſt. ad Piſ. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parſimoniam.

Lenonis inſidioſi.] Loculis amantium inſidiantis.

173. *Dorſennus.*] Vel Doſſennus, poeta Comicus, Atellanarum fabularum ſcriptor: cujus mentio eſt apud Plin. lib. 14. c. 13. ubi & aliquot ejus verſiculi referuntur.

174. *Quam non aſtricto, &c.*] Quàm uterque peccet, & à perfecto diſtet, adeo falluntur qui credunt minimum eſſe difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certe in hac poeta utplurimum aut nimius eſt aut deficit: quod facere videtur

Gestit enim nummum in loculos demittere; post hoc
Securus, cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit. valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, stolidique, & depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

INTERPRETATIO.

enimverò gaudet pecuniam inserere in marsupium; deinde non angitur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido, erigitur attento. Adeo leve & parvum est quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessa exultantem. Non rarò quoque audacem poetam deterret atque alienat quod plures numero iique merito & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt vel ursum vel athle-

ANNOTATIONES.

tur materiæ parvitas. At contra in tragœdiâ res graves hinc poetæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, & à notandis erroribus.

Non astricto socco.] Allegoria est. *soccus* comœdorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poetam, inconcinnè scribentem; seu negligat seu nequeat decorum personarum ubique & semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores*: &c. Vide Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à Prætore vel Ædilibus: ut annotavi suprà.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius expetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

Tibi recto vivere talo ars dedit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est Poeta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ, tam vanus & calamitosus est hic laudis quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversùs equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quam plebs: si obsistant plebi flagitanti ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur, nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In mediâ fabulæ actione. pòst unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eâ de re est.

Hecyra . . . . hæc cùm data est nova,
Novum intervenit vitium & calamitas;
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit;

Aut ursum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet.
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos & gaudia vana.
Quattuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:

INTERPRETATIO.

tas. His enim plebs delectatur. Sed equites ipsi abjectâ *aurium voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas. per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ & peditum cohortes. Mox reges antea fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilenta, petorrita, naves:*

ANNOTATIONES.

Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat . . . . . .
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
. . . .
Primo actu placeo. cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores; populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed equester etiam ordo levitatem modò popularem sequitur: & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citò evanescit; quàm auribus excipere quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ & vela removentur, adeoque fabula & carmina intermittuntur; dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt quod solent mediocres ludi. apparatûs enim spectatio tollebat omnem hilaritatem:* quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. *Quid enim delectationis, habent sexcenti muli in Clytemnestra, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ popularem admirationem habuerunt delectationem tibi nullam attulissent . . . . . Quæ potest esse homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentissimâ bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? &c.*

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*]. Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur. quatuor rotarum erant. Vide Gell. libro 15. capite 30.

Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora.
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo. nam quæ pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?

INTERPRETATIO.

portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm *rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è pantherâ & camelo, vel candidum elephantem. Sa*nè *plebem magis quam ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus* quàm *histriones: poetas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox posset superare murmur quod reddunt theatra nostra?*

ANNOTATIONES.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ; vel productis navibus seu pictis, in scenâ; seu veris in Tiberi, qui Theatro proximus, ut vult vetus Schol. aut potiùs in amphitheatro; quemadmodum docet Martial spectac. Epigr. 24. ubi de repræsentato navali certamine, subitoque immissâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facilè credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cùm in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Memmio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur vasa æris Corinthii à victore direpta & asportata.

194. *Democritus.*] De eo libro 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam. imo designatur optimè camelopardalis, vulgo *une Giraffe.* Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figurâ ut camelus, maculis ut panthera.* Vide Solin. c. 33. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 18. Camelorum, inquit, *aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus; unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primùm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qalis rarò invenitur. Vide Ælian. lib 3. c. 46.

200. *Narrare asello fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo; vel asino: id est oleum & operam perdere. *asello*, plebeculæ stolidæ & contumaci.

Quæ pervincere voces, &c.] Quis adeo vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra.*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuſcum;
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cum ſtetit in ſcenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil ſane. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes me, quæ facere ipſe recuſem,
Cùm rectè tractant alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Ut magus; & modò me Thebis, modò ponit Athenis.

INTERPRETATIO.

credas ſtridere Gargani ſilvas vel Hetruſcum mare: tanto cum ſtrepitu ſpectantur ludi, artificium. & opes exoticæ, quibus cùm circumdatus hiſtrio prodit in theatrum, dextra ſiniſtræ jungitur. An verò *jam quidpiam locutus eſt? Nihil profectò. Ecquid igitur admirantur? Pannum Tarentino ſucco violas imitantem. Ne verò arbitreris me parcè laudare ea quæ facere detrectem, quando ſcitè peragunt cæteri: is poeta mihi videtur poſſe ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis* ſermonibus *torquet, ſtimulat, placat, falſis terroribus concutit, velut magus; ac modò me Thebis, modo Athenis conſti-*

ANNOTATIONES.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percuſſum: *mare*, ſtridens & reſonans, Auſtro flante, fluctibus colliſis.

Mare Thuſcum.] Mare inferum, & Thyrrenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus hiſtrionis artificioſus: apparatus veſtium peregrinis opibus & artificio conſpicuus.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hoſpes quærere poſſit: unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronuntiarit actor? O ſtultitiam! ad veſtimentorum fulgorem percellitur, geſtit, exultat inſana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Veſtis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum: quæ urbs tum lanâ cùm purpurâ exquiſitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. lanæ, inquit, *circa Tarentum ſummam nobilitatem habent.* lib. 9. cap. 39. *violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venibat: nec multo poſt rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à ſe Horatius ſuſpicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguſte, me derogare laudem poetis Dramaticis, eo quod dramata non ſcribam: profiteor me illos, ſi peritè rem moliantur, prorſùs admirari.

205. *Laudare malignè.*] Exiguè, quaſi invidendo illis. Virgil. Æn. 7.

Quale per incertam lunam ſub luce malignâ.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri & perficere quod difficillimum eſt.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, ſeu ad dolendum, ſeu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miſerationem; ad metum, ſpem, &c. Epiſt. ad Piſ.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

213. *Magus.*] Præſtigiator, oculos faſcinans. Vide Cæl. Rhodig. lib. 9. c. 23. Plin. &c.

Modo me Thebis, &c.] Dum ita deſcribuntur & narrantur in ſcenâ quæ

Verùm age, & his qui se lectori credere malunt,
Quam spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ,
(Ut vineta egomet cædam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut fesso; cùm lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum,
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poemata filo,

INTERPRETATIO.

tuit. Age verò imminue sollicitudines eorum etiam qui malunt se Lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi; si quidem *vis scriptis implere locum Apollini ritè dicatum, ac poetis incentivum præbere, ut animosiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poetæ multa sæpe mala creamus, (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum è versiculis no*stris *dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores nostros & carmina subtili stylo*

ANNOTATIONES.

Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illic interesse videatur sibi auditor, & rem oculis spectare. Aristot. Poet. *tanquam intersit rebus ipsis agendis.* Porrò illæ urbes præcipuè nominantur, quod inde materiam plerumque Tragici desumpserint. De Thebis lib. 2. Sat. 5. de Athenis lib. 2 Sat. 7.

214. *Verum age.*] Augustum comœdià in primis gaudentem hortatur Poeta, ut faveat non solum Dramaticis sed & Epicis: quandoquidem his magis quam illis heroum nomen ad posteros transmittitur: utque omnes æquè præmiis stimulet ad rectè & naviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere à posteris legenda, quam drama spectandum à populo sæpe ad optimum carmen fastidiente, ad ineptam verò ursi, funambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprà.

216. *Curam redde brevem.*] Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque perinde laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino. libro 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ sacrum Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In se & alios poetas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quod minùs Augusto gratiosi sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. Idest, ut meos ipse errores fatear & emendem.

221. *Cum tibi sollicito, &c.*] Poeta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quanquam ab isto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Asellæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempestivè & commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide l. 1. Epist. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expostulat, quod plerumque non satis advertat lector vel auditor quæ ab auctoribus summa curâ, arte, ingenio, sunt scripta.

225. *Tenui deducta Poemata filo.*] Possunt hæc verti in bonam malamque

Cùm ſperamus eo rem venturam, ut ſimul atque
Carmina reſcieris nos fingere, commodus ultrò
Arceſſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales
Æditsuos habeat belli ſpectata domique
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui verſibus & male natis
Rettulit acceptos, regale numiſma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille poema
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,

INTERPRETATIO.

conſcripta; dum ſperamus fore ut, cùm primùm audieris nos verſus condere, ſponte & benignè advoces nos atque ab egeſtate vindices, & ſcribere imperes. Verumtamen oportet expendere quales miniſtros ſortiatur virtus in bello & pace conſpicua, nec tradenda infimo poetæ. Alexandro magno regi placuit ille Chœrilus qui pro verſibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numiſma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam, ſic ferè ſcriptores rudi carmine inquinant geſta illuſtria. Is ipſe rex qui tam indignum carmen tam caro pretio *emit*

ANNOTATIONES.

partem, vel, eximiè & ſcitè compoſita: vel, exili & humili ſtylo, adeoque indigna eâ laude quæ depoſcitur ab auctoribus.

226. *Cum ſperamus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperam & ſtultè.

230. *Quales æditsuos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtùti velut numini erigit Horatius, aſſignatque laudatores & poetas velut æditsuos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi famâ ſuper æthera noto.

233. *Chœrilus.*] Inſulſus poeta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Ariſtoteles in Top. notat: *qualia Homerus, non qualia Chœrilus*, inquit. Vide Epiſt. ad Piſones v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni effigie ſignatos. Duos fuiſſe Chœrilos, conſtat; quicquid nonnulli ſentiant. Prior eximius poeta Athenienſium de Xerxe victoriam celebravit: cui pro ſingulis verſibus totidem ſtateres ſeu nummos aureos contulerunt Athenienſes, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Poſterior fuit iſte Alexandro comes aſſiduus, teſtibus Q. Curtio & Plutarcho: de quo variè narrant. Quidam ſcribunt pepigiſſe Alexandrum cum Chœrilo, ut pro ſingulis bonis verſibus ſingulos acciperet Philippos, pro ſingulis autem malis totidem colaphos: opere verò confecto vix ſeptem verſus laude dignos extitiſſe. denique referunt Chœrilum inediâ periiſſe. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius iſti Chœrilo quædam tribuere quæ prioris ſint, ut Alexander ſit imitatus quod fecerant Athenienſes, conditum de ſe carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc ſapienter Auguſtus, quamvis ingenia ſui ſeculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina & hiſtorias ſed & orationes atque dialogos: *componi tamen*

Edicto vetuit ne quis se, præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. quod si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros & ad hæc musarum dona vocares,
Bœotum in crasso jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera quæ multâ dantis cum laude tulerunt,

INTERPRETATIO.

profusus, decreto interdixit ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius quàm Lysippus effingeret ex ære imagines strenui Alexandri. Quod si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocares ad scripta & ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aere Bœotiorum. Verùm selecti à te, Augu-

ANNOTATIONES.

aliquid de se, nisi & seriò & à præstantissimis, offendebatur: admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Sueton. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causâ ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysipo fingi volebat; sed quod illorum artem tum ipsis cùm etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque: è duobus Alexandris alterum invictum, scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: *Alexander imaginem suam, quò certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, calamine; quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles calamine excuderet.* Plin. lib. 7. cap. 37. *edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. l. 8. c. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex insula Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè & venustè tabellis.

240. *Lysippo.*) Statuarius hic præclarus ad veritatem optime accessit, Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 5.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

242. *Quod si judicium, &c.*] Alexander de picturâ aliisque artibus bene judicans, quàm ineptè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Histor. Var. lib. 2. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit. refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, Imperator, videtur equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

244. *Bœotum in Crasso.*] Quanquam sæpiùs *fortes creantur fortibus*, contra tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione Bœotiis nempe Thebis oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœotios utplurimum fuisse stupidos & hebetes, aut valde crassos, pro cœli & aëris ratione. unde nata proverbia: *sus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. de leg. n. 79. *Videmus quàm varia sint terrarum genera; . . . . . aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retusa. Quæ omnia*

Dilecti tibi Virgilius Variusque poetæ.
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent: nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, & flumina dicere, & arces
Montibus impositas, & barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem:
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoque, sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè quem diligit urget;

INTERPRETATIO.

ste, *poetæ Virgilius & Varius non turpant tua de se judicia, & dona quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illiustrium vultus æreâ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poetæ. Ego* verò *non mallem scribere humiles sermones, quàm* tua *celebrare facinora, & situs regionum & fluvios, & arces montibus inædificatas, &* victos *reges barbaros, & bella tuis auspiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, &* Romam *te regnante Parthis metuendam; si* quidem *tantum valerem quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porro officia gravant* eum *quem stultè colunt,*

ANNOTATIONES.

fiunt ex cœli varietate, & ex disparili aspiratione terrarum. Id. de Fato, n. 7. *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes . . . . Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; crassum Thebis; itaque pingues Thebani*, &c.

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert Catonem Censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum & fabrorum operibus gloriari; sui verò pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib 4. Od. 8.

250 *Nec sermones ego mallem.*] Adverte prudentiam & modestiam poetæ nostri. Ego, inquit, si Epici carminis scribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Augusto præclarè gestas versibus Heroïcis consignare, quam satiras pedestri musâ scribere. verùm illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta fœdis scriptis illinere* & maculare.

253. *Arces montibus impositas.*] Præsidia & custodias ubique disposuit . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. Flor. cap. ult.

254. *Tuis auspiciis confecta.*] Vide l. 4. Od. 14.

255. *Claustraque custod. &c.*] Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore. Lib. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Od. 12. & 19. Lib. 3. Od. 5. Lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempestivum officium nec utile nec gratum;

Præcipuè cùm se numeris commendat & arte.
Discit enim citiùs meminitque libentius illud
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.
Nil moror officium quod me gravat : ac neque ficto
In pejùs vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto :
Ne rubeam pingui donatus munere; & unà
Cum scriptore meo, capsâ porrectus apertâ
Deferar in vicum vendentem thus & odores
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

INTERPRETATIO.

præsertim cùm se protrudunt versibus & carmine. Enimverò citiùs quisque discit ac faciliùs recordatur id quod deridet, quàm quod æstimat & miratur. Ego quidem *sperno sedulitatem quæ mihi molestiam creat. & nolim usquam è cerâ effingi malè expresso vultu, aut versibus inconditis laudari : ne erubescam turpi affectus dono. simulque cum laudatore meo patente cistâ jacens deporter in vicum*, ubi *venduntur thus, aromata, piper, & quodcunque involvitur insulsis chartis.*

ANNOTATIONES.

videtur, sed potiùs grave est.

262. *Discit enim citiùs, &c.*] Cic. pro Muræna. *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto in pejus, &c.*] Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere. ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi & inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De ea insulsorum librorum infelici sed justâ sorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epist. ult. v. 12.

EPISTOLA II.

AD JULIUM FLORUM.

Excusat se quod nec literas nec versus petitos misisset.

FLore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis & tecum sic agat: Hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos;
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna ministeriis ad nutus aptus beriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant; ubi pleniùs æquo

INTERPRETATIO.

O Flore, amice fidelis probo & illustri Neroni, si forte aliquis vellet tibi venundare servum Tibure aut Gabiis oriundum; atque tibi sic loquatur: Iste sincerus & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus promptus obsequi nutibus heri; literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax: hunc velut *molle lutum ut libuerit finges, cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas. nimiæ pollicitationes minuunt fidem,*

ANNOTATIONES.

1. *Flore bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet. cessantem vero quanquam nihil pollicitum subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hac Epistolâ; in quâ & eximia quædam ad poësim, & ad bene beateque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam ante.

2. *Si quis forte velit, &c.*] Similitudo, quâ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epist. 11. & 15.

4. *Hic est candidus.*] Verba sunt mangonis, usque ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluris venderent, Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis: solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

Laudat

Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quivis ferret idem. semel hic cessavit: &, ut fit,
In scalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex.
Insequeris tamen hunc, & lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum; ne mea sævus
Jurgares ad te quod epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiam, quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax.

INTERPRETATIO.

quando plusculum laudat merces venales qui cupit eas *citò vendere.* at *nulla me necessitas premit. in propriis bonis modicus sum. nullus negotiator sic tecum ageret. non alius* à te *idem à me facilè obtineret. Hic semel cessator fuit; atque ut accidit* interdum, *se occultavit metu scuticarum ad scalas suspensarum. trade pecuniam, si te non offendit fuga, quam excipio.* Post hæc *accipiet mango nummos absque metu pœna, ut credo.* tu *sciens emisti pravum. Significata tibi fuit conditio. Hunc nihilominus insequeris, & injustâ lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, & ad ejusmodi officia minimè sedulum; ne gravius irascereris, si nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes expugnas? expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax.* Verùm at-

ANNOTATIONES.

11. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo; nihil debeo cuiquam. Cic. pro Roscio comœdo. *Locuples erat: nihil debebat: in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potiùs dissimulare & regere dicendus sit: adeo rem verbis involvit, extenuat, subornat.

15. *Ut fit in scalis, &c.*] Quod segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululum delituit, abfuitque domo. Sic per ambages mango loquitur ne uno verbo eoque odioso dicat; fugit: vel, semel fugit.

In scalis.] Ad terrorem servorum, ita pendebant in scalis scuticæ, quas ob oculos semper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem *fugam* dicit breviter, excipitque: quod nisi faceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogeretur legibus Ædilitiis.

17 *Pœna securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. offic. 3. *In mancipio vendendo quæ vitia dicenda sunt.* (ut putà, esse mendacem aleatorem, furacem ebriosum, fugacem) *quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronuntiata est tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

Luculli miles collecta viatica multis
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat. post hoc vehemens lupus, & sibi & hosti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis,
Accipit & bis dena super sestertia nummum.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem:
I bone, quo virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit,
Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.

INTERPRETATIO.

tende paulisper. *Luculli miles via subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens tam sibi quam hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probè munitâ multisque opibus instructâ. ob id* verò *facinus pulcris muneribus afficitur; accipitque plusquàm viginti* millia *sestertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens imperator diruere castrum quoddam, cœpit hunc ipsum* militem *adhortari sermonibus, qui vel ignavo possent animos dare: Ito generosè quò te tua virtus vocat; perge felicibus auspiciis, magna pro faciendis munera consecuturus. cur moraris? Tum ille astutus etsi agrestis ait: Vadat illuc, vadat quo jubes qui loculos amiserit. Ego Romæ educatus & edoctus sum, quantum damni Græcis attulisset Achilles*

ANNOTATIONES.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit. opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate vel Tigrane collocatum.

31. *Loco summè munito.*] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti præda ditavit.* sed alii meliùs Nisibim Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

32. *Donis honestis.*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Castrensem crumenam & pecuniam, quam milites in zonâ portare consueverant. Evangel. Marc. cap. 6. Gell. lib. 15. cap. 12. sic loquitur C. Graccus: *Cum Româ profectus sum, Quirites, zonas quas argenti plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 6.

42. *Iratus Graiis quantum, &c.*] Id est, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam sibi Briseidem iratus secessisse à reliquo exercitu: atque ita Græcis plurimum nocuisse. Vide lib. 1. Od. 15. ad finem. Porrò studiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ :
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum.
Dura sed amovere loco me tempora grato,
Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut versus facerem. sed quod non desit habentem
Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm scribere versus ?
Singula de nobis anni prædantur euntes :
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poemata. quid faciam vis ?

INTERPRETATIO.

offensus. Deinde *insignes Athenæ aliquanto plus doctrinæ contulerunt; nempe ut nossem pravum ab honesto distinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abstraxerunt me loco jucundo; & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Augusti Cæsaris. Unde statim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis alis, spoliatumque domo & bonis paternis: audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit, quibus pharmacis unquam curari possem, si satius non ducerem quiescere., quàm versus condere? Ætas defluens omnia* paulatim *aufert à nobis* : jam *eripuit jocos, amores convivia, facetias; conatur* & *abstrahere* facultatem *poeticam. quid jubes* ut *agam?*

ANNOTATIONES.

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas Philosophiæ operam dedi. De Athenis lib. 2. sat. 7.

45. *Inter silvas Academi.*] Academia locus Athenis suburbanus, arboribus multis amœnus, illustrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philosophiam primus docuit Plato. Diogen. Laërt Alii nomen trahunt ab Academo qui porticum ibi quondam extruxerat: alii à Cadmo.

46. *Dura sed amovere loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversùs Augustum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam; unde Horatium & alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit : nostrum verò poetam Tribunum militum constituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè assentatur.

49. *Me dimisere Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Od. 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate, & patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non est quod vox hæc adeo torqueat Interpretes, sanè pro elleboro posita. Nam & Avicena cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque sensus est : quanta esset insania mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem frangeremve? & quæ frigidiores herbæ possent temperare furorem hunc poeticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

Denique non omnes eadem mirantur amantque;
Carmine tu gaudes; hic delectatur Iambis;
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu quod jubet alter.
Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.
Præter cætera, me Romanæ poemata censes
Scribere posse inter tot curas totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis. cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino: visendus uterque.
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor;

INTERPRETATIO.

Denique non omnibus eadem placent. Tu versus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet satiris & dicteriis mordacibus. Et quidem *tres convivæ raro idem appetunt:* quin *diversa longè dissimili gustu volunt. quid tribuam? quid negem? tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter sollicitudines & molestias? Hic rogat* ut pro eo *spondeam: ille ut audiam quæ composuit, dimissis quibuscunque officiis. alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino. ambos adire oportet. cernis loca satis distantia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat.* Imò *occurrit operum conductor* cum *mulis & bajulis properans; machina*

ANNOTATIONES.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia est hæc ratio & excusatio quare versus nolit scribere.

60. *Bioneis sermonibus.*] Bion sophistes & poeta, dictus Boristhenites, adeo mordax & dicax ut nemini parceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prosciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excusatio.

67. *Sponsum.*] Vide libro 2. Satira 6. ubi.

. . . . . . *Romæ sponsorem me rapis.*

Auditum.] De recitandi more & vesaniâ, jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotissimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppositam urbis partem versùs Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè, id est valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant.

71. *Verum puræ sunt plateæ.*] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt viæ: atque inter eundum versus meditari licet. Imò, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem quælibet urbs valde frequens & populosa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæstum. Vide Od. 1. lib. 3.

Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Tristia robustis luctantur funera plaustris;
Hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus.
I nunc, & versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis & umbrâ.
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere; & contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque
Libris & curis, statuâ taciturnius exit
Plerumque, & risu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter

INTERPRETATIO.

lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustris: illac rabiosa canis, istac porcus cœnosus discurrit. Age modò, versus optimos animo finge. Verùm *scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu* verò *me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, & poetarum ardua studia consectari. Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis addictus*, ibi*que septem* per *annos studiis operatus, sedula librorum incumbens* lectioni. *prodit interdum taciturnior* quàm *statua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hîc ego inter agitationes ac strepitus civitatis in animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas?* Insuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhethor* quidam *erat Romæ frater*

ANNOTATIONES.

73. *Ingens machina.*] Vel saxa ad muros vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Trist. 1.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quàm altissimum silentium scribentibus maximè convenire nemo dubitaverit.* & paulò post: *silentium & secessus, & undique liber animus, maximè optanda sunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & seq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutela Bacchi esse poetas, dictum est alibi non semel.

80. *Contracta vestigia vatum.*] Angusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, sed ineptè.

81. *Ingenium sibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio est homo pluſculum meditabundus, & quasi lectioni librorum immersus; quid essem ego Romæ si per vias irem profundâ cogitatione abstractus, & tam à rebus quæ circa me sunt quàm à me ipso ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura sonum.*] Versus Lyricos.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poetarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poetam esse, inquit Horatius; cùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam & offensionem ingeneret.

Alterius sermone meros audiret honores :
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iste poetas ?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. Aspice primum
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si forte vacas, sequere ; & procul audi
Quid ferat, & quare sibi nectat uterque coronam,
Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.

INTERPRETATIO.

jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Graccus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilo certè *minus insania ista detinet poetas loquaces. Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poetis destitutum. Deinde si per otium licet, assectare quoque, & eminus ausculta quid quisque afferat, & cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ* usque *ad vesperam,* quasi *Samnites.*

ANNOTATIONES.

89. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus, Sempronii Gracchi & Corneliæ de Scipionum familiâ, filii ; ambo eloquentiâ claruerunt ; sed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miserè & indecorè perierunt. Cic. de Arrusp. respons. n. 41. *Tib. Gracchum secutus est Cajus Gracchus, quo ingenio, quanta vi, quanta gravitate dicendi, ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Idem de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus . . . . . Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. mox cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futili & insulso.

93. *Circumspectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut graviùs eos proscindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatib. ædem.*] Quandiu sua scripta non replebunt *ædem* seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi, adeo se mirantur, & aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quam stultè laureâ se poeticâ dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt afferuntque illud ex arte Poëticâ ; *recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo,* sed minus benè.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversu Romanos ad finem usque diei pugna, de qua T. Liv. lib. 9, & Ennius :

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Discedo Alcæus puncto illius. ille meo quis ?
Quis, nisi Callimachus ? si plus adposcere visus ;
Fit Mimnermus, & optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis & mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur mala qui componunt carmina : verùm
Gaudent scribentes ; & se venerantur, & ultro,
Si taceas, laudant quicquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti ;
Audebit quæcunque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,

INTERPRETATIO.

Illius sententiâ sum Alcæus, ille meâ quis erit ? *quis nisi Callimachus ? Si* quid *amplius petere videatur, dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.*

Multa quidem *perfero, ne irritem Poetas utplurimum iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito.* at *post finita studia cùm ad memet redii, ipse aures occludam* antè *apertas temere recitantibus. Deridentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent & applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit,* is *cum chartâ accipiet animum boni critici : quæ dictiones minùs apta & pulcra judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur.*

ANNOTATIONES.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum quos ab armaturâ Samnites dicebant, quodque inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque *ad lumina, lento* etiam *duello* : quippe non gladiis sed rudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africâ oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelpho & Evergete, plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca dumtaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari studuere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus, insimulantibus aiebat :

Ingens volumen ingens malum.

101. *Mimnermus.*] De eo poetâ l. 1. Epist. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium & recitantium ferre cogor : at postea indignor, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum, scrutari licet : quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos & penetrales focos* apud Vestæ fanum. Cic. vel, sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse, nefas est. *Vestam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ

Et verſentur adhuc intra penetralia Veſtæ :
Obſcurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem ſpecioſa vocabula rerum ;
Quæ priſcis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc ſitus informis premit & deſerta vetuſtas :
Adſciſcet nova, quæ genitor produxerit uſus ;
Vehemens, & liquidus, puroque ſimillimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ :
Luxuriantia compeſcet ; nimis aſpera ſano
Lævabit cultu, virtute carentia tollet :
Laudentis ſpeciem dabit, & torquebitur ; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agreſtem Cyclopa movetur.

INTERPRETATIO.

& adhuc incluſa ſint in Veſtæ ſacrario : ſolers adhibebit ſplendidas rerum appellationes, ac diu populo ignotas producet : quas olim Catones & Cethegi uſurparunt, nunc autem *deformat turpis ſqualor & obſoleta antiquitas : finget novas quas auctor uſus propagabit : ad inſtar fluminis rapidi ac nitidi, proferet divitias, ac ſermone opulento ditabit Latium : redundantia coercebit, duriora ſcitè expoliet, inertibus vim addet : quaſi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu ſimulat.*

ANNOTATIONES.

lib. 1. Od. 2.

115. *Obſcurata diu, &c.*] Art. Poet. v. 70.

Multa renaſcentur quæ jam cecidere, &c.

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetuſtiſſimis oratoribus, fere coævis. Plin. lib. 7. cap. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt ; optimus orator, optimus imperator, optimus ſenator. . . . . . quater & quadragies cauſam dixit : nec quiſquam ſæpius poſtulatus, & ſemper abſolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejuſque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium ; quippe qui & ipſe eum audierit, & de mortuo ſcribat : unde nemo ſuſpicari poſſit, amicitiæ causâ eſſe mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano conſulatum geſſit, bello Punico ſecundo, annis ferè ducentis antequam hæc ſcriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Cornelius' ſuaviloquenti
Ore Cethegus . . . . . .
Flos delibatus populi, ſuadaque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adſciſcet nova.*] Vide Art. Poet. v. 46. & ſeq.

124. *Ludentis ſpeciem dabit.*] Eâ ſubtilitate ſcribet, ut ludere videatur : adeo res quæque luculenter & facilè ſcriptæ apparebunt, *ut ſibi quivis ſperet idem ; at ſudet multùm fruſtraque laboret auſus idem.* Art. Poet. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui nunc Satyrum, nunc agr. &c.*] Velut eximius pantominus, geſtibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem tanta quidem arte ut ipſa Satyri vel Cyclopis natura & perſona agere credatur. quod quidem pariter æmulari ſe poſſe quiſque ſpectantium facilè ſibi perſuaſerit. verùm ſi rem tentet, jam difficultatem ſentiat. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

Prætulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quam sapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro;
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

INTERPRETATIO.

Ego certè *malim haberi poeta vesanus & insulsus, dummodò placeant mihi vel etiam ignota sint vitia mea; quàm bene scribere,* & animo *cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat audire se tragœdos excellentes, in vacuo theatro sedens & applaudens: cæterùm honesta vitæ officia non omittebat, probus omnino vicinus, benignus hospes, bonus erga conjugem, mitis in servos, nec supra modum excandescens si fractum* invenerit *lagenæ sigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio sanatus, pulso morbo & bili per elleborum purum, ad mentem sanam reversus dixit: Profectò me occidistis, ô amici, non servastis cui gaudia sic abstulistis, & mentis errorem jucundissimum eripuistis per virtutem* medicamentorum.

ANNOTATIONES.

126. *Prætulerim scriptor, &c.*] Videtur per prosopopœiam induci Florus, vel alius quispiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. lib 4. Epist. 5. *Hi subringentur, qui villam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum lib. 12. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. lib 4. c. 25.) suas esse putabat naves omnes in Peiræum appellentes: has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ. Is verò Critonis fratris curâ sanatus affirmabat lætum se prorsus ac beatum vixisse in eâ dementiâ; quoniam omnis molestiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini obsignabant olim adversus fraudem servorum. Cic. l. 16. Epist. 26. ad Tironem: *olim matrem memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccatæ fuisse.* Pers. Sat. 6. vers. 17. ubi,

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire.] Irasci nimiùm, usque ad furorem & insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Athen. paulò ante cit. ubi ait, jucun-

Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quod quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monstratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem Di donarent, illi decedere pravam
Stultitiam: & cum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus iisdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent,
Si cupidum timidumque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno.
Si proprium est, quod quis librâ mercatur & ære;
Quædam, si credis consultis, mancipat usus;

INTERPRETATIO.

Scilicet expedit sapientiæ studere, abjectis nugis; & pueris relinquere ludum ætati *congruum.* Jam *non* ampliùs juvat *sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes & instituta scrutari. Quapropter ita mecum reputo, & tacitè statuo: si nulla aquarum abundantia sitim placaret, medicos adires: cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus te appetere. Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicata, sperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem. Auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem insaniâ istâ liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis sapis, tamen auscultas* semper *eosdem monitores. At si opes meliorem, si minùs avarum & sollicitum efficerent;* jure *quidem erubesceres, si quisquam in orbe esset te solo cupidior.* Jam *verò, si proprium est quod quisque soluto pretio emit;* si *quædam usus addicit, ut aiunt jurisperiti;*

ANNOTATIONES.

dissimas esse insanorum delicias.

141 *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potius quàm verbis connectendis & numerandis studere jam expedit. ubi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis corporis, consulitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iisdem.*] Vel, cupiditatibus, vel, avaris, qui ut rem semper augeas, admonent: quasi sapientia & felicitas unà cum opibus accresceret.

158. *Si proprium est quod quis, &c.*] Agit adversùs eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere student.

Librâ mercatur & ære.] Olim rei pretium seu pecunia pendebatur: postea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus & possessionem

Qui te pascit ager, tuus est: & villicus Orbi
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti. nempe modo isto
Paullatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam supra, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis & arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat usque suum, quà populus adsita certis
Limitibus vicina refugit jurgia, tanquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supremâ;
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

INTERPRETATIO.

tuus est ager qui te alit, & villicus Orbii occans segetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum sentit. datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum fortè millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. *Quid interest*, seu *nuper seu dudum soluto vivas? Possessor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter existimet; emptis lignis ahenum calefacit sub noctem frigidam. Atqui suum appellat usque ad populum juxta plantatam*, quæ *certis finibus dirimit controversias vicinorum.* *Quasi* verò *proprium alicui sit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius possessionem transeat, vel precibus, vel emptione, vel per violentiam, aut per*

ANNOTATIONES.

certam tradit, usu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.*] Tum emptione tum usucapione proprius tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. lib. 7. Epist. 30. *Id cujusque est proprium quo quisque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparsum semen terrâ operit glebas versando & frangendo.

162. *Te dominum sentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus; tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.*] Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentes & futuros emit dato semel integro pretio: qui verò necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non est quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & solvit, quando agros solutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.*] Prolepsis. Vide lib. 2. Sat. 2. sub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor ista sunt rem capiendi genera. *prece*, per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam. *pretio*, emptione. *vi*, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum seu per fraudem & iniquas lites. *sorte supremâ*, cùm hæreditario jure obveniunt bona.

Sic quia perpetuus nulli datur usus, & heres
Heredem alterius, velut unda supervenit undam;
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant: est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ad umbram lucis ab ortu
Sylvestrem flammis & ferro mitiget agrum;

INTERPRETATIO.

mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque heres heredi sicut fluctus fluctui succedit; quid prosiciunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Getulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit quàm opima palmeta Herodis; alter autem *licet opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne & vomere, à primâ luce* usque *ad*

ANNOTATIONES.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *vites*, id est, vineæ.

178. *Calabris saltibus adjecti Lucani.*] Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primo incoluerunt populi à Tyrrheno Atys (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpura florem illum tingendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *in mediis habent faucibus. . . . . . Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi lib. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Micionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter rure duris se laboribus exercebat: apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis; & Ierichuntinis palmis, à quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hiericus campus à montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum habens & alias feraces arbores, sed plures palmas, ad stadia centum extenditur, irriguum totum: ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, & balsami viridarium. Inde verò amplus est reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. c. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos ampliùs ibidem.

186. *Sylvestrem flammis.*] Rem fuse explicat Virgilius Georg. 1. vers. 84. & seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires & pabula terræ

Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me judicet heres,
Quod non plura datis invenerit. & tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet & quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumptum
Invitus facias; neque plura parare labores:
Ac potius, puer ut festis Quinquatribus, olim
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul absit. ego, utrum

INTERPRETATIO.

vesperam: novit Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens; humanæ naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adversus. Quæ cum ita sint, bonis *utar, & ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid heres de me censeat, quia non repererit majores* opes quam mihi *donata* sint. *Ipse tamen cupiam nosse quid bonus lætusque differat à luxurioso, & quantum distet frugalis à sordido. Quippe* latum *discrimen est*. utrum bona *tua malè profundas, an sponte insumas; nec majora congerere studeas: quin potius raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, sicut puer feriis Quinquatribus. Ne* res *familiaris inops aut sordida*

ANNOTATIONES.

Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quà succus in herbas:
Seu durat magis, & venas astringit hiantes;
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius,*] Numen quod rebus gignendis præest, & simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. lib. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interitu orac. &c.

189. *Albus & ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant obversatam olim speciem corporis horrifici; & quærenti, quis Deus vel homo esset, & quid vellet; respondisse: malus ego tuus genius sum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis,*] A Mœcenate, ab Augusto.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut prodigus, at *hilaris* & honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus*] Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria, vel potius Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, quibus a studio vacabant pueri, & minerval suis magistris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quod celebrarentur quinto die post Idus. Varro. l.

Nave ferat magnâ an parvâ, ferat unus & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis ætatem ducimus Austris.
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam simul isto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides?
Natales gratè numeras? ignoscis amicis?

INTERPRETATIO.

sit. ceterum *seu amplâ seu exiguâ cymbâ vehar, ipse idemque ero. Non inflatis* quidem *velis feror prospero Aquilone: at nec Austris contrariis victito. viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus* sum; *at ultimos antecedo. Non avarus es; euge. ecquid? an cetera quoque vitia cum illo absunt?* num *liber est animus tuus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ?* nunquid *spernis insomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Thessalorum ostenta?* num *hilariter annos* tuos *recenses?* an *indul-*

ANNOTATIONES.

de L. L. Gell lib. 2. cap. 21. &c. vel quod eâ die Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una dies media est, & fiunt sacra Minervæ:
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id est: Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuosè vivò: at nec paupertate conflictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. *Somnia terrores, &c*] An sapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. l. 27. c. 9. & seq.

209. *Lemures.*] Pers. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: idest umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus, quas procurandi seu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ Pop. Rom. & Ovid. Fast. 5. Vide Plin. lib. 7. Epist. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantasmata tum suis tum aliorum oculis obversata. *Erat Athenis*, inquit, *spatiosa domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, & si attenderes acriùs, strepitus vinculorum longiùs primo, deinde proximo reddebatur. mox apparebat idolon, senex macie & squalore confectus, promissâ barbâ, horrenti capillò, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata à Thessalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medea edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Thessalos propogatam scribit. Hinc & *mulier Thessala*, pro magâ & veneficâ, in proverbium abiit.

Thessala.] Thessalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam distincta regio: inter Penei fluvii ad Boream, & Thermopylas ad Austrum: ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Larissa fuit, Achyllis natalibus inclyta.

210. *Natales gratè numeras.*] Libenterne ætatis annos recenses? an non horres mortis accedentis men[illegible]

Lenior & melior] fis accedente senectâ?
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti;
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulset lasciva decentiùs ætas.

INTERPRETATIO.

ges amicis? an *ingravescente ætate fis benignior ac probior?* Enimvero *quid tibi prodest unam de multis spinis avulsisse? Si nescis bene vivere, da locum melioribus. Sat nugatus es, satis edisti & bibisti:* jam *tempus est*, ut *abscedas; ne plusculum te lascivientem derideant & exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.*

ANNOTATIONES.

hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior & melior fis acced. sen.*] Tunc certe aut nunquam minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum & sapientiâ crescente.

212. *Quid juvat te exempta, &c.*] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt & torquent? Quid prodest avaritiam expugnasse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident & cruciant.

214. *Lusisti satis, &c.*] Ex Homer. Odyss. *affatim edi, bibi, lusi.*

Q. HORATII
FLACCI
EPISTOLA AD PISONES
SEU
DE ARTE POETICA
LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, seu è Neoptolemo Pario, seu potius ex Aristotele, seu è proprii ingenii acrisque judicii fecunditate, sagacitate opibus, hauserit potissimum Flaccus noster; certè eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poeticam vix appellem cum Quintiliano & aliis: malim verò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum identidem satyricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datas Hinc enimverò animo meo consilium pridem subiit, ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum quo Epistolam ad Pisones in Artis Poeticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rursusque tibi propositum.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA AD PISONES,
Sive
DE ARTE POETICA
LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

INTERPRETATIO.

SI pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeo *ut mulier vultu pulcra difformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere* possitis, ô *amici ad spectandum introducti?* ô *Pisones credite similem huic tabellæ fore librum, cujus sicut ægrotantis insomnia, inanes formæ conflabuntur;* ita *ut nec finis nec principium ad unum quid referatur.* Atqui *pictoribus & poetis quodcunque libuit semper etiam licuit.*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant & conveniant universa & singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot, Poet. cap. 1. & seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio, unde postea: *Vos ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem & ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est: ceterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque

Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim:
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Incœptis gravibus plerumque & magna professis,
Purpureus latè qui splendeat unus & alter
Assuitur pannus; cùm lucus & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus. & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rotâ cur urceus exit?

INTERPRETATIO.

Fateor; atque hanc indulgentiam petimus aequè & largimur: verùm non adeo ut aspera mitibus, angues volucribus, agni tigribus socientur.

Initiis grandibus sæpe & magnificis subjunguntur unus vel duo centones purpurei qui longè refulgeant, quando describitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus istis locus. Et fortè nosti pingere cupressum. Quorsum verò *istud, si pacto pretio pingendus est* homo *fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta est; cur rotâ revolutâ urceus prodit?*

ANNOTATIONES.

malè affecto, portentosa gignuntur insomnia.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Incœptis gravibus.*] Præcipit, vitandas digressiones futiles & ineptas; atque locos communes intempestivè haud tractandos: quem ad scopulum frequenter impingunt illiduntur que poetastri. Vide quàm aptè & quàm non prolixè Virgilius describat *pestilentiam* Georg. 3. *famam* Æn. 4 &c. Lucanus contrà *more suo omnia ponit in excessu.* Scalig. l. 5. c. 15. Idem de eod. lib. 6. c. 3. *Lucani effrenis mens, sui inops, serva impetûs, atque idcirco immodica, raptaque calore simul & calorem ipsum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam vestis assuto centone purpureo. Vide supra l. 2. Epist. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ* Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra. quæ poetis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, cùm ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram & fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Augusti Cæsaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ. Sueton. Octav. cap. 21. Dio libro 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpius insulsè morabantur imperiti: at rarò, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. vide Pers. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & seq.

21. *Amphora cœpit institui, &c.*] *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum notant principium grave paulò post in minuta & levicula abiens & evanescens. Isto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epist 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progressu. Metaph. à rotâ figulari.

Denique sit quod vis simplex duntaxat est unum.
Maxima pars vatum (pater, & juvenes patre digni)
Decipimur specie recti. brevis esse laboro,
Obscurus fio : sectantem lævia nervi
Deficiunt animique ; professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis summâ, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso.
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam

INTERPRETATIO.

Denique simplex & unum planè sit id *quod componis.*

O *pater, & juvenes patre digni, nos poeta utplurimum imagine recti fallimur. Si conor esse brevis, obscurus evado. Polita consectanti spiritus & vires haud suppetunt. qui vult loqui sublimia, turgidus fit. securus nimis & ardua metuens fit humilis. qui rem unam plus æquo variare nititur; delphinum silvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non solers.*

Ignobilis statuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos are finget* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *similis esse quidpiam scribens tam nolim, quàm nigris oculis & capillis speciosus indecoro esse naso.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem :

ANNOTATIONES.

23. *Quod vis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis esse laboro, obscurus fio.*] Quintil. lib. 4. c. 2. *Nimiùm corripientes omnia sequitur obscuritas.* Summorum poetarum est magnum sensum paucis efferre. Virgil. Æn. 3. v. 11.

. . . campos ubi Troia fuit.

Pers. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabescantque relictâ.

26. *Sectantem lævia nervi deficiunt.*] Sententiarum majestas, spiritûs poetici vis & altitudo sæpe deest : deeratque versibus Neronis à Persio derisis Sat. 1.

27. *Professus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen lucet ac delectat : at si præter modum illa fit, tam prodigiosa videbitur, quàm delphinus in silvis, aper in mari pictus. quique sic vel tabellam pictor vel carmen poeta insignire gestit, ridiculus evadit. Profana figmenta sacris rebus ineptè interserit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum, quod esse primum debuit, inquit Scaliger Poet. lib. 6.

Viribus : & versate diu, quid ferre recusent
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis,
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum. si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget : dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

INTERPRETATIO.

diuque perpendite quid possitis & quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione & pulcrâ dispositione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut modò quædam dicat, plura verò quæ *dicenda* videantur *modò, alium in locum reservet : alia assumat, alia relinquat scriptor poematis polliciti.*

Porrò *in vocibus proferendis sobrius & prudens præclarè dices, si solers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem. Quod si oporteat res abstrusas exprimere signis insolitis, licebit producere verba succinctis Cethegis inaudita.* debet*que licentia concedi verecundè usurpata.*

Voces autem recentes & novæ locum

ANNOTATIONES.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quarto de ordine, *quem sanè mutilè docet*, J. Scalig. mox cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum seriem enarrat secundum ordinem temporum : at contrà poesis artificiosam requirit rerum dispositionem. Patet ex Homeri Odysseâ, & Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus esse debuisset qui secundus est, & tertius esse qui est primus. Vide postea vers. 146. & seq.

45. *Promissi carminis.*] Diu ante expectati, quod si opinioni non respondet statim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere ; sed modus servandus. Cic. in Bruto. Quintil. *lib.* 1. c. 5. *nova verba non sine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. lib. 1. cap. 10. *Quod à C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ viro,* 1. *lib. de Analogia scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore : ut tanquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens verbum.* & paulò ante; *vive moribus præteritis : loquere verbis præsentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus composito, ut, *postliminium, velivolum* mare, *solivagus, fœdifragus.* sive in oratione, ut arborum *coma* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. signatum *præsente notâ* nomen : ubi *notæ* voces novitatis habent gratiam, & quasi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priscos oratores numerat. *cinctutis*, veteri more succinctis, aptatâ infra pectus tunicâ. epenthesis. vel, à cinctu scilicet Gabino, fit cinctutus.

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem
Cæcilio Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio Varioque? ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis & Ennî
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit, semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque.
Debemur morti nos nostraque; sive receptus
Terrâ Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis,

INTERPRETATIO.

obtinebunt, si à Græcâ origine deriventur paululùm deflexa.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè *licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas.*

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem producta quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur: palus autem antea *steri-*

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poeta lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. mox cit. Epist. cit. v. 58. & 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poetarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè, *invideor*, pro, mihi invident.

Catonis.] Hic *tempestivum* primus dixisse fertur. Cic. 3. de fin. *si Zenoni licuit, cùm rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam ante non semel.

Ennii.] Lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epist. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum nomina protulerit.*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. cap. 5. ita scribit: *Nova inducta si recepta sint modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt. audendum tamen. namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsente notâ.*] Metaph. à re nummaria.

Producere.] Al. *procudere.*

63. *Sive receptus terrâ Neptunus.*] portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæsare in-

Vicinas urbes alit, & grave sentit aratrum:
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos & gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere: cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.
Res gestæ regumque ducumque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus impariter junctis querimonia primùm,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,

INTERPRETATIO.

lis & navigabilis, jam *propinquas nutrit civitates & vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantum abest ut verborum decor & vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscent: & quæ modò vigent abrogabuntur, si voluerit usus; à quo pendet sermonum auctoritas & modus. Homerus ostendit quo metro describi debeant facta & bella principum & imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scripta primùm fuerunt res luctuosæ, dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias,*

ANNOTATIONES.

choatum, ab Augusto perfectum. Sueton. mox cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pontina palus in campaniâ. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccatæ: agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.*) Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi agrisque ampliùs mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. cap. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent sed & afferunt orationi majestatem aliquam, non sine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; & quia intermissa sunt, gratiam novitati similem parant. Sed opus est modo . . . . nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.*

72. *Jus & norma loquendi.*) Gell. lib. 12. cap. 13. *Consuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum est,* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *ridiculum pene fuerit, malle sermonem quo locuti sint, quam quo loquantur. Sed necessarium est judicium. . . . . . . In loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro regula sermonis accipiendum. . . . . . Ergo usum & consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum.*

74. *Quo scribi numero.*] Carmine scilicet heroico.

75. *Versibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem, nam ut animus lugentis fractus & debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus & claudus. Theod. Marcil.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum stylus magis tener & humilis esse debet quam altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callinoum Ephesium alii

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, & populares
Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos, puerosque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.
Descriptas servare vices, operumque colores,
Cur ego si nequeo ignoroque, poeta salutor?
Cur nescire, pudens pravè, quà discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult.

INTERPRETATIO.

Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia. Archilochum ira armavit iambo suo. Hunc pedem usurparunt comœdia & tragœdia, tanquam *idoneum colloquiis, ac superantem clamores populi, aptumque actioni. Musa jussit lyricis* versibus *cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum cursu priorem, adolescentum amores, & libera convivia. Quod si dictas carminum varietates & proprietates nescio nec valeo observare, quare poeta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quàm discere? Res comica non debet efferri versibus tragicis.*

ANNOTATIONES.

dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quemdam, seu Terpandrum. Vide Isidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen iambicum invenit stimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei Synecd. *grandes.* tum quod revera alti; tum quod tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus. à Sophocle inductus primò in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil Ecl 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpe iambicus versus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poet. c. 4.

82. *Populares vincentem strepitus.*] Gravitate propriâ, vel altiùs sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & saltum. Cic. Orat Quintil. lib. 9 c. 4. certe alii versus fluere, at iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. nec non & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas commessationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citrà invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, discrimina, vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c Ergo Claudianus, Ausonius, & alii, versus magis quàm carmen fecere.

Colores.] Varium stylum, modò sublimem, modò remissum Ut in pictura diversa diversis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, & propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintilian. libro 12. cap 10.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam

Indignatur item privatis ac prope socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus & Peleus, cùm pauper & exul uterque,
Projicit ampullas & sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulcra esse poemata. dulcia sunto:
Et quocunque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt

INTERPRETATIO.

Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur. & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes respuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo *luctu commovere animum spectatoris.*

Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia: & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lu-

ANNOTATIONES.

stylum mediocrem comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est. nec comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes apparent sublimes; privati contrà humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro qualibet materia tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdiâ, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Sc. 5. item Adelph. Act. 5. nec non Donat. ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimverò dolore pressus grandia loqui possit? itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cùm tam multa & tam magna dolens proloquitur. apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quà aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulcra*] Diserta, verbis ac versibus magnifica.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena. aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum audit. agunto.*] Lib. 2. Epist. 1

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

Humani

Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi. tunc tua me infortunia lædent;
Telephe, vel Peleu. malè si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim natura priùs non intus ad omnem
Fortunarum habitum: juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Post effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm, Davusne loquatur, an heros;

INTERPRETATIO.

gentibus. Si vis me lacrymari, flere temet primum oportet. tunc ærumnæ tuæ movebunt me, ô Telephe vel Peleu. Si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundum varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Deus, an heros; utrum

ANNOTATIONES.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *ardeat qui vult incendere.* Quintil. *priùs afficiamur ipsi, ut alios afficiamus.*

104. *Telephe vel Peleu.*] Poeta, vel Histrio Telephum vel Peleum exhibens & repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. 3. *Omnes animi motus suum quemdam habent à natura vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut à quoque animi motu sunt pulsa.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas; ut per Sosiam: *Ne quid nimis.* Euripides servis & barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus & versipellis; cui opponunt, *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, meliùs: *divusne loq. an heros.*

Maturusne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus : an matrona potens, an sedula nutrix ;
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli :
Colchus, an Assyrius ; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem ;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque ; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes

INTERPRETATIO.

senex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens ; utrum femina insignis, an studiosa nutrix ; utrum negotiator, an agricola ; utrum *Colchus, an Assyrius ; an Thebis, an Argis educatus.*

Scribens Poema, *vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem ; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens ; dicat, leges haud sibi positas, omnia* verò *armis* esse *obnoxia. Medea exhibeatur sæva & implacabilis, Ino lacrymosa, Ixion perfidus, Io vagabunda, Orestes mœstus. Si* autem *novum aliquid profers in theatrum, novamque*

ANNOTATIONES.

115. *Maturus senex.*] Ætate & rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi natura sævi, Assyrii callidi & voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epistola 1, vers. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Assyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos : Peloponesiacum, Argiæ caput ; Amphilochium in Epiro ; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armiro* : de quo jam lib. 1. Od. 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de caractere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rectâ ratione.

120. *Honoratum si fortè rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursùm, vide ut talem eum exhibeas, qualis vulgo existimatur, & fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicerta præcipitem dedit. Homer. Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa : sed cùm Juno rem intellexisset, eam œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125 *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti membrum, de personâ novâ ; & à nullo ante inductâ aut formatâ ;

Perſonam formare novam ; ſervetur ad imum
Qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere : tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm ſi proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati juris erit, ſi
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem :
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interptes : nec deſilies imitator in arctum,

INTERPRETATIO.

perſonam fingere audes, cave ut *qualis ab initio apparuit*, talis *ad finem* uſque *perſeveret*, & *ſecum conveniat.*

Arduum eſt communia loqui propriè. proindeque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges*, *quàm ſi inaudita & minimè cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica reddetur tibi propria*, *ſi nec hæreas circa vilem circulum &* omnibus *patentem*, *nec verbum verbo explicare ſtudeas* ut *fidelis interpres.* præterea *ne imitando conjicias*

ANNOTATIONES.

qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

117. *Sibi conſtet.*] A ſuis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus ſemper ſedulo cuſtodivit. Euripides autem merito arguitur, quod Iphigenia in Aulide, primò timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animoſam exhibeat ſe repente, dicatque paratam ſponte mactari pro ſalute Græcorum.

128. *Difficile eſt.*] Præceptum de ſcitè imitando ; deque nota perſonâ potiùs denuò exhibendâ, quàm novâ formanda : Quoniam hoc *audere* & ritè exequi ſit difficilius & periculoſius, quàm illud præſtare : modo tamen quædam obſerventur ſolerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propria.] Aptâ, convenienti, & propriâ ratione.

Communia.] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam ſeu perſonam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus : Illumque *τῆς τραγῳδίας ἡγεμόνα, ποιητικώτατον, καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν* rectè nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata ; nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyſſeâ.

Privatis juris erit.] Tua dicetur, per novam & ſcitam diſpoſitionem tractationemque à te inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.*] Si paſſim non ſequaris auctorem quem tibi imitandum propoſuiſti ; univerſa & ſingula ab eo deſumendo. quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile eſt. At contra maximæ artis & laudis eſt, ſic imitari ut nihil non tuum ac proprium eſſe videatur ; ratione jam dictâ, & mox dicendâ.

133. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum : argumenti diſpoſitionem omnibus expoſitam & cognitam : materiam continuâ ſeriè pertextam, more cyclicorum. Vide poſtea Annot. ad v. 135.

Nec verbum verbo.] Imò ſententias ingenioſè expiſcari oportet ; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & pleraque in una lingua nitent, quæ in alterâ nihil habebunt ſplendoris.

134. *Nec deſilies imitator in arctum ; &c.*] Tertius hic eſt ſcopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diverſam legem turpiter igno-

Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

INTERPRETATIO.

te in angustias, è quibus te expedire nequeas, seu ob verecundiam, seu ob legem carminis.

Nec incipies sicut olim poeta cyclicus:

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum.

Ecquid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, orietur mus risum excitans.

ANNOTATIONES.

ret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse & astringat ad ea dumtaxat quæ induxit Epicus v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. meliùs, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando: quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator, circunforaneus, vagus, trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat. Virgil. Ecl. 3.

> . . . *Non tu in triviis indocte solebas*
> *Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?*

Cæl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In nova comœdiâ, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortè etiam ubi & venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mevium hîc notari asserant. Casaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: aitque, *cyclicos* appellari solitos quicunque materiam aliquam continuâ serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem vero Poetam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasinum Docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit. seb repugnat Photius diserte illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam è Cyclo Epico: nam poetæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem rerum eo corpore comprehensarum, quod valde congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Troiano initium est nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satira 5. init.

> *Fabula seu masto ponatur hianda tragœdo.*
> . . . .
> . . . *aut quantas robusti carminis offas*
> *Ingeris, &c.*
> *Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,*
> *Folle premis ventos, &c.*
> *Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.*

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab. Phœdrus rem explicans sic ait:

> . . . *hoc scriptum est tibi,*
> *Qui magna cum minaris, extricas nihil.*

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut ferè fit, præs

Quanto rectiùs hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat;
Antiphaten, Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo.

INTERPRETATIO.

Quanto meliùs is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Musa, virum qui post excisam Troiam perlustravit mores & civitates plurium hominum. Is *non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas proferat, Antiphatem, Scyllam, Cyclopem, Charybdim.*

Nec Diomedis reditum incipit narrare *à Meleagri morte, nec Troiæ expugnationem à duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

stant. Improbè autem & in suam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum suo rege Tacha. Lacedemonios auxiliatores pridem illi expectarant: ubi Agesilaum regem demum adventare staturâ pusillum aspexerunt, non sine ludibrio dixere:

ὤδινεν ὄρος. Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο. τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille verò murem peperit. Quo alienatis Lacedemoniis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi Musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] non è splendidis initiis & promissis exigua & obscura, sed potius è tenui modestoque principio res magnas & nitentes profert,

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, & quanta virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Lestrigonum regem antropofagum. Odyss. lib. 10.

Scyllam.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino; ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta, Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infestior nautis Verres quàm Scylla, quod multo se pluribus & majoribus canibus succinxerat.* Et de Harusp. resp. *quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poetæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdin.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo. 12. Odyss. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit, ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus; qui & Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret, de Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Troi, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poema exorditur: ut in parvâ Iliade Stasimus, qui & Ledam à Jove adamatam, & duo peperisse ova, & ex eorum altero Castorem & Clytemnestram, ex altero verò prodiisse Pollucem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii causa Troiani fuerit, prolixè & otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heracleidis & The-

Semper ad eventum festinat; & in medias res
Non secùs ac notas, auditorem rapit: & quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

INTERPRETATIO.

Semper ad finem tendit: & transfert auditorem in medias res velut cognitas. quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio finis medio non discordet.

ANNOTATIONES.

scidis, quos redarguit Aristoteles in sua Poetica.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maxime remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perditè violavit Statius in Thebaide, ubi & res altiùs repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota: auditoris autem animus in res medias statim rapiendus, quæ verò præcesserunt, occasione datâ subinde narrantur solerter & tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Troiæ excidium paulò antecessit; & Virgilius Æneiden à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poemate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere; ipse poeticâ disciplinâ à rerum medio cœpit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit à Troiano littore describere: sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis; & ex personâ suâ perducit ad Phœacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troiâ ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursùs Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poeta. Quem secutus Maro Æneam de Siciliâ perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Troiâ usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poemati conferant: deque ceteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento & proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade & Odyssea: in hac, Palamedem Ulyssis fraude interfectum; in illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & solertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Troianorum certamine adversùs Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1 init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poeseos. Aristot. Poet. Sic ficta à Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum esse confictum, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat, Troiam ab Ænea & Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem; Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger lib. 3. c. 97. *argumentum sumendum est brevissimum; illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut per-*

Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo
Signat humum; gestit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animusque virilis
Quærit opes & amicitias, inservit honori:

INTERPRETATIO.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata, expectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt, & naturis annisque mutantibus decor tribuendus est. *Puer jam loqui sciens, & firmo pede gradiens ludere amat cum æqualibus, irascitur facilè & placatur, atque horis* singulis *mutatur. Juvenis sine barbâ dimisso tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo* Martio; *flexibilis ad vitium, reprehensionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, superbus, ardenter cupiens, & cupita citò deserens. Ætas & animus virilis habet alia* jam *studia: studet comparandis divitiis, digni-*

ANNOTATIONES.

sona & loco & tempori congruat; & credibilem rationem & ordinem habeat, si contingat etiam, ut vera alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne quæ inter se pugnent. Quædam enim partibus blandiuntur; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragœdiam quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone: *Sapienti non est usque ad* plaudite *veniendum*, idest, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculenter exprimendis non semel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibusque, & aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatu, cursu, palæstrâ, luctâ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ad suscipiendam quamlibet affectionem perversam, sicut cera ad quamcunque formam & figuram.

164. *Utilium tardus provisor.*] Ut qui nondum egestatis incommoda expertus.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima & pulcherrima vitæ supellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit æta-

Commisisse cavet quod mox mutare laboret.
  Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quod res omnes timidè gelideque ministrat;
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
  Multa ferunt anni venientes commoda secum;
Multa recedentes adimunt. Ne fortè seniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
  Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus

INTERPRETATIO.

tatibus, amicis; cavet facere id *cujus mox pœniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est; seu quia* opes *accumulat, & quæsitis parcit infelix; seu quia pigrè & frigidè cuncta molitur; procrastinator, longinqua sperans, segnis, cupiens* vivere *diutiùs, morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores* autem *arguens* crebrò *& objurgans. Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adolescenti committantur officia senis, aut puero* quæ *viri* sunt, *diligenter observabit ætatum differentias & proprietates.*

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur. audita minus animum movent quam quæ videntur, quæque spectator ipse

ANNOTATIONES.

florens. Aristot. Rhetor.

170. *Inventis miser abstinet, &c.*] Sunt avari senes, quod usu didicerunt & difficile esse invenire, & facile amittere. Aristot. cit. *quicquam potest esse absurdius, quam quo minus via restat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam senex qui annum vivere non speret. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam senes plerumque *contemni se putant, despici, & illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat. Aristot. cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; seni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave, ne res ulla vel atrocior, vel turpior in scenam proferatur; aut publicè fiat; sed narretur duntaxat. Quod si contra fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poeseos nomen.

180. *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poeta dramaticus ut agatur in scenâ quidquid magis afficere potest, ratione tamen & modo statim explicandis.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem.

Digna

Digna geri promes in scenam: multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus

INTERPRETATIO.

sibi tradit. attamen in theatro non exhibebis intus peragenda: & pleraque aspectui non objicies, sed oratione commemorabis velut *mox* acta. *Nec Medea liberos occidat ob oculos spectatorum: vel nequam Atreus palam coquat humana membra. Nec Procne transformetur in volucrem, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes, non credo*, imò *aversor.*

Nec brevior, nec longior quinque actibus sit fabula, ut sæpiùs *spectanda reposcatur.*

Nec Deus adhibeatur, nisi difficultas

ANNOTATIONES.

183. *Scenam.*] Nomen à σκηνὴ *umbra*, quod olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea verò locus tabulatis & contignationibus constructus, aulæisque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185. *Nec pueros coram &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immeritò *à paucis probatur.* Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medea in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiosè semper observatum: & eos allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytemnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in scenâ occiditur. Hæc & alia bene multa sagaciter, strenuè, graviterque probat vir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ. ubi & Sophoclem defendit, quod Ajax gladio suo palam incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Suprà, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum apposuit, à quo tantùm non ense transfixa in hirundinem versa est; Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse demùm in upupam. Ovid. Metam. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Metamorph. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio & dispersa vis rem enervabit. Si tres solùm fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimiùm coarctatis erit confusum.

191. *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, nisi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medeæ Euripidis jus

Inciderit : nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat : neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes :
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam, legesque, & apertis otia portis :
Ille tegat commissa; Deosque precetur & oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque

INTERPRETATIO.

occurrat digna tali *vindice.*

Nec quarta persona loquendo desudet. Chorus sustineat personam unius *actoris & viri. Ne verò in mediis actibus quidquam dicat nisi quod ad rem sit & faciat. Ille probis suffragetur, & amicis opituletur : iratos placet, & innocentes protegat : laudet frugalitatem; justitiam salutarem, & leges, & pacem fores aperientem :* arcana sibi *credita ne revelet; & numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor au*tem *superbis.*

Tibia quondam *non sicut modò compacta*

ANNOTATIONES.

re exploditur. Vide Aristot. Poetic. Sed & culpatur idem, quod sæpiùs Deos è machinâ producat : Dianam in Hippolit. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor. & Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Ita saltem consuetum Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul & colloquuntur : atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eadem scenâ personas loqui, nulla religio est.* Profectò si parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet qui rei peractæ interfuerint. plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obsoletum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus : ac de istis egregiè disserit. Prax. Theatr. lib. 3. cap. 4. ubi redarguit Aristotelem & Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otiosus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officiosa recenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos : nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. vide lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat & loquebatur per Coryphæum, ut ante dictum est. Sed præterea inter unum & alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fusè Scaliger Poet. lib. 1. cap. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri splendorem, & æris duritiam habeat. Isidor. Fest. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretiosius fuit,* inquit.

Tubæque æmula] Gall. *aussi grande & aussi éclatante que la trompette.*

Æmula ; ſed tenuis, ſimplexque foramine pauco,
Aſpirare & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu :
Quo ſanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, caſtuſque, verecunduſque coibat.
Poſtquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius feſtis impunè diebus ;
Acceſſit numeriſque modiſque licentia major.
Indoctus quid enim ſaperet liberque laborum,
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto ?
Sic priſcæ motumque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces crevere ſeveris,
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps :

INTERPRETATIO.

orichalco, & buccinæ par ; ſed exigua, & ſimplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & ſono replere ſedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis, & pudicus, & modeſtus conveniebat. Poſtea verò quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit ; ac diurnâ compotatione genio indulſerunt impunè diebus feſtis, tum quoque *verſuum & muſicæ luxria aucta eſt. Nam quid melius facerent agreſtes imperiti & labore ſoluti cum civibus mixti, & ſordidi cum honoratis ? Sic antiqua arti ſaltattenes luxurioſas adjunxit tibicem, & per theatra amplum ſyrma traxit. Sic &* olim *modeſti lyræ ſoni* per luxum *multiplicati ſunt : atque elocutio rapida invexit dictionem* antea *inauditam :*

ANNOTATIONES.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuiſſe primùm foramina ſcribit Varro ; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in qua ſubſellia ad ſpectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. cap. 21. ubi de theatro, & amphitheatro ; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victus & urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagaſſent. Vopiſc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Od. 17. & lib. 2. Epiſt. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum & Cenſorum. De die epulari vetitum olim. & pœnis conſtitutis luxuriam & ſumptus coercuerunt leges, Cornelia, Julia, &c.

211. *Acceſſit numeriſque, &c.*] Gliſcente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus eſt.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in verſibus & muſicâ poſtulabant ſpectatores luxurioſi ; plebei ruſticis, nobiles plebeis inquinati & corrupti.

213. *Confuſus turpis honeſto.*] Diu quippe ludos ſpectarunt confuſi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. vide Epod. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdiâ tibiæ ſonos & foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primùm, deinde ſeptem, poſt decem fuiſſe aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiqua muſicæ ſeveritas.*

217. *Facundia præceps.*] Verſus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

Utiliumque sagax rerum, & divina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum;
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat & gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, & potus & exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,

INTERPRETATIO.

nec non sermo utilia documenta continens & futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos? & acerbus protulit sales, illæsa severitate tragœdia: propterea quod oblectamentis & jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, & ebrius, & sine lege.

At sic oportet Satyros risores & dicaces commendare, sic è seriis sermonibus ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producetur, paulo ante in

ANNOTATIONES.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimiùm acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuntians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infra ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis, Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porrò ista Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: quas *argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. l. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poetæ suum quisque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, à τράγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quasi τρυγῳδίαν dici volunt à τρύγες *faces*, quod histriones primum *ore facibus peruncto* in scenam prodirent, agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide posteà v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum perizomatis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & speciem referentes, inter Actus & post tragœdiam, sales & dicteria jactabant, sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erant religionis, & cultûs Deorum, sic fastidium insulsæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate*, jocosis nempe salsisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus, & exlex] Post sacra voluptati dumtaxat inhians, suoque genio nihil jam negans; quique epulis & vino refertus nulla jam lege regi potest.

225. *Verum ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus, Hercules, &c.

Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas :
Aut dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia verſus,
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata & dominantia nomina ſolùm,
Verbaque, Piſones, Satyrorum ſcriptor amabo :
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Ut nihil interſit, Davuſne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An cuſtos famuluſque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quivis

INTERPRETATIO.

auro & purpurâ conſpectus, non loquatur ſordidè quaſi *in vili tabernâ : neve terram fugiens ſectetur nubila & vacua. Tragœdia verſus leviculos reſpuens, tanquam matrona diebus feſtis ſaltare compulſa, laſcivos inter Satyros aliquantò verecunda eſſe* debet.

Ego Satyrica ſcribens, ô Piſones, non conſectabor dictiones inconditas aut ſimplices dumtaxat : neque ſic curabo declinare tragœdiæ ſpeciem, ut nihil ponam diſcriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias deluſo Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & miniſter dei alumni. E materiâ vulgatâ ſic *poema condam, ut quiſque pariter* facere poſſe *confidat ;*

ANNOTATIONES.

228. *Regali conſpectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem poſt in Satyrico dramate abjecta, obſcœna, ſordida ne effutiat, quaſi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poeta ad tabernarias fabulas, in quibus Perſonæ viles & argumentum humile. Feſtus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus. medium teneat, ſuamque dignitatem ſervet. nec incidat in comicam parvitatem & humilitatem, nec vanè extollatur & inaniter intumeſcat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas cuſtodiri debet inter protervos Faunorum ſales & jocos. Sic matrona in ſacris non leviter & laſcivè, ſed modeſtè & graviter ſaltans, nihil ſui decoris amittit.

232. *Moveri juſſa.*] Erant enim choreæ ſacræ modo virginum, aliàs matronarum, ut in ludis Megalenſibus, & in ſacris Cybeles : & juſſu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem eſſe debere tragicâ inferiorem, at agreſti ſuperiorem.

Inornata.] Abjecta, vetuſta, obſoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à tranſlatis ſuo jure non expulſa, res propriè & apertè ſignificantia : qualia ſunt quæ res venereas & obſcœnitatem clarè & ſimpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *ſatirarum.*

236. *Nec ſic enitar.*] Decorum perſonarum hîc etiam, ut & alibi ſemper obſervandum eſt.

Tragico colori.) A tragœdiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*) Perſonæ comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *emunxi argento ſenes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam perſona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen ſequar.*] Satyricum ego drama condere volens,

Speret idem: ſudet multùm fruſtraque laboret
Auſus idem. Tantum ſeries juncturaque pollet:
Tantum de medio ſumptis accedit honoris.
Sylvis deducti caveant me judice Fauni,
Ne velut innati triviis, ac pænè forenſes,
Aut nimiùm teneris juvenentur verſibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominioſaque dicta.
Offenduntur enim quibus eſt equus, & pater, & res:
Nec, ſi quid fricti ciceris probat & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.
Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit

Interpretatio.

vem verò *tentans, deſudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venuſtatis addunt argumento vulgari.*

Satyri è ſilvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, *nec obſcœna & contumelioſa eructare.* His *enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes. neque probant vel laudant quicquid placet ementibus frictum cicer & nuces.*

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati

Annotationes.

non confingam argumentum, ut ſolent Comici; ſed potius ex notâ materiâ & hiſtoriâ deſumpto argumento, affictiſque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odyſſ. 9. Vide ſuprà v. 128. & 129.

141. *Sudet multum.*) Cic. orat. perf. *Illo modo confidunt ſe poſſe dicere. Nam orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil experienti minùs.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. c. 2.

242. *Series.*) Rerum diſpoſitio ſcita & ingenioſa.

Junctura.) Structura verborum artificioſa.

243. *Accedit honoris.*) Ex illa ſolerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Sylvis deducti.*) Vel, agreſtes & in ſilvis educati: vel è proſcenio ſilveſtri & nemoroſo prodeuntes. Nam triplex erat ſcenæ forma triplici dramati reſpondens. Tragica columnis ſuffulta, ſuperbiſque faſtigiis & ſignis ornata. Comica ædium privatarum ſpeciem oſtendebat. Satyrica arbores, montes, ſpeluncas, agreſtia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. c. 5.

Fauni) Dii ſilveſtres, qui & Silvani & Satyri, de his jam lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

246. *Teneris juvenentur verſibus.*) Ne verſibus nimium excultis juveniliter & ſcurriliter laſciviant: ſed ubique ſimplicitatem ruſticanam redoleant.

247. *Ignominioſa.*) Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus eſt equus, & pater.*) Equites Rom. & Patricii: honeſti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*) Homines infimæ ſortis è plebe: quidum ſpectaculis aderant, emebant frictum cicer, ad levandam famem.

Nucis.) Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Feſtus *nuces uſtas* dicit.

251. *Syllaba longa, &c.*) Agit iterùm de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſuprà v. 80.

252. *Pes citus.*) Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

Nomen iambris, cum ſenos redderet ictus,
Primus ad extremum ſimilis ſibi. non ita pridem,
Tardior & paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. Hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm curaque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircone vager, ſcribamque licenter; an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, & extra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,

INTERPRETATIO.

ſunt Iambici trimetri; quanquam ſex edebat ſonos, à primo uſque *ad ultimum æqualis.* Is autem *nuper ut aliquanto lentior & gravior ad aures perveniret, in patriam ditionem ultrò admiſit firmiores ſpondeos, non* ita tamen *ut conſorti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certè Iambici ſpondeis crebris graves in ſcenam producti vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam.* At *quilibet judex haud animadvertit inconditos verſus: & poetis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt.* Ergone *ideo ſpatier, & parum accuratè ſcribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero* qui-

ANNOTATIONES.

253. *Cum ſenos redderet ictus.*) Cùm ſex haberet pedes, omnes iambos; ob celeritatem trimetri dicti ſunt; quaſi tres ſolùm percuſſiones atque tria dumtaxat intervalla pronuntiando faciant. Quintil. lib. 9. cap. 4. ſuprà lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*) Inſerti ſunt ſpondei pedes tardiores in verſibus iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magiſque movendos animos audientium.

258. *Acci.*) Accius, ſive Actius, aut Attius, Poeta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Enni.*) de eo lib. 4. Od. 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam miſſos.*) Appoſitè Marcilius corrigit, *miſſus.* aliàs quæ ſyntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*) Prolepſis, ad quam mox reſpondet, *idcircone vager*, &c. Apage verſiculum

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uti.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum, *Non quivis videt*, &c.

264. *Et data Romanis, &c.*) Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. Item lib. 2. Epiſtola 1.

265. *Scribamque licenter,*) Nulla habitâ ratione pedum & legis metricæ. an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quam exactam rationem Græcorum?

267. *Intra ſpem veniæ.*) Præciſâ ſpe omni veniæ: quâ ſi mihi blandirer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide

Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales : nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati ; ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inveniſſe Camenæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,

INTERPRETATIO.

dem, ſed *non laudem meruero.* Itaque *Piſones, die nocteque ſcripta Græcorum evolvite. Verùm majores noſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:* certè *utroſque faciliùs quàm par eſt, ne dicam ſtolidè admirati ; ſi quidem ego & vos novimus infacetum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpis reperiſſe fertur Tragicæ muſæ

ANNOTATIONES

Agell. lib. 12. cap. 13. Extra ſpem veniæ eſt qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet ; recti amans ſibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

Vitavi denique culp, *&c.*) Quod ſi verſus Iambicos diligenter condam, nec hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum ergà bene feci, aut conſului fideliter ;
Non videor meruiſſe laudem, culpâ caruiſſe arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur ; ſed qui ingenioſè, rectè, artificioſè ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*) Donatus in Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos, item ſales frigidulos interdum atque etiam ſcurriles &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili. Laudant tamen Cicero offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. Epiſt. 1. v. 58. Item v. 170.

174. *Digitis & aure.*) Verſuum dimenſionem digitis faciunt parum exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus inveniſſe.*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt. Religioſè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum ſubinde in urbibus. Mox cœperunt ſcribere certatim poetæ τραγῳδίαν, ideſt, carmen hirci, vel de hirco : quod à choro decantatum. Poſtea illis carminibus Baccho ſacris inſerta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt : atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama tum comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem ſpectat, certè ante Theſpim fuerunt Dramatici rudiores quidem, at ille nominatur auctor, quoniam unum Actorem induxit ; qui, dum chorus Bacchi laudes canens paululùm interquieſceret, herois aut ſummi cujuſpiam viri inſigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia inſuper ornamenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtrata eſt.

276 *Dicitur.*) Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poet. lib. 1. c. 6. ſic habet : *Qui primus tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis conſtat illud, à Theſpi nitidorem factam, qui penſiles ſcenas in plauſtris circumegit : addiditque nudis oribus fæ-*

Quæ

Quæ canerent agerentque peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ pallæque repertor honestæ
Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multâ
Laude, sed in vitium libertas excidit, & vim

INTERPRETATIO.

genus incognitum, & carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes *face oblitum. Post eum Æschylus inventor larvæ & stolæ decoræ, theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnificè & incedere cothurno. His successit vetus comœdia magnâ cum laude: sed libertas evasit in crimen & audaciam*

ANNOTATIONES.

cem pro personâ.

Plaustris vexisse poemata.] Circa vicos Thespis aliique plaustris vecti in obvium quemque scommata jactabant & salsa convitia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. è plaustro loqui.

Thespis.] Atheniensis ille poeta, Solonis tempore floruit, ante Æschylum plus sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespis Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo aut alio quopiam è Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deuteragonistam addidit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonista adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Thespis aliique vultu cerussâ, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quosque incessebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios & ministros. Illos Aristophanes τρυγοδαίμονας vocabat, Gall. *des diables barboüillez de lie.* Vini an olei fæcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa, & Latina dicebatur; ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis Poeta iste non militando magis quàm scribendo acer & audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit, adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet ταυρηδὸν ἔβλεπε, inquit Aristophanes, *tauro furenti similem aspectum habebat.* Non ergo sit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili spectaculo exanimatos esse pueros aliquot, perculsas autem prægnantes feminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt. Denique casu testudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus; tempore, argumento, apparatu, metro, ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In nova sunt amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solum ferè Iambicum In veteri mirus apparatus & luxus: in novâ propè nullus, ablato etiam Choro In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè. nova nihil tale habet.

Dignam lege regi. lex est accepta : chorusque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ,
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum-
Quemque Poëtarum limæ labor, & mora. Vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.

INTERPRETATIO.

lege coercendam. lex lata est. & chorus ignominiosè tacuit, adempta potestate maledicendi.

Nostri poetæ nihil non tentarunt. neque laudem exiguam abstulerunt qui relictis Græcorum argumentis gesta Romanorum decantarunt: sive qui prætextatas fabulas *seu qui togatas scripsere. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm facundiâ essent Romani, si poetas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu & crebrâ recensione haud castigatum & ad amussim non sæpiùs emendatum.*

ANNOTATIONES.

283. *Vim dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur, honestique viri, perinde ut alii, dicteriis & conviciis nominatim proscindebantur. *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propositis vetabat. Vide lib. 2. Epist. 1. vers. 150. & seq.

. . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Cæterùm comœdia Satyrica multùm civitati profuit, cum caveret unusquisque culpam, ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro : ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græca ausi deserere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas & historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. mox cit. v. 164. at posteà marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractarunt laudabiliter: Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles personæ locum habent : quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ & plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana & Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor & mora.*] De curâ & sedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epist. 1. &c. Ovid. de Ponto l. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calpurnii.

Ingenium miserâ quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone Poëtas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
Qui purgo bilem sub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis; acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.
Munus & officium nil scribens ipse docebo:

INTERPRETATIO.

Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quam artem, & poetas non insanientes arcet ab Helicone, plerique negligunt resecare ungues & barbam, secedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim consequentur, ut putant, *præmia & laudem poetarum, si tonsori Licino* tondendum *nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego* sum *parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere!* At *nemo conderet meliora carmina, sed* hoc *non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ secare non valens reddit ferrum acutum* & secando aptum. *Nihil ego scribens docebo munus & officium*

ANNOTATIONES.

295. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos qui non virtutem poeseos sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poeticam facultatem à naturâ datam,

Miserâ arte.] Ironicè, exercitatione & arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poetam, & ad laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. p.*] Cic. 1. de Divin. *Negat sine furore Democritus quemquam poetam magnum esse posse.* Et 2. de Orat. *Sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu quasi furoris, quod & à Platone scriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus

297. *Democritus.* De eo Philosopho lib. 1. Epist. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quasi verò cultum exteriorem negligendo & insaniæ speciem præ se ferendo, boni poetæ habendi sint.

298. *Non barbam.*] Philosophi quidem alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in ceteris insaniæ species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum & consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyra insulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundanti, quod insaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licino.*] Is Augusti tonsor & libertus ab eo factus Senator, quod Pompeium odisset.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam insaniens optima poemata conderem. Ironia est. Alii *purgor* legunt perperam.

304 *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim ad eximia facienda carmina. Imo sapere malim & nulla componere. valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis] Hoc petitum ab Isocrate, vel ab Aristotele, ut volunt alii. *αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν ταμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.*

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

Unde parentur opes, quid alat formetque Poëtam;
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, sapere est & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes,
Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis; ille profectò
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces.

INTERPRETATIO.

scribendi: *unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poetam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens est principium & origo rectè scribendi. materiam tibi suppeditabunt placita Socratis. præparatamque materiam sequetur ultrò facundia.

Qui scit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hospites charitate diligendi sint; quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit; is certè novit tribuere decorum unicuique personæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc proprios fingere

ANNOTATIONES.

307. *Opes.*] Adjumenta ad benè scribendum. dives poeseos facultas & virtus.

308. *Error.* Ignoratio artis & virtutis poeticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim moralis scientia. quam Socrates promovit, & ab eo hauserunt Plato, Xenophon, aliique, & scriptis illustrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philosophiæ notos & tractatos locos. nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poemata sæpissimè) nihil inquam sine eâ scientiâ amplè & copiosè dici & explicari potest.* & alibi. omnis ubertas & quasi silva dicendi è disputationibus philosophorum ducta est.

311. *Verbaque provisam rem, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque & dictiones affatim sequentur: & aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 5 de legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata præ illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ sunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur misericordiam, &c. Plato mox citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium & perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi & numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat: atque secundum illam scribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poesis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Interdum speciosa locis, morataque rectè
Fabula nullius veneris, sine pondere & arte,
Valdius oblectat populum, meliusque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse, triens. eu,
Rem poteris servare tuam. redit uncia: quid fit?

INTERPRETATIO.

sermones. Nonnunquam comœdia locis pulcra, beneque mores exprimens, quanquam *nec elegans nec* verbis *ornata nec artificiosè* disposita, *populo magis placebit*, eumque *meliùs detinebit, quàm versus sententiis destituti & sonantes nugæ.*

Musa Græcis largita est ingenium & politi sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. At contrà *juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciis dematur una, quid restat? poteras dicere, triens. Benè. valebis tua bona conservare.* Quod *si uncia addatur, quid erit?*

ANNOTATIONES.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas.* sed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & sententiis rerum naturam & mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis.* Prior lectio præferenda.

Morataque rectè fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis & numerosi non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat.

Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm sæpè Græcos commendet Horatius: & merito. cùm scripserint illi sapienter æquè & eleganter, ingeniosè & accuratè. Nempe quod non quæstui sed gloriæ studebant.

326. *Assem discunt in partes centum diducere*] Arithmeticam sedulò ediscunt augendis opibus utilem. *longis rationibus* addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, substrahendo.

327. *Dicat filius Albini.*] Prosopopœia. Albinus insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

Quincunce, triens, semis.] As duodecim habet partes, sive uncias. *uncia* ab uno dicta, quod una sit è duodecim partibus assis. *Sextans* duæ sunt unciæ, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciæ; quod sit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, sex unciæ, sive dimidium assis. *Septunx*, septem unciæ. *Bes* olim *Des*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor unciis de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quod demptum sit quadrans *Dextrans*, quod demptum sit sextans. *Deunx*, quod una desit uncia ad assem.

328 *Poteras dixisse.*] Instigatio est, qua interrogans urget Albini filium ut respondeat, *triens.*

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c.

Semis. At hæc animos ærugo & cura peculi
Cùm ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro; & levi ſervanda cupreſſo?
Aut prodeſſe volunt aut delectare Poëtæ:
Aut ſimul & jucunda & idonea dicere v tæ.
Quicquid præcipies, eſto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſup rvacuum pleno de pect re manat.
Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris:
N c quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:

INTERPRETATIO.

Semis. Atqui cùm iſta lues & ſtudium lucri animos occuparit, an putamus carmina condi poſſe cedro illinenda, & fabrefactâ cupreſſo cuſtodienda?

Poetæ vel cupiunt prodeſſe, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene inſtituendam. *Si quod præceptum das*, illud *breve ſit; ut animus paucis* verbis *comprehenſa ſuſcipiat facilè, & ſtabiliò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum ſint vero ſimillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è lamiæ ventre eximat vivum. Poriò *quod nihil fructuoſum continet, reſpuitur à cœtu*

ANNOTATIONES.

ſed minùs bene.

330 *Ærugo*] Æris vitium eſt. Metaphor. pro avaritia & opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metallà rubigine.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate quæ ſignificatur per cedrum minimè putreſcentem. Hinc olim eximia ſcripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetuſtate corroſa abſumptaque interirent. Plin. lib. 16. c. 39. *Cedri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem ſentit.*

Levi cupreſſo.] Cypreſſinâ arcâ, capsâ, ſcrinio. *cypreſſus cariem & vetuſtatem non ſentit.* Item, *adversùs cariem tineaſque firmiſſima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodeſſe volunt, &c.*] Duæ ſunt hæ poeſeos virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius iſta duo. Ut doceas utiliter, eſto brevis. Ut delectes, finge veri ſimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 83. item Æn. 6 per ramum aureum ad inferos Æneam deſcendiſſe: item Didoni comam ab Iride abſciſſam. Æn 4. &c.

240. *Neu pranſæ lamiæ, &c.*] Nec fingat poeta puerum à lamiâ devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortaſſe figmentum erat alicujus poetaſtri illius temporis, ridiculum ſanè & à naturâ abhorrens.

Lamia,] Lamia Philoſtrato ponitur inter larvas & lemures; Sexto Pompeio eſt venefica; Suidæ formoſa mulier Libyca Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo lamiæ putabantur mulieres ſpecioſæ quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Iſidorus a laniando dici exiſtimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamia Libyæ reginâ pulcrâ ſed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læſtrigonum humanâ carne ſolitus veſci.

341. *Centuriæ ſeniorum.*] Senes amant ſeria & gravia carmina moribus inſtituendis utilia. *centuria.* Singulæ tribus olim in centurias diviſæ.

Celsi prætereunt austera Poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit quem vult manus & mens;
Poscentique gravem persæpe remittit acutum:
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. quid ergo?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret: & citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multum cessat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror; & idem

INTERPRETATIO.

seniorum. elati verò Rhamnenses explodunt carmina severiora. At ille *omnium suffragationem aufert qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul & docendo. talis codex Sosiis quæstum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum quem vult mens & manus; & petenti gravem aliquando acutum reddit: nec arcus collineabit quocunque tendet. At cùm pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquerit indiligentia, vel hominis ingenium tenue *vix cavere potuerit. Quid igitur* statuendum? *Quemadmodum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur: & citharista deridetur qui semper ad eandem chordam offendit. Ita qui sæpiùs* in carmine *allucinatur, videtur* similis *isti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror &*

ANNOTATIONES.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt. à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varro 4. de L. L. Plutarchus in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. n. 72. *Recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosiis.*] Hi fratres erant, celebres Romæ librarii & bibliopolæ. de his jam lib. 1. Epist. ult.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & sagittarius non semper scopum ferit, aut collineat.

351. *Non ego paucis offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum cessat.*] Sæpiùs iners & negligens, & hinc crebriùs peccans. lib. 2. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terque bonum miror.*] Demiror quod non semper malè, quodque

Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.
 Ut pictura poesis erit; quæ, si propius stes,
Te capiet magis; & quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.
 O major juvenum, quamvis & voce paternâ
Fingeris ad rectum, & per te sapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, & actor
Causarum mediocris abest virtute diserti

INTERPRETATIO.

derideo; ipsemet autem doleo quotiescunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet. Poesis est similis picturæ. quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroso, altera ad lucem plenam *vult spectari*, scilicet *quæ non timet judicis examen severum. altera semel* dumtaxat, *altera decies spectata approbabitur.*

O *major* natu *juvenum* Pisonum, *tametsi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum* est, *& ex te sapis; hoc monitum ausculta & retine.* In *rebus quibusdam mediocritas toleratur, & ritè admittitur. Juris peritus & causidicus mediocris* longè *distat ab elo-*

ANNOTATIONES.

vel bis aut ter bene scribat.

359. *Indignor quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poetam bene semper & concinnè dicere velim. At *peccare humanum est.* Plin. *nemo est qui omnibus horis sapiat.* Cic. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum & rationem scribere, Ulyssem prudentissimum ubique & vigilantissimum, somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus & in littore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plus quam Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demosthenes, & Homerus Horatio visi. magni enim sunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poesis erit.*] Pictura est muta poesis: poesis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Aristot. Poet. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tusc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cœcum fuisse. at ejus picturam non poesim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ si propiùs stes, &c.] Ita quædam poesis haud accurata raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitidis. At si diligentiùs consideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contra poesis elegans passim & ad amussim facta, ingenioque & arte diu elaborata, quo sæpius inspicietur, eo plus admirationem movebit; quia novæ semper veneres & lepores elucescent.

365 *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulcra sunt, bis & ter repetenda, dixit.

Messalæ

Meſſalæ, nec ſcit quantum Caſcellius Aulus :
Sed tamen in pretio eſt. Mediocribus eſſe poetis
Non homines, non dii, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſine iſtis :
Sic animis natum inventumque poema juvandis,
Si paulùm à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
 Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis;
Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit;

INTERPRETATIO.

quentia Meſſalæ; nec tantum *pollet quantum Aulus Caſcellius : attamen laudatur.* Verùm *poetam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo* mixtum *reſpuuntur, quoniam tranſigi cœna poteſt abſque illis : ſic carmen ad animos recreandos factum, ſi tantulum abeſt à ſupremo, tendit ad infimum.*

Qui ludorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii : *haud ſolers pilæ vel diſci, vel trochi*, hæc *minimè*

ANNOTATIONES.

371. *Meſſalæ.*] Meſſala Corvinus orator diſertiſſimus; de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1. Sat. 10.

Caſcellius.] Aulus Caſcellius Vindex juris civilis ſcientiâ præcipuus. hunc commendat Valer. Max. &c.

373. *Non homines.*] Certe mavult eruditus quiſque nullos quàm mediocres verſus audire & legere.

Non Dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ, vel Dii, in quorum feſtis canunrur carmina & aguntur ludi. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum Diis offerri aut placere fas eſt.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores : ſed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, ſeu pilæ, ad quas libri venales proſtabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam lib. 1. Sat. 4. v. 71. ubi.

Nulla taberna meos habeat neque
pila libellos.

374. *Gratas inter menſas.*] Inter unam & alteram menſam : in ſecundâ menſâ.

Unguentum.] quo utebantur veteres ad delicias. lib. 1. Od. 36. & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale eſt Sardoum; factum ſcilicet ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ inſulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſicum valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. lib. 19. c. 8. *Papaveris ſativi tria ſunt genera. Candidum, cujus ſemen toſtum in ſecundâ menſâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius Satiricè vanos declamatores ait, *mellitos fundere verborum globulos, & omnia dicta factaque quaſi papavere & ſeſamo ſparſa.*

379. *Ludere qui neſcit.*] Similitudine conglobatâ oſtendit artem poeſeos longâ exercitatione ediſcendam & excolendam, nec temerè tentandam eſſe.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, ſalire : ad quæ ſe exercebat Romana juventus in campo Martio. vide lib. 1. Od. 8.

380. *Pilæ.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. & lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Diſci. De eo lib. 1. Od. 8. & lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi lib. 3. Od. 24. v. 57. Priorem deſcribit Virgilius Æn. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,

Ne spissæ risum tollant impunè coronæ.
Qui nescit, versus tamen audet fingere. Quidni?
Liber & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invitâ dices facies ve Minervâ.
Id tibi judicium est, ea mens. Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, & nostras; nonumque prematur in annum.

INTERPRETATIO.

tractat; ne frequentes circumstantes cachinnos effusè solvant. at carminum rudis ea *nihilominus audet moliri. Cur non? liber* est *atque ingenuus, imò in censu* repertus possidere *opes ad equestrem* dignitatem *sufficientes; atque omnis expers criminis.*

Tu verò *nihil scribes aut ages Minervâ repugnante. Hoc tibi est ingenium & judicium. At si quidpiam aliquando scribas, comitte* illud *auribus & examini Tarpa, patrisque* tui, *& nostro.* Quin *& reconde ad annos novem.*

ANNOTATIONES.

Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis. stupet inscia turba,
Impubesque manus mirata volubile buxum.
Dant animos plaga.

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longe diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes in locis publicis peragebatur: annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incursu trochi. Sive, ut scribit Turnebus, rota erat habens ansam, quo facilius mitteretur, axiculisque compacta transvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbisve missus, tinniebant & crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & versi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit lib. 11. Epig. 22. lib. 14. Epig. 168. & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382. *Quidni.*] Prolepsis. Quasi verò illa essent ad poesim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ego facere quodcunque libet.

Census equestrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. 1. Epist. 1.

385. *Tu nihil invita, &c.*] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri judicio polleas, nihil aggredieris perperam: intelligesque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minerva invitâ.] Reluctante & infestâ hac Dea artium omnium præside; sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati sunt; quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387. *Metii.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus: de quo jam ante lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valde sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostras.] Amice agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem

Membranis intùs positis, delere licebit
Quod non edideris. Nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis;

INTERPRETATIO.

Dum chartæ scrinio *manebunt inclusæ, poteris emendare quod non vulgaveris. at verbum editum nequaquam redire valet.*

Orpheus divinus & numinum internuncius homines feros avertit à cædibus & turpi vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres & leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ sono suavique cantu lapides movisse, & quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica à privatis, & sacra à prophanis,

ANNOTATIONES.

edatur; ut limatum otiosè & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine causâ creditum est, stylum non minùs agere cùm delet. hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare . . . . . Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis scripta nostra quasi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus scriptam: & panegyricum Isocratis annis decem elaboratum.* Vide Catul. Epig. 96. in Smyrnam Cinnæ.

391. *Silvestres homines, &c.*] Poeseos excellentiam ostendit & commendat.

Silvestres.] More belluarum in silvis & speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Cic. pro Archia: *Ennius ille noster sanctos vocat poetas, quod quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, & divûm cura vocamur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpres Deorum.] Poetæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædibus & victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide suprà lib. 1. Satira 3. vers. 100. & seq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius, Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poetæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce instruxit. *non quod lyrâ saxa duxerit, sed quod suaviter affatus homines rupium accolas, & incultis moribus rudes ad obsequii civilis pellexerit disciplinam:* inquit Solinus cap. 13. vide lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc sapientia quondam*] Poetæ quondam Sapientes erant, & versibus documenta dabant.

397 *Publica privatis secernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Concubitu prohibere vago, dare jura maritis;
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Post hos insignis Homerus
Tyrtæusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dictæ per carmina sortes;
Et vitæ monstrata via est: & gratia regum

INTERPRETATIO.

incerta connubia vetare, maritis modum præscribere, urbes extruere. leges tabulis inscribere. Sic fama & dignitas sacris poetis ac versibus contigit.

Post illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit. fata versibus pronuntiata: & vivendi instituta tradita sunt: nec non gratia Principum captata. In-

ANNOTATIONES.

Sacra prophanis.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura, maritis.*] Non modo legitima statuendo conjugia, sed & adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri*] Societatis & opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus quidem in ligneis tabulis scriptæ; postea ære incisæ, & locis publicis affixæ sunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam sapientiæ rationem.

401. *Post hos.*] Post primam illam poeseos ætatem venit altera, quâ Homerus aliique rectè facta ducum & summorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic post Homerum non ita longè, septingentis propè ante Christum annis vivebat, Athenis oriundus, ludimagister ignobilis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmoniis adversùs Messenios, victoriam illis insignem peperit; cum militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de verâ virtute & gloriâ stimulasset, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliquot reliquiæ ad nos usque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato 1. de Rep. Pausanias in Messenicis, Strabo lib. 6. Athenæus lib. 14. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus proferens: Justinus historiam fusè narrans lib. 3. Plutarchus, Suidas. &c.

403. *Dicta per carmina sortes.*] Apollo versibus quidem heroicis utplurimum responsa dabat. Plin. lib. 7. cap. 56. *versum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virgil. Æn. 4. *sortes* hoc sensu non semel usurpat. Tull. de divin. 2. *Cùm sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ, Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, hostium vim sese perversurum putavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. in Theseo.

404. *Vitæ monstrata via est.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentiùs audiuntur & faciliùs retinentur quæ strictâ quàm quæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vita* sit pro, naturæ, cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poetæ regibus gratiosi extiterunt: sic Aristophanes Ptolemæo, Æschylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chærilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Augusto ac Mœcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Pieriis tentata modis : ludusque repertus,
Et longorum operum finis : ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium. alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amicè.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit & alsit,
Abstinuit venere & vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magistrum.

INTERPRETATIO.

venti etiam ludi, atque laboris diuturni solatium : ne fortasse verecundiam tibi faciant Musæ lyricorum peritæ & Phœbus canens.

Disceptatur jamdudum, an *bonum poema sit à naturâ, an ab arte.* Ego quidem *non video quid valeat ars absque felici naturâ, vel natura sine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, & mutuò juvat.*

Qui cupit metam exoptatam cursu attingere, à juventute multa pertulit egitque, æstum & frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus est & magistro sub-

ANNOTATIONES.

Cura ducum fuerant olim regumque poetæ.

405. *Ludusque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certè post *longos labores* versibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne forte pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poetam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præses, deus.

408. *Natura fieret, &c.*] Vetus controversia est ; utrum poeta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite vena.*] Cic. pro Archiâ. *Sic à summis hominibus eruditisque accepimus, ceterarum rerum studia & doctrinâ & præceptis & arte constare ; poetam naturâ ipsâ valere, & mentis viribus excitari & quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum. Bene Plutarchus & alii dixerunt, *naturam sine disciplinâ cœcam esse.*

411. *Alterius sic altera poscit opem res.*] Cic. mox cit. *Sæpius ad laudem & virtutem natura sine doctrinâ, quàm doctrina sine naturâ valuit. At cùm ad naturam eximiam & illustrem accesserit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existit.* Vide & Quintil.

412. *Qui studet optatam.*] Ostendit Poeticam artem perinde ac ceteras artes sub magistro discendam esse priusquam exerceatur : neminemque esse poetam excellentem, nisi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metam.] Locus, unde incipiebat cursus, dicebatur *carcer* ; ubi desinebat, *meta.*

414. *Abstinuit venere & vino.*] Abstinentia & temperantia mirè juvat : contrà voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in stadio currunt, sed unus accipit bravium . . . . . . qui in agone contendit ab omnibus se abstinet . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat tibicen.] Eximius quisque tibicen vocatus ad canendum in

Nunc ſatis eſt dixiſſe; Ego mira poemata pango:
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt;
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poeta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si veró eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter-
Noſcere mendacem verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcrè, bene, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt

INTERPRETATIO.

ditus fuit. At *modò ſufficit dicere: Ego perfectiſſima facio carmina. ultimum invadat ſcabies. pudet me poſt alios eſſe, & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.*

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poeta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus data. Qui ſi lautum valet præbere convivium, *& ſe vadem præſtare pro egeno*, eum*que litibus obrutum expedire; mirum erit ſi opulentus diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci.*

Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne hunc *gaudio exultantem admoveas ad* audiendum *carmen à te compoſitum.* Is *enim* tunc *exclamabit: Optimè, concinnè, egregiè. ad illud expalleſcet: atque ante amicos lacrymarum ſtillas* aliquot *oculis effundet: tripudiabit, ſaltabit. Non ſecùs ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt*

ANNOTATIONES.

Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuò ad curſum ſtimulent, poſtremo ſcabiem imprecantur.

418. *Neſcire fateri.*) Sic multiplicatur importuna & funeſta ſoboles malorum poetarum.

419. *Ut præco ad merc. &c.*) Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores, eoſque fideles & ſinceros.

420. *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*) Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial.

Non tu Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426. *Tu ſeu donaris, &c.*) Cave quibus & quando legas tua ſcripta, ut verum nanciſcaris de iis judicium.

427. *Plenum lætitiæ.*) Seu præmia ſperantem, ſeu paulò ante conſecutum.

429. *Palleſcet.*) Quaſi obſtupefactus mirandis ſcriptis.

430. *Stillabit ex oculis, &c.*) Præſimulatâ lætitiâ & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*) Præficæ olim mulieres, dictæ quaſi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur, luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c Nonius ex Lucil. *Mercede quæ condu*

Et faciunt propè plura dolentibus ex animo : ſic
Deriſor vero plus laudatore movetur.
  Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent,
An ſit amicitiâ dignus. ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc aiebat & hoc. melius te poſſe negares
Bis terque expertum fruſtra ; delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles ;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebat inanem,
Quin ſine rivali teque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, imcomtis allinet atrum

INTERPRETATIO.

aguntque ferè plura quàm qui ex animo lugent : ita plus adulator afficitur, quàm ſincerus approbator.

Aiunt reges ſcyphis plurimis tentare & vino explorare eum, *quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate* ſuâ. *Tu ſi facias verſus,* cave *ne te decipiat animus verſutus* adulatoris.

Si quidpiam recitaviſſes Quintilio Varo, *dicebat : Age, hoc & illud emendat. Si poſtquam bis aut ter* rem *tentaſſes, reſponderes ; nequaquam te poſſe melius : jubebat expungere, & verſus inconditos recudere.* Quod *ſi errata defendere malles quàm corrigere ; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtrà, ne te & tua ſine amulo ſolus approbares,*

Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos damnabit, inconditis

ANNOTATIONES.

cta flent alieno in funere Præficæ multo & capillos ſcindunt & clamant magis.

433. *Deriſor.*) Fictus laudator.

434. *Reges dicuntur, &c*] Inebriant hominem, ut explorent num ſit loquax, & an temulentus commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus eſt, Vide annot. lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad fabulam vulpis & corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonenſis ille poeta, ſolertiſſimus & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide lib. 1. Od. 18. & 24.

441. *Male tornatos incudi reddere verſus.*] Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat : & teſtatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eaſque contrarias metaphoras *incudis* & *torni* hîc veluti conferciat.

444. *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt poetaſtri ſtultitia. Cic. Tuſcul. 5. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui ſibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, ceterùm ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes.] Arte & virtute carentes. Vide lib. 2. Epiſt. 2. v. 110. & ſeq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, malè ſonantes, *crudos* Perſio. ſuprà cit. Epiſt.

nimis aſpera ſano
Lævabit cultu.

Allinet atrum ſignum.] Græci ὀβελίζειν dicunt. Expungendi ſeu delendi,

Transverso calamo signum; ambitiosa recidet
Ornamenta; parum claris lucem dare coget;
Arguet ambiguè dictum; mutanda notabit:
Fiet Aristarchus, nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent

INTERPRETATIO.

nigram notam apponet transverso calamo: luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obscura illuminare; ambiguè dicta reprehendet; mutanda designabit; *se velut Aristarchum præbebit; nec dicet: Quare ego amicum molestiâ afficiam pro re levi? Atqui res ista levis*

ANNOTATIONES.

vel mutandi signum & nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigeret; versibus & locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447 *Ambitiosa recidet ornam.*] Quintil. l. 10. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. nec sine causa creditum est, stilum non minus agere cùm delet. hujus operis est, Adjicere, Detrahere, Mutare. simplicius judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt. duplicis autem operæ est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere. Nam & damnanda quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant.* &c. Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa & luxuriantia recidens, quando in Epod. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & simplex erat afferendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur & spatiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter & copiosè eloquatur. In quo passim allucinatus est Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recensens, *vir* certè *bonus & prudens* animadvertit paululum dormitasse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori nimirum stylo locum eximium perstrinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. *In Juvenale*, inquit, *sunt quædam tam acutè dicta, ut vix uni aut alteri par sit Horatius.* Ne crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen ausculta, quod ita laudat istum locum:

Exul ab octavâ Marius bibit, &
fruitur Diis
Iratis.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex irâ Deorum; ut quod obest, juvet? Vide quæ jam de his annotavi lib. 1. Od. 31. v. 15 ad vocem, *impunè*.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, & obelo transfodiet; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor, qui Poetas Græcos accuratissimè castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque à legitimis discrevit. Proh dolor! proh fati & temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil superstes habemus. Tempore Callimachi floruit. à Cicerone multis locis laudatur. Lib. 3. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. 11. Epist. 1. *orationes quarum tu Aristarchus es.* &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet, cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio & consuetudo.

In

In mala derisum semel exceptumque sinistrè.
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licet, Succurrite, longum
Clamet, io cives; non sit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem;
Qui scis, an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi

INTERPRETATIO.

in vera mala impellet hominem *delusum semel & malignè approbatum.*

Qui sanâ mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat, vel furor à diis immissus, & Diana infesta; sic poetam insanum contingere formidant, atque aversantur: pueri verò *& imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur, & aberrat, si quasi auceps ad merulas* captandas *attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur: Heus cives, auxilium date.* Quod *si aliquis velit subvenire, & funem prætendere, dicam: unde nosti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, & recuset servari?* moxque *commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis, fri-*

ANNOTATIONES.

452. *In mala seria.*] Quod pejus malum, quàm se & sua solum amare, cæteris irridentibus justè quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.*] Mali poetæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab eâ deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus, suffuso felle. Arquatus, Ictericius apud Lucret. lib. 4 Cornel. Cels. lib. 3. c. 4. Plin. &c. *Regius* dicitur quod eo affecti sanentur, si regiis deliciis impensè oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati μανικοὶ, fanatici appellantur; vel quod in fanis stipem corradant, vel quod in sacris locis furant & vexentur maximè, obversantibus animo inanibus phantasmatis. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytemnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum subl. &c.*] Vesanus ille poetaster.

Sublimes,] Opinione quidem propriâ, & vanâ æstimatione. Alii leg. *sublimis*, pari sensu.

Errat.] Animo simul & corpore: adulatoribus nimiùm credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera spectans in puteum decidisse. Laertius in ejus vita. Plato in Theæteto, &c.

460. *Clamet io cives, &c.*] Vide lib. 1. Epist. 17 sub finem.

463. *Siculi poetæ.*] Empedoclis Agrigentini, Philosophi & poetæ: qui de rerum naturâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat lib. 1. floruit ante Christum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Physicus egregium poema fecit.* De eo jam lib. 1 Epist. 12.

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poetis.
Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit; nec si retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus. certè furit, ac velut ursus,
Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

INTERPRETATIO.

gidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poetis interire. qui invitum servat, peccat æque ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur inde, haud proinde fiet homo deinceps, nec famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem versibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patris cineres, an triste bidental sceleratus violaverit. Profectò furiosus est: & tanquam ursus quando opposita causa claustra perrumpere valuit; imperitum atque eruditum in fugam vertit recitator importunus: at quem apprehenderit occupat ac interimit, velut sanguisuga non dimittens cutem nisi sanguine repleta.

ANNOTATIONES.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466. *Insiluit.*] Vel, ut famam divinitatis captaret, vel præ dolore, quod Ætnæi incendii causas assequi non valeret. Porro rejectis ab Ætnæo lacu & camino, unà cum cetera materiâ, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, alii fabulantur.

469. *Nec jam fiet homo.*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se & indignum se putans, præ stultitiâ & superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

471. *Utrum minxerit patrios cineres.*] Duplex noxa, & sepulcri sanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi,

. . . *pueri, sacer est locus: extrà Meiite.*

462. *Bidental moverit incestus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes arâ ibi erectâ immolabantur. sepimentis inclusum calcare nefas erat homini præsertim conscelerato. Pers. Sat. 2. Gell. l. 16. c. 26. &c.

Incestus.] Flagitio quodam infando pollutus.

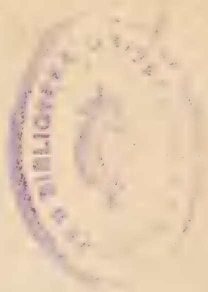
473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα, sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret donec sanguine saturata excidat.

FINIS.

INDEX
RERUM NOTABILIUM,

Quæ reperiuntur tum in Carminibus Horatii, tum in Annotationibus nostris.

A.

B.

C.

F.

G.

H.

Hippolytus

I.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

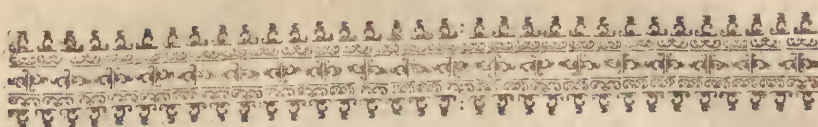
S.

T.

V.

Z.

FINIS.

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM,
QUÆ IN HORATIO LEGUNTUR.

Prior numerus paginam; posteriores ad proximam usque lineolam, Horatii versum indicant.

A

arſerit

C.

clarâ

D.

E.

extenuantis

INDEX

G.

H.

haurit

I.

L.

M.

mancipat

N.

Nerio

P.

pavea

Q.

quartam 580 : 4 |

R.

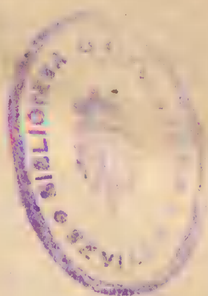
S.

INDEX

ſpicula

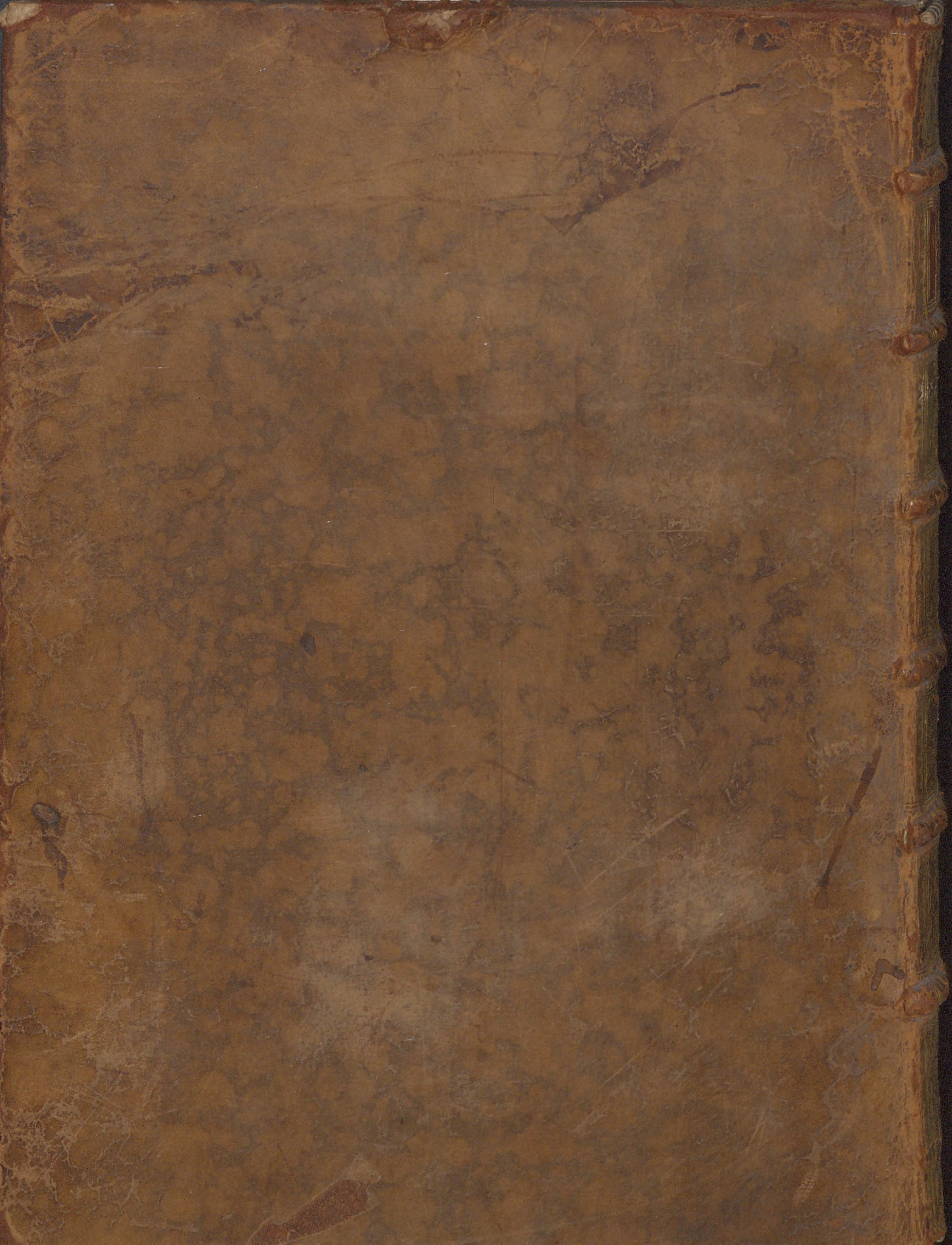
T.

FINIS.

HORATII
FLACCI
OPERA